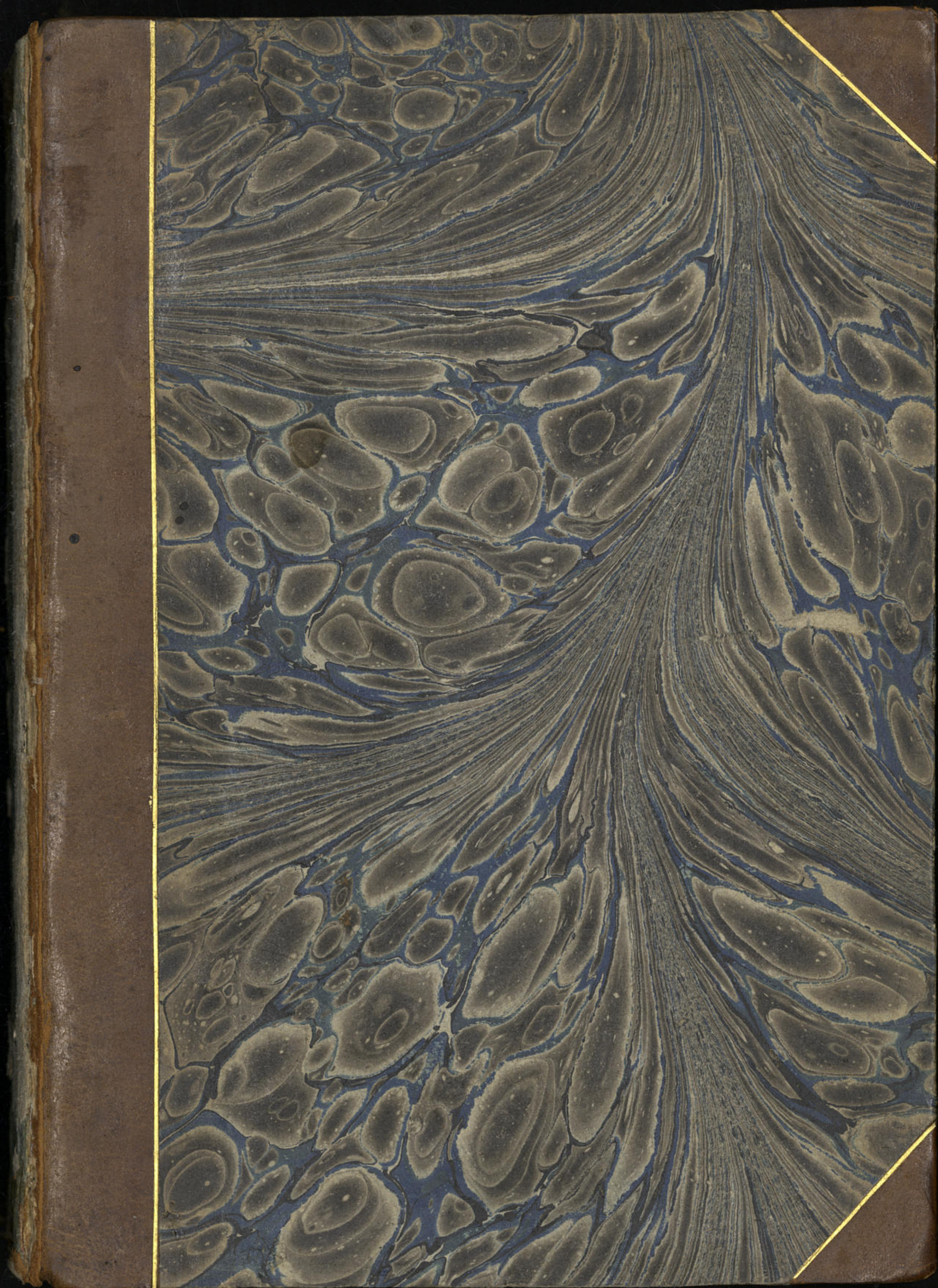
PHILELFI
ORATIONES
ET ALIA OPERA.

1481.

ORATIONES FRANCISCI PHILELFI CVM QVIBVSDAM ALIIS EIVSDEM OPERIBVS

FRANCISCVS PHILELFVS LODOVICO MARIAE SPHORTIAE BARHI DVCI AC DVCALI PRIMARIO LOCVMTENENTI SAL.P.D.

QVam parentalem quondam pro nobilissimo illo principe patre tuo Frācisco Sphortia orationē habuissem: iccirco ad te dedi: quia multa in ea legunt̄: quæ ad illius laudem & immortalitatē pertinent: cuius me studiosissimū esse non ignoras. Huic ego cum nonnullis orationibus & operibus meis duas subieci oratiōes: quarū alterā habuerā in funere diuæ illius uiraginis Blancæ Mariæ: & item alteram consolatoriā: quam iampridem scripseram ad uirum Patriciū illū Venetū Iacobū Antoniū Marcellū de obitu Valerij filij. Nam siquis hasce tris orationes diligentius lectitarit: cum plæraq; inueniet non inutilia (ut mea fert opinio) tum uero quæ ad animoꝝ immortalitatem pertinēt: animaduertet nō inepte a me esse pro tempore & discussa & disputata. Nec unū mihi prætereundū fuit: propterea orationē illam cōsolatoriā ad Iacobum Antoniū Marcellū curasse hoc tempore cum hisce imprimendam: qm̄ quæ antea fuerat Mediolani ab alijs quibusdam impressa: eam pluribus in locis deprauatam corruptāq; offendi: siue inscitia factum fuerit: seu inuidentia: nesciā affirmare. Quod si quæsieris: quibus in præsentia delecter studijs: quid aliud me putes cogitare: qui non longe absim ab octogesimoquarto ætatis anno: q̄ ea omīa quæ a philosophis theologisq; acute sunt & subtiliter disputata: Hæc qualia sint breui cognosces. Vale mi humanissime princeps: & me cōmendatum habe. Mediolani ex ædibus meis. vi. kalēdas Iunias. M.cccclxxxi.

FRANCISCI Philelfi equitis aurati laureatiq; poetæ: & oratoris: ac philosophi clarissimi: Orationum ac aliorum quorūdam operum breuis atq; ordinata Annotatio.

FVNEBRIVM ORATIONVM ANNOTATIO

Francisci Philelfi Oratio parētalis de diui Francisci Sphortiæ Mediolanensiū ducis fœlicitate: I
Eiusdem Francisci Philelfi Oratio habita in funere diuæ uiraginis Blancæ Mariæ Mediolanensiū ducis: II
Eiusdē Oratio cōsolatoria ad Iacobū Antoniū Marcellū Patriciū Venetū & equitē auratū de obitu Valerij filij: III
Eiusdem Epistola cōsolatoria ad Petrū Iustinū Philelfum nepotē suū de obitu Alphinæ matris dilectissimæ: IIII
Eiusdē Oratio funebris pro magnifico ducali senatore & clarissimo equite aurato Philippo Borrhomæo comite Haronæ: V
Eiusdē Oratio funebris pro magnifico equite aurato ducaliq; senatore Stephano Frederico Todeschino: VI

NVPTIALIVM ORATIONVM ANNOTATIO.

Frācisci Philelfi Oratio de inita societate inter illustrissimos duces Bonā eiusq; filiū Ioannē Galeaciū: & Herculē Aestensem: I
Eiusdē Francisci Philelfi Epithalamion in illustriū Beatricis Aestēsis: & Tristani Sphortiæ nuptijs habitū: II
Eiusdē interposita Epistola responsiua: insimulationi ac calumniæ Guarini Veronensis: ad Lodouicū casellam.
Eiusdē Oratio habita in sponsalitijs Theodori Plati clarissimi iureconsulti & Helisabet uicecomitis: III
Eiusdem Oratio habita in sponsalitijs Petri Biragi: & Helisabet princiuallis: IIII
Eiusdem Epithalamion in nuptijs nobiliū coniugū Ioannis Antonij Simonetæ: & Margaretæ Cottæ: V
Eiusdē Oratio habita in desponsione magnificæ puellæ Iuliæ Marutiæ: & magnifici equitis aurati Raymundi Attenduli: VI
Eiusdem Oratio habita in cōnubio magnificæ puellæ Margaretæ Arcimboldæ: & magnifici equitis aurati Antonij Cribelli: VII

DIVERSARVM ORATIONVM ANNOTATIO.

Francisci Philelfi Oratio ad Pium secundū Pontificē maximū: habita Mantuæ in publica uniuersaliꝗ christianoꝝ contiōe pro duce Francisco Sphortia: I
Eiusdem Francisci Philelfi: ad uiros Papienses Oratio congratulatoria de creatione Iacobi Borrhomæi Vitaliani comitis. F. ad dignitatē & gradum episcopalē: II
Eiusdē Oratio de laudibus Laçari Scarampi episcopi ad Comenses: III
Eiusdē Oratio pro Theodoro Plato clarissimo iurecōsulto: IIII
Eiusdē Oratio habita Mediolani in principio studij: V
Eiusdem Oratio gratiarūactiua ad Sixtum quartum Pontificem maximum: VI
Eiusdē Oratio habita in principio quæstionū Tusculanaꝝ. M. T. Ciceronis in studio urbis Romæ: VII
Eiusdem Oratio de suo in urbem reditu ad Sixtum quartum Pontificem maximū: VIII

ALIORVM EIVSDEM FRANCISCI PHILELFI OPERVM ANNOTATIO.

Francisci Philelfi Præfatio in traductionem præceptorum Rhetorices Aristotelis de causis ciuilibus ad Alexandrum regem: cum subiecta eorundem e græco in latinum traductione: ad illustrissimum & summū uirum: dominū Alphonsum: sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalem.
Eiusdem Francisci Philelfi: ad magnanimū & illustrem principem: Philippum Mariam Anglum: inclytum Mediolanensiū ducem: in traductionem Apophthegmatum Plutarchi Cheronensis ad Traianū cæsarem: præfatio: cum eorūdem e græco in latinū uersione subiuncta.
Eiusdem Francisci Philelfi ad Nicolaum quintum pontificem maximū in Plutarchi Cheronensis Apophthegmata Laconica a se e græco in latinū uersa: Præfatio: cū adiecta eorū dē traductiōe.
Eiusdem Francisci Philelfi in annotationē legum apud ueteres scriptores crebrius commemoratarum: ad Fredericum Cornelium Epistola: cum earundem legum subiectione.

FINIS ANNOTATIONVM.

Francisci Philelfi eqtis aurati laureatiq; poetæ & oratoris: ac philosophi clarissimi: Orationes: cũ quorũdam aliorũ operum subiunctione: in quibus omne bene dicẽdi genus: omesq; artis rhetoricæ partes: ac diuinæ philophorum & theologorũ sententiæ comperiuntur: fœliciter incipiunt.

ORATIONES FVNEBRES.

Francisci Philelfi Oratio parentalis de diui Francisci Sphortiæ Mediolanensium ducis fœlicitate. I

Exordiũ narrationis uim in se cõtinens Franciscus Sphortia dux

s I fieri posse censerem: ut lamentationibus ac lachrymis sæuo & peracerbo naturæ uulneri mederemur: qđ ex incõmodo fortasse magis q̃ ex immaturo Francisci Sphortiæ inuictissimi optimiq; ducis & clæmẽtissimi pr̃is patriæ obitu oẽs accepimus: non modo uos non dehortarer præstantissimi principes: sed cohortarer potius etiã atq; etiam ut omnẽ ætatẽ quoad is reuiuisceret: in assiduis flætibus degeremus & eiulatibus. Non em̃ in unius tanti: tamq; diuini principis amissione: cũ nobis cunctis: tum uniuersæ Italiæ parua quædam facta est uel iactura uel naufragiũ: per quẽ solum ex tanto & tam diuturno bellorum turbine ac fluctibus sedata omnia pacataq; conquieuerant. In sola profecto illius uita atq; animi magnitudine summaq; sapientia: tantã spem sibi florentissima nostra respublica uiriq; omes boni collocarant: ut perpetuã se fœlicitatẽ adeptos opinarentur. Sed O fallaces mũdi blanditias: quibus allecti p uarios agitamur errores. O lubricã atq; caducam humanæ uitæ conditionem: qua tum maxime destituimur cũ uiuere est dulcissimũ. O inanis nostros cogitatus: q eo secundis in rebus magis nos decipiũt: quo certiore spe quadã nobis alludunt. Sperabamus nos quidem Frãcisce Sphortia te ob maximas tuas inumerabilisq; uirtutes ꝓpemodũ fore sempiternũ. Itaq; omia nobis erant læticiæ gaudijq; plena. Nulli hostes imminebant: nullæ præmebant sollicitudines: nullæ curæ: Te nõ minus omes & qui prope essent: & q procul abessent maximi potentatus uerebantur q̃ metuebant. Sub firmissimo tuo tutissimoq; præsidio uitã quieti omes securiq; agebamus. Te nõ Italia modo: sed uniuersa Romana ecclesia exteriq; reges: q

bus ulla aut uis aut iniuria impenderet: subsidio sibi esse ac saluti arbitrabant̃. Nunc aũt te extincto undiq; suspitiones incumbunt: terrores obstrepunt: hostilia arma bellico fragore circũsonãt. Heu heu nos infoelicis atq; infortunatos: qui tanto tam miti: tam benigno: tam pio: tã inuicto: tam om̃i genere probitatis illustri parente orbati sumus. Quis in tanta rei indignitate nõ mœreat: non fortunam deploret suã: non sese intolerabili dolore conficiat? Utinã liceret Francisce Sphortia princeps optime ac fortissime sortem cõmutare: nemo prorsus sui sibi conscius esset & tui qui non emori q̃ primũ optaret: quo tu reuiuisceres. In hanc sententiã indubitato pedibus iret: nõ solũ cõstantissima uirago & sanctissima uxor tua Blanca Maria: quæ te dies noctisq; collachrymat: & post matrẽ tibi om̃i probitate simillimus dux Galeacius: qui ob continuũ luctũ animi cruciat̃ una cum reliquis pientissimis tuis filiјs: uerũetiã & amplissimus hic senatus tuus: & aula uniuersa: atq; om̃es ciues subditiq; tui: quos unius tui desideriũ torquet ac macerat. Cæterũ quo ferror homo miserrimus: quo meus me uæhemẽtissimus rapit dolor: ut qui alios debeam: meipsum nequeã consolari? Nam quid prodest excellẽtissimi principes quicq̃ optare: quod sperare nõ liceat? Magnũ est fateor & graue & permolestum atq; acerbissimũ: quod nuper om̃es uulnus accepimus. Id si minus doleamus: aut lapidei plane putandi sumus: aut nobisipsis inimici. Sed illud nos tamen præterire nõ debet animi esse & bene compositi & moderati: & sapientis nihil appetere supra hominẽ: nunq̃ neq; a ratione discedere: neq; diuinæ aduersari iusticiæ. Num qui sibiјpsi nõ pepcerit: qn morti ut homo concederet: parcat simplici homini cuiq; deus uel heroi: ut poetæ philosophiq; appellãt? Monẽdum est em̃ omnibus in ideq; resoluendũ unde manauerint. Quod si mercatoribus magnæ turpitudini damus: ubi aut decoquant: aut reddere depositũ nolint: quæ clæmentia tanta sit nostra: ut quẽ deus optimus maximus animũ nostræ fidei ueluti cõmendarit: hunc repetẽti domino restituere indignemur? Quæ nostra queat superbia tanta esse: qui fastus: quæ arrogantia: ut qui natura mortales sumus: dignũ existimemus corporibus quoq; effici ĩmortales prius q̃ moriamur? Quis usq; adeo est nescius sui: quem lateat exteriori cuiq; homini ante resurrectionẽ immortalitatẽ uendicari non posse? Sed quo pacto resurrecturus sit quisq̃: antequã diem obierit: Itaq; necessario fit: ut qui nati sunt: om̃es aliquando moriantur. Quin eo mors est æquiore ferenda animo: & non modo non dolenda: sed merito potius optimoq; iure summa lætícia prosequenda in animis ingenti-

Blanca Maria dux
Galeacius Maria dux

bus & excelsis: quod hac præuia atq; duce ad sempiternū illud bonum supremumq; peruenitur: quo solo fœlices beatiq; efficimur. Quæ em̄ in huius mundanæ uitæ procellis ac tempestatibus non modo fœlicitas: sed ulla om̄ino tranquillitas offerat? Quod si qua hic detur fucatæ cuiuspiam fœlicitatis imago: quæ tanta est: quantam habet cū summo illo & uero atq; incōmutabili cælesti bono similitudinē: hæc om̄is uni ex om̄ibus mortalibus & ducibus & regibus Francisco Sphortiæ ita cōtigit: ut decessio magis metuenda iam esset: q̄ accessio cupienda. Id aūt sic habere si paucis ostendero: tum equidē uos rogabo: orabo: obsecrabo: ita uobisipsis moderemini: ita consulatis: ita pro rationis imperio post animi cunctas prostratas perturbatiōes opitulemini: ut nō uestra magis q̄ illius causa tantā luctus acerbitatē suscepisse indicemini. Hoc em̄ & parui esset animi planeq; ingrati: ac ueluti bono alieno inuidentis. Volunt ergo uiri sapientissimi humanā quā uocamus fœlicitatē bonis his cōtineri: quorum altera sunt extra nos: altera uero in nobis: & hæc sane partim corpori: partim animo sunt tributa. Illa uero subiecta fortunæ esse arbitrant̄: quæ quidē ipsa siqua sit tandem eam diuinæ subesse uoluntati nemo sanæ mentis ignorat. Hæc aūt tria bonoꝝ genera: quanta cū gloria & diuina quadā indulgētia atq; benignitate in magnanimo illo nostro principe effloruerint: quæso diligenter attendite. Incipiendū est igitur ab animi bonis: quæ nostra sunt propria: dein quæ in nobis etiam ipsa sunt de corporis: & postremo de fortunæ bonis differendū: ac de hisce quidē om̄ibus breui oratione: & quantū locus atq; tempus patit̄. Vt aūt ordine progrediat̄ oratio: natus est Frāciscus Sphortia inclyto patre illo: & fortissimo belli duce Mutio Attendulo: cui primo non minus ob animi elationē: atq; uires corporis Sphortiæ fuisse cognomentum uolunt: q̄ ob ingenīj uim cogitatusq; acrimoniā: Et est is quidem natus Miniati in Ethruria anno a natali christianissimo supra millesimū quadringentesimū primū: ad sextū Kalendas augustas: circiter uespertinū crepusculū: quo tempore pater Sphortia ex eodem oppido pro republica Florentina ualidissimis uiribus Ioannis Galeacīj illius splendidissimi Mediolanēsiū ducis: quæ ex urbe Pisis florentina inuaderent oppida agrosq; uastarent: constantissime & sua maxima cū laude repugnabat. Is cum primū per ætatem licuit: suopte ingenio: curaq; paterna litteris atq; eloquentiæ operam dedit idq; Ferrariæ. Nam postea q̄ uita Ioannem Galeacium deseruisset: & per diuturnā obsidionē Pisas florentini in deditionē recepissent: Sphortiæ potissimū opera: Hic inq̄ Sphortia in auxiliū

Diuisio tripertita

Confirmatio primæ part. p̄ approbationē

Mutius atten.

Sphortia

Miniatum

Ethruria

Florentini

Ioannes Galeacius dux

Pisæ

Ferraria

Nicolaus mar- a Nicolao æstensi nobilissimo principe in bello aduersus Othonem
chio æstensis tertiū: ab quo magnis uiribus pertinacissime ad extremū usq; pe/
Otho tertius riculum præmebatur: pro uetere beniuolentia accersitus secum di/
lectissimū aduectum puerū inter Nicolai ipsius filios & educari &
erudiri studuit. Qui cum in omī probitatis genere nemini æqualiū
cederet: intra undecimū ætatis annum tantā est laudem assecutus:
Ladislaus rex ut ad Ladislaum usq; Siciliæ maximū & potētissimū regem sui no/
minis fama personuerit. Nam erat Franciscus (nondum eīm a pa/
terno cognomine Sphortia uocabat̄) ad ingenii splendorē: indo/
lisq; præstantiā ijs uirtutibus præditus: quibus supra ætatē admi/
randus apud omēs uideretur. Nam ab ipsa infantia ad ultimā usq;
diem fuit paucissimi admodum somni: cibi moderati: ac minime ex
quisiti: potusq; dilutissimi. Hoc eīm uiuēdi genus: tum ingeniū red/
dit acutius: tum corpus & ad bonam ualitudinē: & ad uires pluri/
mum adiuuat. Quanta esset in omēs facilitate: quanta mansuetu/
dine: quanta humanitate: quanta clæmētia: quanta dilectione: q̄n/
ta etiā animi uel magnitudine uel altitudine: nemo est qui nesciat.
Quid eīm loquar de iusticia eius mirabili quadā cōmiseratione cō/
dita? Quid de cōstantia seruandæ fidei? Quid inuicto animi robo/
re atq; fortitudine? Vt erat omī corporis immundicia ineptitudi/
neq; superior: ita nihil ex illius ore nō modo obscœnū aut rusticū:
sed ne incultum quidem: aut leue quicq̄ unq̄ effluebat. Mira in il/
lo grauitas erat cum incredibili quadam lenitate cōiuncta. Vitupe
rabat neminē: castigabat modice: operāq; dabat ut pudori magis
esset q̄ metui: assentatores & subdolos odio habebat. Sed aperto
homines ingenio ac ueros plurimū diligebat. Calumniatoribus
& maledicis nō modo nō patefaciebat auris: sed eos leuitatis suæ
improbitatisq; admonebat. Et cum foret in alienas laudes copio/
sus: de suis nō solum non loquebatur: sed nec etiā audire patiebat̄.
Nemo profecto uno Frācisco Sphortia modestior unq̄ fuit: nemo
uerecundior: nemo continētior. Tanta uero beniuolentia suos oīs
complectebat̄: non sanguine coniunctos dumtaxat: sed quoscūq;
semel accepisset in suos: ut eos ab se abire neq; iure neq; iniuria unq̄
sineret. Quid quod etiā fuisset optandum: si quod ab eo uel factū
aliquanto seuerius: uel dictum in quēq; uæhementius prodisset?
Nam quem putasset ulla ex parte ab sese offensum: tanta continuo
humanitate: tanta prosequebat̄ beneficētia: ut illum sibi nō secus
ac indulgentissimo patri: aut numini cuipiā affectū redderet. Tan/
ta autē erat in rempublicā charitate: ut neglectis quodāmodo suis
cōmodis: omē studium suū: omnē operam: omnē industriā ad pu/

blicam referret & utilitatem & dignitatē. Quot eñ quantosq; the/ sauros consumpsit in deducendo ex Addua hoc riuo: uel potius flu mine: q̄ nō ex Addua solū: sed ex Lario lacu: & supra Lariū ex Tel/ lina ualle a germania usq; res admodū & infinitæ & utilissimæ ad nos importanť? Quid eñ meminero cum alia maxima & splendi/ dissima ædificia: quæ ad publicū usum fabricatus est: tum arcem hanc quæ portæ Iouis appellať? Quod ullum in mediū afferamus ex septem illis: quæ in uniuerso terraꝝ orbe memoranť mirabilia: quod cū hac una arce uel magnificentia: uel pulchritudine: uel ullo excellentiæ genere comparari queat. Non eñ huiusmodi opus mo litus est Franciscus Sphortia ad illū suū: sed ad publicum & usum & cōmodum. Nam arcem sibi suā munitissimā tutissimāq; consti/ tuit in animis & charitate ciuiū: quoꝝ cōmoda & emolumēta oīa immortalitati sibi ducebat esse. Et q̄m a primis usq; annis nō secus atq; teterrimā pestem aliquam formidaret mali nominis famam: oñis cogitatus & actiones suas ad honestatem & gloriā referebat. Itaq; nullum neq; laborē corpore: neq; periculum animo detracta bat. Viros doctos & eruditos in oñi genere uitæ: & audiebat liben ter: & honorifice munerabat. Tanta erat ingenij magnitudine: tan/ ta rerū humanaꝝ pertractatione & diligentia: ut nihil prorsus q́d esset memoratu dignū ignorare uidereť. Itaq; inter prandendum cœnandūq; semper aliquid excogitatū acutius astantibus propo/ nebat: ad idq; non iucunde minus q̄ subtiliter disputabat: tanq̄ iu dicaret nihil esse ocio atq; desidia a dignitate hominis alienius. Et quia per omnē uitam nihil unq̄ temere: nihil inconsulto inire con/ suesset: oñia semper ex sententia sua fauste atq; fortunate cōseque batur. Quis eñ ambigat uiro fortissimo eidēq; prudentissimo se/ cunda oñia contingere oportere? Fauet eñ deus auxilioq; est sem/ per iustis cœptis sanisq; conatibus: cunctos in se sperātis amplecti tur ac fouet: id quod sapientissimus princeps noster assidua medi/ tatiōe præ se ferens: nihil aut iustum: aut laude ulla dignū existima/ bat: quod a religiōe pietateq; abhorreret. Quare diuino cultu atq; ueneratiōe fidei christianæ nihil esse apud se antiquius unq̄ uoluit. Quibus quidem innocentissimis & optimis institutis summa est omnia cum laude consecutus. Quod autem secundo loco dicen dum mihi proposueram: quibus corporis adminiculis ad hæc tā/ ta & tā eximia animi bona esset adiutus: breuibus ꝑstringamus. Fuit corpore Frācisus Sphortia cum robustissimo: tum erectiore paulo supra cōmunem atq; mediocrem hominis proceritatem: & eo plane heroico. Erat is eñ (ut norunt oñes) mirabili quadam

Addua
Larius lacus
Tellina uallis
Germania
Arx portæ Io/ uis

Confirmatio secūdæ partis per approba/ tionem

membrorum compactione ad conuenientem ac decoram inter se
se proportionem cum tanta oris dignitate & maiestate uultus: ut
uel solo aspectu dignus iudicaret imperio. Et cum omniũ sensuũ
integritate cæteros homines plurimũ antecelleret: tum uisu adeo
erat acerrimo: ut etiam inter præliandum hostium uel minimum
quodcꝫ erratum prospiceret admodũ longius: eoscꝫ continuo lue/
re suæ stulticiæ pœnas cogeret. Quid enim loquar de eius agilita/
te atcꝫ dexteritate ad omnẽ motum & gestum: quæ tanta erat ut
quicquid facere aggrederet: dicto citius effectum redderet? Qua/
re cum ei per ætatem liceret & luctatione & saltu & cursu: ita æqua
les omnis anteibat: ut inueniret neminẽ qui secum contendere au/
deret. Iactu autem æque atcꝫ omni dimicandi arte delectatus: fer/
ream sudem: aut saxum ingentis ponderis multo longius emitte/
bat qꝫ alij tragulam aut pilam. Nam & iaculationem & catapul/
tam & equitationem & meditationem omnẽ bellicæ disciplinæ ab
uscꝫ puero ludẽdo uenandocꝫ didicerat: quæ quidem singillatim
oĩa & sub patre Sphortia: & suo ductu: atcꝫ auspicijs longo usu
& multa exercitatione bellando pugnandocꝫ confirmarat & ad
summũ uscꝫ auxerat. Et erat Franciscus Sphortia fœlici adeo cor
poris temperamento: ut uniuersum diem nudo capite staret in so/
lem immotis etiam paribuscꝫ pedibus: & frigus nõ pluris faceret
qꝫ calorem. Eæ autem uires & in brachijs inerant & in manibus:
ut quem arcius circumplexus medium strinxisset: eum tanqꝫ exa/
nimaret. Quẽ uero pugno percussisset in caput: semianimũ repen/
te humi prosterneret. Voce pro tempore utebatur nunc leni ac mi/
ti: nunc graui & moderata: & cum sonora semper: tum cũ usui es/
set concitata & grãdi & horrenda. Quid enim meminero de miri/
fica eius linguæ bonitate: quæ in omnẽ usum uidebat diuina po/
tius qꝫ humana? Quid pluribus? In corpe pulcherrimo Herculeæ
uires inerãt: & tanta in singulis membris bonitas: ut animi bonis
nulla ex parte cederet. Cæterũ quoniam duas fœlicitatis partes
iam percurrimus: reliquum est: ut de fortunæ commodis eadem
breuitate transigamus. Quod modo dicebatur: natus est Franci/
scus Spohortia in Ethruria: quæ regio & uniuersa Italia est: maxĩe
ab omni aeris caligine nebulacꝫ remotior: ob eãcꝫ rem ab ethra
quæ serenitatẽ significat: ethruria nomen sumpsit. Itacꝫ natus sub
eiusmodi cæli serenitate & ingenio erat ꝑspicatiore & acritate sen/
suum natura nimirum alacriore. Quod autem ad generis attinet
splendorem: si altius fuerit qꝫ a patre Sphortia repetundum: a re/
gibus Datiæ: & urbe Attẽda reperiemus Attendulorum familiã

Confirmatio teriæ partis ꝑ approbationẽ

Ethruria

Ethra

Daciæ reges

Attenda

Attenduli

6

originem duxisse: quāq̄ ipse nō minus cum illis sentio: qui a Mutio illo Scæuola affirmant manasse attendulos: qui Porsenam regem clusinorum occisurus cum frustra tam egregiū facinus pro liberāda patria esset adortus: in dexterā sæuierit suā foculo iniectā ignito: id quod ipsius Sphortiæ ꝓpriū nomē probat Mutius. Id enī & inter sæuolas erat illustre: & inter attendulos apprime celebratum. Sed ne singula prolixius persequar: ubi Franciscus in aula gratissimi illius & clarissimi principis Nicolai æstensis: quē pr̄ Sphortia ꝓpē Othonem tertiū a se oppressum extremo periculo liberarat: maiorem infantiæ partem & pueritiam quoq; ad undecimū usq; ætatis annū cum mirabili spe probatis & laude peregisset: Neapolin iussu patris aduectus est. Id quod propterea fecit pater: quo regi Ladislao gratificaretur. Is enim pueri fama delectatus hunc uidere cupiebat. Nec sua de puero se opinio falsum habuit. Nam cum primū in illius cōspectū Franciscus uenisset: regeq; ingenuo quodam strenuoq; pudore ueneratus alacriter salutasset: essetq; apposite & ornate locutus plæraq;: eū Ladislaus perinde atq; filiū amplexatus deosculatusq; Tricarico donauit: eius comitatus ornatum insignibus: initiū sane pulcherrimū ad lætioris fortunæ principatum. Et non modo dies non præteribat: sed ne hora quidem: quin puerum cum ei a maximis occupationibus suis facultas offerret: ad se accersitum uarijs de rebus interrogaret. Cui cum ille & impigre & argute uerecundeq; responderet: admirationem in dies magis atq; magis de sese apud regias auris mentemq; augebat. Cunq; frenquētior esset: tum in aula regia: tum apud regem: studebat quotidie doctior fieri rerum etiam urbanarum ac totius regiæ disciplinæ: utpote præsago eius ingenio futuræ gloriæ ac regni. Sed ubi paucis post annis rex Ladislaus uita excessisset: & Ioanna soror quæ Ladislao successit in regnū Iacobo barhonēsi Mariæ comiti nupsisset. Hic inq; Iacobus barhonensis Sphortiā: quoniam putaret nefarijs suis in reginam uxorem opprimendam cogitatibus repugnaturū: & eum & filium Franciscum: qui ætatis annum iam ageret quartum ac decimū: in subterraneū munissimæ turris carcerem arcis oui appellatæ coniecit sine ulla omino spe futuræ aliquando libertatis. Quam rei sæuiciā atq; diritatem molestissime adeo tulit Sphortia: ut in filiū coniectis oculis quē unum supra uitam etiā ipsam mirifice amabat: mortem sibi consciscere peruicatius decreuerit: ad quam (ut erat animo ferocissimo) cum furens præcepsq; ferretur in proximū turris parietem caput inflicturus: subita atq; miserabili & suaui & accōmodata facundissimi

Mutius scæuola.
Porsena rex
Otho
Neapolis
Ladislaus rex
Tricaricū
Ioāna regina
Iacobus barhonensis
Arx oui

Timothæus filij oratione non ſecus ab illo omni immanitatis impetu & coerci
muſicus tus eſt: & ad mentē ſanioris cōſilij redactus: q̄ a Timothæo muſi/
Alexāder rex co ferūt Alexandrū regem ab armis eſſe ad conuiuiū reuocatum.
Quo pietatis officio eſt effectum: ut pater Sphortia ex prope iam
mortuo reuixerit: ac non multo poſt per reginā Ioannā ipſam poſt
cōpreſſam atq; proſtratā Iacobi uiri pfidiam: ac uim oēm iniuſto
carcere liberatus una cū pientiſſimo probatiſſimoq; filio magnas
res geſſerit & præclaras. Regīa uero cū maximis honoribus Sphor
tiam emolumentiſq; cumulauit: tum Franciſcū eius filiū: cuius in/
Arrhianū genio & oratione pater ſeruatus eſſet: Arrhiani atq; Apicis comi/
Apex tatibus donauit. Quid aūt memorē: uel potius admirer primum
Angelus label ſpectatiſſimi adoleſcentis tyrociniū aduerſus Angelū labellū uirū
lus belli gloria inſignē: qui ob hæſitantiā linguæ Tartaliæ habuit co/
Tartalia gnomentū? Nā ubi Sphortia Bracio a ſe fugato ex urbe Roma Io
Bracius annæ reginæ iuſſu urbeq; ipſa in reginæ poteſtatem redacta inſti/
Roma tuiſſet ultionē capere (ut par erat) de uetere inimico: Tartalia q̄ ad/
Ioāna regina uerſus ſeſe quo tempore Neapoli primū auctore Pandulphello:
Neapolis quē regina in delitijs habebat: carcere tenebatr̄: cū Bracio conſpira
Pādulphellus rat: quo ipſo conſentiente fauēteq; & Tuſcanellam urbem: & alia
Tuſcanella eius plæraq; oppida ui oppreſſerat: ad Tuſcanellā ipſam inſtructa
acie pugnaturus ꝓficiſcit̄. Quo ī loco Tartalia ipſe cōtra magnis
uiribus in aciem egredit̄. Pugna mox utrinq; pari animoꝝ ui atq;
ardore conſerit̄. Diu multūq; certat̄. Neuter pedē refert. Alacriter
ac fortiter incumbunt ſphortiani: conſtanter hoſtes ferociterq; re/
pugnant: neutri cedunt: ſpes prope utrinq; par. Tum probus gene
roſuſq; adoleſcēs: qui uix dum ſeptimū foret ingreſſus ac decimū
ætatis annū: ubi ex patre percunctatus certo didiciſſet: qui nā eſſet
Tartalia: (nam is inter pugnādū ne poſſet agnoſci ſagulū equūq;
mutarat) ilico per conuertiſſimum aduerſariorum præliantiū glo/
Tartalia bum diſtricto enſe in unum Tartaliā equū dirigit. Quem ille ubi
per uaſtam occurrentium cædem cominus in ſe irruentem aſpicit:
perinde atq; ſtupidus atq; ſui impotens: repente in fugam uerſus
Tuſcanella uix ſuorum præſidio intra portam Tuſcanellæ ſublato ponte de/
miſſaq; cataracte ſe recepit permagno numero fortiſſimorum mi/
litū amiſſo: fert̄q; poſtea cōuerſus ad ſuoſ dixiſſe illū ſibi (nam qui
Pellinus nam eſſet: ex Pellino cotignolano: qui intra portā eſt captus: acce/
perat) non uideri adoleſcentem: ſed tigrem: ſed leonem: ſed horribi
le quoddam prodigium. At quanta fuit illa uel prudētia: uel clæ/
Calabria mētia: qua eſt in eos milites uſus: quos antea in Calabria a ſe trāſ/
fugas ad hoſtis gotthalanos prælio oīs captiuos fecit. Gerebat eñ

bellū Sphortia pro Lodouico Andegauensi rege tertio: regis huiꝰ
Renati fratre aduersus Alphonsum regem regis. Item huius Pher-
dinandi patrem: quē regina Ioanna: quo ualidior foret contra Lo-
douici factionē adoptarat. Præerat in Calabria maximis Alphon-
si firmissimisꝗ uiribus Raymundus Boylus: aduersus quē ipsum
Franciscus mittitur a Lodouico cum potestate regia natus: annos
unum ac uiginti. Huic dat pater Sphortia pulcherrimā militū ma-
num: & cum his ueteranos quosdā: quoꝝ fide ducebat sibi certius
nihil. Francisci aduentu in Calabriā: cū omīs Gotthalanoꝝ impe-
tus retardatus repressusꝗ est: tum ob uitæ continentiā atꝗ innocē
tiam: & ob singularē illam moꝝ facilitatē: humanitatēꝗ adeo in-
credibilem erga se omniū Calabroꝝ beniuolentiam conciliauit: ut
ultro uniuersa prope illa regio ad eius fidem perspectāꝗ uirtutem
tanꝗ ad publicum aliquē Cornelium Scipionē illum qui primus
est Africanus cognominatus: certatim confugeret: cum anno dein
proximo ij quos sibi maxime fidos Sphortia putabat: omēs præ-
ter duos Pellinum Buldrinūꝗ Fauentinū trāsfugerūt ad Gottha-
lanos: Francisco ipso inter hostium quasi retia relicto atꝗ destitu-
to. Sed hic (ut erat animo inuicto) nequaꝗ subita ꝑfidia fractus
ubi secum reliquis copijs quadrato agmine sine ullo tumultu in ea
oppida recepisset: quæ a Lodouico rege stipendij uice octo posside-
bat: cœpit cōtinuo hostilem agrum circūcursare: prædari: uastare:
ac nusꝗ hostibus quiescendi spacium præbere: cum tandem trans-
fugaꝝ itinera quæꝗ assidue conatusꝗ omnis ꝙ diligentissime odo
ratus sine ullo suo discrimine: & cum maxima Gotthalanoꝝ clade
uniuersos cœpit in agro qui dicitur sancti Marci: quo illi populatu
ri processerant. Reꝗ ad patrē Sphortiam significata curriculo qui
eodem ipso die Alphonsum regē collatis signis fuderat: fugaratꝗ
nō procul ab urbe Neapoli: ab eo iubetur: ut perfidis illis omībus
suspensis laqueo gulas frangeret. Quod patris imperiū cum uide-
retur clæmētissimo adolescenti sæuerius: & alienū ab eius cōsuetu-
dine (Nam erat etiā ipse Sphortia mitissimus) paululū subdubius
stetit cogitabundusꝗ: ut qui & patri parendū esse duceret: & nihil
crudelius faciundū. Dein cōuersus ad nunciū: Dic inquit: mihi tu:
quo uultu pater ut ista mihi referres imperauit? Respōdit ille & mi
naci & iracundo. Tum Franciscus: Non igit̃ pater iussit: si iussit ira-
cūdus. Itaꝗ accersitis illis ad se captiuis inquit: Quoniā uobis hu-
manissimus pater meus erratisꝗ uestris ignoscit: ego uos omnis ꝙ
liberrime missos facio: optionēꝗ permitto & manendi ut antea: &
abeundi pro arbitrio uestro. Tum omēs præ læticia collachrymā-

Lodouicus an degauēsis rex
Renatus rex
Alphōsus rex
Pherdinandus rex
Ioanna regina
Raymundus boylus
Fr. Sphortia
Gotthalani
P. Cor. scipio africanus
Pellinus
Buldrinus
Ager sancti Marci
Alphōsus rex

tes & patri gratias egerũt & filio: ac sese manere uelle alacriter respõ derunt: fuerũtq; ex illo die & fidelissimi semper & Sphortianæ glo riæ uni omniũ maxime studiosi. Quod factũ cũ prope diẽ Sphor/ tia ex litteris filij didicisset: cõuersus ad circũstantis subridens ait: Longe filius est patre suo prudentior. Quis aũt eius uel constantiã uel grauitatẽ non iure optimo admiret̃: qua est usus quo tempore pater Sphortia profecturus in reginæ Ioannæ auxilium aduersus Bracium: quẽ tota formidabat Italia: ad tertiũ nonas Ianuarias: feria secũda: qui dies est lunæ: in fluminis Aperni transitu: cui nũc a Piscaria proximo oppido in ripa sito: uulgare est nomẽ Piscariæ: lapsu equi submersus perijt. Braciani equites ac pedites: q pro Bra cio Piscariã præsidio tenebãt: cum uidissent Sphortianos transitũ Aperni moliri: ad eius ostia per uæhementissimos maris creberri/ mosq; fluctus ex oppido erũpentes: occurrunt ad fauces transitum pro uiribus prohibituri: quod eo maioribus animis agebãt: quod sperarent id sibi facillimũ factu fore: quoniã Franciscus adolescens dumtaxat natus annos duos & uiginti cum alijs equitibus quinq; transisset: & post illos Michael Attendulus: & Sphortia imperator octauus: ac mare contrarijs uentorum turbulentissimisq; flatibus agitatum assidue magis atq; magis exasperasceret. At Franciscus adolescens (ut erat aĩo excelso atq; inuicto) calcarib⁹ confestim cre brioribus equum adigẽs: & longiori innixus hastæ ueluti uernus coluber: strenuo celeriq; cursu in obuios hostes fertur tanta audiẽ/ tia ac uiribus ut eos palantis in fugam ageret. Quod Sphortia pa/ ter corã aspiciẽs: gestiensq; lætitia & uoce & manu ad trãsmeandũ suos hortatur cõmilitones: quos ob fluctuũ magnitudinẽ cum se/ gnioris uidet ad transitũ: ipse rursus quo formidantibus fiduciam inijciat: ad exercitum remeans dum pone periclitanti armigero in/ ter fluctus dexterã sublaturus porrigit: & equus quo insidebat po/ sterioribus desertus pedibus labitur: & imperator ubi ephippio est excussus: & si bis sustulit manus ferreis graues chirothecis perinde quasi auxilium implorans: tamen & thoracis reliquorũq; armorũ præssus pondere: & Aluei fundo pedũ nixũ non sustinente ingruen tium fluctuũ altitudine obrutus: tanq̃ in Numico Aeneas diu post ea ac multum quæsitus nusq; apparuit. At Franciscus subiti casus ignarus: ubi inter fortissime prælianduũ de surrepti patris acerbita/ te clam per quendam ex cõmilitonibus est commonefactus: q̃q̃ intolerabili cordis uulnere eiusmodi nuncio est transfixus: tamẽ re om̃i dissimulata paulatim sese atq; pedetentim ex ea pugna subdu cit ad suos: hostibus minime insequentib⁹: quippe qui & deteriori

Bracius
Apernus
Piscaria
Michael attendulus
Numicus
Aeneas

in ea pugna fuissent conditione: & de repentino Sphortiæ obitu ni hil noscent. Ac ne hostes facerent impetum in eos: quos post sese re liquisset: ultimus esse uoluit qui reciperet ad exercitum. Itaq; ubi reliqui remeassent: qua modo transierant: ipse solus inscensa trabe caua: quæ casu in flumine est reperta: inter sagittaꝝ & oĩs generis missiliũ innumerabilis iactus breuissimo se conto remigando rece/ pit ad socios: quos oĩs cum & extremo dolore cõfectos: & tumul tuantis offendisset: eos est sua oratione adeo consolatus: & ita in læ tioris fortunæ spem erexit: ut & ipsum imperatorem suũ continuo salutarint: & ut de se oĩa sibi reciperet: uno cõsensu & eodẽ ore ala/ criter affirmarint. At Bracius Sphortiæ obitum nõ dissimulãter collachrymatus tulit permoleste: siue q meminisset pristinã suam cum illo familiaritatẽ atq; beniuolentiã: siue q in Sphortiæ aduer so casu sui (ut fit) misereret. Cæterum Franciscus inito cum suis cõsilio: Orthona quæ urbs est in Pelignis: cum uniuerso cõcessit exercitu: qua suorũ militũ munita præsidio de prima uigilia inde mouens cum reliquis copijs recepit se Beneuentũ: unde idibus Ia nuarijs ad reginã Ioannã proficiscit: & uisendi gratia & percun/ ctandi: quid se faceret iuberet. Hæc amissa Neapoli se continebat Auersæ: quæ ut Frãciscũ est coram intuta: se ob Sphortiæ patris desideriũ a lachrymis moderari nõ potuit. Dein pauca pro re lo/ cuta: sed maternæ charitatis plena urbis oppidaq; omnia quibus donarat Sphortiã: transfert in Franciscũ filium pleno iure: iubetq; ut & ipse reliquiq; fratres atq; ipsorum posteri perpetuo seruent Sphortiæ cognomentũ: Idq; in hanc diem uidemus assidue pro/ pagari. At hæc mandat: ut collecto uniuerso exercitu properet ad Neapolim obsidendã. Nã iccirco ꝑperãdũ esse regina iudicabat: quoniã rex Alphonsus aberat profectus anno proximo posteaq; est a Sphortia pugna superatus: in citeriorem hispaniã cũ uniuer/ sa classe ad renouandas augendasq; uires cõparãdasq; pecunias: relicto Petro fratre cũ præsidio nõ mediocri gotthalanoꝝ & equi tibus italis tribus millibus. Cum reginæ Ioannæ uolũtate ac ius/ sis paruisset: q primũ Franciscus Sphortia: & ad eas pecunias q̃s non admodũ multas a reginæ quæstoribus acceperat: collegisset: etiam ex amicis & subditis quãtas potuit: comparato instructoq; robustissimo firmissimoq; exercitu: Neapolim confestim obsedit: eam quotidie uarijs prælijs oppugnationibusq; concutiens. Idq; breui effecit: tum uiribus: tum ingenio: ut qui præsidio intus erãt: desperare cœperint rebus suis: cũ hæc classis superuenit: quã dux ille clarissimus Philippus Maria ĩ reginæ auxiliũ miserat: munita

Bracius

Orthon orthonis Orthona accusatiuus ẽ græcus

Peligni

Beneuentũ

Ioanna regina

Neapolis

Auersa

Alphõsus rex

Hispania citerior

Petrus

Gotthalani

Philippus Maria dux

nauibus rostratis: hisque ingentibus quattuordecim & triremibus quinque ac uiginti myoparonibusque nonnullis: huic præerat uir bellicis laudibus celeber Guido torellus. Quare qui pro rege Alphonso erãt in urbe: intellecta periculi magnitudine: secuti admonitionem unius Francisci Sphortiæ ac fidẽ: & quod constituto ab Alphonso stipẽdio careret. Berardinus Vbaldinus ac Iacobus caudola: id omne præsidiũ destituere profecti: alter ad Bracium: Iacobus aũt ad reginam. Post horum abitionẽ Franciscus Sphortia terrestri oppugnatione: Guido aũt maritima adorti muros ui tandẽ urbe potiti sunt: sine ulla etiam ciuiũ offensione: tanta fuit nostri illius moderatissimi principis uel innocentia uel prudentia. Neapoli per hunc modum ex ipsius Petri & gotthalanorum manibus recuperata reginæque restituta: cũ Francisci Sphortiæ nomen quotidie redderet̃ illustrius: idem Philippus Maria: ut erat summa prudentia princeps & egregius uirorum fortium censor ac iudex: curabat per Guidonẽ torellũ apud reginã: ut tãta probitate adolescentẽ sibi tantisper cederet: donec Bracij audaciã: qui Aquilam obsidione acerbius præmebat: in Martini pontificis maximi: & ipsius etiam reginæ cõtemptum: & detrimentũ refringeret atque obtereret. Non difficulter quod petebat impetrauit. Nam tum regina Braciũ timebat: ne si Aquila potiret̃ cũ & Capuã haberet & alia plæraque oppida regni sui sentiretque cum Alphonso: se uniuerso regno spoliaret: tũ Frãciscus Sphortia partis Philippi sequi quodam naturæ ductu: maiorẽ immodum cupiebat: præsertim quod etiã nosset ea fuisse mente eo animo patrẽ Sphortiam ut oĩa in posterũ ageret ex Philippi sentẽtia: accepissetque iam ab illo aureũ nummũ duodecim milia: quo & sese una cũ reginæ ecclesiæque exercitu opponeret Bracio: & ĩ proximã æstatem cum imperio equitum decẽmillium: ac peditum quinque milliũ in ethruriã proficisceret̃ aduersus florentinos. Franciscus igit̃ Sphortia agẽs ætatis annũ iam tertiũ & uigesimũ proficiscitur nomine Mediolanensiũ ducis Philippi Mariæ pro Martino pontifice: & Ioanna regina Siciliæ aduersus Bracium: qui Aquilam urbem constantissime simul & acerrime oppugnabat. Erant in ea ecclesiastica expeditiõe: cum Iacobus caudola & Michael Attendulus duoque Lodouici seuerinas & columna: tũ etiã tartaliani equites: nam Tartalia ipse duobus ante annis Martini pontificis iussu Auersæ fuerat obtruncatus: atque alij cum his una permulti & illustres & magni uiri. At Bracius aduenientiũ contra se uiriũ nõ ignarus: ut erat uir animo ingenti: pugnandique æque atque bellandi callentissimus: cum collem per quem illis iter futurum erat:

Guido torel. | Berardinus Vbaldinus | Iacobus caudola | Bracius | Philippus Maria | Bracius | Aquila | Martinus põ. | Capua | Ethruria | Florentini | Iacobus cau. | Michael attendulus | Lodouicus seuerinas | Lodouicus columna

duobus munierat castellis cum præsidio peditũ circiter quinq; mi lia: ad radices autẽ collis qua illis descensus erat in campestrẽ pla niciem: quæ collẽ ab Aquila dirimit: oĩa aquis ex proxima fos sa ui deductis in stagni similitudinẽ complerat. Inde sua ipse tene bat castra cũ equitibus ad quattuor milia exercitatis & fortibus: quos oĩs in quattuor & uiginti ordines ad pugnam instruxerat: Nicolao picinino uiro bellicoso & impigro cũ equitibus quadrin gentis & ualido peditatu e regione urbis in colle: qui uocat᷑ sanctæ Mariæ ad manipulũ: ne quis impetus ex urbe erumpens suos pu gnantis ad terga adoriret᷑. Præterea spe uincendi ea maxime duce batur Bracius: quod existimaret hostium duces propter ambitio nem nunq; inter sese conuenturos. Sed tantã uim habuit mansue tudo ingeniiq; dexteritas ac facundia nostri principis & monẽdo & hortando & suadendo: ut ne minima quidẽ animoꝝ irritamen ta in uniuerso illo exercitu interuenerint. Cõsederat igit᷑ ecclesiasti cus exercitus ex altero collis illius latere: quẽ Bracius castellis pedi tatuq; munierat: ad septem milia passuũ iter ab Aquila: cum adue nit a Bracio cum litteris tubicen: quibus ille duces oĩs & prouo cabat & hortabat᷑ ad pugnam: addens eis per se licere & sine una prorsus uel molestia uel impedimento: & ascenderẽt collem: & ex colle in campũ equum descenderẽt: idq; iureiurando inuiolatũ fo re affirmabat. Quibus abditis cum silentiũ a cunctis ducibus ser uaretur: conuersus Frãciscus Sphortia ad legatũ apostolicũ: Fran ciscum piccolpassum integerrimũ illum uirũ & sapientẽ: qui post ea Mediolani archiepiscopũ gessit: Si iusseris inquit pater reueren dissime: posteaq; nemo audet respondere: ipse ut iuuenis responde bo? Respõde igit᷑ inqt ille subridẽs. Tũ cõiectis ĩ tubicinẽ suis uigẽ tioribus illis oculis: ac ueluti radiãtibus: dicito inquit Bracio: nos pro arbitrio nostro uenturos aduersus sese uel inuitum & in suam quidẽ rem malã. Captato igit᷑ tempore ex cõmuni ducum omniũ consilio collem ascendũt instructa acie: eaq; distributa in equitum ordines uiginti pari fere numero Bracianis: peditibus uero qngẽ tis ac mille. Post hos oĩs sequebant᷑ impedimẽta: & qui ad mini steria accõmodati ad pugnandũ usui haud essent. Cum illuxisset cœpere ad radices collis descẽdere: & oĩes quidem pedites (Nam propter callis angustias ac rupis difficultatẽ coacti sunt oẽs equo descendere) at Bracius siue quoniã iureiurando per litteras se ob strinxerat liberum descensum illis fore in campestrem planiciẽ: siue quia (ut erat animo excelso & insolenti) iactabũdus inter suos præ dixerat: propterea se illis liberum præbere descensum: quo nemo

Aquila

Nicolaus pici ninus

Collis sanctæ Mariæ

Bracius

Frãciscus pic colpassus

Mediolanum

prorsus ex ea pugna euaderet: suos omnis cõtinuit intra aciem: donec uniuersus ille exercitus in æquo cõstitit campo. Dein collatis signis pugna cõferitur intra secũdũ lapidem prope Aquilam maximis utrinq; uiribus: & exæstuantibus animorum ardoribus: ac summo cum uitæ periculo uniuersum certatur diem: uaria mutabiliq; fortuna: utrinq; uulnera: utrinq; cædes. Nec uno ĩ loco prælia: hac fugiũt: illac præmunt. Inter spem ac metum omnia tumultuantur. Iidem eodem fere momento & uictores & uicti: cum tandem ecclesiastico cedente exercitu præmentibusq; robustius Bracianis: ac iã prope uictoribus: hic generoso & inuicto animo adolescens tanq; e specula quadam inter fortissime dimicandũ ultimi discriminis magnitudinẽ cõspicatus ueluti horrẽdum aliquod fulmen in cõuertissimum mutuis inter sese uulneribus digladiantiũ agmen tanta ui: tanto impetu irruit: ut cum in ipsum Bracium inter omnis generis tæla: ac cædes peruicatius fertur: hunc ille inopinato metu perculsus capiti suo infestius imminentem districto gladio haud amplius sustinuerit: sed confestim auerso equo celerem uerterẽ in fugam deiecta ultro ex capite casside ne posset agnosci. Erat em̃ Bracij cassis serico tecta purpureo: & argenteo torque insignis: quẽ eminentiores pilæ argenteæ decorabant. Cum ita Frãciscus Sphortia per innumerabilia occurrẽtium uulnera Bracium insequit̃: effectum est deniq;: ut & ille fugiẽs ab expedito & audacissimo equite Sphortiano Fulignato in occiput lœtale uuluus exciperet: & ita repente ex equo ruens suum uniuersum exercitũ secũ in ruinam traheret. Ex quo intellectum est: quod apud Euripiden ait Polynices: Securus imperator audaci præstat. Dum sibi Bracius certam uictoriã pollicetur: iussis tum ijs peditibus quos præsidio locarat in castellis: ne prius hostis a tergo adorirentur: q̃ ipse iussisset: tum etiam Nicolao picinino: ne se ullo sui discrimine loco moueret: & iubendi: & uiuendi finem sortitus est. Nam eo uulnere postridie animã efflauit: tertio nonas Iunias: & Aquilã miserabili excidio liberauit. Nec illud certe silentio est prætereundũ Franciscum Sphortiã: Bratius ubi primum in castra semianimus est relatus: cœpisse illum amicis mitissimisq; uerbis ad bene sperandũ cohortari: suosq; medicos ad eũ curandũ q̃ diligẽtissime adhibuisse: nihilq; omnino prætermisisse: qđ uel ad optimi uiri: uel ad fidelissimi amici officiũ pertineret. Demũq; ubi illũ extremus defecisset spiritus: nõ secus illachrymasse ac si pater extitisset. Cæterũ postea q̃ Frãciscus post tantæ uictoriæ gloriã iuisset in urbẽ Romã pontificis Martini & uisendi & salutãdi gratia: tũ ẽ ab illo paterna qua-

Pugna cõferitur

Fulignatus

Euripides Polynices

Nicolaus picininus

dã exceptus dilectione honoratusq; egregie: tũ etiã hãc laudem re-portauit ut diceret Martinus: Es tu sane fili noster charissime Frã cisce Sphortia & speciosus & prudens & robustus & fortis ac facũ-dus & de Romana ecclesia bene ꝓmeritus: Abi igit in dei bñdicti one & de nobis tibi in christo iesu oĩa pollicere. At Philippus Ma-ria cũ in dies magis atq; magis incremẽta ꝓbitatis atq; cõsilij uide ret ĩ Frãcisco Sphortia coalescere: maxĩo curauit studio: ut eũ oĩno suũ efficeret. Itaq; & Martini põtificis opa: & magno suo honorifi-coq; stipẽdio hũc ad se accersitũ multis maximisq; in rebus & belli & pacis exercuit. Venit is primũ Mediolanũ: cũ ageret quartũ ac uigesimũ ætatis annũ: quo ipso etiã anno diuina qdã ꝓuidẽtia na ta est Blanca Maria pridie Kalendas apriles. Sua uero tũ pñtia & oratione: tũ etiã prudẽtia atq; morũ grauitate & elegãtia nõ mo-do æquauit: sed mirũ in modũ supauit oẽm de sese apud Philippũ expectationẽ: adeo ut uel ex eo tẽpore cõsiliũ Philippus id inierit: qđ paucis post annis absoluit: unius sibi Francisci Sphortiæ & ge neri faciundi per natã infantulã & per adoptionẽ una cũ filia bo-norũ oĩm hæredis ac toti imperij successoris cõstituẽdi. Fuit enim Philippus Maria supra omne hoĩm genus: qui ea tẽpestate reliqs principes longissime superarit intelligẽdo & iudicãdo. Quare Frã ciscũ unũ singulis pene diebus ad se accersitũ cũ libenter audiebat de rebus maximis & grauissimis: acute multa copioseq; loquẽtẽ: tũ ipse quoq; permulta ex eo pcũctabat acriter excogitata & calli de: ad quæ ita strenuus adolescẽs alacriter ac prudenter responde-bat: ut diuino potius: q̃ humano præditus uideri posset ingenio. Interea uero tpis cũ res publica florẽtina ipsius Philippi Mariæ ui ribus grauius præmeret: eoq; foret iã res deducta: ut suæ libertati metueret plurimũ: mittũt a Florẽtinis ad Venetos legati: q p mul tã in Philippũ expostulationẽ eos docerẽt: quãto eẽnt ĩ piculo: qđ q̃ diutius soli tãtã belli molẽ ferre nõ possent: & q̃ uniuersæ Ita-liæ metuẽdus Philippus foret ob ingenij uersutiã: auiditateq; do-minãdi. Nec eẽ credẽdũ esse quietẽ Philippũ dein acturũ occupa-ta florẽtina republica. Cõgerebãt ĩ illũ delicta plurima acutius ex cogitata. Supiora tpa memoriter referebãt: qbus Philippi maio-res ab Italia pturbãda nũq̃ destitissent: Mediolanũ officinã eẽ bel li ĩuidioso noĩe dictitabãt. Solãq; eã urbẽ ex uniuerso terrarũ orbe tũ ob munitissimũ loci sitũ: quẽ tria ingentia flumina Padus: Ad-dua: Ticinus reddũt undiq; tutissimũ ab oĩ hostiũ impetu: tũ ob frequẽtiã populi: quæ ẽ maxĩa: nulliusq; rei neq; ad uictũ neq; ad uitæ cultũ indigens: tum etiã ob opificũ multitudinẽ ac uarietatẽ

Philippus Maria

Natalis Blancæ Mariæ

Florentini Veneti

Mediolanum

Padus Addua Ticinus

bellis crescere ac locupletari. Quãobrẽ postulabãt: cõtẽdebãt: obsecrabãt: ut auxilio sibi præsidioq́ eẽnt. At ueneti & si nõ obscure animaduertebant: quo magis augeret Philippi imperiũ: eo rebus suis futuꝝ periculosius: tamẽ ad bellum capessendũ nulla prorsus iniuria ab illo prouocati nõ facile adducebant: præsertim q́ societas etiam intercederet in alteꝝ quinquenniũ ex icto fœdere duratura. Tum unus ex legatis florentinis Rainaldus albitius: uir non minus elatus & audax: q̃ disertus: ubi uidisset nullis rõnibus Venetũ senatũ adduci ad ferẽdũ suæ reipublicæ auxiliũ in Philippũ: Vos inquit patres cõscripti: cum annis superioribus Genuẽsibus auxiliũ uestrum implorantibus id illis ferre noluistis: fecerunt Philippũ Genuenses dominũ: qui nõ erat: eadem nos ratione illũ reddemus regem: quo uos prope diem imperatorẽ constituatis. Quæ cum dixisset: turbato ac minaci uultu: e senatu abiens una cum cæteris legatis diutius nihilo cunctatus ex urbe decessit florẽtiã rediturus. Tum Veneti de re nixius cõsultãtes in maximã inter sese uenere disceptationẽ: cum alíj honestatem tuerent: alíj utilitatẽ. Tandẽ uero Fredericus cõtarenus: uir grauissimus inter uenetos: idemq́ disertissimus: adductis multis rationibus & exemplis: tum romanis: tum peregrinis: quibus argumentaret non oĩa promissa seruanda esse: ut uel insidiosa uel iniusta: & ea præterea quæ honesta fuerint solere mutari cum tempore: atq́ illos oĩs iniustos esse: q nõ propulsant cum possunt iniuriã uel ab ignotis: adderetq́ magnã utilitatis uim rapere ad sese honestatis & dignitatẽ & nomen. Ad hæc quantã calamitatẽ uenetæ reipublicæ posset afferre uictoria Philippi de florentinis: cum & dominaret genuẽsibus: & societatem haberet cum Martino pontifice maximo: & de Ioanna regina oĩa quiret pro uoluntate decernere. Nec eñ defuturam Philippo causam inferendi belli in Verona atq́ Vincentia pro iure patrio repetẽdis. Huiusmodi inq̃ rationibus alíjsq; q̃ plurimis senatum perpulit: Fredericus ad ferendũ florẽtinis auxiliũ: quod petebãt: ubi minus se Philippus a bello retraheret. Quam quidẽ rem eo facilius persuasit: quod Franciscus cremagnola: qui non multo antea trãsfugerat a Philippo ad uenetos: eos in magnã suspitionẽ iniecerat: de illius aduersus se uoluntate celeris uictoriæ spem afferens. Præterea dux ille prudentissimus Frãciscus Foscarus: cuius auctoritas erat apud oẽs maxima: uno solũ quæ Fredericus disseruerat comprobauit: uerũ etiam accuratissima oratione ostendit ultimũ in rempublicam uenetam excidium peruentuꝝ: ubi minus & q̃ primũ & fortiter aduersus Philippũ bellum capesserint. Con

Rainaldus albitius

Genuenses

Fredericus cõtarenus

Genuenses

Martinus põtifex maxi.

Ioanna regĩa

Verona

Vicentia

Francis. Cremagnola

Franciscus foscarus

festim ergo ex itinere legatis Florẽtinoꝝ reuocatis: societatẽ quam petebant ineunt: ac firmant æquis cõditionibus. Dein missis e uestigio Mediolanũ oratoribus: Philippum monẽt: ut ab omi in Florentinũ populum ui iniuriaꝗ desisteret: Quod si secus faciat: fore ut sponte causam suã ageret. Quod Venetoꝝ quasi edictũ cũ Philippo insolentius uiderẽt: primo cœpit stomachari: dein secum animo uolũtas haud solere Venetos se iniusticiæ obnoxios unꝗ facere fœdus decẽnale iam quinto anno antea percussum ac mutua societatis iura afferebat. Præterea Florẽtinos belli aduersus sese auctores extitisse: qui nulla iniuria lacessiti ultro armis fuerint se adorti. Quæ dũ citro ultroꝗ gerunt: clam Veneti parãt omnia: quæ ad bellum attinẽt. Nec Italiæ solum: sed peregrinos quoꝗ potẽtatus excitant: accinguntꝗ in Philippum: cum is nulla ratiõe adduci posset: ut crederet Venetos tum ob inueteratã ac perpetuã amicitiam: tum ob initam nouissime societatẽ quicꝗ quo sibi incõmodarent temptaturos. Sed longe præter eius opinionẽ cecidit. Interea eõ tpis Gelphi Brixiani factiõis eius auctoribus Petro Achilleꝗ aduocatis: ambobus & fratribus & opulentis: & apud ciues municipesꝗ charissimis: audita Venetoꝝ ac Florẽtinoꝝ societate deficiũt a Philippo: ad Venetos eis dedita ea urbis ꝑte ubi Gebellini minus habebãt uiriũ. Nam urbiculæ quas hi potissimũ inhabitant stabant: & uetus quæ uocatur: & noua una cũ subiecto suburbio atꝗ arcibus: tam portaꝝ: ꝗ̃ ea quæ ualidissima est in summitate urbis ꝓ duce Philippo. Res aũt gesta est noctu feria prima: q dies est solis: ad sextũdecimũ Kalẽdas Apriles: Anno a natali christiano sexto ac uigesimo supra quadringentesimũ & millesimum. Equites nulli hostium ea nocte in urbem ingressi: nec alij prorsus ulli præter pedites octingẽtos a Cremagnola ex cõposito submissos: & frequentẽ municipum manũ quos hi fratres ex eadẽ factione clam collectos muro per insidias fracto secum adduxerãt. Erat Frãciscus Sphortia per id temporis Mediolani apud Philippum: sed eius milites alij apud montẽ clarũ: alij in proximis municipijs hibernabant. Qua quidem re eadẽ nocte audita Brixiam adequitantes in urbiculas mane excepti sunt. Qui urbem tradiderant Venetis: mox eius uias dolijs humo completis trãsuersis trabibus repagulis & catenis muniebãt: ne quis subitus impetus rem peruerteret prius: ꝗ̃ Cremagnola cũ uiribus aduenisset. Philippus ea re rumoribus ac nuncijs curriculo audita: Franciscũ in subsidiũ mittit: qui incredibili usus pernicitate: feria tertia: qui dies est martis: cũ reliquis suis copijs ex altera ipse parte urbiculas est ingressus:

Mediolanũ
Brixiani
Gelphi
Petrus
Achilles aduocati
Gebellini
Quo tempore Brixiani defecerint a Philippo duce
Cremagnola
Fran. Sphor.
Mediolanũ
Mons clarus

Ex altera uero eodē tempore in urbem Cremagnola cū equitibus
quattuor milibus ingentiq; peditatu. Reliqui autē omēs ducales
Flāminij exercitus i Flāminijs ægebāt: & in Ethruſcis cōtra Florētinos. Cō-
Ethruſci ſpirant præterea una cū Venetis in Philippū Mariā hi omēs: Ami-
Amideus dux deus dux Allobrogū: quos nomine deprauato a ſabbatis monti-
Sabbati mōt. bus Sabbaudiēſes pro ſabbatenſes appellant: & Eluetij: & tres illi
Sabbaudiēſes Marchiones: Mōtis ferrati: Aeſtenſis: Mantuanus: ad hæc potētiſſi
Eluetij mus rex Alphonſus: qui una cū Fliſcis Fregoſis & Adornis rē Ge-
Marchio montis ferrati nuenſem mari terraq; turbabat. In tot & tam magnis tamq; pericu-
loſis & repentinis rerū difficultatibus: ſolus Franciſcus Sphortia
Marchio æſtē. Philippi ducis & ſuſtinebat & tuebat̃ imperiū: qui aſſidue die no-
Marchio mantuanus ctuq; ex urbiculis aduerſus hoſtes in urbem erumpēs: eos cōtinuis
prælijs laceſſere: urgere: uexare: cædere: interimere: ac nūq̃ quietos
Alphōſus rex ſinere: tantāq; in deſperationē agere Cremagnolam: ut mentis fere
Fliſci atq; ſenſus inops quid conſilij caperet eſſet neſcius: quippe qui ſu-
Fregoſi perioribus temporibus cum pro Philippo militaret: uincere ſemp
Adorni conſueſceret: nunc ipſe quotidie uinceret̃. Quare quoad a conferen
da manu abſtinebat: idq; totum ei negociū erat: ut caſtellis e regio-
ne portaꝝ obiectis per catapultas & plumbeas pilulas moleſq; bō
bardaꝝ Franciſcus Sphortia a frequēti eruptiōe coerceret̃. At dux
Philippus huic magis q̃ Brixiæ metuēs: immiſſa in urbiculas uali-
da peditum manu: Franciſco iubet: ut ab eo præſidio ad montē cla-
rum ſe recipiat: & in proxima municipia: donec coactis alijs exerci-
tibus ex Ethruria & Flāminia obſidentes præmant̃ obſidione. Pa-
ret Franciſcus ac per medias hoſtiū munitiones ubi illuxiſſet: poſt
quadrageſimū ex quo uenerat diē: cum ſuis omibus erumpēs uno
impetu ſtrenuaq; ui inter occurrētiū tæla ac iactus ex urbe egredit̃.
Hunc inſequit̃ maximis uiribus Cremagnola: cuius ille inter equi-
tandū ferociā ſæpe cōuerſus reprimit ac retundit. Sed ubi uentum
Mons clarus eſt in campeſtre ſpaciū Mōtis clari: tum facta Phalange alacerrime
fert̃ collatis ſignis in Cremagnolā: ubi pulcherrimū erat uiſu q̃ & cō
ſtanter & fortiter pauci Sphortiani cū tanto Venetoꝝ exercitu: &
adoleſcēs adhuc Franciſcus cū Franciſco ueterano diu multūq; di-
micarēt. Eaq; de utroq; & duce & exercitu opinio apud oēs cōſtitit
niſi nox pugnā ſuo interuētu diremiſſet: nō minorē de Cremagno-
la uictoriā fuiſſe Franciſcū Sphortiā eo die cōſecutuꝝ: q̃ eidē antea
de Bracio contigiſſet. Cæteꝝ hic in Montē clarū ſe recepit: & ille in
urbē Brixiā ad urbiculas oppugnādas. Quo magis ipſe mecū ma-
giſq; conſidero admirandā illā ac prope diuinā Philippi Mariæ in-
genij acrimoniam: eo magis illum mihi uideor cæteris mortalibus

præſtitiſſe & cõſilio & prudẽtia. Nõ præſentia eñ modo ſũma in/
duſtria dilıgẽtiaq́ gerebat: ſed futurꝭ qbuſq́ caſibus ita grauiter ſa
piẽterq́ ꝑuidebat: ut nihil unq́ ei accidere poſſet inopinato. Vide
bat ſibi eſſe bellũ cũ duabus potẽtiſſimis & locupletiſſimis rebus
publicis: quibus ſe pecuniaꝝ magnitudine: quæ belli ſunt nerui lõ
ge inferiorẽ intelligebat. Quæ eñ aut principis aut regis cuiuſq́ ui
res adeo firmæ ſint: q̃s Venetoꝝ Florẽtinoꝝq́ pecuniæ nõ frangãt
ac peſſundẽt? Itaq́ nullũ ſibi præſidiũ firmiꝰ ducebat: & certiꝰ uniꝰ
Franciſci Sphortiæ fide: integritate: prudẽtia: animi magnitudine.
Accedebat ad rẽ qđ ex Mathematicꝭ uatibuſq́ didicerat: eũdẽ Frã Mathematici
ciſcũ Sphortiã primũ adhuc fore principẽ in Italia: & q ſolus affli/ uates
ctas Philippi res ac pene ꝑditas uitali ueluti afficeret ſenſu: & ĩ læ/
tiorẽ fortunã erigeret atq́ ſtabiliret. Quibus cogitatibus factũ eſt
ut uitæ Frãciſci Sphortiæ Philippus mallet: q̃ Brixiæ recuperãdæ
cõſulere. Nã (qđ ſæpe dicere poſtea Philippus cõſueuit) niſi Frãci
ſci Sphortiæ uita charior ſibi q̃ Brixia extitiſſet: nunq̃ Brixiã ami
ſiſſet. Sed ut ad rẽ q̃ de cœpimꝰ reuertamur: cũ dies ac noctes mu/
rũ nouæ urbiculæ & bõbardaꝝ & uarioꝝ tormẽtoꝝ molibus Cre
magnola concuteret: nec intima Philippi præſidia minore aut ſtre
nuitate aut induſtria ad repugnandũ uterenť: aduenere tandem ex
Ethruria & Fãminia ducales exercitꝰ: q una cũ ipſo Frãciſco ꝓpe
Brixiã cõſederũt ad duo milia paſſuũ hoſtis incluſos ꝓuocãtes in
pugnã. Aberat ꝑ id tpis Cremagnola: q ſibi metuẽs ab aduenien/
tibꝰ copijs: ſimulato lateꝝ dolore ꝑrexerat ad balneas Patauinas. Balneæ pata/
Qui uero ꝓ imperatore intus erat: Ioãnes Frãciſcus princeps Mã/ uinæ
tuanꝰ pugnãdi ijs copiã nullã faciẽs urbiculæ expugnatiõe erat in Ioãnes Franci
tẽtus. Hic ſi uni Frãciſco Sphortiæ fuiſſet obtẽpatũ: & Brixia eſſet ſcus Marchio
minimo labore recuꝑata: & de hoſtibus pulcherrĩa ſũpta uictoria.
Cõſulebat eñ ut oĩ cũctatiõe ſublata ꝑ urbiculas ĩ urbẽ ingreſſi Ve
netũ hoſtẽ adorirenť prius q̃ & a Venetis maiores cogerenť uires
& a Florẽtinis auxiliares copiæ mitterenť. Id cõſilij ſolus Nicolaus Nicolaus pici/
Picininus & ꝓbabat & laudabat. Nã Angelus ꝑgulanꝰ: & Cæſar ninus
Brixianus: & Nicolaus Guerrerius: & cũ his Cicchus Patauinus: Angelus per/
cæteriq́ duces Frãciſci gĩæ inuidẽtes: ſecus q̃ ſentiret oĩa gerebãt. gulanus
Quibus diſſenſiõibus factũ eſt: ut & Cremagnola in meliorẽ addu Cæſar brixia.
ctus ſpẽ reuerterit ex balneis ad exercitũ: & Veneti maioris quoti/ Nicolauſ guer
die copias cõpararint: & Florẽtini in auxiliũ miſerint Venetoꝝ ex/ rerius
ercitatiſſimũ quẽ habebãt & prudẽtiſſimũ impatorẽ Nicolaũ tho/ Cicchus pata.
lentinatẽ cũ equitũ quattuor milibus & duobus milibus peditũ. Nicolaꝰ tholẽ.
Nã ipſi oĩ belli moleſtia liberati: iã nihil ſibi neq́ in Ethruria nec in Ethruria

Flāminīj Flāminījs metuēdū esse intelligebant. Is Nicolaus Tholētinas ubi
Brixia primū Brixiā uenit: cognita ducaliū ducū dissensione: maturandū
esse arbitratus: ne si illi fortasse resipiscerent: difficilior foret bellan
di prouincia: ingentē fossam deduci iubet in lōgitudinē ad passuū
quinq; milia: qua transitus prohiberet hostibus ad ullum omino
aut auxilium ferendū obsessis: aut minime cuiusq; opis adminicu-
lum. Erat aūt ea fossa & aggere & uallo & castellis nonnullis atq;
frequentibus munita turribus: ac pluteis acta in latitudinē passus
duodecim: & tantūdem fere in altitudinem. Venetoꝝ Florentino-
Exercituum numerus rūq; exercitus complebant hominibus supra triginta milia: Phi-
lippi autem ducis ad tria ac uiginti millia. Equitatus utrisq; pene
Fossa qualis par. Sed hostiū peditatus multo superior. Cū hæc a Venetis sua-
su Nicolai tholentinatis gerunt: uoluit sæpenumero Franciscus ea
molientis adoriri. Non modo habuit neminem præter unū Nico-
laum Picininū: qui cum eo sentiret: sed omnes potius aduersantis
seq; apud Philippū insimulātis: qđ clam Venetis faueret. Quas
obtrectatoꝝ inuidentiūq; calumnias: q̄uis nō obscure Franciscus
resciseceret: nunq; tamē induci potuit: ut illorum mallet similis esse
q̄ sui: cum tandem post urbicularū muros continuis tormentorū
Antonius landrianus ictibus terræ æquatos. Antonius landrianus: ac cæteri fortissimi
uiri: qui arci præerāt: rei frumētariæ cōmeatusq; defectu honestas
Arcis Brixiane deditio pacti in summa necessitate cōditiones arcem hosti dediderūt post
mensem & annum unū: ex quo die Petrus Achillesq; aduocati ur-
bē Venetis prodidissent. Reddiderat sæpe iā Franciscus Sphortia
Philippum ducem & litteris & nuncījs certiorē se plurimū uereri:
ne quid aduersi eius exercitus caperent: idq; ob solam ductoꝝ di-
scordiā: itaq; eum monuerat aliquem uniuersis præficeret copījs:
cuius saltem auctoritati audiāt cæteri: se em̄ semper paratum fore:
qui om̄i in re pareat iussis eius. Legit a Philippo totius imperator
Carolus malatesta exercitus: Carolus malatesta pisaurensis: quem monet ut copiaꝝ
suarū duces audiat quidem om̄is: duorum aūt solum consilia exe-
Fran. Sphor. quat: Francisci Sphortiæ: Guidonisq; torelli. Id si factum esset cō-
Guido torellus flictus ille qui uocat ad Machalaū: nunq̄ profecto accidisset. Erāt
ducales uires ad Compilianū: Venetæ uero ad Fontanellā. Quin-
Machalaū to idus octobres: qui dies erat solis: & idem dicatus omnipotenti
Compilianū domino: iubet Carolus: nemo ea luce bellandi gratia equum ascē-
Fontanella dat: sed diuinæ uenerationi quisq; studeat. Hostes illius inscitiæ nō
Nardinus ignari: peditem instruunt: qui petitis ducalibus castris Nardinum
peditem Sphortianū ad singulare certamē prouocet: Ille ut milita-
ris mos est: non detrectat pugnā. Itur in duellum: solus Franciscus

Sphortia spectat armatus. Idq; ut cæteri faciant monet. Et imperator obaudit: & cæteri negligunt. Inter duelli spectaculum celeri agmine acieq; uniuersa ad pugnādum instructa: Cremagnola super uenit ea uia: qua Machalaum itur: Angelus pergulanus: & Nicolaus idem perusinus: cui ex breuitate corporis Picinino cognomē tum erat: dum illac per ocium obequitātes: inopinato in hostilem exercitum incidunt: intellecta periculi magnitudine quo reliqui & duces & cōmilitones se parent ad pugnam: ita ut erat leui armatura: manum conferunt. Tumultuarij milites concurrūt undiq; pro sese: quisq; nullum uitæ periculum detractantes. Verum quid & pauci & inermes: & inter palustris difficultates quæāt tantā uim: tantum impetum sustinere aduersus callentissimum imperatorem & uiginti milia equitum: tantūq; peditatum? Equitatus hostilis uiam omnē occuparat. At pedites ad utrāq; uiæ illius partem ex palustribus lōgis lanceis: catapultis ac iaculis ducalis milites atq; equos passim transfodiebant. Quid multis? Vix dici queat: quanta cæcitas oculos: quantus error mentes ducalium & militum & ducum in ea uia ad Machalaum interceperit: adeo ut ex cæcitate erroreq; pugnandi Machalaum accepisse nomen uideatur. Omnes enim subito perinde atq; excordes: & amentes in fugam uersi nihil præter cæcas corporis partes hostibus obiecere: Solus Franciscus Sphortia tanquam irritatus draco ex eo duelli spectaculo prouolans ad clamorem dum hac illac fulmineum coruscat ensem: alijs uulneratis: alijs interemptis: tum Angelum pergulanū ex hostium trahētium manibus captum liberat: tum etiam tamdiu irruentiū molem suo maximo cū uitæ discrimine sustinet: ut & cæteri ductores minore cum dedecore seruarentur: & ipse sua cum summa laude ita dimicans referret pedem: ut receptui cecinisse: non euasisse iure foret iudicādus. Cæterum Philippus ea ingenti clade perculsus: accōmodato consilio tempori per Bergomi deditionem cum hostibus bellū soluit anno secundo post libere potitos Brixia Venetos. Quo quidem tempore quoniam solus Franciscus Sphortia & animo uideretur inuictus & corpore: mittitur a Philippo in auxilium Genuensium: quos ut modo memineramus: & Alphonsus mari: & exules terra: quietos esse non finerent. Superato aūt Appennino inter loca confraga & prærupta: ij quos sibi amicissimos dux Philippus existimabat: usi ligurum scilicet fide & constantia circumfunduntur undiq; cum tanta catapultarū ui: & omni missilium genere ut nō secus atq; alpina grandine oīa tælis passim sternerent. Dura profecto & horrenda uniuersis militibus uisa est ea tam repenti-

Pugna Machalaū
Angelus
Nicolaus picininus
Conflictus
Machalaū nomen est græcū compositū ex mache: qđ pugnā significat: & alaos cæcū & errantē
Angelus pergulanus
Bergomū
Genuenses
Alphōsus rex
Appēninus
Ligures

na pugnādi facies:præsertim cū non pugnādi modo: sed ne standi quidē ob locorum malignitatē ulla facultas esset. Itaq; sibi quisq; diffidere ac iam dedēdi sui habere rationē. Quod cū Gerardus gratianus ipsius Francisci ,ppinquus uirq; fortissimus equo intra cautes lapso fecisset:seq; uni⁹ accolæ fide credidisset:statim ab illo ubi cassidē posuisset:scorpionis cornu percussus ī caput interijt. Quod liguris facinus corā Franciscus intuitus:& illi continuo reciso ense ceruice uitā abstulit:& reliquos suos per uastam urgentiū cædē hostium ad castellū Ronchum egit incolumes. Quo in loco a fœmina nobilissima Iliana Spinula: cuius erat castellū & perbenigne exceptus est & q̄ honorifice. Inde aūt Genuēsium rei ea strenuitate fortitudineq; prospexit:ut om̄es Alphonsi regis exulū q; conatus frustra suscepti fuerint. Et ne ab Iliana superatus animi gratitudine uideret:tum eius filiā nobili uiro nō parua cum dote uxorē tradidit: tum ipsam & habuit semper in honore & continuis beneficijs affecit. At ne prætereundum quidē reor qualē se præstitit in Mōtis ferrati Marchionē Theodoꝝ Palæologū: quē cum intra paucos dies quoniā nulla unq; non modo affectus iniuria: sed multis sæpe ornatus beneficijs:secunda usus Venetoꝝ fortuna bellū ultro Philippo intulerat:patrito auitoq; om̄i dominatu eiecisset:solus dein auctor fuit:ut in possessionē amissi modo principatus per Philippum reuocaret. Confugerat em̄ Theodorus ad Venetos:quoꝝ præsidio ubi intellexit se nihil omnino effectuꝝ: uideretq; Philippū ducem esse iure indignatū aduersus sese: Francisco Sphortia & deprecatore & amico om̄ia est ex sentētia sua apud munificentissimū illū principē consecutus. Num uero laudatissimū illud Francisci facinus silentio inuolui patiamur? Quo tempore Montē caluum ui cœperat:uirgo præstanti forma honestoq; nata genere confugerat una cum alijs multis (ut fit) in diui Francisci templum. Hāc miles quispiam Sphortianus eodē in templo ui raptā:ac Mariæ uirginis sublatis fletibus atq; hululatibus auxilium implorantē:in ipsius Mariæ uirginis sacello compressit. Quod impietatis flagitium cum primū Franciscus didicisset: tum illum iussit obtruncari inquiēs:neq; amorē odio:neq; religionē immundicia pollui debere: tum puellā soluta ex pecunijs suis dote uiro tradidit:cui antea fuerat desponsata. His autē rebus non sapiēter minus gestis q̄ fortiter atq; fortunate: Francisco Sphortia stipendio ducali iam functus accersitur a Paulo Guinigio tyranno Lucēsi: magnis præmijs in auxiliū cōtra obsidionē Florētinoꝝ: qua ad deditionē usq; præmebat: Admissa cōditione: eo cum expeditis uiribus firmissimisq; profectus primo

Gerardus gratianus

Ronchum

Iliana spinula

Alphōsus rex

Theodorus

Mons caluus

Diuus Frāci.

Maria Virgo

Paulus guinigius

Florentini

aduentu hostē uertit in fugā: Paulūq̄ & Lucā atq̄ oēm Lucēsem agrum omi liberat & detrimēto & metu: cū interea tpis Paulus tyrannus: ut erat mercādi q̄ regnandi doctior: quo se omi sollicitudine metuq̄ liberaret: clam agit cum Florētinis de Lucæ deditiōe: pactus ingentē auri uim: & ciuitatis Florētinæ donationē. Quod ubi apud Lucēses increbruisset: illi facto confestim impetu tyrannū captiuum faciunt aguntq̄ ad Franciscum una cum eius liberis ac rogant: ut eo interempto ipse urbis illius capiat dominatū. At Franciscus & si intelligebat: & quid Paulus mereretur: & quid sibi liceret: tamē ne qua in famæ labecula suā innocētiā pollueret: detrectato illius illustris reipublicæ munere quod ultro a ciuibus cunctis offerebat̄: urbē liberā dimittit: Paulum uero cum liberis omi offensione illæsum mittit ad Philippum Mariā: cui norat illum esse charissimū. Dein pacata re Lucensi: in Galliā Cisalpinā ex Ethruria reuertit̄. Agebat apud Mirandulā Franciscus eo cōsilio: ut inde in Apuliā proficisceret̄: cum Florētini rursus maximo comparato exercitu Lucā obsidione præmunt: belli duce Guidone Antonio comite urbinati: eamq̄ quotidie tormētis & omi uincēdi arte conatuq̄ oppugnāt. Philippus Maria coactus ea necessitate auxilium ferre amicæ urbi: misso Nicolao Picinino cum maximis copijs Florentinos superat pugna cū ipsoꝵ ingenti clade. Itaq̄ rursus turbata pace Veneti maiore q̄ antea apparatu bellū aduersus Philippū mouēt: & ipse Philippus rursus maiore q̄ nuper & stipēdio & spe accito Frācisco Sphortia accingit̄: nō modo ad repugnādū uiribus Venetoꝵ atq̄ socioꝵ: uerūetiam ad oppugnandū. Venerat Frāciscus Cremagnola cū magno equitū ac peditū numero: ut Suncinū ꝓditione reciperet. Qđ Frāciscus Sphortia q in agro hibernabat Cremonēsi: cū ꝑ exploratores accepisset: obuiā ꝓfectus pugnā cōserit eūq̄ turpissimā uertit in fugā: captis equitibus quingētis ac mille: peditibus uero supra quingentos. Id autē gestū est ad sextūdecimū Kalēdas Iunias. Neq̄ dein mľtos post dies maiore etiā clade Veneti eiusdē Frācisci Sphortiæ singulari prudētia incredibiliq̄ uirtute ꝑculsi sunt. Classis eīn Veneta præfecto Nicolao Taruisiano Padū iam superat supra Cremonā usq̄. Ea cōstabat galeonibus maximis septē ac triginta: triremibus aūt ac biremib⁹ alijsq̄ nauigijs circiter cētū. Galeones uero aliq̄nto sūt q̄ triremes breuiores. Sed cū latiores: tū etiā multo sublimiores: quippe q surgāt in tabulata duo: & semis pupib⁹ & proris altius sublatis atq̄ munitis turrib⁹ agunt̄: aut ut triremes uelis ac remis ferūtq̄ suꝑ caruchos latioris pluteos: ex qb⁹ singuľ q̄ttuor & sex armati uiri iaculľ ac ferreis sudi-

Luca
Lucenses
Gallia cisalpi.
Ethruria
Mirandula
Appulia
Florentini
Luca
Guido antonius urbinas
Philippus Maria
Nicolaus picininus
Veneti
Frāciscus cremagnola
Suncinum
Nicolaus taruisianus
Padus
Cremona
Galeones cuiusmodi sint

bus & catapultis & saxis atq; omni telorum iactu acerrime prælientur. Contra uero ducalis classis deuehitur galeonibus: & aliorũ nauigiorũ genere circiter quinquaginta: cuius præfectus erat Pacinus Eustachius Ticinensis. Is cum primũ aduentasset in conspectũ classis hostilis: ut erat uir animo minime demisso: & naturæ fluminis peritissimus: ueritus q; imbribus paululum excreuerat: fore: ut decresceret: ubi pugna protraheret: & ita deteriore se futurũ conditione in hostilem classem impetũ facit: pugna utrinq; ui magna alacriterq; conserit. Cadunt utrinq; multi cruoreq; madet oĩa: cũ tandem noctis interuentu ab utrisq; pugna desistit: amissis tamẽ e ducali classe galeonibus quinq;: quoniam a classe reliqua separati ab hostiũ multitudine circumuenti interceptiq; sunt. Quo factum est ut in ducali classe paulisper trepidaretur. Id Franciscus ut animaduertit: lectis e militibus suis: quos ad nauale prælium maxime sensisset idoneos: ultro ipse classem inscendit: duobus prius ornatis: qui ex eorum equitum ordine: quos Callippos nominant: ueluti ab se transfugæ peterẽt Cremagnolam: qui ad tria milia passuum inde eũ uniuerso distaret exercitu: quo tempestiue si usui foret: Venetæ classi auxilium ferret. Hi ergo Calippi duo cum uenissent ad Cremagnolam mane: multa ut erant edocti antea questi de Francisci Sphortia subdunt interloquendũ ducales copias oĩs instructa acie esse iam motas ad eum adoriendum. Quibus auditis dum suos Cremagnola parat ad pugnam: classis ducalis cum primũ illuxisset: unius Francisci Sphortiæ cohortatione Venetam classem inuadit magnis clamoribus magnoq; & animorum & corporũ robore. Franciscus aũt ipse cum militibus suis conuerso galeone: quem inscenderat in eum quo præfectus Venetus uehebat: galeonẽ tanto animi ardore: tanta ui: tantis oppugnant uiribus: ut Nicolaus Taruisianus nequiuerit diutius impetum sustinere: quin ex prætorio galeone in subiectum myoparonẽ demissus: deserta classe fuga saluti suæ consuleret. Per magnam ea pugna cladem Veneti accepere: quippe qui galeones nouẽ ac uiginti amiserint: & reliquam fere classem uniuersam multis hominum milibus opibusq; refertam. Fuitq; ea res uel in primis causa: ut Franciscus Cremagnola apud Venetos in eam perfidiæ suspitionem uenerit: qua proximo anno postea Venetijs est publice obtruncatus. Hæc enim pugna profligata est in Pado non procul a Cremona: anno a natali christiano primo ac trigesimo: supra annũ quadringẽtesimũ ad millesimũ: secũda feria nono Kalẽdas Iulias. Dein postero anno publicæ ac magna cũ celebritate atq; lætitia Blanca Maria nata iam annos septẽ

Pacinus Eustachius

Nicolaus taruisianus fugit

Veneti

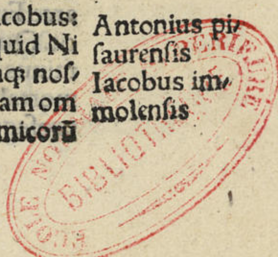
Fran. cremagnola

Natalis Blancæ Mariæ

15

despōsata est Francisco Sphortiæ: id quod anno superiore Philippus pater promiserat: quo tēpore hunc in uicecomitū familiā una cum suis omnibus filijs posterisq; receperat atq; adoptarat. At ubi rursus ob classem amissam Veneti fœdus percussere cum duce Philippo: qui etiam ipse tum ob Nicolaum picininum apud Labinæ pontem ad debilitatem usq; catapulta uulneratum ad ceruicis neruum sub occiput: tum quia maiora quædā: ut erat diuino quodam & ingeuio & sapientia princeps: animo moliretur: non inuitus bellum soluit. Franciscus Sphortia ex soceri sentētia abiens ex hac cisalpina gallia in appuliam aduersus Alphonsum regem profecturus: recepit inter eundum in ultroneam deditionem picentes: qui ob duriorē prouinciæ administrationem Ioannis uirellesci ricinatensis episcopi apostoliciq; legati defecerant ab Eugenio quarto: qui Martino nuper uita functo in pontificatū successerat. Quā quidem rem Eugenius: ut erat iusticia & innocentia singulari: non modo moleste nō tulit: sed hunc potius in proximum annum & piceni in quartam usq; progeniem marchionem esse iussit: & totius romanæ ecclesiæ uexilliferū: donec uiueret: sponte cōstituit. Quid enim bella ea cōmemorem quæ dein tam multa socero etiam Philippo assentiente & pro Venetis: & pro Florētinis: & pro Romana ecclesia cum suo maximo nominis splendore confecit? Haud satis scio: utri magis accusandi sint: prīcipes ne qui sese nimis quādoq; ijs facilis ad credendum prebent quos habent familiaris: an principum familiares qui aliquo suo uel commodo uel affectu alia q̄ sentiant illis persuadent. Erant Frāciscus Sphortia Nicolausq; picininus ut præstātissimi duo ac primarij in uniuersa Italia imperatores: ita mirifica inter sese beniuolentia & suauissima cōiuncti cōsuetudine: adeo ut non consilia modo cōmunia haberent: sed mutuis se pecunijs adiuuarent Et ne id mirandū quidē: nam ab usq; Sportia patre Franciscus norat amicum extitisse Nicolaum: quippe qui & in Michaelem Attendulum: quo primum tempore in carcerem Neapoli coniectus esset Sphortia: se beneficum præstitisset: & captus postea: cum pro Bracio bellum gereret: perhumaniter a patre foret liberaliterq; tractatus. Sed duo potissimū fuerunt scribæ discordiarum omniū auctores: quæ postea inter Nicolaū Franciscūq; ortæ sunt: Antonius Pisaurensis: & Immolensis Iacobus: qui cum nullis possent pecunijs satis ingurgitari: nisi quicquid Nicolaus acquireret: uel stipendio: uel præda diriperet: illumq; nossent uirum magis bonum: q̄ callidum: at Frācisců Sphortiam omni in re strenuum ac prudentem: ueritine assidua talium amicorū

Nicolaus picininus
Labina
Gallia cisalpi.
Appulia
Alphōsus rex
Picentes
Ioannes uirellescus
Eugenius pō.
Martinus pō.
Veneti
Florentini
Romana ecclesia
Frā. sphortia
Nicolaus picininus
Sphortia
Michael attendulus
Neapolis
Bracius
Antonius pisaurensis
Iacobus immolensis

cõsuetudine insidiæ fraudesq́ suæ aliquãdo ꝓdirent in lucẽ: nũq́ destiterunt perditissimi nebulones: donec per uarias calũnias atq́ maledicta hominẽ simplicẽ & ad credendũ facilem ab optimo amicissimoq́ uiro abalienarunt. Quibus quidem duorum scribarum insidiis cũ maxima bella inter duos clarissimos ĩpatores secuta sunt: tũ ad Philippũ eximium illũ atq́ diuinũ principẽ maxima incõmoda calamitatesq́ deuenere. Sed hæc ego qui utriusq́ memoriam colam (ut par est) sanctissime: ne uidear mortuos in alterius uitæ tranquillitatẽ per cõmemorationẽ discordiarum tanq́ irritare: de industria prætereunda censui. Quare minime explicabo uel quæ in Picẽtibus: & Vmbris: Ethruscisq́ Frãcisco Nicolaus incõmoda sæpe intulerit nulla sua cũ laude: dum se modo ecclesiasticis: modo Alphonsi copiis coniungit: uel quotiens ab eo fusus fugatusq́ fuerit: cum ad Bargã quã obsidebat in agro Lucensi: tum ad Tenere prope Veronam: ab qua ipsa paucis post diebus: quã ꝓditione cœperat noctu: cum ingenti detrimẽto expulsus est. Nam ad montem laurum non longe ab Isauro flumine: quanto cum uulnere eundem Nicolaum maxima pugna superatum uictũq́ oppresserit nouerunt omnes. Quod certe inuitum Franciscum Sphortiã fecisse illud est perspicuum argumentum: q́ postridie illius diei cũ didicisset ꝑ magna eum præmi inopia: amissis & uestimẽtis & mulis & impedimentis & pecuniis: & reliquis rebus omnibus una cũ castris: adhibita curriculo diligentia: quicquid in exercitu est repertum: id omne misit ad eum dono cum aureis insuper mille. Ex quo potest liquido perspici: q́ illi fuerint improbi atq́ nefarii: qui Nicolaũ Picininum ab amico tam miti: tã clæmenti: tam munifico diremerũt. Quanta præterea humanitate est usus: cum eodem fere anno Franciscum picininum in Picentibus prope mõtem ulmum cũ uniuerso patris exercitu uæhemẽtissimo prælio profligatũ cœpit? Nam cum acerbissimo eo nuncio tantam Nicolaus in iram doloremq́ exarsisset: ut intra paucos dies uita desereretur: Franciscus eius obitum cum primum accepisset: tanto mœrore affectus est: ut post amissum patrem nihil unq́ doluerit magis. Quod autem munus præstare pietatis potuit: tũ Nicolai picinini memoriã atq́ uirtutem summis extulit laudibus: tum Frãciscum eius filium: quẽ in arce Firmana custodiri iusserat: donatũ pulcherrime missum fecit. Quis igit̃ usq́ fuerit ita ab omni hominis natura alienus: qui minus optarit tanta humanitate & lenitate uirum (si fas esset) immortalem fieri? At illud certe est incredibili quadam admiratione prosequendum: quod cum excellentissima: ac fere diuina Francisci

Picentes
Vmbri
Ethrusci
Alphonsus
Barga
Tenis
Verona
Mons laurus
Isaurus
Franciscus picininus
Mons ulmus
Picentes
Nicolaus picininus morit̃

Sportiæ uirtus usq̈ adeo supra humanũ excreuisset ingeniũ: ut Al Alphõsus rex
phonso regi: & ipsi quoq̈ Eugenio põtifici maximo formidabilis Eugenius põ-
facta iã esset ingẽtes atq̈ primariæ uires Italiæ in eũ cõcitarentur. tifex
Nã & Alphonsus quas habuit omis collegit in eũ copias: & Euge-
nius ꝑ auctoritate illa apostolica: quæ apud uniuersam christianã
religionẽ uenerabilis habet̃ & sacrosancta: nõ modo reliquos Ita-
liæ principatus ꝓpe cũctos in eũdẽ hũc cõmouit: sed ipsum quoq̈
Philippũ Mariã socerũ: ut aduersus dilectissimũ generum mitteret Philippus Ma
maximos illos suos inuictosq̈ exercitus: ueluti coegit. Etẽm Ve- ria dux
neti atq̈ Florẽtini: qui huic uni sese auxilio potissimũ debebãt ob Veneti
maxima bñficia: plurimaq̈ accepta: tũ censure ecclesiasticæ metu: Florentini
tũ periculi magnitudine id facere sunt deterriti. Quare cũ non mo-
do oppida nõnulla: atq̈ urbes & in Picẽtibus & in Vmbris maxi
mi anathematis formidine: ut appellant a Frãcisco Sphortia defe Anathema
cissent: uerũ etiã necessarij ipsi & sanguine cõiũctissimi desciuissent:
unus dũtaxat Fredericus comes Vrbinas inuẽtus est: qui ꝓ id tꝑis Fredericus ur
ætate adhuc adolescẽs: sed morũ grauitate admodũ senex: ac mi- binas
rifica ꝓbitate illustris a fidei sanctitate nõ recederet. Erant hostiles
copiæ supra uiginti hoĩm milia: Sphortianus aũt exercitus om-
nis cõstabat militibus ad summũ sex milibus. Cũq̈ reliqua loca
omnia Francisco Sphortiæ suspecta essent & insidiarũ plena: neq̈
ab hostilis pugnãdi facultas offerret̃ ulla: sed eo tenderet hostibus
omnis callitas & industria: ut hic intercluderetur cõmeatu: solus
inquã is Fredericus inuẽtus est: cuius incorrupta fide & beniuolẽ-
tissimi animi cõstãtia nobilissimus ille princeps in tantus rerũ oĩm
fluctibus sibi tutius nihil duxerit: itaq̈ in tãta hoĩm perfidia leuita
teq̈ suorũ se recepit tãq̈ in oportunã aliquã statiõnẽ in agrũ urbi
natẽ. Quo cũ hostiles etiã copiæ essent cõtinuo subsecutæ: neq̈ sæ-
pius ad pugnã prouocatæ in æquũ campum descẽdere unq̈ aude-
rent: sed more Fabij illius dictatoris se locorum difficultatibus Qu. fabius
usq̈ tutarent̃: rem frumentariã cõmeatũq̈ prohibẽtes: nunq̈ de- dictator
stitit Fredericus ꝓ maxima suorũ subditorum omnium: suaq̈ in-
commoda atq̈ detrimenta leuare omnẽ Sphortianã difficultatẽ:
& id quidẽ cũ extremo ditionis suæ discrimine. At malebat egre-
gius adolescens (ut erat animo inclyto) & dominatũ oẽm & uitã
etiam ipsam: id quod palam assidue dictitabat amittere: q̈ pati ut
de fide cõstãtiaq̈ sua quicq̈ desideradũ uideret̃. Qua quidẽ ꝑse-
uerãtia factũ est: ut & reliqui hostes frustrati opiniõe sua: spem po-
tiundæ uictoriæ omnẽ amitterẽt: & magnanimus dux ille Philip-
pus Maria in maiorẽ adductus admirationẽ de insuperabili gene-

ri probitate & sapiētia: nullum sibi præsidium regni sui certius fir-
miusq̧ uideret: q̄ si unum Franciscum Sphortiam ad se tutādum
q̄ primum accerseret. Id autem eo erit facilius assecutus: quod eo-
dē ipso Vrbinati Frederico tanq̄ deprecatore apud generū ipsum
quem alienatū ab se existimabat: est usus. Decreuerat em̄ is & iu-
re quidem fortassis & de Eugenio & de Alphonso: ab quibus neq̧
diuino neq̧ humano iure foret armis per omnē contumeliā acer-
rime appetitus: debitam capere ultionem. Tanti autē fecit unius
Frederici studium: pietatemq̧ erga se: ut cum facile iam posset uim
omnem hostiū retundere atq̧ opprimere (Nam auxiliares copiæ
a Florētinis & a Venetis iam aduenerant) id certe facere noluerit:
tum magni esse ducens animi obliuisci iniuriarū: tum etiam grati
Frederico ipsi gratificari plurimum: quem in se adeo beneficū fo-
ret expertus. Quamobrem & cum hostibus cōtinuo bellum sol-
uit: & se cum primum per honestatem posset: iturum ad socerum
cum omnibus suis uiribus est pollicitus. Ipsum uero Fredericum
ex eo tēpore non secus ac si esset filius dilexit semper: & quod ho-
norificum præstare maximeq̧ utile munus potuit: eundem præfe
cit belli ducem uniuersis suis exercitibus. Qua quidem dignitate
ita ille est usus: ut simul cum ætatis ꝓgressu charior quotidie sapi
entissimo & grauissimo principi atq̧ iucūdior redderet̄. Sed iam
cæteris maximis facinoribus splendidissimisq̧ omissis: quæ innu-
merabilia pene sunt: ad propria paucis ueniamus Vt sunt res hu-
Philippus Maria — manæ oēs fluxæ ac breues: egregius ille princeps Philippus Ma-
ria Anglus: qui uno sapientissimorū omniū hominū iudicio potu
it cum omni antiquitate in omni gloriæ genere de nominis immor
talitate contendere: inopinato migrarat ex hac uita: cū Franciscus
Sphortia eiusmodi casus omnis ignarus: ut erat animo in socerū
Gallia cisalpina — & beniuolo & pio: reuertitur in hanc galliam cisalpinam cū uxo-
re: ac liberis: ualidissimoq̧ exercitu: quo illi auxilium ferret aduer-
sus Venetos: qui iam agrum mediolanensem inuaserāt: & multis
oppidis captis usq̧ ad portas urbis omnia ferro igniq̧ uastantes:
Cremona — quotidie circumquaq̧ discurrerent. Igitur ubi Cremonam uenit:
Blāca Maria — quā dotalem annis sex antea una cum uxore Blanca Maria a Phi
Mediolanēses — lippo socero acceperat: inita pro tempore cum Mediolanensibus
Placentia — societate: quos norat hæreditario iure ad sese uxorēq̧ pertinere:
Mediolanēses — Placentiā celeriter obsidet (Hæc em̄ indigne ferens Mediolanēsiū
Veneti — dominatū ad Venetos ultro defecerat) Munierāt Placentiam Ve-
Thaddeus — neti firmissimo equitatu peditatuq̧ sub æstensis Thaddei ductu
æstensis — uiri impigri & constantis. Quam peruicatius repugnātem: ubi in-

tra paucos dies ui expugnatã captãq; & direptam (Quis em̃ arma/
tis uictoribusq; militibus modum imponat) Mediolanẽsibus pro
societatis fœdere tradidisse: Atq; in annũ deinde proximũ classem
illã & magnã & formidabilẽ: cui Andreas Quirin⁹ præerat uir mer Andreas quirinus
caturæ q̃ bello nauali aptior: mira industria ac uirib⁹ apud Casalẽ
maiorẽ ex arido & fudisset & cœpisset in Pado: mox trans Adduã Casalis maior Padus
acto exercitu Carauagiũ: quod iam antea Veneti occupauerãt: cir/ Addua
cumsedit oppidũ sane cum populo frequẽs: tum a Venetis comple Carauagiũ
tum maximis uiribus. Occurrunt Veneti cum potẽtissimo firmissi/
moq; exercitu fortiũ uiro℞ supra uiginti milia: qui tandẽ post plu/
rima quotidie periculosissimaq; prælia: cum intelligerẽt oppidum
ad triduum usq; in ius nostri principis concessu℞: freti uiribus suis:
& quod existimarẽt oculatissimũ & uigilantissimũ agrum perinde
atq; dormitantẽ posse opprimere: castra adoriunt̃ ad eam partem
quã opinabãtur incustoditã. Quare cũ per uiã Fori noui in castra Forũ nouũ
impetum audaciter faciunt: summa prudẽtia incomparabiliq; uir/
tute unius Francisci Sphortiæ tanta clade perculsi sunt: ut nisi pau/
co℞ Mediolanensiũ quorũdam: qui & ei & uniuersæ reipublicæ in/
uiderent: sanis consilijs coniuratio obstitisset: actum esset eo die de
omi Veneto℞ imperio. Cæte℞ hoc loco quæ deinceps secuta sunt:
nõ ab re mihi prætereunda iudicaui: ne si alio℞ errata cõmemora/
uero: sanata uidear & consolidata iam uulnera ueluti refricando:
magis exacerbare. Illud sane omibus & perspectum est & cognitũ:
tantã nostri diuini illius principis & sapiẽtiam & constantiã inau/
ditãq; bonitatẽ extitisse: ut uniuersus Mediolanensis & senatus &
populus tandẽ ubi sese collegisset: reiectis omibus Veneto℞ & sua/
sionibus & subsidijs: unũ Franciscum Sphortiã una cum Blanca Blancã Maria
Maria mulie℞ clarissima℞ omniũ: quæq; sunt aut fuerũt unq̃ aut
in posterum sunt futuræ: integerrima optimaq; uiragine ad totius
reipublicæ imperium mirabili concordia atq; beniuolẽtia accersie/
rit: & eundẽ q̃diu in uiuis fuit: summa cum fide atq; pietate nõ se/
cus ac parentẽ: tum semper obseruauerit: tum assidue obseruet uel
mortuum. Quid em̃ sim prolixior in referẽdis alijs eius rebus tam
multis tamq; magnificis: quas uel belli uel pacis & in omi lauda/
tissimæ uitæ genere cum sempiterna sui nominis celebritate confe/
cit? Nonne id unum exploratissimũ est illius mirificæ uirtutis do/
cumentũ: q; unus Franciscus Sphortia apud omis principes chri/ Fran. Sphor.
stianos uenerabilis: apud Barbaros uero & aduersarios christi no
minis esset admodũ formidabilis? Nam qualẽ præterea uel erga Pherdinãdus
maximos ecclesiæ Romanæ pontifices: uel erga Pherdinandũ regẽ rex

Alphōſus rex diui illius regis Alphonſi filium: uel erga inuictiſſimū regē Franco
Lodouic⁹ rex rum Lodouicum ſe præſtiterit: totus terraꝶ orbis: & uidit & admi
ratus eſt. Sed quid plura in medium referā? Vno Frãciſco Sphor/
tia nemo humanior: nemo benignior: nemo melior: nemo īmorta/
li deo per omnē iuſticiæ & æquitatis pietatiſq́ laudē hominibuſq́
acceptior aut charior unq́ fuit. Adde quod in tanta filioꝶ proſpe/
ritate rebuſq́ ſecundiſſimis: regno florētiſſimo: ſūma gloria: uali/
tudine integra: leuiſſimo genere mortis ita intra biduum eſt extin/
ctus: ut eam pro ſua illa acutiſſima mentis acie incredibiliq́ prudē
Complexio ar tia intellexerit quidē non aūt ſenſerit. Quæ cum ita ſint: noſtri mu/
gumētionis neris eſſe arbitror illuſtriſſimi principes: ut modum iam tandē no/
ſtro huic tam diuturno luctui imponamus: quod ut ipſi primi fa/
ciatis: quo cæteriſ quoq́ grauitatis exemplo ſitis: nō debeo uos nō
monere: adhortari: orare: obteſtari. Vincenda eſt em̄ uobis animi
mollicia: & lachrymæ omēs reprimēdæ: ne quo magis in parētem
pij uideri uultis: eo minus in deum ſperare iudicemini. Nam ſatis
eſt mea quidē ſentētia: uel pro imbecillitate naturæ: uel pro cōmu/
ni cōſuetudine annū iam totum in luctu mœroreq́ agitaſſe. Rede/
at deniq́ animi tranquillitas cum priſtina illa uultus ſerenitate or/
natuſq́ elegantia. Quod ſi minus fortaſſe ueſtra cauſa facturi ſitis:
id ſaltē huic ueſtræ uniuerſæ reipublicæ cōdonate: quæ non ueſtra
minus q̄ amiſſi principis cauſa in extremis uerſat̄ angoribus: Nā
cū illo actū eſt q̄ optime: qui ꝑ oīa ut ſummatim cōplexi ſumus: &
animi & corpis & fortunæ bona ad qntū & ſexageſimū uſq́ annū
uictis omibus & inimicis & hoſtib⁹ perſeuerauit inuictus: & ita pa/
cata oīa atq́ tranquilla a nobis abiens reliquit: ut cum omēs eius
Appuli abeſſent exercitus: alij in Appulis: ut regi Pherdinãdo pro affinita
Pherdinãdus rex tis iure inſeruirent: alij in Flãminijs: ne quis impetus oriret̄ aut in
Bononiēſes: aut in Senēſes: aut in Florentinos: quos ſocios amicoſ
Flãminij q́ haberet. Alij in Gallis tranſalpinis: quo adeſſent Lodouico re/
Bononiēſes gi: ab quo propter Sagonā dono Genuāq́ acceptā bene eſſet affe/
Senēſes ctus: ne minimus quidē tumultus in hancuſq́ diē in uniuerſo eius
Florētini imperio ſuſcitatus ſit. Itaq́ nobis moderate ferenda eſt huiuſmodi
Galli tranſal/pini hominis naturæ neceſſitas: tum quia mortalibus cunctis & cōmu/
nis eſt & debita: tum etiā quia ærumnis præſentis uitæ nos liberās
Lodouic⁹ rex ſe ducē præſtat ad meliores æui tranquillitatē. Quid em̄ eius mor/
Sagona tē doleam⁹: cuius uita omis plena fuerit honeſtatꝭ: & aduerſæ nulli
Genua ſubiecta fortunæ? Nā recte Pindarus: Præmiū primū tibi res ſecū/
Pindarus dæ Afferēt. Laus hinc ſequit̄ probata. Quæ duo quiſquis tenuit:
beatus iure uocet̄. Tanta erat ſapiētia noſtri principis: tm̄ omibus

in rebus consiliū: tanta moderatio: tāta grauitas: ut non solū nihil unꝙ pateret aduersi: sed fortunæ ipsi tanꝙ dominaret: quicqd uł magnū: uel appetēdū in uita sit: in sua potestate usꝗ habuisse uideatur. Est ille fœlicissim⁹: ait: apud Euripidē: Hecuba: mali nihil cui accidit uiuo. Quis aūt uir sapiēs fragilē hāc atꝗ breuē uitā nō contemnat habeatꝗ pro nihilo: quo solidā sempiternāꝗ cōsequatur? Hac sane ratione uerā beatitudinē docebat Epicurus in hac hoīm uita nullo pacto inesse posse: quia corruptiōi subiecta foret. Ob eāꝗ rem uocat deū beatū: qđ & incorruptus sit & sempitern⁹. Quid igit illū post uitā tam diu bene actā adeo doleamus obdormisse in domino: tanꝙ adhuc uelimus inter hosce turbulentissimos fluctus agitari laborareꝗ assidue? Hūc oīb⁹ & prælijs corpis: & sæculi cladibus liber suspsius uictor euasit in cælū: quē si magis ꝙ nosipsos caste ac pie diligeremus: gauderemus sane: nō doleremus. Si diligeretis me: ad Apostolos ait Christus: gauderet utiꝗ ꝙ uado ad patrē. Nec em oībus: ut scriptū reliquit Cicero in cōsolatione de filiæ suæ obitu: ijdem illi sapiētes arbitrati sunt: eūdē cursum in cælū patere. Nā uitijs & sceleribus cōtaminatos deprimi in tenebras atꝗ ī cœno iacere docuert: castos aīos: puros: integros: incorruptos: bonis etiā studijs atꝗ artibus expolitos leui quodā & facili lapsu ad deos: id est ad naturā similē sui supuolare. Euolauit inꝗ Frācīscus Sphortia ex his terrenis tenebris in serenā illā cælesteꝗ regionē: ut ei⁹ cōspectu atꝗ uisu in oēm æternitatē frueret: ad cuius imaginē ac similitudinē nouerat se creatū. At stultū esse quis dixerit nō dolere id oportere: qđ sua natura sit malū: tanꝙ mors ī bonis sit numerāda qua tollit uita. Præterea alias quinꝗ afferri posse lugēdi causas: quaꝝ una sumitur ex eo incōmodo: qđ ipsi accipimus ex illius obitu quē dilexerimus. Altera uero qđ existimem⁹ animū sine uæhementissima doloris acerbitate a corpore cui penitus inhæret infixusꝗ est: separari haud posse. Tertia autē causa suscipit: ꝙ arbitremur eundē quē lugemus priuari huiusce uitæ uoluptate. Adducūt etiā quartam ex horribili metu sempiterni supplicij apud inferos. Sunt præterea nonnulli ingenio usꝗ adeo depriuato: & ab omi hominis natura dignitateꝗ alieni: ut animū opinentur una cum corpore interire: dissipari: deleri. Itaꝗ eos ferreos esse dicunt planeꝗ amētis atꝗ insensatos: qui minus doleant mortem ac summis ducant in malis. Sed has ego singillatim lugendi causas soluam & facile: & uero: & breuiter. Et primū quidē ex antiquoꝝ philosophoꝝ sententia probatur animi immortalitas. Nam poetæ omni doctorum hominū genere longe antiquiores: quid senserint de animorū

Euripides
Hecuba
Epicurus
Apostoli
Christus
Cicero
Confutatio & confirmatio
Quot sunt lugendi causæ
Prima causa

Orpheus
Homerus
Probatio immortalitatis aīoꝝ ꝑ rōnes
Platonica animi definitio

æternitate: cum Orpheus & Homerus: tum alij & græci & latini fere innumerabiles sunt locupletissimi testes. Plato duplicē esse animū docet: qui rationis particeps sit æternus: alterꝝ mūdi: alterꝝ hominis. Ita aūt a Platone animus definit̄: Animus est essentia incorporea seipsam mouēs ac rationalis. Ea aūt ratione animi īmortalitatē probat Plato: qđ is per sese moueat̄ & semper ac cæteris quæcunqꝫ mouent̄ & fons sit & principiū motionis. Nec em̄ latere nos debet īmortalitatē dupliciter accipi: qđ aut aliqd īmune sit mortis: qm̄ eius sua natura capax nō sit: ut anim⁹: Aut qđ alteri⁹ beneficio a morte reddat̄ incolume: ut mūdus scđm Platonē. Qua etiā ratione aliquid agitari dupliciter dicit̄: Nā & de eo accipi solet: qđ ex quo principio esse cœperit: semper mouet̄: ut mūdus: & qđ semper & est & mouet̄: ut animus. Nec sane ulla possum ratiōe assequi: quid illos mouerit: qui omnē animū uoluerunt una cū corpore interire. Nam si ita foret: & mundus iampridē & quæ in mundo sunt om̄ia periissent. Sed quo pacto mundi animū immortalē dixerunt: hominis aūt mortalē: cum & principiū uterqꝫ motiōis sit: & uterqꝫ uiuat a seipso: & eadē eodē attingat modo: quippe qui intelligat & quæ in cælo sunt: & quæ sunt ultra cælū: & quicquid est scđm essentiam: quærat ascendatqꝫ ad primū usqꝫ principiū. Itaqꝫ cōtemplatio scđm Plotinum: quæ ab ipso fit: ex ijs quæ in ipso admirabilia sunt: & ex unoquoqꝫ quod in ipso est: & quod est ex Academica recordatione: etiā ante tempus ipsa dat esse. Et qm̄ perpetuis anim⁹ sciētijs utit̄: perpetuus quoqꝫ necessario ipse est. Ad hæc quicquid accepta cōpositione perficit̄ ut sit: id idētidem natura dissoluit: ut est compositum. At animus una est & simplex agilitas in uidendo scđm naturā. Non igit̄ hoc pacto corrumpi potest. Præterea cum animus nō sit corpulentū quiddā: nec habeat quantitatē: etiā ubi separet̄ a corpore: dissipari delerique nō potest. Nū fortassis in aliud transmutatus corrumpat̄? At huiusmodi trāsmutatiōis corruptio aufert formā: materiā dimittit. Hoc autē est cōpositæ rei passio. Si animus igit̄ scđm hoꝝ aliquod genus corrumpi nequit: is est necessario īmortalis. Hanc aūt īmortalitatē animi humani cum alijs multis in locis probat Aristoteles: tum etiā in libro secundo de animaliū generatione uerbis huiusmodi: Om̄es animi necessario sunt uirtute prius q̄ actu. Necesse etiā est aut omnes nō esse prius & fieri: aut oēs antea existere. Vel alios esse antea: alios non esse. Ac fieri aut in materia & nō ingredi in maris semine: aut in materia uenire a semine quidē sed in mare: aut extrinsecus fieri om̄es: aut nullum: aut alios fieri: alios nō fieri. Quod fieri igitur nequaquā possit: ut

Plotinus (margin, beside "tio scđm Plotinum")
Aristoteles (margin, beside "multis in locis probat Aristoteles")

animi omnes prius existãt:patet ex huiusmodi ratiõibus. Quorũ-
cunq̃ em̃ principiorũ corporalis scilicet est operatio: hæc antea existe-
re sine corpore minime possunt:ut incedere sine pedibus. Quo fit
ut animi extrinsecus ingredi nequeãt: Neq̃ em̃ fieri potest ut ipsi per
seseq separari nõ possunt ingrediant̃: Nec item i corporeo semine:
Est em̃ semẽ superfluitas ĩmutati alimẽti. Relinquit̃ ergo mentẽ so-
lam extrinsecus aduenientẽ ingredi:& eandẽ solã esse diuinã. Nihil
em̃ cum eius agilitate habet cõmune operatio corporalis. Om̃is igit̃
uis animi uidet̃ alius corporis esse particeps:& eius quidẽ diuinio-
ris q̃ illa sunt corpora quæ uocant̃ elemẽta. Si auctoritatibus tm̃
inniti nos oporteret:afferrẽ alios plærosq̃ nobilis spectatosq̃ phi-
losophos:qui sola grauitate nihil cõtradici posse cõuincerẽt. Quis
est em̃ usq̃adeo hebeti obtusoq̃ ingenio:qui suiipsius discrimẽ ha-
beat nullũ:qui nõ intelligat propriã animi humani perfectionẽ id
esse quod incorruptibile sit? At propria huiusmodi animi operatio
intelligere est. Ea em̃ hominis & pecudibus præstat & stirpibus &
inanimis: Sed intelligere scd'm uim propriæ naturæ uniuersaliũ est:
& eorũ quæ corrumpi non possunt. Sed cũ oĩs perfectio ad suũ per-
fectibile necessario proportionẽ habeat:reliquit̃ animũ humanũ in-
teritui nõ esse subiectũ. Mentalis inq̃ animus ĩmortalis est & sem-
piternus. Et ne id quidẽ mirũ. Nã si ea parte quæ nobis ẽ cõmunis cũ
belluis:corrũpimur atq̃ interimus:q̃s ambigat ea nos parte incorru-
ptos ĩmortalisq̃ futuros: quã ad dei imaginẽ silitudineq̃ creati cõ-
munẽ habemus cũ cælestibus illis uel mẽtibus uel angelis quos ap-
pellãt? Præsertim q̃d necesse sit ea substãtias habere cõmunis qui-
bus opera sunt cõmunia. Sed hominũ aĩos ita supremã cõtempla-
ri:æternãq̃ ueritatẽ ut angelos:qui ignorat se hominem esse negat.
Hãc certe uim mẽtis solã dicit Aristoteles in iis libris:quos de Aĩa — Aristoteles
reliquit scriptos:a ui sensitiua ita separari:queadmodũ q̃d perpe-
tuũ est ab eo q̃d sit corruptibile. Et est huiusmodi sane anim⁹ ui-
uax quædã imago dei:quẽ iccirco ad suã creauit similitudinẽ:ut pro-
ximus sibi quodã pacto in suo genere ĩmortalis etiã secũ foret. Vt
em̃ scriptũ est in libro Sapiẽtiæ: Incorruptio facit proximũ deo. Pro- — Sapiẽ. 6.
pterea inquit:per hanc habeo immortalitatẽ. Præterea si deus ipse
dumtaxat animi humani & cõditor est & creator:a quo alio q̃ ab
deo is perimi potest:queadmodũ de angelis affirmam⁹:quos nul-
la interimit uis naturæ? Nam quicquid est natura corruptibile: id
naturalib⁹ cõstat causis:at animũ deus naturæ causis nõ subiecit:
Id q̃d in Timæo etiã docet Plato. Recte igit̃ in euãgelio præcipit̃: — Plato
eum timere:qui posteaq̃ occiderit:potestatẽ habet mittere in ge- — Matthei. 10.

hennam ignis animāq; & corpus ibi perdere. Atq; illud quoq; per/spicuum est si animus interiret: ex eo effici nihil posset: At quicquid est naturali causa uiq; generatū nunq; perit: quin inde aliquid producat: ut ignis ubi ligna cōcremarit: & carbones ex lignis: & cinerē & uapores flāmeos efficit. Quo fit: ut nihil arte pereat: quin aliqd inde sit reliquū. Id autē de aīo dici nequit: Is em̄ si pereat: relinquitur nihil omino. Videmus insuper uirtutē omnē instrumentalē debilitari in ipsius instrumēti debilitate: eandēq; perire ubi pereat instrumētū. Ita oculis auribusue debilitatꝭ: audiēdi ac uidēdi uirt⁹ debilitat: eadēq; perit: cū ea pereūt instrumēta. De mētali aūt ui accidit mlto sec⁹. Nunq; em̄ neq; debilitat: neq; perit ex cuiusq; instrumēti uel amissiōe uel debilitate: etiā si qnq; eius agilitas ob imaginandi uim interceptā cessare uideat. Nec itē illud ignorat quisq;: q omino stultus nō sit: Quicquid forma utit infinita ac nullis terminis circūscripta: id corporeū esse nō posse: cum omē corporeum formā habeat & finitā & suis terminis circumscriptā. At uniuersale ui multiplicatiōis dicimus infinitum: quodq; neq; sit terminatū communitate: neq; finitum quantitate. At mens cū in intelligendo huiusmodi formā habeat ipsum uniuersale: relinquit eam esse & simplicem & separatā: ac ob eam rationē etiā īmortalem. Nam quid sim longior in animoꝶ nostroꝶ probanda īmortalitate: quæ illoꝶ dumtaxat mentes nō capit: qui aut stulti sunt: & ita similes iumentoꝶ: aut scelerati & impij: atq; proinde īmanes: adeo ut diuinā uim

Epicharmus

quoq; negēt omino. Haud em̄ scio quid Epicharmus ille comicus sibi uoluerit: cum ait: Homo & concretum est quiddā: & discretū: atq; abit: unde uenit rursus terra in terram: spiritus autem sursum. Quid horum triste? Nihil. At ego ita hominem esse concretum arbitror: ut & animo affirmē immortali constare: & corpore interitui debito: quippe q̄ compositum sit ex quattuor elementis: proportione quadā non arithmetica: neq; geometrica: sed musica potius: Quæ tantā uim habet in uiui hominis corpore: ut animū Aristotelis discipulus Aristoxen⁹ nō dubitarit harmoniā esse: definire. Sed animus qui uitam dat corpori: & id sua præsentia regit atq; moderatur: aliud nihil est mea quidem sententia q̄ creata substantia spiritalis simplex: ratiōis intellectusq; particeps: quæ seipsam mouēs: naturale instrumentaleq; corpus tamdiu afficit ea ui: quæ & uitalis est: & sensibilia admittit: quo ad eorum natura capax elementalem conuenientiam seruat. Huiusmodi inq; animū æternus: & immortalis deus immortalem creando infundit in corpus humanū: & infundendo creat. Quam animorum immortalitatem ut indu/

Aristoxenus
Harmonia
Animi definitio

Probatio ex cōmuni hominū opinione

bitato credam: si nullam etiam rationem afferre nossem: quæ sunt prope infinitæ: non probabiles solum: sed etiam necessariæ: communis tamen ipse populorum omniũ ac gentium nationumq̧ consensus: qui est quædam ueluti firmissima lex naturæ: eam mihi ante oculos poneret. Quã enim audiuimus unq̃: aut legimus uel barbaram multitudinem: quæ futura sæcula nihil ad se pertinere opinaretur: quæ parentalia negligeret: quæ minus & orationes: & sacrificia pro iis faceret extinctis: quos uiuos charissimos habuisset?

Quid enim illorum afferam testimonia: qui uel in Italica ab usq̧ Pythagora: qui Pherecyden Syrium audiuerat: uel in Ionica philosophia: cui principium dedit Thales milesius: uiri eruditissimi & grauissimi floruerunt? Qui uero inter Arabas habiti sunt illustres acutissimiq̧ philosophi: Auerrhus: Auicenna: Algaçel: Isahac: Alpetragoras: q̃ multis: q̃ uariis: q̃ subtilibus: q̃ ueris docuerint rationibus esse hominum animos immortalis: sit difficile numeratu. Nec illud paruum est documentum permansuros animos post corporis separationẽ: quod & boni & mali angeli nonnunq̃ apparẽt: hi ad malas actiones: illi ad bonas homines adhortantes: qđ nunquam facerẽt: nisi nossent quasdam esse paratas sedes animis mortuorum & ad præmia & ad pœnas. Sed qđ oẽm superat ueritatẽ: habemus & uetus & nouũ testamẽtũ: ac reliquos sacros libros: quibus q̃ diligentissime erudimur: non solum uiuere nos post obitum: uerumetiam cum corporibus una resurrecturos aliquando: id quod magi quoq̧ antiquissimi Persarum philosophi constantissime asserunt. At uidete obsecro: quantam ego tribuam auctoritati atq̧ sapiẽtiæ unius Francisci Sphortiæ: cuius hæc agimus parentalia? Si nullæ possent ratiões afferri: quibus hominum animi immortales esse demonstrarentur: si nulli gentium omnium nationumq̧ consensus: si nullæ essentiarum inuisibilium apparitiones: si grauiora nulla testimonia quirent adduci: sola illius diuini principis uita laudatissimiq̧ mores: ut id sine ulla controuersia credere satis supq̧ præstarẽt. Quo eĩ pacto se ab oĩ iniuria: ab oĩ abstinuisset maleficio: si futuꝝ iudicasset: ut mors totius hoĩs esset interitꝰ? Quot fugit & uoluptates & emolumẽta honestatis grã? Quot labores periculaq̧ suscepit: ne qua turpitudinis cuiusq̧ suspitione se inquinaret? Duxerat olim uxorẽ in Calabris natus ãnos septẽ ac decẽ: nobilissimã pulcherrimãq̧ uirginẽ Polyxenã Rufam: cui Mõtis alti comitatus cũ oppidis pluribus municipiisq̧ parebat. Ex hac susceperat iam puellulã: cum absens ad patrẽ Sphortiã certior factus est: & filiã infantulã primũ: dein intra paucos dies Polyxenã

Probatio ab auctoritate Italica philosophia
Pythagoras
Pherecydes
Ionica philosophia
Thales
Arabes
Auerrhus
Auicenna
Algaçel
Isahac
Alpetragoras
Probatio ab apparitiõibꝰ spirituum
Probatio a sacris libris
Philosophi
Magi
Probatio a frãcisco Sphortia uita atq̧ moribus

Polyxẽa rufa
Mons altus

quoq; uxorē ueneno a matertera esse interemptā. Reuertit̄ in Cala-
bros. Rē ita habere reperit: ut acceperat. Nā impia illa mulier ut &
comitatu Montis alti & sororis filiæ Polyxenæ cæteris bonis omi-
bus hæreditario iure potiret̄: tanto se cōtaminarat scelere. Non mi-
lites Sphortiani solū: sed ij oēs Calabri qbus Polyxena præfuerat
hortant̄ adolescentē: ac profusissimis lachrymis obtestant̄: ut ultio-
ne sumpta de sceleratissima muliere & interemptæ uxoris: & ei' ma-
terteræ dominatū oēm: id qđ facillimū factu erat sibi uendicet: Cū
is nō religiose minus q̄ grauiter ita rn̄dit: Et si nō ignoro qđ mun'
iusticiæ est humanæ: malo tn̄ quod dei est sequi q̄ quod hoīs. Scri-
Deut. 32. ptū est em̄: Mihi uindictā & ego retribuā. Neq; illud præclaræ cōti-
nentiæ argumentū silendū est. Quo tpe Franciscus Sphortia bellū
Florentini gerebat pro Florētinis: aduersus Lucēses: Pontito municipio ui ca-
Lucenses pto direptoq;: inter mulieꝶ militarē contumeliā (ut fit) puella quæ-
Pontitū dā elegāti forma quinq; ac decē annos nata trahebat̄ a militū glo-
bo ad ludibriū stupri: cū uociferās̄ illa imperatori se dedendā preca-
bat̄. Imperatori em̄ suā deberi uirginitatē. Itaq; metu perculsi mili-
tes hāc ad illū adducūt: q re intellecta idq; illa hilari uultu corā af-
firmāte: hic ut & iuuenis & corporis temperamēto procliuis in ue-
nerē: & qui nōdum Blancā duxisset uxorē: nō detrectat mun'. Cū
uero tempestiue uirgine in lectū adducta iā hastæ innixus ueneræ
uoluptatis foret uulnus ultimū illaturus: subito uoce flæbili inquit
uirgo: Ego te mi optime imperator oro atq; obsecro per hāc impol-
lutā Mariā uirginē: cuius sacratissimā imaginē hic depictā aspicis:
(Erat em̄ in proximo appēso pariete quædā tabula: qua Mariæ uir-
ginis imago repræsentabat̄) ne mihi meā uirginitatem eripias: sed
meo me sponso qui asseruat̄ inter captiuos relinquas intactā. Qui-
bus auditis: cōtinuo Frāciscus Sphortia compressa ui omi uenerei
appetit' & illā dimisit intactā: & eius spōsum ꝑpulchre donatū car-
cere liberauit. Oh mirabilē atq; in hanc diē inauditā summi uiri cō-
tinentiā: longe mihi profecto unū hoc Frācisci Sphortiæ nō cōtinē-
Africanus superior tiæ solū: sed religionis & pietatis exemplū maius illustriusq; uidet̄:
q̄ quod de Africano superiore proditū est memoriæ: qui ne uenire
Indibilis quidē in cōspectū suū sit passus puellā Indibili desponsatā: cū tn̄ il-
Rubicona lum dixisse cōstat: Equidē ea uterer si serua esset & nō libera. Quis
Nicola' pici. nō eā iusticiæ laudē admiret̄: qua est usus ad Rubiconā? Nicolaus
Veneti Picininus q̄ tempestate Venetos uæhemētius præmeret: ut in agrū
iā usq; Patauinū multis oppidis: & Brixianis: & Veronensibus: &
Vicentinis in deditionē actis oīa circūquaq; bellico more uastaren-
Picentes tur: ueniēs Frāciscus Sphortia ex Picētibus ut Venetis ꝓ stipendij

societatisq; iure auxiliũ ferret in summis difficultatibus: ad Rubi- Forũ liuiũ
cona statiua posuerat: cũ ex urbe Foro liuio noctu ciuis cuiusdã fa-
mulus ad eũ uenit: pollicitus illã se urbẽ sine ullo prorsus discrimi-
ne ei traditurũ: & q̃ pacto id facturus esset edocuit. Cui cũ r̃ndisset
imperator: nõ eo se aduenisse: quo perfido cuiq; esset adiutor: iussit
hominẽ cõprehendi ilico euq; artius uinctũ intra portas usq; Fori
liuij agendũ curauit: quẽ re omĩ diligenter exposita ciuibus ad sup
pliciũ tradidit: Imitatus is quidẽ: tum Camillũ in faliscis aduersus Camillus
magistrũ ludi: tum. G. Fabriciũ aduersus medicum regis Epirotarũ G. Fabricius
Pyrrhi. Possem huiusmodi exempla iusticiæ summæq; uirtutis p̃-
pe infinita in medium afferre. Sed alijs duobus tribusue cõtenti si-
mus. Non enĩ paretalia celebrãtes historiã recẽsemus. Accepta in- Carauaginm
genti illa ad Carauagiũ memorabiliq; clade: cum Veneti reb9 suis Veneti
iam desperarent: ij qui Mediolani factiosi ciues per id tp̃is summæ Mediolanũ
reipublicæ sorte præerãt: Frãcisci Sphortiæ oẽm & ꝟtutẽ & gloriã:
ut erant animi iudicio hulcerato: uertentes in perniciẽ suã: clam cœ
perũt per Henericum Panicarolã uirum callidum & industriũ: qui Henericus pa-
mercaturã Venetijs exercebat: de pace cum Venetis agere: ea cõdi- nicarola
tione ut Frãciscum unũ Sphortiã ex hac Gallia Cisalpina omĩno Gallia cisalpi-
extruderẽt: & ipsi certa inter se lege quas ille urbis & oppida possi- na
debat diuiderẽt. At Veneti q̃q; intelligebãt nihil tutum sibi futurũ
cum ciuitate factiõibus dissidenti: t̃n quia intelligerẽt oẽm Medio-
lanensium cum suo duce discordiã sibi nõ posse nõ prodesse: rẽ ue-
luti probare: & uana cõsilia uerbis alere operãq; dare: ut eæ oẽs in-
sidiæ ad Franciscũ Sphortiã perferrent: qui etiã ipse iampridẽ oĩa
per nonnullos optimos ciuis ex Mediolano antea didicerat: dissi-
mulabat t̃n futurũ sperans ut improborũ animi præclaris suis inte-
gerrimisq; operibus flecterent ad sanitatẽq; redirẽt. Sed ubi uidet
in dies magis atq; magis res suas apud Mediolanẽses habere peri-
culosius: & Brixiã quã iam esset in deditionẽ recepturus e manib9
sibi eripi Mediolanensium ad Brixianos litteris quæ ne id facerẽt:
q̃m propediẽ cũ Venetis forent fœdera percussuri: suadebãt: ea co-
actus necessitate ne & ipse & Mediolanẽses una perirent: societatẽ
init cũ Venetis ea cõditione: ut seruato fœdere qđ Philippus Ma- Philippus ma
ria socer Ferrariæ paucis diebus prius q̃ uita excederet cũ illis per ria
cusserat: sibi auxilio forent: & equitibus quattuor milibus: & pedi Ferraria
tibus duobus milibus: & aureis nũmis ternisdenis milib9 in mẽses
singulos: donec omĩ Mediolanẽsiũ ditione quæ Philippi soceri fue
rat: potirẽt. His humano atq; diuino iure sanctissime cõstitutis at-
q; firmatis: cũ Franciscus Sphortia municipia & castella oĩa quæ

ex Bergomēsi agro atq; Brixiano nup abstulerat: restituisset Vene/
Chrema tis: & Chremā præterea ex illo Ferrariensi cū duce Philippo fœde/
Philipp⁹ dux re traditurus prope diem foret: atq; Veneti contra annum iam inte
grū quæ conuenerāt q̄ absolutissime obseruassent: eo iam res erat
adducta: ut Mediolanenses diutius tanti belli molem tolerare non
possent: præsertim q intestinis seditionibus fluctuarēt: & boni oēs
nobilissimiq; ciues eā popularē tyrannida iuxta atq; infœlicissimū
auspicium q̄ ærumnosissime ferrent. Tum Veneti cœpere consiliū
eius soluendæ societatis auxiliiq; ferendi Mediolanensibus contra
Franciscum Sphortiam: ubi minus ipse q̄ primū & a bello desiste/
Padus ret: & quicquid intra Padum: Ticinum atq; Adduam Mediolanē/
Ticinus sibus bello abstulisset: iis restitueret. Quæ ratio senatus Veneti gra
Addua uitatem a proposito mouerit: nō satis compertū est. Alii dicūt eos
Fredericus rex noluisse diutius tantam sine ullo emolumento impēsam ferre: Alii
Carolus rex q̄d uitio sibi dari: & a Frederico rege Romanoꝝ: & a Francoꝝ rege
Alphōsus rex Carolo: & ab Alphonso rege grauiter ducerēt: q̄d qui libertatem
uni omniū amplecti maxime tueriq; deberēt: ii urbem quæ libera
esse uellet: ad seruiendū cogerēt. Suntq; præterea q asserant illos si/
bi ut uiros prudētissimos metuisse: ne Franciscus Sphortia ubi uo/
to potitus esset tantis auctus elatusq; uirib⁹ uictricia in se arma cō/
uerteret. Qui decretū hoc edictūq; Francisco Sphortiæ nunciarēt:
Paschalis ma lecti iam fuerāt duo: Paschalis Maliperius & Vrsatus Iustinianus:
lipperius hiq; iam in itinere esse ferebant: cum Carolus Gonçaga uir strenu⁹
Vrsatus iusti/ ac fortis ducem hortat̄ huiusmodi fere uerbis: Quæ Veneti decre/
nianus uerint: tenes: quid igit̄ cunctamur? Sine ipse Bartholomæū hunc
Bartholomæ/ collionē ac reliquas Venetoꝝ auxiliar̄ copias quæ hic prope apud
us collio nos sunt: de improuiso adoriar. Facile eē opprimā uertāq; in præ/
Carolus Gon dam. Idem tu ipse facito de cæteris Venetoꝝ uiribus: quæ Chremā
çaga obsident. Et hoc pacto eadē hora tum Mediolanensiū peruicaciā:
tum Venetoꝝ insidias una uiceris. Ad quæ nobilissimus impera/
tor ita respondit. Doleo equidē Carole & uæhemēter profecto: q̄d
me Venetoꝝ societate quos & amaui semper: & feci plurimi ita pri
uatum iri intelligā: ut quos ob maxima utrinq; data acceptaq; be/
neficia amicissimos semper oportuit: hostes sim habiturus. Cæteꝝ
utrūq; res habeat: malo illos iniuriaꝝ q̄ me & esse & haberi aucto
res. Deus est cunctis hominū uiribus longissime superior. Huius
ego fr̄etus auxilio metuo neminē. Quare nihil prorsus q̄d me de/
deceat: sum facturus. Quæ cum dixisset: curauit ilico: ut legatis Ve
Chrema netoꝝ Chremā traderet. Id eē per ipsum Carolum cuius magnæ
militū manus præsidio erat Chremæ: uel Chremēsibus inuitis effi

cit. Nam q᷑ antea fuerat per Philippũ socerũ Ferrariensi fœdere con
stitutum: & ipse postea cõfirmarat: uoluit ratum esset: ne quid ab se
factum uideret iniuste. Neq; minore se animi uel magnitudine uel
clæmẽtia gessit: posteaq᷑ rerũ Mediolanensiũ est potitus. Nam ubi
post acceptã Francisci Sphortiæ beneficio Chremã Veneti decre-
to sunt usi: atq; is suo dumtaxat marte & incredibili sapientia suis
cœptis deesset nunq᷑: Tandẽ post annũ a Mediolanẽsi republica ꝓ
stratis atq; compressis sceleratorũ quorũdam ciuium nefarijs cona
tibus: ultro est ad urbis & totius regni gubernacula una cum uxo-
re ipsa muliere & sancta & pia Blanca Maria: summis etiã cum pre- Blanca Maria
cibus accersitus: q᷑ sese modeste moderateq; gesserit: auditote quæ-
so. Vt uniuersa urbs in sex partis distributa est: quas portas appel-
lant: oratores duodecim lecti sunt bini pro singulis portis. Tertius-
decimus lectus est publico decreto Franciscus Philelfus: siue id lin- Franciscus Philelfus
guæ dicendiq; beneficio factum fuerit: siue q᷑ hunc existimarint im
peratori esse pergratum: ut qui non metuerit in summa gladiorum
impunitate duas ad populum acerrimas habere orationes in teter
rimos illos immanisq; tyrannos: qui diuina omnia humanaq; iu-
ra uexarent atq; confunderẽt: & id quidem in sacratissimo hoc tem
plo in maxima omni magistratuum ordinũq; frequentia. Hic igit̃
cum nomine Mediolanensis reipublicæ solus ex omnibus oratori-
bus: quemadmodum a publicis Magistratibus Mediolani consti-
tutum fuerat: orationem ad Franciscum Sphortiam: qui adhuc se
Mogunciæ cõtinebat: habuisset: quã magis potuisset ad persuadẽ-
dum accõmodatam: ut pro immortalium suarũ uirtutum meritis
pro tot tamq; multarum rerum gestarum gloria si uellet uniuersis
ciuibus rem facere gratam & periucundam: triũphali curru urbem
ingrederetur more maiorum. Ad hæc ille ut erat unus omniũ inge
nio & miti & uerecũdo & graui: locutus de se pauca & mira cũ mo-
destia: Absit inquit: ut ego in patriam meã tam liberaliter ueluti re-
uocatus triũphans ingrediar. Quod si me cupitis pro benignita-
te uestra maxime honoratum: operam date ut omnia pacata inter
uos esse offendam. Cessent ciuiles omnes discordiæ: extinguantur
omnia odiorum incendia: iniuriæ omnes mea gratia condonen-
tur. Quod ut etiã ipsi & priuatim faciatis & publice: ego primus
quicquid est aduersus me meosque perpetratum: aut iniuste: aut
peruicaciter: non ignosco solum: sed omnes rogo atq; oro: ut sem-
piterna id obliuione ex animo deleatis: Mecumq; in posterum ita
mutuis certetis officijs: ut & uinci & uincere æque sit dulce. Ita di-
uinus ille princeps locutus est. Et quæ locutus est: re ipsa præstitit.

Quo factũ est:ut & oĩs ciuiles discordias e medio sustulerit:& ulci-
scẽdi flãmas oĩs extinxerit:& inimicos oĩs reddiderit sibi amicissi-
mos:adeo ut eius obitũ non secus doluerint ac parentis. Sed qua
postremo animi æquabilitate se gessit cũ Venetis:q̃ ãno tertio post
Philipp⁹ dux acceptũ soceri Philippi imperiũ:pacatis trãquillisq; rebus omĩbus
Alphõsus rex ubi cõspirassent cũ Alphõso rege:maiore hũc belli apparatu ador-
Florentini ti sunt: Quos uni Frãcisco Sphortiæ nõ reddiderãt:aut hostes: aut
Cosmus me- inimicos alios apertos:occultos alios: Florẽtini soli iusticiæ partes
dices tutati sunt:q̃ auctore Cosmo medice infracto aĩo uiro atq; sapiẽti
nullã impense molẽ:nullũ bellicæ fortunæ periculũ recusarũt:quo
illi optimo iustissimoq; principi bene ꝓspectũ esset. Cum semꝑ de⁹
optimus maximus: tũ eo potissimũ tꝑe luce clarius ostẽdit sibi nõ
esse neglectui uiros bonos & innocẽtis. Veneti eñi q̃ nullo iure alie-
nũ appetebãt imperiũ:suũ pene amisere. Nam præter has duas ur-
Bergomum bis Bergomũ ac Brixiã & oppidũ unũ Chremã:oĩa quæ in Gallia
Brixia Cisalpina possiderãt iamdiu intra paucos mẽses sub unius Frãcisci
Chrema Sphortiæ ditionẽ ultro atq; alacriter deuenerũt. Ideq; & Brixiani
Bartholo- & Bergomẽses Chremensesq; fecissent:nisi Bartholomæus collio
mæus collio usus ea qua semꝑ fide cõsueuit:in medio uincẽdi cursu ad Venetos
defecisset. Qua ipsa in re bonitas etiã nostri principis prætereunda
hoc loco certe non est. Didicerat Bartholomæũ corruptũ pecuniæ
magnitudine: fugã parare ad Venetos:amici & familiares oẽs hor
tabant̃ imperatorẽ:ut illũ caperet:ne tanta de hoste uictoria iã fere
parta per unius hominis perfidiã impediret̃. Idq; se facile effecturũ
Alexander Alexãder Sphortia frater uir ingenio promptus & intrepidus & in
Sphortia dustrius cõstãter recipiebat. Tum Frãciscus: Nolite me inquit mei
Sena gallica obliuisci:ut ei male faciã:quẽ effecerim maximis bñficijs. Nã & Se
Philip. dux næ gallicæ cũ esset ꝓ Philippo socero: & ego me ꝑ id tpis cõtinerẽ
Hæsis Hæsi:audiẽs eũ præmi nõ mediocri inopia:octo milib⁹ nummũ au
reũ ei⁹ inopiæ cõsului:q̃s reddidit mihi nunq̃: & mortuo Philippo
Moguncia socero:ab q̃ q̃a clã sentiret cũ Venetis:fuerat Mogunciæ cõiectus ĩ
teterrimũ illũ carcerẽ:quẽ nominãt furnũ:mea est opera miseria il-
la omĩ liberatus:restitutis etiã oĩbus eius & bonis & pecunijs:quæ
in Ticinẽsi arce quã ego iã possidebã:ab ipsius usq; captiuitate ser-
uabant̃. Meaq; dein q̃; factũ est opera atq; sponsione:ut a republi
ca Mediolanẽsiũ cõduceret̃ stipẽdio & amplo & honorifico. A qui-
bus cũ nõ multo post trãsfugisset ad Venetos cõtempta omĩ fidei
sanctitate quã Mediolanensib⁹ sponsoriq; dedisset:nõ destiti tñ ad
postremũ ut uidetis eundẽ hunc fugientẽ a Venetis:ab quibus ad
suppliciũ quærebatur:inermem nudũq; excipere: & emolumentis

maximis ac honoribus ꝓsequi. Malo igit̃ in tantis beneficiis meis rursus falli a Collione q̃ rationibus ullis adduci: ut falli ab isto credã: præsertim q̄ ea est uis diuinæ iusticiæ ut nullũ sit neq; malũ impunitũ: neq; bonũ irremuneratũ. Hæc Franciscus Sphortia & benigne & grauit̃. Cæteꝝ quo Bartholomæi auiditati occurreret: ei belli summã cõcessit aduersus Bergomũ: q̄ eius rei maxime ille uidebat̃ cupere. Sed neq; hoc item pacto mederi potuit ingenio auarissimo ac neq; quo minus cõtempta omĩ hominũ fama deiq; reuerentia: post acceptũ grande auri pondus homo unus omniũ ingratissimus trãsfugerit ad Venetos. Qui sibi tñ rebusq; suis nihilo eius accessione minus metuẽtes de pace per Paulũ Barbũ legatum suũ uirum Patriciũ & illustrẽ cõtinuo egerunt: quã ipsam princeps moderatissimus nõ solum nõ recusauit: sed ultro etiã castella oĩa: municipia omĩa: oppida oĩa: quæ iure belli sibi uendicarat: Venetis dono cessit: quo nihil deesset omnino ad perpetuæ pacis stabilimentũ ac robur: Imitat⁹ sane quod scriptũ est: Pacẽ meã relinquo uobis: pacẽ meã do uobis. Cum eñ delectaret̃ omnẽ per se pacari Italiã: nihil per sese deesse uoluit ad tollendã oẽm belli nõ materiã modo sed etiã suspitionẽ. Altius certe animus eius suspiciebat: qui mortalia despiceret omĩa: ĩmortalis illius uitæ gloriã beatitudineq; cõtemplans: ad quã sola iusticia nos perducit. Ecce rex tuus uenit tibi iustus & saluator: inquit Zacharias. Itaq; uenit redemptor humani generis rex Iesus: ut iustissimũ nostrũ principẽ corporeo carcere aliquãdo liberatũ pro sua iusticia saluũ faceret. Nam ut recte ac uero apud Homeꝝ ait Eumæ⁹: Nõ amat iniustos homines qui iusq; piuq; Ornat honore deus. Haud sane mortuus ẽ Frãciscus Sphortia: qui per tam multa tãq; præclara iusticiæ opera se in omnẽ uitã tutatus ẽ: sed dormit: ut de puella inquit Christus: Reuiuiscet eñ ac resurget in gloria nõ hac fragili & inani: quã uanæ hominũ circũferũt auræ: sed ĩ illa potius quã nulla circũscriptura ẽ ætas: nulla delatura antiquitas: nullus extincturus interitus. Nũc omĩbus humanæ peregrinationis periculis liber est. Iam nusq; deuiis oberrare potest anfractibus. Quiescit iam tandẽ apud creatorẽ suũ omni cura sollicitudineq; solutus. Nunc tranquillus: nũc beatus est. Nã quid per ĩmortalẽ deũ tantopere doleamus? Lugeant̃ sontes: lugeantur flagitiosi: quoꝝ animi sempiternis suppliciis crucianẽ. Nam quod est cuiq; apud inferos suppliciũ metuendũ: qui supplicio dignũ nihil in uita gesserit? Quin potius nunc posteaq; euasit ex huius uitæ laboribus: quæ stimulis & molestiis & corporis & animi nunq; uacat: fruit̃ Frãciscus Sphortia uera incorruptaq; uolupta-

Bergomũ

Paulus barb⁹

Ioãnis. 14

Zachariæ. 9.

Iesus

Homerus

Eumæus

Christus

Secũda causa

Tertia causa

te & gaudio sempiterno: qn̄ quidē corā illū & aspicit & uidet & cō-
templat̄: qui solus fons & origo est totius fœlicitatis atq; beatitu-
Quarta causa dinis. Præterea nec ullus acerbior est dolor ī morte: quæ aliud ni
Aristoteles hil est q̄ uitæ priuatio in corpe atq; absentia: ut docet Aristoteles:
& id quidē ex corruptione proportionis corporeæ. Nam q̄diu ele-
mentoꝝ proportio humanū cōtinet corpus: uita animis illud affi-
cit ac mouet. Ea si corrūpat̄: animus ipse incorruptus discedit a cor
pore: morsq; cōtinuo cōsequit̄ sensu om̄i penit⁹ sublato. Quid igit̄
stultoꝝ hoīm greges mortē adeo ducunt in malis? Quæ ut mone-
Arcesilaus bat Arcesilaus illustris uir Academicus: ut absēs & expectata ægri
tudinis plurimū solet afferre demētibus: ita præsens nemini est mo
Quinta causa lesta: quippe quæ a perpetuo sopore quodā differat nihil. Dolere
aūt ex incōmodo proprio hominis est: qui nō tam alteꝝ amet q̄ se
ipsum: quiq; a fœneratore differat nihil. Qui em̄ ex amissione cō-
modi qđ sperabat: dolet mortē alterius: gauderet is certe si ex eius
uita incōmodū meruisset: q̄q̄ sapientissimus ille princeps a nobis
abijt: ita bene atq; moderate cōpositis rebus suis uniuersoq; impe-
rio: ut siquid nobis dolendū est: illud sit sane: qđ in unius illius obi
tu īnumerabiliū comitatu uirtutū orbati sumus. Sed eo principes
probatissimi uestra futura illustrior est laus: si annitemini ut nulla
uideamini illi bonitate dissimiles. Ad hæreditatem succedere fortu
næ est beneficiū: sed eā reꝝ gestaꝝ gloria propagare uestræ uirtutis
Alexāder rex propriū est munus: quasi nō pluris faciundus sit Alexander Mace
Philippus rex do: qđ ad ultimas usq; terraꝝ mœtas imperiū propagarit: q̄ qđ
Philippi patris regnū acceperit. Nos aūt qui sub uestra ditiōe uitā
acturi sumus: eo feremus moderatius illius absentiæ desideriū: q̄m
ante oculos ponētes quæ a uobis recte & cū laude gesta fuerint: pa
trē optimū ī liberis uobis optimis uiuere existimabim⁹: & ita nihil
Sexta causa ex ei⁹ morte nobis esse incōmodatū. Nec em̄ mors ī malis habēda
est: quæ cōstituta oībus ē natura: nec uitā tollit: sed cōmutat corru-
ptibilē hanc atq; ærumnosā in simplicē illā & securā & sempiternā.
Pythagorei Prætea qđ Pythagorei monēt: nō absurdū fortasse fuerit audire:
Quos diuina homini dederit fortuna labores:
Quæ tibi sors fuerit: capito neq; ferto moleste.
Anaxagoras Cui etiā ipsi sentētiæ astipulat̄ prudēter Anaxagoræ discipulus
Euripides Euripides ille tragicus: cum ait:
Casus sinistros qui bene tulerit: mihi
Vir optimus uidet̄: ac sapiēs quidem.
Quæ si recte rem ipsam interpretemur: neq; illi grauius: neq; nobis
inopinatū quicq; accidit. Nam q̄diu erat peregrināđū in huius ui-

tæ humanæ salebris? Aduena ego sum apud te in terra: dicebat Da uid: & peregrinus sicuti oēs patres mei. Siue eñi mors altissimo sit somno psimilis: siue longæ atq; diuturnæ peregrinationi: ut ait Pla to: ea certe nō bona esse nō potest: cū & animi angoribus & labori bus corporis nos soluit oīo. Ad hæc an ignoram⁹ quo diuturnior est hoīs uita: eo esse calamitati magis obnoxiā? Stultus profecto & amēs ille mihi uideri debet: q cōmunis hoīm casus: & humanæ ui tæ fragilitatē nō extimescit. Si Cyrus clarissimus ille rex Persarum post tot tātasq; uictorias potius etiā Babylone cōtinuo esset extin ctus: ludibrio Tomyridi nō fuisset. Idem cū de aliis pmultis & dici & cognosci potest: tum maxime de Gn. Pompeio magno: de. G. Iu lio Cæsare: de Marco Tullio Cicerone pspicuū est: q si iuniores ob issent: inimicoꝝ oculos cladibus suis nō satiassent. Quid tñ nobis afferre quæat maior annoꝝ numerus: quādoquidē si Mathusalē il lius æquaremus ætatē: q anno q̄rtodecimo post diluuiū morti cō cessit: cū annos nouē & sexaginta supra nongentos uixisset: nihil tñ ex tanta uitæ lōgitudine nobis aliud supesset: q̄ maior sarcina pec catoꝝ? Xerxes ille insolēs & supbus: q cū quinquies decies cētenis hoīm milibus Hellesponto Bosphoroq; cōstratis: & Atho uelifica to traiecit in græciā: cū ex altiore loco suū oēm cōspicaret exercitū: illachrymasse tradit: qm̄ diceret post centū annos se ex tanta multi tudine uisurū neminē. Quæ eñi ulla tpis lōgitudo cū æternitate cō tēdat? Si rōne rē malim⁹ q̄ ullo nr̄o uel cōmodo expēdere: uel libi dine: satis sibi Frācisci Sphortia: satis gl̄iæ: satis naturæ uixerat: q tantis & tā multis rebus sūma gestis cū laude: regno pulcherrimo nō cōparato solū: sed etiā stabilito ānos uixerit q̄ttuor & sexagīta: mēsis septē: dieb⁹ q̄ttuordecim: relicto tā fœlici filioꝝ cœtu una cū uxore spectatissima: prudētissima: optima in tāta Italiæ pace: quā ipse peperat solus in tāta illustriū ciuitatū potētissimorūq; regū ac principū societate & amicitia: q̄s suis sibi maximis deuinxerat bñfi ciis. Quid aūt mirari queq; oportet: si naturæ ad cōstitutā diē quā præterire nō licebat: debitū soluerit: q natura mortalis erat? Mor tuus est inq; tempestiue Franciscus Sphortia: non minus q̄ fortu nate: id quod ex eius natalis Horoscopo dignosci etiā licet. Quas ob res (ut tandē aliquādo peroremus) quæ mea sit sentētia: cogno scite obsecro moderatissimi principes. Satis ut opinor modo osten dimus quæ ī hac uita mortaliū optari cuiq; fœlicitas potest: eā ita uni Frācisco Sphortiæ cōtigisse: ut fieri maior nulla quiret accessio. Nam & animi bonis & corporis unus omniū polluit maxime. For tunā habuit semp splēdidissimis uirtutib⁹ suis: adeo in rebus oīb⁹

Marginalia: ps. 38. — Cyrus rex — Babylon — Tomyris — Gn. Pompe⁹ magnus — G. Iuli⁹ cæsar — Marcus Tullius Cicero — Mathusalē — Xerxes — Hellespōtus — Bosphorus — Athos — Græcia — Italia — Horoscopus — Conclusio generalis per enumeratione & amplificationem.

obsequentē: ut ea pro arbitrio uti uideret. Aliud nihil erat reliquū
qđ optaret præter eam beatitudinē quæ nulli fortunæ: nulli corru
ptioni subiecta est. Hanc illū post mortē adeptū esse cui sit ambigē-
dum? Non em̄ solū eas uirtutes cōsectatus est semper dum uixit q-
bus itur: sed multo etiā studiosius quibus peruenit ad deū. Nā reli
gione: sanctimonia: pietate nihil apud se unq̄ antiqui⁹ esse uoluit.
Nō tenebat solū: sed etiā prædicabat diuinā esse iusticiā: qua & iu-
sti in altera uita pro his laboribus præmia reciperēt: q̄s hic inique
perpessi essent: & iniusti pro impijs opibus plecterent. Nullus unq̄
dies illuxit ne belli quidē & inter insidias hostiū: quin genibus nu-
dis humi nixus nō deuotas ac supplicis minus q̄ ꝓlixas oratiōes
haberet ad deū. Nunq̄ præterijt dies quo minus religiosis officijs
atq̄ sacrificijs interesset. Idq̄ ab ineunte usq̄ ætate. Nunq̄ em̄ aut
ineptis ludicris: aut tripudijs & saltationibus delectatus est: sed ad
probitatē suas om̄is actiōes ad deūq̄ referebat. Eius fide sanctius
nihil erat: Nemini unq̄ opus negauit misericordiæ: ne inimicꝰ q̄dē.
Viros rerum diuinaꝝ peritos nō minus uenerabatur pie: q̄ audie-
Pius pō. max. bat libēter. Et ne sim longior q̄ par est: cōuocarat Pius secūdus pō
tifex maximus annis superioribus in cōuentū illū Mantuanū prin
cipes om̄is regesq̄ christianos ad cōsultandū de constituēda expe-
Turci ditione aduersus impetū īmanitatēq̄ Turcoꝝ: qui capta iam & di
Pānonia repta inferiore Pānonia: Italiæ ueluti portis īminerēt. Cæteri chri-
Italia stianæ reipublicæ potentatus: & hi quidē pauci miserunt oratores:
qui aliud nullū præter uerba inania adiumētum afferrēt ad opus
tam piū: tam necessariū: tam salutare. At solus Frācīscus Sphortia
nō oratores misit: sed ipsemet uenit cū uniuersa aula & illustri sua
illa nobilitate: quæ uniuersam Romanā curiam illustraret. Is inq̄
Frācīscus sua illa grauissima & maiestatis plena oratione præsens
corāq̄ pollicitus est nō solū expositū ire facultates om̄is atq̄ uires
suas ad propulsandā & profligandā uim oēm conatusq̄ Turcoꝝ:
sed iturū etiā sese cū exercitu pro ipsius summi pōtificis uoluntate:
neq̄ ullū nō modo imperatoris: sed ne militis quidē: aut laborem:
aut uitæ periculū omissuꝝ pro libertate atq̄ amplificatiōe & splē-
dore fidei christianæ. Et dubitabit quisq̄ de huius pientissimi prin-
Christus cipis cælesti beatitudine apud christū: q christi opera ꝑ uniuersam
uitā repræsentarit? Nec em̄ eū mors offendit incautū: q̄ui sexta fe-
ria nonis Martijs: cuius postridie euolauit in cælū: coniectis deuo-
tis tranquillisq̄ oculis in saluatoris imaginē: quā tabula depicta e
regione lecti cōtinebat: Ait miti uoce ac supplici: Vis ne domine ita
omino? Fiat ergo uoluntas tua. Quare positis lamētis omnibus &

querelis:nō tam nobis dolendū est ꝙ talē principē amiserimus: ꝗ
lætandū ꝙ talē habuerimus cuius mirificas īmortalisꝗ uirtutes
si semp̄ aīo uolutabimus:easꝗ apud oēs quotidie crebris sermoni
bus usurpabimus:incredibili profecto mihi credite:uoluptate deti
nebimur. Nam quid tm̄ doloris mors cuiꝗ potest afferre:in q̄ ipsa
nō solū nulla est iusta lugendi causa:ut modo probauimus:sed etiā
cū alia plæraꝗ bona insunt:tum illud imprimis qđ & uitia sepelit
(ut inquit Ambrosius)& uirtutes suscitat? Itaꝗ rectissime scriptū Ambrosius
est:Moriat̄ aīa mea in animis iustoꝝ. Si Aristippus ille Cyrenaic⁹: Aristippus
quo hnmanæ uitæ cōsuleret:quicqd auri:quicqd nūmoꝝ habuit:
dicit̄ abiecisse:nos ut in cælo sempiterni futuri simus:uitā hāc insta
bilē & incertā tantopere tuebimur? Si Menicoeus Thebanus:si rex Menicoeus
Athenaꝝ Codrus:si Phileni:si Curtius: si tres illi Decij pater fili⁹ Codrus
ac nepos:si alij nōnulli uiri magni & clari inani ducti glr̄ia huiusmo Phileni
di spōte morti se dediderūt:nos ut gloriā cælestē adipiscamur:mor Curtius
tē hanc adeo doleamus: quæ uel naturæ cursu obuenerit: uel dono Decij tres
omīpotētis dei prouidētiaꝗ cōtigerit? Sed ne si lōgior fuero: maio
rē uobis patres cōscripti auliciꝗ ducales ac reliq nobilissimi ciues:
q̄ ad uos tandē solos nostra se cōuertat oratio:acerbiorē ex recorda
tiōe illius nostri amissi principis dolorē incutiā:cū omē uulnus eo
magis exulcerat̄ atꝗ recrudescit: q̄ attrectat̄ magis: Hoc ego loco
finē dicēdi faciā:si unū illud uos pri⁹ cōmonuero:ꝓpterea esse oēs
reliquias ægritudinis ex animis nostris radicit⁹ extirpādas: ꝙ nō
mō nō est mortuus Frācíscus Sphortia:sed uiuit adhuc: uigetꝗ ac
sapit:& in dies magis magisꝗ adolescit:cū in reliquis suis liberis &
sua præstanti indole:& spe paternæ ꝓbitatis insignibus:tū potissi-
mū in excellētissimo duce nostro Galeacio Maria:cuius tātus inge- Galeacius Ma
nij splendor:tanta magnitudo animi:tanta orōnis maiestas:tanta ria dux
in deū ueneratio:tāta iusticia:tāta benignitas:tm̄ honestatꝭ studiū:
ut certo sperare iā liceat hūc paternā gloriā oēm nō æquaturū mo-
do:sed etiā nō secus superaturū:ꝗ ab Achille canit̄ Pelleus supat⁹. Achilles
Nā de huius matre Blanca Maria regina nostra:quid attinet plura Pelleus
meminisse:cui⁹ innocētissima uita sanctissimiꝗ mores apud ipsos Blanca Maria
etiā hostis sunt uenerabiles? Quotiēs in hos coniecerimus nostros
oculos ac mentē cū nostræ fidei sinceræꝗ pietatꝭ fungemur officio:
tū diui Frācisci Sphortiæ humanitatē:beneficentiā:absolutissimas Franci. Sphor
ꝗ uirtutes iucūdissima cū animi uoluptate in memoriā reuocabi- tia dux
mus. Nam qđ in me est:unū illud uobis polliceor:promitto:spon-
deo:ꝗtum præstare ingenij potero uirib⁹:ꝗtum lingua resonare:
ꝗtū arūdine latine græceꝗ scribēdo cōsequi:aut oratoria aut poe-

tica facultate: semper unus apud me Franciscus Sphortia memo/rabitur: audietur: legetur: ut non mortuum minus quam uiuum ab uno Francisco Philelfo & amatum illum & obseruatum & celebratum præsentem omnes uenturique cognoscant.

Hæc quidē oratio habita est ab eodē Francisco Philelfo equite au/rato laureatoque poeta ī ecclesia cathedrali Mediolani: die lunæ. vij. Idus Martias: Anno a natali Christiano Millesimo quadringētesimosexagesimoseptimo.

Francisci Philelfi Oratio habita in funere diuæ uiragi/nis Blancæ Mariæ Mediolanensiū ducis. II

Galeacius Maria

n Vnque futurum existimarā: Patres conscripti: ut nostro huic inuictissimo atque optimo principi Galeacio Mariæ Sphor/tiæ consolator accederē in luctu tam inopinato: tanque im/maturo clarissimæ indulgentissimæque matris ac uiraginis inclytæ Blācæ Mariæ: quā quidē una ex uniuerso mulierum oīm genere nihil ætas nōstra pulchrius tulit: nihil illustrius: nihil præstātius: nihil melius: nihil ue/nerabilius: nihil denique ex omni parte perfectius. Nam & si norā illā esse natura mortalē: tamen cum mecum ipse tacitus cogitarē quan ta foret uitæ continentia: quanta frugalitate: quanta in rebus om̄i/bus moderatione & ordine: minime profecto dubitare poterā ho/mo septuagenarius iam & amplius me nunque eius funeri interfutu rum: quæ nondum absoluisset ætatis annū quartum & quadrage/simum. Sed inanis est prorsus atque irridenda nostra om̄is humana prudētia: ut uelimus nobis certi quicque incerti ue polliceri: qui qua hominis parte mortales sumus om̄i mutabilitati: infirmitati: cor/ruptioni subiaceamus. Itaque non possum non misereri & humanæ conditionis: & ipsius mei qui in id miseriarum inciderim: ut eius sim funus deploraturus: in cuius uita certissimū mihi liberisque meis præ/

Blanca Maria

sidium collocarā. Venio ne ipse te laudaturus mortuā Blanca Ma ria: quæ ob innumerabilis tuas diuinasque uirtutes digna fueras ut nō morte solū: sed mortis om̄i uacares suspitiōe? Nam quo magis atque magis tuā probitatē & morum integritatē: pudicitiā: innocentiā: fidem: pietatē sanctimoniāque considero: eo me maior ex obitu tuo mœror adeo inuadit: ut quid de te primū locuturus sim nesciā. Ful gor enim patriæ parentūque claritudo: ac cætera om̄ia quæ sub for/tunæ imperio posita censentur: tametsi magna in te fuerant & excel sa: hæc tamen alia sunt: ut propria nequeant cuiusquā bona ap/

pellari: at excellẽtia animi tui maiestasq̃ uirtutis: me de te mecum diligentius cogitantẽ ita reddit attonitũ: ut ab hac omni consolandi oratione deterreat. Oh quanta & q̃ grauis ad nos calamitas uirago heroica ex tua decessiõe peruenit? Heu q̃ nostri nos cogitatus de tua diuturnitate fefellerunt: ut cuius uitam quã longissimã fore putaremus: ea in florescentis adhuc ætatis decore deciderit. Sed q̄ feror phanaticus senex? Quo meus me intolerabilis præcipitẽ rapit moeror? Quo pacto sim alios cõsolaturus in tanta luctus acerbitate: nisi mihi tantisper antea moderer a doloris aculeis: donec de tuis diuinis laudibus uerba faciẽs: ex illarum breui cõmemoratione digna consolatio oriatur. Sed quod tandem initium de ijs facere aggredior? Nonne id unum est præstantiæ tuæ certissimum argumentum: q̃ natura omnipotẽs: q̃ deus ipse optimus maximus de te una mulierum plane omniũ: quæ aut sunt: aut fuerunt unq̃: aut in omnẽ posteritatem futuræ sunt: innocẽtissima & optima admirabilia quædã ac dilucida signa tulit: quæ nulla hominũ queat deprauare malignitas? Cum primum enim cœpisti ægrotare: nouum astrũ exoritur: quod antea nunq̃ huiusmodi nec uisum nec auditum magnum nescio quid atq̃ obstupendum portendere uidebatur. Nam ut mea fert opinio.

Non est ille ferus: qui uexat regna Cometes: Cometes
Et solet humanis rebus adesse minax:
Sed quod olympiaco deus auctor misit ab axe.
Sydere quo tanto regna superna colas.

Voluit enim deus: ut quo illustrium uirtutũ omniũ ductu ueluti splendidissimo quodam sydere tuæ futuræ post mortem beatitudini in terra præluxeris: eodem nunc illustreris in cælo. Quo factum mirabiliter uidemus: ut una cum tuo obitu astrum ipsum ex hominum oculis occidens cõtinuo euanuerit. Nulla est sane tanta uel leuitas uel celeritas: quæ cũ aĩ aut leuitate aut celeritate conferri queat. Tu Blanca Maria: tu inq̃ mulier sapientissima cunctis absterfa humanis sordibus & omni terrestri cœno purgata penitus corporeisq̃ soluta uinculis: libera om̃ino atq̃ tui compos leuissimo quodam celerrimoq̃ uolatu in cælum illicet es euecta: æterno gaudio inter angelos potitura. Non enim cum illis sentio patres amplissimi: qui nemini patere putãt neq̃ bono cæleste gloriã: neq̃ malo infernale suppliciũ ad plenitudinẽ usq̃ temporis ac futuꝝ illud uniuersale iudiciũ: Sed ascendit continuo in cælum cum est e corpore egressa diua regina hæc nostra: ubi iam fruit̃ suoꝝ mercede meritorum in cõspectu creatoris sui. Id uero q̃q̃ ita de te mihi & tenendũ

uidetur & affirmandũ uirago sanctissima: tñ cum tãta nos ob tuã ex hac uita migrationẽ lęticia & tanq̃ beatitudine priuatos intue/ or: nõ possum equidẽ nõ fateri aliquid esse cõcedẽdũ imbecillitati naturæ. Nã ut nimia ægritudo animi est molliũ stultaꝝq; fœmina rũ: ita moderatus quidã atq; sedatus animi motus in luctu repre/ hendi nõ debet. Quo eñ pacto per deũ ĩmortalẽ nosipsos cõtinea/ mus generosa excellentissimaq; uirago: quo minus animo cõmo/ ueamur cum te coram iacentẽ extinctãq; aspicimus? Vbi est tua il/ la uenusta facies niue omi cãdidior? Vbi roseæ nitidæq; genæ: qui/ bus gratiarum quas fabulantur: mirabilis decor quidam refereba tur? Vbi oculorum splendor solaribus micantior radiis? Vbi ubi tuus ille grauissimus sermo mira suauitate conditus? Heu heu me miserum atq; infœlicem: Quis usq; adeo sit animo saxeo ac ferreo qui hæc tãta & tam eximia naturæ bona infinitis quibusdã atq; in/ auditis illustrata uirtutib⁹ nõ reqrat amissa: nõ querat: nõ ingemi scat: nõ collachrymet? Cæteꝝ oĩ in re mod⁹ seruãdus ẽ prẽs cõscri pti: & ita humanæ infirmitatis cõcedẽdũ: ut ne quid nimis: scd'm illius Chilonis Lacedæmonii sapientissimũ dictum. Itaq; omissis oĩbus & querelis & lachrymis: nostra se oĩs ad te conuertat ora/ tio Galeaci Maria princeps moderatissime. Scio tibi neq; admoni/ tore opus esse ad acriter recteq; de unaquaq; re iudicãdum: qui sis ingenio diuino potius q̃ humano: neq; adhortatore ad singulas ui tæ actiões pro dignitate atq; officio abeundas: cuius prudẽtia tan/ ta est ut uix habeas parem: superiorẽ certe neminẽ. Quo fit ut pau/ cis mihi tecum sapiẽtissimo & ingenti animo uiro agendũ intelligã. Aegre tulisse te & permoleste maternũ obitum: & si dubitat nemo: tamẽ ea est perspicua coniectura: qd' ubi certior factus es prudẽti/ um medicoꝝ litteris: matrẽ extremo iam spiritu laborare: ipse tam tristi perculsus nuncio: confestim relicto firmissimo robustissimoq; exercitu: quẽ aduersus adorientis Sabbaudiẽsium copias ad indu/ bitatam ac certã non pugnã sed uictoriã instruxeras: matrem uisu/ rus allocuturusq; deuolasti. Neq; interea temporis usq; a gemitu ac lachrymis es tibi inter equitandũ moderatus: Abiatem ad meri/ diem cum uenisses: nec multo post Mediolanũ: quoties te intra cu/ biculum recepisses: lamẽtationibus & flætibus nunq̃ abstinuisti. Ad Melinianũ ubi peruenisses ad matrẽ iam morti propinquã: tu hoc loco facile ostẽdisti ut par erat: & magnitudinem inuicti animi tui: & præcipuã quandam singulareq; sapientiã. Nam q̃q̃ eam in tuẽs tanta es cõfectus animi acerbitate: ut uix a te manũ cõtinuerĩs: tamẽ qd' unũ difficillimũ est: uicisti teipsum: q gemitu oĩ lachry/

Gratiæ

Chilo lacedæmonius

Sabbaudiẽses

Abiatis

Mediolanum

Melinianũ

misq́ compressis: in hunc modum locutus sine ulla mutatione uultus perhiberis: Mater dulcissima cur adeo te prosternis atq́ affligis? Vbi est fortitudo animi tui? ubi cōstātia? ubi magnitudo? De te mihi medici spem dant optimā: teq́ propediem omni aduersæ ualitudinis periculo liberam fore certo pollicent̄. Noli obsecro mater indulgentissima a teipsa desciscere: collige animū tuum: noli te ultro deserere. Num fortassis ignoras meā uitam a tua pendere uita? Propter me saltem quem ex omnibus tuis liberis maxime diligis dilexistiq́ semper: redi ad te spemq́ uiuēdi reuoca. Quibus mater inter frequētis anhælitus auditꝭ: & spiritu quē iā pene amiserat: ueluti reuocato oculos ī te unū conijciēs: Verū inqt Galeaci fili mi iucundissime locutus es. Nullum ex omibus meis liberis neq́ magis dilexi unq́ neq́ pluris feci q́ te. Sed ego ut potes animaduertere: naturæ satisfeci. Deus noster me pro sua misericordia ad se reuocat. Huic parendum est. Cōmendo tibi animā meā: deinde fratres hos tuos omnis Helisabetāq́ sororem: quoꝝ te patrem esse oportet. Hippolytæ uero filiæ mihi dulcissimæ ut quibuscunq́ in rebus opus fuerit: nunq́ sis defuturus: ita abs te peto: ut aliud ex animo nihil magis. Cōmendo tibi Mediolanenses meos cæterosq́ paternæ ditionis populos. Cremonenses uero qui mihi ex paterno iure dotales sunt: tibi do atq́ relinquo dono: quos nec alterius cuiusq́ fore unq́ uolui. Ea tamen lege Cremonenses tibi do atq́ relinquo dono: ut urbs tui sit iuris: sed urbis prouētus omes æqualiter inter te fratresq́ tuos diuidantur. Eos aūt omnes ciues ut cōmendatissimos habeas uelim: Ita eīm meriti de me sunt. Ad postremum familiam nostram omnē ita tractabis: ut intelligat obsequia in me sua non fuisse frustra. Ego iam pœnis corporis liberata beneficio beatæ Mariæ uirginis cū Iesu Christo redemptore nostro futura sum. Quibus dictis: perinde quasi obdormisset uitam deseruit. Quod ipse princeps humanissime aspiciens: diutius naturæ aduersari nequiuisti: quin sensibus cunctis fere amissis: uoce etiam interclusa excideris. Quo quidem tempore a fratribus obseruantiæ beati Francisci: qui diuino quodam nutu sex ac triginta ex ordine illo primarij eo die in id cubiculi nec accersiti nec rei conscij cōuenerant: ulnis exceptis in proximum cubiculum es delatus. Vbi cum post spaciū redisses ad te: & interceptas corporis uires uix recuperasses: tum est ab omibus intellectum idem dici de te uerissime potuisse: quod de Aenea Virgilius cecinit: Spem uultu simulat: præmit altum corde dolorem. Simulabas tu modo hilaritatem quandam in facie: cum matrem ad bene de se sperandū adhortabaris: cum doloris tamen

Helisabeta
Hippolyta
Mediolanēses
Cremonēses
Maria uirgo
Iesus christus
Fratres oseruantiæ
Beatus Frāci.
Eeneas
Virgilius

uulneribus cor tibi tuũ trãffigeret. In quos em̃ singultus e uestigio
es solutus? Quæ mœroris uerba in mediũ protulisti? quos lachry-
marum effudisti riuos? quæ non es questus: non lamentatus: non
uociferatus? Oblitus tu quidem ob maternam pietatem id quod
tua bona cum uenia dictum uelim: decere principem nihil habere
commune cum uulgo. Lamentetur mulierculæ: Eiulentur indocti:
At uir magnus atq; idem sapiẽs se sui simillem semper præstet. Tu
sicuti unus es ciuibus tuis uniuersis ut potestate: ita etiam om̃i uir-
tutis genere superior: te talem ostẽde qualis & es: & haberis infra-
cto & forti animo principem: præsertim cũ nulla sit tibi oblata ho-
nesti cuiusq; flætus & eiulat⁹ causa. Mater tibi mortua est. Mortua
sane mulier om̃i muliebri sexu & dignitate præstantior. Quã enim
Artemisia — Artemisiam: quam Pantheam: quam Corneliam: quam Liuiam
Panthea — augustam cũ unius Blancæ Mariæ tot summis tantisq; uirtutibus
Cornelia — comparemus? Quid enim loquar ut hinc primũ ordiar de eius ani
Liuia — mi pudicitia: quæ nesciam: maior ne fuerit an castitas impolluti illi
Pudicitia — us corporis: quam semper nõ uenerati minus q̃ admirati sunt om-
Castitas — nes. Sermonis autem pudor cum facti cuiusq; uerecundia conten-
Pudor — debat: ut æque ĩ uerbis nulla deprehẽdi posset: uel obscœnitas: uel
Verecũdia — scurrilitas: atq; in factis quicq̃ quod minus cõueniret cum graui-
Cynici — tate & sanctimonia. Itaq; Cynicorum ineptam impudentiam loco
flagitij ducebat: qui & suis uerbis nude om̃ia appellarent: & facere
multa in propatulo non erubescerẽt: quibus nihilo differrẽt a spur
Sales — cissimis animantibus. Nec tamen interdum non utebatur salibus
Humanitas — & cauillis: quibus ita utebatur ut offenderet neminem: & placeret
Clæmẽtia — om̃ibus. Humanitate uero & clæmẽtia erat tanta: ut uirum etiam
Frã. Sphor. — Franciscum anteiret: quo quidem uno nec G. Iulius cæsar ille: qui
G. Iuli⁹ cæsar — humanitatis & clæmẽtiæ laudibus fertur in cælum: uel humanior
Bonitas — uel clæmentior haberet. Quã naturæ bonitatẽ & animi magnitu-
Magnanimit. — dinem per uniuersam uitam adeo est amplexa: ut nedum omnẽ ob
Beneficẽtia — liuisceretur iniuriam: sed ijs etiam benefaceret a quibus iniuriã ac-
cepisset: Secuta ea quidem diuinum præceptum illud: Mihi uindi-
ctam & ego retribuam. Om̃ia enim mulier integerrima semper ad
deum referebat: quem norat supra hominũ merita munificentissi-
Artaxerxes — me retribuere Artaxerxes cognomẽto memor: ut adeuntibus & fa
rex — cilem sese præstabat & obsequẽtem: ita legitimæ iubebat uxori: ut
Facilitas — carpenti regij aulæis undiq; sublatis aditum adeũdi sui inter pro-
ficiscendum ijs q̃ facillimũ faceret: qui re aliqua egerent: At Blan-
ca Maria ita ingenio erat miti ac placido: ut sine cuiusq; admonitio
ne adire se uolentem intempestiuũ duceret neminẽ: Quinimmo ea

attentiõe atq; lenitate unũquemq; audiebat: ut obsequẽtissimi nu-
minis benignitatem repræsentaret. Videmus plærasq; prope omis
mulieres & comparandæ & congerendæ pecuniæ percupidas: A q- Auaricia
rum natura ac moribus q̃ esset hæc aliena operepreciũ est breui-
ter audire. Nondum excesserat infantiæ terminos: cum hãc Philip- Philipp⁹ dux
pus pater ad sese accersitã: nam huius & suauissimo affatu & aspe-
ctu ipso delectabatur plurimũ: uel ob eam rem maxime qđ circa li-
niamenta corporis uideret eam sibi q̃simillimam: ut aureos num-
mos quorũ milia permulta casu iacebant in apposita mensa a Ge-
nuensibus missa dono: acciperet quotquot uellet hortatus est. At Genuẽses
infantula ne oculos quidem conuertens in genuinos: nõ mihi istis Genuini
opus est inquit mi pater: nam nihil istiusmodi mihi deest per matrẽ
meam. Quæ uerba Philippus admiratus. At uolumus inquit acci
pias saltem decem. Tum illa paternis obsecuta iussis aureis decem
acceptis: & ei gratias egit: & manũ uerecunde osculata: cum primũ
reuertisset ad matrem: eam omnẽ pecuniam inter ancillulas distri-
buit: Accipite inquiens quo matri meæ charissimæ libẽtius simul Liberalitas
ac diligentius pareatis. A quibus sane initijs infantiæ cum nullum
unq; peculium fecit: tum quascũq; ex amplissimis prouẽtibus suis
cõsecuta est pecunias: eas omis q̃ liberalissime & pro dignitate me-
rentium usq; distribuit. Quid singillatim eos meminero quos nul-
lo quasi numero suæ magnificentiæ magnitudine sibi q̃diu uixit:
deuinxerat? Quot ingenuas puellas quæ ob dotis inopiam forsitã Pietas
turpiter pissent: suis pecunijs uiris legitime & honestissime colloca-
uit? Quæ monasteria nõ restituit: quæ nõ amplificauit: quæ nõ or
nauit ac locupletauit? Quos religiosos quos dei seruos immunes
suæ beneficentiæ unq; esse uoluit? Profecto hæc una ex omib⁹ fuit:
quæ communẽ bonorum omniũ nata utilitatem posset iudicari.
Quantã autem curam pro ijs gereret: qui uita defuncti essent: eius
tam multa nec unq; intermissa anniuersalia atq; parentalia diluci- Anniuersalia
do sunt argumento. Neq; minor eius fuit iusticiæ obseruantia erga Parentalia
homines: q̃ pietatis erga deum. Nam eius fide sanctius nihil erat. Iusticia
Quicquid enim promisisset: emori mallet q̃ minus q̃primũ effe- Fides
ctum reddere. Quare cum diem obituram se animaduerteret: aie-
bat ob eam rem dumtaxat uitam tantisper cupere: donec æri alie-
no satisfaceret. Nam ob donandi magnificentiam æs alienũ non me-
diocre conflarat. Idq; ut dissolueretur accuratissimo cauit testamẽ-
to. Omnia iusticiæ munera in medium referam: non est opus: cum
neminem prætereat non modo illam omĩ iniuria ac maleficio sem-
per abstinuisse: sed ita operam atq; industriam semper adhibuisse:

ut nullus sibi locus propulsandæ ab aliis iniuriæ relinqueretur.
[Frācifcus dux] Quā ob aliam causam putemus cum & eius uir dux Franciscus nō
[Galeaci⁹dux] esset in uiuis: & Galeacius hic princeps noster cū exercitu abesset in
[Galli] Gallis in auxilium Lodouici regis missus a patre: nullos tumultus
[Lodouic⁹rex] nullos omnino motus in tanto rerum discrimine cōsecutos: Cum
terror propter superiora bella īmineret a finitimis oībus: præser/
[Veneti] timq; a Venetis: qui & potentissimi forēt: & ob nō absurdas quas/
dam suspitiones honestā uiderent habere causam iusti belli. At hi
ut sunt uiri iustissimi: nefas esse atq; piaculi simile iudicarūt armis
lacessere sanctissimā mulierē: Quinpotius eam perbenigne hortati
sunt: ut bene de sese amicissimeq; speraret: cum nihil prorsus præt/
mittere decreuissent: quod ei eiusq; rebus oībus profuturū intelli
gerent. Quā Venetorū mentē cum finitimi cæteri cognouissent: lon
ge facilius sunt adducti ut quiescerent: nec in ducem clarissimā tem
ptare aliquid auderent: quam hi etiā præ uirtutis magnitudine ue/
rebant̃: quos hostili in eam aīo esse censebant. Habebat cū iusticiæ
[Acrimonia] coniunctā operibus Blanca Maria: nō solū ingenii acrimoniā: ꝗ di
[Prudentia] cto citi⁹ res singulas discernebat: sed prudētiā ꝗdā supra hoīs natu/
rā: ut suo falli iudicio nunq; posset. Hanc muniebat corroborabat
[Temperantia] q; ualidi⁹ temperātiæ adminiculis: ꝗ existimatio potissimū seruat̃
oīs. Nam & cibo erat moderatissimo & uino dilutissimo utebat̃:
atq; aqua mera nōnunq; cum diuinis ieiuniis indulgeret: quod ei⁹
rei sæpissime faciebat. Quanta uero in ea esset dicendi grauitas: ꝗn
[Eloquentia] tus lepos: quāta suauitas: hi oēs meminere: qui quotidie loquē/
[Taciturnitas] tem audiebant. Et loquebat̃ illa quidē ornatissime: uel potius elo/
[Sophocles] quebat̃ cum opus foret: & rursus tacebat cum locus tempusq; re/
[Eloquentia & sapientia] quireret. Audiebat em̄ quod legit̃ apud Sophoclen poetam: Mun
dum mulieri fert silentiū o mulier. Verum quoniā norat in perpoli
[Parysatis regina] ta castigataq; oratione uim maximā inesse: ad oēs animi motus
uel concitandos uel sedandos: curauit assidue ut liberi sui cū sapien
[Cyrus iunior] tiæ studio eloquētiæ cōiūgerēt maiestatē. Nō em̄ ignorabat mulier
[Artaxerxes rex] prudētissima q; Parysatis regina illa Persarū Cyri iunioris & Arta/
xerxis mater: filiis consilium dabat: decere eum principem: qui ap/
[Cornelia] parate atq; imperiose quicq; dicturus esset: oratiōe uti grauissima
[Scipio africanus] atq; ornatissima. Tradunt Corneliam Africani superioris filiā atq;
Gracchorum matrem: permultum filiis ad eloquētiam profuisse:
[Gracchi] quoniā latinitatē perpulchre calleret essetq; disertissima. Num for/
[Philippus Maria] tassis existimemus paruo adiumento a prima usq; infantia nostro
huic sapiētissimo eloquentissimoq; principi matrem hanc Philip/
[Fran. Sphor.] pi Mariæ filiam Franciscq; uxorē extitisse: cuius ut uita oīs erat

honestatis plena: ita quotidianus sermo mirificam dulcedinē quā/
dam omni melle suauiorem grauitatēq; redolebat sententiaꝝ cre/
britate atq; acumine redundantem? Quantum momentiū habeat
copiosa elegansq; oratio & ad persuadendum accōmodata: Mar/
cus Tullius Cicero cum in alijs pluribus causis: tum in illa præci/ M.T.Cicero
pue demonstrauit: quam habuit apud. G.Iulium cæsarem dictato G.Iuli⁹ cæsar
rem pro Qu.Ligario. Ita erat Cæsar in Qu.Legariū animo inflā/ Qu.Ligarius
matus: ut eum omnino foret condemnaturus. Quare cum uenien/
tem Ciceronem uidisset ut hominē defenderet: conuersus ad ami/
cos clam dixisse fertur: Q̄cq; reus mihi certo damnandus est: nil ta
men prohibet: ut Ciceronem audiamus. Quantum fuerit dicendi
pondus: quantus torrens: quanta uis: quantus impetus in diuino
illo ingenio Marci Tullij Ciceronis: uel hinc intueri licet: q̄ & Cæ/ Cæsar
sarem & dictatorem & Romanoꝝ omniū eloquentissimum: & ira
exæstuātem in reum: ut quem animo iam condemnarat: absoluere
coegerit uel inuitū. Non solū enim Cicerone causam agente pro di/
gnitate inter attentius audiendum Cæsar se continere non potuit:
quin & uultū sæpe & colorē mutaret in facie: Sed ubi ad cōmemo/
rationem pugnæ Pharsalicæ prudens deuenit oratio: seq; Cicero Pugna phar/
conuertēs in accusatorem Tuberonē: turbato uultu uoceq; altiore salica
eaq; ueluti iracunda in hæc uerba erupisset: Quid enim Tubero il/ Tubero
le tuus districtus in acie Pharsalica gladius agebat: cuius latus pe/
tebat? Quis erat sensus armorum tuorū? quæ tua mens: oculi: ma
nus: ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Cum in hæc inq;
Cicero non artificiosius minus q̄ uæhemētius uerba erupisset: ita
Cæsar animo est commotus: ut perinde atq; sui immemor ac pene
amens per totius corporis conquassationē libellis quos inter ma/
nus habebat: abiectis contra pertinacē illam animi sententiā: eum
absolueret: quem non iniuria oderat. Quid dicam de. M. Antonio M.Antonius
illustri illo & grauissimo oratore? Nonne quos Marius ac Cinna orator
milites ad se obtruncandum miserant: ita sermone suo flexit ac pla Marius
cauit: ut quos in eius sanguinem mucrones distrinxerant: & iam ui Cinna
brabant percussuri: eos obstupefacti omni cruore uacuos in uagi/ Atheniēses
nas remitterent? Athenienses uero sola Pisistrati capti facundia: re Pisistratus
gium eius imperium perpeti maluerunt: q̄ Solonis consiliū sequē Pericles
tes publica frui libertate. Idemq; Pericli quodammodo contigisse Anaxagoras
legimus: qui q̄m sapientiā cum eloquētia coniunxisset. Fuerat eīm
Anaxagora usus præceptore: agebat in Atheniēsi populo pro uo/
luntate omnia. Delectabatur Blanca Maria ubi diuinis officijs cæ
terisq; rebus necessarijs functa esset: nam ociosa erat nunq̄: semper

aliquid lectitare: quo & sibi prodesset: & melioris redderet suos li/
Plato beros. Quare cũ in eam Platonis sentẽtiã incidisset: qua ille dixisse
tradit: Tum demũ terrarum orbẽ beatum fore: cum aut sapientes
regnarẽt: aut reges sapere cœpissent: longe maiore studio curauit:
ut filij sui quantum humanũ pateretur ingenium: & ignorarent ni/
hil: & quod didicissent: apposite decoreq́ loquerentur: ut quos pa
rentũ diligentia munisset tã opulento: tam florenti imperio: hi quo
recte saperent: doctrina & eloquẽtia ornarent. Huiusmodi eñ stu/
dijs eos præditos longe apud oẽs fore admirabilioris arbitrabat.
Id uero quãtã præ se ferat utilitatẽ: exemplũ oĩbꝰ perspicuũ reddi/
dit noster hic princeps cũ adhuc esset adolescẽtulꝰ. Fatebor aũt uel
præsente ipso qd uerũ est: haud quaq̃ dissimulat. Noui eñ huma
nitatẽ & modestiã eius: q nõ modo mẽtiri me nolit sed ne mẽdaciũ
quidẽ dicere. Nã tametsi honestissimis semp factis delectat magis
q̃ ullis secũdis laudationũ aurib: uerã tñ gloriã aspernari nõ debet:
præsertim eã quã sibi cõmunẽ esse intelligit cũ ciuibus suis: cum in/
dignis parere principibus permolestũ sit ac dedecorosum. Legimꝰ
Cyrus rex Cyro seniori illi qui primꝰ in Persis regnauit: multas gentes natio/
Persæ nesq́ paruisse terrore eius nominis: utpote qui & sapientissimꝰ q/
dem fortissimusq́ uir: quicquid aggrediebatur: ex sententia sua q̃
celerrime efficeret: sed multos pluris eius imperium ultro expetisse:
qd & iusticia & animi moderatione inter mortales omnis haberet
insignis. Solis inq̃ animi bonis splendidissimisq́ uirtutibꝰ rex Cy
rus tantum sibi nomen: tantam gloriam in uniuersum terrarũ orbẽ
comparauit: ut oẽs ad sese conuerteret: & ita beniuolentia deuin/
ceret: ut ab eo regi gubernariq́ exoptarẽt. Cui quidẽ uni nõ finiti/
mi populi solũ: sed illi quoq́ nõ inuiti paruere qui distarent a Per/
Persis side: nõ modo plurimos dies: uerũ etiam menses eum alij ne ipsum
quidẽ uidissent unq̃: & alij certo futurũ existimarẽt: ut propter im/
mensum regionũ interuallũ nunq̃ uiderent. Et eñ prudentissimo
optimoq́ principe quid optabilius: quid beatius: quid deniq́ di/
uinius dari queat in hominũ uita? Talem aũt esse principẽ hunc no
strũ & in dies magis atq́ magis fore: haud obscure licet nõ digno/
Gallia trãsal sci minus q̃ sperari. Aberat is quod modo memineramus: in Gal/
pina lia transalpina iussu paterno auxiliũ ferens regi Francorũ Lodoui/
Lodouicꝰ rex co: ab quo agnati eius oẽs necessarijq́ defecerant: cũ repẽte inter
ipsam de hostili præda uictoriam per maternũ fit nuncium certior
Fran. Sphor/ Franciscũ Sphortia patrẽ inopinato perisse obitu. Quare hortatus
tia dux ut nullo prorsus intermisso tempore iter q̃ posset tutissime prope/
raret in patriam: Is nocte iuncta cũ die ut res postulare uidebatur:

indutus mercatoris habitu cũ quinq; fidelissimis comitibus quasi mercatorib⁹ p alpes ipsas obequitat q̄ uelocissime. Nã iccirco hac usus est calliditate militari Galeacius: qm̃ iure sibi metuendũ esse censebat a Sabbaudiensiũ insidijs: Exercitũ uero oẽm loco tuto in Delphinato reliquerat. Nam eũ secũ agere in tanta qua opus erat celeritate qui poterat? Quo die octauo Idus martias dux Franciscus mortu⁹ est. Erat Mediolani Petrus Lignanẽsis: q sub eius merebat imperio. Is cõtinuo per celerẽ nunciũ Augustino abbati monasterij cæsæ nouæ: qui ut erat homo facinorosus: rebus semp nouis maleficijsq; studebat: rem oẽm significat: eũq; hortat̃ ut quod accidisset cõmuni dominæ Hyolanti Sabbaudiæ duci cõfestim exponat: & quod faciundũ sit paret. Nã Mediolani tumultuaria esse oĩa. At abbas Augustinus ingeniũ ueritus muliebre: cũ primorib⁹ quibusdã senatoribus solũ eã rem cõmunicat: quoꝝ & si aliqui intercipiendũ esse Galeaciũ suadebãt: qui se tñ magis grauitate cõsilioq; præstabãt: id dissuadebant omino: ut rem iniquã ac periculosam: quinĩmo liberũ præbendũ transitũ consulebãt: & tm̃ tãq; formidandũ principẽ q̄ honorificẽtissime excipiendũ. Egerat in sentẽtiã suã abbas Augustinus equitẽ auratũ ac uirũ sane strenuũ Vgolinũ Alemanũ Cambiẽsem: qui Taurini p id temporis prætorẽ gerebat. Hi duo ex Chambriaco mox abequitãt citato itinere montẽ Cinisiũ transgressuri Italiã uersus: quo ex parte quæ Mediolani gerebant̃ agnosceret. Et supato iã ei⁹ mõtis cacumine: famulus illoꝝ aduenit: inquiẽs se uniuersam adequitasse noctẽ amisso equo: posteaq̃ ex Chambriaco: ubi ab ijs ob negociũ quoddã conficiundũ relictus fuerat: discessisset adhuc cũ die: quodq; in Galeaciũ incidisset indutũ ornatu mercatorio: quiq; laneo pilleo tectũ caput capitioq; haberet atq; faciẽ fere totã præt̃ oculos: addebat etiã se cũ illo frustra sermonẽ cõseruisse: cũ ne minimũ qdẽ uerbũ ex eo excipe potuerit: habere aũt secũ ad qnq; comites identidem indutos: nec deesse posse q̄tũ ex eius equitatiõe posset aĩaduertere: qn postridie eius diei transitũ illac faceret in Italiã. Quib⁹ auditis cũ nihil locutũ frustra sagacẽ sollerteq; famulũ ccnsuissent: ambo oĩ sublata mora Abbas & Vgolinus cõuocatis cũ primo diluculo ijs hoibus qui plus posse uidebant̃ Noualiciæ: q uicus ẽ Italiã uersus situs ad radices eius montis: eis iubẽt ut sumptis armis diligenter obseruent transeuntẽ Galeaciũ Mariã Papiæ comitẽ: indutum una cum paucis habitu mercatorio: & eum captiuũ faciant: Ita cm̃ sibi imperasse illustrissimam suam dominam Sabbaudiæ ducem: & ut captum agerent̃ q̃ primũ in arcẽ Secusiæ atq; arcis præfecto traderẽt custo-

Sabbaudiẽses
Frãciscus dux
Petrus lignanensis
Augustinus abbas
Sabbaudia
Augustinus abbas
Vgolinus alemanus
Taurinũ
Chambriacũ
Cinisius mõs
Mediolanũ
Noualĩcia
Galcacius Maria
Secusia

diendum: donec a duce ipsa imperatum aliud fuerit. Cum uero nō multo post montem descendisset: uidissetq́ Galeacius ex Nouacia uico magnam montanorum hominum manum armis instructam currere aduersus sese: ab illo diuertit itinere: commonefactus a Petro Mediolanensi mercatore: cui cognomentum est aquobibo: (Is enim Galeacium comitabatur) non longe abesse sancti Petri ædem: cui per sacrosanctæ ecclesiæ Romanæ priuilegia Asili ius foret. Eo igitur Galeaci⁹ per loca deuia scopulosq́ asperrimos maximo cum labore ac difficultate uix peruenit: mōtanis illis usq́ rusticis insequentibus: cum præsto affuerunt duo industrij strenuiq́ iuuenes: Amidæus iuris pōtificij professor: fili⁹ clarissimi equitis aurati ac iuriscōsulti illustris Antonij Marchionis Romagnani: eiusq́ ex cōsobrino natus Briantius. Hos enim Antonius Romagnanus transituro Galeacio obuiam miserat cum alijs multis: quo illi nō fauori solum: sed etiam auxilio essent ubi opus foret. Residebat autem per id tempus Antonius Taurini in ducali Sabbaudiæ senatu: cū ab infracto animo muliere Blanca Maria edoctus est p litteras de obitu uiri sui ducis inclyti Francisci Sphortiæ: ac rogatus ut curam omnem atq́ diligentiam adhiberet: ut Galeacio filio q̄ tutissimus pateret in patriam reditus. Et Briantius quidem cognita periculi magnitudine dimisso Amidæo regreditur continuo ad Antoniū quæ accidissent renunciaturus omnia. At Amidæus in montanos rusticos: qui alij templum circumsederant: alij intra templū comitem Galeacium obseruabant: grauiter est inuectus: eorum increpās audaciam q̄ tam detestabile facinus essent aggressi. Qui responderunt se id fecisse facereq́ inuitos. Ita uero iussisse Augustinū abbatem & Vgolinum Alemanum Taurini prætores. Tum Amidæus ad Galeacium reuerenter ingressus: ubi est eum hortatus: bono ut esset animo: quoniā ab Antonio Romagnano patre ita eius saluti & dignitati prouisum foret: Taurini in ducali senatu ut ei nihil quod nollet posset accidere monuit: ne illic diutius inter rusticos illos Barbaros tempus tereret: quin se tutissimæ uiæ ducem e uestigio sequeretur. Iacere enim ad postremam eius ædis testudinē subiectam uallem a nemine custoditam minusq́ frequentatam: qua transitus esset perbreuis in loca patris sui: quo ubi peruenerit tutissimū iter fore ad Taurinū. Nam Taurini oīa futura pro suis optatis: Verum oportere ut p fenestrā quæ erat in pariete eius ædis post altare magnū se dimitteret in subiectā humū. Nā equitationē inde futurā per uallē: quod ut clam faceret corrumpendos esse pecunia montanos illos qui intra ædem se continebant. Quæ locutus fert

Petrus aquobibus
Sancti Petri ecclesia
Ecclesia romana
Asilam
Amidæus romagnanus
Antonius romagnanus
Briantius romagnanus
Blanca Maria
Fran. Sphortia dux
Augustinus abbas
Vgolinus prætor
Antonius romagnanus

plærosq; aureos Galeacio tradere dono uoluisse: qb⁹ad eā rem ute ret: q̄s accipere ipse noluit: inquiens satis sibi esse pecuniæ. Rursus Amidæus celeritatē hortatus: ait se cōtinuo iccirco antecedere: ut ꝑ fenestrā illā ubi se demiserit: sit paratus etiā cū equo: quo per eā ual lem q̄ꝫ cōmodissime ueheret. Et ita rursus celeritatē hortatus abijt. Nec Galeacius longius cunctandū esse iudicauit: ea ductus fiducia qđ iam pridē norat Antonij Romagnani fidē atq; obseruantiā in patrē suū ducē Franciscū. Verꝫ quo pacto inde abiret clanculū nō uidebat. Nā tametsi mōtanos illos armatos intelligebat manū in se inijcere nō audere q̄ꝫdiu esset ī eo templo ꝓpter inhibitionē eccle siasticā: tum cū secū ipse cogitaret eos nullas admittere suas mune rationes quas facere temptarat: & paulo ante uenisse quedā ad se iu uenē ab Vgolino prætore uersute missum tanq̄ꝫ salutādi grā: nō ab re sibi cauendū norat: ne inde abiēs ab illis offenderet. Et iam dies inalbescebat. Itaq; postea a latere se recepit tanq̄ somno intercept⁹ cācellario pri⁹ edocto qđ facto sit opus. Is rusticos mitib⁹ adit uer bis: rogatq; tantisper ex æde secedāt: donec domin⁹ suus q̄ tota no cte uentris doloribus uæhemēter uexatus fuerit: somno aliquo re creet. Qui quidē oēs nescio q̄ humanitatꝭ afflatu se exhortari sunt passi: ea fortassis rōne qm̄ de uentris doloribus uera audiebāt: Et ita ex æde egressi sunt. At Galeacius ꝓpere mutato habitu: cū suis oībus ex ea fenestra se demisit: cācellario Bonifacio Aliprando reli cto dūtaxat ad simulandū somnū: cū paulopost Vgolinus prætor aduenit: ut inde cōtempta atq; despecta omi ecclesiastici iuris censu ra Galeaciū Secusiā trāsferret custodiendū. Is cū ex cācellario dor mire eū audiret: inambulabat alios aliosq; sermones de industria cōferēs. Sed cū a supueniēti q̄piā didicisset comitē Galeaciū ī fugā se uēdicasse & abesse iā longius: tū excandescēs iubet cācellario ædē curriculo patefaciat: nā eam ille quo princeps eius abire cōmodi⁹ quiret: ualuis suis occluserat: Aitq; tu mihi mentiēs Galeaciū dor mire suadebas: q se fuga subripuit. Ad eaq; cancellari⁹ r̄ndit: Equi dē nō meo cōsilio: sed domini mei iussu sum usus qui diceret nō esse dimittendū: q capiundus nō fuerat: ac se malle auē esse siluestrē: q̄ꝫ caueale. Vgolinus uero ita delusus: ira feruēs equū ascendit Boreā in Euxino pelago secuturus. Nā Galeacius cū inde mouisset iter mi nus cæteris frequētatū faciēs iam in portu nauigabat. At Amidæi pater Antonius cū ex Briantio accepisset: quāto in periculo pende ret Galeacius: senatū Cisalpinū uniuersum Taurini coegerat: quē & quia præerat: & quia grauitate & eximia quadā bonitate polle ret: uel Augustino Vgolinoq; pertinacius repugnātibus: illū omnē

Frācifcus dux

Vgolinus prætor

Bonifacius aliprandus

Secusia

Boreas

Euxinū pelag⁹

Antonius romagnanus

Briantius

Augustinus abbas

Vgolinus prætor

cum mira assensione traduxerat in sententiã suã de excipiendo Ga/
Frãciscus dux leacio Maria ut ducis Frãcisci filio: & ipso futuro post illũ duce: nõ
Galeacius solũ phumaniter: uerum etiã pbenigne atq; honorifice. Tum uero An
Sancti Petri tonius ipse Romagnanus multis uiris nobilib⁹ sociatus iter capit
ecclesia ad templũ sancti Petri: quo Galeaciũ inde liberũ reddat: cum offen
Amidæus ro/ dit eũ prudẽtia: & ingenio Amidæi filij inde exemptũ plæraq; pas/
magnanus suũ milia per loca inculta atq; siluestria factitasse: ut idẽ antea filiũ
Blanca Maria faciundũ monuerat. Interea heroica hæc uirago Blanca Maria cũ
Petrus poste/ resciisset quib⁹ erat insidijs Galeacius filius circumuẽtus: mittit ili/
rula co uirũ strenuũ: & ex nobilitate Mediolanẽsi præstãtẽ Petrũ posteru
Cremona lã: cui oĩm uni maxime fideret cũ legatõe libera: ut nihil oĩo præter/
mitteret ob filiũ Galeaciũ liberãdũ: etiã si cæteri liberi Sabbaudiẽsi/
bus obsides dedendi essent: & suũ ad hæc dotale patrimoniũ Cre/
mona tradenda dono. Nec tñ interea tpis quicq; negligẽtius curat
qđ ad bellũ pertineat: ubi Sabbaudiẽses nullas honestas cõditio/
nes admitterẽt. Cæterũ nulla ut fuit opus: nullis obsidib⁹: nulla do
Taurinum natiõe. Nam & Taurini Galeacius & per oĩa Sabbaudiẽsium op/
Nouaria pida atq; urbes liberalissime & summo cũ honore exceptus est. Cũ
uero Nouariã peruenisset: oẽs undiq; subiecti populi incredibili mul
titudine cõfluxere: lachrymas gaudijs cõmiscẽtes. Lachrymabant
eñ recentẽ ducis Francisci obitũ: Gratulabant autẽ comiti Galea/
cio insperatũ reditũ: sibiq; plurimũ lætabant eum nõ secus præ stu
pore intuentes q̃ numẽ aliqđ demissum e cælo. Vbi uero reuertis/
Mediolanum set Mediolanũ: statuto die. xiij. Kalẽdas Apriles: & ducat⁹ insignia
xiij. kl. apriles more patrio accepisset: nulli se uoluptati: nulli relaxationi tot tan/
tisq; laboribus fatigatus: nulli ocio dedit: sed ea quotidie obibat
oĩa: quæ & in parẽtes erãt pietatis munera: in ciues autẽ charitatis
ac iusti: Et iudicabat certe ab oĩbus sup̃ ætatẽ sapere. Sed q; ei & no
mẽ & auctoritatẽ mirũ in modum auxit: pulchrũ est audire: & id q/
dem cursim. Quod modo attigerã: diuina hæc regina nostra: cui⁹
aĩa pridie huius diei in cælum pro sanctissimis eius meritis una cũ
suo sydere est assumpta: cum omi in re circa liberos regie educãdos
præcipua diligẽtia utebat: tum in ea apprime singulari ut eloquen
tiã cum sapientia copularẽt. Rebat eñ id meritis cuiusdã nequiciæ
esse persimile: ut quæ prudẽtissime quis sentiret ea inepte loqueret:
Id q̃tum Galeacio duci profuerit: queso attendite. Iussit cõuocari
Curia ducalis ordines cunctos atq; magistratus in semotum ducalis curiæ locũ:
quẽ ipse delegerat. Nã neq; pater nec alius quisq; ex eius maiorib⁹
Consilium se/ id unq; egrat. Qui ubi oẽs cõuenerunt: tum is aggressus ab ordine
cretum senatorio: cui secreto cõsilio nomẽ est: deinceps a prætorum colle/

gio: qđ iusticiæ cõsilium appellat̃: gradatimq; ab utrisq; ædilibus
& ordinariis & extraordinariis qui dicunt̃: & a quæstoribus dein/
de magistratubusq; cæteris dicẽdo ꝓsecutus: ita memoriter: ita co/
piose: ita ornate atq; eleganter locutus est: ut ex eius lingua: qđ de
Nestore apud Homerũ legit̃: melle dulcior ꝓfluere uideret̃ oratio:
cum ea sententiarũ ui atq; grauitate: quæ ex uniuersa philosophorũ
schola colligi maior queat: nullum is profecto præteriens munus:
qđ ad singulos ptineret. Ad postremũ uero subdidit cũ quadã im
peratoria maiestate eã sibi esse mentẽ: ut singillatim præmia pro di/
gnitate rependeret: & scđm iusticiæ sanctitatẽ: neq; affectioni cuiq;
locum apud se fore: Proinde quisq; operã daret: ne quid præter offi
cium perpetraret. Quæ ubi locutus est: ita omẽs a se dimisit: ut eius
eloquentiã atq; sapientiã admirati: dicere nõ dubitarent: certe no/
ster hic princeps iuuenile nil sapit: qui ita superat patrẽ: ut Pelea tra
dit̃ Achilles. Inter hæc Bartholomæus Collio Bergomẽsis: ut nun
quã sua sorte cõtentus erat: contractis undiq; uiribus confisus ma
gnitudine rei pecuniariæ: cuiꝰ auiditate semper ardebat: abdicat se
ab ingenti Venetorũ stipendio: ne illis quidẽ inuitis ꝓpter inexple/
bilẽ hoĩs auariciã: cui auri cõgerendi satis esse nil poterat: Mouetq;
in Flãminiã ea ductus spe: ut Immola nullo prorsus impedimento
potiret̃: quã iam uænalẽ proposuerat Borsio Aestensi. Borsus eñ
ut est aĩo inclyto: & ueluti natus ad imperãdum: in rempublicã Bo
noniensem oculos cõiecerat: quã facile putabat ob ciuilis factiões:
qbꝰ ea ciuitas semp̃ fluctuat suæ uolũtati imperioq; cessurã: modo
ii quos in ea urbe fautores habebãt pmultos: se id facile cõfecturos
aĩaduerteret. Auxerat huiꝰ rei cupiditatẽ Borsio Calixtus põtifex
maximus: qui ei pollicitꝰ foret dono Bononiã datũ ire: cũ primũ si
bi huius munificẽtiæ gratia dinumerasset centũ milia nummũ au/
reum: ac deinceps quotannis iure ecclesiastici tributi aureos pende
ret quadraginta milia: Id qđ ex eo usq; tempore utrinq; cõfectum
esset: nisi dux Frãciscus hoc tã execrabile facinus prohibuisset suis
uiribus Ioãni Bentiuolo auxilium ferẽs aduersus Calixti Borsiiq;
cõuenta. Existimãs igit̃ Bartholomæus Collio sibi Immolã extin/
cto duce Frãcisco Sphortia esse in manu: nã Galeacium ducẽ nil cõ
tra ausurũ: ut adolescẽtulũ iudicabat: Ideq; dux Borsius sentiebat:
q̃ pot celerrime p agrũ Ferrariẽsem copias agit. Qđ ubi apud Ga/
leaciũ increbruisset: ut est oĩ in re sollers ac diligens: senẽ iã ꝓpe de/
crepitũ adolescẽs strenuus anteuertit expressum & incorruptũ de se
se oĩbus documentũ exhibẽs: nõ minus bellicã disciplinã ex patre
Frãcisco Sphortia: q̃ urbanã oẽm ex matre Blãca Maria didicisse:

Consilium iu/sticiæ
Magistri ordi/narii
Magistri extra ordinarii
Thesaurarii
Nestor
Homerus
Peleus
Achilles
Bartholomæ/us collio
Veneti
Flãminia
Immola
Borsius dux
Bononia
Calixtus põ. max.
Frãciscus dux
Ioannes benti uola
Ferrariensis ager
Frãciscus dux
Blanca Maria dux

habereq; in promptu. Nã qm̃ & q̃s pater moriẽs equitatus pedita tusq; reliquisset: & q̃s ipse ex trãsalpina Gallia reuocasset: iã antea ad cõtinẽdos in fide pp̃los suos oĩs circũquaq; ubi opus esse censu issset: distribuerat: ijs sine labore ullo sequi iussis in agrũ Parmẽsem deuolat: ut inde pro tp̃e cõsiliũ caperet. Fredericũ uero Feretranũ comitẽ urbinatẽ: q nõ lõge ab Immola se cũ suis copijs cõtinebat: inde Bononiã uersus ꝓpt̃ Bartholomæi Bergomẽsis aduentũ mo uisse audiẽs: nõ diutius differẽdũ ratus p Regij Mutinæq; agrũ ci tato agmine in Bononiẽsem agit exercitũ: q̃ & Bononiẽsibus ipsis aĩos excitaret aduersus hostilis insidias: & Immolẽsibus auxiliũ fer ret cõtra Bartholomæũ: uel cõtra Borsiũ potius: cuiꝰ inductu Bar tholomæꝰ oĩa moliret̃. Putabat eñ Borsius ubi Immola potiret̃: facillimus sese Bononiã actuꝝ in ditionẽ suã. Galeacius ubi Bono niã cũ maximo ciuiũ applausu est ingressus: curauit apud oĩs magi stratus urbisq; primores habere orationẽ. Qui ubi oẽs alacriter cõ uenissent: eos hortatus est: ne qd sibi neq; a Bartholomæo: nec ab alijs ullis uiribꝰ timẽdũ existimaret. Nõ eñ se modo: sed etiã Pher dinãdũ regẽ & Florẽtinos & cæteros quosq; socios Bononiẽsibus auxilio semp fore: modo secum ipsi ad publicã utilitatẽ dignitatẽq; cõuenirẽt: & cõcordiã alerẽt. Quæ tãta cũ maiestate & ornatu uer boꝝ locutus est: ut ab oĩbus non minus eloquentia q̃ sapiẽtia uni uersos principes anteire iudicaret̃. Tantã uero ĩ eoꝝ animis excita uit erga se beniuolẽtiã: ut in oĩm ore honorifice & ĩcredibili quadã cũ obseruãtia uersaret̃: nec aliud quicq; mallẽt q̃ uni Galeacio Me diolanẽsiũ duci gratificari oĩa. Rebus ita apud Bononiẽses cõposi tis: mouet ilico infestis signis Immolã uersus quã Bartholomæꝰ iã obsederat: Iungitq; sibi renouato stipẽdio Fredericũ Feretranũ. Is eñ qđ stipẽdiũ sub Frãcisco patre meruerat: eo functus iã erat. At Bartholomæus collio lõge secus q̃ sperarat sibi accidisse intutus: obsidionẽ soluit primo ad Rubiconã nõ longe a Castrocaro: dein uero ad Fauẽtiæ suburbia se recipiẽs. Nihilq; oĩm magis cauebat: q̃ pugnãdi necessitatẽ: quã ipsã effugere tandẽ nõ ita potuit: qn in gẽti cũ detrimẽto ac dedecore intra difficillima Ferrariẽsis agri sta gna te tutaret̃: & ita coactus eiusdẽ Borsij Venetoꝝq; interuẽtu sol ueret omnẽ belli suspitionem: eodem regressus re infecta: unde mo do egressus maria uidebatur ac montes subiugaturus. Cum hæc a Galeacio geruntur in flamminijs: Sabbaudiẽses quos Sabbaten ses licet a Sabbatis montibus atq; Allobrogas appellare: rati si bi oportunitatem oblatam: agrum Nouariensem hostili manu ad oriuntur: igni omnia ferroq; uastantes. Qua quidem re factum

Parma
Fredericus comes urbini
Bononia
Regium
Mutina
Pherdinãdus rex
Florentini
Immola
Bartholomæus collio
Fredericus comes urbini
Rubicona
Castrocarum
Fauentia
Sabbaudiẽses
Sabbatenses
Sabbati mõt̃.
Allobroges
Ager nouariensis

est:ut dux Galeacius raptim regrederet Sabbaudiēsibus occursu/
rus: quos breui omnes & repressit & uicit: nonnullis eorū oppidis
aliis direptis: aliis expugnatis. Quæ tamē omnia illis pacē peten/
tibus perbenigne amiceq; restituit: & Hyolāte splēdidissima Sab/
baudiensium duce Caroloq; nata rege Frācorum affinitatem cu/
pidius petēte: Blancā filiam eius filio Sabbaudiæ duci Filibertho
iunxit matrimonio. Cum hæc tam multa tanq; & uaria & præcla
ra & belli & pacis tam breui tempore a filio Galeacio duce gesta
animo uolutasset Blanca Maria mater: cum certe dignissimū cen/
suit: qui se tam difficili tanti imperii gubernandi prouincia libera/
ret. Ad quod obeundum eo magis adducebat: quod diuino quo/
dam somnio iam præsagiret se nō admodū diu futuram in uiuis.
Somniū autem fuit huiusmodi. Cū post castigatissimū cum mul/
ta sobrietate ieiunium soluta esset in somnum: apparuit ei q̄ quie/
tissime dormienti (ita em̄ uidebat) dux Franciscus Sphortia: quē
uel mortuum uxor pudicissima æque amabat atq; uitam suam. Is
in hæc uerba eā adire uisus est: Blanca Maria qua mihi in uita iu/
cundius nihil fuit: iam quiescēdi tempus aduenit. Nō multo post
una futuri sumus in illa cælesti patria: ubi omnia sunt plena tran/
quillitatis & gaudii sempiterni: tuæ de me pientissime orationes
apud clæmentissimū humani generis redemptorem exaudiri me/
ruerūt: Vides ornatū meū: ac uultus hilaritatem. Nihil triste apud
me est: nihil lugubre. Apparuerat em̄ in habitu ducali: habereq; ui
debat supra caput auream illā coronam: quā Ladislaus nobilissi/
mus rex Siciliæ dono miserat ad Philippum Mariā ducem. Prose/
quebat deinde: Suspice ad dexteram altius: contēplareq; illud sy/
dus qd multis illustrat stellis: Hæ angeli sunt: quorum tu comita
tu tolleris in cælum. Cum primū sydus id apparuerit: itineri te ac/
cinge: Nō em̄ tibi diutius laboradū fuerit. Itaq; tanti tanq; diffici
lis imperii gubernacula trade Galeacio filio: q etiā tibi monendus
est: ut p acrimonia ingenii sui gerat omnia moderate: neq; rei cuiq̄
magis confidat q̄ deo: qui solus eum tueri potest reddereq; incolu
mem. Nam humana cuncta præsidia uana sunt nulliusq; momē/
ti: Cōiiciatq; oculos ad coronam: quæ paucis post annis ei debet:
si iusticiæ maluerit q̄ cupiditati studere. Quibus dictis & ipse eua
nuit: & Blanca somno est soluta. Secum igit ipsa cōsyderans quæ
dormiēti apparuerāt: nihil sibi cū insomniis: quæ græci ἐνύπνια:
enypnia uocāt: eē iudicauit: nec itē cū uisis: quæ φαντάσματα:
phantasmata sunt: cum hæc duo genera nihil post somnū porten/
dant futurū: sed aut esse somnium: hoc est ὄνειρον: oneiron: aut

Hiolātis dux
Carolus rex
Blanca infan/
tula dux
Filiberthus
dux
Galeacius
dux
Blanca Maria
dux

Ladislaus
Sicilia
Philippus Ma
ria dux

ἐνύπνια
φαντάσμα
τα
ὄνειρον

ὅραμα uisionē quod ὅραμα: horama appellatur: aut oraculum potius:
χρησμὸς quod χρησμὸν: chresmon græci nominant: Et omnia ꝙ accu-
ratissime disquirens: nō difficulter cōiectauit tria hæc genera ad fu
turas actiones referri oportere. Itaq; admonito filio Galeacio: pro
iussis paternis nihil ex ea die aliud curabat ꝙ ea omnia quæ ad ani
mæ salutem spectabant. De quibus quidem rebus quoniam satis
multa pro tempore sum atq; loco antea locutus: luctui mœroriq;
nimio finē imponendū censeo nobilissime dux Galeaci: cum bene
atq; perbeate cū sanctissima tua matre Blanca Maria actū sit: præ
sertim cum nihil unꝙ optarit in uita: cuius non se uiderit affatim
adeo cōpotem factam: ut iam decessio magis metuēda foret in tā-
ta humanarum rerum mutabilitate: ꝙ accessio expectanda. Itaq;
soluta aliquando aduersæ omni cuiusq; rei sollicitudine: & formi-
dine bonitatis suæ: pietatisq; pennis euolarit ad cælum. Quāta ꝑ
deum immortalem cum animi æquitate arbitremur reginam no-
stram migrasse ex hac caliginosa uita in serenū illud cælesteq; do-
micilium: in tanta ciuium omnium & populorum beniuolentia: fi
de: cōcordia: obseruantia: quos æque amauit semper atq; uitā ip-
Mediolanum sam? Quobrem etiam moriens non desinebat Mediolanensem po
pulum inter cæteros tibi præcipue commendare. Idq; iterum atq;
iterum. Id unum dumtaxat perinde atq; suspirās: ꝙ Mediolani di
em obire ꝓpter ingrauescentem uim febris nequiuisset. Illud autē
imprimis addebat: ꝑmagnæ sibi esse cōsolationi: ꝙ foret relictura
te filium pientissimum: nō ducem solum ac principem tanti & tam
florentis imperij: uerumetiā beneficū: clæmentissimūq; patrem il-
lustrium tuorū fratrum. Quare cū intelligebat iam sibi ad hāc hu-
manā fœlicitatem nihil amplius optandū esse in uita: nihil etiam si
bi ducendū esse intēpestiuū: nihil immaturū: quo diutius inter ho-
mines laboraret: Nec em̄ se corpore morituram existimabat mulier
sapienttissima: quæ superstes foret in liberis: at animi immortalita-
te: nō se prius frui didicerat: ꝙ in illius conspectū peruenisset: ad cu
Peroratio ius imaginem & similitudinē nouerat se creatam. Igitur ut rem
tantam breui oratione complectar: nō mortua est: sed uiuit mater
tua princeps illustrissime diua Blanca Maria: quæ cōmutata hac
temporali uita cum sempiterna illa iam id præmij in cælo adepta
est: qđ usq; optarat cum esset in uiuis. Fruitur præsentia: fruit̄ uisu
coram: fruitur cōsuetudine & colloquio humani generis redēpto-
ris. Hunc rogat: hunc orat: hūc precat̄: ut tibi semper in omnibus
rebus actionibusq; tuis & propitius adsit & adiutor: teq; dirigat
assidue in uiam iustitiæ atq; pietatis. Quæ cum ita sint: æquo no-

bis animo ferenda est hæc omnis uel naturæ necessitas uel uoluntas diuinæ mentis. Nã ut nullum malum sit natura: ita quicquid ab deo est: id bonum certe æque atq; salutare ducendũ esse nemo sane mentis ignorat.

Francisci Philelfi Oratio consolatoria ad Iacobum Antoniũ Marcellum Patricium Venetum & equitem auratũ de obitu Valerij filij: III

Cupiẽti mihi aliquid ad te scribere Iacobe Antoni Marcelle quo tuus acerbissimus mœror ille quem ex inopinato & immaturo obitu Valerij dilectissimi filij animo cõceperas: aut tolleretur omnino: aut magna ex parte leuaretur: eo difficilius consolationis genus est oblatum: quod paris ægritudinis socius accedens: non minus ipse consolandus uidear: q̃ te consolaturus. Quod enim cõsilum cuiq̃ sit daturus: qui sibi uix possit? Qua spe alteri medeatur: qui ipse in morbo sit? Sum equidem eodẽ quoq; transfixus uulnere: quo te uideo laborare. Erat enim mihi puer mirabili indole Olympus Gellius: qui nato tertio Idus Apriles anno a natali christiano millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio: cum nõdum implesset octauum annum: ea & loquebatur & sapiebat: quæ uix adultæ aut etiam grãdioris ætatis solent. Nihil leue præ se ferebat: nihil contemnendum. Vrbanis erat & compositis moribus: Ingenio acri & fæcundo & splendido. Lingua ad omnem celeritatis: ad omnem motus conueniẽtiam expedita. Voce clara: facili & sonora. Aspectu miti & grato. Ea cõpactione aptitudineq; membrorum: quæ & strenuitatem referret & robur. Et ne curiosius cuncta singillatim persequar: talis erat Olympus meus: ut in eo omnia naturæ ad probitatẽ adminicula inesse uiderentur. Quid enim memorem: qua esset in me obseruantia? quo cultu? qua pietate? Q̃ omnibus in rebus studeret paternæ uel institutioni uel uoluntati non minus obsequi q̃ parere. Hic mihi iucundissimus tantæq; spei filius nuper ad octauum Idus Martias depositum quod acceperat usurarium: repetẽti deo optimo maximo: non modo reddidit: sed ita grato animo: ita libenter reddidit: ut non uita excedere sed in sempiternæ atq; beatæ uitæ domicilium sese commigraturum & constanti sermone & uultus tranquillitate hilaris quodammodo ac lætus certo credere significaret. Quid animi tum mihi fuisse putas: cum repente illũ inter loquendum simul cum uoce spiritus defecit? Non potui equidem quod

Iacobus Antonius Marcellus

Olympus Gellius

fragilitatis est naturæq; humanæ in tam recenti tanq; inopinata lu/
ctus acerbitate non cõmoueri animo: cum eodẽ temporis puncto
quẽ tam uæhementer diligerem: & uiuũ intuerer & mortuũ. Itaq;
ubi cogitabundus ac subtristis aliquãdiu siluissem: tandem nõ si/
ne gemitu erupi in hæc uerba: Quã miserabilis est humana condi/
tio: Quã ridendi cogitatus nostri: Quã stulta consilia: Quã uanitatis
plena sunt omnia. Nihil est certi in hominum uita: nihil constan/
tis: nihil diuturni: Omnis spes nostra inanis est: omne uotum fru/
stra. Quid de te mihi fili dulcissime nõ ꝓponebã? non pollicebar?
nõ futurũ existimabam? Gratissima tua præsentia iucũdissimoq;
affatu leuabam curas: oblectabam animũ: meq; ipse mihi totum
uendicabam. Quem senectutis meæ bacculũ ac præsidiũ fore ar/
bitrabar: En exanimum subito nullũq; aspicio. Heu me miserum
atq; infœlicem. Sic me Olympe dilectissime deseris? Sic destituis
patrem senem? O ineuitabilem nostram necessitatẽ. O ferreũ atq;
inexorabile humanæ legis iudicium: quod nullis precibus: nullis
præmijs: nulla ui neq; mutari nec flecti potest. Hæc paucis questus
ilico rediens ad me totus cœpi me tacitus mecum cogitare: ac me
paulatim leuitatis arguere: quod ea essem imprudentia ut nescirẽ
& qua lege nati essemus omnes: & quantũ quodq; dolendũ foret
aut nõ dolendum. Continuoq; ita cogitanti mihi: ea uenerunt in
Menander mentem: quæ græce apud Menãdrũ dicta sunt in Trophimũ. Sed
Trophimus ea referantur a me latine.

Si lege natus Trophime tu fores ea:
Vt omnia ad uotum tibi: quæ uelles fluerent:
Et id deorum aliquis recepisset tibi:
Recte doleas quidem: fefellit enim fidem:
Ac fecit absurde: sed ijsdem legibus
Commune quoniam tu quoq; quibus nos alij.
Cælum hauseris: ut audentius tecum loquar.
Ferenda sunt hæc fortius: & animo simul
Voluenda graui quæ dico: paucis accipe.
Homo es & ob id mutabilis quidem citius:
Res ad miseras rursusq; animal nullum mala
Admittit ultro iureq; id sane: quoniam:
Natura quem tulit imbecillum: maximis
Se rebus is fulcit: cadens igitur bona
Quã plurima conterit: ipse uero nunc Trophime
Neq; admodum orbatus bonis ex eximijs.
Nam sunt tibi nunc mediocria quidem mala.

Mediocriter igitur tibi quod deest: feras. His igit̃ Menandri uersibus primũ admonitus: & quæ esset naturæ lex: & quæ hoīs infirmitas: & quanti quod accidit incõmodi faciundum sit & quomodo ferendum: deinde ad ualidiora rationis remedia auxiliaq́ȝ cõuersus: ita sum ijs & adiutus & cõfirmatus: ut intelligam plane mihi mali euenisse nihil: quod Olympum meum quo ne uitã quidem ducebam chariorem: non tam morte amiserim q̃ præmiserim. Hæc autẽ qualia fuerint: in te consolando breuiter ostendam. Neq́ȝ em̃ futurum uereor: quo minus rationi malis q̃ perturbationi obtemperare. Noui magnitudinem animi tui: noui prudẽtiã: noui grauitatem. Facile ut es maximo splendidissimoq́ȝ ingenio: reuocabis uim animi a sensuum imbecillitate: & non quid indocti sed quid uiri sapientissimi sentiant cogitabis. Nec sane cõmissurus sis: ut post tot tibi ac tantas res pulcherrime gestas patiaris clarissimum nomen tuũ ulla uel inconstãtiæ uel mollitiæ nebula obduci. Erat tibi Valerius filius cum formæ præstantia: tũ animi robore acrimoniaq́ȝ ingenij & elegantia morũ tui admodũ similis. Hic a prima usq́ȝ infantia qualis futurus esset: nullis aut præceptis aut admonitionibus: sed sola naturæ probitate suaq́ȝ adductus certissima signa dedit. Aberas tu Chremæ prætor: cum tibi nuncius est allatus de infante nato. Quod ipse audiens tãta uoluptate animi affectus perhiberis: ut ex oris hilaritate admiratione inijceres circumstantibus. Inest sane in animis nostris diuina uis quædã: quæ supra corporis sensus permulta ex sese & intelligit & uidet: quæ nos plærũq́ȝ ne cogitamus quidem. At primum de nato sibi infante nuncium tantã de illius futura probitate spem conceperas: ut tibi magnum ad fœlicitatẽ cumulum additum putares. Nec te tua fallebat opinio. Fertur em̃ susceptus in lucem infans: & cum minimo parturientis breuiq́ȝ labore: & quod mirabile dictum est: non modo nõ uagiens sed etiã surridens: ac ueluti parẽti ipsi alludens: ut de eo rectissime dici posset Virgilianum illud: Incipe parue puer risu cognoscere matrẽ. Erat facie liberali & eleganti. Inerant in oculis quasi coruscantes scintillæ quædam: quibus paterni intutus & uigor repræsentabat̃ & grauitas. Totum uero corpus ut erat ætatis initio grãdiusculũ: ita & decorum & solidum. Et quoniam ipse ob publici magistratus officium adesse nõ poteras: continuo religione diligentiaq́ȝ materna per sacri baptismi lauacrũ renascitur in Christo Iesu: indito noīe Valerio. Quod ipsum nõ sine quodã naturæ ueluti præsagio secũdũ Platonis sententiã mihi factũ uidet̃. Recte em̃ qui supra ætatis rationẽ plurimũ esset ualiturus & inge-

Chrema

Virgilius

Christ⁹ Iesus

Plato

nio & ꝓbitate: Valerius nominatᵣ. Solent infantes natura fere om
nes ad mittēdū uitæ alimētū esse ꝓniores: & tanꝗ̄ edaces ob eāq̄
Valerius rem corpore etiam immundo: At Valerius secus oīa nutrici quā ei
mater prudentissima & sobriā delegerat & pudicā: nunq̄ molestū
se præstabat: sed horis per interuallū quasi constitutis lac modice
capiebat: quo & corpusculū scite in ꝓceritatem alebatᵣ. Et qm̄ nul-
la esset præter debitā stomachi cōcoctionē ei supfluitas: erat cute
pernitida ac tersa: nullisq̄ neq̄ digestionis sordibus nec alia pur-
gatione naturæ aut nimius aut grauis. Agebat iam mensem tertiū
cū mirifico mēbrorū oīm incremēto: dū ipse magistratus Chremē
sis munere iam ꝑfunctus aduenis domū: Vix ianuā es ingressus:
cū nullo adhuc præcedēte domesticorū neq̄ strepitu nec uoce: ut q
a nemine subito adueniens uisus esses: cōfestim dimissa ex ore nu-
tricis mamilla: quā modo solutus somno sugere cœperat: caput si
mul oculosq̄ sustulit: & ueluti arrexit auris tanq̄ aliquid noui uel
uisurus uel auditurus: quæ qdē res præstātiorē uim quādā animi
declarat. Vbi uero e uestigio apparuisses: uix teneri poterat a nu-
trice: quo post emissas ui manus atq̄ brachia ex incunabulis qui-
bus erat artius inuolutus: nō se totū in te cōījceret lætis oculis risu
q̄ suauissimo. Et quæ ꝑ ætatē ꝓloqui nō poterat: dimidiato noīe
patrē balbutiebat. Apprehēderas eū tu nō stuporis minus q̄ læti-
ciæ plenus. Cūq̄ infantē benedicēs oscularereris: ille te cōtra e collo
pendēs exosculari nō desinebat. Et ita oculos tuos oculis fixis in-
spiciebat gestiens: ut dicere uideretᵣ te sibi esse omni uitæ suauitate
iucundiorē. Nā & a nutrice quæ ori mamillā obījceret: tanq̄ indi-
gnabūdus auertebatᵣ: & blandiēti matri eumq̄ abstrahēti pudore
quodā magis ingenuo q̄ uolūtate concessit: sed ita cōcessit: ut te re
flexa ceruice intueri usq̄ & ꝑ uerborū fractionē nescio quid blādi-
us balbutire nō desisteret. Tu aūt præ admiratione loquebaris ni-
hil tecūq̄ tacitus gaudebas qꝺ magnū quēdā & excellentē uirum
atq̄ ciuē futurū Valeriū iudicares. O fallacē læticiā: o incertā spē
nostrā. Alia sunt humana consilia: alia dei iudicia. In dies augesce-
bat ī Valerio cū sensu corporis mētis intelligētia: quā innata quæ-
dā prudētia: quæ peritæ senectutis est ꝓpria: miro quodā incremē
to comitabatᵣ. Cūq̄ & supra ætatē & calleret & saperet: deū omni-
potentē religiosissime uenerabatᵣ Charitate patria nihil ducebat
sanctius: parētes incredibili pietate ꝓsequebatᵣ. In necessarios om
nis erat obsequētissimus: Eruditorū aūt & grauiū uiroꝝ præcipue
studiosus. Cupiebat sempꝰ præclarū aliquid discere: aliquid audi-
re. Itaq̄ aut abs te cū quippiam ocīj a publicis muneribus nactus

esses: aut a magistris aliquid quo doctior fieret: cõtinenter quære-
bat. Et qm̃ in te uno atq; eodẽ oĩa inesse gloriabatᷣ: quæ sibi effin-
genda discẽdaq; proponeret: adeo te semꝑ per oẽm pietatis cultũ
admirabatᷣ: tanq̃ assidue nouũ aspiceret. Te sequebatur in omni
uitæ instituto: tibi adhærebat: te imitabatur. Quo tua præsentia:
tuus sermo: tua admonitio se meliorẽ efficeret: q̃diu eras domi:
nusq; longius abs te aberat. Erat em̃ insatiabili quadã aliqd semꝑ
discendi cupiditate: Eoq; mẽtis acie ferebatᷣ: ut aliquid boni quo-
tidie supra annos: supra naturã assequeretᷣ. Quo quidẽ sciendi stu-
dio: qua uitæ institutiõe: qua puritate morũ effectũ est: ut eius ani
mus nullis blandicijs seduci decipi illud posset. Et cum in eorum
quæ discebat: ueluti certamẽ ut fit cũ æqualibus socijsq; descende
ret: quãq̃ modeste & generose animi submissionis laude supera-
bat inuidiã: eã tñ multomagis in admirationẽ sui uertebat: qđ nul
lã cuiq̃ relinqueret secũ cõtendendi ꝓuinciã: adeo cũctis uirtuti-
bus oẽs supra modũ antecedebat. Vincendi aũt laude nulla effe-
rebatᷣ: nullã ferebat præ se iactantiã: quin ingenij morũq; grauita-
tẽ frontis hilaritate cõdiebat: alios blandicijs leniens: alios sibi be-
neficijs cõcilians: alios in stuporẽ sui obseruantiãq; cõuertens: ob
eam animi præstantiã: qua in omni bonitatis numero sine ulla cõ
tẽtione eminebat. Nihil inerti ocio sibi magis ducebat aduersum.
Hoc em̃ & contabescere uim ingenij & robur corporis demoliri di-
ctitabat. Itaq; nullũ sibi uacuũ tempus dabat puer egregius: quo
minus aliquid aut lectitaret: aut tenellis digitis iam scriberet: aut
ageret deniq;. Cum em̃ a matre quandoq; increparetᷣ: ut est inge-
niũ muliebre erga filios indulgẽtius: ne tantã operã litteris daret:
Fieri em̃ posse: ut nimia animi cura in aduersam ualitudinẽ incide-
ret: uix tandẽ ab eiusmodi studio tantisper dum mater aderat: ue-
luti auulsus tanq̃ ab intelligendi ratione ad actionem se converte-
bat. Circuibat uniuersam familiam: Quid præbitor: quid procu-
ratores: quid negociatores: quid reliqui domestici facerẽt: diligen
tissime disquirebat: singulos leni hortatu atq; hilari uultu monẽs:
ut suo fungerentur officio: Sic enim fore: ut uel se internuncio atq;
adiutore quicq̃d a patre uellent assequerentᷣ. Ex quibus unus ubi
iocabundus subdidisset: Cura Valeri litteras: & hæc relinque pa-
tri: cõtinuo excepit: At ego in patre: & pater in me est. Præterea an
ignoratis ex litteris scientiam gigni: scientiam uero omnem refer-
ri ad actionem? Quid enim profuerit cuiquã uirtutem scire: nisi
secundũ uirtutem egerit? Quæ illi audientes admirabantur: qua-
si diuinum quiddam intuerentur in puero. Frequentabãt ut quo-

tidie solent: innumerabiles prope uiri amplissimas ædes tuas alij tui salutandi: alij negocij sui gratia: quibus ille si forte aberas: confestim fiebat obuiã alacer ac lætus. Quid nã uellent sciscitabatur accuratissime atq3 permodeste: seq3 omnia patri cum primũ reuertisset domũ: renunciaturũ pollicebatur. Et ita cuiusq3 intellecta aduentus causa: neminem dimittebat quẽ sibi non antea reddidisset singulari affectum beniuolentia: cũ alijs opera: alijs uerbo: uoluntate & diligentia omnibus inseruiturum se ostenderet. Quotiens domũ redires: occurrebat ad ianuã: teq3 reuerenter salutato: dexterã blandius apprehensam osculabatur: & q̃ fortunatæ res publica & q̃ belle ipse haberes: quærere nunq̃ omittens: eaq3 deinceps addebat: quæ te merito in stuporem adducerent. Erant eẽ omnia prudentis senis: nõ pueri uerba. Cunq3 erat domi: quantũ fas esse arbitrareẽ: abs te longius nusquã aberat: aut sedenti astabat: aut inambulantẽ subsequebaẽ. Deniq3 quicquid aut ageres: aut diceres obseruabat. Tum ipsum uultum atq3 omnem corporis tui gestum conspicabaẽ acutius: sibiq3 imitandũ proponebat. Tantaq3 animi uoluptate in te contemplando afficiebaẽ: ut eum gestientẽ aspiceres. Quod si fortassis interdũ te cogitabundũ ut usu uenire solet: animaduerteret: attẽtissime tuos omnis & oculorum & corporis motus cõsiderabat tacitus. Deinde tum ex matre: tum e seruis quærebat: Accidit ne patri noui quippiã? Quid ita cogitabat secum? Demum pudibundus & tanq̃ subtimidus te adiens petebat: nunquid quod nolles: quod deus auerteret: noui aliquid accidisset: q̃obrem ita minus læticiæ ostenderes in facie? Cui cum leniter arridens subderes: nihil mi Valeri: ilico exhilaratus dicebat: Pone igitur mi pater aliquãtum difficilioris istos cogitatus tuos: estoq3 tui similis. Quid eẽ tot te semper curis affligis & publicis & priuatis? Serua teipsum q̃ diutissime & reipublicæ & nobis: quorũ uita omnis manat e tua uita. Quæ loquentẽ dum oportune & apte ex tuis familiaribus quidã seorsum abduxisset quæsissetq3 ex eo: dic mihi Valeri: si tuis optatis omnibus faueat deus: si quod Iesus saluator noster auertat: alteri moriendũ esset: utrius obitum malles: tuum ne an patris? Tum ille totus facie uultuq3 cõmotus cõstantissime est indubitanterq3 iuratus: suã se uitam pro paterna uita cũ usus foret: nõ ultro solũ sed libẽter etiã traditurũ semper: cũ diceret sua se morte: aut nihil posse aut parum incõmodi afferre cuiquã: paternã uero mortẽ cum patriæ nõ mediocre incõmodũ: tum uniuersæ familiæ nostræ maximũ detrimẽtũ ruinamq3 illaturam. Sed quid ego plura cõmemorem: quæ tanta sunt & tam mul

Iesus

ta:ut si ea uelim referre cuncta in medium:me dies sit defecturus: Quare ne in prolixiore oratione eo uidear tibi magis refricare acceptum uulnus: quo diligentior fuero circa diuini illius pueri cõmemorandas laudes:ueniam ad id:cuius causa hoc est consolãdi munus a me susceptum. In tanta ingenii atq; morum foelicitate: in tãta spe probitatis:in tanto futuræ gloriæ studio ut est hominũ natura fragilis ac uariis & pene infinitis obiecta periculis: Valerius ille tuus ægrotat ægrotationem primũ:quantum uideri poterat:nõ admodum grauem. Accersuntur medici: quæritur morbi causa:quæ quoniam puer erat uita continentissima: alia nulla est uisa q̃ uæhementior susceptus labos in ludo. Nosti em̃ Valerium tuum fuisse adeo natura bene institutum:ut nunq̃ se ne in summa quidem inedia ac siti aut cibo ingurgitaret aut obrueret potu:sed & hoc dilutissimo utebatur & illo uilissimo: ita ut sæpius ad panẽ obsonium nullum adderet:& obiurganti quãdoq; matri:quid ita faceret:ille blandiens respõdebat:quia hoc o mater dulcissima delector magis. Præterea crapula & ebrietas litteras non admittit. Itaq; malo stomachum de me queri q̃ mentem. Quapropter ex cõmuni medicorum consensu:ea omnis ægrotationis causa data est nimiæ lusioni. Nam ad remittendum animi laborem cui Valerius circa litteraturæ & eloquentiæ instituendæq; uitæ studiũ erat plurimũ deditus:ut ludo se interdum exerceret permittebat. Res sane pueris omnibus natura maximæ grata. Itaq; nõ absurde qui primi apud græcos nomen pueri inuenerunt:id a ludendo deduxere. Ludere em̃ apud illos dicitur παίζειν: pæçin: ex quo παίσ: pæs:hoc est puer descendit:quod ipsum nomen apud nostros etiã qui per litterarum mutationem quandam ab eodem uerbo acceptum cõtenderint:non inepte fortasse contendant. Ludebat igitur quandoq; Valerius sed non tessaris quidẽ unq̃:nec alio ullo genere aleæ. Aut enim in palæstra:aut in cursu exercebatur:aut in emittendo iaculo:aut in iactu lapidis aut in pila. Deniq; ludum omnẽ ingenium quo uel agilius uel robustius redderet corpus: eiusmodi nullum prætermittebat:& id quidem sine ulla æqualiũ uel minima offensione. Non modo em̃ uictor aliis insultabat:at ne uerbo quidem ullo utebatur:quo se uicisse ostenderet. Quinpotius quasi illorum causam ageret:semper aliquid excogitatum acutius efferebat:quo illis nõ suo sed fortunæ uitio minus ex sententia: & ut par fuerat:euenisse cõtenderet:decereq; euentis consilia æque anteponi atq; fortunæ probitatem. O generosam pueri indolem. O præclara eximiæ summæq; uirtutis documenta. Malebat puer

παίζειν
παίσ

modestissimus extenuare laudem suã: q̃ in uero prædicãdo uictis ægritudinem augere. Qua ex re factũ est: ut æqualibus omnibus & charissimus esset & honoratus imprimis. Inualescebat ĩ dies: & incrudescebat morbus. Nullæ rationes medicorũ: nulla remedia ꝓderãt. Vis mali radicitus inhærẽs: assidue magis magisq; emergebat in robur. Febriebat inclytus ille puer febrem & uæhementẽ & ærumnosam. Et quo magis efferuescẽtis ægrotationis immanitate atq; diritate affligebatᷣ corpus: eo is erat animo maiore ac magis inuicto. Remedia medicorũ nulla deprecabatᷣ. Quicquid iussissent & alacer obibat & fortiter. Speiq; bonæ plenus: quo uitalis spiritus magis atterebatᷣ in dies: eo erat ui animi erectiore. Vsu certe fieri uidemus: ut qui moribus fuerit bene institutus: quo magis est propinquus morti: eo sit sensu mentis uiuaciore. Deficiebãt in illo pedetẽtim ac sensim: ut fit: uires aĩæ. Strenuũ illud delicatũq; corpusculũ iam languebat. Frigus ac rigor pedes atq; genua occuparat. Facies quæ omni erat niue candidior: pallore induebatur. Rosæ genis exciderãt. Syderei ocelli segnius lucescere palpebræq; iam demitti. Lingua uero qua neq; tenuius nec expeditius nec mobilius quicq; fuerat: hebetior fieri. Vox deniq; sonora illa & cygnea ac fere diuina obmutescere. Quæ aduentantis luctuosissima mortis signa: cũ tu coram aspiceres: nõ potuisti ita tibi moderari: quo minus pro paterni affectus imbecillitate & lachrymis & gemitu animi sollicitudinem ostenderes. Quod ille ita ut erat ui morbi moleq; deiectus: tanq̃ e somno excitatus ubi animaduertit: febribus æstuans lassusq; anhælitu: quid agis inquit Pater mi dulcissime? Quid gemis? Quid ita illachrymaris? Ita consolaris Valerium tuum? Pone quæso lachrymas mĩ pater: pone omnẽ animi curam. Bene nobis sperandum est. Nos deus nõ destituet: Cui tamen quicquid placuerit: id tranquillo atq; læto animo feramus: necesse est. Quod si bonam ualitudinẽ recuperaro: nunq̃ patiar ut eã nimia ludendi exercitatione amittã: idq; tibi bona fide polliceor. Meminerat eñ puer spectatissimus se plærũq; abs te admonitũ: caueret sibi a nimia lusione: ne ob laborem immoderatũ in aliquod morbi genus incideret. Tum ipse: Fide igitur mi fili fac aliquod uotum christo Iesu: Fac Mariæ uirgini: Nam quicquid uoueris: ipse persoluam. His auditis puer nobilissimus quãq̃ erat toto corpore prostratus atq; semianimus: perinde tamen atq; collectis in unum dispersis & profligatis uiribus: sublato ad cælum intutu: in hæc uerba suauissimum os aperuit: Deus omnipotẽs christe Iesu redemptor noster: te q̃ deuotissime precor per sanctissimã

Iesus Maria

passionē tuā: te inquā clæmentissime rex gloriæ q̄ humillime obse/cro per impollutæ Mariæ uirginis tuæ pientissimæ matris merita: ut hanc a me domine: qua tam uæhementer affligor ægrotationē: si tibi placitū est: amoueas: meq̄ iucundissimo patri huic meo ma/triq̄ dilectissimæ restituas. At ego tibi liberator humani generis quid sim pro tanto beneficio relaturus? Nempe ad perpetuum de/uotionis uenerationisq̄ meæ studium omnia uestimēta mea ac re/liquū omnē corporis ornatū dono do pauperibus. Quæ locutus mirabili cum animi affectu quasi extremo labore fessus ac lassus obticuit. Hic tu pater aliquādo exhilaratus tempestiue subdidisti: Meum autem uotum Valeri mi suauissime illud est: ut ego una te/cum: si conualueris: utar fusca ueste: Verum tu serica & in annum: at ego lanea idq̄ in omnē uitam. Addidisti em̄ serica: ueritus quo/niā puer uti semper consuesset læto quodā amœnoq̄ cultu corpo/ris: ferret tristius fuscam uestem. Sed audi obsecro tu: ut cæteri te/cum audiant: quid is respōderit. Absit inquit: absit mi pater: Imo ego induar ueste & fusca & lanea: sic em̄ decet: tu uero eleganti ut semper atq̄ senatoria: Nā in te nō familiæ ac tuorū solum sed rei/publicæ decus repræsentat̄. Dum hæc scite serioq̄ loquitur: mors paulatim irrepens: præcordia frigore obsidet: horret iam puer: ac tremit: Nā quo magis animi magnitudine uincere nitebat̄ fragili/tatē afflicti corporis: eo magis febris immanitas membra prosterne/bat: ita ut demū diceret sublatis ad cælū oculis: Miser ego: quis me liberabit de corpore mortis huius? Q̄diu claudar hoc sæculi carcere? Quod ipse audiens cum transfixus doloris iaculo cœpis/ses durius flere: Tūc ille: Quid est mi pater ut tanto te dolore confi/cias? Stat sua cuiq̄ dies. Impleui cursum: qui mihi a domino da/tus est. Non hic uiuit̄ nostro arbitrio. Peregrinamur: q̄diu sumus in uita. Quæ tamen uita certe non est: sed simulacrum quoddā pu/re innocenterq̄ uiuentibus uitæ illius beatæ & sempiternæ. Itaq̄ studendū semper est: ut q̄ properantius licet: redeamus ad cōmu/nem bonorū omnium patrem: qui mitis est & misericors. Sic em̄ frui licebit corona iusticiæ: sic saturari æternis gaudijs. Suauis em̄ est dominus. Volentiq̄ plura loqui: iam lingua balbutiebat: Iam grauior somnus sensum oppræsserat: febris in ardorem æstuabat: Iam desperatū erat de puero: Iam parabant̄ quæ sunt funeris. Cū ne quid intemptatum uideret̄: confestim accersit̄ Gerardus medi/cus Veronēsis: uir sane & doctus & amicus. Nam alij nonnulli Ve/neti medici antea puerum curandum acceperant: qui quoniam de/sperarant de salute: se inde subtraxerant. Gerardus igitur cum ue/

Ro. vij

Virgilius

Gerardus Veronensis

nisset: omniũ primum urinã in uitrea mathula cõspicat: quã & rufam uidet & turbidam: deinde manibus apprehensis arteriolisq; uitalibus contrectatis: reperit earũ motiunculas ꝑdebilis ac raras & ꝑ intercapedinẽ se mouẽtis. Cõtrectat extremos digitos pedũ: deinde genua: demum partẽ uicinã cordi. Sentit omnia mortis uiribus intercepta. Vocat puerum suo nomine: Respondet is nihil. Vocat rursus altiore uoce: Valeri mi nihil respondes medico? Valerius ad hæc ueluti reuiuiscens cœpit rursus leuiter respirare: & cũ difficultate maxima prolaxas palpebras tollit. Tum Gerardus pupillas diligenter intutus quæsiuit a puero: an se agnosceret: ad quẽ ille & si cũ difficultate spiritus: agnosco inquit: Venisti em̃ iam pridem ad patrẽ salutatum: cũ se per æstatem ruri soluendi animi gratia contineret. Id autẽ factum est: cũ nõdũ Valerius implesset tertium ætatis annũ. Memoriæ bonitatẽ medicus admiratus in tãta præsertim ui morbi: rursum minutatim quæsiuit singulas aduersæ ualitudinis causas ac ꝓgressus: cui ille ita deinceps prudẽterq; respondit: ut medicus faciem auertens a lachrymis se nequiret cõtinere. Cũq; postea subdidisset: ne metue mi Valeri: Curabo enim te cõualescesq; q̃primum. Conualescam inquit ille: & breui equidem conualescam. Nã mihi medicus Christus est. Petijtq; ut uicinæ sacerdos accersaretur: Qui ubi e uestigio affuisset rogassetq; quidnam uellet: Respõdit puer: Iam hinc mihi abeundũ est. Itaq; audi: rogo: peccata mea: meq; si fas est: culpa omni absolue quo liberior iter qđ sum facturus: leuiorq; emetiar: Assedit moderatissimo puero sacerdos: quæ is deliquisset in uita auditurus. Quæ sunt eius errata? Vnum id sane & maximũ: quod dum post animi circa litteras & facundiã morumq; disciplinam exercitationes assiduas nihil ocij sibi indulgens exercet etiam corpus ingenue: ea est ui morbi correptus: qua ex hoc terrestri carcere ante in cæleste patriam reuocatur: q̃ per ætatem posset flagitij fœditatem cognoscere. Miratus igitur sacerdos singularẽ integerrimi pueri bonitatẽ: quippe quẽ nulli reatui uideret obnoxiũ: sed simplicis cuiusdã potius atq; absolutæ probitatis speculũ: dũ eũ iubet bene sperare: dũ religionis more imposita capiti manu omni culpa libere absoluit: Valerius innocentissimus filius ille tuus: dũ eleuatis ad cælũ oculis deũ orans: castissimum pectus cõiunctis digitis atq; labella ꝑcutit: seq; sanctissimo triumphalis crucis signaculo aduersus communis hostis insidias armat ac munit. Post breue suspirium ac lachrymulam tã leniter emittit spiritũ: ut sponte rursus occlusis oculis obdormisse nõ mortuus existimari posset. Et qđ mirabilius est

Christus

creditu: niueus ille purpuræ mixtus color: quo pulcherrimos omnis suæ ætatis pueros mirifice anteibat in uita: repente simul cum obitu maiore quadam gratia emersit in faciē: Argumentū sane nō paruū neq; contēnendū eorū mortem qui recte beneq; uixerunt: nō modo nō esse malum sed bonū etiā atq; expetendū. At ipse tamen nō potes eius obitū nō dolere ferreq; permoleste: in cuius uita magnā quādā ac certam spem & tibi & patriæ propositam esse existimabas: quem ex teipso genueras: in quo uiuo te etiā cum naturæ cōcessisses uicturū arbitrabare. Sunt ista profecto eiusmodi: quæ hominū animos nō cōmouere nō possint. Videmus opifices suis operibus quæ sibi ueluti genuerint: inscribere sua noīa. Erat nuper Constātinopoli quē barbarus hic princeps Amyrasq; Turcorum Mahometus amorati filius est demolitus: miræ magnitudinis atq; pulchritudinis equus aheneus: in cuius dextero pede anteriore legebanť græce expressa eminentioribus litteris hniusmodi uerba: Patrophilus fictor fecit. Egregius excusor ille Patrophilus: quoniā aliter fortasse nō poterat: per illiusmodi inscriptionem immortalitē sibi cōparabat in uita. At Phidias in eburneo Mineruæ simulacro quod eximia arte fabricatus traditur: cū lege patria suum nomē prohiberetur inscribere: effigiem suā in eius clypeo ita inclusit: ut sine totius operis demolitione diuelli non posset. Et grauissimi philosophi uiriq; sanctissimi quoscunq; libros ædiderint: proprijs ipsorum nominibus illustrare cōsuerunt. Quod si huiusmodi monimenta ingenij iccirco plurimū nos delectant: quoniā per ea immortalitatē quasi quādā memoriā nominis nostri apud uiuos assequimur: q̄tomagis totius hoīs propagatio: quæ per filios a nobis manat: deinceps in posteros: & chara patri cuiq; eē debet & periucunda? Nō em̄ corpore dumtaxat quod ipsum natura sua mortale est in filijs uiuimus: sed nōnullis etiā animi partibus. Nam quāq; est cuiq; sua mens diuino creata arbitrio: plæræq; tamen sunt animi uires: quæ simul cū corpore a parentibus trāsfunduntť in liberos. Atqui fieri potest: ut uel malis moribus uel temporū calamitate uel alia maiore ui quapiā natura hominis deprauetur uitieturq;: id quod in. M. Tullij Ciceronis: in. Qu. Fa. Maximi alobroici: in Aristotelis philolophi: ī Dionysi senioris filios: eodem quoq; modo in. Qu. hortensij: in. P. crassi: in Africani fratris nepotes accidisse legimus: rarissimos tamen inuenias qui parentum maiorūq; suorum & exteriorē & interiorē: tū magna ex parte si minus exercent: haud referant tamē. Quare cū & bonitate naturæ & institutione diligentiaq; paterna eū haberes filium: qui to-

Constantinopolis
Mahometus Amyras Turcorum
Patrophilus
Phidias
Mineruæ simulacrum
M. Tul. cicero
Qu. Fab. Max. alobro.
Aristoteles
Dionysius
Qu. hortēsi.
Qu. crassus.

tus tui erat ſimillimus: cum exiſtimes fortaſſis ex illius obitu ma-
gnam tibi factã eſſe iacturam: cenſes te iure ac merito & eius & tua
cauſa dolere oportere. Verũ erige te obſecro Iacobe Antoni Mar-
celle: Cedãt rationi turbulentiſſimi atq; præcipites motus animi.
Fac ut interior exteriori homini dominet: ſi teipſum audire: ſi tui
compos eſſe uolueris: intelliges profecto tibi non modo nihil acci-
diſſe mali: quod Valerius tuus abs te abierit: ſed eo te eſſe meliore
conditione: quod certo didiceris dilectiſſimum filiũ ſimul cũ ægro-
tatione corporis liberatum omni ægritudine animi frui nunc cæ-
leſtis gloriæ gaudijs ſempiternis: eſſeq; tui apud iudicem eum de-
precatorem: qui & iuſtiſſime ſemper iudicat: & quæcunq; aut agi-
mus aut dicimus: multo ante cognouit: ꝙ a nobis fuerit cogitata.
Quid em̃ per immortalem deũ in unius infantis obitu acriter adeo
Telamon — tibi dolendum eſſe arbitraris? An ignorabas: quod Telamon Eu-
Anaxagoras — ripideus longe ante Anaxagoran claçomeniũ de Aiace reſponde-
Aiax — rat: filium abs te genitũ eſſe mortalem? Nũ omnes ea lege nati ſu-
Xerxes — mus: ut alij citius: alij ſerius: omnes tñ moriamur deniq;? Xerxes
Myriades — ille maximus atq; potentiſſimus rex Perſarum: qui mõtes proſtra
Herodotus — uit: mariaq; conſtrauit: cum ex altiore loco exercitum illũ diſpice-
ret: quẽ ex quingẽtis myriadibus: ut tradit Herodotus: hoc eſt ex
quinquies decies centenis hominũ milibus conflarat: ſe a gemitu
ac lachrymis continere nõ potuit. Interrogatuſq; quid ita faceret:
iccirco ſe flere reſpõdit: quod poſt annos centum eorũ nemo quos
tunc uidebat: ſuꝑſtes futurus eſſet. Quam naturæ humanæ imbe-
Euripides — cillitatem Euripides meditatus: ut eſt omni in re grauis ac diligẽs
ita locutus eſt:
Natura quæ mortalibus eſt rebus: tenes?
Haud uideor equidem: nam unde? at auribus accipe.
Mors omnibus debetur his: nec eſt aliquis
Qui cras futurũ ſe ſciat. Quam igitur nobis polliceamur huius
uitæ fœlicitatẽ: cuius omnia ſũt incerta: omnia mutabilia: omnia
plena formidinis? Itaq; alio ſpes noſtra dirigenda eſt: alio intendẽ
di cogitatus. Nam quid ſerius dici poteſt in hominũ uita: cum nul
lus ſit tantus annorum numerus: qui ſi cũ æternitate conferat: mi
nimã puncti particulam repræſentet? Nec ea profecto uita eſt opti-
ma: quæ uel Neſtoris uel Sibyllæ quã fabulant: uel ea potius quæ
Neſtor — Matuſalem annos uixerit: ſed quæ honeſtiſſima fuerit probataq;
Sibylla — apud deum: etiam ſi unius diei uitam quis uixerit. Non em̃ multi-
Matuſalem — dine annorum: ſed magnitudine præſtantiaq; uirtutis hoĩs beati-
Chryſippus — tudo ſimul cum uita definitur. Num iccirco Chryſippũ aut alium

queppiā huiusmodi: uel Platoni uel Aristoteli prætulerimus: quia plura in philosophia uolumina prolixiora scripserit? An illos potius Chrysippo & Chrysippi similibus: quoniā acutiora & meliora ingenii doctrinæq̧ mouimēta posteris reliquere? Num propterea arborem laudemus: quod pluriū sit annorum? An quia & pluris de se fructus & suauioris efferat? Et ne celerius q̄ par est: a similitudine discedamus: ut in arborū fructibus accidere uidemus: ut aliis alii citius maturescant: idq̧ non in diuersis modo: sed in eodē etiā genere fructum: Ita de hominibus quoq̧ uenire usu quis dubitet ut pro cuiusq̧ naturæ temperamento: alii serius alii citius uitam finiant? Si eū arrogātem solemus & dissolutum existimare: qui hominum legibus aduersatur: qualis ducendus sit qui succenset naturæ legi: quæ uiuendi tempus omnibus definit: ut id præterire nemini liceat? At naturæ legibus irasci quid aliud est: q̄ deo aduersari: a quo natura omnis creata est? Qui enim ægre fert quod uoluit deus: is plane uidetur deum arguere iniusticiæ in eūq̧ irasci. Itaq̧ non absurde hūc ab Eschylo legimus repræhensum: cum dixit: Boni est grauisq̧ uiri: mali si quid patitur: nunq̄ deis irasci. Quam sententiam apte secutus Euripides ait: Aduersa qui bene fert: uir optimus mihi uidetur ac prudens. At mea me de Valerio meo: dicas fefellit spes. Qui ēm nō doleā: q̧ ab eo relictus sim hæres: quē mihi fore sperabā hæredē: Et quē supstitē optabā: ei uideā me supstitē: Et in quo uitæ huius oēm collocarā iucunditatē: eum morte sublatum aspiciā. Qui ergo tam tristi: tā acerbo: tam infoelici casu nō crucier: nō angar animi: cum illum mihi tam immature: tam inopinato ereptū sentio: quo aliud nihil in uita preciosius habebā: nihil amabilius: nihil charius: nihil suauius. At nihil debet esse inopinatū sapienti. Amisisti: fateor: in Valerio magnā huiusce uitæ iucūditatē: magnū solatiū: magnū ornamētū. Nō poteras eius ingeniū atq̧ ꝓbitatē cōsiderans nō tecū admirari: nō tibi plaudere: q̄ꝺ talē filiū genuisses: tā modestū: tā uerecūdū: tā facilē tam strennuū: tā benignū. Delectabat te plurimū ingenita eius prudētia & bonarū artiū studiū ac facūdia singularis. Et eius charitatē atq̧ pietatē obliuisci nō potes. Quæ quidē oīa cū uideas tā repente una cum illo amissa: irrecuperabili te detrimento & maximo affectū arbitraris. At uelim tecū aīo uolutes illā Vlyxis sententiā apud Euripidē poetā: Sapiētis est quæ oportet in malis sapere. Nū iccirco fortasse te illusum & destitutū putas: q̄ꝺ antea q̄ tua ferret opinio: Valeriū tuū ad se deus reuocarit? An tibi molestū est: q̄ꝺ celerius tua snīa euocatus ille ab deo ē: & emissus ex his corpis uīculis: ad seq̧ ideo

Plato
Aristoteles
Eschylus
Euripides
Vlixes
Euripides

accersitus:ut omni cura liberaretur:omni sollicitudine? Quod si in
re bellica turpe existimat̄ dicere:nō putassem:ubi inopinato in nos
hostis ac repente impetum fecerit:quāto id est turpius iudicandū
in huius uitæ conditione:quæ innumerabilibus periculis & cala-
mitatibus est obiecta: cuius finis ē ille quē effugere nemo potest?
Omnes eñ morimur horaq; mortis incerta est. Itaq; recte admo-
Matth.xxv. nemur:Vigilate & orate:quia nescitis horam neq; diem. Quid in-
Iesus quā facere nos oportet: quibus sapiētiæ magister Iesus est datus:
quando idē & a gentilitatis philosophis poetisq; prædicatur: Pati
Næuius multa necesse est ait? Næuius poeta mortalem mala: Sed erudissi-
Persius mus Persius longe apertius: Viue memor lœti fugit hora: hoc qđ
loquor inde est. Decet nos certe ita uiuere ut semper credamus fu
turū ut moriamur. Aliud nihil esse philosophorū uitam affirmat
Plato: q̄ mortis cōmentationē. Et docte id quidem atq; sapiēter.
Nam si ad finem omnia referenda sunt: si bene beateq; uiuēdi prin
cipium capit ab ipso fine rationem: si finis humanæ uitæ mors est:
cui nulla est mortis meditatio: is sane neq; prudens nec fœlix esse
nullo pacto potest. Q̄ me uerba illa delectant: quibus utit̄ apud
Euripides Euripiden: ut mihi uidetur Theseus.
Theseus At ego quod a sapiente quodam dediceram.
Curas calamitates & exilia mihi.
Mortis acerbas & malorum alia genera
Versaueram animo: ne quid illorum prius
Quæ cogitaram: si quid accideret: magis
Recēs noceret. Didicerat Theseus a sapiēte quodā: hoc est ab
Anaxagoras Anaxagora: Euripidis esse omnia quæ in huius uitæ mutabilitatē
possunt cadere: diligenti meditatione ꝓuidenda: quo in omnē ca-
sum armati instructiq; simus aduersus omnes animi motus: Vt si
Scythia cuti uigiles & periti gubernatores priusq̄ dent uela Scythiam per
Euxinum pe- euxinum pelagus petituri: se anchoris muniunt & rudentibus: ne
lagus si quis secus q̄ opus sit uentus incubuerit: frustra sint auxiliū de-
syderaturi: Ita etiam nos nō adeo rebus lætioribus efferamur: aut
deijciamur aduersis: ut uideamur obliti q̄ uaria sit: q̄ fragilis: q̄
incōstans humana conditio. Quid eñ aut nostrorum aut noster
etiam obitus nos affligat? Fac uitā corporis sempiternā esse: Quis
adeo sit tanta dementia: qui non mori q̄ primū malit: ubi in eam
sit uitam peruēturus: de qua fore scriptū legimus: Vt deleat deus
Apoc.xxi omnē lachrymā ab hominū oculis: & ubi neq; mors amplius sit
futura: neq; luctus neq; clamor nec dolor: q̄ ī hac uersari diutius
hominū uita: quæ plena est miserabiliū ærumnarum in tot rerum

omniũ commutationibus: in tot cupiditatũ tedijs: in tot fastidijs uoluptatum? Quæ hic nobis requies est? Quæ trãquillitas? Quæ non omnia plena formidinis: plena angoris? Nihil esse uidemus in hac instabilitate uitæ ita homini cõcupitũ: cuius post usum sa/tietas non sequat: ut quod maxime cõsequi studemus: id cõpotes uoti facti non abdicemus: & alia atq; alia deinceps appetamus. Nũq; nisi in morte appetitionis fax extinguitur. Itaq; nõ ab re & Dauid & Hieremias & Elias: alijq; nõnulli uiri sancti & sapiẽtes: uitæ diuturnitatem ingemuerũt: Ita sunt omnia uaria: ita incerta: ita infirma nusquãq; manentia. Idq; animaduertẽs Pindarus: ut est in omni re prudens: ita locutus est.

Dauid
Hieremias
Elias
Pindarus

Spes uirum sursum simul & deorsum:
Multa lactantes celeri feruntur
Orbe uersatæ probat id: quod ore
Nemo uenturam potuit deorum
Nosse fortunam: quoniam futuri
Cæca mens nobis: hominiq; multa
Præter optatum tulit ipse casus
Tristia: & rursus miseris subactam
Extulit rebus propere uoluptas.

Quare cum in rebus humanis nulla sit certitudo: nulla stabilitas: nulla fides: nihil sapienti opor/tet esse inopinatum: cũ usu didicerit quotidie euenire: ut lætis tri/stia & tristibus læta succedãt. Itaq; ad eadem te hortabor: ad quæ Corydon apud Theocritum Battum.

Corydon
Theocritus
Battus

Fidere amice decet: melius cras forsan habebis.
Sperandum est uiuis: non est spes ulla sepultis.
Nunc pluit: & clarus nunc Iuppiter æthere surgit.

Vt em̃ silentio inuoluã: uel. P. Ventidiũ: quẽ a patre Gn. pompeij magni actum in triumpho & oculis populi Romani miserabiliter antea subiectum: de parthis ad postremũ pulcherrime triumphã/tem Roma conspexit: uel. G. Cornelium Scipionem nasicã: qui a Carthaginẽsium carcere ac uinculis nõ solũ omnia quæ seruitu/tis cõditione amiserat: postlimij iure recuperauerit: sed ad summa cõsulatus imperijq; fastigia est euectus: Satis unus Iob exẽplo sit. Quid em̃ hic triste passus nõ est? quæ acerba nõ pertulit? Ipse de se testimonium perhibet: Suscitabis inquit corpus hoc meum: in quo multa mala sum passus. At idẽ Iob ubi aduersa omnia & cor/poris & fortunæ uirtutis patientia mirifice superasset: ita sibi pro/pitium benignũq; deum reddidit: ut ad huius quoq; humanæ ui/tæ fœlicitatẽ nihil requireret. Magna profecto uirtus est patiẽtia.

P. Ventidius
G. Cornelius
Scipio nasica
Iob

Moderate nobis in utraq; fortunā ferēda sunt oīa. Nunq; diffiden
dum est rationi: nunq; legi naturæ aduersandū. Tollenda spes no-
stra in deum est Iacobe Antoni Marcelle: qui solus quid nobis re-
busq; nostris aut cōducat aut nō cōducat: & nouit semp: & tempe-
stiue prouidet. Seuocādus est nobis animus atq; dijungendus ab
istiusmodi cogitatibus & motibus turbulentis. Nā perturbatiões
Pindarus animorū: ut inquit Pindarus: sapientē etiā uirum cogūt insanire.
Neq; flenda tibi Valerij mors nec dolenda est: sed laude potius &
gaudio ꝑsequenda: quē dignum deus iudicarit cælesti domicilio.
Nunc uiget in rerū oīm cognitione earū quas ita facile cū uiueret:
Plato discebat: ut eas nō tam discere ꝙ reminisci secūdū Platonē quiret
existimari. Proinde satius feceris: si dolorē pectoris tui quo inopi-
nato percussus es recordatione illius laudū consolabere. Nā si eos
dolemus quibus bene est: quid de nobis sumus facturi? Nobis ꝑ
fecto potius de nobis ipsis dolendū est: atq; cauendum merito: ne
dum filios flæmus: eorū beatitudini inuidere iudicemur. Illi enim
j.Cor.ij. ijs bonis nunc fruunť: quæ nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec
in cor hominis ascenderunt. Nos autem assidue uolutamur in cœ-
no. Et eo mors nostra & durior est & tristior futura: quo diutius ui
uimus. Verum ea nobis offertur cōsolatio: quod nō multū abesse
possit: ut quos tanto animi ardore desyderamus: corā liceat intue-
Valerius ri: & tibi Valeriū tuum & mihi Olympum meū æqualibus nobis
Olympus æqualis illos. Nam ut illi eodem & anno & mense nati cōplerāt an
nū octauū neuter: ita nos annū quartum & sexagesimum ingressi
uterq; sumus: tu ad. xvi. Kl. Februarias: ego uero ad octauū Kl.
Augustas. Et immortales certe ꝙtū mihi uideor augurari: futuri
nō sumus. Quare inter nos & filios quos amisimus: nō admodū
lōga futura sunt diuortia: modo demus operā quod in nobis est:
ut una cū illis quos tāto desyderio ardemus: esse possimus. Quā-
uis em̄ nesciamus: quæ dies morti sit præstituta: quod tñ scriptum
Esa.xl. est: nos latere nō debet: Omnis caro fœnum: & omnis gloria eius
quasi flos fœni. At cum sciamus pulcherrimos atq; recentis floscu
los leui aura tactos languescere: paruoq; uenti flatu agitatos mar-
cescere solere: nihil esse uideo quod immaturū natura: quod intem
pestiuū dici debeat inter homines. Quādocūq; nos morituros ius-
serit deus: id & maturū ducendū est & tempestiuū. Quid em̄ est ali-
ud mori: ꝙ depositū reddere? Deposuit deus apud nos animum
nullo præscripto tēpore. Quæ igiť iusticia nostra fuerit cū repeten
ti minus alacriter ꝙ primūq; restituere? Nū grauiter nobis feren-
dum est: si quod ab deo nobis datum est usui: id ei cum exigit red-

dere? Reddimus enim non damus. At ne mensarij quidem si sapiunt: si decoquere erubescũt: moleste ferant depositum reddere alienum. Num uir sapiens atq; idem gratus quẽ animum accepit ab deo usui ac ueluti depositi iure: repetenti domino aduersari audebit? Nec ille minus in culpa iudicari solet: qui doleat uel depositũ uel commodatum restituisse: q̃ qui illud sit abiuratus: Nam fides in utroq; & gratitudo desyderatur. Cunq; omne uitium graue sit ac periculosum: tum ingratitudo turpissima atq; admodum detestabilis censeri debet. Homo enim ingratus pudore uacat. Qui uero impudentiæ se facit obnoxium: is omnis se flagitio facinori q; ascribit. Si primus Angelus uoluisset gratitudinis meminisse: neq; in superbiam exarsisset: neq; inuidisset creatori suo: nec e summo beatitudinis gradu in extremæ miseriæ præcipitium corruisset. Q̃ me delectant duo illa præcepta: quæ uocantur Delphica: Cognosce teipsum: & Ne quid nimis. Hæc talia sunt: ut alterum manet ex altero: & inuicem se commutent. Mam & qui se nouit: nihil nimis neq; cogitat nec facit. Et qui nihil nimis aut dicit aut uult: seipsum nouit. Qui ergo se mortalem esse cognouerit: neq; efferetur nimis rebus secundis neq; aduersis: ita humilem abiectum q; prosternet: ut luctui semper ut eiulatui sit addictus: Honoratur sane luctus: ut est in fabula: lachrymis & doloribus. Itaq; non inuitus ad eos proficiscitur: a quibus huiusmodi honoribus excipitur: ab quibus autem negligitur: ijs abstinet. Vt omni in re demisso nos animo aduersus deum esse oportet: & quicquid ab eo fit: ad nostrã utilitatem factum existimare: Ita quæ uidentur aduersa & uoluntati nostræ expectationiq; infesta: & constanter ferenda sunt nobis & sapienter. Nam ut grauiter inquit Euripides: Necessitati qui dedit terga: sapiens est ille uir: nec inscius quidem deum. Si enim necessario omnes morimur finisq; huius uitæ mors est: quid hæc nobis & frustra & inutiliter uel lachrymãda est uel dolenda? Audiamus obsecro Menandrum: q̃ scite hæc: ut omnia

Angelus primus

Delphica præcepta

Luctus

Euripides

Menander

Nostris mederi si malis possent lachrymæ.
Semperq; tolli flætibus quiret dolor.
Lachrymas emeremus auro: at herus negocia
Non curat hæc: nec respicit: suam uiam
Seu tu flæas: seu non: facient: proin quid facimus?
Nihil dolor arborum instar hos fructus habet
Lachrymas. Nihil igĩ dolendũ est: roges: nihil ingemiscẽdũ: nihil lachrymandũ omnino: ne in morte quidẽ charissimi filij. At flæuit

Iesus Iesus Laçarum: quem reuocabat ad uiuos. Non fleam ipse: nō ani
Laçarus mi torquear: qui me iucundissimo mihi filio mortuū sentiam? Re
spondebo equidem tibi audacter: & ex animi sententia respōdebo:
ut nihil dolere omnino inhumanū est: ita dolore cōfici effœminatū
& molle. Nullos inquā sentire in utraq; fortunā animi motus
lapidis est nō hominis: quāq; etiā in lapidibus inesse motus quosdam
natura insitos: nō ex magnete solū sed ex silicibus ipsis percipitur.
Verū pati motus eos effrænatius ferri: nec ullis compescere
rationis consilijsq; remedijs belluæ est propriū. Si eñ in nobis nulla
prorsus inesset affectio: cum aliæ plæræq; animi uirtutes: tum
amicitia ipsa qua nihil in hominū genere suauius esse nec necessarium
magis animaduerto: beniuolētiaq; omnis e medio tolleret.
Itaq; cauendū esse arbitror: ne falsa quadam decepti opinione: aut
quod nullū est: iudicemus malū: aut quod sua natura minimū sit:
maximū ipsi faciamus. Qui eñ quod per sese aut bonū est aut boni
causa ducit in malis: hic non potest esse non demens. Qui uero
& tristia & læta pro ratione apteq; tulerit: uir mihi prudētissimus
uidet efferendusq; summis laudibus. At nō potes tu quidem non
dolere quod tali uideas filio te orbatū: qđ sentias uiscera tua abs
te ueluti diuulsa: quod in eo sis mortuus: in quo te futurū superstitem
putabas. Homo: argumentaris: sum nō deus. Et recte tu quidem:
Laçarus præsertim cū deus etiā ipse: qui mortuū Laçarum ut obijcis:
erat suscitaturus: collachrymatus est. Velim tamē memineris gra-
Solon uissimæ illius quā modo dicebā Solonis sententiæ: Ne quid nimis.
Iesus Nam quod ais collachrymatū etiā Iesum: recte quidē narras: mo-
Laçarus do intelligas id esse ab eo factū nō minus quod Laçarū quē plurimū
diligebat esset reuocaturus ab alterius ueræq; uitæ beatitudine
in huius quæ falso uita nominat miseriam: q̄ ut humanæ imbecillitatis
affectum exprimeret. At se supra hominem gerere: hoc
est supra uulgi cōsuetudinē: & omnia pro ratiōis regula deoq; metiri
uiri est magnifici planeq; heroici. Præterea si uolueris meminisse
optime cū illo actum esse: qđ adeptus te patre suaq; uirtute omnē
uitæ huius fœlicitatē quā dicimus: ita excesserit: ut cū adumbrato
fucatoq; sæculi bono: æternā sibi gloriam & beatitudinē possessurus:
intelliges tibi lætandum esse potius quod talem genueris:
q̄ dolendum qđ talem amiseris. Quod si illius nō potes absentiā
ferre: qui cælū habitat: nō tam eius uideris q̄ tuā uicem collachrymari.
At istud certe non est animi uero liberalis: neq; magni: neq;
paterni: neq; ipsius tui: qui pluris faciebas unum Valerium q̄ uitā
ipsam: qui uir magnificus es & omni uirtute illustris. Illius bo-

no gaudendū est inquā potius: ꝙ tuo dolendum incōmodo. At qui ea conditione filios nobis cōmendauit deus: ut quādocūq; repeteret redderemus. Nū igit̃ malimus creditori succensere: ꝙ suū exegerit: ꝙ cōmodanti gratias agere? Quinpotius imitandus est nobis sāctissimus ille patientissimusq; Iob: atq; illius uerba sincero mentis affectu usurpanda: Dominus dedit: dn̄s abstulit. Sicut domino placuit: ita factū est: sit nomen domini benedictū. Quid tāto em̄ torqueamur dolere: quid diuturnis lachrymis: quos amisimus lugeamus: si quidem ad tempus est creditū: id perpetuo seruare nō possumus? Nihil nobiscū agit natura durius: ꝙ cum elementis uniuersoq; mundo cōsueuit. Num querit̃ terra: ꝙ fructus quos tanto cū labore cōcepisset: peperisset: aluisset: amiserit: cū tā sæpe antea uomeribus scissa esset rastris: & ligonibus cæsa: imbribus obruta: tēpestatibus fracta: nūc rigore: nunc æstu uexata: quo annua munera parturiret: cūq; uarijs amœnijsq; floribus induta gestiret: mox exuta spoliataq; omnē ornatū lataq; deposuerit? At ne mare quidē moleste fert: quod per anni ac tēporū uices eorūq; momenta nūc remissioribus: nūc uæhemētioribus uentorū flatibus inter ꝓcellas fluctusq; agitatū nauibus circūquaq; sulcatum: & hamis ac retibus appetitū sentiat: quos genuerit auxeritq; tantos piscium greges prædæ omnibus rapinæq; expositos & preciosissimas margaritas aliaq; ꝑmulta & gemmarū & rerum nobilissimarum genera ab se aut ui auferri aut insidijs abduci? Nam quid aer ipse mihi memorandus est? Luget ne an gemit: ꝙ qui modo solis radijs illustratus albesceret & iucundus omnibus esset aspectu: mox nocturno caligat horrore: sepænumero etiā interdiu obscuratur: quodq; aues quarū & ludenti uolatu & mulcenti cōcentu gaudet: multiplici dolo uarijsq; artibus in summa etiā regione capiantur? Et ne uidear ī singulis enarrādis curiosior: cælū etiā ipsum nō semꝑ eodē lucet aspectu: sed ꝓ ortu occasuq; solis nūc manātibus radijs collustrat̃: nūc coruscationibus stellarū ueluti scintillis debilius fulget: qn̄q; etiā nusq̄ apparet. Quare si oīa sunt plena mutationū: si nihil est in uniuerso mūdo liberū ab interitu: nihil ē qđ ipsi nobis præcipuū postulem⁹. Quod si ꝓ imbecillitate hūani ingenij nō potes talem filiū nō requirere: nō dolere: nō ingemiscere: cū boues etiā uideamus requirere uitulos quos amiserint: multo ꝙ mugitu ac tristi testari pium naturæ affectū. Sed omni in re modus seruādus est: & nusq̄ a ratione discedendū: Vsus corporis cū mētis affectu nobis est cōmutādus: ut quorū aspectu atq; sermone curas leniebamus: eorū gaudeamus recordatione ac beatitudi-

Iob. j.

ne. Ad hæc tibi cauẽdũ est: ne cõtinuis lachrymis eo cõtrahas gra-
uiorẽ culpã: quo diuinæ uoluntati magis uideris aduersari. Solet
ẽm qñq; deus uæhemẽtius illos affligere: quos repugnãtes sibi re-
Niobe bellisq; cognorit. Itaq; nõ absurde poetæ fingunt Niobẽ ob hmõi
Cyrus causam filios amisisse. Quis scis præterea: si deus ipse: cui & præte-
Tomyris rita & futura oĩa corã sunt: miseratus est Valeriũ tuũ: ob eãq; rem
Crœsus ad maiorẽ ætatẽ uenire ꝓhibuerit: ne quid tristius pateret̃? Quot
Annibal ẽm & quãta quotidie accidũt in uita tristia: miserabilia: ærũnosa:
Gn. Põpeius quæ sola morte effugiunt̃. Si Cyrus ille senior qui res tam multas
magnus tãq; præclaras gesserat: ad senectutẽ nõ ꝑuenisset: nunq̃ tã crudeli
G. Iulius cæ- ter: tã ignominose: tã seruilit̃ ꝑ calliditatẽ impotẽtiãq; fœmineã pe
sar risset. Idẽ de Crœso rege: de pœno Annibale: de Gn. Põpeio ma-
G. Marius gno: de. G. Iulio Cæsare: de. G. Mario: de Cicerone: de L. Annæo
Cicero seneca aliisq; ꝑmultꝭ põt aĩaduerti. Quãto igit̃ Valerius tuus cele-
L. Annæus rius excessit e uiuis: tãto eius mors desyderabilior est censenda: qꝛ
Seneca mali nihil neq; nosset: neq; ꝑpetrasset. Qꝛ eius rei cõsyderãs Me-
Menander nãder idẽ: quẽ modo meminerã: ait: Quẽ dii amãt: morit̃ iuuenis.
Priamus Liberat ꝓfecto mors sæpe nonnullos & maximis & acerbissimis
Homerus malis: quibus ii uacãt: qui uel infantes uel pueri ex hisce uitæ ærũ-
nis excesserunt. Si Priamo cõtigisset ea mors: quã falso immaturã
dicimus: nũq̃ hæc tã flæbiliter apud Homerũ quereret̃.

Ingredere o fili murum: quo troas & omnis
Troiadas serues: nomen neq; clarius hosti
Pellidæ efficias: tua nec tibi fata ministres
Ante diem: miseriq; patris miserere: superstes
Quem facis elatum: senii quẽ limine sæua
Sorte deum genitor: perdet mala plura tuentem.
Funera natorũ: natas hostiliter actas
Stupratasq; nurus infantum strage sub alta
Membra inflicta solo: nã me mucrone supræmum
Postq̃ aliquis uita spoliarit: rictibus atræ
Ante fores catulæ pergent laniare iacentem.
At quãdo canumq; caput canãq; molossæ
Dedecorent barbam grãdæui in cæde natantis:
Hoc miseris fuerit longe miserabile cunctis.
Talia uoce senex querit̃: multũq; capillum
Vertice uellebat: sibi quod minus audiat Hector.

Hector Quã quidẽ Homeri sñiam Virgilius familiaris noster aptissime se-
Virgilius cutus: uel potius executus inquit.

Hæc finis Priami fatorũ: hic exitus illum
Sorte tulit troiam incensam & ꝓlapsa uidentem:

Pergama tot quondã populis terrisq́ superbum.
Regnatorem asiæ: iacet ingens littore truncus
Auulsumq́ humeris caput & sine nomine corpus.
Ex quo possumus ĩtelligere nõ obscure: ꝙ piculosũ: ꝙ formidabile sit diutius eẽ ĩ uita. Quid em̃ aut nostris aut nobisipsis lõgiorẽ uitã optamus tãq̃ nescij: quo diuturnior fuerit uita nostra: eo mortẽ fore pctõrũ mole grauiorẽ? Dies annoꝶ uitæ meæ quos habeo. c. &. xxx. inqt Iacob: minimi & mali. Vnde apl'us: Mihi uiuere christus est: & mori lucrũ. Recteq́ addidit: Dissolui em̃ & eẽ cũ christo multo melius. Quid igit̃ tãta sit nobis uiuẽdi cupiditas: cũ nõ sumꝰ ignari multitudinẽ annoꝶ uitioꝶ multitudine cumulari? Qđ siqd ẽ boni: qđ de se queat hæc uita mortaliũ polliceri: id nõ in animi & corpis cõiũctiõe ac uinculis sed ĩ uirtute ipsa: quã animi rõne adipiscimur: & ĩ bonis ẽ moribꝰ positũ: Itaq́ ut uirtute qđ malũ ẽ suũ: cauet hæc uita mortalis: ita qđ bonũ ẽ morte cõseqt̃. Quare q sibi: hoc ẽ secũdũ animi uirtutẽ deoq́ uixerũt: q̊cũq́ tpe moriãt̃ & tẽpestiue moriũt̃ & bñ: eorũq́ mortẽ nõ eiulatu sed laude: nõ luctu sed celebri memoria: non lachrymis & dolore sed gratiarũ ad deũ actiõe & animi trãquillitate ꝓsequi debemus: qđ his piculis sæculi liberati cælestibus illis sempiternisq́ bonis potiti sũt: q̃bus solis uera hoĩm definit̃ beatitudo. Cũ tuus igit̃ Valerius ita egerit annos suos: ut nullã ne minimã q̃dẽ senserit corpis cõtagionẽ: sed potius eẽt & puritatꝭ & bonitatis exẽplũ: nõ tã tibi lugẽdũ ẽ: qđ tali careas filio: ꝙ ĩmortales agẽdæ gratiæ Christo Iesu qđ illius te patrẽ facere sit dignatꝰ: quo etiã aliqñ patrono uti apud se possis. Quid em̃ tm̃ lachrymarũ effundis? Quid adeo gemis? Quid diutius doles? An ignoras qđ totiens diximus fragilẽ nostrã & caducã eẽ naturã cõditioneq́ corporis nobis datã esse cõem cũ pecoribus & iumẽtis? Quænã ẽ huius uitæ suauitas? Quæ cõmoda? uel quæ potius nõ incõmoda? nõ tristia? nõ plena malorũ oĩa? Scio me eo tibi dolorẽ facere lõgiorẽ: q̃ ĩ dicẽdo sũ lõgior. Veꝶ cũ uideo tui te Valerij: quẽ tãto desyderas opere ueluti sagittis assidue uulnerari: & eo q̃dẽ aĩ uulnere qđ dolore te cõficit: institui non antea finẽ dicẽdi facere: ꝙ ita te tibi restituero: ut me mihi in luctu meo restitutũ sentio. Nõ possũ inqs a dolore: nõ possũ a gemitu: nõ possum a lachrymis cõtinere me: ut quẽ supstitẽ atq́ hæredẽ mihi fore opiabar: eũ efferri & sepeliri uiderim. O ĩmitꝭ atq́ iniq mors: quæ filios pietissimos ab ĩdulgẽtissimis parẽtibꝰ distrahis: ut q̃s ĩmortal' eẽ oporteret: ĩ ipso uitæ limĩe opprimas. O maloꝶ oĩm malũ atrocissimũ: tetrimũ: pessimũ. Eodẽ uideo nos reuolui Iacobe Antoni marcelle. Frustra me uideo præcepta eloquẽtiæ didicisse: q eo tibi

Iacob
Apostolus
Christus

Christus Iesus

quod cupio: quodq̃ in te est: minus persuadeo: quo sum in suadẽdo cupiosior. Num tibi soli mortuus est filius? An ignoras: quæ in mũdo sunt: & mutabilia esse oĩa & mortalia? Num putas singultibus flætibusq̃ tuis reditur ũ ad te Valeriũ? Vis ne tibi licere: quod

Agathon sibi deus ipse nõ patit̃: deus: ut Agathõ inquit: infecta facere quæ facta sunt: tametsi deo nihil est neq̃ præteritũ neq̃ futurũ: cui oĩa

Dytis sũt præsentia. Audi obsecro: q̃bus uerbis Ditys cõsolat̃ Danaen.

Danae. Esse inferis curæ gemitus putas tuos?
Suspiriisq̃ tuis tibi reditum ire filium?
Quiesce: moneo: proximorũ si mala
Respexeris: feras facilius consyderans
In uincla quot laxant̃ homines: quot patres
Orbi senescunt: quiq̃ regnantes opibus
E maximis lapsi nihil sunt: hæc tuo
Versanda sunt animo. Cõsyderandæ sunt inquã tibi aliorũ ca/

Socrates. lamitates & ærumnæ. Et quod monebat Socrates: incõmodũ tuũ cũ aliorũ aduersis rebus cõferendũ. Quod si feceris: inuenies ꝓfecto longe tibi meliorẽ esse fortunã q̃ aliis multis qui habent̃ for/

Antimachus. tunatissimi. Laudat̃ a nõnullis Antimachus poeta: & id quidẽ nõ iniuria: q cũ ex obitu Lydæ uxoris: quã unice amabat: dolorẽ in/

Lyda. tolerabilẽ cõtraxisset: scripsit grauẽ elegãteq̃ elegiã noĩe Lydam: quã p enũerationẽ illustriũ mulierũ quæ extremis cladibus sũt cõ

M. Tul. Cicero. fectæ: seipsum cõsolatus ẽ. Et. M. Tul. Cicero: cũ filiæ mortẽ æquo aĩo ferre nõ posset: grauissimã ipse quoq̃ ea de re consolationẽ sibi

Qu. Maxi. lucubrauit: ubi cũ. Qu. Maximi illius &. M. Catonis: tũ aliorũ pe

M. Cato ne innumerabiliũ & græcorũ & Romanorũ patientiã atq̃ cõstãtiã in mediũ referens: se sibi sua in causa patronũ cõstituit: grauissimis exemplis rõnibusq̃ ostẽdens: dolorem oẽm qui ex alicuius morte suscipiat̃: & muliebrẽ esse & uanũ: cũ nihil sit malũ iudicãdũ: quod fit natura. Et cũ oĩa nobis dederit deus: nec sit quicq̃ prorsus qđ tanq̃ iure peculii nostrũ dicere possimus: quid est qđ uel amissum uel redditũ tãto ægritudinis cruciatu nos torqueat? Prudenter igi.

Simonides tur & q̃uerissime in hãc sentẽtiã Simonides poeta locutus est.
Homines parũ possunt inania studia.
Breuiq̃ tempore labor ad laborem etiã.
Quod est ineuitabile: imminet omnibus
Mors sæua: cuius & boni & mali parem

Euripides Partẽ recipiũt. Nec minus apte Euripides.
Non solum enim pecunias minime proprias
Homines habent: sed prorsus humanũ nihil
In omnibus itaq̃ dicere par est: ea gerimus

Quæ sunt hominibus a deis: hæc cum uolunt
Rursum auferũt. Cũ igit̃ nihil nobis sit ꝓpriũ: sed quicq̃d habe-
mus: id deus nobis usui dedit: quid tã moleste tãq̃ iniq̃ ferimus
alienũ reddere & restituere mutuãti? Nullis hic merit̃: nulli uirtu-
ti parcit̃. Alia est dei: alia hoĩm rõ. Diuinæ retributiões multo no
stris meritis sunt maiores. Verũ eæ dei iudicio nõ nostro æstiman
dæ sũt. Dauid rex & sctũs & sapiẽs filijs antea duobus amissis: al-
tero incesto: altero parricida: q̃s etiã mortuos flæuit ut improbos:
amisit deinde tertiũ eũq̃ paruulũ: quẽ habebat charissimũ: hũc q̃-
diu sperarat seruari posse: nec destitit lachrymari & diuinũ auxiliũ
orationibus assiduis implorare: & ieiunijs uti & in cilitio iacere: cæ
teraq̃ oĩa facere: quibus dñs ꝓpitius redderet̃. Vbi uero ad se pue
rũ euocauit deus: simul cũ luctu lachrymis positis & surrexit de ter
ra cõtinuo ac lauit: & regio more unctus atq̃ indutus deũ adora-
uit eiq̃ gratias agẽs refectus est cibo. Suis aũt rẽ mirãtibus: rñdit
se recte uiuo infante ieiunasse plorasseq̃: qm̃ arbitraret̃ uitæ dñm
misereri posse: nec dubitandũ eũ qui posset mortuos suscitare: uitã
etiã seruare posse: Iam uero obita morte quid ieiunaret? Nõ eñ si-
bi licere mortuũ reducere exanimũq̃ reuocare. Ego: inqt: ibo ad ij. Reg. xij.
eũ: ipse autẽ nõ reuertet̃ ad me. Et grauiter q̃d ẽ ille & demisse qui
neq̃ de diuino iudicio auderet queri: aut lachrymas fundere: præ-
sertim cũ sciret puero meli⁹ ẽẽ cõsultũ: & desyderiũ suũ spe alterius
uitæ cõsolaret̃. Quid eñ exẽpla gentiliũ ĩ mediũ ꝓferã: aut Hora- Horatius pulluillus
tij puluilli: aut Dionis syracusani: aut Antigoni regis: aut Demo- Dion syracusanus
sthenis oratoris: aut Periclis olympi: aut Xenophontis socratici: Antigonus
aut. Qu. Martij regis: aut eoꝶ quos mõ noĩarã: Telamõis: Anax- Demosthenes
agoræ. Qu. Max. L. Pauli hæmilij. M. Catonis: Ciceronis: aliorũ Pericles
q̃ hmõi: qui filioꝶ obitũ & forti tulerunt & inuicto aĩo: Satis tibi Xenophon
unus Dauid exẽplo sit. Hũc nobis ꝓponam⁹: hũc imitemur. Quid Qu. Martius rex
frustra collachrymemur: quos recupare nõ possumus: & q̃bus ui- Telamon
ta nõ erepta ẽ sed cõmutata? At nõ potes nõ desyderare: quẽ ex te Anaxagoras
genueras: quẽ magis amabas q̃ teipsũ. Sed uir sapiẽs nihil unq̃ Qu. Maxi.
desyderet: qđ sibi cõtingere posse desperet. Et ut frustra qđ habui Paulus hæmilius
mus desyderamus: ita frustra qđ amissum est lugemus. Itaq̃ par- M. Cato
cẽdũ ẽ lachrymis: cõprimẽdus gemitus: ægritudo animi leniẽda: Cicero
ne quẽ pietas flætũ excitat: diffidẽtiæ ascribat̃. Nõ eñ mortuus est
Valerius: sed uitæ trãsẽgit cõditionẽ: ut q̃ mortalis erat: factus sit
ĩmortalis. Ille nũc simul cũ angelis: quorũ simillimus creatus ẽ &
gratia & pulchritudine & splẽdore: faciẽ dei uidet: uultuq̃ reuela-
to sempiternã dñi gloriã ineffabileq̃ beatitudinẽ lætus contẽplat̃
& gaudẽs. Nũc ꝑspicue cernit: q̃ certo sperarat cũ esset in uita: sibi

glĩæ apud hũani generis redẽptorẽ repositã esse mercedẽ: suũq; sibi seruatũ ab angelis habitaculũ. Nũc pñti coràq; aspicere ei licet or/dines illos vij. qbus beatorũ animi p isatiabilẽ læticiã pfruũt. Nã & eos cernit: q supata carne & domita: nullis sũt ei⁹ illecebris deli/niti: & itẽ eos qbus p assiduitate & inocẽtia illud ẽ preciũ datũ: ut erroribus cũctis pturbatiõibusq; pstratis: ob quaꝝ reꝝ memoriã flagitiosoꝝ aĩ p curaꝝ æstus sollicitudinũq; ardores torquẽt pen/niter icessantẽq; cruciãt: trãqlla ipsi potiant̃ securitate. Eos deinde uidet: q ob legẽ seruatã eo dei testĩonio itelligũt se munitos: ut ob ea quæ gesserũt i uita: neq; iudiciũ se oporteat neq; iudicij euẽtũ for midare. Tũ illos cõtẽplat̃: q & requiẽ suã itelligere: & quæ sibi futu ra sit glĩa uidere iã incipiũt: eoq; se leniẽtes solatio angelorũq; præ sidijs stipati: suis in habitacul' mira cũ tranqllitate reqescũt. Dein/ceps eos intuet̃: q qm̃ ex hui⁹ corporei corruptibilisq; carcer' tene/bris ac uincul' i lucẽ libertatẽq; uenerũt: & affluẽtissimæ exultatõis suauitatẽ habẽt: & repromissam sibi hæreditatẽ possidẽt. Post hos aũt ij uisui offerunt̃: qbus qđ scriptũ ẽ: demõstrabit̃: quia uultus coꝝ sicut sol icipiat refulgere: & stellarũ luminibus cõpari. Demũ uero i eos figit intutũ: q sũma cũ fiducia exultãt: certoq; cõfidũt & intrepide gaudẽtes accelerãt eius uidere uultũ: cui p assiduã serui/tutẽ obsequẽtis se præstiterũt: & a q p inocẽtis memoriã cõsciẽtiæ itelligũt glĩosã & sempiternã minimi laboris sui se mercedẽ cõsecu turos. Nũc firmo fixoq; obtutu Valerius tuus aspicit: aspicit atq; admirat̃ splẽdorẽ imẽsũ & coruscã te illius uibrãtis luminis: q dei facies oẽs illustrat & icõpræhẽsibili fulgore qdã irradiat. Nũc ille reuelata facie totũ robustus aspicit ac uidet: quẽ hic ex pte cogno/scebat: ut puulus & ueluti p speculũ i ænigmate: Quid ergo dole/mus illũ regnare cũ christo: q pbreui curriculo uitæ lõgã bñ agen/do uixit ætatẽ: An ignoram⁹ christi morte oẽm mortuã eẽ mortẽ: Itaq; uiuit filius tuus: q obdormiuit i christo: qui etiã ipse dixit in euãgelio: Nõ ẽ mortua filia tua: sed dormit. Et Laçarus a sõno nõ a morte: quæ pp̄e diẽ erat pitura suscitatus ẽ. Nõ de filijs inq; no/bis dolẽdũ est: q bñ habẽt: & pbeate: sed de nobis ipsis: q quotidie obijcimur pturbationũ uulneribus: & a qbus de uerbo etiã ocio/so rõ exiget̃. Securus nũc Valerius uiuit tẽptationũ oĩm: iam nul/lis põt flagitijs sordidari: qrũ uulnera simul cũ morte pstrauit ac uicit. Ille nũc uictor ac triũphãs nõ eqs Camilli aut Scipionũ: sed pijs uirtutũ opibus: sed cõtinuis illis ac sctis orationibus qbus mi tẽ sibi dñm ppitiũq; reddiderat: decorã illã atq; mãsuetã faciẽ suã: & splẽdidos ocl'os uerecũdũq; uultũ i te cõuertẽs cũ & dolẽt' mise reẽ & laborãti assistit: tũ ut bono aĩo sis: hortat̃: qm̃ tibi iã sedẽ pa

Septem ordi/nes beatorũ

Aenigma

Laçarus

Camillus
Scipiones

ret: qua secũ omni animi angore curaq; solut⁹: æternis ĩ gaudijs sis mãsurus. Quid em̃ mortẽ accusemus: sine q̃ ad tãtũ fœlicitatis bonũ puenire nõ dat? An potius cũ ĩ ea tm̃ sit boni: repræsentãda nobis est: cũ adhuc sumus in corpe: quid semp iacemus humi ꝓstrati? Surgamus aliqñ ex hoc terrestri cœno: Abducamus aĩam a sensuũ tenebris. Mẽtis lumina tollamus ad cælũ. Surgite eam⁹ hinc: præcepit dñs. Euolemus ad Iesũ: exuti terrenis cũctis pmotionib⁹ ac pẽnis pietat² induti. Volẽtibus bñfacere nihil est difficile. Adest deus implorãtibus se: Orãt² exaudit: Inuocãtibus præsto ẽ. Quid affligimur quotidie inanibus desyderijs? quid capi patimur illecebrarũ laqueis? quid ultro fallimur uisco libidinũ? Quid sciẽtes uidentesq; dolosis uoluptatũ insidijs irrætimur? Ejciamus a nobis tãdẽ: ejciamus inanis cogitatus. Fallacis opiniões lõgius ferri qd sinimus? An ignoramus q̃ magis nobis blãdit̃ mũdus: eo maiorẽ de nobis uictoriã hostẽ illũ ĩmanẽ atq; formidabilẽ sperare? Quæ res multæ fluũt ad uotũ: sine aliq̃ demũ ingẽti malo finiri nõ pñt. Itaq; laudat̃ rex Philippus Alexãdri pater: cui cũ sub eodẽ tẽpore tres grati & fortunati nũcij essent allati: & qd equestri quadrigaꝝ cursu Olympia uicisset: & qd ab eius duce Parmenione eẽnt Dardanij pugna superati: & qd uxor Olympias ei filiũ peperisset: cõtinuo sublatis in cælũ manibus: O fortuna inquit paruo me malo aliquo ꝓ tot tãtisq; bonis afficito. Verebat̃ em̃ uir prudẽtissimus: ne qd accidere sæpe solet: post tot res lætas magnũ aliqd infortuniũ sequeret̃: sicuti certe demũ secutũ est. Nã quã Attalũ perpetrati flagitij pœnã dare neglexit iniuste: iustissime ipse luit. Scimus em̃ Philippũ ab adolescente Pausania interemptũ. Theramenes autẽ uir grauissimus ubi ædes in quibus una cum alijs familiaribus q̃ plurimis cœnabat: funditus corruissent: cæterisq; obrutis atq; oppræssis omnibus: solus ipse seruatus esset: ob idq; perinde ac fœlix a cunctis extolleret̃: alta uoce exclamauit inquiens: O fortuna ad quid igitur me reseruas? Nec se suus fefellit metus. Nam nõ multo post tempore triginta tyrannorũ iussu ueneno intrepide abductoperijt in carcere: quẽ acerbitatis casum eo patientius tulit: quoniã se antea in omnẽ aduentũ accinxerat. Itaq; ubi mortiferũ uenenũ illud auidẽtius ac tanq̃ sitibũdus hausisset: arridens deinde atq; iocabũdus: eiectũ qd reliquũ erat: e poculo hoc inqt pulchro Critiæ ꝓpino. Neq; illi quẽ in se fuerat iniustissimũ expertus: falso mortẽ est ominatus. Critias em̃ nõ multo post eorundem iussu tyrannorum morte mulctatus est. Et ita quod ei mortis poculum Theramenes modo præbiberat: idem deinceps ipse non minore appotus mensura absorbuit. Istiusmodi uero humanarum rerum

Iesus
Philippus
Alexander
Olympia
Parmenio
Dardanij
Olympias
Attalus
Pausanias
Theramenes
Critias
Theramenes

Paulus hæmilius mutabilitatē atq̄ incōstātiā cogitās Paulus hæmilius sibiq̄ san/
ctius nihil ducēs patriæ charitate: cū ob uictū Perseū macedoniæ
Perseus regē in maximo atq̄ clarissimo fœlicitatis suæ ꝓuetu metueret ne
quid mali reipublicæ īmineret: deos precatus est ut siqd aduersi in
populū Romanū moliref: id omne ī domū suā cōuerteret. Quare
cū ex q̄ttuor filijs quos & bonitate formæ & splēdore indolis ha/
bebat egregios: duos antea adoptiōis iure in Corneliā Fabiāq̄ fa
miliā trāstulisset: reliquos duos q domi erāt: alterū annos q̄ttuor/
decim natū: quanto ante triūphū die: alterū uero q annū duodeci/
mū agēs in triūphali curru cōspectus fuerat: quāto itē post trium/
phū die amisit. Cunq̄ ꝓcedētē sibi obuiā pplm uideret: q & eius
uicē misere doleret colligeretq̄: Paulus eadē oris uultusq̄ grauita
te q̄ uti cōsueuerat semꝑ: Nūc ait patriæ sum eqdē metu atq̄ peri/
culo liberatus: qm̄ successuū meoꝝ inuidiā quā ī familiā meā for/
tuna euomuit: ꝓ oībus tulerim. Contigit em̄ mihi qđ optabā: ut
uos meū casum potius lugeatis: q̄ ego uestrū ingemiscam. Nū tibi
uidef talis tātusq̄ uir aut doluisse aut fudisse lachrymas: qđ uel in
opinato sibi quicq̄ tristius accidisse: uel immature in tāta rerū læti
cia pueros duos quos reliquos habebat: intra dies tā paucos diē
obisse diceret? Vt est em̄ prudentis & magni uiri: oīa quæ accidere
possunt in uita: longe antea meditari seq̄ in oēm casum cōponere:
ita nihil ducere immatuꝝ qđ uel natura facit uel rō aliqua tēpesti
uū. Nā qđ difficillimū scitu est: siquis diligēter obseruaret atq̄ per
Horoscopus spiceret: horoscopium syderūq̄ eoꝝ influxus: quæ nascēti Valerio
illuxerūt: intelligeres ꝓfecto nihil mirabile accidisse qđ minus is
diu uixerit. Vixit em̄ quātū ei fuerat natura definitum. Id aūt quo
nā habeat mō ita ostendimus: Valerius tuus natus est eodē & an/
Valerius no & mense quo meū Olympū superius natū meminerā: Iteꝝ hic
M.cccc.liij. ad tertiū idus apriles pauloante solis ortū: At Valerius post solis
Olympus ortū circiter horā secūdā ad octauū Kl. Maias. Volūt aūt astrolo/
Mars gi: q istiusmodi tꝑe natus sit: eius uitā diuturnā esse non posse: idq̄
Nercurius tū ex Marte: q teneret secundā domū: tū ex Mercurio q a Saturno
Saturnus offensus domui præesset: cum Mars etiā ipse Iouē: q fortunæ parti
Iupiter dominaref: in sua quadratura offenderet. Huic em̄ secūdæ domui
Quadratura ipsiq̄ Mercurio sub quo Valerius dicif natus: uis quædā intrinse/
cus atq̄ extrinsecus data est: sine qua uita esse nō pōt. Quod si ab
ea secunda domo Mercurioq̄ qui domui dominatur: uis qua ali/
mur inest in nobis: nō uideri debet absurdū si ex offensione & do/
mus & dn̄i antea quis moriaf q̄ ꝑfectū rōnis usum attigerit. Nec
mihi quisq̄ obijciat uolūtatē diuinā primā esse causam & sphæra/
rū & motionū nihilq̄ fieri: quod nō de interiore intelligibiliq̄ au/

la summi imperatoris egrediatur: cuius quidem uoluntas causa prima sit & bonæ & aduersæ ualitudinis uitæque ac mortis: tum etiam præmiorum pœnarumque eodemque modo & collati cuiusque beneficij & relatæ gratiæ: eademque dei uoluntatem solam esse: unde omnia quæcunque sunt: traxere ortum: cum ipsa æterna sit ortumque nullum habuerit. Qua si mens diuina & cælum ipsum & uniuersum mundum minus creauerit eamque naturam & potestatem infuderit: ut omnia certa ratione atque ordine progressus faciant suos: & oriendo & occidendo per uarias diuersasque & causas & effectus nunc serius nunc citius: & tempestiue tamen omnia. Quis enim sane mentis ignorat omnia pro diuino arbitrio ac nutu & creata esse & constituta: nihilque cuique uel accidere uel contingere quod aut dono eius aut permissione non fiat? Id autem ita esse ne Homerus quidem ignorauit. Apud illum enim Achilles Priamum interempti Hectoris corpus suppliciter flæbiliterque rogantem: hisce uerbis consolatur: Ah miseran de senex: mala quæ tibi plurima pectus Obsedere tuum: nauis ut solus achiuas Veneris: atque oculis huius te ostendere coram Pertuleris: qui tot natis & talibus orbum Te modo reddiderim? mens est tibi ferrea prorsus. Ast nunc animo quibus angere: pelle dolores: Hocque sed e solio: gemitus nil profuit ullus. Vt statuere dei: miseris mortalibus ægra Vita datur: nullis tanguntur numina curis. Dolia namque iacent in limine bina tonantis: Diuisim quæ dona boni tenuere malique: Iuppiter hæc miscens tribuit quandoque maligno: Et quandoque probo: uerum cui tristia dira Sorte dedit: cunctis temnendum reddit & unum. Quem dolor in terram stimulis agit acer amaris: Quemque dei atque homines nullo dignantur honore. Quod si bonorum malorumque nostrorum uel naturæ ordo uel dei uoluntas est in causa: qui quicquid facit & recte facit & utiliter nobis: nihil est quod ullus nobis casus acerbus uideri debeat. Nam is nouit solus: quid nobis aut conducat: aut non conducat. Itaque monebat Socrates: aliud nihil a dijs immortalibus petendum esse: quam ut bona tribuerent: quoniam ijdem sciret quid cuique expediret. Sed quoniam iam satis mihi uideor ostendisse neque nostra causa lugendum esse: quod neque liberalis sit neque paterni neque magni neque amantis animi: nec etiam filiorum certe causa: quod eos scilicet putemus uitæ suauitatem ac fructum obitu amisisse: cum hic non modo nulla sit suauitas: sed incommodorum atque acerbitatum plena uideamus omnia. Si quæ reliquæ sunt: quærantur tanti mœroris causæ: Eas inuenio tris posse afferri: quod aut existimemus cum corporibus simul animos interire: aut mortem sine maximo intolerabilique dolore accidere nemini: aut propter futura in inferno supplicia. Quid si has causas quoque non mi-

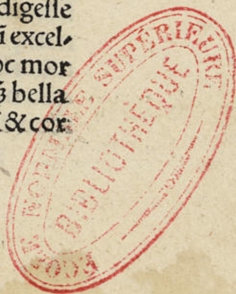
Homerus
Achilles
Priamus
Hector

Socrates

Aliæ quot sint lugendi causæ

nore ui uictoriaq; infringam atq; prosternã: q̃ de duabus illis su/
perioribus factum uides: Cessabisne tandem a luctu? Redibis ad
teipsum? Intelliges tibi mali nihil in Valerio accidisse? Nam futu/
ra illa supplicia quibus tandem horrenda sunt: bonis ne an flagi/
tiosis? Non ignoramus id: quicquid est mali quo quidẽ aliud nul
lum neq; formidabilius esse potest neq; ærũnosius neq; maius: il/
lud hominũ culpæ perpetratisq; in uita sceleribus: nõ morti ipsi:
quæ malorũ omniũ finis est: dari oportere? Quinimo ꝓpterea esse
morti maiorẽ gratiã habendã: quod culpam nõ patiat̃ annorũ ac
cessione fieri grauiorẽ? Præterea quæ illi supplicia debent̃: qui non
modo nulli se flagitio unq; fecit obnoxium: sed ita probitati stude/
bat assidue: ut in eo absolutissima quædã uirtus nõ minus natura
(Nympholepti) diuinoq; afflatu: ut de Nympholeptis Theoleptisq; fabulãtur: q̃
disciplina inesse exercitationeq; uideret̃? Adeo eñ egregius ille pu
(Theolepti) er erat in omnẽ uitæ partem pulcherrime institutus: tãtaq; ingenij
ad omnẽ bonitatis præstantiã acrimonia & splendore: ut uis quæ/
dã supra hominẽ in eũ diuinitus uideret̃ infusa. Quid eñ ad nata/
(Horoscopus) lem: quid ad Horoscopũ reuertamur? Nõ eñ dicam ea ratiõe Va/
leriũ tuũ ingenio fuisse & acri & graui & facili & excelso appetentis
(Gemini) simoq; discendi: quod natus sit ascendente prima geminorũ facie:
(Mercurius) quo tempore Mercurius esset in ariete: qui & a Marte feruorem &
(Aries) temperamentũ a Saturno acciperet. Quãq; hæc omnia ut cætera
(Mars) quæq; ab deo sint: tamen quia minus nota sunt omnibus: nõ con
(Saturnus) tendã cũ indoctis & pertinacibus: Sed illud affirmare non dubita/
bo nõ potuisse Valerium ea & loqui & agere: nisi aliquid supra ho/
minis ingeniũ diuinũq; habuisset. Quo factũ est: ut diuino quoq;
beneficio uix pueritiã ingressus: huius sit uitæ periculis liberatus:
ne si diuturnior hic fuisset: sordibus peccatorũ inquinaret̃. Perdif/
ficile eñ est eum demũ a scabie nõ corripi: qui diutius utat̃ consue
tudine scabiosorum. Quod si eos immania quædã manet̃ atrocis/
simaq; supplicia qui uixerunt flagitiose: quæ illi præmia non sunt
ꝓposita qui se totos uirtutũ deoq; dediderunt? Qui uero opinan
tur non fieri mortem sine grauissimo sensu doloris: ij maximo in
errore uersant̃. Non eñ mihi crede: ipsa mors cuiq; grauis est: sed
mortis metus: qui omnis tollit̃ cũ mors aduenerit. Hinc illud est
(Diogenes) grauissimi Diogenis dictũ: qui interrogatus: an mors esset mala:
quomõ inquit mala: quã præsentẽ nõ sentimus? Atq; metus ille
uiuenti homini grauis est: cuius deprauata opinio malorũ esse ar/
(Quomodo fit) bitrat̃ quod bonũ sit. Nã nullũ esse dolorẽ in morte: ratiõe haud
(sonus & mors) difficili assequamur: si quõ illa fiat: nolimus ignorare. Eadẽ enim

mors uia nos corripit: q̄ somnus inuadit. Nã ut docet Alcmæon: *Alcmæon*
sanguinis recessu ĩ finitimas uenas fit somnus: qui si diffundat̃: ex/
perrectionẽ inducit: At si omnino sanguis recesserit: cõtinuo mors
cõseqt̃. Si recedẽte igit̃ in uenas sanguine rapimur in somnũ ne sen
tientes quidẽ: quid miremur si sanguine in locos suos nõ redeun/
te: quasi perpetuo somno occupati morimur? Vt em̃ morte in om
ne tẽpus sensum amittimus: ita somno cõsopiti sentimus ad tẽpus
nihil. Itaq̃ nõ indocte inqt Aristoteles: somni stuporẽ uolẽs ostẽ/ *Aristoteles*
dere: in dimidio uitæ fœlices nihilo præstare miseris hoĩbus: dimi/
diũ em̃ uitæ ꝓ somno posuit. Et mortẽ nõnulli philosophi sempi/
ternũ esse somnũ definierũt: ob id tñ illi errãtes quod somnus ille
nõ est adeo sempiternus: ut finẽ nullũ sit habitutus inq̃. Resurgẽt
em̃ hoĩes: idq̃ nõ solũ nostra hoc ẽ christiana: sed gentiliũ etiã phi/
losophorũ sentẽtia: eorũq̃ persarũ. Futurũ em̃ persæ affirmant: ut *Persæ*
reuiuiscant hoĩes sintq̃ immortales. Quod si somnus fit secundũ
Diogenẽ Apolloniatẽ: qui ait: ubi omnino sãguis diffusus uenas *Diogenes*
impleuerit: & eũ aera qui in uenis continet̃ ad pectus impulerit atq̃
in subiectã aliũ: somnũ fieri ac thoraca quẽ uocãt: reddi calidiorẽ:
qđ si tota uis aeria e uenis defecerit: mortẽ effici: quid plus in mor
te molestiæ sit q̃ in somno? Sin autẽ Platonẽ malimus sequi: som/ *Plato*
nus fit remissione spũs sensitiui elati ad sinciput: quo in loco princi
patus ponit̃. Cũ uero sensitiuus spũs oĩo remittit̃ atq̃ relaxat̃: tũ
mortẽ effici Platoni placet. Quod si ita esse cõcedimus: nõ minorẽ
esse gratiã morti habendam q̃ somno mihi uideor intelligere. Hic
em̃ ad breue tẽpus curaꝝ mole nos leuat: ac mors ꝑpetuo liberat.
Atqui recte quidẽ Homerus somnũ qui ꝓfundissimus sit: æneũ *Homerus*
uocat & eũdẽ mortꝯ fratrẽ: Mortẽq̃ ac somnũ ob eã quã inter sese
& generationẽ & similitudinẽ habẽt: geminos dicit. Itaq̃ Dioge/ *Diogenes Cyon*
nes ille cynopeus: q cognomẽto dictus est cyon: cũ uæhemẽtissime
ægrotãs laxaret̃ ĩ somnũ: & excitatus a medico ĩterrogaret̃ mole/
stius ne qcq̃ pateret̃: respõdisse tradit̃: nihil: Verũ frater sororẽ an
ticipat: hoc ẽ somnꝰ mortẽ. At Paulus apłus: ut spũssãcti plenus: *Paulus apo/lus*
ita nullꝰ elegãtiorꝭ doctrinæ ĩops: cũ cõsiderasset mortẽ quã noĩa
mus: id est sepationẽ animi a corpe: aliud nihil eẽ q̃ dormitionẽ at
q̃ somnũ quẽdã: uetuit de dormiẽtibus eẽ dolẽdũ. Ita em̃ monet
credẽdũ esse eos q dormiũt: suscitatũ iri: & postea q̃ soporẽ digesse
rĩt: fore ut cũ sãctis uigilẽt: atq̃ una cũ angelis dicãt: Gloria ĩ excel/
sis deo: & ĩ terra pax hoĩbꝰ bonæ uolũtatꝭ. In terra em̃ & ĩ hoc mor
tali cœno qd aliud ẽ: q̃ factiões: q̃ seditiões: q̃ discordiæ: q̃ bella
q̃ ĩcẽdia: q̄ uastatões: q̄ cædes? Quo si ĩ hoc uitæ salo & metꝭ & cor

poris fluctus nō patimur? Quib⁹ nō obijcimur naufragijs? Quo quis melior fuerit: eo se magis addicit inuidentiæ iaculis & mucronibus: Tum feriant summos fulmina montis. Quid patriæ charitas Camillo profuit? quid Miltiadi? quid Themistocli? quid Aristidi? quid utriq; Africano? Num de his omnibus triūphum agere uictrici ĩuidiæ pudor fuit? Nōne inuidētiæ diritate perijt Abel? Nō eadem Ioseph omni ludibrio innocentē obiecit? Nōne in horto delitiarum serpēs hominē eo ueneno infecit: cuius morte humanū genus mors corripuit? Nō etiam in cælo primus angelus eadē peste correptus: insidias suo tendere creatori est ausus? Quid ago pluribus in re perspicua? Vt em̄ patriarchas & prophetas: ut apostolos ac martyres conticeā: Iesum ipsum impij liuoris immanitas p oēm sæuitiæ & sceleris cōtumeliā erubescēdæ affixit cruci. Quæ igitur superbia nostra fuerit: ut qui ad imaginē dei ac similitudinē creati sumus: meliore postulemus esse cōditione: q̄ se deus ipse uoluerit? Nū imago id antecellat: cuius ē imago? Nū deus morit̃: et homo sit immortalis? Quod si Christus ꝓpter nos mori nō dubitauit: nū ipsi propter nosipsos tam uæhementer mortē horremus? An ignoramus mortē esse introductā ꝓpter hominis uitiū: ut ea restitueret bonitate sua: quod uitæ malignitate perierat? Quid arrogantius: quid impudētius aut dici potest aut cogitari: q̄ cū sciamus nos esse mortalis: immortalitatē appetere? Quid em̄ id quasi priuatum nostrūq; lugeamus: quod omnibus esse cōmune: omnibus esse præscriptū: quodq; nullo pacto uitari a nobis posse intelligamus? Nulli est odio nobis habenda mors: sed optāda potius cū sit malorū omniū finis quibus quotidie affligimur: & cū sepultura uitiorū quæ sola corpus animūq; interimūt: tum uirtutū suscitatio: quarū meritis in gloria uiuimus sempiterna. Itaq; rectissime dictum legimus: Moriat̃ anima mea in animis iustorū. Quid em̄ molestiæ potest esse ĩ morte: quā somni simillimā esse ostēdimus? Omnis aūt animi cōtractio nō ex alio mortis ĩcōmodo: q̄ ex solo metu perficit̃. Itaq; aptissime de morte Arcesilaus locutus tradit̃ cū diceret: solū hoc quod malum dicit̃ ex alijs omnibus quæ putant̃ mala: nemini unq̄ præsens molestum fuit: sed absens atq; expectatū affert ægritudinē. Tolle igit̃ metū: malū omne sustuleris: Metuere aūt mulieris est nō uiri: Et metuēda quidē ea sunt: quæ a natura maxime abhorrent. Sed ut morte nihil est magis secundū naturā: ita iustius certe nihil. Sola em̄ mors æqualis est omnibus: quæ neq; pauperes discernit: nec excipit locupletes: regesq; pari iure adit & subditos. Quod nisi corpus nobis fragile eēt: cor lubricū

Marginal notes: Camillus; Miltiades; Themistocles; Aristides; Africani; Abel; Ioseph; Iesus; Christus; Nūeri. xxiij.; Arcesilaus

animus imbecillus: nō modo mortē nō timeremus: sed miro potius desyderio eā appeteremus: Intelligeremus eñ maximā nobis in morte positā esse utilitatē: cū uita hæc perniciosa sit tota: & extremo obiecta discrimini. Quod Paulus apte significās: Mihi inquit uiuere Christus est & mori lucrū. Nā Christū esse intelligebat corporis mortē & spiritus uitā. Mors certe illa est optima: qua cū adhuc sumus in carne: peccato quidē morimur: deo aūt uiuimus. Illa uero & horribilis & pessima: de qua scriptum legimus: Dimitte mortuos ut sepeliant mortuos suos. Istiusmodi eñ morte: dū uiuit etiā corpus: animus ipse facinorū mole opprællus moritᷣ. Hinc illud est: Anima quæ peccat: ipsa morietᷣ. Qua quidē morte quæ mors alia esse queat aut tristior aut amarior: nullā reperio. Hæc eñ mors illa est ob cuius horrēdā formidinē dictum audiuimus: Quærēt homines mortē: & nō inuenient eā: quiq; frustra dicturi sunt mōtibus: Cadite super nos: & collibus operite nos. Et mors quidem: qua discessum animus facit a corpore: quāq; sua natura in maximis bonis habenda est: quod & maximis huius sæculi malis nos liberat: & ad maxima alterius uitæ bona nobis trāsitū præbet: danda tamē est opera curādūq; diligenter: ne nos imparatos offendat. Nam & salutifera medicorū pocula qui minus tempestiue & ut oportet obduxerit: ad perniciē sui corporis nō ad salutem obducit. Et gubernator quibus uentorū flatibus poterat modo secūdis uti: fit quādoq; eius uel negligentia uel ignauia aduersos ut patiatᷣ. Mors eñ nusq; longius a nobis abest: quæ per omnē uitæ cursum nos comitatᷣ: nobiscū pernoctat: nobiscum uigilat: nobis adhæret semper: & quicquid uel agimus uel dicimus uel animo uersamus: curiose obseruat. Nec est quod quicq; malit: q̃ ꝓdesse nobis: modo animaduertit nos sui non obliuisci: monetq; exēplo totius uitæ: ut quotidie discamus mori: cū perspicue cognoscere liceat nullā esse uitæ partē: quæ diutius duret: quæ nobis etiā uolentibus petētibusq; nō se morti dedat. Quē eñ reperies qui suo ætatis statu cōtentus uiuat? Debilis balbutiensq; infantia ꝓcacitatē & lusionem pueritiæ cōcupiscit. At pueri adolescentiæ libidinem atq; amores adamant. Hæc uero ætas iuuentutis robur & gloriā admiratᷣ. Iuuenes aūt grandioris ætatis: tū prudētiā: tum auctoritatem maxime omniū optāt. Sed illo ubi est peruentum: quis est quē sui nō pœniteat: cū intelligat sibi frustra esse omnia cōcupita: seq; uideat uel ignorantē singulis ætatibus uitæ suæ esse mortuū: nec ita mortuū ut ampli⁹ moriēdū nō sit? Quo fit ut in oībus sit innata quædā mutatiōis finisq; appetitio. Sola mors ea nostrarū

Paulus Phil. j.

Ezech. xviij.

Apoc. vj.
Luc. xxiij.

actionũ omnium ultima: quæ tãto nobis eſt horrori: & perturba-
tionũ omniũ finis eſt: & cũ malorũ omniũ ceſſatio: tũ cõmigratio
ad quietẽ. Nã quid mortẽ abſentẽ horremus: quæ præſens ſimil-
lima eſt ſomni? Vt eñ ſomno ſæpius intercipimur ne aduertentes
quidem illũ adeſſe neq; ſentientes: ita etiã morimur ſenſu penitus
intercepto: eademq; facilitate mortẽ obimus: qua ſomno occupa-
mur. Plurimi uero intereſt: utrũ nos illa paratos expectãtiſq; inue-
niat: an imparatos inter oſcitãtiſq; offendat. Eadẽ eñ quæ nobis
q̃ optime cupit fore: ſpeculatur noſtra omnia acutiſſime inſidiat-
q;: ſiquid agat a nobis perperã. Et captato tempore uiribus omni
bus impetũ in nos facit: Nullaſq; neq; rationes nec preces admit-
tens naturæ debitũ exigit. Facitq; cõfeſtim: ut quod cõcretũ fue-
Epicharmus rat ſecundũ Epicharmũ: diſcernat: eoq; redeat: unde uenerat: ter-
ra in terrã: ſpiritus aũt ſurſum. Cuiq; eñ elemẽtorũ: quod erat ele
mẽtale in corpore hũano: ꝓ ſua reddit portiõe: & hum⁹ humo &
aquæ humor & aeri flatus & igni uis ignea. Nã animus qui ẽ ſub-
ſtantia incorruptibilis: incõmutabilis: ſempiterna: qui uitã infun-
dit corpori qui uita eſt corporis: nõ humi remanet natura ſui: ſed
ubi ſe a corporea cõcretione ſecreuerit: morit quidẽ corpus: ipſe ue
ro mortẽ nõ recipit: ſed relicto corpore: ſi nullis ſe carnis ſordibus
inquinauerit: euolat altius: nuſquãq; conſiſtit donec eo ꝑuenerit
Luc. xij. unde ꝓfectus eſt: ad illum ſcilicet: qui ait: Quid ſcis an nocte hac a
te tua anima repoſcat? Non eñ morit animus una cum corpore:
ſed ab eo repetitur: a quo uſui datus eſt. Itaq; nõ interit: nõ diſſipa
tur: nõ deletur: ſed ut inquit propheta: In manibus dei eſt ſemper.
Eo autẽ cũ peruenerit: quieſcit tandẽ longioris ſuæ peregrinatio-
nis fructus uberrimos per omnẽ beatitudinis læticiam aſſecutus.
Cum tantũ igit in morte ſit bonum: eaq; tanta ſerpat facilitate: ut
ne ſentiat quidẽ: quid mors nobis timẽda eſt: uel potius nõ optan
Socrates da? Audi etiã quæſo: quibus uerbis Socraten facit Plato uti apud
Plato iudices: Nec mireris: qđ tã multa a græcis traduco. Non eñ id a
me factũ eſt ꝓpter eã orationis facilitatẽ: quã mihi in omni & ſcri-
bendi & dicẽdi genere æque apud græcos atq; apud latinos prom
ptu eſſe opinaris: ſed ut ad latinos: quos habere potes ipſe ꝑ mul-
tos græcis quoq; teſtibus additis nõ ſis ꝑſuaſu difficilis. Socratis
aũt uerba hæc ſũt: ut memini: Timere eñ mortẽ o iudices aliud ni
hil eſt q̃ exiſtimare ſe eſſe ſapientẽ: qui non ſit. Videt eñ ſcire: qđ
neſcit: Nã nemo ſcit mortẽ. Hæc aũt bonorũ oĩm eſt homini maxi-
mũ: quã hoĩes æque timẽt: ac ſi certo norint eſſe maximũ oĩm ma
loꝝ. Et recte quidem Socrates. Quid eñ boni in ſe habet hæc uita

mortalis? Vel quibus potius malis nõ abũdat? Permulta ꝑfecto nobis in huiusce uitæ agitationibus ac fluctibus in oẽm partẽ obeunda ferẽdaq́ sunt aĩo cõstanti atq́ inuicto: quæ sunt omni mortis acerbitate quã falso existimãt: lõge acerbiora: Qđ ni ita esset: nõ tam multi fuissent: q̃ ut se ĳs difficultatibus aut animi aut corporis soluerẽt: uitæ mortẽ spõte atq́ alacriter prætulerũt. Quẽ eñ inuenies: cui uni ad animi præstãtiã cõmoda oĩa & corporis & fortunæ ꝑ uolũtate cõtigerint? Nõ patit̃ rõ naturæ: deus ipse nõ patit̃: ut bona simul omnia: quæ uulgo existimant̃: ita in unũ aliquẽ uirũ cõfluant: ut tanq̃ ꝑpetua sint futura. Id qđ etiam Helena illa Homerica nõ ignorans ita loquit̃.

Ast alias alĳ quisquis ualet omnia solus
Datq́ bonũq́ malũq́ deus. Omnia inq̃ nobis & bona & mala: hoc ẽ cõmoda & incõmoda ab deo sunt: idq́ semper ad nostrã utilitatẽ. Nam uitium & peccatũ: quod certe sua natura malũ est: a deo esse nõ potest. Itaq́ studẽdũ est: quod in nobis: positũ puto: ut bonorũ operũ ueræq́ pietatis simus studiosi. Quæ uero aut extraria sunt aut a nostra potestate aliena: ea si aderunt: & modeste utamur & grauiter: sin aberunt: non turbemur. Nam ut breui exemplo Vlyxes monet apud Homerum.

Vlyxes Homerus

Non uni dat cuncta deus: formosus ut idem
Sit simul & prudens ac multa laude disertus.
Qui specie caruit: deus hunc uenerabilis ornat
Viribus eloquĳ: quo fit: mirentur ut unum
Hunc alĳ suauis linguæ dulcedine capti:
Hic autem fidens orat: leniq́ pudore
In cœtus excellit agens: quẽ numinis instar
Suspiciunt: urbem quisquis petiere: loquentem
Ast alium formæ bonitas quem cominus æquat
Cælitibus: penitus defecit gratia linguæ.

Vt igit̃ naturæ atq́ fortunæ cõmodis moderate utendũ est & secũdũ rationẽ: ita etiã incõmoda siqua sunt: animo infracto atq́ ingẽti toleranda sapientes iubent. Siquid igit̃ Valerĳ obitus tibi fortassis incõmodat: debes tu sane id quicquid est incõmodi cũ illiꝰ maximo cõmodo pensare. Ille eñ ex huius sæculi tædiosa & ꝑmolesta peregrinatiõe: ex hisce erroribus turbulentis in tranquillum illum & exoptatum beatitudinis portum beneficio mortis elatus est. Et mors quidẽ ipsa quæ stultis tãto habet̃ odio: nõ solũ est naturalis atq́ necessaria: sed habẽda ĩ bonis optatissimis. Nã si quicquid ex cõtrarĳs rebus cõstat: corruptibile est natura: cui mirum

uideri debet oportere hominē aliquando corrumpi: quoniā sit ex contrariis cōcretus. An ignoramus id esse necessario corruptibile: quod generabile sit natura? Cunq; homo naturaliter generet: necessario fieri: ut is secūdū naturam corrumpat. Præterea humani corporis elementa nō alius sunt speciei q̄ aliorum partes elemētorū: sed cū ea elementa quorū cōcretione alia cōstant corpora: corruptionē admittant necessitate naturæ: nunquid meliore sint priuilegio humani corporis elemēta? Elemētis aūt corruptis hmōi: nostra ne corpora integra sint futura? Ad hæc si natura ipsa quā dicimus a mente diuina & ꝑducta est & cōstituta: sicuti certe est: quæcūq; a natura sunt: nō bona esse non possunt: Fluunt em̄ ab illo de quo scriptū est: Vidit deus cuncta quæ fecerat & erant ualde bona. Nec em̄ naturā solū: sed etiā effectus omnis qui sunt secūdū naturā: ab deo ut a prima efficientiq; & uniuersali rerū omniū causa ꝑductos esse: & theologi omnes philosophiq; affirmāt. Cū mors igit̄ sit effectus adeo naturalis ut unus sit secundū sapientissimum

Salomon. Salomonē hominis iumentorūq; interitus & æqua utriusq; cōditio: eam qui malam esse dicit: & naturæ cōtradicit & deo. Nihil est inquā morte cōmunius. Animāti parcit̄ nulli. Nemo est neq; fuit unq; tanta fœlicitate: tāta gratia apud deum: cui moriendi ius detrectare licuerit. Quā rei necessitatē Homerus secum animo medi-

Homerus. tatus: ita Mineruam loquentem introducit.

Minerua. Sed neq; cælicolæ quem dilexere: tueri
Aequa morte queunt: ubi perniciosa trahentis
Sors rapuit læti. Et ne id quidem absurdum.

Num inquā qui sibi non pepercit: quo nos ab æterna morte recuperaret: nos patiatur ꝓpter nosipsos sæculi mortis immunes: sine qua ad sempiternā uitā ire nō licet? Quod si animalia uniuersa ineuitabili quadā naturæ lege morti sunt adiudicata: quid ipsi frustra atq; inutiliter naturali iudicio aduersemur? præsertim cū uix ullum sit animal homine imbecillius: Vel Homeri sn̄ia: qui ait:

Nil magis est hominis natura infirmus omni
E numero: spirant quæcunq; animalia terris.
Ac serpunt.

Si em̄ uelimus nostri corporis naturā cum cæterorū singillatim animalium natura cōferre: inueniamus multo nos & pluribus & maioribus subiectos incōmodis q̄ aliud ullū animal.

Vlyxes Sophocleus. Itaq; nō incōgrue Vlyxes ille Sophocleus id cōsiderās ita loquit̄.

Quicunq; uitam uiuimus: aliud nihil
Q̄ simulacrum aut inanis umbra nos sumus.

Recte sane hominē simulacrum Sophocles atq; umbrā uocat: rē

ſane & uanã & cõtemnẽdã. Hunc aũt ꝓpe modum ſecutus Horatius Flaccus inquit: Puluis & umbra ſumus. Sed longe id aptius & apertius Pindarius expreſſit. Horatius flaccus Pindarus

Quid autem eſt ullus? quid nullus?

Vmbræ ſomniũ homo. Nam cũ umbra debilius nihil ſit: quale ſit umbræ ſomniũ: nõ eſt intellectu difficile. Vnde igiẽ tanta ſit nobis animi elatio: neſcio: ut qui cæteris animãtibus ſumus fragiliores: ſoli uelimus ex omnibus detrectare ius mortis: quæ ut natura rationeq; debeẽ: ita neceſſario cõmunis eſt omnibus. Quod ſi intelligeremus: quãtũ ineſt in ea boni: nunq̃ adeo nobis eſſemus aduerſi atq; inimici. Quæ eẽ imprudentia noſtra eſt: ut ignoremus ad finẽ omnia referri oportere? finem uero ut bonũ appeti? Finis autẽ uitæ huius q̃ mors alius eſt nullus. Q̃d ſi ſummum bonũ & finis ultimus cõuertunẽ: mortẽ habendã eſſe in ratione fœlicitatis qui negarit: quæ ſit fœlicitatis ratio nõ intelligit. Simul eẽ cum morte & uita & hũana omnis finiẽ actio. Itaq; recte Crœſum & ſapiẽter monuit Solon: huiuſmodi finẽ expectare oportere: & tũ demũ de humana fœlicitate iudicare. Nõne præterea ſcriptum eſt: Ante mortem nõ laudaueris queq̃? Mors eẽ & finis eſt. & teſtimoniũ anteactæ uitæ. Tum demũ ſuo officio functus eſt gubernator: cũ nauim deduxit in portũ. Nec orator laudem meruit: niſi perſuaſerit. Nec medicus: niſi ſanauerit. Et miles abſolutã ſtipendij mercedem nõ recipit niſi hoſtem ſuperauerit. Et imperator cõfecto bello laurea decoratur. In ea ſeceſſione: quã animus facit a corpore: ipſe quidem moleſtia omni ſollicitudineq; abſoluiẽ at corpus reſoluitur. Quo fit: ut animus ita abſolutus incredibili gaudio perfundatur. Corpus aũt reſolutum in terram cũ nihil ſentit: mali omnino patiaẽ nihil. At mors eſt humanæ huius uitæ priuatio. Argute q̃dem obijcitur & ſubtiliter. Priuamur eẽ mortis beneficio quotidianis curis diurniſq; & nocturnis angoribus. Priuamur inq̃ priuamur ijs cunctis perturbationibus: quæ tanq̃ efferatæ quædam & immanes truculentiſſimæq; belluæ animum corpuſq; cõficiũt. Quẽ eẽ mihi excipies: qui minus ſit: aut ad ſollicitudines anxius: aut ad labores deſidioſius: aut ꝓcliuis ad uoluptates? Quid tãti facimus hãc uitã: in qua nulla eſt ſecuritas: nulla trãquillitas: nulla quies? Ad quas eẽ cupiditates nõ incẽdũt noſtros animos: nõ inflammãt ardentiſſimæ faces corporis? An præterit unquã dies integer ſine aliqua uel corporis uel animi ſaltẽ offenſiõe? Nõne in rebus etiã lætiſſimis triſtia ne interueniãt: nobis timẽda occurrũt adeo ut metus ipſe magis etiam nos affligat: q̃ quod perinde atq;

Crœſus
Solon
Eccleſiaſti. xj.

miserrimū timuimus cū aduenerit? Nū secundæ res quas opinamur maiori nobis sunt uoluptati ꝙ dolori aduersæ? Quod si etiam bona quæ existimanť sine angore nõ sunt: quid in uita sit boni: nõ intelligo. Nõ nasci longe optimū: inquit Salomõ: Et id quidē multo melius ꝙ Silenus. Is em̄ cõprehẽsus: ut est apud Crantora: monuit Midā regē: uitā hanc esse cruciatū: & a principio usq3 ortum hoīs infortuniū esse maximū. Et Iob uir ille sanctissimus diu antea ait: Benedictio morituri ueniat in me. Sciebat em̄ id humi teneri ac sepulchri latebris occlusum resolui in terrā: qđ non secus morti ꝙ uitio esset obnoxium: Illud uero qđ uirtutē disciplināq3 appeteret: qđ summi boni deiq3 esset studiosum: altius euolare: eiq3 adhærere: ad cuius imaginē est creatū: unde uitæ accepit spiritū: & in animā uiuentē factū est. Itaq3 iure aliqñ dicere consueuit: Pereat dies illa in qua natus sum. Satis em̄ ostendebat: quātū boni esset in morte: cū dies natalis sui ut periret optabat. Nā ut natalis initiū est incõmodorū atq3 malorum omniū: ita etiā mors trāsitum nobis præbet ad bonorum omniū sempiternā possessionem. Cuius rei desyderio & Hieremias se generatū esse deplorat: & rex Dauid petebat a dño: ut notū sibi faceret finē suū & numerū dierū suorum. Quod neuter certe fecisset: nisi mortē ut egregiū quoddā bonū optasset. Quātū præterea sit bonū in morte: nõ modo patriarchæ & ꝓphetæ ac cæteri sancti uiri: sed ij etiā qui gentiū dij sunt habiti: iussu ueri omnipotentisq3 dei delucide ostenderunt. Cleobis & Biton fratresq3 & Argiui: qm̄ pro iumentis iugo colla subdidere: matreq3 curru insidētem ad templū Iunonis usq3: qđ stadijs quinq3 & quadraginta distabat ab Argis: mira pietate traxerūt: pro summo tantæ bonitatis præmio: ut est apud Herodotū: a numine morte donati sunt. Idemq3 boni inter dormiendū cõtigit: cū Agamedi & Trophonio: quoniā pulcherrimū Delphis templum Apollini sunt fabricati: tum etiā Pindaro: cum quid esset homini optimū: ab Apollinis oraculo quæsisset. Nam nõ multū post tempus in Gymnasio cū esset relaxatusq3 in somnum: caput in dilectissimi pueri sinum posuisset: suauissime diem obijt. Sed quid pluribus gentilitatis delyramenta cõsecter: cū ratione nõ obscura mortis bonū probari queat. Illud ꝓprie ueroq3 bonum & dicimus & tenemus: quod ad animi pertinet dignitatem. Quod autē animo detrimentum nõ affert: id malū certe nõ est. Sed cum mors nullū afferat animo detrimentum: malū esse nõ potest. Quod uero malum nõ est: id bonū esse patet. Quid ergo uel nostram uel nostrorum mortem adeo ægre ferimus: quæ tātum continet in se bonū:

Salomon
Silenus
Crantor
Mida
Iob. xxix.
Iob. iij.
Hieremias
Dauid
Cleobis
Biton
Iuno
Argi
Herodotus
Agamedes
Trophonius
Delphi
Apollo
Pindarus

ut ſine illa eſſe beati nullo pacto poſſimus? Quare cum oſtenderimus mortem eſſe & cõmunem & naturalem & neceſſariam & omnibus debitam: eãdemq́ habere ratione finis: qui nõ bonus eſſe nõ poteſt: & tanta præterea facilitate irrepere: ut uix a ſomno ſuauiſſimo quicq́ differat: quid eſt quod eam nobis lugendã exiſtimem? quæ ſola nos liberat omni turbido corporis motu: ſeq́ nobis tutiſſimam ducem præſtat: qui ex his tenebris excedamus in lucem illã: quæ & uniuerſum mundũ illuminat: & ex hominũ corde caliginẽ omnẽ eijcit? Num forſitan ignoramus mortẽ ipſam: quid ſit? Nec aliud quicquã nos magis torquet: q̃ ipſius nõis ſignificatũ: cum uulgo affirment iccirco mortem eſſe nominatam: quod mordeat. Mordere autem eſſe atrocium & immanium belluarũ: quaſi culices quoq́ & muſcas & pulices mordere non dicamus: quaſi culices etiam nomina ſint uel a natura uel a ſapientibus indita: & non plura opinio ſæpe uulgi ac uoluntas q̃ ulla exquiſita ratio inuenerit. At ego nõ a mordendo mortem deduci arbitror: ſed a græco nomine quod eſt μόρος: moros: quod ſortem mortemq́ ſignificat: unde & morior & mortem deſcendere quis ambigat? μόρος: moros: aũt a ṽbo μέρειν: merin: deſcẽdit: q̃ uerbo partiri ac ſeparare ſignificat. Nã quid aliud eſt mors: q̃ quod modo dicebam: animi a corpore ſeparatio: naturæ ſcilicet incõmutabilis atq́ immortalis a natura mutabili & mortali? Num ſumus obliti quicquid culpæ obnoxium eſt: id etiã morti deberi? Si ꝓpter Adã ſumus omnes in culpa: omnes propter Adam debemur morti. Si debitum igitur eſt mortis: decoctores indubitato futuri ſimus: ubi impatientius feramus mortis ſolutionem. Debet eñ finis coueni re principio. Et quo pacto poſſimus ꝓ charitate patria pectus offerre obuiã morti: ſi aliorũ obitũ tanto luctu: tãto mœrore ꝓſequimur? Quod eñ accepimus: qui ꝓ patria mortẽ appetiuere: quod certe nunq̃ feciſſent: ſi tãtũ in morte doloris: tãtũ mali poſuiſſent. An pluris fortaſſe patria nobis faciũda ſit q̃ natura: q̃ deus? Nũ quod dies tandem obliterabit: id non ratio prius leniat? An malimus eorum quorum mortem acerbe ferimus: memoriã obliuiſci q̃ per conſolationis remedia tueri: ut quorum recordatio uoluptate debet: afficiat animũ ægritudine? Si rurſus effuſior: ſi immoderatũ gaudiũ uitio datur: nũ luctus: num lachrymarũ nimietatem laudemus? Quid quod perturbationũ omniũ ægritudinem eſſe peſſimã grauiſſimi philoſophi tradiderũt? Paucoſne iuenias: quoſ nimius animi dolos alios ad inſaniã: alios ad laqueũ: alios ad ferrũ impulerit: ut quẽ mœrorem ferre nõ poſſent: ab eo ſe morte uẽ

μόρος
Moros
μέρειν
Merin

Adam

Niobe
Artemisia
Mausolus
Phillis
Demophon
Aiax
M. Cato
M. Brutus
M. Otho.

dicarent? Prætereo Nioben: quæ nimio luctu sensum amisit. Artemisiã conticeo: quæ ob uiri Mausoli obitũ in assiduis lachrymis & eiulatu cõtabuit. Quid Phyllin illã Demophõtis. Quid Aiacẽ Telamoniũ cõmemorẽ. Quid. M. Catonem. Quid. M. Brutum. Quid. M. Othonem cæsarem. Quid alios pene infinitos in mediũ referã? Romanorũ & Græcorũ historiæ amentiũ hominũ plenæ sunt: qui sibi ꝓpterea mortẽ asciuerũt: qm̃ patientiã nõ didicerant. Itaq; dũ animorũ magnitudinis se laudatum iri iudicassent: sunt a sapientibus uiris omnibus mollissimi iuxta atq; suꝑbissimi iudicati. Nam quẽ animũ ueluti deposuit apud nos deus: hũc debemus reddere non abiicere: ne collatũ beneficiũ uideamur maleficij loco ducere. Quæcunq; ab deo sunt: ea omnia bona sunt: sine illo aũt boni esse nihil cuiq; potest. Vt mors igiť optanda: ita minime anteuertenda: quin opera danda est: ut nos uigilantis semper accinctosq; inueniat. Quod si fecerimus: de animi sede nunq̃ neq; deiiciemur: neq; mouebimur. Et nõ modo interitũ animi: quẽ indocti nõnulli falso opinãť: sed ne dolorem quidẽ corporis in morte qui nullus est omnino formidabimus. Nam uiuere animũ post dissolutionẽ corporis ac per sese cõsistere: põt tripliciť demõstrari: Et primum quidẽ quadã naturæ ui: tum rõne: demũ uero diuina iusticia. Et immortalitatem sane animoꝝ satis nobis ꝓbare debet ipsa natura: si alia etiã nulla ratio: quæ sunt fere infinitæ: posset adduci. Videmꝰ eñ nullã esse omnino nationẽ neq; fuisse unq̃: quæ nõ gerat diligentẽ curã mortuorũ uariis officiorũ & generibus & ritibus eorũ animos ꝓsequẽs: qđ certe nemo faceret: si ea putaret ad uita defunctos nihil pertinere. Ad quod omnes gentes cõmuniter sentiunt: id quadã naturæ lege fieri uideť. Quem quidem populorũ omniũ de animorũ immortalitate cõsensum: ii oẽs qui habiti sunt animo altissimo acerrimoq; ingenio: maiorẽ immodum cõfirmarũt. Quis eñ uir magnus ac sapiens mori ultro uoluisset: si animũ una cũ corpore moriturum esset arbitratus? Num se præcipitasset in ætnam Empedocles sine spe magna ĩmortalitatis? Si falsum esse Theombrotus putasset: quod de animorũ immortalite apud Platonẽ legerat: nũq̃ se de muro præcipitẽ dedisset: quo illam assequereť. Quæ tanta cupido gloriæ Curtiũ: quæ tanta patriæ charitas in illũ terræ hiatum potuisset immergere: si totum se peritturũ morte credidisset? Idẽ de Codro rege. Idem de Philenis. Idẽ de tribus deinceps Deciis. Idẽ est de aliis q̃plurimis existimãdũ: qui prudẽtia & uirtute plurimũ claruerũt. Ex quibus rebus cognosci põt: animũ nõ modo nõ interire cũ corpore: sed ab ciꝰ uincu

Animũ uiuere post mortẽ tripliciť ꝓbať
Prima probatio.

Aetna
Empedocles
Theombrotꝰ
Curtius

Codrus
Phileni
Decij tres

lis solutũ lõge eẽ meliore statu uitæ. Itaq; recte inqt Phocyllides. Phocyllides
Vita breuis nobis: ad tempus uiuimus omnes.
Ast animus mortem seniumq; ignorat: & idem
Viuit ĩ æternũ. Nec illa ineptius dicta ab eodẽ Phocyllide legim⁹. Phocyllide
Nãq; manent animi mortali in corpore mortis
Expertes: homini concessus spiritus usu:
Est imago dei. Quod si ui naturæ prisci illi gẽtiles ꝑ quasdã uelu-
ti cõiecturas perq; nocturna atq; diuturna uisa aĩorũ ĩmortalitatẽ
assequebant̃: quid nobis faciũdũ est: quib⁹ renatis in Christo Iesu
omnis caligo inscitiæ e mentibus debet esse sublata? Homerica il- Homerica
la necati hoĩs diuinatio: que uocat̃ νέκυο μάρτια: Necyomãtia: νέκυο μαρ
quid aliud tota demonstrat q̃ animos esse immortalis? Et homi- τια
nẽ aliud nihil esse q̃ animũ ipsum inquiens. Necyomãtia
Tiresiæq; anima sceptroq; ornatus & auro Tiresias
Venit. Dedita eṁ opera cũ anima in fœmineo genere usus esset
poeta sapientissimus: ad masculinũ trãsiuit genus: ut ostẽderet ani Homerus
mã esse Tiresiam. Itaq; omniũ primus Homerus fuisse legit̃ ex gẽ-
tilibus: qui hominis corpus carcerẽ nominarit: hoc est δέμας: de δέμας
mas: ut doceret solã esse mortẽ: quæ hominis animum corporeo Demas
carcere atq; nexu liberat. Animũ uero a corpore separatũ & uige- Homerus
re & sapere meminisseq; ac uelle. Quã quidẽ sentẽtiã Homerus se- Patroclus
cutus ita Patroclum in somnis facit loqui perite Ad Achillen. Achilles
Num dormis oblite mei? nunc negligis orbum
Luce: modo uiuum quẽ sic curaueris ante?
Me sepeli propere: quo inferni Dytis Achille
Transuehar ad portas: animi nam me eminus arcent
Extincti populi secũ tranare uetantes
En uagor: & frustra manes peto: porrige dextram:
Imploro: nec eṁ retro me annare potestas
Post ignis fortem: nec uiui longius acti
A socijs sessum: nos consultabimus ambo.
Sed me quæ genuit: sors dura absorbuit olim.
Et te fata eadem Troiæ sub mœnibus almæ
O superis forma similis stant certa perite. Nũ hæc finxisset unq̃
antiquissimus ille diuinusq; poeta: nisi firmissimis rationibus cõ-
pertũ habuisset animos hominũ cũ discessum fecissent a corpore:
per sese consistere nullaq; tangi mortis suspitione? Et ut reliquos
poetas missos faciã: audiamus Euripiden: qui Anaxagora docto- Euripides
re est usus. Apud hunc eṁ hæc loquit̃ Polydorus. Anaxagoras
Adsum relictis promptuarijs latebris Polydorus

Portisq; tenebrarum: colitur ubi deum
A regia procul erebus: cysseide
Polydorus Hecuba natus ac Priamo patre:
Qui urbem periclum cum teneret argolici
Martis: ruinam ueritus ad Thracis hospitam
Polymestoris me clanculum misit domum.
Is cherrhonesiam optimam glebam serens
Populum ferocem ui regit: mecum simul
Multum dat auri pater: ut esset filijs
Quo uiuerent: satis superstitibus suis.
Atqui priamidum quoniam erā natu minimus.
Me misit extra genitor: arma nam iuueni
Hastamq; ferre nō potis eram brachio.
Dum Troia rectis mœnibus: dum turribus
Infracta staret: dum meus frater feri
Hector secundis utitur belli uicibus
Paternus hospes me quasi quem surculum
Alebat augens miserum: at ubi patria perijt
Hectorq; frater: & patris lares penitus
Cecidere. Pyrrhi & ipse procubuit manu
Iugulatus impij pater ad aram deæ:
Occidit auri gratia me hospes miserum:
Corpusq; pelago tradidit: quo aurum domi
Haberet ipse: iaceo nunc in littoribus
Nunc in salo ponti sine sepulchro & flætibus
Q; plurimis uorticibus actus fluctuum
Nunc corpore relicto feror matrem ob hecubam.
Iam tertium pendens diem: quantum mea
In cherrhonesio solo ex troia ueniens.
Adest misera parens: quietem danai agunt
In littore omnes huius agri threici
Cum nauibus simul suis: nam peleo
Satis parente super suo uisus tumulo.
Omnis Achilles copias classis Danae.
Quæ palmulas domū maritimas dirigunt
Remorat unus uictimam suo dari.
Ac præmium Polyxenam tumulo petens
Meam sororem cōsecuturus quidem.
Nec em̄ ab amicis nō feret quē petit iugulum
Fatum sororem cogit hocci die perimi

Cadauera duo filium tuebitur
Mater duorum illius infauste ac meum:
Nãq; ut sepulchrum rite contingat mihi
Seruæ offeram me pedibus in maris salo:
Manes eñ exoraui: ut in matris manus
Cadam: ac sepeliar: quod itaq; optaui mihi
Erit: anui matri eminus cedam meæ
Hæc ex tabernaculo Agamemnonis ueni
Mei metu uisi: o parens quæ regia
Genita domo seruis: ut infœlix agis.
Quantum prius nunq;: deus quis te bona.
Ex ante fortuna malis conficit uariãs. Obscure ne Euripides no- Euripides
bis immortalitatẽ animorũ ostendit in hac longiuscula interfecti Crantor
Polydori cõquestione. Et ne cũ poetis sim dicẽdo ꝓlixior: audia- Xenocrates
mus: quæ ex Academico Crãtore auditore Xenocratꝭ Arcesilaiq; Arcesilaus
doctore & Cicero & Plutarchus memoriæ ꝓdidere de Euthynoo Cicero
quodã Italo Elisij terinæi filio. Tradũt eñ hũc Euthynoum nulla Plutarchus
neq; morbi nec alia quæ uideri posset antecedẽte causa repẽte esse Euthynous
morte correptũ. Quã quidẽ inopinatã casus afflictionẽ pater Elisi Elisius
us q inter oẽs urbis Terinæ ciues & opib9 & uirtute & gl'ia prĩceps Terina
esset: cũ ferret impatienter: putabat eñ filiũ sibi ueueno subreptũ:
nec aliũ i tãtis opib9 & pecunijs ullũ habebat filiũ. Quare cũ nesci
ret: q̃ alio mõ q̃reret liberari ea suspitiõe: petijt ψυχομαντεῖον ψυχομαν
Psychomãtion: quoddã: id est animi uaticiniũ: Eliciebãt eñ a ma τεῖον
lefica illa supstitione stultæ gẽtilitatis animi: mortuorũ q̃busdã sa Psychoman-
crificijs & carminibus: p q̃s ueritas disceret. Quare ubi post pacta tion
sacra: ut mos erat: Elisius obdormisset: habuit uisũ tale. Visus est
ei suus adesse pater: cui cũ narrauisset de filij obitu: illũq; etiã atq;
etiã rogaret obsecraretq;: ut sibi interẽpti filij auctorẽ indicaret. Il-
le ob hãc cãm uenisse respõdit. Itaq; ab hoc inquit: accipe: quæ tibi
uides allata. Nã ex his oĩa quæ adeo doles: intelliges. Erat aũt ille
quẽ pater secũ adduxerat: adolescẽs q̃dã Euthinoi psĩlis & ætate
& forma. Is interrogat9 q nã esset: genius sũ r̃ndit: filij tui. Quæ lo
cut9 tabellas ei reddidit. Ea uero apte tris hmõi uersiculos cõtine-
Infans uirorũ tu Elisi mentes rogas (bãt scriptos.
Nam morte fatali Euthynous iacet tuus:
Quẽ uiuere neq; parẽtib9 erat utile. Qđ si gẽtiliũ opiniõi nõ cre Aurelius Au-
dim9: an etiã uiris christianis: illisq; & sctĩssimis & eruditissimis nõ gustinus
credem9? Hæc sũt Aurelij Augustini ṽba ad Paulinũ epm nolanũ. Paulinus epi-
Porro cũ Mediolani essem9: audiuim9: q; cũ debitũ repeteret a q̃- scopus
Mediolanum

dam defuncti patris cautione ꝓlata: qꝺ filio nesciente a patre iam fuerat ꝑsolutũ: cõtristari homo grauissime cœpit atq; mirari: qꝺ ei pater moriens nõ dixerit quid deberet: cum fecisset etiã testamẽtum. Tũ ei nimis anxio: apparuit idem pater eius in somnis: & ubi esset recautũ: quo illa solutio uacuata fuerat: indicauit. Quo inuẽto iuuenis atq; monstrato: nõ modo falsi debiti calumniã ꝓpulsauit: sed etiã paternũ recepit chirographum: qꝺ pater nõ receperat qñ est pecunia persoluta. Hic igiť putať anima hoĩs curã gessisse ꝓ filio: & ad eũ uenisse dormientẽ: ut docẽs qꝺ ignorabat: a magna eũ molestia liberaret. Ambigendũ ne est cuiq; animos hominum esse immortalis: ubi a corpore se diremerit: cũ perspicue intueri liceat eis uiuos etiã esse curæ? Sed audi deinceps magis admirandũ: qꝺ sequiť. Sed eodẽ ferme tẽpore quo audiuimus id: nobis apud

Mediolanum Mediolanũ cõstitutis: Carthaginis Rhetor Eulogius: qui meꝰ in

Carthago eadẽ arte discipulus fuit: sicut ipse mihi posteaq; in Africam reme‑

Cicero auimus retulit: Cum Rhetoricos Ciceronis libros discipulis suis traderet: recensens lectionẽ quã postridie fuerat traditurus: quẽdã locũ offendit obscurũ: quo nõ intellecto uix potuit dormire sollicitus. Qua nocte somnianti: ego illi quod nõ intelligebat: exposui: immo nõ ego sed imago mea nesciẽte me: & tã longe trãs mare aliquid aliud siue agẽte siue somniante: & nihil de illius dubijs omnino curante. Quomodo fiant ista: nescio: sed quomolibet fiant: cur nõ eodẽ modo fieri credimus: ut in somnis quisq; uideat mortuũ: quo fit ut uideat: & uiuum ambobus utiq; nescientibus neq; curãtibus: quis uel ubi uel qñ quorundã imagines somniet. An fortassis

Augustinus cuipiã minus locuples testis uideri debet Aurelius Augustinus & episcopus & tanta sapientia uir: qꝺ nõ quæ ipse fortasse ꝑmulta in se esset expertꝰ: præ uerecũdia narrare noluerit: sed aliena retulerit? At non ea ꝓfecto narrasset uir grauissimus: nisi uera esse certo

Hieronymus didicisset. Verũ audiamus præsbyterũ Hieronymũ uirũ ut trium linguarũ eruditissimũ: ita ueritate & sanctimonia nemini imparẽ.

Eustochium Is eñ in ijs quæ ad Eustochiũ: & ad reliquas uirgines scribit de regula uiuẽdi in monasterio: ita inquit: Experto itaq; seni deuotæ cõsulenti credite filiæ. Si semel gustatis: ꝙ dulcis est dñs: ad quẽ accedentes poteritis ab eo illud audire: uenite: & ostendã uobis omne bonũ. Et tũc ostẽdet uobis talia: qualia non nisi assuetæ mentes norunt. Scio quid charissimæ. Nã ut insipientiam loquar: ego homũculus sic abiectus: sic uilis ĩ domo dñi adhuc uiuẽs in corpe: angelorũ choris sæpe interfui: de corporeis ꝑ hebdomadas nihil sentiẽs: diuinæ uisionis intutu post multorũ sæpe dierũ spatia præsciꝰ

futurorũ. Corpori redditus flæbam: quid sic manẽs fœlicitatis habebã: quid inenarrabilis delectationis sentiebam: testis est ipsa trinitas: quã cernebã: nescio quo intutu: testes sunt & ipsi beati spiritus qui aderant: testis est & conscientia mea quibus bonis ipse fruebar: quot & qualia nescit ꝓferre mollicies corporis mei. Non potest ad tantæ cõtẽplationis dulcedinẽ cor sæcularibus plenũ negocijs peruenire. Hæc ab Hieronymo scripta sunt. Quæ uero uas electionis Paulus apostolus de se scripserit: nõ sũt uisa mihi prætereunda. Nam & auctoritate scribentis & rei magnitudine sunt auditu dignissima. Si gloriari inquit: oportet: nõ expedit quidem. Veniã aũt ad uisiones & reuelationes domini. Scio hominẽ in christo ante annos. xiiij. siue in corpore siue extra corpus nescio: deus scit: raptum huiusmodi usq; ad tertiũ cælum. Et scio hmõi hominẽ siue in corpore siue extra corpus nescio: deus scit: qm̃ raptus in paradisum: & audiuit arcana uerba: quæ nõ licet homini loqui. Si uiuentium adhuc in corporibus animi nõ per uisa quædã allata extrinsecus quæ a græcis uocãt φαντασματα: Phãtasmata: sed sui ipsorũ ui atq; natura siue ad breuissimũ tẽporis punctũ ab illo fuerint a corporibus separati atq; ijsdem redditi: qui uerbo & Laçarum suscitauit & puellã: siue a sensibus abducti atq; altius eleuati ea lumine mentis perspexerint: quæ oculo corporeo uidere non licet: si uiuẽtiũ inq̃ animi possunt sine ullis corporis adminiculis permulta scire atq; cognoscere quæ sunt ab omni sensu corporis aliena: quid dubitemus & animos esse immortalis: & tum demũ frui suæ immortalitatis bono: cũ a se omnino abdicarint corporeũ omne impedimentũ? Sed hæc horũq; similia: si cui fortasse uideanť antiquiora: exemplis item duobus tẽpestatis nostræ cõtẽti simus. Gabriel cõdelmarius: qui postea Eugenius nominatus: summa cũ dignitate & gloria Romano pontificatui præfuit: cũ uæhementius ægrotaret: essetq; de eius salute a medicis omnibus desperatũ: illi iam de morte nõ tam sollicito q̃ nihil certius expectãti: & Petrus & Paulus apostoli duo apparuerũt in somnis: utq; bono animo esset: hortati sũt. Nã & bonã ualitudinẽ ei redditã eẽ: & ꝓpe diẽ fore: ut summus põtifex crearet. Quod quidem utrunq; secutũ est. Nam tũ simul cũ somno illũ reliquit febris: tũ nõ multopost cum Martinus Columna prudentissimus ille & amplissimus pontifex q̃ fortunatissime & cũ mirifico ecclesiæ Romanæ incremento uitã finisset: pontificatui ipse præfectus est. At Nicolaus quintus optimus ille & eruditissimus plane uir: in cuius munificẽtissimi patris obitu: docti omnes ingenioq; præstãtes extremũ naufragiũ passi

Paulus apľus
ij. Corĩ. xij.
φαντασματα
Phantasmata
Laçarus
Gabriel cõdelmarius
Eugenius
Petrus
Paulus
Martinus columna
Nicolaus quintus

Nicolaus cardinalis — sunt: Cū Nicolai albergati sapiētis imprimis & sancti uiri: Cardinalis Bononiēsis obitum molestius ferret: hunc tandē per somniū ad se uenire existimauit: & ita anxium appellare: Thoma fili quid
Thomas — diuti⁹ gemis? Quid adeo te affligis? Pone lachrymas: & te collige: Nobis em̄ bene est benignitate Iesu. Itaq; surge atq; accingere. Ad
Petrus apl̄us — breue em̄ tempus graue tibi subeundū est munus Petri gubernandæ nauiculæ. Quā quidē somni uisionē haud ille dissimulāter prætulit. Nam cū aliis nōnullis familiaribus: tū etiā mihi cum hac iter faceret Germaniā petens ab Eugenio legatus: cum inter loquē
Germania — dum in sermonē incidissemus de mansuetudine & grauitate Nico
Eugenius — lai cardinalis: id omne somniū coram ueluti iocabundus retulit:
Philelfus — Subdidit em̄ cū hoc euenerit: Philelfe mi fructū recipies ueteris nostræ consuetudinis. Cūq; intra alpes eodem itinere obuiam habu
Aeneas Siluius — isset Aeneam siluium integerrimū & eloquentissimū episcopū Tri gestinum: qui a Frederico austrio: Romanorum rege orator uenie
Frederic⁹ rex — bat ad Philippū Mariam inclytum Mediolanensiū ducem: simul
Philipp⁹ dux — q̄ uterq; uesperi diuertissent in quandā cauponulam: & Aeneas parcius sumptum faceret: utpote qui ab eo rege legaret: qui stoica eruditus instructusq; disciplina: nō minus parsimoniæ nummorū q̄ uitæ frugalitati continenter studet: tum ad Aeneam conuersus Thomas: Reuerendissime pater inquit: quid est opus tāta utamur parsimonia: cum uterq; in ecclesia Romana pontifices maximi futuri sumus? Quā quidē rem nō serio minus q̄ ioco eū prædixisse certus ostendit euentus. Videmus em̄ alterum summa sua cū lau
Pius secūdus — de summū pontificem cōcessisse naturæ: at Aeneam cui nunc Pio secūdo nomē est: nō secus fortiter q̄ constanter pōtificatū gerere. Sed quid tam multis exemplis utimur? Nū uetus nouūq; testamē
Samuel — tū frustra emanarit in mūdū? Suscita Samulē ait Saul. At Iacob:
Saul — Descēdā ad filium meū in infernū lugens. Hæc ne ab utroq; dicta
Iacob — essent: si minus certo tenuissent filiorū animos post corporis disso
Paulus apostolus — lutionē etiā uiuere? Quid em̄ afferam testimoniū Pauli apostoli atq; doctoris gētiū? An huic etiā nō credemus? Licet inquit exterior homo noster corrumpat̄: interior tamē renouat̄ de die in diē. Rursusq; licet moriat̄ in corpore: uiuit in anima. Quid em̄ meminero aut mortuū diuitem sepultumq; in inferno: aut mēdicum ab
Habraam — angelis portatū in sinu Habraæ: cū ore domini dictū audiamus: Qui credidit in me: nō morieť in æternū: & licet moriatur uiuit? Viuit inquā Iacobe Antoni Marcelle Valerius filius ille tuus: & uiuit is quidem eam uitam: quæ mutabilitati nulli subiecta est: sed eadem semper atq; perbeata. Itaq; uinciendus tibi est atq; obstrin

gendus rationis custodia omnis animi mœror. Luctus omnis ac gemitus abdicandus: in te florẽtissimi senatus & bonorũ grauiũq; uirorũ omniũ oculi dirigunt̃. Quare tibi cauẽdum est: ne quid cõmisisse existimeris: quapropter reprehendi iure queas. Quo me delectat Hesiodus: qui natales omniũ dolens gaudet in funere: Quẽ ipsum fortasse Thraces secuti tradunt̃ ortus hominum lugere: obitus uero celebrare soliti. At Massilienses eodẽ die quo funus est elatũ: adhibito domestico sacrificio necessariorũq; cõuiuio: luctũ finire cõsuesse. Apud Lycios uero nõ morem dũtaxat sed legẽ fuisse legimus: ut nõ nisi ueste muliebri luctum seruarent: Idq; ob eam rẽ factum: ut cultus deformitate commoti se maturius a mœrore abducerent: cum intelligerẽt luctum effœminatum esse & mollem & a uiri grauitate dignitateq; maxime alienum. Tot igitur exemplis admoniti nõ uincemus tandem omnẽ animi molliciem? Nõ reprimemus lachrymis? Nõ luctui finem statuemus? Cauendum est: si sapimus: ne nimia nostra in filios pietas desperationis loco apud deum habeatur. Quod si cõmunis ea omniũ gẽtium opinio: si tot graues ueræq; sententiæ nobis animorũ immortalitatem nõ probant ꝓpter eos qui deprauatis moribus existimãt animos una interire cum corporibus: ob eam scilicet rem: quod ne in corporibus quidẽ ipsis suos sibi animos esse sentiũt: utamur etiã rõnis adminiculis atq; armis: quibus omnis male credentiũ pertinacia non oppugnet̃ modo: sed etiã expugnet̃ opprimat̃q;. Sed anteq̃ differendi aciem descendã: in mediũ ueniant priscorũ philosophoꝝ de animo sententiæ. Sic em̃ facilior uictoria nobis erit. Aggrediamur autẽ ab ijs: qui in philosophia Ionica claruerũt. Thales milesius animum dixit esse naturam: quæ semper seipsam moueret: Talis aũt definitio & si declarat animum esse immortalem: nõ homini tamẽ magis conuenit: q̃ præstantiori cuidã essentiæ. Anaxagoras uero claçomenius esse animum dixit specie aereum & corporeũ. Zeno stoicus animum uoluit ignẽ esse. Alij uero plæriq; stoici spiritum calidum animum esse dixerunt. Et hi quidẽ omnes nõ de hominis animo: hoc ẽ intellectiuo: sed de sensitiuo atq; corporeo sunt locuti. Platonis autem discipulus Aristoteles dupliciter de animo est locutus. Nam ubi quattuor nota illa principiorum genera complexus esset: ex quibus corpora inferiora oriuntur omnia: quintã quandam censuit esse naturam: ex qua sit mens. Eam uero nominauit ἐντελέχειαν: Entelechiã: hoc est ꝑfectionẽ: iccirco ita appellatam: quod animatum corpus perficiat ea ui atq; uirtute: qua corpus est animatũ. Entelechiam uero ipsam aliud nihil esse uult

Hesiodus
Thraces
Massilienses
Lycij
ij. probatio
Thales
Anaxagoras
Zeno
Plato
Aristoteles
ἐντελέχεια
Entelechia

ἐνέργειαν Energia

Aristoteles q̃ ἐνέργειαν: energian: id est agilitatem quãdam & operationẽ interiorẽ: quæ est ueluti uia ac dux ad exteriorẽ corporis actionẽ. Huiusmodi em̃ ui atq̃ motu animi corpus animatum ad operandũ impellit. Ipsum autẽ animũ ita definit: Animus est

Animi definitio

entelechia prima corporis naturalis instrumẽtalis: qđ uitã habere põt. At huiusmodi de animo definitio nõ interest magis hominis q̃ & pecudis & stirpis. Præterea entelechian Aristoteles: quæ ut dixi: perfectionẽ significat: ꝓ speciali intelligi uult essentia: quæ

Essentia triplex

est in effigie. Nã essentia tripliciter accipit apud Aristotelen: Vna quæ constat corpore quidem: sicut animalia & ea quæ non arte fiunt: Et hæc ꝓpterea essentia dicit: qm̃ & hæc ipsa sit & cætera quæ sunt: esse faciat. Altera est essentia: qua materiã informem & rudẽ adhuc mente cõsyderamus: Et hæc quidem essentia potestate est omnia quæ fieri ex se possunt: effectu autẽ nihil adhuc: ut æris massa: & ligna rudia. Tertia uero est essentia cui effectu accidens perficit eam: exornatq̃ formæ impressiõe. Ex qua quidẽ forma quã insigniuit ars: id quod perfectũ est nomẽ accipit: ut statua quæ ex similitudine formæ cuius est statua: simulacrũ uocat. Similiter inquit homo animal certe est: & ẽ rudis materialisq̃ essentia: & hæc sane cõposita ex materia ac forma: quippe quæ ex corpore animoq̃ cõstat. Eius igit corpus materia est: animus uero forma. Et secũdum eam formã: hoc est animũ: animal nomẽ accepit. Hanc igitur formã qua singula formant: Aristoteles generaliter uocat entelechian: id est absolutã perfectionẽ. Hac em̃ obueniente perfectione: rudia quæ antea & in sola potestate fuerant: ad actũ effectũq̃ perueniunt. Nã sunt quædã: ut ipse inquit: sola potestate animalia: ut oua aut semina: quædam uero cũ operatione & effectu: ut quæ adhibito fotu excudunt animalia: queẽadmodũ cognosci ex auibus potest: Nã eæ ex ouis quæ fouerint: pullos excudũt. Qua ex re nõ obscure apparet entelechian non cuiusuis corporis esse animũ: sed eius tm̃ qđ animi capax sit: & ob eam rem dixit: quod uitã habere põt. Nõ em̃ quicquid est corpus: idẽ etiã uiuit. Nec tñ prætereũdũ arbitror Aristotelen pro illo quinto genere aliud intellexisse nihil

Plutarchus Auerrhus

secundũ Plutarchum: q̃ cælũ ipsum. Quare cũ Auerrhus ille cordubensis: qui in plærosq̃ eius philosophi libros egregie est cõmẽtatus: colligit ex Aristotelis dictis: unã esse & eãdẽ in omnibus mẽtem: ita id puto accipiendũ: quod ita ex illa cælesti specie animus intellectiuus in cũctos homines æqualiter fusus sit: ut corpora animantiũ omnia ex quattuor illis elementis ortũ habẽt. Hanc autẽ animi uim: eundem hũc esse immortalẽ uoluisse: patet ex ijs quæ

ab eo sunt scripta in libris de animo. Ita em̄ inquit: De mente aūt & ui cōtemplatiua nōdū est perspicuū: Sed uideť esse aliud genus animi: Et hoc solū potest separari: quē admodū id quod est perpetuū: ab eo qđ corrumpi potest. Sensit igiť Aristoteles tātus ille & tam illustris philosophus: ꝙ secundū erat animi genus: immortalem esse animū: cū ostendit mentem quæ nobilissima est & optima pars animi: & corrumpi nō posse & esse sempiternā. Et mentē quidē docet eā esse animi partē atq; uirtutē: ad quā referūť quæ singuli sensus nunciant: & quæ de ijs quæ sentiunť iudiciū facit: examinatq; cuiusmodi ea sint quæ sensibus uarie occurrūt. Hāc uero locatā esse in penetralibus cordis asserit: ubi alias quoq; animi species locatas dicit: imaginationē: memoriā: appetitū: excursionē. Et alio in loco asserit Aristoteles mentē aduenire extrinsecus: eāq; solam esse diuinā. Ita em̄ scribit libro secundo de animalium generatione ad uerbum. Relinquitur ergo mentem solam extrinsecus aduenientem ingredi: & eandē solā esse diuinā. Nihil em̄ cum eius agilitate habet cōmune operatio corporalis. Omnis igiť uis animi uideť alius corporis esse particeps & eius quidē diuinioris ꝙ̄ illa sunt corpora quæ uocanť elementa. Nec me latet quæ sit cōmunis philosophorū quorūdā nostræ tēpestatis opinio: qui se solos Aristotelicos haberi uolunt: etiam ijs quæ nusꝙ̄ ab Aristotele scripta cogitataue sunt: cōtendentes: isti quidē animū esse totū in toto corpore: & totū itē in qualibet parte corporis. Sed habeāt isti sibi philosophiā: quā uolunt philosomati potius ꝙ̄ philosophi: mō aut Augustini sentētiā quā minime improbo: ubi scilicet intelligatur de illo toto solū: quod perfectiōis essentiæq; uocať: aut ineptias suas Aristoteli nō ascribāt. Nam quāꝙ̄ animi uires magis in uno loco ꝙ̄ in alio apparent: aliæ in cerebro: aliæ in iecore: aliæ in testibus: & aliæ in alijs membris pro qualitate & aptitudine corporeorum instrumentorum: earum tamē omniū initia & quasi radices quasdam Aristoteles probat e sede cordis emanare: quando sucus cōcocti atq; confecti cibi per uenas cordis cæterū corpus irrigat: & motus corporeꝰ qui locularis est: a corde ipso initiū sumit. Venarū em̄ & neruorū initiū & ueluti quidā nodus ipsum cor est: ut Aristoteli placet. Penes cor aūt intellectiua uis agitata rationabiliterq; ignita se ibidē coaceruare existimať: potestate quidē illic habitans: actu aūt atq; effectu ad corporis cōseptū & uiciniā commeans: Quinetiā docet Aristoteles in ijs quæ de motu animaliū causa reliquit scripta: nulla necessitate fieri: ut ī quaq; corporis parte sit animus: sed in quodā prīcipio. Id aūt esse cor: antea exposui

Aristoteles

Philosomati

Augustinus

mus. Itaq; neq; secundũ totũ quantitatis animus est in qualibet corporis parte: cũ animus talẽ totius naturã nec per se habere possit nec per accidens neq; etiã secundũ uirtutis totũ. Nõ eñ ꝓ sua ui qualibet animus est in qualibet corporis parte: sed secũdũ uim uisiuã in oculo: & secũdũ auditũ in aure: & secundũ alios sensus in alijs sensuarijs. Sed ut redeã ad mẽtis immortalitatẽ: separari docet Aristoteles intellectiuũ hoc animi gen⁹ ab illo quod sensitiuũ uegetatiuũq; dicimus. Hæc eñ pars tota est corporis: quod quoniã constat ex cõcretione quattuor illorũ elementorũ & discernat̃ & corrumpat̃: necesse est. Aristotelis autẽ auditor Dicæarchus &

Dicæarchus Dicæarchi cõdiscipulus Aristoxenus: mihi ꝓbari nullo pacto possunt:

Aristoxenus quorũ alter animũ esse dixit cõuenientiã corporis & intentionẽ quandã: quæ ex ipsius corporis natura figuraq; uarios motus multiplicesq; cieret. Dicæarchus uero animum uoluit aliud nihil esse q̃ conuenientiã quattuor elementorum. Vterq; eñ de animo in cõmuni locuti sunt.

Asclepiades Hos aũt quodãmodo secutus Asclepiades medicus: animũ esse dixit cõcertationẽ sensuũ. Concertationẽ aũt uoluit eã esse cõuenientiã qua sensus ipsi certatim ad naturæ munus uterent̃. Itaq; hi tres pariter animũ uoluerunt esse corporeũ.

Critolaus At Critolaus & ipse peripateticus animũ dixit cõstare ex quinta essentia: hanc uero ꝓ cælo intellexisse nemo est qui secus sentiat.

Hipparchus Hipparchus uero stagerites a doctore suo necessarioq; Aristotele dissentiẽs: ob idq; longe deterior uoluit animum aliud nihil esse q̃ ignem.

Plato Sed anteq̃ de Platone reliquisq; platonicis uerba faciam: me cõferã ad Pythagoram: qui philosophiæ Italicæ princeps fuit:

Pythagoras uir sane & doctus & magnus. Verũ pythagorici hunc aliqui narrando antecedãt.

Epicurus Et omniũ primus Epicurus: qui animũ esse dixit tẽperationẽ ex hisce quattuor ex qualitate ignea: ex q̃litate aerea: ex qualitate spiritali: & ex qualitate quarti cuiusdã generis innominati: quod apud eũ erat sensitiuũ. Ex quo potest intelligi epicurũ de animo intellectiuo locutũ omnino nihil.

Democritus Democritus uero quẽ Epicurus in physicis est plurimum secut⁹: putauit animũ esse cõcretionẽ igneã ex ijs atomis quæ in rõnis cõtemplationẽ cadũt: quæ formas q̃dẽ orbicularis habẽt: uim aũt ignitã: quod esse corpus uoluit.

Leucippus At Leucippus huius doctor cũ posuisset numerũ atomorũ frigidarũ: dixit animũ esse tẽperatũ respiratiõis frigus.

Empedocles Nec multo meli⁹ sensit Agrigẽtinus Empedocles: qui animũ esse affirmauit sanguinẽ cordi suffusum: in eodẽ ille errore uersatus: quo ij qui dixerũt animũ esse cor ipsum ex quo & misericordiã dicimus & cõcordiam. Sed Hippon animũ esse aquã: ob eã rem non dubi-

tauit affirmare: quod diceret semen genitale: nō sanguinē esse sed aquā. Critias uero nō aquā animū esse uoluit sed sanguinē: quoniā uideret quod membrū sanguinis sit expers omnino: continuo morte intercipi. Verū eo ē Empedocles tolerabilior Critia: quod in corde principatū animi intelligendiq; uim cōstituit. Inquit enī sanguine cordis uigere hominis intellectū: siquidē intimis nostris sensibus sentimus ea quæ sunt extra nos ꝓpter cognationem: ob eamq; rem ita reliquit scriptum. Critias

Terreno terram nostro flamasq; calore
Humidaq; humenti sentimus & aera flatu:
Paceq; tranquillū sit litis imagine litem.

Sed de his omnib⁹ uel qualia sint: uel quātā habeāt differentiā inter sese: cordis sanguine dicebat dijudicari. Fuerūt etiā q dixerūt animū esse aīam: hāc aūt esse uoluerūt spiritū quo uiuimus: Nōnulli existimarūt quādam cerebri cellulā: animi tenere principatū: Alij uero secus. Nā neq; cerebri partē ullā esse animū uoluerūt: Sed animi sedē ac locū ij posuerūt in corde: hi aūt in cerebro. At Pythagoras samius cuius nomē habitū est illustre auctoritasq; amplissima: æternitatē animoꝝ ostēdere conatus: animū definiuit esse numerū qui seipsum moueret. Nec est mirū ita Pythagorā animū definisse: qui tantā uim numeris dignitatēq; tribuerit: ut eos ante mūdi animum fuisse assereret: & cū unū nō esse numerū diceret sed fontē quēdā atq; originē numerorū: inferebat unitatē: quæ a græcis dicit̄ μονάσ monas: oīm esse initiū ac finē: cū ipsa neq; principiū in se nec finē admittat. Et ita eā deducēs ad diuinā illā summāq; essentiā referebat: eiusq; notionē assequētiū rerū numero posteritateq; ideo sequestrabat: quod nō pluralitate nec tēporis posteritate sed ꝓcreatione seiunctam uellet: eandēq; unitatē ad uniuersi mundi animū: a quo sint animi singuloꝝ: simili rōne referre nō dubitabat. Itaq; hanc unitatē quā a prima rerū causa ortā affirmaret usq; ad mūdi aīm ubiq; integrā sempq; indiuiduā ꝑpetuam perēnemq; potestatē seruare Pythagoras arbitrabat̄. Et qm̄ putaret numeros esse rerū omniū substātias: dicebat unū qđ esset principiū numeri: & qđ cū ente cōuerteret̄: idē esse. Numerū enī ex unitatibus cōponi: neq; ad ens ullā oīno accessionē facere sed diuisionē negare dūtaxat. Omne aūt ens aut simplex esse & ita diuisionē nullā admittere neq; operatione neq; potestate aut esse cōpositū: & id quidē nō in diuisione suarū partiū sed in earū coniunctione habere suū esse: & ita unūqđq; tueri suum esse: ut suam tuetur unitatē. Huiusmodi igitur humani substātiam quam æternam opinabatur: numerum esse definiebat

Pythagoras

Animi definitio

μονάσ

Monas

seipsum mouentem. Et is quidem numerū pro mente accipiebat:
quā ipsam iccirco numerū appellauit: quoniā ad harmoniā quæ
conuenientia quædā est: numero opus sit. Verum etsi hic aliquid
dixit: nō multum tamē. Nā in pecudibus quoq3 animus ꝙ diu est
Philolaus in corpore: seipsum mouet. Philolaus uero Crotoniates Pythago
Heracletus ran secutus: animū esse disseruit harmoniam. At Heracletus Ephe
sius ingenio suo fisus magisꝙ doctoris cuiuspiā disciplina: quo se
nullo unꝙ usum affirmat: duplicē esse animū uoluit: alterum mū
di: alterū animantiū. Ac mundi quidem animū esse euaporationē
ex humidis quæ in ipso sunt: Sed animantium animū ex ipsa fieri
euaporatione: quæ extrinsecus fit: & ex ea quæ similis generis est
in ipsis. Itaq3 mirādū nō est: si intercutis aquæ morbus fuit in cau/
sa: ut periret qui tantū humidorū euaporationi tribuerit. Quam
Alchmæon ipsam opinionē Alchmæon medicus ideꝙ philosophus eadē de/
Diogenes mētia est secut⁹. Diogenes uero apolloniates & Anaximenes Cre/
Anaximenes tensis: nō multo his duobus mihi sunt uisi prudentiores: qui rerū
principiū aeri tribuerūt: & hūc esse uoluerūt animū Nā qm̄ secun/
dū illos aer est elementorū omniū & tenuissimus & principiū: ideo
animus & cognoscit & mouet. Qua em̄ principiū est: cognoscit eti
am cætera: qua uero tenuissimus: ideo esse ꝓbant cōsentanee mo/
Heracletus tiuū. Et qđ prætereundū nō est: de Heracleto: sunt qui illū dicant
Xenophanes definisse animū esse scintillā stellaris essentiæ. Xenophanes quoq3
colophonius mihi incōstantior uisus est: qui animū nunc ex terra
aquaq3 cōstare: nūc spiritū esse dixerit: & utroq3 tamē modo mor/
Parmenides talē. Nec Xenophane mihi uisi sūt multo acutiores: aut Parmeni/
Boethus des qui ex terra & igni: aut Boethus qui ex aere & igni animū con
Hippocrates stare sunt opinati: At Hippocrates medicus animum esse dixit: te/
Pythagoras nuem spiritū per corpus omne dispsum. Sed iā ad Pythagorā no/
Pherecydes stra reuertat̄ oratio. Is em̄ Pherecyde syrio usus doctore: philoso
phorū omniū primus ut tradūt quidā: æternitatē animorū asseue/
Thales rauit: quāꝙ Thales milesius ꝗ Pythagoran annis circiter cētū an/
tecessit: idem tenuisse ostendit. Pythagoras igitur primus ex Itali/
ca philosophorū familia: asseruit animos nulli subiacere interitui:
nulla tñ ad eā rem reddita ratione: siue quod definitionē satis ex se
se firmam esse iudicasset: siue qđ tanta eius foret auctoritas apud
omnes: ut quæ quid ipse dixisset: omni ratiōe firmius haberet. Se
cutus est tandē Plato Socratis auditor: quē tris ꝓbare ac sequi so
Plato litū legimus: doctorē suū eū quē dixi: Socratē in moralibus: & He
Socrates racletū in naturalib⁹: In ijs uero quæ supra naturā diuinaq3 sunt
Heracletus Pythagoran. Is igit̄ Plato cū ad mūdi similitudinē animū trifariā
Pythagoras

diuisisset: eius principatū: hoc est mentē: quæ ratiocinatᷣ: intelligit ac sapit: in cerebro tanꝗ in capitolio aliquo collocauit: quoniā ea corporis pars longius abest a colluuione & sordibus: uigorē aūt iracundiæ atꝙ animositatem: quē græci θυμόν: thymon: appellant in corde: cupiditatē uero subter præcordia. Huiusmodi em̄ ordinē etiā in uniuerso mūdo & in republica ipsa seruauit Plato. In ciuitate em̄ & uniuerso populo qui prudētia cæteris ciuibus sapiētiaꝙ præstāt: eos habitare iubet æditioris locos urbis: quiꝙ præcepta dent iubeantꝙ agenda. In medio aūt urbis tanꝗ in castris militarem iuuētutē & rebus agendis aptam collocat: quæ exequatur & agat: quæ sunt a præstātioribus cōstituta. In extremis uero urbis eiusdē locis opifices esse uult & uulgaris reliquosꝙ omnis: qui aut in sesilli: aut in sordida arte uersenᷣ: ut pareant pro cōuenienti quoꝙ atꝙ utili ministerio. Eadē ratione ac similitudine in mūdo est usus: cuius summitatē ac principem qui imperat regit moderatᷣ omnia: cælesti domicilio dimetiᷣ. Huic tanꝗ in media regione subiicit Angelos atꝙ dæmones: qui agāt omnia exequātur ꝙ pro imperio. In terra uero homines sunt positi ut pareant: & ministerio præsto sint. Et ita in nobis quiddā regale esse uult positū in summo quod imperat: quiddā uero qđ agat collocatū in medio. Tertiū aūt pubetenus & infra positū: qđ regiᷣ atꝙ administratᷣ: & ea quidem duo appetitus species esse uult: quæ rationi tamē naturaliter pareant. Imperat igiᷣ mens in capite: quæ est prima animi uis eaꝙ cōtemplatiua: qua intelligimus ac sapimus. Altera uero animi uis quæ secūdæ est dignitatis: in pectore cōstituta ut agamus: quæ iussa sunt efficit. Reliqua uero inferius posita illa uis uiribus melioribus morē gerit. Censet aūt Plato animū meare per omnes artus totumꝙ corpus: & per singula membra quasi instrumenta uim suā ostendere & ad ipsum in sentiendo quidem referri oīa: quæ sensibus occurrant: ea uero quæ sensus referant: esse alia atꝙ alia. Definit aūt Plato animū hisce uerbis: Animus est substātia incorporea seipsam mouēs ac rationalis. Huius uero immortalitatē demōstraturus ita Socratē in libro de pulchro: q Phædrus inscribiᷣ: disserentē facit tali argumētatione: & ea quidē ad uerbū. Animus oīs immortalis est. Quod em̄ semp mouetᷣ est immortale: Quod aūt aliud mouet & ex alio mouetᷣ: cū finem habet motionis: uitæ etiā finē habet. Solū ergo quod seipsum mouet: ut quod seipsum nō relinquit: moueri nūꝗ desinit: sed etiam cæteris quotquot: mouenᷣ: hoc fons & principiū est motionis. At principiȷ̄ nulla est origo. Ex principio em̄ omne ortū necessario oriᷣ. Ipsum ue

θυμόν Thymos

Angeli Dæmones

Animi definitio

Phædrus

Argumētatio platonica

ro nullum ortũ. Nã si ex aliquo principiũ gigneret: principiũ esse nõ posset. Sed quoniã nõ orit: necesse est ut nec etiam corrumpat. Principiũ em̃ si perierit: neq; id ex alio unq̃ nec aliud ex illo oriatur. Siquidem a principio oriri oportet omnia. Ita igit fit: ut motionis quidem principium ex eo sit quod ipsum moueatur a seipso. Hoc autẽ nec interire nec nasci potest: uel & omne cælum naturaq; omnis corruat atq; consistat. Quæ ipsa nunquid ex eo consistere rursus possint: unde agitata ortum sint habitura? Cũ igitur perspicuũ sit id esse immortale quod mouet ex seipso: quis uerebitur hanc ipsam esse animi essentiã & rationẽ dicere? Omne em̃ corpus quod exteriore agitat motu est inanimũ: Quod aũt interiore motu suoq; agitatur: animatũ est: hæc em̃ est propria animi nara. Quod si hoc ita habet: aliud nihil esse põt qđ ipsũ a seipso moueatur q̃ animũ: necessario fit ut animus neq; nascat neq; moriatur.

Plato

Q̃ subtilissime certe Plato: & q̃ pulcherrime immortalitatem animi argumentando cõclusit: modo nõ ita principium queãdmodũ finem sustulisset. Nam etsi animi nõ nascuntur: creantur hi tamen simulq; ab illo infunduntur in hominũ corpora: ab quo sunt omnia ex eo creata: quod antea non fuisset: & eodem quidem temporis puncto & creant & infunduntur. Nec em̃ cũ illis sentio q uolunt aĩos nostros simul omnis creatos esse: Mec itẽ cũ illis: q asserunt ita hominum animos ab animo ut corpora ab Adæ corpore manare.

Xenocrates

Xenocrates uero aliud dicere nihil uisus est: q̃ quod doctor eius Plato sensisset. Nam cum ait animũ esse numerum: cuius uis ex natura sit maxima: nihil plus addidit: q̃ omnem illam seipsam mouentem uim ab ipso deo manare: id quod etiam Platonẽ uoluisse ex eius scriptis deprehendi potest.

Arcesilaus

Arcesilaus uero ut fuit mediæ auctor academiæ: ita etiam a Platone superioribusq; platonicis dissentiens: eadem ratione animum esse putauit sanguinẽ: qua & Hippon & Empedocles: nõ quæ mentis uis foret secum ipse cõsiderans: sed omnia ad sensum referens: qui cum totus sit corporis: interit etiam una cum corpore.

iHppon
Empedocles
Heraclides

Nec prætereundus est Heraclides ponticus: qui animum dixit esse lucem: principatum is uidelicet igni tribuens.

Plato

Sed redeamus ad Platonem. Hic nõ tam animi nobis qui creatus esset: immortalitatem ostendit q̃ eã æternitatem cuius etiam principium nullum est: firmissima argumentatione demonstrauit.

Speusippus

Quã ratiocinandi uim & Speusippus ac reliqui fere omnes qui a Platone fluxere: maiorem immodũ approbauerunt suntq; secuti.

Aristoteles

Vnus Aristoteles est inuentus: qui a doctore suo quem annis uiginti audiuerat: dissentire sit ausus: argutia po-

tius usus q̄ ueritate. Quod si maluisset uirum se gratū & iustum existimari q̄ æqu æ uersutum ac doctum: nunq̄ ab eo quod non minus probat: q̄ acutissime norat: declinasset itinere. Sed ita sunt hominum ingenia gloriæ cupiditate plærumq̄ accēsa: ut neq̄ pensi uelint: nec ueritatis habere rationem. Nec tamē stoici prætereundi sunt: qui auctore Antisthene Socratis discipulo nomē inter philosophos habent: honorificum plæriq̄ horum ex natura ignea cōstare animum putauerūt: Qui consentientes Empedocli: eius principalem partem locauerūt in corde: nec eam tamē sanguinem esse uoluerunt. Siquidem sanguis cum corpore simul nascitur. At Zeno Cictieus Thebani Cratetis auditor: opinatus est animum esse spiritum: ex eo nactus rationem: quod spiritu recedente a corpore animal moreretur. Itaq̄ dicebat hoc sane est animal: Sed naturalis spiritus dum recedit moritur animal. Quo fit: ut naturalis spiritus anim⁹ sit. Chrysippus uero Stoicorum omniū ultimus ideq̄ eius sectæ eruditissimus: & in scribendo non minus copiosus q̄ accuratus: dicebat una eademq̄ re nos spirare & uiuere. Sed quoniā naturali spiritu spiraremus: eodem etiā nos uiuere spiritu. Et quia nos animo uiueremus: hinc concludere nitebatur animū nihil aliud esse q̄ naturalem spiritū. Animum uero ipsum in partes octo diuidebat. Constare enim hunc asserebat ea ui quæ imperat & sensibus quinq̄: tum uocali substantia: præterea serendi gignendiq̄ uirtute. Partes autē animi a cordis sede tanq̄ a fontis origine manare: & per uniuersum diffundi corpus uitaliq̄ spiritu singillatim membra complere omnia: & ea regere atq̄ moderari arbitrabatꝰ innumerabilibus diuersis uirtutibus alendo: adolendo: mouēdo: localibus motionibus instruendo: sensibus compellendo ad operandum totumq̄ animū sensus qui sunt eius officia ueluti ramos ex illa principali parte tanq̄ trabe futuros: eorum quæ sentiuntur nūcios pandere. Ipsum uero de ijs quæ nūciauerint: iudicare tāq̄ regem. Et ut singuli quidem sensus unum quiddam sentiunt idq̄ ad præsens tempus. Nam neq̄ præteritum quicq̄ meminere: nec futurū suspicantur quicquā: ita intimæ cōsultationis deliberatio nisi ꝓprium esse Chrysippus uult: tum cuiusq̄ sensus passionem intelligere: & ex his quæ nunciant: colligere quid ea res sit: tum accipere præsentia: meminisse præterita: prouidere futura. Additq̄ muta etiā animalia habere uim animæ principalē: sed eā dūtaxat qua cibos discernāt: imaginentꝰ: insidias declinēt: prærupta præcipitiaq̄ prosiliant: & locos sibi tutioris quæritent: ac necessitudinē

Stoici
Antisthenes
Socrates

Zeno
Crates

Chrysippus

recognoſcant: multaq; ſibi parent quæ ad ſalutẽ expediũt: ſed hãc uim ſecundũ naturã eſſe dicit: nõ ſecundũ eam mẽtis rationẽ qua ex omnibus animantibus homo utit̃ ſolus. Adducitq; ſimilitudinem uir eruditiſſimus nõ ineptam. Ait eñ: Queadmodũ Arachnea in medio caſſis ſedens omnia filorũ exordia tenet pedibus: ut cũ ex beſtiolis quid ex quacunq; parte plagas inciderit: de proximo ipſa ſentiat: ſic principalis uis animi poſita in media cordis ſede ſenſuum exordia retinet: ut cũ quid nunciabunt de proximo recognoſcat. Et uocem quoq; Chryſippus uult e gremio cordis mitti: quæ ubi tandem a lingua cæteriſq; dictionis inſtrumentis formata fuerit: ſonos articulatos ædere qui ſermonis ſunt elementa: quo quidem ueluti interpretet̃: ipſius mentis arcani motus aperiantur. Et id uocant animi principale. Quare cũ ſpiritum animum eſſe dicit: cũ ſane corpus dicit: ideoq; eundẽ pati quẽ corpus interitum. Siue aũt ſimul cũ corpore eiuſmodi animus intereat: ſeu nõ multo poſt ad rem nihil quãq; nõ intelligo: quid nõ pereat ſimul

Poſſidonius. cũ corpore: cũ idem ſit etiã corpus. At Poſſidonius cũ animũ diceret eſſe corporis formã aliquid dicere uidebat̃: ſed nõ multum: cũ eam ſubiiceret interitui. Nos uero alia ratione & ab iis qui ſibi ani

Plato. mũ cum pecudibus cõmunem eſſe uoluerunt: & a Platone & cæteris qui hominis animũ deo æqualẽ ſtatuerũt: non iniuria diſſentimus. Credimus eñ & affirmare indubitato audemus ita animũ eſſe in corpore humano: ut deum in mundo. Nam ut deus qui nullo tangit̃ motu: omnia actu mouet cũ ipſe neq; per ſe neq; per accidens moueat̃: eodem modo cũ animus immobilis ipſe ſua natura ſit: corpus tamen mouet: Mouet̃ eñ per accidens animus cũ mouet̃. Nã ut cæteris in rebus omnibus deo eſt animus: ita uirtus animi quæ mouet̃: inferior eſt dei uirtute quæ mouet oĩa. Sed iam ad firmioris nos rationes & chriſtianas & noſtras ꝓpius acceſſuri quibus animi immortalitas dilucide appareat: quid animus ipſe ſit: noſtro quaſi marte definiamus: atq; tueamur nõ tam fortaſſẽ ſubtiliter ꝙ recte ac religioſe. Id uero facillimum factũ fuerit: ſi prius oſtenderimus nõ ſimpliciter dici animũ: cũ eius nomẽ latius pateat. Nam quæcũq; dicimus uiuere: iis animũ damus. Quare cũ & herbæ ſtirpeſq; omnes uiuãt: hæc oĩa minime carẽt animo: eo ſcilicet quo alunt̃ & adoleſcunt: Et in pecoribus & iumentis ineſt animus idem qui in herbis & in arboribus ac præterea qui dicit̃ ſenſitiuus: Sed in his neq; intelligentiã nec perfectam rõnẽ ineſſe uolumus. Itaq; animus omni perfectionis numero abſolutus in homi

Animi definitio ne eſt ſolo. Hunc ergo ita definiamus: Animus eſt creata ſubſtãtia

ſpiritalis ſimplex ratiõis intellectuſq́ꝫ particeps: quæ ſeipſam mo/uẽs naturale inſtrumẽtaleq́ꝫ corpus tãdiu afficit ea ui: quæ & uitalis eſt: & ſenſibilia admittit: quoad eorũ natura capax elementalẽ cõueniẽtiã ſeruat. Hic mihi humanus uidet̃ animus: quẽ ſiquis ignorat quonã pacto: quo Delphico præcepto admouemur: ſeip/ſum cognoſcat nõ intelligo. Huiuſmodi aũt animũ neq́ꝫ corrumpi nec aliud quicq́ꝫ pati poſſe: quo a ſeipſo diſcedat: cũ diſceſſum facit a corpore nullus mihi uidet̃ labore ſuſtinere audacterq́ꝫ defende/re. Nã ut a facilioribus rem ꝓbare aggrediar: animus corpori ap/plicatus nequaq́ꝫ eſt: ut Platoni placet. Id eñ ſi eſſet: nõ unũ ꝗddã eſſe animus poſſet: ſed multa ꝑmixta. Nec eñ iccirco uitã ſuſcipit corpus: qꝺ ei animus applicet̃: ſed q̃m per oẽs eius partes diffun/dat̃. Quid aũt aut ꝑmixtionẽ aut cõcretionẽ afferã: cũ nullum corpus queat aliud corpus uſq́ꝫquaq́ꝫ penetrare? Quare ſi neq́ꝫ corpꝰ neq́ꝫ corporeũ quicq́ꝫ penetrat: animũ corpore carere quis neget? Atqui omne corpus aut interiore agitat̃: aut exteriore motu. Sed quæ exteriore utũt̃ motu inanima ſunt: quæ aũt interiore anima/ta. Quod ſi animus eſſet corpus: aut animo aliunde ſumpto ute/ret̃: aut ui animi careret. Sed cũ utrũq́ꝫ horũ abſurdũ ſit: relinquit̃ animũ eſſe incorporeũ. Præterea ſi animus eſſet corpus: ſequeret̃ corpori ſociari corpus: At ea ſocietas uel ex applicatione fiat neceſ/ſe eſt: uel ex ꝑmixtione uel ex cõcretione. Sed ex applicatione ani/mi qui ſolus dat uitã corpori: ſocietas ea fieri põt: cũ applicatꝰ ani/mꝰ ſi ſit: ad corpus intimũ nõ ꝑmanat: Nihil eñ penetrat applica/tũ. Itaq́ꝫ animus & corpus applicatione ſociari nõ poſſunt: ſed nec etiã ꝑmixtione. Nõ eñ animꝰ eſſet unũ quiddã ſed ꝑmixta multa. Num fortaſſis cõcretione ſocietas ea fiat? Si ita foret: duo ꝑ ſe cor/pora inuicẽ tranſirent: & locus unus quo corpus cõtinet̃: duorum corporũ capax eſſet: qꝺ fieri certe nõ põt. Quare cũ neq́ꝫ ex appli/catione neq́ꝫ ꝑmixtione neq́ꝫ cõcretione corpus & animꝰ ſocian̄t: patet animũ eſſe incorporeũ. Et q̃m ſua quadã ui naturaq́ꝫ cõſiſtit eundẽ etiã immortalẽ. Mouet̃ eñ ipſe ex ſeſe: & mouet corpus: nõ mouet̃ a corpore. Nec a corpore quicq́ꝫ recipit ſecũdum eſſe & ſub/ſtãtiã ſuã: ſed uitã dat corpori: & ut ſentiat efficit. Idq́ꝫ ſemp dum adeſt: habitatq́ꝫ in corpore. Cũ ſe uero ſecreuerit a corpore: hoc ſa/ne eiꝰ diſceſſu interit. Ille aũt quia indiſſolubilis & immortalis cre/atus eſt atq́ꝫ ſempiternus: ꝑ ſeſe cõſiſtit: & eo melius habet: qꝺ ſer/uitute ueluti quadã corporis cateniſq́ꝫ liberatꝰ: ſua natura ſuoq́ꝫ bono fruit̃: cũ iam ei nihil eſſe poteſt impedimento: quo minꝰ acu/tius ac ꝑfectius & intelligat & ſapiat: omneq́ꝫ iam ꝑſpiciẽs diuinæ

Plat

essentiæ ueritatē: sua beatitudine sit contentus. Itaq̄ ut in cæteris animātibus mors est interitus: quo anim⁹ simul cū corpore & dissipat̄ & perit: Quoniā nihil in iis est eo sensu perfectius: qui sine corporis uita esse nō potest: ita in homine est animi a corpore separatio: quæ ubi contigit leuis ille atq̄ incorruptus euolat altius: nusquāq̄ retardat̄: donec in illius conspectum peruenerit: cuius imaginē ac similitudinē præ se fert: & tum demū omni labore omniq̄ tædio peregrinationis huius mundanæ uacuus: securus tranquillusq̄ quiescit. Nam quid aut Epicuro aut Heracleto aliisq̄ istiusmodi in mentem uenerit: nescio: qui simul cum sensu corporis perire intellectiuum animū putauere. Nam id fortassis opinati sunt: quoniā animū corpore solutū corporeis oculis uidere nō possent: quasi non illum eadem ipsa & cogitatione complecti & ratione cōsequi possimus qua deum datur: quē & si corporis oculis non uideremus: ratione tamē atq̄ intelligentia perspicue comprehendimus. An ignoramus mentem ac sensum differre inter se plurimū? Sensus enim a sensibilitatis nimietate corrumpit̄: ut de his legit̄: qui sedent a Catadupos: ob eamq̄ rem debilius sensibile a sensu ipso minus sentitur: ut in tubicinibus tibicinibusq̄ nōnullis: & in iis qui aut fistulis aut tympanis crebrius utūtur: persæpe animaduerti: Redduntur enim auditu imbecilliore adeo ut quæ uoce sunt debiliore minus audiant. Idemq̄ accidere illis solet: qui oculorū intutum aut in solis radios aut in altiorem niuē fixius intenderint: Nam uidendi aciem aut hebetant: aut etiam amittunt. De mente autem secus accidit: quæ posteaq̄ intellectu attigerit intelligibilia illa cælestia ac summa: longe facilius ac melius intelligibilia quæ sunt inferiora mundanaq̄ intelligit. Quare si mens magis operando nō frangitur: nec etiam quo minus sit: corrumpatur. Præterea rerum earum quæ sunt inter se contrariæ: contrariā esse rationem puto mihi concessum iri ab omnibus. Si quicquid est concretum: discretionem patitur: & dissolutionem omne cōpositum: animus certe qui neq̄ compositus est neq̄ cōcretus: nec discerni potest nec dissolui. Nā si quod materia uacat: corruptioni non subiacet: quomodo animus quem simplicem esse substantiam definiuimus: corrumpi queat? Et cum uideamus in natura quasdam formas a materia separatas omnino: ut angelos ac dæmones: quasdam autem omnino insitas atq̄ immersas: ut naturales formas ex materiæ ui abstractas: nonne formæ quedam tertiæ ueluti mediæ dandæ sunt ad ipsius totius perfectionem: quæ a materia scilicet manantes secundum illud esse quod inferius nominat̄; ut eæ manant formæ:

Epicurus
Heracletus

Catadupi

Angeli
Dæmones

62

quæ a materia sunt deductæ: quæ manãtes inquã a materia sepa/rari ab ipsa possint secũdũ suum esse superius queadmodum sunt formæ separatæ omnino? Sed huiusmodi certe sunt animi nostri: qui quo ad uires sensitiuas manãt a materia: sed quo ad uires in/tellectiuas separari possunt. Hinc fit: ut quantũ ad mentalem atti/net uirtutem: æque hi atq angeli & dæmones nullum interitũ pa/tiant. Insuper ignorandum ne sit: quod simplex est: id a seipso se/parari nõ posse. Sed animus cum sit simplex: quo pacto separetur a seipso? Itaq neq a suo ipsius esse: Nec em per aliam quandã for/mam q per propriã ac suã animo est suum esse quod dicit. Nã de concreto & composito secus est. Id em habet esse per formã: quæ potest a materia separari: & ita etiã corrumpi. Ad hæc: nihil corrũ/pitur nisi aut per id quod sibi contrarium habet: aut ob alicuius defectũ rei: quæ sit ad eius esse necessaria: Sed huiusmodi animis nihil habet contrarium: neq ad ,ppriũ eius esse corpus est necessa/riũ: cum siue in corpore sit: siue extra corpus: animus ipse per sese cõsistit. Ex quo satis patet animũ nõ corrumpi corruptione corpo/ris. Neq re alia differet ulla: q quod dum est in corpore: se corpori animus cõmunem facit: dum abest a corpore nõ facit. Rursus si fie/ri nullo pacto potest: ut frustra sit naturalis appetitus: cũq homo natura appetit semper esse: & esse id dicamus, ad quod fertur om/niũ appetitus: & nos ipsum esse mente concipiamus non solum ut præsens pecudum more sed simpliciter potius. An est obscurũ ho/minẽ qui sit corpore mortalis: cõsequi perpetuitatẽ secũdũ animũ quo esse absolute & secundum omne tempus apprehẽdit? Atqui si anim9 simul cũ corpore interiret: nemo se morti obijceret. Neq aliud quicq duceret uita charius. Nũ Mutius ille qui postea Scæ/uola est cognominatus: habuit corporis potius q animi rationẽ: cum solus intra tot hostiũ milia Porsennã est adortus moriturus: cum foculo manũ tanq imprudentiæ ream exurẽdam imposuit? Nam Zeno Eleates quanti corporis salutẽ fecerit: Phalaris testis est: cuius sæuitiam & truculentiam metu mortis pluris duxisset q animi dignitatem: nunq facinus illud tam præclarum esset ador/tus: quo & Phalarim interemit: & se iam pene interemptum reuo/cauit ad uiuos? Quid. L. Brutum memorem: qui ut Arũtem Tar/quinij regis filium interimeret: uitæ suæ non pepercit? Eadem fuit ratio Leonyde ad Thermophylas: eadem Epamynondæ apud Leuctra: eadem. M. Marcelli fortissimi gentilis illius tui: cum ab Annibabe quem nuper omnium primus Romanorum imperato/rum in fugam uerterat: insidijs est circumuentus. Nam si corporis

Mutius scæ/uola
Zeno
Phalaris
L. Brutus
Tarquinius
Leonydas
Thermophy/le
Epamynõdas
Leuctra
M. Marcellus
Annibal

saluti maluisset: quam animi magnitudini decoroque consulere: se hosti fuga facile abstulisset. Certe si animus una interiret cum corpore: nunquam esset ullus inuentus qui non se omni ope atque opera ab omni mortis discrimine abduxisset. At uidemus & per multos & magnos uiros: qui se alii pro patria alii pro deo deuouerunt. Non solum uniuersa Romana legio atrocissimis impii Maximiani Cæsaris satellitibus trucidandam se præbuit: sed maximi quoque ornatissimique exercitus idem sæpenumero fecerunt: faciuntque quotidie. Nec enim dubitant corpus quod sua natura mortale est: morti exponere: quo animum immortalem per egregia uirtutis pietatisque facinora liberent periculo atque miseria huius uitæ. Et nos adeo nostri obliti sumus: ut nostrorum obitum non secus lugeamus: quam si animi simul cum corporibus sint sepulti: tanquam animo qui est humani corporis forma: grauius accidere quicquam possit: quo corruptus intereat. Tripliciter enim forma corrumpi potest: Aut per actionem contrarii: ut calor per frigoris actionem: Aut per subiecti uitium: ut oculus si perierit: pereat etiam uis uisiua necesse est: Aut per causæ defectum: ut si præsentia solis defuerit: deest etiam lumen aeris. Sed animus noster nihil huiusmodi pati potest. Nam quo pacto per actionem contrarii corrumpatur: cum per eam mentem quam Aristoteles uocat secundum δύναμιν: dynamin: hoc est uim atque potestatem possit & cognoscere & recipere contraria omnia: Cuius autem subiecti corruptioni subiaceat qui non a corpore manat secundum suum esse: sed ab ipso deo creatus est: Defectus uero causæ qui possit ullus accidere cum eius causa quæ alia nulla est quam deus: & immortalis sit & incommutabilis & æterna: Quem præterea mihi afferes uel mediocriter doctum qui minus confiteatur quicquid est intelligibile ideo esse & diuturnius & firmius: quod sensibile esse dicimus: sed quod sensibilius in rebus est: sicuti materia prima corrumpi non potest quo ad suam substantiam: Hinc fit: ut longe etiam minus ea mens quæ est secundum potestatem corrumpi possit: Formarum enim intelligibilium capax est. Item quod agit: est eo quo patiatur multo perfectius atque preciosius. Mens est autem huiusmodi ea quæ secundum agilitatem operatione dicitur. Hæc enim facit: ut actu ea intelligatur: quæ corrumpi non possunt. Sed huiusmodi mens est quædam animi nostri uis quæ neque separari neque misceri nec pati potest: & propterea immortalis. An illud etiam fortassis ambigamus: quicquid ex seipso mouetur & operando & agendo: alteri applicari non posse: Nam si alteri applicaretur secundum esse & essentiam: tunc operandi agendique causæ operationibus atque actionibus æqualiter responderet. Quod si ita sit coniunctum: omnes internæ operationes externæque actiones sint ipsius coniuncti: necesse est.

Maximianus Cæsar

Aristoteles δύναμιν Dynamin

Quo fit: ut causæ quoq̧ sint eiusdem cõiuncti: nec illud sit quicq̃d ex seipso moueṫ ad operandũ & agendum. Itaq̧ huiusmodi conse quens est tollendum. Nam quod seipsum mouet ad operationes actionesq̧ suas nõ applicaṫ alteri: Animus uero intellectiuus ita seipsum mouet ad interioris exteriorisq̧ act⁹: ut ad hos nullo naturæ impulsu agitetur. Id quod in his quoq̧ artibus cognosci potest: cæterisq̧ reb⁹ quæ principiũ capiũt ab actiuo ratiocinatiuoq̧ intellectu: Itaq̧ secũdũ esse & essentiã nõ applicaṫ corpori. Quod cũ ita sit: patet animum interitu eius interire nõ posse: cui secundũ esse & essentiã nõ applicaṫ. Nũquid etiã simus nescij: id cuius operatio & materiã excellit & corpus: corruptione corporis nõ corrũpi? Nec eñ operatio excellentior est ea substãtia cuius ipsa est. Cũ igitur intellectiui animi opatio sit hmõi: intelligit eñ uniuersale: is ne una cũ interitu corporis interibit? Qui uero putãt animũ esse corporis uirtutẽ: magno in errore uersanṫ. Videmus eñ uirtutum instrumentalium operationis post annos quinq̧ & quadraginta in humanis corporibus fere omnibus frãgi & debilitari solere. At illo ætatis flexu & sapientia augescimus: & ad sciendum reddimur acriore ui quadã mentis longe præstantiores. Quod si animus ille noster corporis uirtus esset: ea dumtaxat intelligeret quæ corporis sunt. Nam cuiuscunq̧ aliqd capax est: ꝓ sua natura est capax: Sed mens cũ spiritalia simpliciaq̧ intelligat: corporis uirtus certe esse non potest. Ad postremum ne uideamur q̃ oportet argumentan do longiores: quicquid ꝓ una eadẽq̧ formæ ratione est imago & similitudo separatæ illius atq̧ diuinæ mentis: nõ manat a corpore secũdum esse & potestatem. Nam si ita manaret: cum quicquid formæ alicuius capax est: eius pro ui propria suaq̧ est capax: & ita eam sibi formã pro corporis materiæq̧ natura impræssam reciperet: quæ quidẽ in eo esset uel tanq̃ forma corporea: uel queãdmodũ forma quæ & in corpore & pro corporis cõuenientia nõ ui propria operatur: qua quidem absurditate nihil absurdius. Nam qđ mentis diuinæ imago similitudoq̧ est: sua ui suaq̧ natura ita mouetur ad operandũ in corpore humano: ut illã uniuerso in mũdo operari & dicimus & certo credimus. Itaq̧ necessario fit: ut quicquid secundũ eandẽq̧ formæ ratiõe est imago & similitudo diuinæ mẽtis: quæ ut habeṫ in Eçechiele: signaculũ ẽ similitudinis: id a corpore secũdũ esse & operationẽ & potestatẽ manare nullo pacto queat. Sed forma huiusmodi separatæ mẽtis cũ & omni in loco semperq̧ sit: siquis ambigat eadem hãc ratione recipi in animũ intellectiuũ: is ab omni se ratione alienum fateaṫ: oportet. Quod Eçech. xxviij.

cũ ita sit: quid ueremur audacter ueroq; affirmare huiusmodi animũ nec manare a corpore: nec fieri ullo modo posse: ut intereunte corpore ipse intereat? Nihil inquã habet anim⁹ noster in se mixtũ: nihil cõcretũ: nihil corporeũ: nihil externũ: sed sua quadã natura constat suaq; ui: qua sentit: qua sapit: qua uiuit ac uiget: qua totus est dei simillim⁹: quo fit ut neq; dissolui queat: nec secerni nec deleri: sed immortalis sit potius planeq; sempiternus. Quid ergo dolemus Iacobe Antoni Marcelle nobis ereptos filios? Quid tam diu collachrymamur? Quid querimur? Diruperunt illi tandem: diruperũt: atq; leues puriq; peruaserũt nebulosum: hoc est caliginosum cælũ: eoq; sunt euecti: ubi nulli uẽtorũ flatus: nulli imbres: nullæ sunt tẽpestates: ubi nullus rigor: nullus æstus: nulla mutabilitas sed tranquilla omnia serenaq; sunt ac plena gaudĳ ineffabilis. Itaq; redi aliquãdo ad teipsum colligere: recreare: agnosce qui sis quãtusq; ciuis. An unus fortasse tu inter patricios Venetos sis inuentus: qui diuinæ iusticiæ diffidere uelle existimeris? Hæc eñ Venetis uobis laus est ueluti peculiaris: q᷑ mortaliũ oĩm primi iusticiã colitis atq; ueneramini. Num Veneti iusti sint: deus uero iniustus? Nã hoc erat tertiũ q᷑ mihi dicendũ modo ꝓposueram: cũ
Tertia ꝓbatio
animorũ immortalitatẽ ostẽsurũ me sum pollicitus. Quæ iam ꝓbata q̃m nobis est non minus firmissimis rõnibus q̃ incorrupta quadã natura lege: reliquũ est: ut idẽ a diuina iusticia muniamus: ac ueluti roboremus q᷑ certe facillimũ factu est. Præstantissima quidẽ inter uirtutes: & eadẽ spledidissima optimaq; uirtus a uiris sapientibus iusticia iudicat̃. Nã neq; domus neq; respublica neq; ipsum hoĩm genus uacare iusticia ullo pacto queat. Qui cælũ ipsum omnisq; natura cõcidat: est necesse: ubi iusticia sit medio sublata: Si solus deus est uirtus: & omni uirtute præstantior: solus certe deus est & iust⁹ & toti⁹ iusticiæ fons atq; origo. Hic est ille: de quo scriptũ est apud Esaiam: Meæ sunt iusticiæ & imperiũ. Itaq; nõ absurde in Osee legit̃. Recte uiæ domini & iusti habitabũt in eis. De hoc ipso etiã Dauid inquit: Iusticia est plena dextera tua. Quod si tanta est iusticia dei & tam abundãs: si tanta est eius imperĳ potestas: dubitandũ ne sit eũ q᷑ est apud Matthæũ apostolũ: cuiq; secundũ opera sua redditurũ? Nã si secundũ Aureliũ Augustinũ placuit diuinæ ꝓuidentiæ præparare in posterũ bona iustis: quibus nõ fruent̃ iniusti: & mala impĳs: quib⁹ nõ excruciabunt̃ boni: satis nobis argumento esse debet animos nostros esse immortalis. Videm⁹ eñ quotidie: quãta in his rebus cõfusio sit: quæ orbi lunari subiectæ sunt. Qui eñ in huius sæculi cõmodis ordo est: uel

Esaias
Osee
Dauid
Matthæus
Aurelius Augustinus

quæ potius nō abusio? Qui omni sunt seruitute inferiores: impe-
rant uiris bonis atq; dominant. Honorant impij: contēnunt pij.
Qui doctrina ualent & grauitate: ridiculo sunt. Assentatores indo
cti habent in precio. Flagitiosi ac neq; & opibus abūdāt & gloria:
Viri frugi ac præstantes & mendici sunt & obscuri. Nulli ꝓbitati:
nulli eruditioni est locus. Leuitatis omnia & stulticiæ plena sunt.
Quā rerū absurditatē Abacuc ueluti admirās inquit: Quare respi Abacuc
cis contēptores: & taces: cōculcante impio iustiorē se? Et quod ui-
demus quotidie usu fieri: affligunt uiri iusti ab impijs: & ad mor-
tē usq; per oēm uitæ cursum acerbissime cruciant. Qui aūt uim: q̄
iniuriam: qui cōtumeliā inferūt: nō modo pœnā subeunt: nullā ꝓ
sceleris magnitudine: sed in delitijs potius & uoluptate uiuūt: Sar
danapoli uitā: nō exitū assecuti. Quod si uera sunt: quæ scripta le-
gimus: Nullū malū impunitum: & nullum bonū irrenumeratū:
cū persepe improbi nullā ꝑpetrati facinoris in hac uita pœnā reci-
piunt: nec præmiū probi: ubi esset dei iusticia si animi simul cū cor-
poribus interrirēt? Num fortasse Diagoran illum meliū malimus Diagoras me
q̄ ueritatē sequi? Diagoras em̄ melius: cū accusasset eum ab quo lius
liber quē ipse cōposuerat: surreptus esset: idq; ille a se factum peie-
rasset: deinde libro perinde ædito ac suo magnum ex ea re sibi no
men atq; gloriā peperisset: Diagoras quia impune adolescentē in
tāto successu fortunæ peierasse uideret: deū esse homo stultissim⁹
negauit. Nesciebat em̄ aliā esse dei: aliā hoīm cōsuetudinē. Permit
tit q̄nq; deus affligi bonos: quo uel magis exercitati meliores fiāt
uel merita meritis cumulātes maiora sint præmia habituri: uel ob
aliā reconditā causam hoībus nobis incognitā illi notā. Itaq; re-
cte in libro sapientiæ scriptū est: Nec em̄ est alius deus q̄ tu. Tibi Sap.xij.
cura est de omnib⁹: ut ostendas qm̄ nō iniuste iudicas iudicium.
Neq; em̄ rex neq; tyrannus in conspectu tuo inquiret de his quos
perdidisti. Cum ergo sis iustus: iuste omnia disponis: ipsum quoq;
qui non debet puniri: condemnas: & exterum existimas a tua uir-
tute. Et paulopost: Tu autem dominator uirtutis in tranquillita Vbi supra
te iudicas: & cum magna reuerentia disponis nos. Quis est præ-
terea ita ab omni ratione sensuq; abhorrens: ut quod ab homini-
bus nō negligitur: id ab deo neglectum putet? Si nos eorum quos
genuerimus: diligentissimam curam gerimus: nū arbitremur deū
nullam rerum humanarum: nullam horum quos ipse creauerit
curam gerere? Faciamus ne deum omnino ociosum: & secundum
Epicurum prouidētiam eius tollamus omnem? At audiatur Ec-
clesiastes: Ne dicas coram angelo non est prouidentia: ne forsan

deus iratus super sermones tuos: dissipet cūcta opera manuū tuarum. Quapropter cū deus gubernet omnia ꝓuidētia: & cū iustus sit dominus: secundum Hieremiā: satis nobis ꝓbari debet eos omnis qui in hac uita receperint: fore ut in altera uita post interitū corporis quisq́ pro meritis suis aut præmiū recipiant aut pœnā. Sed cū corpus ab animo separatū quoniā nihil sentiat: nihil etiā pati possit: an diffidimus quin id totū quicquid est uel optandum uel formidandum: animo ipsi primū: deinde post resurrectionē & animo simul cumulatiore quadam mensura debeat̄ & corpori? Qua ex re patet uel pro diuina iusticia hominū animos esse immortalis. Cum igit̄ iam satis ostensum sit: nullā esse neq́ necessariā neq́ honestā causam tam diuturni ac tam uæhementis doloris tui: qđ filium uideas teterrimo ac tristi corporis carcere mortis beneficio liberatū: cū morti quæcunq́ in mundo sunt: debeant̄ omnia: eāq́ intelligas malorum omniū atq́ incōmodorum finem quibus hominū uita cruciat̄: & cū suauissimi præterea cuiusdā somni imaginem: tum uitiorū omniū sepulturā: & ut improbis propter futura supplicia formidandā: ita probis ac piis quibus æterna debet̄ gloria: expetendam maxime atq́ exoptandā: Quid est per immortalem deum: quod in hac tanta immortalitate libertate: beatitudine animorū lugere te oporteat faustum: fœlicē & fortunatum Valerii tui obitum: qui ut te patre uiro præstantissimo: ita admiratione probitatis suæ adeptus omnem huius uitæ quæcunq́ haberi potest fœlicitatem: ex hisce luctuosissimis tenebris cōmigrauit ad lucem illius cælestis & pacatissimæ ciuitatis: ubi omnia rident: omnia exultāt: omnia bonorū omniū plena sunt? Iam sane tu Valerii beneficio qui nuꝑ solum eras Venetiarū: cælestis patriæ factus es ciuis: ubi nullus est liuori locus: nullus obtrectationi: nullus cōtentioni. Quicquid eñ bonorū acquirūt liberi: non minus bonis parentibus ꝙ sibi acquirunt. Quare cū pulcherrima & dilectissima tui portio cælesti republica es donatus: potes etiā iure tu cum uoles: uelle aūt semper debes: iura tibi filii uēdicare. Quid eñ est amplius quod requiras in uita? Abūdas tu certe his omnibus & bonis & cōmodis: quibus humana fœlicitas cumulatur. Nam si ad sæculi huius fœlicitatē triplicia bona Peripatetici ꝑtinere præcipiunt: fortunæ quæ aliud nihil ꝙ dei uoluntas est: corporisq́ & animi: quis neget fœlicissimū esse te? Vt eñ a patria incipiā: siquis secū animo uolutet: & qui primi fuerint Veneti & quæ regna tenuerint: & ubi tandē cōsederint: & quas urbes illustrioris cōdiderint: satis quod ad patriæ laudem spectet: a se narratū existimet.

Hieremias

Cōclusio per enūeratione̅

Peripatetici

Nam res illorum maiorumq; tuorum clarissime gestas si uel deliberare in
stituero: nō breui quapiā aut oratione aut libello: sed tot uolumini
bus opus sit: ut uel eas enumerare difficile fuerit. Itaq; ut paucis rē
percurrā: es tu Iacobe Antoni Marcelle omniū primū in ea patria
natus: & ab ineunte adolescētia ad istā usq; ad præsentē uel aduen-
tantē iam senectutē per omēs ætatis gradus egregie honoratus: q̄
nulla uideo in uniuerso terrarum orbe nominis gloria clariorē. Quæ
em̄ gēs nō mō in Italia sed etiā intra oēm terræ ambitū nobilior est
Venetis? Qui primū profecti a Doribus: ut Diodorus Siculus au
tumat: relicta ea Galliæ Transalpinæ parte opulētissima & præcla-
ra: quæ iacet e regione Britāniæ. Nec em̄ iis assentior qui Venetos
putāt & ortos & nominatos: alii ab Eneto rege Illyricorum: alii ab ur
be Eneta: quæ etiam ipsa in Epiro & illustris fuit & potēs: cōsedere
post res multas atq; peringētis pulcherrime gestas ī Paphlagonia.
Deinde Phylæmene duce atq; rege auxiliū regi Priamo ferētes ad
uersus Græcos: tandē post maxima clarissimaq; facinora Phylæme
ne amisso cū Paphlagoniā ob intestinas eius regni seditiones repe-
tere nollent: se abeunti Antenori nauigationis atq; fortunæ socios
addidere: siue is post Ilii quā uulgo tradūt captiuitatē: Græcorum be
nignitate pro ueteris hospitii iure usus sit: siue post ambitionē sub
fœderibus Græcorum: ut sunt Aegyptii hui⁹ sentētiæ locupletissimi
auctores: ex ipsius Priami & Hectoris uolūtate coloniā deduxerit
intra sinū Hadriaticū. Itaq; bello uictis fugatisq; Euganeis q̄ ma-
re inter alpesq; populi ferocissimi incolebāt: Eneti simul Troianiq;
uniuersæ illius regionis Ponti: in quē primū essent egressi locū Tro
iam uocauerūt: Idq; Pago nomē māsit. Gentē autē uniuersam ob
multitudinē uiresq; Enetorum ex ipsius Antenoris Troianorūq; sen-
tentia Eneti sunt appellati. Eneti igit̄ adepti pulcherrimā atq; fera-
cissimā Italiæ orā Patauio atq; Aquileia: quā postea ipsam tempo
rū calamitate funditus deletā rursus cōdidere Romani: aliisq; nō
nullis in ea cōditis amplissimis & opulētissimis urbibus ac regno
mirabili incremēto amplificato. Demū ut sunt res humanæ incon-
stantes omēs ac mutabiles: Enetii idem qui addito æolico digāma
Veneti postea dicti sunt: ob Hunnorum Gotthorūq; impetū ac uasta
tionem fortunæ temporibusq; prudēti atq; salutari cōsilio cedētes
quotquot ex uniuersæ Venetiæ proximisq; Italiæ urbibus & opib⁹
& nobilitate præstabāt: in hunc istū locū quē fœlicissime nūc tene-
tis: ut erat ab omi Barbarorumq; turbine & īmanitate apprime tut⁹:
sese omēs cū suis omibus incolumes receperūt. Vbi urbē Venetias
diuino quodā ductu atq; auspiciis cōdiderūt: qua quidē una nihil

Venetorum origo
Dores
Diodor⁹ sicul⁹
Gallia transal pina
Britannia
Eneta
Epirus
Paphlagonia
Phylæmene
Priamus
Græci
Antenor
Ilium
Aegyptii
Priamus
Hector
Euganei
Eneti
Troiani
Troia
Eneti
Patauium
Aquileia
Aeolicum di gāma
Veneti
Hunni
Gotthi
Venetia

est sub sole neq͂ mirabilius nec melius. Per idem uero temp⁹ incly-
Marcelli ti illi maiores tui plærip͂ Marcelli moti nō cum uetere illa necessitu
Aeneas dine ac beniuolentia quæ Aeneæ Antenoriq͂ fuerat inter se maxi-
Gotthi ma: tum securitate & amœnitate loci post uersam a Gotthis urbē
Roma Romā ī prædā & uniuersam ferme Italiā ferro igniq͂ uastatā cū or-
natissima opulētissimaq͂ classe se Venetꝫ priuatim ac publice ꝑ oīa
ciuitatis munera cōiunxere. Quid em̄ memorē superioris illos ma-
M. Marcellus ioris tuos: aut. M. Marcellum fortissimū & clarissimū imperatorē:
Annibal perprimus Romanoꝝ ducum uidit Annibalem fugienē: qui unū
de quadragies collatis signis mirabili sua cum gloria cum hoste di
micauit: qui non minus aduersis ꝙ secūdis in belli uicibus eadē se
animi constantia strenuitateq͂ semper gessit inuictum: aut. M. item
M. Marcellus Marcellū uirum nō minus acrem & grauē ꝙ eloquentē: qui ut pu-
Pompeius blice libertati bonoq͂ consuleret: maluit incerto ac formidabili bel
li discrimine Pompeiū sequi: ꝙ ullo blandiētis fortunæ usurus be-
Cæsar neficio sentire cum Cæsare? Qualis aūt futurus erat Marcellus ille
Octauia adolescēs quē Octauiæ sororis filiū Cæsar Augustus propter mo-
tum ingeniiq͂ præstantiā sibi adoptarat: si diutius fuisset in uita: ex
Virgilio nostro cognosci potest. Ita em̄ de illo cecinit.
Virgilius Quantos ille uirū magnā Mauortis ad urbem
Mauors Campus aget gemitus: uel quæ Tiberine uidebis
Funera: cum tumulū præterlabere iacentē.
Nec puer iliaca quisꝙ de gente latinos
In tantū spe tollet auos: nec romula quondā
Vllo se tantū tellus iactabit alumno.
Heu pietas: heu prisca fides inuictaq͂ bello
Dextera: nō illi quisꝙ se impune tulisset
Obuius armato: seu cum pedes iret in hostē:
Seu spumantis equi foderet calcaribus harmos.
Heu miserande puer siqua fata aspera rumpas:
Tu Marcellus eris. Prætereo reliquos maiores tuos: q̄ & plurimi
extiterūt in florentissimo isto Venetorum senatu & amplissimi uiri:
quos certe oīs cū maximo sui nominis splendore mirū in modum
reipublicæ profuisse constat. Quid enim de uniuersa uestra republi
ca uerba faciam: aut sim circa publicas laudes curiosior: cū uestro-
rum quorūdam causa effectum uideā: ut propriæ laudes negligā-
tur? Quo factum est ut tot tantæq͂ Venetorum res gestæ ad hanc
diem in obscuro sint eorū uitio: qui nulla ipsi fortasse uel minima
digni laude aliorum gloria offenduntur: nescientes ii quidē uix ul-
lum in republica uitium esse inuidentia execrabili⁹ perniciosiusq͂.

Desinant igitur fucatæ simulatores iusticiæ male cōsulere: ne dum uidentur id agere ne quid discordiæ in bene morata ciuitate oriatᷣ ex cognitione illustrium facinorum: non minus uniuersæ patriæ ꝙ optimis quibusdam ciuibus occultis odijs nocuisse iudicentᷣ. Nos aūt hoc tempore prætermissis publicis laudibus illisqꝫ & maximis & prope infinitis de te uno quod cœperamus: breui absoluemus. Natus ergo ex illustri genere Marcelloꝝ adeptusqꝫ opera diligētia ꝙ parentū ea initia & adminicula oīa quæ bonū & egregiū ciuē factura essent: & ab ipsa usqꝫ adolescentia in rebus grauissimis semper fortiter innocēterqꝫ uersatus: breui temporis curriculo cū incredibili omniū admiratione ad summā gloriā peruasisti. Conticebo eīm breuitatis gratia cōmoda tui corporis: quibus heroas etiā illos quos ob excellentiā humanæ naturæ decātat antiqtas uel æquas uel superas: ꝓceritatē: latitudinē: robur: cōuenientē membroꝝ cōpactionē: tum uigorē scintillasqꝫ oculoꝝ: integritatē oīm sensuum: formæ bonitatē ac præstantiā: qua ita emines inter aliosᷣ: ut ea de te iure dici queant: quæ de Iasone canit Orpheus. Iason Orpheus

Clarior in cunctis diuus splendebat Iason:
Iuno etenī lætos oculis afflarat honores.
Et pulchrum dederat magnūqꝫ & pectore fortē.

Quæ quidē omnia tametsi nō mediocria ad uirtutē sunt adminicula: talia tñ sunt: ut simul cum corpore consenescant. Sola est animi uirtus: quæ in dies magis atqꝫ magis reuirescit ac floret: eosqꝫ fructus de se fert: qui & suauissimi sunt & salutaresᷣ & sempiterni. Quibus aūt uirtutibus ipse nō pollesᷣ? Quid ingenio tuo uel acutiꝰ uel fæcundiusᷣ? Quis te uno ī dicēdo aut grauior: aut ornatior: aut gratior: e cuius lingua quod de Nestore Homerus memorat: dulcior omni melle oratio profluitᷣ? Iusticia uero integritateqꝫ tantus es: ut neqꝫ Fabriciꝰ: neqꝫ Cato: nec Paulus Hæmilius: nec Aristides: nec Phocion tibi sit præferēdꝰ. Quid memorē temperantiā: qd inuictum animi robur: quid tolerantiā & constantiā tuā oībus in rebusᷣ? Nam fide & pietate ueritateqꝫ tibi sanctius nihil ducis. Facilitate uero humanitate: mansuetudine: affabilitate: beneficētia tantus es: ut eos etiā q te nunq̄ uiderūt: mirifico tui desiderio afficias. In oīni aūt prudētiæ & consilij genere quē tibi anteponā habeo neminē. Et ne id quidē mirū. Ita eīm a primis annis & mari & terra es per oīs uicissitudines fortunæ: uel tuo uelᷣ reipublicæ tuæ nomine in rebus plurimis uarijsqꝫ & maximis diu multumqꝫ uersatus: ut eadē audeam de te affirmare: quæ de strenuo atqꝫ sapienti Vlyxe illo Homerus poeta finxit.

Nestor Homerus Fabricius Cato Paulus hæmilius Aristides Phocion Vlyxes Homerus

Callentẽ dic musa uirũ: qui mœnia sacræ
Diruta post Troiæ multũq́ diuq́ pererrans.
Et mentes hominũ multoꝝ nouit: & urbes
Vidit: & horrisona qui tristia plurima ponto
Pertulit: in patriã quo se sociosq́ referret.

Sed illud in te est uirtute omĩ præstãtius: quod cũ cæteros omĩ laude antecellis: te non modo cæteris omĩbus parem uelis: sed multis etiã in rebus inferiorem. Et facis tu quidẽ omĩa sapiẽter. Nam etsi pulcherrimũ ducit̃ cæteros beneagẽdo superare: lõge tñ & pulchrius est & diuinius seipsum ita uincere: ut nihil inani gloriæ tributũ uideat̃. His artibus: his studijs factũ est: ut oĩa in maximo tuo amplissimoq́ senatu nõ modo nõ petens: sed qñq́ etiam fugiẽs cum maxima tua sis laude consecutus. Quanti aũt faciunda sit egregia uirtus tua singularisq́ prudentia: ex istoꝝ patrũ de te iudicio facile

Romani potest intelligi. Est ẽm patricioꝝ apud uos ordo: id qđ de Roma-

Pyrrhus nis quondã regi Pyrrho Cyneas retulit: senatus multoꝝ regũ: Ita

Cyneas q́ nihil apud uos temere iudicat̃: sed & mature & sapiẽter omnia. Quod ut re ipsa clarius pateat: paucis e multis breuibusq́ exẽplis & grauissimũ senatus tui de te iudiciũ & tuã in rebus gerẽdis consiciundisq́ strenuitatẽ: celeritatẽ: industriã compendio exponã. Fuit florentissimæ reipublicæ uestræ nuper cũ nobilissimo illo & excelso

Philipp[9] dux animo principe Philippo Maria Anglo diuturnũ bellũ atq́ pericu-

Florentini losum: cuius initiũ a Florẽtinoꝝ fractis afflictisq́ rebus fluxit: qui cũ a uobis opem & auxiliũ implorassent aduersus eũ: qui cũ uetus uobis necessitudo atq́ amicitia semper fuerat: cũ graui detrimẽto uestrũ ærariũ affecerũt: tum in tantã rerũ difficultatẽ uos coniecerunt: ut de uniuerso quandoq́ imperio inire discrimen cogeremi-

Casalis maior ni. Casalem cognomẽto maiorẽ: quod quidẽ oppidũ positũ est in

Padus Padi ripa: oppidanoꝝ defectione tenebatis. Id Philippus ingenti ornatissimoq́ exercitu classeq́ munitissima flumine terraq́ adortus: indefesse atq́ acriter oppugnabat: & pilis saxeis & missilib[9] atq́ omĩ tormẽtoꝝ ac teloꝝ genere. Permultũ ẽm rei suæ eum locũ cõductuꝝ arbitrabat̃: uel ad tutandũ agrum Cremonẽsem: uel ad tollendã spẽ hosti subuehẽdæ classis aduersus urbes suas quæ Pado adiacẽt. Erãt iam oppidani peregriniq́ milites assiduis uigilijs & laboribus ita defessi & exinaniti uiribus corpoꝝ: ut de deditiõe consilium inirent. Tu uero qui oppidanis cunctoq́ præsidio præfectus intelligeres quãti interesset illud oppidũ nõ solũ ad turban-

Brixia dam rem hostis: sed etiam ad Brixiæ salutẽ: quæ rei frumẽtariæ inopia laborabat: nec ei aliũde q́ ex Casale quo a Venetis per Padũ

nuper maxima uis frumēti esset aduecta: consuli per id temporis ac
prouideri posset omibus & animi & ingenij uiribus cōtra annixus
alios beniuole monēdo: alios acriter accusando: hos adhortatiōe:
illos minis: singulos singulis remedijs ut usui erat impellēdo: illud
breui consecutus es prudenti oratiōe & animi magnitudine: quod
alius quisq; in tanto hostiū terrore: in tantis difficultatibus oppidi
nullis uiribus sperare ausus esset. Frustrari eū hostis cum sua se ui/
disset spe ob uni⁹ Iacobi Antonij Marcelli consiliū atq; diligentiā:
coactus est deniq; inde abducere suas copias. Quæ quidē res cum
magnā de tua præstanti singulariq; uirtute admiratione apud ho/
stem: tum præcipuā apud tuos tibi laudē comparauit. Obsidebat
Philippus idem maximo & firmissimo equitatu peditatuq; urbem
Brixiā: quæ Cœnomanoꝝ omniū caput est: & populo atq; opib⁹ Philipp⁹ dux
præpotens. Eoq; iā res erat adducta ob diuturnitatē belli obsidio/ Brixia
nisq; molē: ut ciues pressi famæ & rerū necessariaꝝ omniū defatiga Cœnomani
ti inopia: in ultimā essent desperationē acti. Nam & uniuersus cam
pus ea tempestate & municipia castellaq; montana fere omia in ho
stiū erant potestate. Itaq; nullus aditus in urbem patebat omino:
adeo Nicolaus ille Perusinus Philippi imperator uigilantissimus Nicolaus
bellicosissimusq;: locos omis nō modo urbi uicinos copijs suis cu/ imperator
stodijsq; uallarat: sed etiam eminus iacentis per quos ullus patere
posset accessus: munitione firmissima asseruabat. Rumor quotidie
magis apud Venetos increbruerat propediē Brixiā perituram: nisi &
frumentū & auxiliū ilico mitteret. In tanta rerū iniquitate cum flu
ctuarent patres: neq; quid consilij caperēt in casu tam repentino &
tam difficili offerret: tum ipse ut es ingenio acerrimo & animo ad
res magnas atq; periculosas inuicto: te ultro quasi alter Scipio ad Scipio
id negocij atq; discriminis ituꝝ polliceris. Cumq; nōnulli te rem su
pra uires conatuꝝ dicerēt: aliudq; nihil ꝙ morte tibi & senatui de/
decus reportatuꝝ: solus Franciscus Foscar⁹ princeps ille sapiētissi/ Franciscus fo
mus est inuentus qui mirificæ tuæ diuinæq; uirtutis grauissim⁹ iu/ scaris dux
dex ac censor & probaret tuā profectionē & magnā ex ea utilitatē:
ac laudē ad rempublicā ꝓuenturā certo speraret. Tu autē more oīs
impatiēs: iter arripis ꝑ inuia uilliū diuerticula: per inaccessibiles ue
pribusq; cōseptos atq; misere impeditos siluaꝝ ambitus: per aspe/
ros montiū saltus rupesq; præcipites. Et ita omi quiete uacuus die
bus cōiungens noctes quo tp̄e ducalis miles Brixiæ turrim cœpe/
rat: eratq; in urbē iam populalūdus descensurus: inopinato ipse ac
subito quas cælitus missum numē: cū ardentius pugna utrinq; fer
ueret: cū plumbeis oīa pilulis scorpionibus & missilibus streperent

atqꝫ intonarent: appares inter ipſas dimicantiū dextras. Quem ho
ſtes repente intuti atqꝫ ſtupeſcentes: taꝙ fluminis ictu aliquo tacti
eſſent ſeſe cōtinuo oēs & ab urbe & a turri quā occuparāt: præcipi/
tes auertere: coactiqꝫ ſunt ab obſidione re infecta diſcedere. Tu aūt
recreatis cōfirmatiſqꝫ ciuiū animis oratione primū: deinde etiā re/
Roatum rū omniū copia & præſidio Roatoqꝫ municipio tuo etiā ductu ex
obſidentiū hoſtiū faucibus erepto: in agrū Veronenſem qui ab ijſ/
dem hoſtibus præmebaṭ: mira celeritate reuertiſti: cuius aduentu
Veronēſi præſidio quod hoſtiliū metu uiriū intra mœnia urbis ſe
cōtinebat: magniſqꝫ præmebaṭ incōmodis: cōfirmato: rebuſqꝫ ne/
ceſſarijs & oportunis omībus inſtructo: ager Veronenſis omīs qui
ad Mintiū iacens labare iam & ſentire cū hoſtibus cœperat: ad ſani
tatē redijt nihil fide aduerſus Venetos ſibi ſanctius ducens. Cunqꝫ
Philippus nō multo poſtea: idem Philippus maiore apparatu & uirib⁹ bellū
Brixiani Brixianos inſtauraſſet: claſſemqꝫ in Benacū ualidā & ingentē inue/
Benacus xiſſet: omīaqꝫ terrore tumultuqꝫ impleſſet: nouū ipſe nauigandi ge
nus & nunꝙ antea auditū excogitaſti: & id quidē: tum admodū ſa
lutare Venetæ ditioni: quod exemplo poſtea nocuit plurimū regiæ
Mahometus urbi Conſtantinopoli. Nam impius iſte Mahometus Amorathi
Boſphorus filius: eodem machinamēti genere traducta claſſe per continentē a
Conſtantino/ Boſphoro Conſtantinopolitanū in portū inexpugnabili illa nobi
polis liſſimaqꝫ urbe potit⁹ eſt cum maxima chriſtianoꝶ omniū iactura.
Xerxes Laudaṭ ſane Xerxes ꝙ Aſiam atqꝫ Europā ad Helleſpontū ponte
Aſia cōiunxerit: ꝙ continentē ad Athon nauigabilē reddiderit. Sed lon
Europa ge tua eſt laus illuſtrior: ꝙ claſſem Venetā quaſi Dædalū remigio
Helleſpontus alaꝶ cælo ipſi crediderit. Nam cū omnia municipia & caſtella quæ
Athos Benaco adiacent: in hoſtiū eſſent poteſtate: nec ullus pateret aditus
Dædalus ad claſſem deducēdā in eū lacū: montiū iter ad nauigandū mirabili
ꝙdā ingenij acumine reperiſti. Cōpactis eñ trabib⁹ æqualib⁹ inter
ſeſe ꝓ nauiū latitudine atqꝫ longitudine interuallis illiſqꝫ ſulcatim
exciſis in longū pro carinæ dorſi capacitate in ijs myoparones bire
meſqꝫ atqꝫ triremes oēs ſingulæ ſingulis ſunt impoſitæ. Et ita ab
Atheſis Atheſi flumine per aſperrimas atqꝫ eminētis montiū rupes ſcopu/
loſqꝫ horrendos ad ipſa uſqꝫ caligantia montiū cacumina rudenti/
bus ac machinamētis incredibili ſunt tractæ celeritate: Cōtinuoqꝫ
eadem ui atqꝫ induſtria retinaculis tamen quibuſdam impetū mo/
derātibus: & aqua ueluti perenni in trabiū ſulcos infuſa: ne nimio
pondere ac motu accenderenṭ: eadem inqꝫ induſtria eædem naues
oēs ſuis ordinibus a ſummo ipſo montiū uertice ſubiecta præci
pitia demiſſæ: prius in Benacum uiſæ ſunt deſcendiſſe: ꝙ de illarū

molitione quicq͂ audiret. Quarū subita præsentia quasi portento hostium animi cōsternati: nihil sibi inhonesta fuga potius duxere. Magna tamen ex parte formidabilis illa Philippi classis aut capta est aut demersa. Blasius autem Axeretus classis eius præfectus qui paucis ante annis nobilissimū regem Alphonsum in mari Tyrrheno cum duobus simul fratribus totq͂ regulis ac ducibus ad Caietam illustri illa nauali pugna superauerat: & in captiuitatē egerat piscatoria inscensa cymba: in fugā uersus hostiles manus uix effugit. Et hæc quidem uictoria tibi tota est danda: cuius calliditate & consilio factum est ut uinceretur. Ad hæc cum non multo post tempore idem Nicolaus imperator cum ingentibus copiis ac uiribus Veronensem Vincentinūq͂ agrum non parua ex parte occupasset: Venetorū imperium in tanta rerum mutatione instabilitateq͂ animorū nō mediocri periculo laboraret: Totaq͂ spes in uno Frācisco Sphortia fortissimo & fortunatissimo īperatore: q nūc Mediolanēsiū dux & Insubrib⁹ & tot amplissimis urbib⁹ pacatissime imperitat: ubi accersitus a Venetis cum exercitu quadraginta milium militum rei uestræ auxilium ferunt: certe nisi tua industria obuiam occurrisses: frustra fortasse tantus apparatus extitisset. Nicolaus em̄ qui tanti imperatoris aduentum præsenserat: cum nō esset inscius: & quantus Franciscus esset in re bellica: & q͂ ipse illo uiribus inferior: se prærupta latissimaq͂ fossa ac uallo & turribus munierat futurum opinatus ut ante urbe Verona quam obsidebat potiretur: q͂ transeundæ fossæ a Francisco facultas esset. Tu uero qui ut es mentis acie acutissimus: & rerum peritissimus humanarum uiri consilia optime calleres: intellecta periculi magnitudine nihil contactus tecum assumpta parte præsidii Veronensis intrepide atq͂ expedite per medias hostium stationes cunctis munitionibus superatis: ad iuga montium inaudita celeritate peruasisti. Illudq͂ es prospere consecutus: ut municipiis cunctis castellisq͂ recuperatis: & hostium præsidiis pulsis: oībus te q͂ primū imperatori Francisco cōiunxeris: & exoptati in urbem transitus comitem simul ducēq͂ præstiteris. Qua quidē re audita: confestim Nicolaus obsidionē omnē deseruit: fugæ similē reditū faciens: parūq͂ defuit: quin a Sphortianis insequētib⁹ caperet. Idq͂ opinione omniū factū esset nisi a suis domesticisq͂ militib⁹ sublatis humeris: nam dum incautius se Nicolaus reciperet: equus in præcipitiū obuiū lapsus est ex insequētiū manibus esset ereptus. Tua igit̄ non minus diligentia q͂ tanti imperatoris aduētu ac uiribus factum uidemus: ut & Verona obsidione illa ducali atq͂ īminenti captiuitate liberaret̄: & Vicentin⁹ Ve-

Blasius exaretus
Alphōsus rex
Caieta
Nicolaus imperator
Fran. Sphor.

ronensisq ager omis recuperatus imortalis ageret tibi gratias. Si uelim oia tua memorabiliaq facinora singillatim suoq ordine referre: dies me deficiat. Itaq cæteris omissis: illud certe reticendu no est. Cum idem dux P philippus superato etiā Mintio Verona urbe per insidias esset potitus: nihilq ei deesset præter arces: & iam ciues omes: alij perterriti ob tantā hostiu multitudinē quos intra mœnia receptos cursitantesq uidebant: alij reru nouaꝝ cupidi: ut populorū mos est: se Nicolai unius potestati permitterēt: tu accersito imperatore Francisco qui iuga supra Benacum occuparet aduersus hostium præsidia: confestim superiorē ingressus arcem cū expeditissimis uiribus in urbē redis. Tantusq in hostes impetus factus est: ut firmissimus ille pons qui Athesim coiungebat laxaret: atq una cū ingenti militū numero in subiectū amnem fractus corrueret. Aufugit igit bellicosissimus ille inuictusq Nicolaus: nec eum puduit clara uoce testari apud Philippū Mariā: se ab uno Patricio Veneto Iacobo Antonio Marcello urbe Verona extrusum esse. Quin etiā imperator ipse Franciscus sæpenumero alijsq permultis audientibus quotiēs de tuis laudibus loquit: Loquit em & frequēter & perlibēter. Addit etiā illud Nicolaū Perusinū non minus tua q sua opera urbe Verona esse eiectum. Sed omniū tuoꝝ quæ & plurima & pulcherrima facinora fuerūt: illud mihi uisum est ueluti Colossus aliquis extitisse: q post Nicolai obitum quo nihil Philippus unq duxit in uita tristius: cum uestræ copiæ Adduam usq uniuersum Philippi agrū populatæ essent: Michaele Attendulo imperatore: factu q utilissimū omnibus uideret: transmittere q primū in agrū Insubriū: quo & Mediolano & Laudi & Como & Ticino ac reliquis Insubriū populis facultas eoꝝ omniū tolleret: quæ sunt ad hominū uitam uictūq necessaria: nemo in tanto exercitu est inuentus: qui prior flumen peruadere auderet. Nam iam hyems erat asperior: & Addua qui sua natura semper est altus: tunc imbriū ui magis intumuerat uorticibusq feruebat: & pontes oēs in Mediolanensiū erāt potestate. Parandi aūt ex tempore nauigij nulla præstabat occasio & celeritate opus erat & diligentia. Hic tu cæteris transitum detractantibus: animo illo tuo infracto planeq Marcellus repēte flumē eques ingrederis reliquosq ut te sequant: hortaris. Nusquāq deflectens inter altissimos rapidissimosq uortices ante in ripa Insubrium uisus es: q alius quisq ex tanto & militū & ductorum numero equoꝝ ungulas aqua tinxisset. Cœpit tandē cæteros pudor: secq omes animi fortunæq comisere: paucisq fluminis rapiditate amissis se Insubres contulere. Fuit sane dies illa præstantissimo illi

Philipp⁹ dux
Mincius
Verona
Fran. Sphor.
Benacus
Athesis
Colossus
Addua
Insubres
Mediolanū
Laus
Comū
Ticinū

principi Philippo Mariæ Anglo: & tristis & ad mortē usq; pernicio-
sa: ut qui modo propter tot tantasq; uictorias & terras & maria ter
rore sui nominis cōcussisset: nunc se uideret amisso & imperatore &
uisu. Nam & Nicolaus Perusinus iam diem obierat: & Philippus
ipse nimia uigilandi assiduitate uisū amiserat: intra Mediolani mœ
nia urgeri: & qui antea semper afflictis oībus auxilio esse consues
set: iam cogi ut aliunde auxiliū imploraret. Tu eīm unus Iacobe An
toni Marcelle: quod certe uel mea uel alioꝵ pluriū eruditissimorū
& grauissimoꝵ hominū causa factū nollem: præcipuus auctor exti
tisti extremæ calamitatis illius clæmētissimi atq; optimi principis:
qui nō contentus Adduā superasse: & amœnissimas late uillas ui-
cosq; bonis oībus refertissimos diripiendos militib9 obiectasse:
ac tot pecoꝵ greges: tantū hominū numeꝵ uertisse in prædā: uolui
sti etiā ut uexilla ipsa signaq; Venetoꝵ ex illa celebri sublimiq; arce
sua Dux Philippus q̄tum oculi paterent: posset corā aspicere. Nā
cum uniuersis copijs intra secundū lapidē quasi Annibal consedi- Annibal
sti: teq; ab imperatore Michaele aureis militiæ insignibus in illius Michael
humanissimi principis ludibriū ornari es passus. Cūq; ad ipsa usq;
suburbia te quotidie inter præliantiū militū globos uisendū osten-
deres: nunc hos: nunc illos ad suburbioꝵ irruptionē hortādo: inci-
tando: impellendo: nimirū ita animi ægritudinē diuino illi princi-
pi auxisti: ut inde uæhementi ægrotatione contracta post paucos
menses in maxima regni clade uitam ipse amiserit. Cuius morte cū
omnia essent tumultuaria tuis: adhortationibus atq; suasionibus
Laudēses Placentiniq; adducti se Venetis dedidere: principiū sane Laudenses
ingens ad totum Philippi regnū & breui consequendū & expedite: Placentini
si plus amor patriæ apud tuos q̄ quorūdam priuatus aduersus te
liuor ualuisset. Sed utendum est uulgari illa consolatione: Quid si
hoc melius? Cadunt persæpe inter principes simultates irritamēta
q; animorū: & id quidem occulto quodam ac iusto dei cōsilio: qđ
ipsum etiam Agamemnona & Achillē accidisse Homerus narrat. Agamemnon
Ita eīm incipit carmen Iliados. Achilles

Iram diua refer Pellidæ immitis Achilli Homerus
Innumeris quæ sæua malis afflixit achiuos: Iliados prin
Heroūq; animas tot fortis impulit horcho cipium
Membra minutatim quoꝵ laniata molossis
Alitibusq; dedit pro regis mente deoꝵ.

Atqui mirum uideri neminē debet: si in tot tuis & tam illustrib9 suc
cessibus ulli sint reperti: qui tuæ clarissimæ uirtuti inuiderint: ob eā

q͡ rem nō patriæ minus obfuerint: q͡ tibi optarint: quem insectan/do splendidiorē effecere: cum uideamus non defuisse per idem temporis: qui inter grauissimum tuum sapientissimūq͡ Senatum: & inuictissimū principem hunc meū Franciscum Sphortiam maximas discordias bellaq͡ infuderunt. Quibus non multum post tempus e medio sublatis: pax repente: rursus atq͡ societas inuicem est sub/orta aduersus Mediolanenses: qui collati: ut nosti: immemores beneficij aduersus eundem hunc principem impie coniurarant. Quo in bello cum tu legatus a tuo senatu datus legatione libera cū multis maximisq͡ in rebus huic uni profueris: tum illud beneficiū fuit maximū: quo prudentia consilioq͡ tuo idem sibi uitam ferme ere/ptam recuperauit. Franciscus enim Perusinus qui a patre Nicolao fortissimo imperatore nō minus fide degenerauit: q͡ Iacob⁹ frater uirtutes paternas omnis nō mediociter uel æquauit uel superauit: cum animo efferato ac nefario decreuisset huius humanissimi prin/cipis necem occultisq͡ insidijs cum hortaret͛ ad inuadenda huiusce urbis munitissima suburbia: cū instructam se habere diceret quan/dam Mediolanensium factionem: quæ secum pro eo sentiret: eius/modiq͡ nonnulla afferret argumenta: quibus facile sibi fidem uendicarat: solus certe fuisti tu: qui hunc ne id faceret: ijs rationibus es hortatus: quibus apertissime posset animaduertere sibi omnino cauendum esse ab omi Braciana factione. Itaq͡ abs te uno persuasus a suburbijs se abstinuit. Quæ si esset ingressus: quem Mediolanen/ses nunc habent salutarem: hoc principe carerent. Quid aut dicam de insidijs Mogontinis? Quas de te laudes prædicat princeps me/us? Q͡ de te honorifice semper loquitur? Obsidebat Mogontiam Franciscus Sphortia. Et in id difficultatis oppidum coniecerat: ut diutius obsidionem ferre non posset. Iamq͡ de deditione Mogontini consultabant: cum idem Franciscus Perusinus de interimendo imperatore suo clam consilium init: Idq͡ postridie futurum erat: cū tu noctu Sphortia adiēs: mones eum inter loquendum: ne ita solū se quotidie immisceat ordinib⁹ Bracianis: Fieri enim posse ut oportunitas pariat qđ nulla honestas finit. Inueteratam eñ esse simul/tatem atq͡ maliuolentiam Bracianis aduersus Sphortianos. Præ/terea Franciscum non esse patris similem & eundem sibi uideri in/constantem ac leuem. Itaq͡ cauendum esse ab illo plurimum. Quare cum Sphortia in posterum diem tuum sequi optimū consilium q͡ morem suum institutūq͡ maluisset: seq͡ ab inuisendis ordinibus abstinuisset: Franciscus idem ueritus ut opinor: insidias suas illu/

Franciscus picininus

Nicolaus picininus

Iacobus picininus

Mogontia

Mogontini

ſtratas patefactasq; teneri continuo tranſfugit Mediolanum. Ad/
dam item ad hæc unum egregiæ tuæ prudentiæ documentũ. Iam
inhorruerat anni tempus: tantaq; erat ac tam uæhemens hyemis
magnitudo: ut uniuerſo Inſubrium agro & niuibus obruto & ob/ Inſubres
ſtricto glacie nihil pabuli uſq; offerretur: Aloyſius uermius: aliiq; Aloyſius uer/
ductores plærique omes imperatorem adeunt: eumq; pro ſe quiſq; minus
impenſius hortantur: ut in Comenſem agrum citato agmine uires Comenſes
agat. Sic enim fore: ut Comenſes qui inteſtinis inter ſeſe diſcordiis
digladiantur deditionē faciant. At Sphortia & ſi intelligebat ſuo/
rum conſilia: aliud nihil ꝗ prædam machinari: tempori tamen ce/
cens eis obſequebatur. Verebatur enim militum inconſtantiam.
Iam uniuerſæ copiæ procedebãt: Tũ tu ut es facundia inſignis: ab
iis cœptis & ductores ipſos dehortaris: & milites eos docens: & pa
buli rerum omniũ inopiam paſſuros apud Comenſes: Apud No/ Nouarienſes
uarienſes autem ſecus omnia. Quibus illi adducti rationibus cum Dux ſabbau/
in Nouarienſem agrum diuertiſſent: continuo ciues imperatori ſe diæ
Sphortiæ dediderunt: plures adducti beniuolentia: pauci etiam
metu: & ii quidem qui ad ducem Sabbaudiæ eodem ipſo die de/
ficere inſtituerant. Quod certo factum uidebatur niſi callidiſſimo
tuo ſanoq; conſilio eſſet obtemperatum. Qua quidem ſpe Sab/ Sabbaudiēſes
baudienſes copiæ deſtitutæ Romanianum Nouarienſium munici/ Romanianũ
pium in fidem receperũt. At Franciſcus Sphortia ut eſt animo gra/
uiſſimo: te ꝗ amiciſſime complexus: palam & alta uoce profeſſus
eſt ſe tibi debere plurimum: cuius opera factum foret: ut Nouaria Nouaria
potiretur. Quæ uero deinceps ſunt ſubſecuta: tam belli ꝗ pacis: ea
diuino conſilio uoluntatiq; danda eſſe ambigendum certe non eſt.
Qꝫ autem Laudenſes Placẽtinæq; partes Venetas ſunt ſecuti: tua Laudenſes
prudentia factum ſcimus. Quod in præſentia duci Franciſco fœli/ Placentini
ciſſime parent a uobiſq; deſciuerint: non tua ſed illorum culpa qui
tuæ uirtuti inuiderunt effectum eſt: & id quidem ut modo loque/
bar: iudicio quodam ac mẽte dei. Quis enim (ut eſt apud Eſaiam) Eſa. 40.
cognouit ſenſum domini? aut quis conſiliarius eius fuit? Quod ſi
ea quæ & incommodãt hominibus: & a plæriſq; ducuntur in maxi
mis quibuſdam malis: ſine diuina ſententia non fiunt: nec ea tunc
in tantis tuis & tam ſecundis rebus ſine diuino conſilio acciderunt
aduerſa non tam tibi ꝗ republicæ: nec Valerii recentem obitum ſi/
ne mente dei: qui quicquid facit ad noſtrum facit emolumentum:
debemus factum eſſe exiſtimare. Num iccirco in tot & animi & cor
poris ac fortunæ bonis deterius habes: ꝗ ex tot liberis puerũ unũ
ad ſe reuocarit deus? Quod ſi in mercatura non ſumus uno cõtenti

nisi lucrũ etiã dignũ accesserit: Num deus iniustus sit: si ex tot libe/ris quos nobis mutuo dedit: unũ sibi exigerit? Habes tu & filias & filios pluris moribus ingenioq̃ eximios: eosq̃ & grandiusculos & minusculos: quib⁹ te potes nõ consolari solũ: ue℞ etiã per oẽm ani/mi iucunditatẽ oblectare. Vt eñ cæteros prætereã: quãto tibi sola/tio: quãto gaudio uoluptatiq̃ esse debet Franciscus tuus: tanto in/genio: tãta mo℞ elegantia: tanta probitate uir? Num habeas qd' ad tuæ fœlicitatis summã tibi sit desiderandũ: cũ oculos ac mentẽ in Franciscũ unũ cõieceris? Nõne etiã iste tui est q̃ simillim⁹? Num pueri te magis recordatio torqueat: q̃ uiri filij præsentia aspectus q̃ delectet? At de Valerio mihi magna spes erat. Quod de Valerio futu℞ sperabas: id tibi de Francisco præstare licet: Etiã Alcibiaden q magna spe puer fuerat: perditissimũ perniciosissimũq̃ ciuẽ Athe/næ expertæ sunt. Itaq̃ si me audias: imo te uirũ magnũ & sapientẽ: omnẽ istũ animi motũ uincies tandẽ ut antea monui: atq̃ obstrin/ges rationis custodia: ut quod tempus aliqñ est factu℞: faciat ratio eadẽ nunc qua postea es usurus. Nec eñ tunc erit meliore uitæ con ditione Valerius: Et turpe est profecto plus apud te ualere tempus q̃ rationẽ. Quid quod iam annũ prope agis in luctu? Hic est nata/lis christianus. Ad proximũ Kalendas Ianuarias Valerius tuus re liquit mẽbra mortalia. Satis naturæ affectui: satis cõsuetudini da/tum est. Redi tñ ad te: & tibi te totũ uendica. Simusne ingenio mu/liebri inferiores? Quot eñ legim⁹ mulieres: quæ obitũ filio℞ & cõ stanti & infracto aĩo tulerũt? Mulier Lacæna filiũ qui in acie cecide rat: sepeliẽs hoc illũ disticho hilaris prosecuta:

(margin: Franciscus Marcellus — Alcibiades — Athene — Lacæna mu lier)

Sit flendũ timidos: hilaris te nate sepulchro
Condo meũ pariter & Lacedæmoniũ.

Altera cum filiũ sepeliret: & tenuis quædã anicula propius accedẽs miserabiliter dixisset: O mulier fortunæ: cõtinuo illa ꝑ geminos bo næ respondit. Qua eñ gratia filiũ peperi: ut pro sparta moreretur: hoc mihi contigit. At Gyrtia & ipsa Lacæna cum nuncius uenisset ex Creta: qui Acrotati ex filia nepotis mortẽ nunciaret: respondit: Nonne cũ iret aduersus hostes: aut erat ab illis interimẽdus: aut il/los interempturus? Libentius uero ait eum mortuũ audio pro ma tris & urbis maiorũq̃ suo℞ dignitate: q̃ si tempus oẽe ignauus ui ueret. Damatriæ uero factũ est longe seueri⁹: quæ cum accepisset fi/lium & timidũ esse & se indignũ: eũ cum primũ aduenisset occidit: inscripsitq̃ huiusmodi epigramma.

(margin: Gyrtia — Creta — Acrotatus — Damatria)

Hunc timidũ mater Damatrion ipsa peremit
Nec dignũ matre nec Lacedæmoniũ.

(margin: Damatrios)

Et alia item Lacæna cum audiuisset filiũ & seruatũ esse & fugisse ex hostiũ manibus: ita ei scripsit: Mala de te fama diffusa est: aut hanc nunc elue: aut ne sis. Alia rursus filiũ aduenientẽ intuta: & quid ageret patria percunctata: Cum is respõdisset: omẽs perisse: eũ tegula sublata pcussit atq3 interemit: inquiẽs: Te igit̃ malũ nunciũ nobis miserũt. Identidem etiã a Lacæna illa muliere factũ legimus: quæ filiũ qui ex acie fugerat occidit inquiẽs: Non meũ est hoc germẽ: addiditq3 huiusmodi epigramma.

Vade malũ tenebras germẽ pete: quęq3 perosus
Eurotas ceruas ne fluat ad timidas.
Si catulus nequã perrexeris: ito sub horchum.
Nec sparta dignus: nec generis titulis.

Et qm̃ exempla huiusmodi possem infinita pene afferre: uno tantũ & peregrino & de Lacæna itẽ generosaq3 muliere exẽplo addito reuertar ad uiros eosq3 Patricios ac Venetos. Lacæna quædã mulier filios quinq3 quos habebat ad id bellũ miserat: quod in suburbijs gerebat̃. Quæ cum stetisset euentũ pugnæ expectans: ubi quis adueniẽs percunctanti ei nunciasset filios omis obisse: nõ hoc inquit percunctabar ignauũ mancipiũ: sed qd agit Patria. Cui cũ ille subdidisset ab ea esse uictoriã: Libenter igit̃ ait accipio etiã filiorũ mortem. Sed audi iam de tuis eruditissimis duobus & sapiẽtissimis uiris Leonardo Iustiniano ac Francisco Barbaro. Hic em̃ fratrẽ habebat Zachariã: uirũ certe grauẽ & perhumanũ patrem amplissimi Veronẽsis pontificis Hermolai: qui nõ secus Franciscũ educauerat atq3 dilexerat: q̃ si ex se ipse genuisset: eum uero Frãciscus æque obseruabat & omĩ pietatis munere uenerabat̃ ac si pater extitisset: ubi uero diem obijt Zacharias: primarij urbis ciues ad Frãciscũ uenere cõsolandũ: quos ita ille excipiebat: & oris tranquillitate & grauitate sermonis: ut qui cõsolaturi uenerãt: cõsolandi fuisse uiderent̃. At Leonardus qua cõstantia: qua æquitate animi: qua lenitate: q̃ ui oratiõis in obitu Marci fratris uiri cõtinentis & integri: quo uno nihil habebat in uita charius usus fuerit: quis est qui melius norit q̃ ipse tu? Quod taliũ uirorũ factum laudas: quid tibi faciundũ sit nosti. Turpe est em̃ qua laude ipsi careamus: eam cuiq3 ut rem præcipuã præclarãq3 tribuere. Reliquũ est: ut duorũ principum & Paschalis & Malipperij: qui præsentia summæ reipublicæ præest: & Francisci Foscari: qui hunc in ea dignitatis maiestate antecessit: inclytas eadem in re uirtutes silẽtio inuolui nulla uel cõsuetudine uel negligẽtia uestra patiar: q̃q3 id fieri fama est quorũdam culpa: qui uel domesticæ cuiuspiã sibi notæ conscij: uel quia neq3 in sua: nec in

Leonardus iustinianus
Frãciscus barbarus
Zacharias
Hermolaus episcopus
Pascalis dux
Frãciscus dux

suorum maiorū ulla uirtutis luce uersati aliorum gloriæ inuideāt. Francisco enī Foscaro tanta prudentia: tanta rerum magnarum omniū cognitione: tanta eloquētia: tanta animi magnitudine uiro Iacobus erat filius: quē pater & quia filiū & quia unicū incredibili charitate atque indulgētia diligebat: adeo ut eo nihil habere ī uita iucundi⁹ posset ab oībus iudicari. Quid aūt in causa fuerit: nescio. Illud mihi uideor scire nullū: aut esse aut excogitari posse genus cruciatus: quo ille fere ad mortē usque afflict⁹ sæpe nō fuerit. Ad postremū arcessitus ex insula Creta: ubi relegatus asseruabat̄: & in organo porrectus ac uinctus: quo torquendi genere aliud nullū fert̄ neque durius esse neque horribilius: ita membratim tractus exagitatusque est: ut solutis neruis artubusque laxatis exanim⁹ prope redderet̄. Num dux Frācisc⁹ aut uultū mutauit unquam: aut uerbū fecit ullū ī tāta & tā atroci filij clade quā corā quodāmō ītuebat̄? Sat᷑ enī intuebat̄ cū & filij uociferatiōes eiulatusque e proximo cubiculo audiret: & quod sit organi suppliciū: nō esset ignarus. Cumque post illius immanitatē truculentiamque supplicij corā uideret allatum: nā quo is modo duci potuisset: cui nulla corporis pars consisteret: Nunquid ullum īmutatum signū ostendit in facie: quicquam ne est locutus aut mollius: aut remissius? Quasi istiusmodi quæstionis horribilitas nō superet oēm mortis nō dicam dolorē: qui ut docui nullus est: sed doloris formidinē quē indocti iudicant. Nam Paschalis dux quo uno nihil produxit natura humanius: nihil mitius: nihil melius: nihil amabili⁹: solū filiū quē habebat: uirū magnū & modestū: quinto mense ante ducatū amisit: & quē filij loco mirifice diligebat solū ex eo filio nepotem præstanti indole & spe maxima puerum hoc anno paucis ante mensibus sepeliuit. Quis eum uidit aut in filij aut in nepotis obitu uel lachrymulā unā fundere? Et sapienter id quidē. Quid enī ullus doleat quod & naturale est & necessariū & bonū? Scimus hunc casum oīb⁹ esse cōmunē. Itaque uanus ē dolor: quē nec primū nec solū esse cognoscimus. Et præsens uita quid habeat in se boni nihil uideo. Proinde sapienter ait Ecclesiastes: Totā uitā odio habui. Quod si uita habenda est odio ut malorum omniū causa: certe mors & appetenda est & amāda plurimū. Hoc habet tantū uita in se boni: quod per eam transitus patet ad mortem: sine qua reuiuiscere nemo potest. Quē enī mihi probabis resurrectiorum: nisi mortē antea moriat̄? Cupio dissolui inquit Apl's: & eē cū christo. An id dixisset uir ille sanctissim⁹: nisi intellexisset: ut erat oīni doctrina sapiētiaque insignis: & ī hac uita mortali nihil esse oīo boni: & ī morte ut mali oīo nihil: ita boni etiam plurimū? Quare si Franciscum Philelfum tuum: qui & ipse

Margin notes: Iacobus foscarus — Creta — Paschalis dux

in simili casu est: & te plurimū diligit: audire sequiq́ institueris Ia/cobe Antoni Marcelle: nō modo non lugebis obitū Valerij filij: sed gaudebis potius: quoniam cum illo actum est optime. Exultat ille nunc inter angelorum choros: perturbatione curaq́ omi uacuus. Diuinæ substantiæ uisione fruitur. Tibiq́ patri indulgentissimo quo dum erat in terris: nihil sibi neq́ charius habebat neq́ iucun/dius: in cælo domiciliū parat. Inest enim adhuc in filijs nostris san/ctus quidam appetitus recipiendi corporis: ut quo socio in terrestri hac peregrinatiōe & comite usi sunt: cum eo etiā simul in cælesti trā quillitate & beatitudine gaudeant. Quod si corpus appetūt secum esse: parentes etiam quorum portio corpus est: consentaneæ appe/tūt. Quid igitur doleamus in gaudijs & gloria filiorum? At indul/gendum aliquid fuit naturæ desiderio: ne si efferuescēte adhuc uul/neri remedia fortiora essent adhibita: dolor magis atq́ magis exa/gitatus incrudesceret. Qui enim recenti uulneri curationes adhibet ualidioris: dolorem exasperat magis q̄ lenit. Sed ecce annus iam tibi præterit: satis naturæ imbecillitati: satis opinioni: satis officio tributum est. Iam ratione uti nos decet. Priuatus dolor cum ami/corum dolore tibi est digerendus. Omnes enim quibus es charissi mus: tua causa dolemus. At fuerint uel humanitatis: cuius mirifi/ce ab omnibus laudaris: uel liberalitatis tuæ qua cæteros homines antecellis: liberare nos tandem omi doloris aculeo: quod una sane re feceris: si te uiderimus finem imposuisse tantæ doloris acerbita/ti. Quod si neq́ tua neq́ nostra etiam causa: ut tibi tuæq́ ætati par cas: potes adduci: moueāt te saltē reliqui tui liberi: q̄s tuus moeror te net ī lachrymis: Moueat Luca uxor tua nobilissima prudētissimaq́ uirago: quā longe magis tantus dolor tuus affligit: q̄ cōmunis iucū/dissimiq́ filij mors cōmouerit. Quē eius ingeniū: eius moderatio me de lectat: quæ se maiorum suorum similē q̄ se ostendit illustrē. Est uxor ista tua Patauia: & ex Leonibus qdē Patauina. Fert aūt Leon inter An/tenoris proceres clarissimus extitisse. Ex illo aūt auctore Leonū fami liā Patauij emanasse ne græcæ quidē negāt historiæ. Quare ut no/bis amicis omnibus: ut liberis tuis: ut tanta probitate uxori tam diuturnam: tam grauem: tam intolerabilem animi molestiam om nino auferas: & monet tempus & cogit ratio. Id autem facillime as sequaris: si ijsdem remedijs in tuo isto casu: ut aliquando institue/ris quibus ipse in obitu Olympi mei sum usus. Nam ad eas cæte/ras rationes quas modo collegi: plurimum tibi proderit: non ad le nienda ægritudinē solū: sed etiam ad lætioris uitæ suauitatē si om/nem Valerij filij infantiā: si indolem: si ingeniū: si corporis formā: si

Iacobus anto/nius Marcellus
Valerius
Leones
Antenor
Leon
Patauiū
Olympus

morum probitatē ac decus: si doctrinæ & eloquētiæ studiū: si tot il/ las tantasq́ uirtutes repetere tecū animo perrexeris. Nec eñ esse de bes oblitus: cum tuo ex collo Valerius penderet: cum te oscularet: cū hæreret in brachijs: & quo magis garrula lingua balbutiebat: eo fiebat ipsa uerboꝝ offensione iucūdior auditu. Reminiscere præ terea q̄ lucebat in eius oculis scintilla uigoris tui: & ut tuorum mo rum similitudo tanq̄ per cutis erumpēs speculū: animi tui magni/ tudinē ac prudentiā referebat. Recordare faciē illam niue omi can/ didiorē roseasq́ genas purpuræ q̄ simillimas. Nōne sic ore matris uenustatē formæq́ paternæ dignitatē repræsentabat: ut uno in cor pore uterq́ cognosci posset? Repete eius māsuetudinē & modestiā: qua erat tanta: ut omnē uinceret sanctimoniā. Neq́ eñ ingenij do/ ctrinæq́ & eloquētiæ bonitate abutebat̄: ut in superbiā elatus ab/ ducta fronte æqualis cæteros cōtemptui haberet: sed se omibus fa cilē: affabilē amabilēq́ præstabat. Grandioris uenerabat̄: præser/ tim eos qui uirtute & grauitate antecellerent. Inferioris uero tanta sibi cōciliabat beniuolētia: ut se illis parem facere uideret. Et adeo gloriā purgati animi uirtute anteibat: ut nullā aduersus se concita/ ret inuidiā: sed æque diligeret atq́ obseruaret ab æqualibus omi/ bus. Et quasi intelligeret ex æqualiū moribus se iudicatū iri: illorū pueroꝝ semper cōsuetudine utebat̄: qui omi uacarēt incontinētia: quos nullius flagitij reos sentiret: quos ad disciplinā: quos ad pro/ bitatē incitatos agnosceret. Quos tñ omnis quasi stellaꝝ fulgores ipse tanq̄ iubar solare quoddā mirabili splendore obumbrabat at q́ obscurabat: & q̄ magis ab illis fugeret honorari: eo se honorabi/ liorē præstabat: Quoq́ erat animi celsitudine excellentior: eo se hu militatis uirtute quā apud Christū primā esse didicerat magis deij ciebat. Iurgantis aūt inter se socios quēq́ pro more cuiusq́ aggre/ diebat̄: aliū monēdo: aliū blandiēdo: aliū rogando: & ita omis leni amicoq́ sermone mutua beniuolentia ueluti fœderabat. Quod si quē uidisset ex socijs aut uerbo lasciuo uti aut ineptiore: illū uel cō/ tracta frōte uel tristi uultu aspiciēs arguebat leniter ac submissa uo/ ce: inquiens eiusmodi sermonē nō esse patricij nec ingenui pueri: & quod per oris orationē uolūtas ostēderet. Et ne qua uanæ cogita/ tionis sagitta feriri posset incautus: nullū ocium admittebat. Nam qñ ab alijs rebus sibi ociū uidebat oblatū: diuinā aliquam oratio/ nem animo uolutabat: qua ueluti clypeo uæhemētior ictus omis repelleret. Quis eñ adeo est a natura bene institutus: ut tanq̄ sen/ sus expers perturbationū initijs nō tangat̄: q̄bus tñ resistere & eas non pati effundi latius summæ uirtutis est. Meminerat sane quod

Christus

scriptum est: procliuius esse cor hominis a puericia ad malũ. Quare tametsi erat generosa quadã atq̧ pene inaudita animi magnitudine: ab ira tñ quã nõnulli cotem fortitudinis esse dicũt: ita se cõpescebat: ut iratus nunq̧ uideret. Repetebat em̃ frequẽter aĩo nõ mõ illud Archytæ Tarentini dictũ in uillicũ: Afficerem te supplicio: nisi iratus essem: sed etiã multo melius illud propheticũ: Turbatus sum & nõ sum locutus: atq̧: Irascimini & nolite peccare. Quid q̃d ornatu corporis sæculo ac mentis puritate deo seruiebat? Diuitiarũ affluentia nõ uitiorũ sed uirtutũ materia illi erat. Quicquid pecuniolæ aut abs te patre prudẽtissimo aut ab indulgẽtissima matre accipiebat: id oĩe pauperibꝰ tribuebat. Illudq̧ præceptũ assiduo sermone celebrabat: Si uis esse pfectꝰ: uade & uende oĩa quæ habes & da pauperibus: & ueni & sequere me. Et qm̃ uerecũdia se nõ metu ad uirtutẽ munierat: modeste semper aliquid proponebat: libenter audiebat: nec unq̧ sine ingenito illo pudore q ornabat ætatem proponẽtibus respondebat. Recta suscipiebat: quæ praua esse animaduerteret: acriter cõfutabat: Operãq̧ dabat: ut aduersariũ docere magis q̧ uincere uideret. Si quid boni aut fecisset aut dixisset: eius laudẽ omnẽ uel in parẽtes uel in magistros referebat. Q̃d si quicq̧ ut fit aliter euenisset q̧ uellet: suũ esse erratũ dicebat: magistros aũt aut parẽtes nulla esse in culpa. Ita eius fæcundũ ingenium multipliciũ uariarũq̧ laudum studijs tenebat: ut instar lætæ segetis uberisq̧ agri culmis atq̧ aristis luxuriãtis supra omnes uirtutis gradus mirifico incremẽto quotidie adolesceret. Quid enim plura meminerim? Nihil eius ingenio natura docibiliꝰ protulit: nihil acutius: nihil feracius: nihil admirabilius. Et cum nõ esset in discendo minus uelox q̧ in audiẽdo quæ didicerat: ita memoriter tenebat: eloquenterq̧ proferebat: ut diuino quodã afflatus numine quiret ab oĩbus iudicari. An hæc & alia fere infinita si tecũ tacitus recensueris: nõ cogitatiõe ipsa lætabere: nõ gestes: nõ exilies gaudio? Equidem existimo te illũ nunc absentẽ perinde reflexa ceruice inter dormiendũ persæpe & quærere: & aspicere: & complecti: & alloqui q̃si præsentẽ. Num parũ tibi ex illius recordatione suauitatis superest: cum uideт adhuc cogitanti tibi oculos tuos deosculari: uultui hærere: ceruicẽ complecti ulnulis: teq̧ blandiẽs rogare: ut sollicitudinis tædia abducas: ut curas leues: ut ægritudinẽ oẽm animo abijcias: ut nihil seruilius: nihil languidius: nihil eneruatius: nihil humilius: nihil demissius præ te feras: cum qui excelsiore loco natus sis: qui res illustris tot tantasq̧ gesseris: nullum tuũ neq̧ dictũ neq̧ factũ latere possit. Hæc inq̧ tibi reminiscenda sunt Iacobe Antoni

Archytas

Iacobus Antonius Marcellus

Marcelle: atq; uersanda freque͞ti animo. Quod si factu͞ abs te fuerit: no͞ poteris no͞ miro perfundi gaudio cu͞ intellexeris & tibi & filio co͞sultum esse q͞ optime. Illi quide͞ quod post innoce͞ter & bene actam sæculi uita͞ æterna͞ adeptus beatitudine͞ iam nihil sibi sentiat formidandu͞: tibi uero q͞d certo sperare liceat a Valerio tuo parata͞ in cælo sedem: ubi tu no͞ post diuturnu͞ admodu͞ tempus tranquillam atq; iucu͞dam uita͞ una cu͞ illo p sempiterna͞ gloria͞ sis actur⁹. Interea uero quod reliquu͞ est: ad idem te adhortabor: ad quod Nicoclen rege͞ Isocrates: Quonia͞ mortale tibi co͞tigit corpus: animus au͞t i͞mortalis enitere: ut animi memoria͞ relinquas i͞mortale͞.

Ex Mediolano anno a natali christiano: Millesimo quadringentesimo sexagesimoprimo: octauo Kalendas Ianuarias.

Francisci Philelfi Epistola consolatoria ad Petrum Iustinum Philelfum nepotem suum de obitu Alphinæ matris dilectissimæ. IIII

a Vdio te angi animo ex obitu Alphinæ matr͞ honestissimæ & probatissimæ fœminæ uæhementius q͞ par est. Amisisti tu sane matre͞: at ego filia͞: cum e͞m nata esset ex Nicolao fratre meo germano: habere͞t q; Thole͞tini primaria quæda͞ mulier: ea͞ certe diligeba͞ ut filia͞. Itaq; no͞ minor mihi in ea iactura facta est q͞ tibi filio. Num fortassis ignoras ea nos lege natos omnis: ut tande͞ moriamur? Illo͞ dolenda mors est: qui nu͞q͞ meminere se morituros. At Alphina quid de hac mortali uita sentiret: liquido fecit exploratum o͞ibus: cum foret usq; pietatis & christianæ religionis obseruâtissima: misericordiæ operibus assidue dedita. Nullo in proximos odio tenebat͞ iniuria͞: no͞ minus oblita q͞ benefice͞tiæ memor. Intelligebat in hoc sæculo nihil esse firmi: nihil stabile: nihil su͞mopere appetendu͞: Sed uera͞ & optanda͞ tranquillitate͞ ac beatitudine͞ in cælo reposita͞: ad qua͞ peruenire q uellet: eu͞ uacare oportere o͞mi sorde mundana: seruari ab angelis habitacula bono͞: infernalis pœnas & intolerabilis cruciatus ijs apud inferos co͞stitutos: qui sui deiq; obliti uita͞ uiuerent bælluar͞. Nihil neq; faciebat: neq; loquebatur: neq; cogitabat: cui⁹ no͞ redderet probatissimam ratione͞. Erat ab o͞mi muliebri uanitate atq; immu͞dicia abhorre͞s. Cibo ac potu utebat͞ moderatissimo eoq; minime delicato. Norat e͞m oris inconti͞ne͞tiam iter parare ad illecebras & obscœnas corpo-

ris uoluptates: quibus & corpus uitiaretur & anima. Et quia didi/
cerat ei cum immortali deo esse sermonem: qui diuinis orationibꝰ
studeret quicquid subripere poterat a domesticis negocijs illisqꝫ ne
cessarijs: id om̄e orādo usurpabat. Præstabat formæ bonitate cun/
ctas mulieres Tholentinates: quā ipsa nulla fouebat arte: sed ea gra
uitate pudoreqꝫ leniebat: ut uenerabilis omnibus redderetur. Fa/
miliam suam bene moratā ut redderet: modestissimis suis moribꝰ
curabat esse exemplo. Celebrationi hostiæ christianæ ut ꝙ deuotis
sime interesset: ne unum quidem diem prætermisit unqꝫ. Liberos
suos castigatione magis ꝙ uerberibus instituebat: castigationem
inquiens dici humanitatis: uerbera iracundiæ: quæ a furore alio ni
hilo distare ꝙ tempore iusticiam nō legibus sed bono & æquo me
tiebat̄. Constantiam in sexu muliebri apprime laudabat. Leuita/
tem non oderat modo sed etiam execrabatur. Fortitudinem pro/
babat eam: cui nihil admixtum esset excandescentiæ. Et ut pruden
tiæ operibus gaudebat: ita ab omni mala malicia perinde quasi a
teterrima quadam peste auertebatur. Somni erat paucissimi: cūqꝫ
uigilaret omnis eius cogitatio erat de animæ immortalitate ac fu/
tura uita. Præterea per noctem cogitabat quid in die foret actura.
Parsimoniam domesticis in rebus amplectebatur: In diuinis uero
liberalitatem ac munificentiā. Ieiunijs quibus supra naturam mu/
liebrem utebatur: reddi se dicebat & ingenio perspicatiorē: & mem
bris ualidiorem. Sed quid hæc tibi & alia plura cōmemorē: quo/
rum non es ignarus? Nempe ut memineris ex talibus uitæ institu/
tis laudatissimisqꝫ operibus nihil mali Alphinæ matri euenire po/
tuisse: sed iam ea contigisse bona: quæ maxime optabat cum esset
in uita. Fruitur enim æterna beatitudine: breuiqꝫ futurum sperat
ut illud possideat habitaculum quod angelica custodia sibi serua/
tum nouit. Deum omnipotentem pro te orare non desinit: ut hanc
uitæ peregrinationem ita trāsigas: ut secum una in cælesti patria sis
futurus. Hæc si tecum ipse cogitabis: iudicabis profecto non modo
tibi non esse dolendum sed lætandum potius: qꝺ ea sis matre na/
tus: cuius sanctissimis meritis in cælestem sis gloriam peruēturus.
Vale ex urbe: quindecimo Kalendas Martias: Millesimo quadrin/
gentesimo septuagesimosexto.

Francisci Philelfi Oratio funebris pro magnifico ducali senatore & clarissimo equite aurato Philippo Borrhomæo comite Haronæ.

V

FRANCISCI PHILELFI

p

Erdifficile mihi profecto & apprime laboriosum oblatum esse dicēdi argumētum intelligo uiri excellētissimi: qui cum ipse cōsolandus sim: uos cōsolaturus aduenerim. Quid eñ̄

Philippus borrhomæus

nō admodū doleam atq; ingemiscam Philippi huius Borrhomæi splēdidissimi uiri obitū: in cuius uita permagna erat bonis oībus spes reposita? Quare cum publicū & cōmune quoddam perfugiū atq; præsidiū e medio uideā esse sublatū: iure mihi dolēdū possim existimare: Itaq; merito libet mihi exclamare: Oh durā & ineuitabilem naturæ humanæ necessitatē: cui nulla nostra remedia aduersant: Oh inexorabilē & immitem hominū sortem: quæ tum opprimis maxime: cum nullas abs te putamus impendere insidias. Sed quo feror demēs? Leuaturus accersor nō exasperaturus acerbitatē crudissimi uulneris. Vinciat igitur obstringat q; omis animi dolor rationis custodia: ut quē deniq; tempus tollet omino: eum iam hic sedet prudētia & cōsilium. Nam animus perturbat⁹ ita sese abhorret: ut recte iudicare nihil queat. Et qm̄ uulgo putant nō esse humanitatis solum: sed etiam iusticiæ lugere plurimū eius mortē: quem plurimū dilexerimus: quæ adduci possint istiusmodi mœroris causæ: uidet dicēdum paucis. Namq; hæ diligētius cogitanti mihi of-

Quinq; lugendi causæ

ferunt quinq; numero. Aut eñ̄ dolemus nostra causa: quod existimemus ex alterius morte magnis nos quibusdam priuari commodis: aut illius causa qm̄ eum opinemur uitæ huius suauitatem amittere: aut qa arbitremur mortē sine acerbissimo dolore accedere posse nemini: aut qd̄ uereamur fore: ut animus ipse intereat una

Prima causa

cum corpore: aut propter futuros apud inferos cruciat⁹. Et dolere quidem nostra causa hominis est sese amātis: non alteꝝ: ob eāq; rē neq; magnanimi: neq; liberalis: quin potius ignaui prorsus nul-

Secūda causa

liusq; uirtutis. In morte autē q dolor inesse potest quæ simillima

Diogenes Cyon

somno est adeo: ut Diogenes ille Cyon solutus in somnū anteaq; moreret ueluti iocabundus dixerit fratre sororem anticipari. Nam

Philosophi

eadē uia atq; ui & mortē & somnū fieri: acutissimi philosophi tradidere. Sed ut somno ita etiam morte ne sentiētes quidē corripimur.

Tertia causa

Qui uero censent animos simul cum corporibus interire: hi sane cū maxime uidentur uiuere: mortui sunt: nō ea scilicet morte qua huius uitæ cursum munusq; explemus: neq; ea qua peccato morimur

Apostolus

& deo uiuimus: ut inquit Apostolus: Consepulti eñ̄ sumus cum illo per baptismū in mortem: sed ea potius quæ est peccati: de qua

Quarta causa

etiam scriptū legitur: Anima quæ peccat ipsa moriet. Futuri aūt apud inferos cruciat⁹ illis horrēdi sunt q semetipsos cū uiuerēt hāc mortalem uitam: per oēe flagitij īmanitatisq; genus q̄ fœdissime

uolutarũt:non Philippo Borrhomæo cuius uniuersam uitam ple/
nam fuisse honestatis & officij nostis om̃es. Quis em̃ uno Philip/
po cõtinẽtior? quis modestior? quis cõstantior? quis in om̃i re mo/
deratior? Nam & humanitate & beneficẽtia semper quãta fuerit: Humanitas
nemo est quẽ lateat. Et nõ modo nemini unq̃ iniuriam intulit: sed Beneficẽtia
ne cuiq̃ inferret om̃i ope operaq̃ curabat. Religionis eius & pieta/ Religio
tis studiũ ne parietes quidem ipsi ignorant. Intelligebat em̃ homo
prudentissimus nõ esse in hac mũdana uita patriã nostrã sed in cæ/
lo. Et q̃diu hic peregrinamur oportere nos meminisse illiꝰ patriæ:
ubi nostra mãsio futura sit sempiterna. Quare ut ab om̃i cõtagiõe
peccati & maleficio abstinebat: ita die noctuq̃ aliud nihil neq̃ age/
bat: neq̃ cogitabat q̃ prostratis & cõculcatis turbulentissimis ani/
mi motibus: ad illius se uoluntatẽ componeret atq̃ confirmaret:
ad cuius imaginẽ & similitudinẽ factus esset. Nullis inq̃ nunc sup/
plicijs est obiectus innocentissimus & optimus uir Philippus Bor Philippꝰ bor/
rhomæus: sed illis fruit̃ præmijs quæ in cælo his proposita sunt: q rhomæus
dum in huius uitæ curriculo se exercent q̃ minimã sibi societatem
cum corporibus esse sinũt: Nam quã mihi fabulet̃ quispiam uitæ
ua uitatẽ? Quæ nam est in hac procellosa uita suauitas? quæ tran/
quillitas? quæ requies ulla? Quod si quã tandem suauitatẽ depra
uata hominũ ratio sibi finxerit: nõ tam eius accessio ulla optanda
fuerat in Philippo: q̃ metuẽda secessio. Impleratiam quintũ æta/
tis & quadragesimũ annũ ualitudine prospera: & eadem integrita/
te sensuũ: qua ab ineunte adolescẽtia semper fuit. Bona uero exter/
na quæ animo bene instituto erant maiora alia expectãda? Natus
est Vitaliano patre uiro in omni genere laudis probatissimo: quo
uno illustrissimꝰ ille & sapiẽtissimus dux Philippꝰ uix habuit apud
se quicquam aut charius aut splendidius. Vitalianorum autem
originẽ altius siquis repetere uoluerit: inueniet eam manare a Vi/ Vitalianus
taliano antiquissimo totius Venetiæ rege: a quo etiam ipso fluxisse Philippꝰ dux
compertum est sanctissimã uirginem hanc Iustinã: cuius sacratissi/ Vitalianorũ
mum nomẽ per tot religiosissima monasteria in uniuerso prope or/ origo
be terrarum celebratur. Sed ne curiosius q̃ par est: uetera consecte Vitalianꝰ rex
mur: & ut reliquas etiã affinitates: propinquitates: necessitudines: Iustina
quæ sunt fere innumerabiles: breuitatis gratia prætereamus: reli/ Philippꝰ bor/
quit ut om̃es scitis nobilissimus uir Philippus Borrhomæus filias rhomæus
tris easq̃ pudicissimas: filios uero duos. Nonne ex illaꝝ honestissi/ Ruscones
mis matrimonijs tris sibi clarissimas potentissimasq̃ familias per/ Comum
petuo affinitat̃ ac beniuolẽtiæ uinculo cõiunxit: Ruscones Comi: Vicecomites
Vicecomites Mediolani: Parmæ aũt Rufos? Nam ex huius Ioãnis Mediolanũ

cōiungio ornatissimi equitis aurati: in quo uno patritæ auitæq; uirtutes mirifice resurgunt: Magnificos carpi dominos habebat affinis. De Vitaliano autem ingēti spe puero quem hic præsentem lugubrēq; uidetis: nōdum per ætatem ei licuerat aliam curam capere: q̄ id præstare ut & fratris & sui q̄simillimus foret. Quid em̄ loquar de patriæ splendore: qui qualis quātusq; sit: satis superq; patet: cū de eius maioribus sum locutus? Nam siue Patauinū Philippum dixerimus: siue Mediolanēsem: patria natus est & uetere & inprimis inclyta. Nam Patauiū Troianus Antenor cōdidit: qui quicquid iacet inter alpes & sinū Hadriaticū: magna sua cū laude subiugauit. Mediolanū uero ab Heduis Gallisq; transalpinis conditum esse cōstat: qd' ipsum nomē accepit ab urbe prisca illa & nobili Mediolano quæ in Xanthonib[9] adhuc extat. Quanti aūt Mediolanēsem hanc urbem fieri oporteat: ex eius rebus tam multis & tā præclaris cū supiorib[9] sæculis: tū nostra etiā tēpestate assidue gestis nō obscure iudicari potest: accedūt opes & amplissimæ facultates: qb[9] cæteris Mediolanēsibus om̄ibus post ipsos principes superior Philippus erat atq; habebatur. Dominabatur em̄ nō Angleriæ & Haronæ solum: cui[9] erat Comes: sed alijs quoq; nōnullis municipijs & castellis. Quid em̄ meminero: uel militiæ: uel senatorij ordinis insignia: quibus a diuo principe nostro propter eximias eius illustrisq; uirtutes ornatus est? Q̄ uero charus esset & periucūdus uniuersis ciuib[9] atq; peregrinis: ex præsentis funeri pompa licet animaduertere. Q; si duo maxime in om̄i republica expetunt: honos & utilitas: in quibus ipsis permagnā positam uoluptatē rentur: quid uni Philippo defuit in tantis uel suis uel fortunæ cōmodis ad uitæ suauitatē? Tempestiue igitur excessit ex hac uita turbulentissima: in eam profecturus uitā: quæ nulli est motui: nulli mutabilitati subiecta. An fortasse nescimus quo diutius uiuitur: eo magis peccatur? Itaq; optāda profecto est ea mors: cuius interuētu fit ne culpa reddatur quotidie cumulatior. Quod si Aristippus uoluptari[9] ille Cyrenaicus: quo uitæ cōsuleret: quicquid nummorꝝ ferebat secum abiecisse fertur: nos quo uitam possideamus æternam: miserabilē uitam hanc atq; ærumnosam: quæ & caduca est & lubrica & incerta: tanti ducendam arbitrabimur? Cupio (inquit Paulus) dissolui: & esse cum christo. Quis uero cū christo futurus sit: ubi se minus eius imitatorē gesserit? Quod si ille nostra causa mori uoluit: nos ꝓpter nosipsos dubitem[9] mori? Nec em̄ ea mors mala esse ullo pacto potest: quæ ubi aduenerit: om̄i malo nos liberat. At dixerit quispiā: quod uitā tollit: nō malum esse non potest. Nec illud rursus in bo-

Philippus Patauiū | Antenor troianus | Alpes | Mediolanū | Hedui | Galli | Xanthones | Angleria | Harona | Municipia | Castella | Pompa | Honos | Vtilitas | Voluptas | Philippus | Mors | Aristippus cyrenaicus | Paulus ap̄ſtus | Christus

nis nõ est habendũ per qđ uitã adipiscimur sempiternã. Nisi boni plurimum esset in morte: nunq̃ dixisset sapientissimus ille Dauid: Preciosa in conspectu domini mors sanctorũ eius. Quod si benefi-cio mortis terrestri hac omni mortalitate perturbationibusq̧ exuti immortalitatẽ simul cum tranquillitate induimur: si ne resurgere quidem licet: nisi animi a corpore separatio antecesserit: nolimus per deum immortalem: nolimus mortem in malis ducere: quæ aut est optima: aut optimorũ bonorum causa. Itaq̧ ponendæ sunt la-chrymæ: reprimẽdi gemitus: & animi dolor sedandus penitus. Nã cum omĩs perturbatio grauis sit: omniũ tamen molestissima est & perniciosissima ægritudo: cui⁹ ui atq̧ impetu sæpe factum legim⁹: audiuimus: uidimus: alios in ægrotationes incurabilis incidisse: alios furore insaniaq̧ correptos: alios sibi manum cõscidisse. Et ne prolixius nostra protrahatur oratio: prudentissimus ille mihi uide-ri debet: qui & naturæ legi non aduersatur: & æquo animo fert ne-cessitatem. Dauid Dolor Aegritudo

Hæc quidẽ oratio habita est in templo diui Francisci: decimotertio Kalẽdas septembris: Anno a natali christiano: Millesimo quadrin-gentesimo sexagesimoquarto.

Francisci Philelfi Oratio funebris pro magnifico equite aurato ducaliq̧ senatore Stephano Frederico Tode-schino. VI

q Vamq̃ non obscure futurum animaduertam illustres uiri & amplissimi patres: ut mea hæc omnis de Stephani Fre-derici Todeschini obitu: hominis sane & præstantis & ma-gni tumultuaria consolatio: nõ tam persuasiõis apud uos locum: q̃ impetitudinis consequatur: uolui tamẽ in hac uæhemẽti ac pro-pe communi omniũ uestrum acerbitate pertinacius eorum uolun-tati refragari: qui apud me & auctoritate & gratia ualere plurimũ & possunt & debent. Nam si alia etiam omnia quæ huic tanto tam pio: tam singulari: tam eximio muneri pernecessaria sunt mihi ad-essent: quæ certe adesse nequaq̃ sentio: duo tamẽ sunt quib⁹ nõ te-mere a dicendo non deterreor. Quo enim pacto aut ausit aut spe-ret quispiam consolari alios: qui uel in primis cõsolandus ipse sit? Non enim possum nõ dolere & grauiter & permoleste ferre eius ui-ri obitum: cui⁹ uita tum nostro diuo principi Philippo Mariæ An-glo suauissimis suis moribus periucũda: tum bonis omĩbus grata: Stephanus fre dericus

quippe qui intelligerent commune sibi quoddam & firmissimum patrociniũ: præsidium: opem in eius salute positam ac locatũ esse. His igiť nõ absurde cum officij aut auxilij quicq̃ uel aduersis uel secundis in rebus suis desiderant: Virgilianũ illud liceat crebra memoria atq̧ lachrymis usurpare: Quis te paliure deorum eripuit nobis? Quod autem secundo loco me ab huiusmodi oratione magis atq̧ magis dehortatur: est recentior & inusitatus dolor acerbi uulneris: cui si mederi intempestiue studeo: uereor ne uim doloris aggrauascam potius q̃ ulla ex parte leuem: faciam tamen necesse est quod imperiti medici nõnunq̃ solent: qui ubi grauius ægrotantes curandos acceperunt: ueriti ne si diutius tardarunt fore ut morbus & inualescat & incrudescat magis: non graues solũ sed etiam periculosas curationes adhibent. Et ita fit fortuna quadam: ut q̃ sana ratio desperarat: temeritas bonam sæpe ualitudinem afferat. Nolim autem miretur quisq̃ si in hoc subito & repentino dolore

Demades ac luctu subita quoq̧ & repentina nostra erit oratio: sapiatq̧ De/

Demosthenes maden magis q̃ Demosthenem. Ex tempore enim mihi dicẽdum fuit nullo apparatu: nulla præmeditatione: nullo ordine uti licuit tanq̃ tumultuarius miles in aciem descendo. Magna profecto iactura nobis: & ea pene intolerabilis patres amplissimi in hui9 magnifici & excellẽtis uiri Todeschini obitu facta est. Amisimus enim eum qui nullius officij: nullius bonitatis: nullius erat uirtutis expers. Nam cum ab ineunte ætate accepisset duas esse uirtutes ac uias hominũ animis propositas: quarũ altera per temporales actiones: altera quæ in contemplandis æternis rebus uersatur perueniretur ad deum: non solum ut sciret: sed longe magis ut saperet operam omnem suam industriam omnẽ diligentiam accommodauit.

Iob Memoria enim tenebat quod Iob uir sanctissimus loquebatur: pietatem sapientiam esse: malis autem abstinere scientiam. Nihil uero magis esse ex media pietate q̃ deũ colere: quippe qui & uera & unica sapientia sit: & omnis rerum temporalium scientia ab ipso ma/

Paulus aplus nat: id quod tum alij nõnulli: tum Apostolus Paulus plane docet: inquiens: Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alij sermo scientiæ scd'm eundem spiritũ. Quobrem non solum has nobiles inferiorisq̧ uirtutes: prudentiam: iusticiam: fortitudinem: temperantiam egregie in omnẽ uitam secutus est Todeschinus: sed multo magis atq̧ magis sapientiam ipsam. Intelligebat enim per huiuscemodi temporalium rerum cognitionem: & humanæ turpitudinis fugam iter sibi quoddã parari ad immortalem deũ: q̧ tamen se nunq̃ esse ad eum omnino deducturum: nisi & pium ipse se & il/

li⁹ incōprehēsibilis & ineffabilis maiestatis indefessum obseruatio/
rē cultoreq́ꝫ præstitisset. Itaqꝫ nihil tāti faciebat: quanti diuinā reli/
gionē. Ea se recreabat & reficiebat: ea se dies noctesq́ꝫ oblectabat:
nec illorū quicq̄ꝫ aut omittebat aut prætermittebat: quæ sacrosan/
cta christiana fide præcipiantᷓ. Tunc se sancti & boni uiri officio ma
xime fungi arbitrabatur: cum nihil quod a diuina lege abhorreret:
sed quod fas piumq́ꝫ uidisset factitaret. Prædicare palam consueue
rat ꝙ Pausanias Plistonatis filius cuipiam olim responderet: leges
uiris nō legibus uiros dominari oportere. Et quoniā om̄i in re deū
semper ante oculos poneret: cui nihil occultū esse iudicabat: nihil
erat eius fide cōstantius: nihil certi⁹: nec promissi pœnitebat unq̄ꝫ.
Ea em̄ in promittendo grauitate utebatur: & ita metiri om̄ia ac con
spicere studebat: ut nemini unq̄ꝫ iniuriam faceret. Qua in re illud re
gis Agesilai minime probabat: Cui cum quidam aliquando di/
ceret: At promisisti: eodēq́ꝫ sæpius reuolueretᷓ: Ita me hercule pro/
misi inquit: si istud quidem est iustum: sin autem iniustum: locutus
sum: nō promisi. Nihil em̄ neqꝫ promittēdum: neqꝫ ullo pacto per
simulationē dissimulationēue dicendum esse censebat: quod a iusti/
cia honestateq́ꝫ foret alienum. Itaqꝫ Agin illum quem Lacedæmo/
nioꝝ ultimū regē prodidere: mirū in modū laudabat: qui cū parē/
tes ut quippiam per iniusticiā sua gratia ageret: hortarentur ac ro/
garent. Vbi aliq̄ꝫdiu contradixisset: & illi nixius urgerēt ait: Q̄ꝫdiu
apud uos fui nullam tenebam iusticiæ notionem: At posteaq̄ꝫ me
patriæ tradidistis huiusq́ꝫ uirib⁹ itemq́ꝫ iusticia atqꝫ probitate pro
uirili parte instituistis: hæc enitar: & non uos sequi. Et quia uultis
me quæ optima sunt agere: optima uero sunt quæ iusta fuerint: cū
homini priuato: tum ualde magis principi: quæ uultis agam: quæ
dicitis missa faciam. Non igitur mirari quemq̄ꝫ oportet: si tanta cū
æquitate: moderatione & abstinentia ius om̄ibus diceret: si nullius
nec precibus nec opibus a iusticiæ & pietatis regula dimoueri unq̄ꝫ
potuit: adeo erat & magno & inuicto & elato animo: ut nulla earū
rerū cupiditate caperetur: quas uulgus maxime haberet in precio.
Quotus enim quisq̄ꝫ est: qui si cui negocio procurationiue præfue/
rit: non iure possit repetundarum arcessiᷓ. Nequaq̄ꝫ hi cum animo
secum reputant: quod & prudenter & uere Alchanes Thelecri fili⁹
aliquando respondit. Nam cum quis percunctaretur: q̄ꝫ ob rem a
mesenitis munera nō accepisset: Quoniam si accepissem inquit: le/
ges pace frui nequiuissent. At cum Thodeschinus ei a nostro huma
nissimo principe magistratui præfectus esset: quo nullus ali⁹ inter
Insubres Liguresq́ꝫ omnis neqꝫ maior est neqꝫ illustrior: quippe

Pausanias

Agesilaus rex

Agis

Alchanes

quod eius ditioni iurisq; reddendo omnes sacerdotum omniũ di/
gnitates: quæ permultæ amplissimæq; sunt: subijciũtur ac parent:
nõ modo a nemine munera unq̃ accepit: sed eos etiam pro sua gra
uitate acerrime castigabat: qui uel post iudicatam causam disce/
ptionemq; omnino compositam & tranquillam huiusmodi aliquid
sibi detulissent. Existimabat enim homo prudentissimus decere iu/
dicem & magnum uirum non corruptela solum: sed omni corru/
M. Curius ptelæ & auariciæ suspitiõe uacuum esse. Proindeq; & M. Curij fa/
Photion ctum: quia a Samnitibus aurum dono missum noluisset accipere:
non poterat non probare: & quod Photion Atheniensis his respõ/
derat: qui centum ad se talẽta donaturi attulissent: laudibus ad cæ/
Alexãder rex lum extollebat. Nam cum rex Alexander regale id pulcherrimũq;
munus ad eum misisset: nuncios rogauit Photion quid tandem in
toto Atheniensium numero se solum Alexander ea pecunia dona/
ret: qui cum respõdissent: quoniam solum ipsum Alexander duce/
ret: & bonũ & æquum uirum: proinde ait: sinat me & uideri & esse
talem. Quis igitur heu talem & tantũ uirum nõ iure nobis ereptũ
doleat: præsertim hac turbulentissima tempestate: cũ ei⁹: tum præ/
sentia: tum uirtute maxime opus esset. Non eñ is erat qui Titanũ
ut ita dicamus ac gigantum genere se natum existimaret. Nam qui
ex illis ortũ sibi uendicarent: perpetuas cum deo inimicitias gerere
ab eoq; puniri nõ dubitabat. Sed quod iustis omnibus innocenti/
busq; uiris cõmune est: & ab deo se certe opinabatur: & ad deum re
ditum sibi facilem expeditũq; patere. Nos eñ dij Coloniã inferio/
rem hũc orbem incolere: quia & Coloniæ ciuitaum illarum a qui/
bus missæ fuerũt: & iura & leges sequi obseruareq; cõsueuerint: iti/
dem & nos diuinæ iusticiæ atq; pietati lege cælesti obstrictos esse.
Agis Quod si religiose casteq; tueremur: breui fore ut tanq̃ ex laborio/
sa quadam peregrinatione atq; exilio potius q̃ carcere ex hac mor
tali uita moleq; corporea in ciuitatẽ patriam: in cælestem liberta/
tem: in beatitudinem sempiternam reuocaremur. Itaq; stultos &
insanos appellabat: qui uentri & somno dediti: qui uel inanib⁹ uel
turpissimis obnoxij libidinibus: nec unde uenissent: nec quo redeũ/
dum foret: nec qui tandem ipsi essent cogitarent. Nec eñ nos cor/
pus esse: sed aliquid maius corpore multoq; præstantius & diuini/
us. Nam minime dici frustra nos ad dei imaginem creatos. Præte/
Apollo rea nunq̃ ignorauit antiquum illud: siue dei Apollinis: siue sapien
tis alicuius dicere maluerimus: & apud omnes celebratum grauis/
simũq; præceptum: Nosce teipsum. Nam aliud nihil esse interpre/
tabatur seipsum noscere: q̃ ut animũ suum esse immortalẽ: & cor/

pus mortale quisq; cognosceret. Quæcunq; igitur ageret: quæcunq; diceret: quæcunq; deniq; cogitaret: ad immortalitatem animi: ad beatam uitam cælestemq; referebat. Meminnerat quod Simonides poeta Pausaniæ regi Lacedæmoniorum consuluerat: se hominem esse. Meminerat bonorum mortem non esse interitum omnia dissipātem atq; delentem: sed uel separationem quandam animi a corpore: hoc est immortalis uitæ a uita mortali: uel sempiternum somnum: ut Plutarchus ait. Tamdiu autem sempiternum quoad cælestis illa tuba insonuerit. His igitur cogitatiōibus Todeschinus utens: ac sese per omēs humanæ ac diuinæ uirtutis modos exercēs & deo charus & hominibus admirandus est redditus. Non enim sine quadam diuina dilectione atq; benignitate tantā in huius sæculi fluctibus ac naufragijs prosperitatem ad ultimā usq; diem expertus est: & eam certe prosperitatem propterea firmā atq; immutabilem qđ omia deo & non fortunæ: quod Leutychides etiam ille primus monebat: semper credidisset. Qui eñ spem suam in deo collocarit: nunq; se sua fallit spes. Respicit semper deus pios & iustos homines: eosq; non modo tuetur: sed rebus secundis omibus auget atq; amplificat. Verum quid cælestia quæq; supra nos sunt pluribus consectemur? Quanti esset hic uir florentissimus faciundus: satis nobis illustrium uirorum laudatissimarūq; uirtutū optimus æstimator præmiatorq; ostendit: sapientissimus princeps noster: qui ubi mirabili illa sua acutissimi ingenij ui & diuino quodā mentis aspectu omnia diligentissime rimatus penitus perspexisset: nihil in eo esse quod minus fidem & integritatem saperet. Quem adhuc infans a patre summo principe ad sese instituendum formādūq; acceperat: non aliter semper apud se habuit & omni honore dignatus prosecutusq; est: q; uel Chironem uel Phœnicem Achilles traditur. Nec id quidem ab re: animaduertebat enim in Todeschino facilitatem: humanitatem & modestiam singularem: mirificam animi constātiam atq; magnitudinem rerum gerendarū: intelligentiam non uulgarem: eximiā grauitatem quadam ingenua comitate conditam: præcipuam innocētiā: egregiam æquitatem: fidē incorruptā: pietatē inauditam. Quæ certe singillatim omia aliaq; permulta dum mecū ipse cōsidero: non possum equidem eius obitu non uæhementer moueri: angi: excruciari. Nec Stoicis assentior qui quod natura fieri nō potest: ægritudinem omnē amouent: Nō eñ sum animo perfracto: saxeo: ferreo: adamātino. Verū cū rursus expendo me: & qua cōditiōe nati oēs sum⁹ intueor: facile intelligo

Simonides
Pausanias
Plutarchus
Leutychides
Chiron
Phœnix
Achilles
Stoici

huiusmodi omnẽ dolorẽ frustra a nobis suscipi. Quid em̃ per ĩmortalem deũ tantopere mouere nõ debet? Non uolumus cũ natura pugnare? Quæ tanta demẽtia nobis est? Quæ delyratio? Quæ tanta demũ insania? An illud quod græcorum sapientissimus apud Homerũ Vlyxes loquitur: nunquam audiuimus. Nihil homine infirmius tellus animalia nutrit. Inter cuncta magis. An qui mortales nati sumus perinde atque dei similes quin potius supra deum. (Nam deus ipse mori etiã uoluit) ueluti cũ deo ipso quo ĩmortales futuri sumus cõtendere audemus? An ignoramus non in hoc terreno cœno: sed in cælesti illa & triumphali gloria immortalitatẽ parari nobis? Homo em̃ (ut inquit Plato) nõ terræ: neque ĩmobilis plãta est: sed cæli: cuius caput: in quo mentẽ & rationẽ & intellectũ posuit: & ex quo reliquũ corpus uersum ad terrã prodeat: ueluti radix sit erectum ad cælum. Quid præterea hæc uita quæ tot tempestatibus: tot naufragijs: tot incẽdijs: tot ruinis obnoxia: erumnosa plane mors est: adeo delectare nos debet: ut cũ eius ergastulis & uinculis nostri aliqui liberantur: flere: lamẽtari: lugere nõ desinamus? Nõ iniuria illud prudẽtissimi ducis Epamynõdæ dictum uideo a ueteribus laudari: qui cũ tempore leuictricæ cladis audisset bonũ quendã & fortẽ uirum animã efflasse: O Hercules inquit: quod ocium uir hic nactus est: ut inter tot negocia ac turbationes per ægrotationem ex hac uita discesserit. Discessit inquam Todeschinus ex hac mortali uita ætate iã ultima: mente sana & sensibus integris: post om̃ia quæ externa uocantur bona in medijs totius Italiæ procellis ac fluctibus: Et ita discessit ut quoniam bene & beate uixerat: mortem quã inuocare nõ cogeretur fœlicissimam sibi duceret. Nam cum sciret eum male uiuere qui semper in uita fore se putaret: ita boni animi semper studuit: ut nihil ei inopinatum posset accidere: & mortem ipsam quandocunque ueniret non inuitus expectaret. Quibus quidem orationibus id tandem est mea sentẽtia assecutus: ut quod semper optarat: nunc per hanc quã mortẽ uulgo appellamus: immortalis effectus immortalẽ deum coram aspiciat: & quod humano generi ultimũ sempiternũque bonum est & uero & solido & incõmutabili & æterno fruatur gaudio. Quare nolumus obsecro patres amplissimi uæhementius dolore affici quam oporteat: & quod non diu post tempus docebit: huiusmodi necessitatem æquo animo ferẽdam esse. Iam hinc ratio ipsa docere nos incipiat: ne nostro uideamur non alterius torqueri incommodo: & alienæ quodammodo inuidere fœlicitati.

Mediolani in templo diui Ambrosij: Millesimo quadringentesimo quadragesimo.

Vlyxes

Plato

Epamynõdas

ORATIONES NVPTIALES.

Francisci Philelfi Oratio de inita societate inter illustrissimos duces Bonam eiusque filium Ioannem Galeacium: & Herculem Aestensem. I

Ristoteles ille peripateticus: qui ob singularem quandam ac prope diuinā ingenij acrimoniā & uarietatem magnitudinemque doctrinae: & diligentiam praeterea indefessam atque incomparabilem inter uniuersos philosophos habit⁹ est illustris: docet in ijs praeceptis quae ad Alexādrū Macedoniae regē reliquit scripta: opus esse in omī rerum publicarum genere eorum societatē cōstituere: qui & potētissimi sint: & in proximo habitēt: quo tum adesse tempestiue inuicē: tum usui mutuo esse possint. Quae aūt societas aut cōiunctior: aut cōuenietior: aut etiā certior ac tutior quam ea offerri queat: quae maxime ē scd'm naturā & deū? Scimus hoīem ex omībus animātibus natū ad societatē: & hunc deū oīpotentē ubi creasset in amoeno illo atque iucūdissimo delitiarum paradiso impolluti uinculo matrimonij cōtinuo munisse atque decorasse: cum ait: Crescite & multiplicamini terraque replete. Sapientissime igit' atque optime gloriosissimi principes Bona simul cū Ioanne Galeacio filio Nediolanēsium duces: & uos item magnifici oratores Bonifaci Aquobibe Nicolaeque Roberthe curiscōsulte: qui nomine ac uice illustrissimi ducis Herculis Aestensis hic adestis: cum uobisipsis: tum uestrae posteritati cōsuluistis: quod per sacratissimū cōiugij uinculum innocētissimae infantulae Annae Mariae uicecomitis: & praeclare indolis Alphonsi Aestensis: qui & ipse item est infantulus: eam hoc die initis societatē: quae utrique principatui & decori plurimo & utilitati nō mediocri futura est. Caeterum ut rem omnē praestātissimi senatores & uos alij ducales magistratus uirique nobilissimi apertius intelligatis & melius: cōuenerūt inuictissimi nostri duces cū excellētissimo duce Hercule: ut pro mutua beniuolētia beneficijsque quam plurimis citro ultroque collatis ad perpetuam societatē utriusque principatus Anna Maria ducis Bonae filia & Ioannis huius Galeacij ducis soror cōiungat' per legitimi ius matrimonij Alphōso Herculis ducis filio primogenito. Quod em̄ ad tantae rei cōfirmationē ac stabilimentū potest aliud sacramentū interuenire: aut uenerabilius: aut incorruptibile magis quam quod in primis parētibus suo ineffabili ore statuit deus optimus maximus

Exordiū cū diuisione
Alexāder rex
Narratio
Bona dux
Hercules aestē.
Anna Maria
Alphonsus aestensis
Amplificatio
Confirmatio

Christus per cōiugij sanctitatem. Nōne Christus etiam ipse humani redemptor generis in cōiugio nasci uoluit? Qui ad nuptias quoq; inuitatus nō interfuit modo: sed eas ornauit ac iuuit: cum aquā uertit in uinū. Quinetiā apud priscam illā gētilitatē: quāto in honore habitum cōiugium fuerit: satis dilucide declarat nobis perpulchra illa (Cecrops) atq; perurbana fictio poetarū: qui perhibēt Cecropa primū extitisse inuentorē auctorēq; matrimonij: eundēq; fuisse dissimili corporis figura: quippe q a dimidio sursum repræsentaret hominē: inferiore aūt parte bestiam: Vertisse hunc scilicet uolūt incompositā illam & incōtinentē hominū uitā: qui bestiarū more in montibus ac syluis passim nullis certis neq; nuptijs: nec legib9: nec domicilijs uagabant: in usum ciuilē atq; coniugalē. Itaq; ob tantæ rei gloriā Cecrops ab Atheniēsibus pro deo & habitus est & cultus: a cui9 etiā noīe ij sunt Cecropidæ appellati: & urbs Athenæ Cecropis. Et sūt hi sane duo prīcipat9: nō finitimi solū: sed ijs muniti ciuitatib9 quæ nullā Italiæ potentiā metuāt. Thesauris uero tot tātisq; abundāt: ut & in pace omnē aliorū ornatum superēt: & siqua bellādi (ut fit) necessitas acciderit: possit & terra & mari copias maximas robustissimasq; parare. Ad hæc q̄ præsentes affinitates inter se cōueniant: expediā paucis: nec altius repetā: ne qui dicēdo gratus audiētibus esse uelim: afferā prolixitate ipsa fastidiū. Quattuor mihi requirenda occurrūt in quolibet matrimonio: nec ea qdē in sponso minus q̄ in ipsa spōsa: ꝓbitas: pulchritudo: nobilitas: diuitiæ. Probitas hoc tempore nō tam in ipsis infantulis est cōsideranda: q̄ in parētibus. Nam ea ætate sunt ut spem de se optimā ex educatione dumtaxat nobis præstare uideant. Alphonsus cū ab inclyta matre Leonora regis Pherdinādi filia & altat & educet: nō debet nō egregios de se fructus polliceri. Est em̄ Leonora nullius uirtutis inops. Nam de Bona inclyta duce nostra quæ possint laudes a quoq; excogitari: quibus ipsa nō superet oēm hominū opinionē? Prætereo eius pudicitiā: humanitatē: benignitatē: modestiā: continentiā: religionem: sanctimoniā: clementiā: & omne deniq; bonitatis genus. Vidistis certe uos omēs: uidistis inq̄ quāta cum animi magnitudine ac robore proximis domesticæ cōiurationis tumultibus illis nocturnis uel furorib9 potius occurrerit. Quo ipso in discrimine tanto tamq; repentino atq; inopinato & formidabili quis nō miretur atq; obstupescat intrepidū inuictūq; heroicæ Bonæ animū: quæ incredibili quadā cum fiducia uoluerit arma capere atq; arcē egredi manūq; conserere cominus cū perditissimis tanti tamq; truculēti atq; īmanis sceleris auctorib9? Quā ergo Myrinā: quā Penthe-

Marginal notes: Christus | Cecrops | Atheniēses | Cecropidæ | Athenæ | Cecropis | Amplificatio | Italia | Quattuor in cōiugio reqri | Probitas.i. | Alphonsus | Leonora dux | Pherdinādus rex | Bona dux | Myrina | Penthesilea

silẽã: quã Tomyrin magnanimæ huic uiragini comparemus: quæ in tanta animorũ consternatione tam præclarum facinus uel sola aggredi non pertimuerit? Huiusmodi igitur nata educataqꝫ uiragine Anna Maria talis sponsa futura est quæ nulla probitate speranda sit matre ipsa inferior. De pulchritudine autem utriusqꝫ uel ex hac diiudicare possumus & sponsam & sponsum ea uigere formæ bonitate: ut cum angelica specie quadam existimentur comparandi. Quod si de nobilitate utriusqꝫ pro dignitate loqui uoluero: dies me deficiat. Nam maternum Alphonsi genus auum refert Pherdinandum regem manu profecto strenuũ & animo infractum. Quid enim meminero Alphonsum proauum illum: qui talis tantusqꝫ fuit: ut non absurde cum omni antiquitate potuerit de regia maiestate contendere? Nam pater Hercules quantam de se laudem polliceatur: probãt eius res clarissime gestæ cum sub Alphonso & Pherdinando regibus nobilissimis: cum multo clarius in recuperando seruandoqꝫ patrito auitoqꝫ principatu. Quis aũt est nescius quanta in luce uixerit splendissimus dux Borsius: qui omnium primus ducalem dignitatem inuexit in Aestensem prosapiam? Cuius frater Leonellus marchio doctrinæ splendore cæteros suæ ætatis principes antecelluit. At Nicolaus horum omnium pater nulla uirtute carens immortalitatis sibi memoriam comparauit. Annæ autem Mariæ genus unde originem ducat: nemo est quem censeam prætere. Nam maternum non solum a Sabbaudiensibus: qui Allobroges sunt: manat principibus: sed a Cypriorum Francorũqꝫ regibus. Paternum uero si uetustatem Sphortianorum in medium efferamus: inueniemus a Daciæ regibus originem sumpsisse. Verum cæteris breuitatis gratia prætermissis: illos tantũ attingamꝰ quos omnes & uidimus & nouimus: Philippum Mariam: Franciscum Sphortiam & Galeacium Mariam: tris mea quidem sententia in om̃i gloriæ numero præclaros atqꝫ summos duces. Ingenio & prudentia atqꝫ consilio Galeacius non difficulter mortales omnis mirabiliter anteibat. Eloquentia uero fuit tanta: ut ex eius lingua: quod de Nestore Homerus cecinit: melle dulcior proflueret oratio. Insuper rebus bellicis quantum claruerit: testis est Gallia transalpina: qua tempestate uiuo adhuc patre auxilium tulit regi Francorꝫ Lodouico. Testis est post patris obitũ Flãmina: quo tempore Bartholomæus collio ac cæteræ tam multæ hostiũ uires ꝓfligatæ sunt. Testis est semel & iterꝫ extrema illa atqꝫ opulẽta cisalpinæ Galliæ regio: quã uulgo pedemõtanã uocãt. In ea em̃ ingẽtꝰ ho

Tomyris
Pulchritudo ij.
Nobilitas. iij.
Pherdinãdus
Alphõsus rex
Hercules dux
Borsius dux
Leonellꝰ marchio
Nicolaꝰ mar.
Anna Maria
Sabbaudiẽses
Allobroges
Cyprij reges
Frãcorꝫ reges
Sphortiani
Daciæ reges
Philippꝰ Maria dux
Fran. Sphortia dux
Galeacius Maria dux
Galeaciꝰ dux
Nestor
Homerus
Gallia transalpina
Lodouicꝰ rex
Flãminia
Bartholomæus collio
Gallia cisalpi
Pedemontana regio

Fr. Spho. dux stiū copias superauit: uicit: oppressit: perdidit. De Francisco autem
Sphortia huius patre quid dignū eius memoria recitemus? Is per
omnē inuictus ætatē: & uictor semper tale tantūq; imperiū nullis
hominū adminiculis sed sola sua immensaq; uirtute adeptus est: &
Italia Italiam uniuersam ꝙ diu uixit: perinde atq; peculiarem haberet in
manu in pace perpetua trāquillitateq; seruauit. Nam de huius so-
cero nobilissimo illo principe & si uerecūdius uerba facio: quod nō
parem eius diuinis meritis orationem referre me posse intelligo: ta
men nō ambigam profiteri (& id uerissime quidem) neminem unꝗ
mihi neq; uisum: neq; lectum: nec auditum: qui & belli & pacis ar-
Philippꝰ Maria dux tibus cum uno egregio duce illo Philippo Maria fuerit cōferēdus:
usq; adeo supra oīe humanū ingeniū fuit auimo infracto ac subli-
Diuitiæ. iiij. mi & amplo. Quod aūt ad postremū ꝗrto loco mihi dicendū pro-
posueram: id oīe circa utriusq; patris opes diuitiasq; uersatᷓ: quæ
cū alijs multis in rebus ac maximis plurimū ualēt: tū in parando:
gerēdo: cōficiēdoq; bello necessariæ sunt oīno. Hæ uero tales tā-
tæq; existunt in huius sponsæ sponsiq; parētibus: ut cunctos Italiæ
exercitus quādocūq; fortunæ aliqua uis turbulentiorue casus in-
gruerit: aut hominū insidiæ uoluerint aduersari: nimio cum labo-
Conclusio per enumerationē bore conducere audeant & ꝙ diu uoluerint sustinere. Quare cum
& diuitias: & nobilitatem: & pulchritudinem iuxta ut probitatem
utraq; pars de se merito ꝓfiteri queat: reliquū est: ut quæ utriusq;
principatus societas potentia plurimum pollet: & confinia habet
admodum proxima: ea solido atq; inuiolabili futuri cōiugij sacra-
mento ꝙ sanctissime confirmetur: & uinculo roboretur indissolu-
bili. Quod igitur fœlix: faustum fortunatūq; sit: uos magnanimi
Bona dux duces Bona mater Ioannesq; Galeaci frater Annæ Mariæ infantu-
Ioannes Galeacius dux læ: & uos itē ornatissimi oratores: q uicē ac personā constantissimi
Anna Maria ducis Herculis ꝓ eius filio Alphōso infantulo primogenito repræ-
Hercules dux sentatis: quæ cætera ad tantam rem pertinent post auxilium indiui
Alphonsus duæ trinitatis: Mariæq; uirginis imploratum per expressam uultꝰ
Trinitas hilaritatem animiq; læticiam facitote.

Maria uirgo

Hæc quidem oratio habita est ab eodem Francisco Philelfo Me-
diolani in arce portæ Iouis sexto Idus Iunias: Millesimo quadrin-
gentesimo septuagesimo septimo.

**Francisci Philelfi Epithalamion in illustriū Beatricis Ae-
stensis: & Tristani Sphortiæ nuptijs habitum.**

E T si lætandū mihi admodū sentio Illustrissime dux Borsi: Procemiū
qđ eā sum nactus dicēdi materiā quæ cū fæcūditate sua: tū Borsius dux
etiā dignitate sit tāta: ut ne tenui qdē exiliq; ingenio uerba
deesse unq; possint: nō ad loquēdū modo: sed ad copiosissime q; &
ornatissime eloquēdū: tñ nō debeo nō cōmoueri: cū intelligo non
tā ipsius rei amplitudinis atq; splendoris: q̄ tpis potius ratione ha
bere me oportere. Dicendū est em̄ de nuptiali bono: cui⁹ nobilitas Narratio
quāta sit: quātiq; faciūda: uel ex eo probari auctore potest: q prim⁹
matrimoniū instituit. Et quēnā hunc fuisse dixerim⁹? Num Cecro Cecrops
pa illū uetustissimū legūlatorē: q genere Aegypti⁹: eadē apud Græ-
cos tempestate claruit: q̄ sapientissim⁹ Moyses apud Hebræos? An Moyses
Vulcanū qui Mercurio apud Aegyptios successit in regnū? Nam Vulcanus
uterq; hoꝝ q̄ lōgissime fuit antiquior Romulo: quē tñ nō medio- Mercurius
crem laudē assecutū perhibēt: qm̄ urbe cōdita nihil sibi potius du- Romulus
xit ad salutē decusq; imperij q̄ fide charitateq; cōiugali ciuiū aīos
diuincire. Tradūt em̄ & Vulcanū legē tulisse de pudicitia muliebri: Vulcanus
& Cecropa ipsum posteaq; hoīes qui in syluis ac mōtib⁹ passim ri- Cecrops
tu feraꝝ nullis domicilijs: nullis certꝭ nuptijs: nullo deniq; uitæ cul
tu dispersi uagarent̄: unā in ciuitatē q̄ prudētissime coegisset: eaq;
urbe munisset: quā a suo noīe Cecropida primū dici uoluit: Athe- Cecropida
nas deinde nominatā: salutiferas dedisse leges: qb⁹ ꝓmiscua illa cō Athenæ
cubitus inconsiderataq; libidine sublata: certos redderet partus: &
oēm uiuēdi feritatē e medio tolleret. Quib⁹ sane pulcherrimis atq;
optimis nō tam inuētis q̄ inuētoꝝ imitatiōibus eā legimus utriq;
gloriā cōtigisse: ut & Cecrops in Græcis: & Vulcanus in Aegyptijs Cecrops
regnauerit: honoribusq; diuinis ornatus fuerit. Quid em̄ e gentili- Græci
tate: quid ex humano genere quēq; meminerimus: cui huiusmodi Vulcanus
inuentio danda sit: cū rem: tū multo antiquiorē: tū adeo nobiliorē Aegyptij
esse uideamus: ut si ad ullū humanū ingeniū referat̄: q̄ stultissimū
sit. Nullus certe uir usq; tm̄ cōiugij fructū: tantā sanctitatē: tantā su
auitatē: tantā bonitatē primus inuenit. Fuit em̄ solus: fuit inq̄ de⁹
ipse oīpotens solus: qui in primis parētibus prior ostēdit nihil esse Deus oīpotēs
humano generi cōuenieti⁹: nihil cōducibilius: nihil oīno melius di
lectiōe & necessitudine nuptiali. Quantū aūt hoc unū matrimonij
sacratissimū institutū: cæteris oīb⁹ institutis mirifice antecellat: ea
ratiōe licet intelligi: q reliqua sacramēta humanæ sunt uel inuētio
nis: uel pietatis: at cōiugij īmortalis deus est auctor: & id quidē qđ
modo dicebā in primis parētibus illisq; innocētib⁹: & nulla adhuc
titillatiōe sensuū irritatis. At quo in loco? Nunquid in cubiculo?
Nū in tenebris? In sereno certe illo atq; floreo & ꝑamœno delitiaꝝ

παράδεισον hortο: quē Græci παράδεισον: paradiſon: uocant: heden ab Hebræis nominatū. Et hūc quidē lcc ū rer̄ oīm uiſibiliū atq̄ inuiſibilium deus cōditor iccirco in terra quaſi quandā regiā nullius prorſus neq̄ pulchritudinis neq̄ bonitatis inopem cōſtituit: ut quē ad ſuā imaginē ac ſimilitudinē proinde atq̄ regē terreſtrē creauiſſet: uitam in ſanctiſſimo agēs pientiſſimoq̄ cōiugio fœlix in ea beatuſq̄ ſederet: uniuerſæq̄ terræ imperitaret. Non igiť eſt mirandū: ſi deinceps Chriſtus optimus maximus: qui & uerus eſt deus & ueri dei filius: tum in cōiugio naſci uoluit: tum uxorē niſi adulterij cauſa dimittendā prohibuit: tum etiā nuptijs inuitatus interfuit eaſq̄ probauit. Quo fit ut q̄ rectiſſime utriq̄ ueſtrū proſpectū exiſtimē: & tibi Beatrix illuſtris ac præclara totius muliebris uirtutis atq̄ dignitatis ſpecies: & tibi item Triſtane paterni illius Sphortiani inſuperabiliſq̄ ſplendoris fulgētiſſimū lumē: Satis es præſens: ſatis es corā o Triſtane: qui per legitimū procuratorē auunculū tuū ornatiſſimū equitē auratū Lancelotū Mainū: oīa tuo noīe tranſigi uolueris: q̄ rectiſſime inq̄ uobis proſpectum conſultūq̄ exiſtimo: qui ut eſtis incomparabile continētiæ & pudicitiæ ornamentū: ſacratiſſima uos cōiugalis neceſſitudinis charitatiſq̄ lege mutuo deuinciri inſtitueritis: ut quæ humanæ ſocietatis copula prima eſt natura: iā ueſtrū alter̄ uirū: alterā uxorē & dici & haberi oporteat. Non enim parua ſunt aut negligēda nuptiar̄ bona: ſi ea nobiſcū docte cogitemus: quippe quæ tripertita uiri ſapiētiſſimi ꝓdiderť: fidē: prolem: ſacramentū: Atq̄ ſacramēto quidē ipſo quo æterni uerbi repræſentať eccleſiæq̄ cōiunctio: hoc uel maxime præſtať ne diuortiū fiat: ne qm̄ cōiugale decus in regēdi matrimonij ſuſcipiēdoꝝq̄ liberorū officio poſitū eſt: alter ab altero ſepareť: ne dimiſſa dimiſſuſue alteri cōiungať: ne prolis quidē ullius gratia. At proles cū pie ſuſcipienda eſt: tum benigne alēda: & q̄ religioſiſſime educāda. Fidei aūt munus eſt ne quā in libidinis intemperantiā præter cōiugalis uinculi ſanctitatē delabamur. Idq̄ æque uiro atq̄ uxori cauendū cenſeo: quo neuter adulteri crimini fiat obnoxi⁹: ſed mutua ſe dilectione proſequanť. Itaq̄ memineritis iā utrūq̄ ueſtrū quātū ad corporis poteſtatē attinet: alter̄ alteri ſeruire & uxorē uiro & uirū itē uxori. Num ut Aurelij Auguſtini grauis eſt ueraq̄ ſentētia: ne cōtinere quidē coniugi licet ubi cōiunx noluerit. Hæc aūt una ſeruitus uſq̄ adeo ē libera: ut alia libertas nulla ī ciuili uita neq̄ liberior ſit neq̄ utilior nec ſanctior. Itaq̄ nō abſurde Lycurgus Lacedæmonius ſapiētiſſimus legūlator: eos oēs qui nubere noluiſſent a ſpectaculo gymnicoꝝ ludoꝝ arcendos iuſſit: & quē honorē atq̄ obſeruantiā

Marginal notes: παράδεισον; Chriſtus; Beatrix; Triſtanus; Lancelotus mainus; Fides; Proles; Sacramentū; Aurelius Auguſtinus; Lycurgus; Gymnici ludi

iuniores præstabãt senioribus assurgendo cedendoq3: eosdẽ carere uoluit. Quo factum est ut illud postea dictum in Dercyllidan im/ probaret̃ a nemine. Dercyllidas q̄ spectatus esset & clarissimus im perator: cum aliqñ uenisset in cõsessum: adolesccẽs quispiã ei subsel/ lium haud cessit: quin quasi exprobrãdo inquit: nam nec tu mihi q̄ cessurus esses genuisti. Et ut reliqua bene cõueniẽtis fœlicisq3 cõiu/ gij commoda breuitatis gratia prætereã: quid de eius iucunditate: quid de laudatissimo insuperabiliq3 amore dicendũ sit. Nã nec se/ cundis: nec aduersis in rebus qui se tanto ac tam pio cõiugij bono dignos præstitere: inferiores usq3 iudicati sunt: quo min⁹ omĩs uel fortunæ uel naturæ difficultates superarint. Quid enim aut Penol pes quã fabulant̃ constantiã: aut Euadnes: tum patientiã: tum ani mi magnitudinẽ ĩ mediũ referã? Nõne Tiberi⁹ ille Gracchorum pater uxoris uitã suæ uitæ prætulit? Nã Artemisia regina Cariæ: nõ mo/ do se uiri Mausoli cineribus sepulchrum præbuit: sed ne diutius esset ĩ uiuis tabescẽdo ĩuenit. Omitto utrũq3 Plautiũ: Omitto. M. Bru ti: Omitto Mithridatis Pompeijq3 uxores: quæ tñ ipsæ perspicue declararũt nullum esse inter humanas societates uinculũ: quo ma/ gis q̄ cõiugio modesto atq3 morigero nos uinctos esse in omnẽ for tunã gaudeam⁹. Possem innumerabilia pene exempla meminisse quib⁹ cõiugalis fœlicitatis ius atq3 decus magis magisq3 pateret. Sed qm̃ breuitate utendũ est: cæteris omissis: uos illud unũ fortu/ natissimi coniuges etiã atq3 etiã moneo atq3 hortor: ut nihil uobis maiore studio magnifice ex aĩo curãdũ existimetis: q̄ ut deũ semp ante oculos corãq3 habeatis: quo proinde atq3 præsente uidenteq3 & cogitetis & agatis oĩa: ad eũq3 mentẽ omnẽ animũq3 uestrũ san/ cte pieq3 referatis. Quod si feceritis: sicuti certe facietis: agetis oĩa so/ brie: omĩa cõtinenter: oĩa pudice: oĩa ritu moreq3 diuino. Itaq3 de/ us cunctis in rebus propitius uobis aderit: uos complexabit̃: uos tuebit̃. Propediẽ uobis cuius rei gratia matrimoniũ est cõstitutũ: optati liberi iucundiq3 dabunt̃: cõsequẽter nepotes posteritas pro/ pagabit̃: omĩa deniq3 uobis fausta: fœlicia: fortunata erunt. Et q̄d proxime accedit ad deum facile obsecro ut parentũ generisq3 uestri laudatissimos mores præstantissimasq3 uirtutes quoad eius rei fie/ ri a uobis poterit: dies noctesq3 imitemini. Tu em̃ Beatrix splendi/ dissimũ pudicitiæ castitatisq3 documẽtũ (ut reliq̃s illustris maiores tuos tpi obsequẽs cõticescã) nata es eo patre Nicolao Aestẽsi florẽ/ tissimo principe: qui grauitate & animi magnitudine cũ omĩ antiq̄ tate potuerit de gl̃ia cõtendere. Habuisti Leonellũ fratrẽ: cui⁹ sapiẽ tia uirtusq3 tãta fuit: ut nulla sit ætas laudes ei⁹ obscuratura. Est em̃

Dercyllidas
Penolpe
Euadne
Tiberius
Artemisia re/ gina Cariæ
Mausolus
Plautij
M. Brutus
Mithridates
Pompeius
Deus
Liberi
Nepotes
Beatrix æstẽsis
Nicola⁹ æste.
Leonellus

tibi nō frater solū sed humanissimi & beneficētissimi pr̄is loco: quē hic præsentē & mirabili cū animi uoluptate cōiectis in te oculis astā
Borsius dux tē intueris: Illustrissim⁹ dux Borsius: qui & belli & pacis laudibus ꝙti sit faciūdus: cū alijs permult argumētis ostēdi potest: tū uel ea rōne maxime ꝙ prim⁹ suoꝝ oīm in præclarā & præpotentē Aestē/ sem familiā cū īmortali sui noīs gloria ducatū inuexerit: quā quidē dignitatē hoc tpe scimus ad regiā esse proximā. Quare tui est offi/ cij atꝙ ꝓbitat Beatrix nobilissima: ut tuis te maiorib⁹ atꝙ dome sticis ꝙtū fert ingeniū tuū castissimiꝙ mores: rebus in oībus dignā præstes: & ita præstes ut & luce functi in tua prudētia integritateꝙ reuiuiscāt: & dux Borsius qui te nō secus ac filiā mira charitate por sequit: de tuis laudibus audire in dies magis magisꝙ delectet. Id aūt una re facile cōsequeris: si tecū assidue memineris: & quo gene/
Tristanus re nata es & cui iradiata cōiugio. Tristanus em̄ uir tu⁹ inter uniuer/ sos nostræ ætatis iuuenes: siue ingenij splendorē: siue robur magni/ tudinēꝙ animi: siue corporis dignitatē: ac uires cōsideremus: talis
Iason est ac tantus ut ea de se quæat oīa nō iniuria polliceri: quæ de Iaso/
Orpheus ne in argonauticis fingit Orpheus: cū illū cæteris heroib⁹ præferēs
Iuno ita cecinit: Clarior in cunctis diu⁹ fulgebat Iason: Iuno etem̄ lætos ocul afflarat honores: Ac pulchrū dederat magnūꝙ & pectore for
Fran. Sphor. tē. Nam qd de ipsi⁹ patre Frācisco Sphortia fortissimi illius ac sū/
Italia. mi imperatoris Sphortiæ filio: quē oīs mirata est sensitꝙ Italia in præsentia mihi in tā breui tpis curriculo dicendū sit? Cum eius res clarissimæ gestæ tot tātæꝙ sunt: ut si eas nō dicā exponere: sed enu/ merare uelim: ante diē clauso cōponet uesper Olympo. Satis illud superꝙ sit ꝙ unū ex omi hominū memoria esse nouimus: qui par/ ua etiā manu uniuersos Italiæ ac maximos robustissimosꝙ exerci/ tus: quibus cū est cōgressus: cū quib⁹ em̄ cōgressus nō est? Et ne id quidē lacessens unꝙ: sed lacessit⁹ semper coactusꝙ iniuria eos sem per cū gloria fuderit: fugarit: uicerit: oppresserit. Quæ certe nunꝙ aduersus oīs fortunæ turbines atꝙ procellas potuisset efficere: nisi ob maximas innumerabilisꝙ uirtutes: quib⁹ mortales cæteros mi rabiliter ante it: oīpotenti deo gratus charissimusꝙ esset. Etem̄ fru stra sunt hominū conatus: q se a iusticia abduxerūt. Illos solos tuet de⁹ ac reb⁹ secūdis auget atꝙ ornat: q̄s uiros iustos bonosꝙ cogno rit. Quare mirari neminē oportet: si aduersus florentissimas opulē tissimasꝙ respublicas: aduersus maximos potentissimosꝙ reges: aduersus omnē irruētis & infestæ fortunæ: quā uocāt impetū: illud imperiū est adept⁹: nullis humanis opibus: sed deo dūtaxat in tan/ tarū & tam illustriū uirtutū præmiū: auctore duce atꝙ uexillifero:

quo nullum est in Italia nec opulentius: nec pulchrius: nec magni/ficentius. Et qđ magis stupendũ esse iudico: cũ uniuersa Italia mu/tuis bellorꝶ incendijs modo cõflagraret: reliquis oĩbus principibꝰ: ciuitatibus: regibus de pace omino desperãtibus: solus Franciscus Sphortia est inuentus: q singulari sua ingenij acrimonia diuinaꝗ sapientia: ardentissimas bellicorꝶ flãmas præter omnẽ oĩm opinio/nẽ subito repræsserit: extinxerit: deleuerit: tãtaꝗ repẽte pacẽ intule/rit: ꝗta ex omi hoĩm sæculo in Italia nunꝗ fuit. Cũꝗ desperati q/dam prostratiꝗ Antæi Romanæ ecclesiæ oppida urbesꝗ disturba/re atꝗ dissipare moliantᷣ: solũ hunc unũ esse prospicimus: qui qua/si uitalis salutarisꝗ oĩbus bonis aura ecclesiã ipsam iã metu exani/matã atꝗ sui inopem: cõseruet: alat: augeat: sustineat: sensuꝗ affici at. Indignũ sane & impium esse ducens: si qui rebus in cunctis deo utiᷣ salutifero adiutore: nõ eius sacrosancto se domicilio & adiuto rem & liberatorẽ præbeat. Cum tales igiᷣ parentũ uestrorꝶ splendi dissimiꝗ generis ideas per oẽs uirtutis numeros uobis propositas esse intelligatꝭ fœlicissimi cõiuges: curate quæso efficiteꝗ ut corpis oculꝭ & metꝭ luminibꝰ ita eas intuamini inspiciatisꝗ ut uestris oĩbꝰ honori: uobis uero ipsis emolumento & ꝗ iucũdissimæ uoluptati esse possitis. Quod aũt ad rem attinet: iure gratulandũ esse uideo: & tibi præstãtissime dux Borsi: & optimo illi meo maximoꝗ prĩci/pi gloriosissimo Mediolanẽsiũ duci Francisco Sphortiæ: qui per cõ/uenietissimi huius pulcherrimiꝗ cõiugij uinculum: nõ modo pristi nã necessitudinẽ uestrã singulari beniuolẽtia cõfirmastis: sed bonis oĩbus totiꝗ Italiæ spem certissimã attulistis perpetui ocij exopta/teꝗ quietis. Quis eñ dubitet bene uobis inter uos cõsentientibus pacẽ Italicã firmã incõcussamꝗ duraturã? Sed ne sim dicendi pro/lixior: ad ea ueniẽs: quorꝶ gratia tanta omes frequentia cõuenerũt: quæ reliqua sunt materno usitatoꝗ sermone transigã.

Italia — Borsus dux — Fran. Sphortia dux

Ferrariæ. viij. Idus Apriles. M. cccc. lv.

Francisci Philelfi interposita epistola responsiua insimulationi ac calumniæ Guarini Veronensis: ad Lodouicũ Casellam.

b Aldasar Cremẽsis: qui medicinæ studet apud uos: renũcia uit mihi hoc die sese interfuisse nup sermoni cuipiã Guari/ni Veronensis: qui affirmaret iccirco in proximo Epithala/mio: qđ ĩ inclytæ atꝗ pudicissimæ Beatricis: & magnifici Tristani

Baldasar — Guarinus — Beatrix — Tristanus

Sphortiæ nuptijs habuissem Ferrariæ: nullis me donatū muneri/
Borsius dux bus a præstātissimo duce Borsio: qm̄ dicere prætermisissem de Ae/
stensiū principū origine: idq; oīm maxime dicendū fuisse: Guarinū
Lodouicus nostrū cōtendere. Hæc ipse audiēs Lodouice: partim cogor tibi q̊/
casella dāmodo ut ita loquar succensere: partim Guarini memoriæ ridere
atq; cōmiserescere: qui oblitus uideat̄ Philelfum in scribēdo oīno
Guarinus neq; præterire: nec negligere solitū. Quid em̄ Guarinus nouit: qđ
Philelfus Philelfus ignoret? Nam si quid plus ualeat Philelfus: an id min⁹:
doctiores iudicēt. Omniū primū breuitati: ut scis: fuit inseruiendū
id quod in meæ orationis initio paucis quæstus sum: deinde nō al/
Aestenses tius repetendū de principib⁹ Aestensib⁹ fuerat: q̄ de Sphortijs fa/
Sphortiæ cerē. At plures sunt a me laudati Aestēses q̄ Sphortiæ: cū tn̄ essem
Fran. Sphor. a Francisco Sphortia tali ac tāto principe ad id negocij obeundū &
delectus & missus. Quid q; multo fuissem & copiosior & ornatior
si me per tuas litteras docuisses: quod de tuis: immo nostris Aestē/
sibus abs te antea tribus deinceps epistolis contenderā? Nunquid
es oblitus me tertium scripsisse tibi eam esse principis mei in senten
tiā: ut istuc irē habēdi Epithalamij gr̄a? Teq; etiā atq; etiā rogasse:
ut quoniam mihi nulla esset eorum cognitio: quæ ad Aestensis fa/
miliæ laudes maxime pertinerent: ad me omnia q̄ diligentissime
perscriberes: quæ laudanda ac principi tuo grata censeres? Nonne
eadem quoq; abs te per litteras: tum per Antonium Triciensem du
calem aulicum continuo petij: quo die in suburbanos illos Ferra/
riæ hortos diuertimus? At hæc quis est uel mediocriter doctus:
quem latere debeat extraria ista omnia quæ tanti Guarinus facit:
ab alijs uiris sapientibus in minimis duci bonis: ab alijs uero ne
Laus in bonis quidem duci? quo fit: ut omnis uera laus sit: At uirtutis
a me Aestenses sunt pro tempore egregie laudati. Nulla igitur ad/
uersus me quisq̄ utatur insimulatione: nulla calumnia: quare mi/
Borsius dux nus me munifice munificētissim⁹ dux Borsius tractarit: cū ab ipso
equidem (quāta mea fert opinio) perhumaniter tractatus fuerim:
μεγαλο/πρεπῶσ & ut Græci dicunt μεγαλοπρεπῶσ: megaloprepos: quippe q
me tum publice miris laudibus extulerit: tum hilariter priuatim
monuerit: si quid esset qđ de se mihi usui foret: id omne in mea esse
potestate positum. Aut igitur nihil a me erratū est: aut si quid est er
Lodouicus ratum: id omne tibi amicissime Lodouice dandum existimo. Itaq;
uel meam tu apud insimulatores istos: uel tuam apud me causam
tuere. Vale & me illustrissimo isti principi unice commenda. Ex Me
diolano sexto Idus Augustas: Millesimo quadringentesimo quin/
gesimoquinto.

**Francisci Philelfi Oratio habita in sponsalitijs Theodo/
ri Plati clarissimi iurecõsulti: & Helisabet Vicecomitis. III**

S Iue ipsum naturæ ductum: siue ratiõis atq; honestatis uim
cõsideremus: nihil esse in actiua ciuiliq; uita aut antiquius
aut dignius reperiamus: bene cõuenientis coniugij charita
te & sanctimonia. Nam si ex oĩbus gregalibus aĩalibus homo est
maxime ad societatẽ natus: quis nõ id uel institutũ: uel sacramentũ
maiorẽ ĩ modũ probet: laudet: admiret̃: q̃ hanc naturæ cõmunita/
tem & tuetur & propagat? Hoc autẽ matrimonio præstari qui ne/
scit: seipsum uidet̃ ignorare. Recte igit̃ ac uero scriptum legim⁹ ab
Aristotele acutissimo illo eruditissimoq; philosopho: hominẽ soli/ Aristoteles
tariũ aut bestiã duci oportere: aut deum: utpote bestia paucis egen/
te rebus: deo aũt nulla. Secus uero de hoĩe usu uenit: qui cum mul/
tarũ uariarũq; rerũ ad uitam indigeat: eas solus parare sibi nullo
pacto possit. Itaq; prima uitæ domusq; societas in coniugio est si/
ta. Ex hoc eñ tanq̃ seminario reipublicæ manãt liberi: nepotes po
steriq; oẽs: qui cum unis ædibus capi nequeant: in uicos primũ:
dein in ciuitatẽ propagant̃ & regnũ. Quare nõ prudenter solũ: uerũ
etiã sancte ac pie ille mihi humano generi uidet̃ cõsuluisse: qui pri/
mus ad hãc naturæ cõmunitatẽ matrimoniũ instituit: ab quo ipso
qui abhorret: nõ debet nõ fateri: cũ deus nõ sit: se simillimũ est bel/
luæ. Et quinã is fuit? Num Romulus? Num Cecrops? Num Vul/ Romulus
canus? Stultus profecto existimandus uidetur mihi: qui huiusmo/ Cecrops
di inuentũ humano ingenio tribuat. Alti⁹ certe repetendũ est nobi/ Vulcanus
lissimi huius ac sanctissimi instituti principum. Fuit: inq̃ fuit omni
potens ille ac summus rerum omniũ & auctor & creator deus: qui
continuo in primis nostris illis parentibus coniugium cõstituit: iu/
bens: Crescite & multiplicamini terramq; replete. Itaq; possumus
liquido intelligere: quanta insit in matrimonij sanctitate non laus
solum sed etiam ueneratio: cum id a mente diuina & profectum sit
& constitutum & iussum. Et est sane cõiugium: hoc est uiri atq; mu/
lieris scd'm legem ad procreandos liberos coniunctio: ea prima so
cietas: quæ cum societatũ omniũ inter homines & origo est & fun/
damentum: tum & suauissima ducitur & utilissima honorificaq; in
primis. Hæc enim tria maxime expetuntur in uita: honos: utilitas: Tria expetunt̃
uoluptas: Vel ea potissimum ratione: q̃ honos debet̃ uirtuti: uti/ in uita
litas necessarijs rebus cultuiq; domestico: uoluptas autem ea: qua Honos
uel corporis: uel animi labore atq; negocio aliquando conquiesci/ Vtilitas
mus. Quæ quidẽ oĩa inesse in bene morato coniugio nõ difficulter Voluptas

inueniamus: si uelimus nobiscũ ipsi aĩo uolutare: a quot quantisq; flagitijs p matrimonij sanctimoniã & tuti reddimur & salutares: ob eãq; rem maxime honorifici. Temperãtes eñ atq; pudici coniuges nihil agunt: nihil cogitãt: nihil loquunt: nisi qđ honestũ decorũq; sit atq; scđm deũ: quippe qui semper ante oculos habeãt ad illius se imaginẽ ac similitudinẽ creatos: nihil agere oportere qđ minus creatori suo gratificent: sed oĩa sobrie: oĩa caste: oĩa innocẽter: oĩa scđm legẽ diuinitus constitutã. De utilitate uero quid est opus prolixiore utamur oratiõe: cũ nemo sit natura usq; adeo profusus aut incõsideratus: qui dum se uidet obstrictũ coniugali bono: nõ continuã habeat rationẽ amplificandæ rei familiaris: qua sese atq; uxorẽ suosq; oĩs nõ alat solũ: sed cum dignitate tueat. Eadẽq; mẽte uxor oĩa ad conseruationẽ rei domesticæ: oĩa refert ad parcimoniã. Quibus utriusq; studijs quãta conflet utilitas nemo est quẽ lateat. Quẽ præterea fugit eoꝝ qui sine cõiugio sunt: rem omnẽ familiarẽ habere deteri⁹ in dies: utpote cui parcat nemo: sed obliguriãt eam oẽs atq; diripiãt. At uoluptatẽ nõ ea metior ratione qua pecudes uidemus: ut sit suauis quædã sensuũ titillatio leuisq; pruritus. Sed ea mihi uoluptas uidet optanda: qua qđ modo dicebã & nihil corporis labores remittunt & animi pturbatiõibus qñq; pressi ueluti relaxant. Huiusmodi uero uoluptatẽ bene compositũ matrimoniũ in sese cõtinere nemo sane mentis ignorat. Nam & uir in uxoris probitate: pudicitia: parcimonia: diligẽtia atq; charitate mirifice cõquiescit: & uxor in uiri prudentia: strenuitate: industria ac mutua erga se uoluntate: oẽs animi molestias: curas: sollicitudines & reponit & sedat. Ad hæc uero quãta est ea animi uoluptas: quæ cõtinuo ex procreatis liberis percipit: cum in ijs sese parẽtes intueantur nõ solũ esse: sed perpetuo fore. Possem alias plærasq; rationes in mediũ afferre: quib⁹ ostenderẽ in hac actiua atq; ciuili uita nihil esse cõiugio nec præclarius: nec melius: sed unũ illud potissimũ: qđ cætera sacramẽta hominũ prudentiũ excogitatiõe atq; auctoritate

Matrimoniũ & inuẽta sunt & cõstituta. Matrimoniũ uero cũ deus ipse in prima nostra origine suo ore cõstituit ac iussit: & id quidẽ in horto delitia

Christus rũ: & in summa uitæ cõtinẽtia atq; puritate: tum etiã christus optimus maximus dilucide cõfirmauit: qui in matrimonio nasci uoluerit: & diuortiũ temere fieri prohibuerit: & ad nuptias inuitatus eas sua præsentia honorauerit ac iuuerit. Perbeate igit illis ego prospectum reor uiri magnifici matresq; nobilissimæ: qui hac fœlitate cõiugij muniri sese insignirig; instituerint: Quoꝝ honorifico splendidissimoq; cœtui uos hoc die ascriptũ iri iurecõsultorum clarissime

atq; integerrime Theodore Plate: & nobilissima pudicissimaq; uirgo Helisabet Vicecomes: iure ac merito ꝓ mea erga uos īnocētissima uoluntate & lætor & gaudeo. Intelligo eñ in hoc mutuæ charitatis uinculo fore: ut tranquillã ac faustã & fortunatã uitã uestrum utriq; partã & aĩaduertãt oẽs & fateant̃. Hoc aũt loco haud absurdum fuerit mea sẽtẽtia: ut quid uobis tenendũ seruandũq; sit paucis cõmenter. Eñuero prima cõiugij causa est spes quædã īmortalitatis: quæ ex liberis nobis parit̃. Nam qui corpore mortales sumꝰ per illos reddimur īmortales. Propagat̃ eñ caro nostra in ijs quos genuerimus. Accedit etiã illud qđ cõiugati haud difficulter uitant illicitos oĩs ꝓhibitosq; cõgressus: Ob quã quidẽ rem monet Apostolus: ut quisq; habeat suã. Est præterea uxor uiro permultis ĩ rebus adiumẽto nõ mediocri. Solere etiã ꝑ uxoriã charitatẽ & acerbissimas inimicitias tolli ardẽtissimaq; bella restingui: Raptæ Sabinæ nobis exemplo sunt. Possem alia meminisse permulta: qbus cõiugij bonitas elucesceret. Sed qm̃ res patet ipsa per sese: ea breuitatis gr̃a missa facio: Modo unũ illud uestrũ prætereat neutrũ: triplicia esse bona cõiugij scđm Aureliũ Augustinũ: fidẽ: prolẽ: sacramentũ. Fidei aũt illud est munus: ne præter uinculũ cõiugale cũ altero aut altera cõcubat̃: Id qđ nõ minus uiro seruandũ est q̃ uxori. In prole uero attẽdit̃ ut cum charitate suscipiat̃ religioseq; educetur & urbane. At in sacramẽto cauendũ est oĩ studio ne coniugiũ separet̃: ne per diuortiũ alteri coniugat̃: ne prolis quidẽ ipsius causa. Estq; præceptũ illud perpetua recordatiõe usurpandum: Quos deus cõiunxit homo nõ separet. Quare illud est maxime officio: ut oĩ ope atq; opa studeat̃: ut nõ corpoꝝ mõ: sed nec etiã aĩoꝝ ulla sit diuortij suspitio. Debẽt enim coniugati assidue mutua se charitate complecti: meminisseq; iccirco matrimoniũ appellari: ut quæ uiro cõiungit̃ mater fiat. Hæc eñ est tanq; regula nuptiaꝝ: quo generatione regeneratio excipiat: & ita deinceps regenerãdo perpetuo ꝓpaget̃ per mutuũ charitatis & obediẽtiæ uinculũ: cũ neuter habeat sui corporis potestatẽ: sed alter alteri sint adeo obstricti: ut se cõtinere nequeãt altero cõnubij debitũ postulãte. Cæteꝝ quid pluribus est opus? Solũ cõiugij sacramentũ diuino ore cõstitutũ est: cũ cætera sacramẽta humanæ sint inuentiõi ascribẽda. Quod deus igit̃ uoluit: cõstituit: iussit. Id si quis negarit ulla carere bonitate: hunc ego ausim appellare & sceleratũ & impiũ. Nunc aũt separatĩ ad utrũq; uestrꝝ quædã pauca sim dicturꝰ: atq; te primo alloquar Helisabet. Habes tu sane ea oĩa quæ in sponsa spectari cõsueuerũt: probitatẽ: uenustatẽ: nobilitatẽ: dotem. Tua probitas est tota: quippe quæ in

Theodorꝰ pla. Helisabet uicecomes

j. Cor. vij.

Bona triplicia Fides: proles: sacramentũ

Matth. xix.

Helisabet Probitas

animo eſt poſita: hanc tibi eripere nemo poteſt. Quare cum tibi ſit
peculiaris: noctes tibi ac dies curãdũ eſt: ut ei ſemper aliqd addas:
Venuſtas eã amplifices: exornes: illuſtres. Venuſtas corporis eſt: quæ eo ma/
Nobilitas gis habet̃ in precio: quo magis fuerit cũ uirtute cõiuncta. Nobili/
Dos tas & diuitiæ: fortunæ cenſent̃ bona. Dos tibi & pulchra eſt & pro
ciuitatis cõſuetudine ſatis ampla. Nam de tui generis ſplẽdore qd
Vicecomites attinet multa memorare. Non eẽ familia Vicecomitũ aut obſcura
eſt aut noua: ſed & priſca admodũ & illuſtris & præpotẽs. Nam ut
reliquos miſſos faciã uiros in omĩ dignitat̃ gradu clariſſimos qui
ex hac proſapia emanarũt: id ſatis mihi ſuperꝗ uidet̃ ꝙ uni Vice/
comites inclyti & excellentiſſimi principes annos iam prope centũ
Mediolanũ ac ſeptuaginta nõ Mediolanũ dũtaxat: qua una urbe nihil habet
Italia orbis terræ populoſius: nec uniuerſa Italia magnificentiꝰ: ſed alias
Gallia ciſalpi. item permultas & Galliæ ciſalpinæ & Liguriæ potẽtiſſimas urbis
Liguria fœliciſſimo imperio & tenuerũt ꝗ diutiſſime: & hac etiã tempeſta/
te tenẽt ꝗ pacatiſſime. Sed ne in maioribus tuis enumerandis am/
pliſſimis certe oĩbus optimiſꝗ uiris uidear dicendo prolixior: ſatis
Gaſparinꝰ ui pro tempore fuerit meminiſſe Gaſparini Vicecomitis parentis tui:
cecomes uiri profecto & generoſi & ſingulari bonitate præditi: qui illuſtriſſi
Philip. maria mo illi principi Philippo Mariæ ob incomparabilis ſuas multipli/
ciſꝗ uirtutes & chariſſimus fuit & periucundus: adeo ut nihil unꝗ
ab eo fruſtra poſtularet. Quid enim loquar de tua nobiliſſima illa
Ioanna Ioanna matre: quæ præſtantiſſimis Ruſconibus nata: qui tum alia
Ruſcones nõnulla oppida: tum etiã urbẽ Comũ quondã tenuere dominatu:
Comũ in omĩ pudicitiæ ac prudẽtiæ gloria: nulla ſe geſſit clariſſima fœmi/
Ioãnes aloyſiꝰ na inferiorẽ. Habes præterea q hic adſunt: tum ornatiſſimũ equi/
Franchinus tem auratũ Ioannẽ Aloyſiũ: tum Franchinũ nõ fraterno ſolũ ſan/
guine ſed etiã mirabili charitate cõiunctos: qui ut ſunt corporꝫ ma
gnitudine ac forma inter oĩs Mediolanẽſes ſpectatiſſimi: ita pluri/
bus uirtutibus ac maximis apprime celebrandi: ob eaſꝗ res excel/
Agnes lentiſſimo noſtro principi gratiſſimi. Sunt ad hæc tibi in uiuis ſoro
Antonꝰ mar res tres nõ uulgari celebres honeſtate: Agnes uiro grauiſſimo eidẽ
lianus ſapientiſſimo & optimo Antonio Marliano cõiuncta matrimonio:
Leçadra & Leçadra comitis Franciſci Turriani uxor: qui quidem ambo in/
Fran. Turria/ tegerrimi ſunt prudẽtiſſimiꝗ ducales ædiles: quos uulgo magnos
nus comes uocãt ducaliũ intrataꝝ. Eſt itẽ ſoror tertia Margarita nupta ducali
Aloyſius du aulico Aloyſio Dugnano. Quibus ſane ſororibus tuis: Heliſabet
gnanus pudiciſſimis ꝓbatiſſimiſꝗ debes nulla uirtute cedere. In primiſꝗ
Heliſabet meminiſſe hunc te uirum eſſe habiturã id quod fauſtum fœlix for/
Theodorꝰ pla. tunatũꝗ ſit Theodorũ Platũ: qui & genere natus eſt ſplendidiſſi/

mo & parētibus optimis: & ipse quoq; probitate: eruditione: elo/
quentia posterior nemine: siue cum iurecōsultis conferatur: siue cū
philosophis: siue cum oratorib9 maximisq; uiris in omni genere lau/
dis & gloriæ. Vellem mihi liceret Helisabet ea omia de tuis laudi/
bus dicere quæ & pulcherrima sunt & uerissima. Sed cū ea sit apud
omes de te fama pudicitiæ: prudētiæ: probitatis: ut uirginib9 omi/
bus una tu exemplo esse & possis & debeas: iam tempus me admo/
net: ut omnē meū orationis cursum in futurꝝ hunc sponsum tuum
breuibus conuertam. Quid autem de te primū laudem Theodore
Plate: uel quid non laudem potius? Nam quis omniū est: qui de
tuis pulcherrimis maximisq; uirtutibus: ingenio: disciplina certius
testimoniū uno Frācisco Philelfo afferre queat: cuius uel admodū
adolescens institutus es disciplinis: & cum ætate prouectus & sapi/
tia ab eiusdem te familiaritate & amicitia nunq̄ alienum te uolui/
sti? Finxit te natura ingenio uigili: acri: strenuo: dextero. Quare nō
modo quæ recte audires: celeriter tanq̄ percipiebas: sed permulta
quoq; assiduo studio diligentiaq; tua ex uarijs lectionibus conqui
sita atq; collecta: perinde atq; in optimæ quedā atq; frugiferæ mes/
sis aceruū cōgerebas: nihil qd uel ineptū esset: uel minus luculentū
admittēs. Quibus quidē naturæ tuisq; institutis factū est breui: ut
nihil quod ad oratoriā attineret: nihil quod philosophiæ grauita/
tē saperet ignorares. Cum uero intelligeres & pro conditione tem/
porꝝ: & pro maiorꝝ tuorꝝ gloria legū ciuilisq; iuris sapientiā omino
tibi esse obeundā: ad hāc te totū tanq̄ in patritā & auitā possessionē
recepisti. Idq; usus & ingenij acrimonia & memoriæ bonitate & cō
tinuā quadā diligētiq; industria breui tpis curriculo præstitisti: ut
iurisconsultorꝝ & eruditissimus haberēris & innocētissim9. Nec tū
inter hæc studia si quid ocij uenari poteras: id uacuū fluere patieba
ris. Sed qd alij plæriq; oēs ad relaxationē & uoluptatis illecebras
conferūt: id tu omē aut ad rerꝝ diuinarꝝ perspicientiā: aut ad aliarū
disciplinarꝝ cognitionē transferebas. Quo factū uidemus: ut omni
in laude uersatus existimeris. Nec eñ te fugiebat duo esse hoīm ge/ Duo hominū genera
nera: Alterꝝ doctū & urbanū: alterꝝ indoctū & rusticū: & hoc quidē
humanæ præstantiæ q̄ minimā partem repræsentare: Quo de uno
uerecunde locutus est Hieronymus inquiens: Sancta quippe rusti/
citas soli sibi prodest. At alterum illud longe propius uidetur ad di
uinam bonitatem accedere: cum non sibi solum: sed uniuerso hu/
mano generi natum iure queat iudicari: quod & consulendo & mo
nendo & instituendo & tuendo sit omnibus usui. Etenim cum duæ
sint animi ptes: quarꝝ altera rationē habet: altera caret: i utriusq; ui

eximius esse uoluisti. Quapropter uirtutes oīs cōplexus es & contemplatiōis & actionis: quo utriusq; foelicitatis etiā inter uiuos fieres cumulatissime particeps. Turpissimū certe iudicās a primis tuis illis maiorib⁹ Platoneq; & Solone ulla ex pte degenerare. Platoꝝ em̄ familiā & priscam esse & percelebrē satis nobis ōndit ipse unus Plato: ab quo Plati defluxere. Quis em̄ audeat negare extitisse Platonē philosophorū plane oīm & maximū & grauissimū? Vt diuini illius ingenij summæq; sapiētiæ cætera argumēta prætereā: fuit ille omniū philosophoꝝ primus: q & de trinitate & de reb⁹ diuinis ac nostris multo ante humani generis redēptorē q̄ apertissime fuerit pientissimeq; locut⁹. Qua ipsa re una q̄q̄ philosophoꝝ omniū nobilissimus iudicari debet: altius tn̄ eius est nobilitas recēsenda.

(Plato Solon; Origo domus Theodori Plati)

Plato uir fuit Atheniēsis Xenocratis academici & Aristotelis Peripatetici doctor. Is suo proprioq; noīe Aristocles dictus est. Nā Platonis appellationē aut a pectoris latitudine ab oratiōe uberiore deductū putāt. πλατύσ: platys em̄ græce latū latine significat. Hui⁹ paternū genus a Codro manauit Atheniēsiū iustissimo rege Melāthi filio: at maternū a Dropide poeta elegātissimo Solonis legūlatoris fratre. Qui quidē ipsi altius referūt genus suū in Nileū heroa Neptuni filiū ac Peliæ fratrē. Ex quo itē Nileo & Chlora Amphionis filia: nati sunt filij duodecim: quoꝝ natu minor fuit Nestor is qui in bello Troiano sapientia & eloquentia inter Græcos cæteris præstitit. Itaq; mirandū certe nō est: si Theodor⁹ Platus huiusmodi ortus genere: & ipse iuxta ac pater Georgius clarissim⁹ ille iurisconsultus legū ciuilisq; iuris sapientia est illustris: & Petrus Antoni⁹ hui⁹ frater: cū militiæ gloria: tū poetica est & oratoria laude insignis. Theodorus em̄ pro transfusa & propagata in posteros ui solertiaq; naturæ: Platonem Solonaq; repræsentat. At Petrus Antonius: tum Nileū illum qui & Pilum cōdidit & res gessit maximas: tum Amphiona & Dropiden: quos eloquentia reddidit celeberrimos. Vterq; aūt bonitate referunt Codrum regem. Is em̄ pro iusticia & charitate patria sese ultro morti obijcere nō dubitauit. Ea deniq; ratione hi duo fratres pro diuino principe nostro patriæq; salute: si opus esset: uitā ipsam ultro alacriterq; exponerēt: præsertim cum animaduertāt in principis salute patriā salutē esse constitutā. Quam in uno ipso Theodoro omnē maioꝝ suoꝝ laudē & gloriā ita liceat reperire: ut nullus nobis neq; Amphion: neq; Dropides: nec etiā Nestor sit desiderādus. Nā ad cæteras uirtutes & uersu ualet & oratiōe soluta: adeo ut qđ de Nestore apud Homerū legim⁹: ex ei⁹ lingua melle dulcior oratio ꝓfluat. Adde modestiā: facilitatē:

(Platōis origo; Aristoteles peripateticus; πλατύσ; Codrus; Melanthus; Solon; Nileus; Chlora; Amphion; Nestor; Theodor⁹ pla.; Georgius iurisconsultus; Petrus Antonius Platus)

mãsuetudinẽ: comitatẽ moruꝗ elegantiã mirifica & inaudita quã dã ingenij dexteritate prudẽtiaꝗ conditã. Quid multis? Ita ipse ꝑ sese pollet: ita suo splẽdore præclarus est: ut uideat̃ maioꝝ etiã claritudini præluxisse. Quid em̃ sim longior in recensenda Platoꝝ nobilitate: cũ nõ modo in Insubrib⁹: ut uetustiora illa silẽtio iã inuoluã: ueꝝ etiã & in Placẽtino ac Parmẽsi solo superiorib⁹ temporib⁹ & in ipsa etiã Liguria: cui⁹ caput est Genua lateꝗ per Italiã nõnulli ex Platoꝝ familia uiri magni & præpotẽtes: castella plurima oppidaꝗ possederint? Quare ne prisca illa curiosius repetẽtes: quæ magis ad rem faciũt prætercam⁹: paucis mihi cõplectendũ uidet̃: qđ & ostendi oĩbus potest & ipse legi. Extant ẽm grauissimæ quædã tabulæ quæ uulgo hac tẽpestate uocant̃ publica instrumẽta: & eæ q̃dem repertæ in Archiuo Placẽtino cõfectæꝗ anno a natali christiano uigesimosecũdo supra millesimũ. Quibus quidẽ tabulis perspicue patet fuisse fratres sex ex quodã natos magnifico militaris dignitatis uiro Plato noĩe: q ex Plata familia ortus esset: ac nobili fœmina Mathodia: quæ filia foret magnanimi eq̃tis aurati comitisꝗ Lonielli Luciani: atꝗ his paternũ auũ extitisse Facinũ Platum: & ipsũ equitẽ auratũ: auiã uero ꝓbatissimã & nobilẽ fœminã Domnillã Arasmi turriani filiã. Atꝗ his quoꝗ in tabulis quæ cõfectæ sunt Herciscundæ familiæ gratia: dilucide apparet fuisse illis Platis amplissimũ patrimoniũ & arces permultas atꝗ oppida: quæ pro suis portionibus singillatim inter eos fratres diuisa sunt. Castellũ aũt unũ noĩe Platonũ iccirco indiuisum atꝗ cõmune relictũ esse: q̃m Platoꝝ familia a diuino illo Platone philosopho trahẽs originẽ: haberet agnatiõis suæ ꝑpetuũ cognomentũ. Cũꝗ hi sex fratres scđm portiões quæ cuiꝗ obtigerãt: ali⁹ Bononiã: alius Ferrariã: alius Genuã: alius Parmã: alius Immolã sese cõtulissent: Antoni⁹ Platus qui foret ex illis omnibus natu minor: haberetꝗ portionẽ suã in Mediolanẽsi ditione: Mediolanũ se recepit: ab q̃ quidẽ uno cũ cæteri maiores: tum illustris & sapiẽtissimus iurecõsultus Georgius Platus clarissimi huius sponsi pater ꝓfectus est. Quid em̃ memorẽ qđ est oĩbus luce ipsa magis perspicuũ: uirũ illum grauẽ atꝗ sapientẽ Guidetũ Platũ: quẽ ipse Georgi⁹ auũ habuit. Fuit em̃ ille tanta probitate & sapiẽtia: ut nõ modo apud Ioannẽ Mariã secundum Mediolanẽsiũ ducẽ iuuenẽ sane ferocissimũ primũ locũ obtinuerit: sed apud eius etiã patrẽ Ioannẽ Galeaciũ: q̃ nihil uidit ætas illa in omi præstãtiæ genere: nec admirabili⁹: nec perfectius: tanto est habitus in honore: ut existimari posset diuinus ille princeps nihil apud se habere uno Guideto Plato: aut charius aut preciosius.

Insubres
Liguria
Genua
Platus
Mathodia
Loniellus lucianus comes
Facin⁹ platus
Domnilla
Arasmus turrianus
Castellũ
Guidet⁹ plat⁹
Georgi⁹ plat⁹
Ioannes Maria dux

Itaq̨ nõ est mirandũ si talis ille tantusq̨ uir pro suæ pietatis mune
Hierosolyma re ad sanctã ciuitatẽ Hierosolymã cũ ornatissimo famulatu nauiga
uit: quippe qui intelligeret honorẽ oẽm huius mũdi inanẽ esse: ubi
diuino uacaret cultu. Q̄obrẽ deuotissime eo profect⁹ ubi uoti sui
Carolus pientissime factus est compos: a serenissimo Hungariæ rege Carolo
apud sacrosanctũ sepulchrũ ipsum militaribus est ornatus insigni/
bus. Hoc igit̃ auo Guideto & patre Georgio nat⁹ ẽ excellentissim⁹
hic iurecõsultus Theodor⁹: & q̃ de modo uerba fecerã Petrus An/
Anastasi⁹ pla. tonius: & cũ alij fratres: tum Anastasius adolescẽs: qui etiã ipse pa/
ternã atq̨ alioꝝ suoꝝ maioꝝ gloriã egregie imitat̃. Nã ipse quoq̨
legali ciuiliq̨ sapiẽtiæ ita operã dat: ut suoꝝ æqualiũ cedat nemini:
Solon neq̨ q̃ is q̨dẽ Solonis Platonisq̨ oblit⁹. Nã & Solonis leges quãto
Romani fuerint in honore: uel unũ illud est dilucidũ argumentũ: quod Ro/
Græcia mani ipsi reꝝ domini legatos decẽ in Græciã usq̨ miserint: qui eas
ab Atheniẽsibus petitas in urbẽ ferrent ad suum stabiliendũ iusti/
Plato cia & decorãdum imperiũ. Et Plato quãtã præ se laudẽ ferret legũ
iusticiæ uniuersæq̨ administrationis ciuitatis: cũ alia permulta ei⁹
uolumina eruditissime atq̨ sapientissime lucubrata: tum libri decẽ
de republica: duodecimq̨ de legib⁹ apertissime declarant. Sed his
omibus omissis quid loquar de materno genere Theodori: quid
Agnes inq̃ de hui⁹ matre pudicissima atq̨ optima muliere Agnete Maffei
Maffeus mu Muçani illius filia: qui & senator sapientissim⁹ fuit: & ob maximas
çanus suas ĩnumerabilisq̨ uirtutes Philippo Mariæ nobilissimo duci cha
Philipp⁹ Ma/ rissimus. Num tantus ille princeps cuius splendidissimum nomen
ria dux nulla unq̃ neq̨ inuidia nec posteritas obscurabit: tãto fecisset unũ
Maffeum muçanum nisi omĩ laude dignum censuisset? Vellem mi
hi liceret ea omĩa in medium referre: quæ ad uera de te laudes atti/
Theodorus nere intelligo præstãtissime iuriscõsulte Theodore Plate: quæ quo
Platus niam temporis breuitate impedior ut prætereã est necesse. Vnum
Plato illud certe scio te unum esse inter omnis qui non tam Platus dicen/
dus sis q̃ Plato: utpote qui non modo Platonem in omĩ sapientiæ
gloria repræsentes: uerumetiã sis idem Plato: a quo illustris fami/
lia olim tua quæ nunc deprauatione tempoꝝ Plata dicitur: Plato/
nica fuerit appellata. Sed q̄m me tempus iam admonet: ut ad uer/
ba illa solennia: quibus tota uis matrimonij per uerbũ de præsenti
cõcludit̃: nostra oĩs oratio se cõuertat. De his nũc satis atq̨ super.

**Francisci Philelfi Oratio habita in sponsalitijs Petri Bi/
ragi & Helisabet Princiuallis.** IIII

q Vi sacratissimum coniugij uinculum nõ summopere laudãt excellẽtissimi principes: indigni profecto illi mihi uideri debent: qui ex ullo hoim numero iudicent. Nam si natura fieri uidemus: ut quicquid aut alitur aut sentit: producat aliquid sibi simile quo in sua specie propaget: idq; nõ in cætetis aialibus solũ quæ ratione carent: sed in herbis etiã & arborib9 quæ sunt inopes sensus intueri liceat: quid de humano genere dixerimus qđ diuinã imaginem præ se fert? Nonne ad ipsum naturæ appetitum diuino quoq; præcepto admonemur: ut crescamus ac multiplicemur terramq; repleamus? Et est sane coniugium (ut mea fert opninio) uiri atq; mulieris scđm legem ad procreandos liberos cõiunctio. Non ẽm ad pruriendis libidinis: nõ ad titillantis sensus: nõ ad obscœnæ uoluptatis intemperantiam institutum est matrimoniũ: sed ut pro ratiõe: pro lege: pro sanctimonia nobis similes generemus. Itaq; in coniugio admodum est cauendum non modo ne quid per adulterium quod impium est: sed ne per lasciuiã quidem ullam quod pecudum est proprium perpetremus. Omnia sunt a nobis scđm uirtutem ac deum agenda: dicenda: cogitanda. Hæc qui pure caste innocenterq; seruare perrexerint: nõ difficulter triplicia illa bona assequent: quæ dicuntur fidei: prolis: sacramenti. Huiusmodi autẽ matrimonium tantum in se iucunditatis habet: ut nihil in uita possit esse fœlicius. Quod si ex ullo unq; sperandũ fuit: tamẽ ex hoc præsenti fausto fortunatoq; coniugio non modo licet sperare: sed ita omnino sperare atq; ea quæ oculis cernuntur & in nostra sita sunt potestate. Quis enim ignorat sponsam ipsam Helisabet Princiualis Lampugnani uiri clarissimi atq; optimi Katherinæ Spinellæ nobilis & honestissimæ mulierẽ filiã ita esse ab prima usq; infãtia educatam: ut simul cum lacte uideatur pudicitiam bonitatemq; omnem hausisse? Nam de Petro sponso quid attinet multa dicere: quẽ omnes scimus nemine suorum æqualium in omni probitatis genere inferiorem? Et ne longior sim q̃ tempus locusq; patiatur: est certe Petrus parentum maiorũq; suorum q̃simillimus: quippe qui natus Antonio Birago ornatissimo uiro & Helisabet Souica muliere probatissima: habuit Maffeolum paternũ auum: quem præstantissimus dux Philippus ob eximiam erga se fidem singularemq; prudentiam præfecit suæ uniuersæ curiæ magistrũ: quem quidem pulcherrimum & amplissimum magistratum Maffeolus ea diligentia & integritate gessit: ut perinde atq; hæreditariũ diuinus ille princeps in Antonium eius filium post patris obitum trãstulerit. Quid dicam ptæterea de hui9 patruo: Andrea Birago uiro magnifico &

Diuinũ præceptum
Coniugiũ
Liberi
Intemperãtia
Lex
Sanctimonia
Matrimoniũ
Helisabet
Katherina
Petrus
Antonius biragus
Maffeolus
Philipp9 dux
Andreas biragus

grauissimo: Nõne idem dux Philippus tanti eũ semper fecit: cũ publicis: tum priuatis in rebus ob ingenij acrimoniã magnitudineq́ cõsilij: ut neminẽ haberet chariorẽ: neminẽ iucundiorẽ: neminẽ cui plus aut tribueret aut crederet? Apud hunc aũt illustrissimũ principẽ nostrũ ꝗ̃tum semper idem Andreas ualuerit quoad uixit & auctoritate & gratia & domi & belli: ob eã qua plurimũ semper claruit diligẽtiã ac fidẽ: nemo uestrũ omniũ est qui nesciat. Quid enĩ uager ꝑ alienas familias qb⁹ Petrus sponsus affinitate cõiunctissim⁹ est? Souicos: Posterulas: Amidæos: Aduocadros: Morones: Vicecomites ipsosq́ Lampugnanos: cũ inter Biragos tot uiri floruerint ac etiã nũc floreãt in oĩ uirtutis genere: ut si eos numerare uoluero in hac tp̃is breuitate: sim nõ mediocri tædio futurus? At de nobilitate & generis claritudine pudicissimæ huius sponsæ Helisabet: si uerba uoluero pro dignitate facere: non sit mihi huiusmodi breui sermone opus: sed prolixa oratiõe uel ꝗ̃ spaciosissimis poti⁹ uoluminib⁹. Nam quæ familia est paulo excellentior nõ Mediolani solum: sed in hac uniuersa Gallia cisalpina: quæ nõ sibi maximo semper duxerit ornamento Lampugnanoꝝ affinitates? Quare ut tpi inseruiat̃: cætera oĩa omittẽtes: paucis ea percurramus: quæ ad domesticas sponsæ laudes in huiusmodi necessitudinis genere attinẽt. Nata ẽ Helisabet patre ut modo dicebat̃ Principualle: uiro certe mea sentẽtia: qui & dexteritate ingenij & strenuitate magnitudineq́ animi alteri nemini suæ patriæ cõcedat: fide aũt & obseruãtia tanta in excellẽtissimos nostros principes Franciscũ Sphortiã Blãcãq́ Mariã: duo hui⁹ temporis splendidissima luminaria: ꝗ̃to esse maior nullo pacto possit. Quid enĩ meminero aut Petrũ auũ paternũ ciuilis pontificijq́ iuris peritissimũ grauissimũq́ doctorẽ? Aut Georgiũ illũ patruũ: cuius ad paternas laudes tanta beniuolentia accessit in hunc diuinũ principẽ: ut eã nõ nisi cũ uitæ exitu terminarit? Nam & Bernardũ philosophũ ac medicũ & baptistã atq́ Ioannẽ Andreã uidetis in uiuis nõ uulgari uirtute iuuenes. Hieronym⁹ etiã ipse patruus ꝗ̃ta modestia humanitateq́ præstiterit: dum uita frueret̃ cognostis oẽs. Sed ut de reliquis ne sim in dicendo longior conticescã: Nõne unus hic Oldradus Lampugnanus magnificus eques auratus ducalisq́ senator sapiẽtissimus: tanto semper in honore est habit⁹ ob eius præclaras summasq́ uirtutes: cũ apud Philippũ Mariã illũ: tum apud hunc ipsum Franciscũ Sphortiã soceꝝ generũq́ duces: ut alterũ habeam⁹ neminẽ: qui cũ hoc uno queat de gloria cõtendere? Quæ cũ ita sint: nõ dubia nobis oĩbus spem afferũt fœlicissimi cõiuges: Helisabet Lampugnana Petreq́ Birage

Helisabet

Gallia cisalpi.

Fran. Sphor.
Blanca Maria

Georgius

Bernard⁹ philosophus
Baptista
Ioãnes andre.
Hieronymus
Oldradus
Philippus Maria dux

in omi uos laude similis fore parentū maioꝝq̄ uestroꝝ. Rn̄debit᷑ em̄: rn̄debitis ꝓfecto genituræ semini: talisq̄ uos præstabit᷑ ut nō minus illis præluxisse q̄ accepisse ab illis lucē sitis iudicādi. Quare qđ fœlix faustū fortunatūq̄ uobis sit: iā ad ipsum desponsationis mun⁹ ꝓpi⁹ accedam⁹. Mediolani. iiij. Idus septēbres. M.cccc.l viij.

Francisci Philelfi Epithalamiō in nuptijs nobiliū cōiugū Ioannis Antonij Simonetæ: & Margaretæ cottæ. V

i Nter humanæ societatis uincula: quib⁹ ratiōe duce iucūde inter nos uiuimus: nullū profecto neq̄ iucūdius neq̄ utili⁹ esse aīaduerto: q̄ quo uir & uxor mutua charitate inuicem cōiungunt᷑. Scimus em̄ in uniuersa re domestica qua cōstituit᷑ seminariū reipublicæ: triplicē esse societatē: Heri & serui: uiri & uxor᷑: patris & filij: & id quidē scđm triplex ciuitatis administrādæ genus. Triplex societas Haꝝ uero cōmunionū cōiugiū qđ uocamus: tantā uim in se habere: tantā magnitudinē: tantā præstātiam excellētissimi philosophi tradiderūt: ut inde gradatim secūdis auspicijs ad summū usq̄ eat᷑ imperiū. Vt em̄ unius egregij uiri principat⁹ & optimatiū præstat & populi dominatui: ea rōne scđm Gregoriū Naçiançenū: qđ exemplo unius dei in cælo regē unū oportet esse in terra: Eodē modo cōiugalis dignitas quæ unius ē ad unā: reliquas societates antecellit. Gregorius naçiançenus Itaq̄ mirandū certe nō est: si deus optimus maxim⁹ ab ipso usq̄ humanæ creatiōis initio cōstituit iussitq̄ matrimoniū: continuoq̄ adiecit: Crescite ac multiplicamini & replete terrā. Nō em̄ a Cecrope illo quē fabulant᷑: nō ab Aegyptiaca superstitiōe: nō a Romulo nescio quo est huiusmodi cōiunctionis bonitas aut introducta aut excogitata: sed ab ipso īmortali deo: a quo quicqd est boni: ad nos peruenit: & sine quo boni esse oīno nihil pōt. Cecrops Aegyptij Romulus Et q̄q̄ maritalis charitas inter oīs suauitates est sua natura suauissima: tunc tn̄ fit longe suauior & gratior si qua rōne instituta ē: eadē etiā perpetuo seruet᷑. Nam ꝓcreatiōis gratia matrimoniū introductū uidemus: & id nō hoīm magis q̄ cōmuni quadā naturæ lege. Sic em̄ & arbor arborē & seges segetē: & aīal ex se aīal gignit: qđ qui diligēter secū aīo uolutarit: omi opera diligētiaq̄ curabit: ne quid in maritali præcellētia aut agat: aut meditet᷑ qđ ab ei⁹ decoro sit alienū. Sanctū inq̄ & impollutū oportet esse cōiugiū: qđ ut in oī uita mutua dilectiōe tueamur: illud nos oportet præceptū assidue meminisse: nec uirū habere potestatē sui: nec uxorē sui esse arbitrij: sed utrūq̄ alteri pari q̄dā pietate obstringi. j. Cor᷑. vij. Quid em̄ meminero: quæ quantaq̄ cōmoda

atq; emolumēta ex ipso benecōuenieti cōnubio cōsequunt: cū ij si-
mus ignari: ut est prudētis patrisfamilias rē quotidie quantū hone
stas patit: augere ita sollertis diligētisq; matronæ eā domi digerere
ac tueri. Quare nō equidē possum uobis nō admodū gratulari Io
annes Antonij atq; Margarita: qui diuinū præceptū ac legitimā cō
iugij sanctionē hoc die: qd' utriq; uestrū fœlix fortunatūq; sit: initu-
ri q; rectissime uobis posteritatiq; uestræ cōsuluistis facturi uos cer
te oīa pro uestra uestrorūq; dignitate. Nam ut abs te incipiā castissi
ma pudicissimaq; puella Margarita: nō potes tuorū parētū nō esse
simillima. Siue em̄ ante oculos tibi ponas nobilissimā & honestissi
mā matrē tuam Magdalenā Leonatinā: siue patrē tuū clarissimū &
grauissimū senatorē hunc Petrū Cottā: tanto debes accendi pbita
tis desyderio: ut nisi qd' honestū sit & laudabile: apud oēs ītelligas
tibi esse in uita ppositū. Nō em̄ es ignara quāto semp: tum uniuer-
sarū Cottarū familia: tū ornatissimus pater tuus in splendore sit ha
bit9. Nā ut antiquiora breuitatis gr̄a cōticescā: nisi uir iudicat9 sem
per esset, pbatissim9 pr̄ tuus: nunq; præstātissim9 dux Philipp9 tanti
eū fecisset: q; diu fuit in uiuis: neq; illustrissim9 hic atq; optim9 prin-
ceps noster ordini senatorio ascripsisset. Quo fit ut oī tibi cura: omi
studio: oī industria annitendū sit: ut huius ætas quæ ad seniū iā pue
nit: ī tua pbitate atq; laude cōquiescat. De te uero Ioānes Antoni
Simoneta nihil esse intelligo qd' nō q; optime sibi qsq; debeat pol-
liceri. Es em̄ tu oīm primū singulari quadā prudētia prædit9: Qua
fit: ut quæ te sequi oporteat in matrimonij sanctitate & quæ uita-
re: nescius esse nō possis. Accedit auunculi huius tui uel patris poti9
integerrimi atq; sūmi senator Angeli Simonetæ auctoritas & am
plitudo: cui9 prudētissimis institutis: & uolūtati cū semper parueris
ac pareas: hanc oēm quā habes tibi gloriā peperisti. Quid em̄ me-
morē hoc loco sapiētissimū & eruditissimū uirū: ducalē secretariū cō
sobrinū tuū Cicchū: qui ut affinitate tibi cōiunctissim9 est: ita ma-
ximū adiumentū ad noīs claritatē. His sane rōnib9 factū est: ut su-
periore tpe magnificus eques aurat9 Oldradus Lampugnan9 ille
cuius nomē illustre est: unicā filiā quā habebat tibi matrimonio co
pulauerit. His etiā rōnibus adductus uir spectatissim9 Petrus Cot
ta te sibi generū libēter accepit: fisus is certæ tuæ anteactæ uitæ: quā
nouit omi ex parte probatissimā esse. Quapropter tibi opa danda
est: ut tantæ de te expectatiōi nō modo rn̄deas: sed etiā mirabiliter
superes. Aspicis præterea nō obscure: quātum tibi munus ad glo-
riam est additum q; humanissimus princeps noster splendidissima
sublimitatis suæ præsentia: cū tot illustribus inclytisq; principibus

Marginal notes: Ioannes antonius (beside "ac tueri"); Margarita (beside "iugij"); Magdalena (beside "mā matrē"); Petrus cotta (beside "grauissimū"); Angelus (beside "integerrimi"); Cicchus (beside "sobrinū"); Oldradus (beside "periore").

matrimoniũ hoc honorat: futurũ is quidem sperans: ut tales e uobis coniugibus liberi prodeãt: quales Angelum Petrũq; est expertus: quorũ erga se fidem atq; deuotionẽ tantam in rebus oĩbus esse cognouit: ut accedere nihil possit ad summũ. Sed ne longi9 nostra protrahat oratio: iam deo duce atq; auctore ad transigendas nuptias propius accedatur.

Francisci Philelfi Oratio habita in desponsione magnificæ puellæ Iuliæ Marutiæ: & magnifici equitis aurati Raymundi Attenduli. VI

q Vanti fieri oporteat bene conueniens matrimoniũ magnifici atq; illustres uiri: uel ea ratione probari potest q̃d quæ tria maxime expetũtur in uita: Honos: utilitas: uoluptas: eiusmodi uinculo apprime continetur. Nam ut in societate humana nihil est adulterio turpius: ita cõiugij sanctitate honestius nihil. Quid quod ex oĩbus sacramentis quibus bene atq; beate uiuit: hoc unum dumtaxat diuino est ore constitutũ: & id quidem in primis illis parẽtib9: qbus præceptũ est ab oĩpotenti deo ut cresceret ac multiplicarent terrãq; replerẽt. In ijs sane hoĩbus laudat cælibatus: q cõtempta oĩ carnis copula: angelorũ sese q̃ hoĩm similis maluerũt: Sed qui uitã ciuilẽ adamãt: nec sibi nec reipublicæ recte consulũt: ubi a cõnubio abstineãt. Queadmodũ eñ uidem9 natura fieri ut quæcũq; uel aluntur uel sentiũt: producãt aliquid simile sui: id quod nõ in cæteris animãtibus solum intueri licet: uerũetiã in stirpibus & hærbis: Nonne is fuerit ab oĩ naturæ lege alien9: q inter hoĩes manẽs nõ se hominẽ esse meminerit: nõ quærat per generis propagationẽ se in terris quoq; reddere ĩmortalẽ: Legimus apud maiores eam Lycurgi legẽ plurimũ laudari solitã: qua is sanxisset eos oĩs qui nubere noluissent: tum in gymnicis ludis a spectaculo arceri: tum etiã affici ignominia: quippe q eos priuatos uoluit eo honore atq; obseruantia: quæ senioribus a iunioribus præstaret: Idq; ob nullã aliã causam: q̃ ut procreãdorũ liberorũ q̃ diligẽtissimã haberẽt rationẽ. Quo etiã factũ est: ut a nemine adolescens ille reprehẽderet: qui aduenĩẽti Dercyllidæ in Theatrũ: nõ modo nõ assurrexerit ac subselliũ cesserit: sed adiecerit potius: Nã nec tu mihi o Dercyllida qui cessurus esses genuisti: cum Dercyllidas tamẽ & uir grauissimus foret: & res maximas suo imperio præclarasq; gessisset. Sed quid aut Lycurgi aut multo ante Lycurgũ Mercurij

Tria expetuntur in uita

Deus oĩpotẽs

Lycurgus

Dercyllidas

Lycurgus

Mercurius

Cecrops | ac Cecropis: quid dein Romuli de cõiugio instituta conquirimus:
Christus | qñquidẽ Christus optimus maxim⁹: q & idẽ filius dei esset & de⁹: tũ in matrimonio nasci uoluit: tũ inuitatus ad nuptias eas præsentia sua ornauit ac iuuit? Quãta uero utilitas manat: q̃ta uoluptas ex cõiugali cõiunctione: oẽs q in matrimonio sunt facile intelligũt. Nam cõiugali amore nihil est profecto mitius: nihil dulcius: nihil suauius. Vtilitatis aũt oĩa plena sunt: quæ matrimoniali parsimonia atq̃ diligẽtia administrant̃. Rectissime igit̃ utriq̃ uestrũ prospe

Iulia marucia | ctũ iudico: magnifica uirgo Iulia Marucia: & magnifice Raymũ

Raymundus attendulus | de Attẽdule: q̃ per sposaliũ iuriũ sanctimoniã atq̃ splendorẽ sitis hodierno die mutuo charitat̃ uinculo copulãdi: quo & uobisipsis posterisq̃ uestris q̃ saluberrime & maxima uestra cũ laude cõsulatis.

Tria nuptiarum bona | Nec eñ præterire uos debet: tria esse nuptiaꝝ bona: mutuã int̃ cõiuges fidẽ: prolis nõ solũ ꝓcreandæ sed benigne alendæ & ingenue atq̃ innocẽter educãdæ studiũ: in primisq̃ sacramẽtũ quo impollutũ cõnubiũ & omi suspitiõe uacuũ seruat̃. Ita eñ uos facientes & cælesti satisfacietis & mũdi gloriæ. Nam parentũ & maiorũ uestroꝝ claritas nõ paꝝ incitare uos debet ad oẽ cõiugij officiũ ac

Iulia | decus. Et tu sane Iulia nata splendidissimo equite aurato & rerum

Bald⁹ maruci⁹ | bellicaꝝ laude celebrãdo Baldo Mauricio: illius Nicolai Tholenti

Nicolaus tholentinas | nat̃ filio: cui⁹ illustre nomẽ null⁹ unq̃ delebit interit⁹. Vnus eñ Nicola⁹ ille Tholẽtinas talis fuit tãtusq̃ belli dux: ut princeps ille no-

Philipp⁹ dux | bilissimus Philippus Maria & patrẽ appellare eũ cõsueuerit: & ei⁹

Veneti | fidei suã oẽm ditionẽ administrandã cõmiserit. Hunc etiã Veneti:

Florentini | hunc Florẽtini: hunc Romana ecclesia suaꝝ omniũ copiaꝝ impera

Romana eccl'a | torẽ habuit. Nam de patruo tuo Ioanne Tholẽtinati: q & præsens

Ioannes tholentinas | est: & te nõ secus amat ac filiã: eo loquor uerecũdius: qđ suas de se laudes nõ libenter audit: quippe qui ut est omi in re modestissim⁹: malit haberi & esse laude dignus q̃ corã laudari. Sed illud satis est dilucidũ argumentũ excellẽtissimæ suæ summæq̃ probitatis & sapiẽtiæ: qđ ob mltas & maximas res suas fortissime gestas magna-

Fran. Sphortia dux | nimus ille noster & inclytus dux Frãciscus Sphortia: & hũc sibi generũ asciuit: & magnis copijs præfecit: & in ordine senatorio locũ ornatissimũ obtinere uoluit: & nõ sec⁹ ac filiũ & charꝝ habuit & ꝑ iucundũ semper dũ fuit in uiuis. Quanti aũt hunc faciat præstãtissi

Galeaci⁹ dux | mus dux Galeacius uidemus oẽs. Num quisq̃ minus eũ admiret̃: quẽ diuina sapientia tanti principis facit maximi? De te uero Ray-

Michael | munde Attendule quid multa dicturus sim: q natus patre Michae

Italia | le fortissimo illo & laudatissimo belli duce: quẽ uniuersa prope Italia ob præclaras suas frequẽtisq̃ uictorias habuit ĩ honore: te omi

in re simillimũ illi præstas dignũq; ostendis cognatiõe inuictissimi nostri principis. Quæ cum ita sint: aliud nihil restat: q̃ ut per uerba illa desponsonis solẽnia ad rem ipsam propius accedam⁹.

Francisci Philelfi Oratio habita in connubio magnificæ puellæ Margaretæ Arcimboldæ: & magnifici equitis aurati Antonij Cribelli: VII

C Vm inter uæhemẽtissimos ac maximos animi affectus tanta sit uis amoris illustrissime princeps: præstãtissimi patres matresq; honestissimæ: ut etiã antiquissimus ille poeta Orpheus idemq; theologus cum nõ dubitauerit nõ modo deum asserere: sed primũ quoq; deoꝝ omniũ post discretũ atq; digestũ in sua membra chaos: quod nominãt apparuisse in cælo: ob idq; Phanetis appellationẽ meruisse: q nihil scilicet sine amore atq; concordia in uniuerso mũdo cõstare firmius aut diutius possit. Quid dicem⁹ de sacratissimo ipso amoris uinculo ac plane indissolubili: quo uiri atq; uxoris animi honestissimo quodam nexu inuicẽ uinciuntur? Quod si coniugiũ prius in cælo fit diuino iussu ac decreto quodam q̃ celebretur in terra: quis ambigat quicquid ab eo fit: id optimũ esse oportere? At in primis parentibus matrimoniũ deus ipse omnipotẽs mirabili charitate instituit. Ad hæc Iesus clementissimus humani generis redemptor: tum in cõiugio nasci dignatus est: tum inuitatus ad nuptias nõ inuitus uenit: easq; sua præsentia nõ solum honestauit sed etiam iuuit. Et q̃q; omis amor delectare plurimum solet: is tamẽ qui ex bono coniugali percipitur ac manat: tantam & tam incredibilem uoluptatẽ præ se fert: ut nihil in uita possit esse iucundius. Ad huiusmodi aũt amoris honestatẽ ac iucunditatem accedit magnitudo utilitatis: Quæ qdẽ tria cũ in uniuersa uita expetunt̃: tũ in amicitia maxime. Nã quã aliã amicitiã huic necessitudini charitatiq; cõiugali anteponam⁹? Nõ em̃ cõiuges nõ pñt rationẽ habere & augendæ & cõseruãdæ rei familiaris: cũ ob uniuersam domũ: tum ob liberos procreatos uel ꝓcreãdos: quoꝝ uitæ dignitatiq; cõsulere naturæ etiã ductu impellimur. Erat sane apud Lacedæmonios: ijs qui ad senectutẽ usq; uitã cælibẽ duxissent: perinde atq; proposita quædã ignominiæ nota: quippe qui nihil in posteꝝ propagandæ reipublicæ cõsulere uiderent̃. Quo factũ est ut generosi illius adolescẽtis dictũ in Dercyllidan improbaret̃ a nemine. Nã nec tu mihi q cessur⁹ sis genuisti. Non em̃ assurrexit Dercyllidæ

Orpheus

Phanes

Iesus

Dercyllides

adoleſcens: neq; honorem quem moris erat a minoribus præſtari grandioribuſ natu ei exhibuit. Et quiſnam dubitet eum qui uitam ut uiuat actiuam: infamiæ crimine uacare non poſſe: ubi ſine uxore uixerit: cum uel diuino præcepto creſcere nos ſemper oportet ac multiplicari: & quadã naturæ lege gignere nobis ſimiles? Itaq; nõ abſurde ueſtri uobis parentes: ut ſunt uiri graues & ſapientes: nec

Margarita
Antonius

inutiliter proſpexerunt: cum tibi Margarita Arcimbolda pulcherrima pudiciſſimaq; puella: tũ item tibi generoſe adoleſcẽs equeſq; aurate Antoni Cribelle: quos non modo nõ aduerſantes: ſed q̃ cõmodiſſime obtemperãtes uoluntatibus adhortationibuſq; paternis: hoc laudatiſſimo & optimo ad procreandos liberos ſacramento inuicem uideã coniugari. Etenim reliqua omnia ſacramenta humanæ ſunt & inuentionis & inſtituti: Matrimoniũ uero ſolus deus ipſe conſtituit: & in primis parẽtibus quod modo dicebatur: & in

παράδεισος

delitiarum horto: qui a Græcis παράδεισος: paradiſos dicitur. Igitur non ignorare uos oportet: quæ ſint tanti ac tam præclari muneris bona: quæ triplicia uiri ſapientiſſimi eſſe uoluerunt. Nam primum poſitum eſt in fide: alterum in prole: tertium in ſacramento. Et ſacramẽto quidem cauetur ne diuortium fiat: ſed omnia quæ ad regendum matrimoniũ ſuſcipiendoſq; liberos attinent ſancte innocenterq; ſeruentur. Quod autem munus ad prolem ſpectat: illud eſſe uolũt: ut & pie ſuſcipitur: & alatur benigne: & educetur religioſe. Fides uero omnẽ fugat intemperantiã libidinis: quo uinculi cõiugalis tam in uiro q̃ in uxore ſanctitas pro mutua dilectione perpetuo conſtet. Et ne ſim prolixior q̃ & locus & tempus & perſonarum poſtulet dignitas: iis in præſentia prætermiſſis quæ pro rei magnitudine per multa dicenda eſſent: ego uos ſpectatiſſimi coniuges monere: hortari: rogare: obſecrare: obteſtari non deſinam: ut nihil uobis potius ducatis q̃ & dies & noctes habere ante oculos deũ: ad quẽ unũ mentẽ omnẽ cogitatuſq; ueſtros q̃ pięntiſſime referatis: quo tanq̃ præſente atq; uidente oĩa: nihil omnino neq; agatis neq; dicatis: neq; meditemini niſi caſte & continenter. Sic enim omnia erunt uobis optata atq; fœlicia. Quod autem ſecundo loco uobis arbitror obſeruandum: adhibete diligentem operam: ut parentibus maioribuſq; ueſtris ornamẽto laudiq; ſitis. Tu enim Margarita na

Nicolaus arcimboldus

ta es Nicolao Arcimboldo clariſſimo iuriſconſulto ac uiro diſciplinarum omniũ laudatiſſimarũ doctiſſime erudito conſiliarioq; ducali ſapientiſſimo & optimo. Matre autem probatiſſima ac nobili

Vrſina

Vrſina Canoſſa. Nam quid ego cõmemorem tot ac tantos uel paterni uel materni ſanguinis nobiliſſimos magnificoſq; uiros Pala

uicinos: Rubeos: Folianos: Torrellos Archenseſq; comites: cũ in hoc uno Nicolao Arcimboldo tanta ſit uirtus: tantus ſplendor: ut cum omni antiquitate poſſit de ſapientiæ & integritatis laude contendere. Tu autem Antoni ea Cribellorum familia natus es: quæ diuum Guilielmum origine comitem auctorem generis habens non Mediolani ſolũ illuſtris eſt & præpotens: ſed in uniuerſam Italiam non belli minus ꝙ pacis artibus cognita: quorum ego ſingulorũ eximias laudes ſi uelim ſingillatim perſequi: nullam neq; temporis nec loci rationem ſim habiturus. Vt enim ſilentio præteream & Vrbanũ tertiũ ſummũ eccleſiæ Romanæ põtificẽ & alios ꝑmultos uel epiſcopos uel belli duces: ad hæc & iuriſconſultos & philoſophos: quibus familia tua eſt iam pridem ſplendidiſſimi celebritatem nominis omniũ gentium teſtimonio aſſecuta: ſatis tibi ad optimarum actionum imitationẽ exemplo ſint: uel pater tuus uir magnificus Vgolinus comes: uel patrui ipſi duo cum reuerendiſſimꝰ pontifex Nouarienſis Iacobus Philippus: tum comes Antonius humanitate prudentiaq; inſignis. Prætereo enim conſulto affines reliquos atq; propinquos tuos: quorum numerus eſt prope infinitus: ne iudicer ꝙ par ſit: in dicendo curioſior. Tu uelim ad domeſtica exempla: quibus debes ad omẽ probitatis generis mirifice inflãmari: utaris etiam illa qui ſemper ſoles bonitate ingenij tui. Fac obſecro ut quam de tua laude expectationem concitaſti: hanc non minus in hoc fauſto & benecõuenienti coniugio: ꝙ in cæteris uitæ partibus ſuſtineas atq; tuearis. Volat enim adoleſcentia alis pernicibus: & omnis ætatis flos breui momẽto langueſcit. Sola uirtus ſtabilis ẽ: poſſeſſio ſola incõmutabilis. Quæ tametſi in omni uitæ ſtatu eſt utilis: in matrimonio tũ maxime neceſſaria. In hoc eñ reipublicæ ſeminarium cõſtituitur: quod niſi omni uitio uacauerit: nunꝙ ad bonam frugem ſit peruenturum. Sed de his ſatis: Iam ad ea ueniamus: quæ materno ſermone paucis tranſigenda ſunt. Mediolani ſeptimo Kalendas Iulias; Milleſimo quadringenteſimo quinquageſimooctauo.

Gulielmus comes

Vrbanus põtifex

Vgolinus comes

Iacobꝰ Philippus epiſcopus

Antonius comes

FRANCISCI PHILELFI
ORATIONES DIVERSAE.

Francisci Philelfi Oratio ad Piũ secundũ pontificẽ maxi/mũ: habita Mantuæ in publica uniuersaliq; christianorũ contione pro duce Francisco Sphortia: die Martis. xiiij. Kalendas Octobres. M. cccc. lix. I

Exordiũ
Fr. sphor. dux
c

Vm essem pater beatissime noĩe atq; iussu humanissi/mi principis hui⁹ mei Francisci Sphortiæ inclyti Me/diolanẽsiũ ducis apud sanctitatẽ tuã in tãto hoc & tã florẽti splendidissimoq; cœtu uerba factur⁹ de rebus maximis & clarissimis: & cũ necessarijs: tũ christianis oĩbus nõ mediocriter cõducturis: nõ poterã equidẽ nõ subuereri: ne idẽ mihi accideret: qđ grauissimis ac sũmis & oratorib⁹ & philo sophis usu aliqñ uenisse tradit̃. Nã & L. Crassus cũ paternã ultur⁹ iniuriã apud Qu. Maximũ foret aduersus Gn. carbonẽ causã actu/rus: ne uerbũ quidẽ potuit emittere. Et Tyrtam⁹ cognomẽto Theo phrastus pauca admodũ uerba apud Atheniẽsem populũ dictur⁹ obmutuit. Demosthenes uero talis ille tãtusq; orator apud Philip pũ regẽ Alexãdri patrẽ orationẽ habitur⁹ idẽ est passus. Nam qd di xero de eloquẽtissimo uiro eruditissimoq; philosopho M. T. Cice/rone? Nõne in causa illa nobilissima Titi Annij Milonis fortissimi uiri & optime de se meriti: ita expalluit: ita tremuit: ita defecit: ut in epti⁹ nunq; orauerit? Hæc igit̃ mecũ repetẽs pater beatissime aĩoq; uolutãs: tũ hui⁹ loci ornatissimi amplitudinẽ atq; maiestatẽ: tũ in/credibilẽ tuã diuinãq; sapiẽtiã merito optimoq; iure expauescebã: ne qd incipiẽti mihi qđ nollẽ accideret. Sed iã me plane recreat ac reficit mitissimi tui isti⁹ uult⁹ atq; animi facilitas singularisq; illa be nignitas: quã nuper ĩ urbe Roma corã ipse de te expert⁹: maiore cũ fiducia ad dicendũ uenio. Vt ad rẽ propius accedã: hic optim⁹ prin ceps me⁹ ut est sanctitatis tuæ & sacri huius collegij cardinaliũ uni uersæq; Romanæ ecclesiæ obseruãtissim⁹: cũ uideret q̃to cũ studio & diligẽtia & labore incũberes ad uindicãdã christianã rẽpublicã: ex atrocissima & teterrima seruitute Turcoꝶ in pristinã suã & liber tatẽ & dignitatẽ: indignũ ꝓfecto & iniquũ a se factũ iri existimasset si abs te tãtopere ꝑhumaniterq; accersit⁹ ad cõstitutã diẽ min⁹ ipse q̃: primũ uenisset ĩ pulcherrimũ hũc perillustreq; cõuentũ tot uene/rabiliũ patrũ & dñoꝶ & principũ. Intelligebat eñ in tãto reꝶ discri mine q̃ tota religio nostra fluctuat: celeritate plurima op⁹ esse: ne dũ præstolãdo cõsultãdoq; seri⁹ temp⁹ terit̃: diui Petri nauicula ante

Marginalia: L. crassus — Qu. maxim⁹ — Gn. carbo — Tyrtamus theophrastus — Athenienses — Demosthenes — Philippus rex — Alexander — M. Tul. Cice. — T. anni⁹ milo — Roma — Narratio — Petrus apl's

naufragio obruat': q tabernaculo fuerit rudētibusq munita. Itaq posthabitis omnino q prætermissis cæteris negociis suis oibus: quæ circa noui principatus sui administrationē in tātis huius nostræ tumescētis fluctuātisq Italiæ procellis atq tempestatibus neq parua nec leuia esse possunt. Ecce ut uides: nō inuitus paruit salutiferis admonitiōibus & sanctissimis iussis tuis: quippe q ut est uir nō minus studiosus religiōis & pietatis q & ingenti aīo & consilio: aīaduertebat te pontificē maximū & sanctissimū nō sine causa in tāto itineris labore & infirmitate corpis: & apostolico illo solio Mantuā cōcessisse: & uniuersos christianæ fidei principes ac reges cōsultādi ferendæq opis grā instanti necessitati litteris ac nūciis cōuocasse. Nā qd magis decet christianū hoiem q non modo pecunias atq uires suas pro illius noīe gloriaq offerre: sed etiā semetipsum si opus fuerit deuouere: q ut ipsi uita frueremur æterna: cū e domino seruus fieri: tū crudelissime & per oīe ignominiæ genus mori uoluit. Oh diuinā illā clæmentiā: Oh liberalitatē & munificentiā obstupendā. Tu pro nobis Christe optime maxime: q illius originalis delicti & perpetuæ culpæ reos inexpiabili facinore liberares: pudēdā acerbissimāq mortē nō solū nō recusasti: sed ultro etiā atq perlibēter depoposcisti. Nos aūt ita simus impudentes: ita ingrati: ita mētis ac sensus inopes: ut facultates nostras atq uitā ipsam si sit opus: quā a te uno gratis accepimus: in tāta tui noīs iactura & cōtumelia tibi repetēti reddere dubitemus? Absit a regibus & principibus christianis tm̄ dedecus: tm̄ opprobriū: tm̄ nefas. Quid em̄ reliqui principes sint facturi pater beatissime: quorum opes ac uires maiores formidabilioresq sunt: qn̄ unus hic Frācisc⁹ Sphortia: ne dilectissimis quidē & fratribus & filiis parcere decreuerit: modo possit aliquā opē salutēq afferre huic salutifero pientissimoq operi? Nouit certe princeps prudētissimus nos esse natos nō nobis solis: sed bonis oibus: sed toti fidei christianæ: sed īmortali deo christo Iesu redemptori nostro: cuius innocentē & sanctissimā ciuitatē pati ludibrio esse diritati īmanitatiq Turcorum turpissimū est & dedecorosum in primis. Eo em̄ oīs indignitas ducenda est indignior: quo ab indignioribus infertur hominibus: si hoīes quidem potius q efferatæ prorsus & truculentissimæ quædā bællua Turci sunt appellādi: cū nihil in se humanitatis habeāt præter hoīs figurā: & eā sane ob flagiciosissimā turpitudinis fœditatē deprauatā ac neq. Quis unus oīm Turcos ignoret fugitiuos esse Scytharum seruos eosq pastoresq q ex ergastulis illius uasti & inhospitabilis mōtis Caucasi cū ī Persida ac Mediā latrocinatū descēdissent: nullūq certū incoleret domiciliū præt obsoleta lustra

Mantua
Confirmatio & confutatio
Christus Iesus
Turci
Scythæ
Caucasus
Persis
Iustinianus imperator

& horrētes syluaꝝ latebras: primū Iustiniani tꝑib⁹ ad Hellespontū
usq; clamdestinis insidijs impetū faciētes: eodē ductore & collatro
ne ꝑditissimo Bocchano: urbē oppulentissimā Bosphoꝝ repētina
ui captā diripuerūt. Deinde ubi laxius ut hoīes humiles abiectiq;
negligunt̄ cōtemnūt̄q;: imperāte Constātinopoli Alexio Comne/
no tm̄ rebus suis incremētū fures obscurissimi cōtinuis latrocinijs
attulerūt: Nā quid nō cōsequat̄ assiduitas? Vt iam auderēt aper/
to etiā Marte cū imperio illo oriētali de principatu cōtendere. Vsu
em̄ fieri quotidie uidem⁹: ut quo qs humiliore ignobilioreq; nat⁹
genere fortunæ impudētia usus fuerit: eo se arrogātiorē: insolētio/
rē: superbiorē præstet. Et ne sim in re minime iucūda narrādo proli
xior: ubi Turci ꝑ Theodoꝝ Cantacuçenū: qui Ioannē Palæologū
ut pupillū & generꝝ impi⁹ circūscriptor patrito auitoq; regno frau/
darat: ex Asiatica Mysia in Thraciā Callipoli ad Hellespontū tra/
dita perinde atq; socij sūt traducti: nūc soceꝝ: nūc generꝝ Horcane
ductore fallētes: ut sunt ad oīe improbitatis genus procliues atq;
anhelātes: breui tꝑis curriculo magna ex parte Thracia occupata:
duce Amoratho Horcanis filio in Triballos: qui nunc serui appel/
lant̄ irruere. Quo ī loco ubi magna utrinq; cæde iā ꝑpetrata Amo
rathus a Laçaro strenuo atq; fortissimo Triballoꝝ duce: q se ꝓ pa
tria īmaculatā hostiā deuouēs: cū duodecim intrepidis cōmilitoni
bus in castra ipsa intra crudelissimi sceleratissimiq; tyrāni tentoriū
impetū fecerat: multis uulneribus cōfossus occidit̄. Huic ubi Baise
tes fili⁹ successisset: nō re min⁹ fulmē q̄ noīe: id em̄ Baisetes Turcoꝝ
lingua significat: nō solū Thessalia christianis & Boetia est erepta:
sed ipsa etiā noua Roma Cōstātinopolis: ita uallata & pressa diu/
turna obsidione oppugnatiōibusq; continuis & tremēdis: ut pro/
fligato iā ad Nicopolin Sigismūdo rege Hungariæ cū tāto & tā re/
bus oīb⁹ ornatissimo exercitu fortiū uiroꝝ ad trecēta milia post in
ternitionē tantæ Galloꝝ nobilitatis: post ludibriosam & barbarā
ac spurcissimā cōtumeliā tot principū: tot ducū: post iā prope extin
ctum christianū & nomē & cultū: ni rēpēte Christus Iesus qui se de
inimicis suis cū inimicis itē suis ulcisci dignatus ē. Thomyrin mas/
sagetā cognomēto Tāberlanū: qm̄ pede altero esset claudus: cū inu
merabili firmissimoq; misisset exercitu: ipsa inq; noua Roma Con
stātinopolis ex illo usq; tpe & capta ui esset & uersa ī prædā. At no/
luit tū deus oīpotēs tantā pati indignitatē: qn potius ꝑspicue oīb⁹
gētibus declarauit frustra esse humanos cogitatus oīs q̄ diuino ca/
reat auxilio. Victus est igit̄ & captus ilico a Thomyride Tamberla
no fulmine⁹ ille & horribilis Baisetes: nulla pugna: nulla cōcussio

Hellespontus
Bocchanus
Bosphor⁹ urbs
Cōstātinopol̄
Alexi⁹ cōnen⁹ imperator
Theodorus cātacuçenus
Ioānes impa.
Mysia asiatica
Thracia
Callipolis
Hellespontus
Horcanes
Amorathus
Triballi serui
Laçarus
Baisetes
Thessalia
Boetia
Cōstātinopol̄
Nicopolis
Sigismūdus rex
Galli
Christ⁹ Iesus
Thomyris
Tamberlanus

ne hastarũ: nulla ensiũ uibratione: sine ullo prorsus sagittarũ iactu.
Nam ante uniuersus Baisetæ exercit⁹ fugæ turpissimæ terga dedit:
ꝙ descensum esset in acie. Oh mirabilē dei prouidentiā: Oh incom
prehensibilē imensamq; potentiā: Oh charitatē qua nos cōplecte-
ris infinitā. Et nos miseri nōdū respicim⁹: nō respicim⁹. Capt⁹ igit̄
& nō multo post obtruncatus per multā cōtumeliā ille tā potēs: tā
elatus: tā formidabilis Baisetes cū nōnullos filios reliquisset: cæte-
ris demū deinceps oībus p Sultanū fratrē strangulatis arquus ner | Sultan⁹ turc⁹
uo ex quo postea Cyricis dictus est. Solus hic Sultanus Cyricis in | Cyricis
Tyrānida successit: nihilo quidē minus ꝗ Baisetes pater christianis | Mysi
perniciosus. Nā & Mysos q citra Danubiū sedēt: & ultra Danubiū | Danubiū
Balacchos & Moldauiā subiugauit: adiecitq; quicqd mari Aegeo | Balacchi
Ionioq; adiacet: præter solā Peloponnesum ad Illyricos usq;. Qui | Moldauia
posteaq; animā efflasset: secutus ē Amorathus filius ob Amorathū | Aegeū mare
proauū ita nominatus. Is oīm primū post strangulatū Mustaphā | Ioniū mare
fratrem urbem Constantinopolin permagno & acerrimo munitus | Pelopōnesus
exercitu obsedit mēsib⁹ trib⁹: oppugnauitq; fortissime: quo tempo | Illyrici
re illic me cōtinebā disciplinæ Græcæ consequēdæ gratia: Quā ubi | Thessalonica
nequisset expugnare: agro igni ferroq; uastato abijt adortus Thes- | Macedonia
salonicam in Macedonia: quæ Turcorum metu Venetis se dedide- | Veneti
rat. Hanc posteaq; dies tris continuos oppugnat: tandē expugnat: | Isthmus
agitq; in prædam: Murum Isthmi qui Peloponnesum per conti-
nentem ab Aegeo ad Ionium pelagus tutabatur: cum cœpisset per
incolarum proditionem: solo æquauit inde abacta ingenti præda.
Qui ubi sæpenumero pugnasset cum Hungaris: & id quidē infœli- | Hungari
citer: demum ubi apud Barnam cum ijsdem Hungaris manū con- | Barna
seruisset: essetq; unius Ioannis Vaiuodæ clarissimi belli ducis calli- | Ioānis uaiuo.
ditate summaq; uirtute superatus: atq; ingenti cum cæde in fugam
uersus: factum est subito audacia atq; animositate regis Vladislai: | Vladisla⁹ rex
ut e uicto uictor euaserit Hungaris cunctis non tam fugatis ꝙ per
subitā animorū cōsternationē ob intolerabilē dolorē quē ex inter-
empto rege animo conceperāt ultro fugientibus. In qua quidē chri
stianorum fuga illud uulnus uel maximū nomini christiano infixū
est: ꝙ Iulianum Cæsarinum sanctæ crucis cardinalem: uirum uero | Iulian⁹ cæsari-
dignum Romana ecclesia Hungari frustra a fuga reuocantē crude- | nus cardinalis
lissime trucidarūt. Amorathum autem hunc nō multis post annis
maiores calamitates in christianū populū ærumnasq; molientem:
peroportune mors e medio sustulit: relicto Mahometo filio uno cer | Mahometus
te oīm qui sunt: fuerūt: futuriq; sūt: impurissimo adolescēte & omi
imanitate imaniore. De hoc aūt tetro diroq; portēto: de hoc inq̄ tā

truculento: tam sæuo: tam horrẽdo: tam funesto prodigio: quid dicendum: quid sentiendum: quid tenendũ sit nescio. Illud certe scio neminem unq̃ alterum ex omni hominum memoria extitisse: qui breui adeo tempore tanta trepidatione atq; terrore uniuersum prope terrarum orbem affecerit. Et ne id quidem mirum. Quas enim calamitates unus hic alter impiꝰ & abominabilis Mahometus tã paucis annis christiano pp̃lo intulit? Nobilissimũ illud oriẽtalis imperij Emporiũ nouã Romã Constantinopolin: heu miserã nostrã infœlicẽ tempestatẽ: Nũ latissimi illi altissimiq; muri crassissimæq; turres quæ singulæ munitissimas arces repræsentabant: cum uiderẽtur omĩ adamante solidiores? Nũ ulla hominũ aut ingenia aut uires tutari potuerunt quo minus a Turcis captum & in miserabilẽ ac luctuosissimã prædã uersum: omnibus gentibus sit exemplo nihil esse nobis superbiendum? Nonne paulopost Peloponnesus eodem tacta fulmine perijt? Quid enim Triballos: quid Illyricorum quid Dalmatiæ reliquias commemorem: quos omnis assiduis incursionibus & incendijs præmit ac perdit idem nefarium abominabileq; monstrum? Verum quid Triballos memini: Hos enim Mahometus iam omĩs egit in ærumnosissimã seruitutem. Nũc ultimo exitio Pannonijs imminet: Eoq; faciliorem sperat de ijs uictoriam quod Spendorobum Triballorũ Emporium expeditum per Danubium transitum in Hungaros præbet. Hungari uero ipsi etsi sunt tum animorũ ferocia: tum robore corporum peritiaq; bellandi aduersus Turcos aptissimi: tamẽ quia intestinis seditionibus assidue inter se digladiantur: sunt ad rem tantam tamq; necessariam imbeciliores. Quo fit: ut nisi propediem a cæteris christianis principibꝰ eorum imminenti extremoq; periculo succurratur: indubitato sint perituri. Illiꝰ autẽ populosissimi regni bellicosissimiq; euersio: qđ omen deus auertat: quantam sit cladem cunctis christianis illaturam: quis est tam rerum inscius qui ignoret? Expergiscimini ergo: expergiscimini tandem principes & populi christiani: ferte periclitantibus auxiliũ: ferte Christo Iesu: ferte uobisipsis: ferte filijs uxoribusq; uestris. Nolite pati per deum immortalem: nolite pati tantam pestem: tãtam perniciem aduersus christianam rempublicam diutius inualescere: incrudescere: debacchari. An ignoratis fore: ut subiugatis Hungaris: qui nobis clypeo sunt & muro: continuo uobis sit de uestra & libertate & gloria saluteq; pugnandum? Laudatur a uiris sapientibus &. L. Brutus & Manlius Torquatus: quod proprios filios uirgis cæsos securi percuti iusserint: ducti illi quidẽ ut aiunt: alter disciplina rei militaris: alter salute patriæ. Laudatur

Noua roma Constantinopolis

Peloponesus

Triballi

Illyrici

Dalmatia

Pannonij

Spendorobꝰ

Cõclusio particularis

L. Brutus

Manlius torquatus

95

Curtius: q se in profundissimum terræ Hiatum illum periturus præcipitauit: quo metu mortis patriã solueret. Laudantur tres Decij pater & filius ac nepos: q in extremis reipublicæ periculis sese deinceps pro patria deuouerint. Laudat. M. Attilius regulus: qui ut fidẽ hosti seruaret: ad acerbissimos corporis cruciat⁹: ad dedecorosissimã contumeliam: ad indubitatã mortem redire non dubitarit. Laudant inq: laudant cum alij multi: tum Phileni & Codrus qui honestam mortẽ turpi uitæ ingenti animo præferre ꝑtulerint. At hos oĩs qua ratione ductos arbitremur? Alia nempe nulla nisi ut umbratilem & inanem huius sæculi gloriã uel mortui uiderentur assecuti. Nos aũt qui ad huius uitæ celebrem gloriam æternam quoq atq cælestem gloriã simus assecuturi: cunctabimur diutius obuiam ire pulcherrimis gloriosissimisq triumphis. Iam tandem fœlicissima signa in Barbaram Turcorum illam & abiectam seruilemq nationẽ tollenda sunt te auctore & duce atq uexillifero pontifex maxime pientissime Pie secunde: qui christi uices in terris gerens: oĩa pro animi tui magnitudine & incomparabili sapientia diuinaq uirtute cõstitues: geres: moderabere: perficies. Quis adeo sit a fide christiana alienus: quis ita abhorrens ab omni humanitate: quis tam suis rebus sibiq aduersus qui in re tam pia: tam necessaria: tã laudabili: tã utili beatitudini tuæ parere subterfugiat: atq nolit uitam suam si sit opus deo offerre: quo tanto dedecore amarissimoq flagello christiana respublica liberet? Nam quid ad Franciscum Sphortiam Mediolanensium ducem principem meũ attinet: hic eo cõsilio abs te accersitus: eo animo huc uenit: ut oĩa sit pro tua & sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ uolũtate iussuq facturus. Non modo enim & uniuersam tibi substantiam & exercitum suũ omnẽ pollicet ad hanc rem tantã: tam sanctam: tam deo hominibusq acceptam: sed fratres etiam ac filios: præsertim cum nõ ambigat cæteros quoq principes regesq christianos idem singulos ꝓ sua facultate facturos. Ac multo sane alacrius & libentius ipsemet præstantissimus princeps meus: ut est inuicto & excelso animo religioniq deditissimus: & sanctitatis tuæ obseruantissimus in tã præclarum tamq salutiferam expeditionem proficisceret: si per Italicarum rerum conditionem ei liceret.

Curtius
Decij tres
M. attilius regulus
Phileni
Codrus rex
Conclusio generalis
Fran. Sphortia dux

Francisci Philelfi ad uiros Papienses Oratio congratulatoria de creatiõe Iacobi Borrhomæi Vitaliani comitis F. ad dignitatem & gradum episcopalem. II

Exordium

n On possem equidem uiri Papiēses & uos cæteri patres amplissimi non uæhementissime uobis ecclesiæq; uestræ gratulari: q eum tandem pontificem estis adepti: cui ad decus & ad gloriam nihil est quod deesse insigne queat. Videtis em̄ diuina benignitate eum uobis contigisse episcopum Iacobum istum Borrhomæum præsentem hic coramq; astantem: quem esse magno splendore præditum: magna doctrina: magna fide: magna religione: non fama uaria aut dubia: sed longo usu & multiplici experiētia didiceritis. Quæ dum mecum ipse consydero: tum uobis gratulor quibus cupio esse q̄ optime: tum mihi gaudeo: cui secundæ res uestræ omnes non læte esse non debent. Nam pristina illa uestra maximaq; merita quibus hic iampridem docens & publice sum a uobis & priuatim ornatus: nullus unq̄ obliuionis interitus e memoria mihi deleat. Quare cū noua hæc & peroptata præsentis pontificis creatio communē mihi uobiscum uoluptatem afferat: quantum hodierno die ab immortali deo nobis bonum oblatum sit: breui saltem oratione recensendum existimo.

Narratio

Cum Papiensis pontificatus sedes annos complusculos iam uacaret: & ingens competitorum numerus maximis opibus & studijs ad tantæ dignitatis fastigium niteretur: idq; persæpe frustra temptatū esset: quippe quod non humani sed diuini potius fauoris opisq; indigeret: prospexit oportune Christus optimus maximus huic rerū difficultati: qui non quod ipsi uolumus: sed quod nobis optimum fore nouerit multo ante deliberat. Itaq; eodem fere tempore & christianissimus princeps noster Philippus Maria Anglus: & summus pontifex Eugenius qui Christum in terris gerit: uterq; ueluti diuino quodam afflati numine Iacobum Borrhomæum: reliquis omnibus reiectis ac repudiatis competitoribus: nihil tale neq; petentem nec cogitantem eadem mente communiq; consensu episcopatui Papiensi præesse uoluerunt. Quæ quidem res triplicia mihi bona illa uidetur esse complexa: quæ ad bene beateq; uiuendum maxime expetuntur: Honestatem: utilitatem: iucunditatem. Harum autem pulcherrimarum laudum campum quoniā non tam prolixe differere q̄ attingere paucis tempus iubet: & si cupiebam ita dicendo explicare: ut nō modo fruges & fructus oīs feracitati ubertatiq; responderet: sed nihil omnino relinquerem aut desertum aut incultum: oratione metiar expedita magis & circumscripta q̄ ambienti & locupleti. Et ut eodem prosequar ordine quo proposui: quoniam honestum id ducitur quod uirtute cōstat: Quid honesti⁹

[Margin notes: Christus — Philippus Maria anglus — Eugenius — Diuisio trimembris — Honestas — Vtilitas — Iucunditas — Cōfirmatio .i. & confutatio]

Papienſi epiſcopatui: quid pulchrius: quid illuſtrius cõtingere po-
tuerit: q̄ ꝙ eum ſibi pontificẽ uidet oblatũ: cui⁹ uirtutes & multæ
ſint & ſingulares miprimis? Cum eñ ueluti duo quædam itinera:
quoꝝ altero ſe ituros: altero ꝑuenturos ad diuinã illã & incõmuta
bilẽ bonitatẽ arbitrantur: mortaliũ animis ſint propoſita ſcientia — Scientia
atq; ſapientia: ita in utroq; Iacobus Borrhomæus uel ab ineunte — Sapientia
uſq; ætate uerſatus eſt & agendo & contemplando: ut ne grandio- — Actio
rib⁹ quidẽ natu uiris eruditiſſimis & eiſdẽ religioſiſſimis unq̄ ceſſe — Cõtemplatio
rit. Nam cum ſciret quibus præcipuis in hac temporalis uitæ fragi- — De ſcientiæ ꝑ
litate exerceri ſe oporteret: omnium primum ita ſemper temperan- — tibus
tiam coluit: ut nullis cupiditatibus uictus: nullis uoluptatum ille- — Temperãtia
cebris labefactat⁹: id aſſiduis ſuis laborib⁹ laudatiſſimiſq; operib⁹
effecerit: ut nihil ſibi facilius ſit: nihil uſitatius: nihil antiquius uita
ſobria & pudica. Quod cum in omni ætatis curſu: tum in adoleſcẽ
tia difficillimum factu ſit: id magno nobis argumento eſſe debet:
hunc diuino quodam munere facillime adeo potuiſſe tam indomi
tas atq; effrenatas corporis bælluas uinclis iugoq; ratiõis obtem-
perantes ſibi & obſequentes reddere. In ijs autem domandis ſub-
iugandiſq; non fortitudinis minus q̄ temperantiæ & moderatio- — Fortitudo
nis adminiculis uſus eſt: quibus nixus omes blandientium appeti-
tionum inſidias atq; irruptiones non modo conſtantiſſime ſuſtinu
it: ſed etiam acerrime fudit ac proſtrauit. Non enim eſt inſcius pro-
batiſſimus hic põtifex: eum qui peſtiferis animi perturbationibus
liber non ſit: omni turpitudini ſeruire. Nec ullum eſſe iniuſticiæ ge- — Iniuſticia
nus cui alacri animo non occurrat: non pareat: non ſe penitus de-
dat. Quare omni ope atq; opera ſemper ſtuduit ac ſtudet: ut nihil
agat: nec meditet̃: nec cogitet quicq̄ quod a iuſticia ſit æquitateq;
alienum. Nec id iuſticiæ munus ducit: ut laceſſenti cuiq̄ noceatur:
quippe quod cum feris commune ſit: quæ uix cuiq̄ nocent: niſi fue
rint laceſſitæ: Sed prohibere iniuriam & prodeſſe omnibus in me-
dia iuſticia ſitum putat. Nam prudentiam quæ propter uarios ca- — Prudentia
ſus inopinatoſq; rerũ euentus uix ſenectuti omino concedit̃: ita cal
let ac tenet: ut nihil uſq̄ in humanis actionibus accidere poſſe uide
atur: quod uel conſultando uel gerendo: aut incognitũ ſibi: aut mi
nus prouiſum futuꝝ ſit. Prudẽtiæ aũt omne & iuſticiæ & fortitu-
dinis temperãtiæq; officiũ nõ ad aures popularis: ſed ad dei gloriã
ſemꝑ refert. Humanos eñ fauores oĩs ita admittendos arbitrat̃:
quoad huic itineri: quod aditũ parat ad deum: impedimẽto eſſe nõ

possint. Nam has omes uirtutes quibus gentilitas gloriat: nō tam propter se censet expetendas: q̄ q̄ sapientiæ quæ sola perducit in cæleste spectaculum: ueluti proscœnia quædam sint. Itaq̄ maxime omnium pietatem colit. Quid enim diuino cultu agere potest aut melius aut pulchrius? Nam si id est bonorum omniū maximū: ad quod reliqua bona omnia quæ dicunt̄ referri oporteat: deū ipsum dumtaxat nostrā esse fœlicitatē: si quis ignorat: oēm uim boni naturamq̄ ignoret: Fœlicitatem autē omnes uolunt: quā qui norint: perpauci sunt. Non enim in hisce terrenis sordibus ac cœno hominis bonum collocatum est. Id omne cælitus est petendum: Inferiora hæc omnia & infirma sunt & instabilia & caduca. Quod uero & incommutabile est & summū & sempiternū bonum: sola nobis sapientia pollicetur: quæ ita rerum cælestium ueritatem diligenter inquirit atq̄ contemplatur: ut non prius conquiescat: q̄ ad diuinum splendorem illum usq̄ peruenerit. In huiusmodi inq̄ sapientiæ lumine sese intuēs Iacobus Borrhomæus: liquido perspicit nihil esse humano generi præstabilius: nihil magis optandum q̄ omes suas & actiones & cogitatus referre ad deum: qui solus colendus sit: & omni religionis & fidei sinceritate unice uenerandus. Sed quoniā de honestatis parte locuti sumus: iam ad utilitatis rationē nostra tendat oratio. Nam quāq̄ id solum est utile: q̄ sit honestum: cuiusmodi tamen alia quædam separatim utilitas ex hoc pontifice sit in Papiensem episcopatū: & in uos item uniuersos emanatura: breuiter complectar. Latere uos id nō puto quod est etiam peregrinis luce: ut ita dixerim: clarius: consuesse plærosq̄; pontifices superioribus iampridem temporibus Papiensem ecclesiam permagnis detrimentis afficere: alios quoniam essent inopes: alios quoniam expleri non possent. Quare cum hi nollent pecuniis abstinere: nequirēt autem illi parcere: se utriq̄ perniciosos in rem ecclesiasticā præstiterunt. Nihil autem huiusmodi esse de præsenti pontifice uerendum: tum eius probatissimi mores docent: tum paternæ diuitiæ ac splendor. Nam quo pacto aliena uel auferat uel surripat: qui ultro sua beneficentissimeq̄ conferre sit solit9? An estis obliti quāta liberalitate semp̄ sit usus Iacob9 Borrhomæ9: & cū apud uos ingenuis artib9 studeret annos nōnullos: & cū paucis ante mensib9 hoc ipso in loco pōtificij iuris insignibus q̄ pulcherrime ornaret? Quis em̄ omniū dici queat: qui ullo uel humanitatis: uel facilitatis: uel benignitatis & munificētiæ genere cū hoc uno sit cōferendus? Quod si & adolescens & abbas nihil sibi laudabilius esse censebat q̄ benefacere: q̄ æqui & boni nosse tueriq̄ rationem: quid nūc iudicandum

Pietas

Cōfirmatio. ij & confutatio

est de uiro plane sapienti religiosissimoq; episcopo? Atqui huius
pater uir magnificus & illustris Vitalianus comes ijs facultatibus

Vitalianus comes

atq; opibus frætus est: ut magni putet interesse ad decus & ad lau/
dem suam: si omnes semper intelligant suos quosq; alijs nullis q̄
paternis & suis locupletatos esse diuitijs. Quod quidem cū alijs
permultis in rebus: tū in sacris templis apparatuq; diuino quoti/
die ostēdit: nō coniecturis & argumentis: quod facere nōnulli so/
lent qui uideri q̄ esse malunt liberales ac benefici: sed magnis mu/
neribus magnisq; impēsis. An fortasse nescim⁹ diui Barnabæ mo/

Diui Barnabæ monasterium

nasterium cui noster hic amplissimus pōtifex in hanc usq; diē sua
maxima cū laude abbas præfuit: quanta primū inopia mendici/
tateq; premeretur? Nō fundi omnes: prædia omnia: ædes omnes su
periorum abbatum uel auaricia uel negligentia fœnore rapinisq;
perierant? Nō hæc omnia uidemus unius Vitaliani pergrandi au/
ro singulariq; industria nō modo recuperata restitutaq; monaste
rio: sed ita amplificata & in cumulū aucta: ut nūq̄ eius census aut
maior fuerit: aut expeditior aut liberior? Est em̄ comes Vitalian⁹
pro suo ingenti animo eodemq; regali non minus splendidissimis
moribus præstantissimisq; uirtutibus q̄ fortunis ornatissimis &
maximis. Quare quicquid habet (Tantum aūt habet: quātū ali/
us in Italia unus nemo) id omne cū bonis habet cōmune: Nā qđ
in bonos & claros homines beneficiū cōfert: id nō tam dare q̄ ac/
cipere existimat. Itaq; mirari neminē decet: si in huius quidē uni/
us hominis uita tanta est apud diuū principem nostrū auctoritas:
tantū cōsilium: tanta fides: ut nō tam oret q̄ exoret omnia. Quæ
certe res quāto etiā uobis omnibus usui sit futura: licet uel me re/

Confirmatio iij. & confutatio

ticente cognoscere. Tertius locus erat iucunditatis: quæ quāta esse
debeat: nō solū ex honestatis utilitatisq; ratione æstimari oportet:
sed ex ipsa quoq; ui propria & natura iucūditatis. Triplex esse bo/

Triplex animi bonum

nū in aīo: cōtemplationis: actionis: iucunditatis quā eandem uo/
luptatis noīe appellant: & alij plures inclyti excellentissimiq; phi/

Cōtemplatio

losophi & Aristoteles locupletissimus testis est. De sapientia & uir/

Actio

tute antea percurrimus. De tertio aūt bono nō pluribus trāsiga/

Iucūditas

mus q̄ rei atq; temporis ratio postulat. Permulti sunt qui uolu/

Aristoteles

ptatem uitio dent: hi nomen magis nescio quo pacto q̄ rem ipsam

Voluptas

fallaciter expendentes. Sed uoluptatē quā ipse honestiore uerbo si
quē forte uoluptatis nomen offendat: iucūditatē nomino: quippe
quæ & mente & sensum iuuet: quāti fieri cōueniat: perspicue docet
christiana etiā ueritas. Quod em̄ præmiū nobis aliud est futurum

Vnde iucūditas

uigiliarū laborūq; nostrorū: quos plurimos & maximos ad since/

ritatē fidei & dies obimus & noctes: q̄ perenne quoddā & infini-
tum gaudium: quo in uidenda corāq̄ cōtemplanda ineffabili dei
essentia & animo & corpore q̄ iucundissime perfruemur? Nam si
Sardanapalus — quis eiusmodi uoluptatē statuat: quā Sardanapalus ille rex assy-
riorū: aut Smindyrides Sybarites secutus dicit: hic nō multū dif-
Smindyrides — ferat a pecude. Sed nos eam uoluptatem ponimus: qua bene insti
tutus anim⁹ & in hac uita fruit: & in illa perfruit. Huiusmodi autē
uoluptatē uos capturos uiri Papienses ex præsentia & cōsuetudi-
ne huius uestri pontificis: nō sum nescius. Cū em̄ perspexeritis hu-
manissimi huius patris suauitatē: uitæ integritatē: singularem mo
destiam: morū sanctimoniam: lenitatē: grauitatem: insignē expres-
samq̄ probitatem: qui uos plurimū & monendo: & hortādo: &
docendo: & consulendo: & subueniendo iuuet: nō poteritis affici
Peroratio — non mira iucunditate. Quæ cū ita sint: recte uobis lætādū sentio:
qui talem sacerdotem ecclesiæ uestræ præfectū esse uideatis: qualē
Syrus — post illa prima tempora diui Syri: in cuius hoc sacratissimo tēplo
hæc a nobis habet oratio: alterū nunq̄ ullum habueritis. Habetis
inquā eum episcopū: qui & scientia rerum temporaliū nemini agē
do cōcedat: & sapientia cultuq̄ diuino: uiris etiā religiosissimis an
tecellat. Tantā uero sit uobis utilitatē iucūditatēq̄ allaturus: quā-
tū a plærisq̄ superioribus pontificibus & detrimenti fuerit & ægri
tudinis importatū. Tu autē pater amplissime Iacobe pōtifex: ages
omnia gerasq̄ ꝓ ingenio & cōsuetudine tua: hoc est ingenue: inno
center: moderate: abstinēter: caste: pudice: continenter: Omnia ad
religionē refer: omnia ad pietatem. Expectationē quā de tua præ-
stanti insigniq̄ uirtute apud omnes mirabiliter cōcitasti: hanc pa-
ra nō modo ut sustineas atq̄ tuearis: sed amplifices etiā ac exupe-
Eugenius — res. Responde Eugenij de te iudicio: respōde opinioni principis no
stri: qui te quoniā bonæ spei adolescēs uidereris: decimonono æta
tis anno abbatem esse uoluit: & hoc tempore nōdū natum annos
octo & uiginti: quia cū ætate simul bonitate processeris: ad episco-
palem dignitatem amplitudinemq̄ promouit: eo (ut mea fert opi-
nio) animo ac mente: ut ad maiorem laudis atq̄ honoris gradum
auspitijs suis ductuq̄ peruenias: si nō te minorem gesseris episco-
pum q̄ fuisti abbas. Memineris q̄ eo tibi maiorem necessitatē ad-
ditā ad uirtutis & nominis claritudinē: quo non infimo aliquo &
Vitaliani unde — humili genere natus es: Sed Vitaliano patre: qui nō modo maio-
rum splendore: sed multo etiā magis suis laudibus ac meritis & il-
Vitalian⁹ rex — lustrem se omnibus & admirādum reddiderit. Nam quāq̄ Vita-
Iustinus rex — lianoꝝ familia nobilitatis & originis suæ Vitalianū regē Iustini re-

gis filiū & diuæ Iustinæ patrē: qui ex Antenoris troiani posterita/ te fluxisse tradit: auctorem memorat: & nōnulli post hūc reges ad Attilæ usqꝫ hunnorū & Totilæ illi⁹ in christianos flagelli Gottho/ rūqꝫ procellas Patauij Venetiæqꝫ regni successionē gessere: deinde tamen ut res humanæ plæræqꝫ omnes labiles caducæqꝫ sunt: pau latim præclarum illud & præpotēs Vitalianorū nomen simul cū opibus & fortuna extenuatum: in id calamitatis inciderat ut non longe abesset ab interitu. Itaqꝫ diuina quadā ope immortaliqꝫ be/ neficio Vitalianus hic splēdidissimus pater tuus quasi sol quispiā Vitalianis omnibus iam ꝓpe obscuratis tēpestiue illuxit: qui no/ ctem late omnia occupantē suis radijs tolleret: incubantibusqꝫ te/ nebris altius fulgens serenitatē lucemqꝫ inferret. Quare quod in suā laudem Cicero iactare aliquando cōsueuit: maioribus se suis præluxisse: id de se Vitalianus iure profiteri meritoqꝫ possit. Igit̄ nō mediocris tibi opera danda est: ut quod perpulchre facis & lau te tui patris uiri optimi & hominis magnifici dissimilis nō sis. Nō em̄ minor ei in te uno spes reposita esse debet: q̄ in fratre tuo uiro clarissimo Philippo ipso borrhomæo paternæ gloriæ atqꝫ uirtut̄ æmulo & repositam uidemus & cōstitutā. Voluta præterea tecum animo: quātū mun⁹ susceperis: qui & sis & nomineris Episcopus: Quo quidē nomine iccirco ab Homero interdum Hectora hono/ ris gratia appellatum inuenimus: quod & rex esset: & speculator: & tutor: & altor. Rege igit̄ etiam tu Christi hunc optimum & am/ plissimū gregem tuæ fidei & tutelæ cōmissum pro tua integritate & excellenti iusticia diligenter ac sedulo. Quid agendum obseruā/ dumqꝫ sit: & dies tecū speculare & noctes. Bonos oīs q̄ studiosissi/ me tuere: cōstātissimeqꝫ defende. Qui se flagitij & facinoris q̄ pro/ bitatis maluerint pietatisqꝫ participes: digna cēsuræ ultione cōpe/ scendos cura. Hæc si ꝓ tua singulari grauitate atqꝫ uirtute feceris: nō mō pulcherrimo tuo nomini & muneri satisfacies: sed oīpote/ ti etiā deo te gratissimū reddes & cunctis hominib⁹ acceptissimū.

M.cccc.lvi. septimo Kal. Octobres Papiæ.

[Margin: Diua Iustina; Antenor; Attila; Totila; Gotthi; Patauium; Venetia; Vitalianus; Cicero; Philipp⁹ bor/ rhomæus; Episcopus q̄d significet; Christus]

Francisci Philelfi Oratio de laudibus Laçari Scarampi episcopi: ad Comenses: III

i Nstituenti mihi uiri Comenses uerba apud uos facere: cū de Episcopali dignitate: tum de ipso uestro Episcopo La/ çaro Scarampo: quem præsentem hic coramqꝫ uidetis: Haud equidem facile dixerim: uter maior dicendi labor de digni/ tate: ne an de homine sit oblatus. Vtraqꝫ sane res tanta est & tam/

[Margin: Laçarus sca/ rampus]

nobilis: tam magnifica: tã excellẽs: ut uix ulla ingenij ui: ulla orationis copia uideat̃ esse cõtenta. Scimus eñ ut hic primũ aggrediar ab heroicis usq; temporibus: eodem Episcopũ esse nomine regẽq; appellatũ: id quod apud Homerũ de Hectore licet animaduerti. Et ne id quidẽ absurdũ. Quid eñ aliud Episcopus significat apud græcos: q̃ inspectorem: speculatorem: custodem: cõsultoremq; & ultorem: ac propositi cõpotem? Rex eñ omnia diligenter inspicit: omnia prouidet quæ ad tutandũ regnũ & amplificãdum attinẽt: suis præmijs bonos ꝓsequens: ac dignis animaduersionibus malos afficiens. Et quoniã nihil agit inconsulto: nihil imprudenter: quicquid ꝓposuit efficit. Hæc eadem certe mens: idem animus episcopo in ecclesiam esse debet: & eo studiosior atq; propensior: quo humanæ res cunctæ ne cũ minima quidem alicuius diuinæ rei particula conferri possunt. Enimuero quis fidelis atq; doctus christianus minus nouit a christo optimo maximo esse episcopos quasi reges suis ecclesijs institutos? Ipse eñ cũ adhuc esset in terris: manũ apostolis suis imponens eos ordinauit episcopos: iussitq; ut irent in mundũ uniuersum: & omni creaturæ euãgelium prædicarẽt: ac dicerent regnũ cæleste appropinquasse. Ad hæc ut curarent sanarentq; infirmos: mortuos suscitarent: mundarent leprosos: dæmones eijcerent: permultaq; alia in suo nomine facerent: quæ naturæ diuinæ sunt: nõ humanæ. Iesus inq̃ saluator noster hmõi præsules instituit: id quod Apostolus Paulus spirituisancto ascribens: ait: Attendite uobis & uniuerso gregi: in quem uos spiritussanct⁹ posuit episcopos regere ecclesiam Iesu christi. Atq; taliũ sacerdotũ tanta est amplitudo & ita sublimis gradus: ut eos angelorum nomine in Apocalypsi appellatos inueniamus. Accipim⁹ eñ episcopũ munus a primis inde tẽporibus illud in catholicis ecclesijs extitisse: ut populos docerent: ipsisq; ea annunciarent: quæ ad gloriã pertinẽt sempiternã. Quare cũ in Apocalypsi iubent̃ angeli pœnitentiã agere: non de ijs sermo est angelis: qui & incorporei sunt: & quorũ alteri ob efferatã ingratitudinẽ peruicaceq; superbiam æternis supplicijs sunt addicti: alteri humiles & accepti memores beneficij longe absunt a terrena contagione: sed de hominibus potius: qui q̃diu in uita sunt: obnoxij sunt peccato. Nec eñ episcopi qui humani quidã sunt angeli: quoniã diuina præcepta ac redemptoris nostri Christi Iesu uoluntatẽ nunciant: sine peccato esse ullo pacto possunt. Atqui pontifex ipse quẽ præcipui honoris causa summum uulgo appellamus: aliud quicq; nihil habet egregium: q̃ qđ episcopi est proprium. Quis eñ est alius summus pontifex q̃

Margin notes: Episcopus & rex — Homerus — Hector — Episcopus quid — Græci — Euãgelium — Paulus apostolus — Angeli — Apocalypsis

ecclesiæ Romanæ Episcopus? Et singularum quidem urbium episcopi dici pontifices & possunt & cõsuerũt: qui quãq̃ in suis ecclesijs sunt maximi ac summi: eo tamẽ minus dicunt: ut quẽ cæteris pontificibus lex præesse uoluit: is honorificentiore epitheto ornaret. Sed quoniã paucis ostendimus eundem esse in ecclesia dei episcopũ: quẽ & regem & angelũ uocamus: Reliquũ ẽ: ut de hoc ipso Laçaro Scarampo: qui fœlici quodã diuinoq̃ auspicio episcopus uobis contigit: nõ quæ dici laudãdo possent: sed quæ nõ dici iniustum sit: breui oratione perstringamus. Vidi plærumq̃ nõnullos qui cũ maxime studẽt aliquẽ laudare: eas potissimũ laudes cõquirunt & cõsectantur: quæ alieni sunt iuris: nec præstari a nobis possunt. Nam patria & parentes quæq̃ alia uel fortunæ uel corporis siue bona siue commoda sint dicenda: quamcũq̃ merent laudem ꝓpterea scilicet merent: quod ijs moderate prudenterq̃ utamur q̃diu adsunt: Fragilia eñ & caduca sunt: nec in nostra potestate posita. Aliud profecto nihil præter uirtutẽ & rationẽ afferre possumus: quo de certi quicq̃ habeamus magnũq̃ polliceri. Bona animi nostra sunt: quæ fortunæ omni cõtempto impetu: nullam uim morbi: nullã temporũ mutabilitatẽ: nullũ incõmodorũ turbinẽ contremiscũt. Itaq̃ uera omnis ac perfecta laus posita est: & collocata in sola animi præstantia. Quid eñ memorem Laçarum episcopũ esse natione Ligurem: familia uero Scarãpũ? At Ligures in Italia quales sint qualesq̃ semper fuerint: nemo sane rerum paulo peritior ignorat. Nam ut tempori obsequẽs silẽtio prætereã: quæ præclara quãq̃ ꝑmulta facinora tempestate nostra Ligures sæpe gesserint: & nũc etiã gerant: tradunt nobiles nõnulli rerum scriptores: tum latini: tum græci aborigines extitisse: qui maiore ex parte imperitarẽt Italiæ: cũ in eã Troiani primũ uenissent Aenea duce. Aborigines uero alios nullos esse q̃ Ligures ita nominatos: qđ montani sint populi. Horos eñ græce: montem significat. Nã liguria prope tota montuosa est & ardua: ob idq̃ genus hominũ acre atq̃ bellicosum. Inter Ligures aũt Scarampi ꝓceres semper habiti sunt illustres: & id quidem in omni laudis ac probitatis genere. Quot iurecõsulti: quot in omni doctrina magnitudine eruditissimi & eloquẽtissimi uiri: quot equites aurati e Scarãporũ familia prodiere? Quid eñ repetã in præsentia priscum illũ & inclytũ auctorẽ huius generis ac nominis Scarampũ: qui ex Aragonũ regia in Italiã ꝓfectus post res splendidissime gestas in Luguria cõsedit: cũ floruerit semper Scarãporũ domus & fortissimis belli ducibus & religiosissimis plærisq̃ atq̃ amplissimis nobilissimarum Vrbiũ

Ligures

Italia
Troiani
Aeneas
Aborigenes

Italia.

pontificibus. Itaq̃ mirãdũ nõ est: si Scarampis ꝓceribus cũ præstantissimis prope omnibus primarijsq̃ familijs: non Ligurum & Insubriũ modo: sed totius hui⁹ Galliæ cisalpinæ affinitas ac summa necessitudo cõtracta est. Omitto reliquas clientelas: amicitias: uires: facultates: quibus Scarampi ꝓceres plurimũ pollent. Prætereo cõsulto in mediũ afferre uel Antoniũ huius auũ: uel Rainaldum patrem: quorũ uirtus & domi & foris tãta est habita & tam celebris: ut eorũ nomen nulla sit antiquitas deletura. Satis eñ hic unus Laçarus episcopus superq̃ est: qui omnẽ de se laudẽ queat profiteri. Non is profecto est Laçarus: qui suũ iactet clarissimum genus: qui aliena laudet: cũ semper studuerit nõ aliunde sed ex sese ipso potius deoq̃ pendere. Nam quid de hoc tam sancto & sapienti præsulæ uestro Viri Comenses primũ ducamus laudandũ? Nũ eximiam formæ bonitatẽ? Quæ tãti fieri in principibus cõsueuit: ut nõ dubitauerit Tagricus ille de Priamo loquens ita affirmare: Priami quidem species meretᷣ imperiũ. Quod si materia sequitur formã natura: quis ambigat animi præstãtiæ debere corporis excellentiã omnẽ respondere? At fit sæpe malo hominũ more: ut naturæ probitas deprauetᷣ. Eo igitur maiore admiratione dignus est Antistes hic uester: quod omnia fit semper natura duce pro animi ratione nõ minus fœliciter cõsecutus: q̃ diligentissime secutus. Omnẽ inquã corporis dignitatẽ: omne robur: omnem ualitudinẽ cum animi sanitate & ui atq̃ pulchritudine conformauit. Quare cum intelligeret ad tantã naturæ bonitatẽ accedere oportere bonã quandam præstantẽq̃ doctrinam: hanc tanto studio: tanta industria: tanta diligentia est amplexus: ut nõ diuina poetica: nõ regina humanarum rerum oratoria: nõ optimarũ omniũ artium procreatrice philosophia cõtentus: sese penitus sacrorũ librorũ lectioni theologiæq̃ dediderit: quibus in rebus tantum ualet: ut omniũ opinionẽ superarit. Nec sibi aliud quicq̃ boni proposuit unq̃ in uniuersa uita: q̃ quod ipsa ueritas quæ solus ẽ deus definierit. Nam per huiusmodi sapientiæ genus se facile assecuturũ existimabat quod uerum & incõmutabile atq̃ sempiternum foret. Quid eñ uerecundos eius memorem cõtinentissimosq̃ mores: cum nulla sit omnino uirtutis pars: cuius assidua consuetudine priuatum se uoluerit? Præ cæteris autem iusticiã atq̃ pietatẽ præcipua quadam cura & ueneratione prosequitᷣ. Solebant prisci illi gentilesq̃ philosophi qui dicuntur uirtutem sequi: non tam uirtutis gratia: q̃ ut inanem hominũ gloriam uenarentur. Itaq̃ studebant: quod est simulationis proprium: magis uideri boni q̃ esse. Omnes eo⸗

Marginal notes: Ligures; Insubres; Gallia cisalpina; Antonius; Rainaldus; Laçarus; Priamus; Theologia; Iusticia; Pietas; Gẽtiles philosophi

uigiliæ atq peregrinatiões qui septẽ existimati sũt sapiẽtes in græ/ Sapientes
cia: referebant ad humanæ gloriæ nebulã. Idem Stoici: idẽ Aca/ Stoici
demici: & Peripatetici: reliquiq Socratici faciebãt. Quæ nã mens Academici
uel Pythagoræ Samio: uel Agrigentino Empedocli fuerit: tũ illius Peripatetici
auratum femur: tum huius in hiatum ætnæ præcipitatio dilucide Socratici
declarat. Nam Romani quod aut pro patria se deuouerint: aut fi/ Pythagoras
lios interemerint: aut tot tantosq labores exanclarint: uel acerbis/ Empedocles
simos cruciatus mortesq pertulerint: quid aliud q̃ nominis im/ Aetna
mortalitatem apud homines affectabant? Non eñ ullã ij sibi om Romani
nes: si recte uelimus iudicare: certam uirtutem expressamq propo Virtus
nebant: sed adumbratam quandã ac fucatam uirtutis imaginem.
Nam uera & indubitata uirtus suis nixa hærensq radicibus nihil
habet supra se maius: nihil præclarius: nihil preciosius: quod aut
bonum aut expetendum censeri oporteat. Quo fit: ut solus deus
ea sit atq sola uirtus: a qua tanq̃ abundãtissimo & perenni atq
inexhausto totius uirtutis fonte nostri omnes & cogitatus & acti/
ones debent emanare eoq referri. Nec enim in terris ulla est homi
nis gloria præter eam: quæ cum cælesti gloria sit coniuncta. Qua/
re cũ Laçarus Scarãpus abusq puero in eo se uirtutis genere ac/ Laçarus Sca/
curate ac summo cũ studio exercuisset: quod in agẽdo uersat: mox rampus
ineunte adolescentia ad ueritatis perspicientiã animum conuertit.
Intelligebat eñ generosus adolescens inferiora hæc omnia & mu/
tabilia esse & obnoxia interitui: Sola ea quæ in cælo diuinaq sũt:
nulli casui subiecta esse planeq sempiterna. Itaq ab assidua exerci
tatione sciẽtiæ ad sapientiæ studiũ sese cõferẽs: tñ ea in re breui tẽ/
pore ꝓfecit: ut cũ maxima sui nominis claritudine iuris pontificij
ornaret insignibus. Et qm̃ nosset non iccirco discendũ esse ut quæ
pulcherrima optimaq sunt: sciamus dũtaxat: sed multo etiã ma/
gis: ut secundũ ea quæ didicimus: operemur: quicquid egregij &
cõspicui tot laboribus & lucubrationibus suis per disciplinã fue/
rat assecutus: id ita usu quotidiano sibi fecit familiare: ut omnibus
ambiguũ reddiderit: utra præstantior iudicãdus esset actionis ne
laude an cõtemplationis. Vtraq certe uæhementer excellit: adeo
ut nemini cõtẽdendi secũ in hac omni Gallia spem reliquerit: tãta
est eius dicẽdi facũdia: tanta legũ & sacrorũ canonũ memoria: tã/
ta rerũ uariarũ & laudatissimarũ in differendo subtilitas. Mirari
ergo neminẽ decet: si in tot ac tantis & externis & suis bonis Laça/
rus Scarampus est a summo pontifice Pio cæteris omnibus in ele Pius pont.
ctione Comẽsis episcopatꝰ sine ulla cõtrouersia prælatꝰ: q & multi
& grauissimi uiri nõ mediocri inter se cõtẽtione ad id splẽdidissimi

muneris ferebantᷣ. Non em̄ erat ignarus pater sapientissimus ne/minem oportere aliis præesse in ecclesia dei: qui sit ullo genere lau/dis iis inferior quibus præest. Accedebat ad rem qđ nō sine cau/sa tanti hunc fieri intelligebat: a præstātissimo principe nostro Frā/cisco Sphortia: cuius animi magnitudo: cui⁹ splendor ingenii: cui⁹ tanta est uirtus: ut omni pene antiquitati uideatur anteponēdus. Quid em̄ humanissimus princeps noster hunc minus diligat: mi/nus amet: quē norit nō modo esse obseruatissimum sui rerūq; sua/rum: sed plane talē quē omnis honos & omnis dignitatis gradus debeat cupere atq; exoptare? Quobrem ut & principi nostro q̄ op time de se merito gratificaretᷣ pater beatissimus: & ecclesiæ uestræ uiri Comenses cōsuleret saluberrime: hunc uobis Laçarum dele/git episcopum: qui & uobis annunciaret quæ dei sunt: & eam do/ctrinā traderet: quæ ad uestræ salutis atq; cælestis gloriæ rationē attineret. Vestrū igiᷣ munus erit: ut hūc cū omni fide ac pietate au diatis: & eius integerrimis paternisq; institutis diligentissime ob/temperetis: si cupitis uobis atq; uestris omnibus bene & perbeate consultum iri. Habetis em̄ præsulem eruditū: eloquentem: sobriū: pudicū: facilem: benignū: affabilem: omni præditū humanitatis officio: omni bonitate insignem: cui⁹ admonitionibus parere ho/norificum est. Tu aūt pater amplissime & si minime uereor fore: ut oīa regas atq; administres moderate & sapienter: tamen pro mea erga te obseruantia nō desinā dignationem tuā monere: hortari: obsecrare: ut cogites etiā atq; etiā: quantā simul cū hoc ipso augu/sto episcopatus fastigio molē subis: cū sit episcopus nō minus ope/ris atq; oneris q̄ honoris nomen. Quid em̄ aliud in ecclesia est epi scopus q̄ rex in Christo Iesu? Exerce igiᷣ officium regium. Quid em̄ inter regem atq; tyrannū interest? Illud nempe secundū Aristo telem: quod tyrannus: ut est cōmunis quidē bonis omnibus teter/rimusq; hostis: omnia refert ad utilitatē cōmodumq; suū: At rex quasi animus reipublicæ: quoniā oīa sibi cū ciuitate ducit esse cō/munia: nihil sibi priuatim quærit: nihil uult: nihil admittit qđ idē cunctis ciuibus nō sit ueluti propriū. Ita etiā tibi faciundū censeo. Cura quæ sunt ecclesiæ: Huic uni stude: Huic inuigila: Ad huius emolumentū & dignitatē cogitatus tui omnes referendi sunt. Ita em̄ præesse debes ut prosis: quib⁹ te præesse uoluit de⁹. Pasce oues meas: præcepit dominus. Quod uni Christus iussit episcopo: id esse & tibi & episcopis cæteris iussum existimato. Qui em̄ rex in ec clesia & angelus diceris: gere etiam te pastorem. Neq; id tibi turpe ducendum est: cū nobilissimus poeta homerus appellet etiā Aga/

Frā. Sphortia

Comenses

Laçarus epi/scopus

Rex

Tyrannus

Aristoteles

Deus

memnona sæpenumero pastorem populorū. Vt eñ pastor ouib⁹ suis a lupo metuēs ex aliqua specula oculis attētissimis lustrat circūquaq; omnia: ne quid detrimenti per insidiatorē suum importetur: ita etiā tibi acerrimo ingenio iterū atq; iterum speculandū est: ne frustra sis nominatus speculator: hoc est Episcopus. Nā quod sit diligentis pastoris officium: Iesus ipse docet in Euangelio: cum ait se esse pastorem bonū & nō mercēnarium: qui cum pastor non sit is cuius sunt oues propriæ: cum primum uiderit lupum uenientem: illas dimittit ac fugit: lupo relictis ouibus rapiendis dispergendisq;. At pastorem bonū cuius sunt oues: facere secus omnia. Nam quia nouit eas sua interesse: ne animā quidem suam pro illis ponere uereri. Inspice igitur q̃ accuratissime omnia quæcunq; sint ecclesiæ Comensi cōducturа: nullum detractans laborem: nullum ue uitæ quidem periculum reformidans. Nam sicut nihil est ut inquit Ambrosius: episcopo excellētius: sic nihil miserabili⁹: si oues sibi cōmissas neglexerit. Pasce igit̃ oues Christi: Earum saluti prospice: quib⁹ custos: quib⁹ speculator es datus. Qđ si tu illa omnipotētis dei: quæ sub ꝓphetæ Eçechielis ꝑsona episcopo ipsi quid obseruandū sit: præcipiunt uerba quæq; consyderaueris: nunq̃ errabis: Speculatorem inquit dedi te domui Israel. Audiēs ergo sermonem ex ore meo annūciabis eis ex me. Si autem uideris gladiū uenientē: & tu nō annūciaueris ut reuertat̃ impius & a uia sua: ipse quidem in iniquitate sua morietur: sanguinem uero eius de manibus tuis requiram. Si autem annunciaueris: & ille non fuerit reuersus: morietur ipse quidē in iniquitate sua: sed tu animā tuam liberasti. Satis eñ tuo officio pater integerrime fungaris: si populo Comensi ac reliquæ tuæ ecclesiæ: quæ iussit dominus pro singulari tua eruditione annunciaueris: si quæcunq; ad animarū salutē pertinēt: grauiter eloquenterq; docueris: si operā quātū in te fuerit dederis: ne relicto calle cælestis patriæ: ĩ miseriā deruant sempiternā. Ad quæ quidem omnia qm̃ liquido ac perspicue animaduerto tua te spōte mirifice incitatū: nihil est quod oratione sim longior. Noui enim innocentiā tuam: Noui sanctimoniam uitæ: Noui magnitudinem & altitudinem animi: Noui prudentiam & consilium: Noui iusticiā: Noui pietatē. Nunc exprome quæso recōditos thesauros tuos iustos nō pecuniarum: quibus unus omnium liberalissimus es: sed sapietiæ cæterarūq; uirtutum quibus es omnibus admirandus. Scis enim fidei & religioni tuæ populum esse prouidentia diuina commissum: quo uix alius in uniuersa Gallia cisalpina est nobilior: utpote quod ab eadem olim Gallorum gen-

Iesus

Ambrosius

Eçechiel

Israel

Dominus

Comum Mediolanum Bergomum Brixia Verona Tridentum

te Comum est conditũ: a qua & Mediolanũ & Bergomũ & Brixiam Veronamq; & Tridentũ: aliasq; nõnullas urbis clarissimas ac maximas prisci rerum gestarum scriptores conditas tradidere.

Hec quidem Oratio habita est ab eodẽ Francisco Philelfo Comi in ecclesia Cathedrali.xvi. Kalendas decembres: Anno a Natali Christiano millesimo quadringentesimo sexagesimo.

Francisci Philelfi Oratio pro Theodoro Plato clarissimo iureconsulto. IIII

f Verat profecto æquũ & ab omnibus mea sententia plane cõcedendũ Illustrissimi principes & uos reliqui patres grauissimi: ut qui in dicendi acie miles haberi possem: nõ modo ueteranus: sed iam omnino emeritus huiusmodi omni oratorio munere uacarẽ: in tanta præsertim doctissimorũ & eloquẽtissimorũ hominũ republica. Est em̃ hoc officiũ iuuentutis & robustioris cuiusdã feruẽtiorisq; ætatis. Non ingenio dũtaxat ad orãdũ: nõ eruditione: nõ exercitatione est opus: sed facili quadã atq; expedita linguæ mobilitate: & in celeritate uerborũ uoce: tum clara & sublimi: tum sonora & periucunda. Quare si qua mihi ad dicendũ adiumenta: uel natura uel disciplina uel industria attulisset: quæ tamen corporis sunt nõ animi: hæc in homine secundũ & sexagesimũ annũ iam nato nõ esse eadẽ quæ in iuuene fuerunt: & ipse intelligo & aliũ fugere puto neminem. Itaq; si de laudibus huius præstantis & perdocti adolescentis Theodori Plati cum pauca breui oratione perstrinxero: minus fortassis aliqua ex parte satisfaciam expectationi de me uestræ: erit mansuetudinis uestræ atq; sapientiæ: id quicquid deterius fuerit: nõ tã negligentiæ a qua semp omniũ maxime un⁹ abhorrui: q̃ ætati ipsi ascribere. Nãq; hoc omne quicquid est oneris potius q̃ honoris: nõ tã adiui q̃ admisi: quippe qui neq; Theodoro ipsi deesse poterã: quo tempore uirtutis studijq; sui pulcherrimis donaret̃ insignibus: qui esset a me antea institutus oratorijs socraticisq; ornatus: neq; huius patri clarissimo & sapientissimo iurisconsulto Georgio Plato de me persæpe q̃ optime merito in tanta eius lætitia obsequi nõ debebã. Sed quoniã hæc omnis laudatio a legũ ac Iuris & ciuilis & pontificij sapientia ꝓficiscit̃: pauca primũ de initijs ꝓgressuq; hui⁹ rei in mediũ referam. Qui primus leges inter mortales inuenerit instituerit q; iudicia: nõ eadẽ oĩm est opinio. Hebræi hũc Mosen fuisse uolũt: Athe-

Theodorus platus

Georgius platus

De legum inuentore Moses

niensſes Cecropa: Argiui Phoroneũ: a cuius noĩe forũ non minus cõmode acceptũ reor q̃ ob eam rem ita nominatũ q̄d eo lites cõtrouersiæq; ferant. Cretenses Minoa atq; Rhadamantũ: Lacedæmonij Lycurgũ: Aegyptij Mercuriũ Nili filiũ: cui Vulcanꝰ successit in regnũ. Persæ uero Zeroastrẽ. Nã latini quo in legibꝰ ferẽdis quo iuniores extiterunt: eo cæteris hominibus in hoc doctrinæ genere mirifice omnibus præstiterũt. Q̄d aũt ad Mosen attinet: hũc alij legũlatorẽ: ut Philo iudæus est locupletissimus testis: alij sacrarũ legũ interpretẽ ꝓdidere. Claruitq; eadẽ tempestate apud suos qua Cecrops apud Atheniẽses: quos Cecropidas ab ipsius & cõditoris & legũlatoris nomine appellatos esse constant. Et id quidẽ annis a mũdi creatione: tribus milibus: sex centis quinquaginta. Et Phoroneum qui Inacho natus regnauit Argis secũdus annos circiter trecẽtos: postea legibus Argiuos ac iudicijs muniſſe. Nam Rhadamantũ & huius fratrem Minoa qui Ganymedem rapuit: Europa & Asterio natos fuiſſe longe his tribus posteriores. Lycurgũ uero quas leges Lacedæmonijs tradidit a Cretensibus accepisse. At Zeroastres rex Battrianorum qui primus omniũ magicam illusionẽ reperit: quibus fuerit tẽporibus satis ea ratione patet: q̄d aduersus eum Ninus rex aſſyriorum dimicauit. Et ne sim narrando ꝓlixior: neminẽ inter legũlatores inuenio: quẽ antiquitate Mercurio cõparẽ. Hunc alijs omnibus legũlatoribus q̃ longissime superiorẽ: Iccirco Ioue Maiaq; natũ poetæ cecinere: q̆ & mentis acumine uiguerit & prudẽtissimus fuerit. Mercuriũ eñ auctorẽ fuiſſe affirmant eloquẽtiæ: quæ ex intellectu gignit̃ & prudẽtia: eundẽq; & palæstræ & lyræ & præstigioꝝ peritiã primũ tradidiſſe. Sunt etiam qui hanc laudẽ legũ ferendarum dent Eaco Achillis auo: cuiꝰ filium Peleum cum argonautis aduersus Cholcos nauigaſſe ostẽdit Orpheus. Q̃plurimos præterea legimus: qui Cererẽ omniũ primam extitiſſe arbitrent̃ ferẽdæ legis auctorem: quod eo argumẽto refelli potest: quod Cererẽ fuiſſe cõstat annis ab initio mundi tribus milibus septingentis octoginta. Sed qui omnẽ illã superiorem antiquitatẽ legalis sapientia gloria superarit: Solona fuiſſe cõtendũt: qui antiquitatis omnibus diaconis legibus præter eas quas de cede tuliſſet: ipse leges Atheniensibus dedit: quos ob eam rationem axes nominauit: quoniã in ligneis axibus scriptæ eſſent. Et floruit quidem Solon inter septem græciæ sapientes Olympiade quadragesima septima: uel ut alij perhibẽt: quinquagesima sexta Pisistrato Athenis regnante. Huius autem unius philosophi leges adeo apud omne pene hominũ genus illustres atq; præclaræ

Cecrops
Argiui
Minos
Mercurius
Zeroastres

Philo iudæus

Phoroneus

Ninus rex

Eacus
Achilles

Olympias

sunt habitæ: ut ne Romanos quidem puduerit post exactos reges

Romulus

easq; leges omnis penitus sublatas quæ prius ab ipso usq; Romulo latæ fuerant: Athenas mittere decem legatos: qui indytas leges Solonis peterēt: quib⁹ Romana respublica fundaret. His in decē eburneas tabulas perscriptis in Vrbemq; allatis: & pro rostris ad apertiorem uolentium perceptionē positis: propterea duæ postea tabulæ Hermodoro Ephesio auctore in annū ꝓximū ex publica potestate adiectæ sunt: quoniā ad tātæ ciuitatis imperiū pluribus legibus esset opus. Et ita leges sunt duodecim tabularum appellatæ. Deinde secutū est ius ciuile: Legis actiones: Ius elianū: plebiscita: quæ postea lege Hortensis ꝓ legibus habita obseruataq; sunt. Post hæc ius id additum necessario ē qđ senatuscōsultū nominatur. Deinceps adiecta oportune sunt edicta prætorū: a quorū honore ius est appellatū honorariū. Ad postremū aūt principe cōstituto acceptoue illud est ius introductū: quod ab unius principis uoluntate manans principale uocatum est. Quid eñ singillatim memorem aut de publicis aut de priuatorum legibus quæ priuilegia dicunť? Quid de consularibus & tribunitijs? quid de satyra? quid de iure militari? quid de iure quiritū? quid de constitutionibus? quid de prudentium responsis? Nulla est prorsus neq; legis

Romani

nec æquitatis nec iuris pars quā Romani aut legulatores aut iure consulti intactam indiscussamq; reliquerint. Nō eñ in tot coruncanis: brutis: scæuolis: paulis: labeonib⁹: pomponijs: trebatijs: tullijs atq; alijs ꝓpe infinitis unū aut Lycurgū aut Solona inuenias. Quā eñ nunq; in uniuerso terrarū orbe rēpublicā excelluisse meminerim⁹: quæ cū in oīs laude uirtutis: tū maxime in splēdore iusticiæ cū Romanorū imperio cōparari queat. Hæc aūt non natura sed disciplina primū acqriť: & ea quidē disciplina: quā nobis legū & iuris ciuilis & scientia subministrat. Hæc sane ea est iusticia quā ait Euripides: hespero atq; lucifero magis esse mirabilem. Hæc inquā una uirtus ita cunctis uirtutibus antecellit: ut qui eā adeptus sit: solus bonitatis cognomentū adeptus existimetur. Quare cum

Theodorus Platus

ornatissimus adolescens Theodorus Platus ab ipsa usq; pueritia quodā naturæ ductu bonitatem arderet: audiretq; quotidie hāc per inscitiam potissimum comparari ab eloquentiæ studio: qua non mediocriter ualebat: ad legum & iuris ciuilis scientiam quasi Sulpitius quidam animum cōuertit. Et citabat eum præterea uel paterna uel maiorum suorum gloria: quorum se dissimilem fore monstri simillimum ducebat. Nō enim erat ignarus platorum familiā quæ nunc uocatur: Nā priscis tēporibus platonica dicta est

a Platone philosophorũ omniũ maximo & grauissimo duxisse ori ginem. Platonem uero ipsum qui suo ꝓprioq; nomine Aristocles dictus est: referre paternũ genus in Codrum regem Melanthi filium: maternũ aũt in Dropiden poetam Solonis fratrẽ. At Solona & Dropiden in Nileũ heroa. Hinc uidere licet uim sollertiamq; naturæ nõ absurde in posteros etiã propagari. Vt eñ Theodorus ad legalis excellẽtiæ laudẽ raptus est: Solona scilicet imitatus: Ita huius frater Petrus Antonius diuino ingenio adolescẽs ad oratoriæ poeticæq; præstantiæ gloriã impulsu quodam & tanq; necessitate naturæ: quæ a Dropide fratre Solonis flueret: tãto se studio cõtulit: ut iam natu maioribus illisq; doctissimis coæquãdus iudicetᷣ. Scimus eñ Dropiden esse ab omnibus poetã eloquẽtissimum & grauissimũ habitũ. Nam Nileus adeo claruit rebus bellicis ut inter heroas numeraretᷣ: quẽ etiã ipsum q̃ Petrus Antoniꝰ ꝑpulchre æmuletur nouistis omnes. Sed ut eo unde diuertit nostra reuertatᷣ oratio: qualia quãtusq; legũlator Solon fuerit: ex ijs satis sup quẽ patere arbitror: quæ a me modo narrata sũt. De Platone uero qd attinet prædicare: cuius libri decem de rep. & duodecim de legibꝰ locum nullũ prætermisere: quẽ ad omnẽ iusticiæ iurisq; rationẽ ꝑtinere uir sapientissimus iudicasset: Q̃ uero Theodorum oporteret uæhementer accendi atq; inflãmari ad eã quã naturæ suoq; instituto tantopere cupiebat scientiã cõsequendã: Georgij patris nomẽ atq; honos erat in causa: quẽ uidebat in Mediolanẽsi rep. præstantissimis etiã iurecõsultis doctrina & innocentia plurimũ anteire: ob eamq; rem adeo ualere & auctoritate & gratia apud diuinũ principẽ nostrũ Franciscum Sphortiã: ut de nemine melius sentire uir prudentissimus summusq; uideatᷣ. Q̃obrem cum primũ se Ticinum cõtulisset: id studij cuius gratia ꝓfectus est: tãto labore: tanta cura: tanta aggreditᷣ diligentia: ut intra tertiũ annũ in publica repetitione: quã uocãt scholastici: eam de se opinionẽ in omniũ animis collocarit: ut nulla ex parte maioribꝰ suis inferior futurus cẽseretᷣ. Videmus sane apud nõnullos usu plærũq; fieri: ut qui adolescentes asseruatione aspectuq; suorũ liberi sunt: licentia ea omni quã habent: nõ tam utantur q̃ abutanᷣ. Nam quod tẽpus in audiendo debet legendoq; consumi: id aut in ludis aut in comesationibus teritur cũ magno ipsorũ dedecore ingentiq; detrimẽto rei familiaris. At istorũ taliũ dissimillimus Theodorus ne punctum quidẽ temporis omittebat: quo minus aut eruditissimos honestissimosq; doctores audiret: aut legenda tractaret: aut quæ legerat & tractarat litterarũ monimentis cõmendaret. Eorũ aũt æqualiũ

Plato Aristocles

Petrus Antonius Platus

Dropides

Solon

Libri. x. de re.

Libri. xij. de legibus

Georgius platus

Fran. Sphortia dux

&cōdiscipulorū semper cōsuetudine usus est: qui aut docti & boni essent: aut cuperent tales effici. Sciebat em̄ probos adolescētis: ubi etiam minus improborum cōsuetudine a recto animi instituto flecterentur: suspitione tamen deprauati moris nō uacare omnino. At eos omnis q̄ cæteris aut auxiliū sint aut cōsiliū allaturi: non minus famæ q̄ iustitiæ atq; integritatis ratione habere oportere. Cōsultoribus uero in omni quæstione æque facillimū atq; subtilissimū se præstabat. Quod aūt ipse uel dicendi uel differendi gratia quæreret: ut acute inuenerat: ita modestissime ꝓponens mirabili artificio: ad quē finē intenderat: deducebat: Et peruicatium omnē exosus: id solū quod ueritatē saperet: sequebat̃. Spectatissima em̄ ingenia mendaciū nullū admittūt: eamq; sibi in differendo uictoriā ꝓponi uel maximam arbitrant̃: si a ratione nusq̄ diuerterint. Præterea qđ tempus uix alijs in audiendo ciuili iure satis esse consueuit: id Theodorus platus in utroq; iure penitus perdiscēdo lōge prius absoluit. Et ne id quidem mirū. Non em̄ ocio se debebat: nullas illecebras sectabatur: nullā faciebat intercapedinem: totus erat in audiendo: totus in legendo: totus in scribēdo: totus in differēdo. Quo factū est: ut cū quarto studij sui anno docere qđ didicerat: publice in maxima audientiū frequentia cœpisset: Ecce cum incredibili admiratiōe oīm anno septimo ex quo primū Ticinēsem: ut ita dixerim: ariopagū ex nostra Mediolanensi academia petijsset: ab omnib⁹ sit: ut uidetis: dignissimus iudicat⁹: quē utraq; insignia decorēt. Sed iā me locus ipse atq; tēpus admonet: ut postea q̄ de legibus ac iure ciuili locuti sumus: paucis percurram⁹ de iure pōtificio. Id aūt q prim⁹ apud Romanos inuenerit: quē nūc Pompilio anteponā: habeo neminē. Nā apud alias nationes atq; ciuitates ut uarij dij in honore sunt habiti: ita uarij superstitiones: ritus iuraq; fuerūt: adeo ut etiā dæmones ꝑ dijs haberent̃: Colebat em̄ stulta illa gentilitas & bonos quos opinabat̃ & malos deos. At malos quidem ne obessent: bonos aūt ut ꝓdessent. Sed ut reuertar ad Numā: Is genere Sabinus: cū Romulo successisset in regnū: uideretq; Romanū populū lōga bellandi cōsuetudine efferatū: aliud nihil malle q̄ uastationē: q̄ prædā: q̄ interitū: quo illū tādē ab ea immanitate animi diritateq; auerteret: ius pōtificiū introduxit per tripudia & saltatus ludosq; solēnis: adhibitis sacrificijs & carminibus: quibus placari numina ꝓpitiaq; reddi maximo studio rex callidissimus persuaserat. Quæ quidē superstitio ubi simul cū imperio in dies magis magisq; augesceret: ea demū ꝑ aduentū ueri & omnipotentis humani generis redēptoris Christi optimi maximi: radicit⁹ excisa corruit. Estq; tēpestiue nouū ius pōtificiū impol-

Theodorus Platus

Gentilitas

lutũq; oblatũ: qđ a ſacris libris grauiſſimiſq; ſãctionibꝰ cõflatũ de
creti atq; decretaliũ uoluminibus ſanctiſſime cõtinet. Quæ certe
oĩa Theodorus Platus nõ audiuit & didicit ſolũ: ſed etiã q̃ acutiſ/
ſime edidicit: & alios q̃ ſubtiliſſime & q̃ elegãtiſſime ſũma cũ lau/
de docuit. Quæ cũ ita ſint: Reliquũ eſt præclare adoleſcẽs Theodo
re Plate: ut quæ tibi hũani diuiniq; iuris ornamẽta ĩ hoc ſacratiſſi/
mo tẽplo: in hoc religioſiſſimo die: ĩ hoc tãto & tã illuſtri ampliſſi/
morũ hoĩm cõuẽtu ex ſũmi atq; uniuerſi magiſtratus auctoritate
corã parata intueris: accipias ea mẽte: eo aĩo: eo cõſilio: ut oĩa ſem/
per & dicas & agas: & modereris ꝓ dignitate tua maiorũq; tuorũ.
Nec eñ ſatis eſt qđ iuſticiã pietatẽq; didiceris: niſi eas in omni acti
one repræſentãs & iuſtiſſimũ te præſtiteris & integerrimũ & homi
nibꝰ deoq; chariſſimũ. Verſeť tibi aſſidue ante oculos ſciẽtiſſimus Georgius
hic & cõtinẽtiſſimꝰ iurecõſultꝰ Georgius pater tuus: Verſeť Plato Platus
ipſe: Verſeť Solon: Verſenť quotquot a Codro rege athenarũ & Plato
ab heroe Nileo magni & egregij uiri in omni genere & uirtutis & Solon
gloriæ: ad hãc uſq; ætatẽ emanarũt. Et ut breuitatis gratia præte/ Codrus rex
reã innumerabilis fere non ſolũ utriuſq; iuris eruditiſſimos uiros: Nileus
ſed etiã equites auratos & fortiſſimos belli duces & urbium dños
ac põtifices: q̃bus polluit clariſſima domus tua. Repete memoria
Mafeũ muçanũ auũ maternũ: uirũ illũ grauiſſimũ planeq; huma/ Opera Mafei
niſſimũ: cuiꝰ prudẽtia: cuiꝰ eloquẽtia tãta fuit ut eiꝰ opera & indu/ Muçani Fran
ſtria excellentiſſimꝰ princeps noſter relicto in Apulia tot urbiũ: tot ciſcus Sphor/
populorũ opulẽtiſſimo principatu: ad magnanimũ illũ ducẽ diuũ tia uenit Me/
Philippũ uenerit: cuius aduẽtũ diu cõcupitũ atq; exoptatũ quãti diolanum
Philippus fecerit: nõ obſcure nec diſſimulãter oſtẽdit. Nã Mafeũ
qui eſſet cõſilij iuſticiæ ſecretarius: ordini ſenatorio q̃ primũ aſcri/
pſit: tãtoq; ſemp habuit ĩ honore ut in maiore neminẽ. Nã q̃d ego
memorẽ q̃ta de tua & eruditiõe & ꝓbitate ſit expectatio: cũ apud
alios uniuerſos uiros claros & præpotentis: tũ apud nobiliſſimas
primarias familias: q̃bus cũ tibi eſt affinitas: quorũ certe oĩm opi
nioni tibi nitẽdũ ẽ: nõ mõ ut reſpõdeas: ſed ut ea mirabiliter ſupe/
res. Verũ ne ſingula pſequar: quãta nũc tibi ad bonas actiones ne
ceſſitas: q̃tũ calcar eſt additũ: qđ regina hæc noſtra diua Blanca Blãca Maria
Maria ſimul cũ ſplendidiſſimis regulis Galeatio & Hippolyta q̃ſi dux
Latona quædã Phœbo Dianaq; oĩa corruſcãs ſua te præſẽtia ho Galeatiꝰ Ma/
norat. Quæ ſane res una longe eſt: & precioſior & illuſtrior: q̃ ciui ria
lis pontificijq; iuris aureũ omne gemmatũq; diadema. Hippolyta
Latona

Hæc q̃dẽ oratio habita ẽ ab eodẽ Frãciſco Philelfo Papiæ ĩ ecclĩa
cathedrali: ťtio Nonas auguſtas: ãno a natali chriſtião. M.cccc.lx.

Francisci Philelfi Oratio habita Mediolani in principio studii. V

t Anq̄ꝫ eloquētiæ & illustrium disciplinarum studia ad triarios sint redacta: reuocatᷣ miles emeritus post quintum & uigesimum annum in aciem docendi: & ne is quidem inuitus: cum intelligat huiusmodi benignitatis munere se rem facturū excellentissimo suo principi Galeacio Mariæ: non gratam solū uerum etiam periucundā: Si ita instituerit florētissimæ huis reip. iuuentutem: ut & dicendo & iudicando iure possit cum uniuersa Italia de gloria contendere. Nō igitᷣ cuiq̄ꝫ obscurum esse debet uiri clarissimi & quod sit nostri sapientissimi principis cōsiliū: & quod itē meum institutum. Cæterū ea mihi molestia: quod nō eadem uis: ac uigor tuetur: atq̄ꝫ corroborat corporis huius instrumenta: quo ingenium ipsum meū intelligentiaq̄ꝫ munitᷣ ac pollet. Vbi em̄ pristinus ille uocis uel sonorus cōcentus uel tēpestiua contentio? Vbi firmitudo laterum? Vbi linguæ in omnē motū uel celeritas uel facilitas? Hæc omnia sunt una cū ætate magna ex parte facta debiliora. At uoluntas certe bene ꝓmerendi eadem est: quæ prius & sapiendi studium longe uæhemētius. Animus uero tū infractus: tum nulli neq̄ꝫ ignauiæ neq̄ꝫ desidiæ seruiens. Nec Dareti cedebat Entellus. nec Annibali Fabius: & bos quo lassior est: eo magis cauet: & firmioribus nititᷣ. Enimuero quanto pulchrius est didicisse q̄ꝫ discere: tanto animus senis q̄ꝫ animus iuuenilis plus & uiget & sapit. Quo fit: ut & consulendo & instituēdo senilis grauitas ueneratione habenda sit semper: perinde atq̄ꝫ iuuentutis & dux & gubernatrix. Quibus ipse ductus rationibꝰ: nō sum ueritus tertium iam & septuagesimū agens ætatis annum: docendi arma resumere: & tanq̄ꝫ Neoptolemus quidē in aciem descendere aduersus iacula sagittasq̄ꝫ ignorantiæ & inscitiæ: breui futurū sperans: ut gratificando humanissimo nostro principi: & uberrimos & honorificos fructus his omnibus pariam: qui secum doctioris: tum etiā melioris mea industria reddi nō detrectauerint. Quare qui modestissimi adolescentes in hunc locū discendi studio cōuenistis: ad audiendum animos parate. Vos aūt cæteri uiri grauissimi qui nō ut aliqd discatis: sed uel iudicādi uel mei honorādi gratia hic adestis: Si æquo animo ac placide tuleritis quæ a me paucis differentur: permagnas sim profecto uobis & immortalis gratias habiturus. Nunc uero ne simus dicendi prolyxiores q̄ꝫ uel personarum dignitas uel temporis breuitas patitᷣ: ad eorum declarationē nostra oīs

Galeatiꝰ Maria dux

Italia

Dares

Entellus

Annibal

Fabius

se cõuertat oratio: quæ in Politicorum libris ab Aristotele eruditissimo eloquentissimoque philosopho tractata diuinitus atque perscripta sunt.

Frãcisci Philelfi Oratio gratiarũ actiua ad Sixtum quartum Pontificem maximum. VI

q Vam mihi profecto mirificam animi læticiam affert cõcupita diu atque exoptata sanctitatis tuæ præsentia pater beatissime: hanc nõ mediocriter offendit importuna hæc uocis raucitas: quã partim itineris difficultas: partim asperitas hyemis intulit homini seni: utpote iã agẽti septimũ atque septuagesimũ ætatis annũ. Qua quidem incommoditate fit: ut quo ut me oportuisset in agendis tibi gratijs ornatu dicendi pro tãta tua in me beneficentia: qua sim accersitus in hoc domiciliũ orbis terræ: quo reliquũ uitæ meæ exerceam in laudem omnipotẽtis dei ac tuæ beatitudinis: eo in præsentia cogar abstinere. Sed recreat me: ac bono animo esse iubet singularis tua summaque sapiẽtia: qui nihil temere: nihil incõsulto: sed omnia potius pro ratione & recto animi iudicio metiaris: cõsyderes: modereris. Quo factum iri existimo: ut eũ etiã imiteris: cuius expressum quoddã & uiuũ es simulachrũ: eiusdemque uices in terris sanctissime atque innocentissime repræsentas. Vt enim ille seipsum donãs sola beneficentia: cuius partes secundũ Ambrosium: beniuolẽtia liberalitasque sũt: redemit uniuersum humanũ genus quod perierat: ita etiã tu pater beatissime pro charitate diuinitus tibi ingenita ac benignitate pontificali: cũ me mihi restitues: tum uocem illã pristinã ac sonoram efficies etiã clariorem. Pro aũt tali tantoque beneficio: quas tibi tandem gratias sim acturus? Eas certe quibus tibi sapientissimo reipublicæ christianæ antistiti gratias offerri nihil queat. At quas denique? Alacrẽ atque sincæram animi gratitudinẽ: Quæ una uirtus quam sit pulchra quãtique faciunda: uel eo probatur argumento: quod primus ille angelus impietatis filius sola ingratitudine corruit præceps ex illa cælesti sublimitate in tenebras sempiternas. Nã si gratus esse uoluisset: si accepti memor beneficij: neque inuidisset creatori suo: nec in diram illam sceleratamque superbiã exarsisset. Mea uero animi gratitudo ea futura sit: ut tuum diuinũ nomẽ quod sua natura splendidissimũ est: splendore etiã orationis tam græcæ quam latinæ eodemque & carmine & oratione soluta: id quod alius ex hominibus nostris præstare nemo potest: quantũ uel anniti ingenio: uel doctrina efficere diligentiaque potero: transfundam in omnẽ posteritatẽ: & ita transfun

Angelus

Superbia

dam: ut nulla sit hominũ ætas illud obscuratura. Non eñ ea humana gloria appetenda nõ est: quæ per optimas actiones se diuinæ gloriæ similẽ reddit: tum omniũ hoĩm bona a diuinis bonis ꝓfluant sit necesse. Interea uero temporis clæmentiam tuam rogare: orare: obsecrare obtestariq; nõ desinam: ut hunc humillimũ seruũ tuum ut omni fide & obseruantia tibi deditissimum ita commendatissimum habeas: siquidem putas nullum apud me beneficium tuum intermoriturum.

Francisci Philelfi Oratio habita in principio Quæstionum tusculanarum. M. Tullij Ciceronis in studio urbis Romæ VII

Tyrones

q Vi tyrones primũ in castra uenerint: ne rerũ bellicaꝝ imperiti omnino possint existimari: consuerunt ea intra uallum repræsentare: quæ in dimicãdi arte didicissent. Et ita cum mira quadã corporis agilitate nũc exilientes resilientesq;: nunc ꝓcedentes audentius: nũc in pedem se referentes per omnẽ motũ gestũq; membroꝝ: aut ensem in uarias uibrando coruscandoq; partis: aut hastam ultro citroq; in multiplices ictus concutiendo perspicuũ afferre argumentũ: cũ uiriũ suarũ ad alacriter strenueq; pugnãdum: tum etiam fiduciæ ad uincẽdum. At milites ueterani uiri clarissimi qui in hunc locum cõuenistis honorãdi mei potius: ut existimo: q̃ audiendi gratia: ut sunt diu ac multũ exercitati fortissime per pulcherrima q̃; plurimaq; facinora: nihil huiusmodi facere aggrediunt̃: sed tantisper quietem agunt: donec descedat̃ in aciẽ. Quo ubi uentũ est: & itur in pugnã: non secus ac leones marmarici qui uocant̃: in hastem obuiam ilico feruntur: tanta ui: tanto impetu: tanto robore ac turbine: ut nusq̃ nisi parta uictoria conquiescant. Idem mihi quodammodo ij facere soliti uidentur: qui nuꝑ in docendi quasi aciem profecturi: prius q̃ de rerum magnitudine atq; splendore: quarum se interpretes haberi uolunt: quicq̃ laude dignum in medium efferant: tempus fere omne consumunt: ut sunt iuuenes in elegantissimo quodam oratiõis apparatu: de rebus autem ipsis uix aliquid pro auditorum utilitate attingentes.

Consuetudo Exercitatio

Quã ego cõsuetudinẽ etsi minime reprehendo: cum sit tũ ea ætate: tum prima exercitatiõe minime indigna: nõ satis tamen eos cũ illis cõuenire semper existimaui: qui in dicendi docendiq; curriculo q̃ diutissime uersati: rerum debent grauissimarũ potiusq̃ fucatæ cuiusq̃ orationis ad demulcendas audientium auris habere rationem. Quod si alteri cuiq; est consyderãdũ: tum mihi potissimũ

qui ætatis iam annum agens septimum ac septuagesimum : tādiu
sum in omni orationis genere per uniuersam propemodum exerci
tatus Italiam: in maximis & amplissimis ciuitatibus eisdemq; pri
marijs: ut dici iure possim in huiusmodi studiorum certamine mi/
les: nō modo ueteranus sed indubitato etiā emeritus: & ita emeri/
tus: ut musarū templo arma uictricia pinde quasi Romulus quis/ *Romulus*
piam Ioui feretrio iam pridem obtulerim. In præsentia uero tanq̄ *Iupiter Fere/trius*
in aciem accersitus atq; reuocatus a Sanctissimo & eodem in om/
ni laude nobilissimæ disciplinæ & exquisitissimæ eruditionis sapiē
tissimo: domino nostro Sixto quarto: totius reipublicæ christianæ *Sixtus quar/tus pōt. max.*
pontifice maximo atq; optimo: ad iuuentutē instituendam in hoc
domicilio orbis terræ humanitatis artibus: quæ aliud nihil est q̄
totius uitæ morumq; disciplina: quē omniū magis imitari debeo
q̄ tanti pōtificis summam sapientiam: Ex illius enim ore nihil ꝓ/
dit omnino: quod minus sit quadam mirifica grauitate excultaq;
doctrina præceptisq; ijs refertum: quæ tam ad bene beateq; uiuen
dū: q̄ ad omnem honestatem & dignitatē pertinent. Accedit ad rē
quod esse Romæ nōnullos audio: qui uiri disertissimi nullū quoti
die prætermittunt luculentissimæ dictionis ornatum: quo & dele/
ctent eos: qui audiunt & agant ad omnen animorum aut motum
aut etiam quietem. Quæ de tribus reliqua pars in docendo uersa
tur: quæq; & meæ est dignitatis: & ad interpretationem quæstio/
num tusculanarum. M. Tull. Ciceronis spectat: maxime in ea tra/ *M. Tul. Cice.*
ctanda nullum meum: ut spero: desyderabitis officium. Quare ad *Quæstiones tusculanæ*
audiendū animos parate. De rebus enim altissimis & cognitione
dignissimis in his quinq; libris quos sumus expostituri: q̄ cumula/
tissime simul & q̄ diligentissime scripsit Cicero. Romæ pridie Idus
Ianuarias. M. cccc. lxxv.

Francisci Philelfi Oratio de sua in urbem reditu ad Sixtum Quartum pontificem maximum. VIII

q Vāta sit in obseruatiōe ꝓmissæ fidei grauitas: quāta uene *Fides*
ratio cōstituta: pōt uel eo argumēto non difficulter anim/
aduerti pater beatissime: q᷑ religio uniuersa & sanctimo/
nia christiana in sola fide fundata est: & eam quidem fidem quæ in
conuentis atq; promissis consyderatur: Iccirco arbitrantur uiri do
cti & diligentes: hoc appellatam nomine : quoniam per illam quæ
promissa fuerint: fieri oporteat. Non igitur absurde quo fidem
eam impollute seruarem: qui hinc Mediolanū repetēs adducēdæ *Mediolanū*

familiæ meæ gratia me obstrinxeram tuæ beatitudini: Ecce ut ui/des: rediÿ contemptis cæteris rebus omnibus & publicis & priua/tis. Fateor equidem serius me redisse q̃ putaram. Quod certe nul la mea uel negligentia uel culpa alia factũ est: sed aut diuina qua/dam prouidentia: cui aduersari nemini licet: aut malignitate fortu næ: si quã tandẽ fortunã esse dixerimus: quæ quod nefas est crede/re: potior sit diuino iudicio nobis sane occulto: sed eo plane & in/cõmutabili & omni certitudine certiore. At ausim affirmare pater clæmentissime: permulta mihi fuisse impedimento: quo serius fun gi officio meo quiuerim: & primũ quidẽ repentinus: ut cætera mis/sa faciã: duorũ meorũ liberorũ casus mihiq; pro humanæ imbe/cillitatis conditione admodũ molestus: quippe qui per dierũ pau corũ interuallũ uitã deseruere præclaræ illi quidem indolis infan/tes & magnæ spei. Agebant em̃ ætatis annum alter septimũ: alter octauum: cũ & uigerent & saperent longe magis q̃ pueri. Ex quo/rũ inopinato celeriq; obitu: misera mater mihiq; charissima tantũ animo dolorẽ mœroreq; cõcepit: ut in uæhemẽtissimã ægrotatio/nem inciderit. De cuius breui recuperãda ualitudine: cũ eruditissi/mi prudentissimiq; medici mihi suaderent: coactus sum euentum rei expectare: ut non inanis omnino reuertisse Mediolanũ possem existimari. Quæ em̃ alia causa eo me reuocarat: quã ut uxorẽ & fi/lios reliquãq; familiã mecũ ad urbẽ ducerẽ: ubi sub Christo meo Sixto quarto pontifice maximo: uitã omnẽ esse acturus? Sed oh q̃ uarÿ: q̃ incerti: q̃ mutabiles sunt casus humanæ hui⁹ naturæ: q̃ miserabilis cõditio nostra omnis. Cum uisa iam foret uxor con ualuisse: meq; itineri accingerem: uel potius iam essem in itinere: noua calamitas superuenit. Illa em̃ exceptis intra præcordia peni/tus acerbissimis illis filiorum amissorũ uulneribus: cum diutius ea perpeti nõ posset: repente ꝓpter abortiuũ partũ: quẽ ante illorum obitũ passa fuerat: ita uexata: ita exanimata est: ut morti ipsi ꝓpe cõcederet. Quæ quidẽ oĩa aliaq; q̃plurima mecum ipse uolutãs: animo statui potius esse redire solus: ut antea solus ueneram: q̃ si diutius differrem: aut iram diuinã aduersus me cõcitarẽ: tanq; om nia uellem ꝓ meis optatis cõsequi: aut tuæ summæ sapientiæ sus/pitionem afferrem uiolatæ fidei: qua ipsa apud me nihil est nec an/tiquius nec sanctius. Adsum igit̃ pater beatissime ea facturus om/nia quæ uel ipse iusseris: uel tibi grata fore animaduertero. Nam ego tibi & sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ me & uiuum & mortuũ dedicaui ac deuoui.

Cæsar Fredericꝰ agathus Laura magdalena

Sixtus quartus põt. max.

Expliciunt orationes Philelfi

AD ALPHONSVM CARDINA. PRAEFATIO

Ad illustrem & summū uirū ac clementissimū patrē: dominum Alphōsum: sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardi/nalem: Frācisci Philelfi in traductionem præceptorum Rhetorices Aristotelis: de causis ciuilibus: Præfatio.

c Vm superiore anno Bononiæ docerem clarissime pater Bononia
quod ea in urbe nemini maioribus aut honoribus aut
præmiis unq̄ cōtigit: cœpere nōnulli & nobiles & ma/
gni uiri dare operā græcis litteris: quippe qui iā animad
uertissent: si secus facerent: ne ꝓ dignitate ad latinū eloquiū enite/
rent. Quare cū Aristotelis præcepta illa iis græce legerē: quæ de ci/ Alexāder rex
uilibus causis ad Alexandrū regem: cū ꝓ auctoris more doctissi/
me: tū ut semper disertissime scripta sunt: summis a nobis precibꝰ
contenderūt: id efficerē: ut ea latine loquerent. Censebāt eñ pru/
dentes uiri: quod longe plus & utilitatis & ornamēti ex iis latinis
a me factis: qm̄ & illi latine loqui: q̄ græcæ mallent: q̄ si græca
essent: assequerent. Nō eñ eo græcas litteras tantopere oēs discere
studemꝰ: quo iis apud Atheniēses Byçantiasue utamur: ut illarū
subsidio atq̧ ductu latinā litteraturā atq̧ eloquētiā melius tenea/
mus & lautius. Præterea nescio quo pacto qui minꝰ & diu & mul/
tū græcos codices pertractarint: & sese illis totos dediderint: nusq̄
incredibilē illum ac ꝓpe diuinū lactei græcorū eloquii leporē atq̧
dulcedinem neq̧ apud oratores neq̧ apud poetas neq̧ apud phi/
losophos ꝑcipiūt: Quo fit: ut nostri fere omnes qui auris delinire
cōcupierint: & malint initio græca latine q̄ eadem græce lectitare.
Ignorantes hi quidē & utilius admodū fore uolentibus græca dis/
cere: ut græce uoces græciq̧ cōcentus illorū auribus die noctuq̧
obstrepāt. Et queadmodū grauitate latinos græcis: ita nobis sua/
uitate illos & quadā quasi dictionis ambrosia ac nectare mirū im/
modū antecellere. Id igit̄ ita familiaribus a me illis efflagitantibꝰ
obstinatissime refragari cœpi: tum quia uidebam rem a nobis pe/
ticum sua natura difficilem. Est eñ in arte uerbū sæpius e uerbo
exprimendū: quod ne absurde fiat: laboris nonnunq̄ maximi: in/
terdum aūt ꝓpter sermonis uel dissimilitudinē uel angustias uoti
est: tum quia nō eo me pollere ingenio usu ue intelligerē: qui maie
statē Aristotelicæ dictionis latinæ interpretationis filo exprimerē.
Proinde nolebā aut ineptus apud aliquos aut temerarius iudica/
ri. Sic igit̄ ꝓ uirili parte refragātibus nobis: clarus uir mihiq̧ ami/
cissime & tui nominis eximius prædicator Albertus is qui per id

temporis Bononiæ quæstorem ꝑ summo pontifice gerebat: idem cœpit: quod illi antea cõsueſſent: studioſiſſime a nobis cõtendere. Qui tametsi ꝑ suo iure omnia apud me põt: eo tñ facilius persuasit: qꝺ unã hanc rẽ fore diceret: quã præcipue gratificari mãsuetudini tuæ quirẽ. Aiebat eñ te unũ eſſe qui ꝑ regia iſta & innata tibi animi magnificentia generoſitateq; & inaudito quodã ſplendore magnitudineq; ingenij: cũ reliquas omnis illuſtris diſciplinas inſignisq; uirtutes maximipenderes: tũ haſce elegãtioris artes imprimis. Id mihi uir ille & amicus & grauis perſuaſit haud difficulter: utpote quem uera loqui nõ minus noſſe: q̃ uelle: iã pridem animaduertiſſem. Quod quidem cũ alijs multis rebus de illo expertus sum: tum in ijs laudibus quas de tua fœlici & auguſtia illa Bononienſi legatione dies noctesq; prædicabat. Eas eñ ita ponebat ante oculos: ut nihil poſtea Bononienſium reipublicæ acciderit: qꝺ nõ multo ante impendere: uel lapides ipſi prouiderint. Et profecto ſi tua ſequi ueſtigia quibus ea res erat in manu uoluiſſent: neq; ipſi excidiſſent: neq; tãta tanq; præclara urbs in tantas calamitates ærumnasq; decidiſſet. Sed de his alias. Cum hanc igiť traductionẽ nõ ingratã tibi futurã intelligerem: ut amiciſſimo homini morem gererẽ: id eſt: ut meipſum tuo nomini cũ Albertho meo dedicarem: oblitus ſum noſtri. Omnia uincit amor: Rem difficillimã & meis imparẽ uiribus ſum aggreſſus. Audẽtis fortuna iuuat. Potuit Homericus ille Aiax hectora: quẽ neq; Vlyxes neq; Neſtor in præliũ ꝓuocãtẽ excepiſſet: ſola audacia & aggredi & ſingulari certamine ſuperare. Potuit & Troias idẽ ab incenſis iam nauibus fuſis Achiuis omnibus arcere: potuerimus fortaſſis etiã nos etſi minus orationis Ariſtotelicæ nitorem: at ipſa certe ſenſa latinis uerbis explicare. Verũ ne id unũ omiſerim: nos a Fabio Quintiliano nõnullis in dictionib⁹ interpretatiõe diſcrepaſſe. Idq; nõ incõſulto factitatũ: ut qꝺ ille δημηγορικόν: demegoricõ: uerbũ e uerbo exprimens cõcionale gen⁹: & προκατάληψιν: ꝓcatalepſin: præſũptionẽ dixerit: nos uſitatiore uocabulo deliberatiuũ: & præoccupationẽ nõ abſurde: ut arbitror: exprimere maluimus. Sic & alia plæraq; inueniri cõtigerit. Nã q̃uis ꝑdoctus ille qdẽ & acut⁹ uir fuit: ueluti certe ẽ: uoluit tñ in nõnullis uerbis & reb⁹ magis ſe ſui q̃ Cicerõis ſimilẽ dici. Nos aũt & M. Tul. & Horatij Flacci & Euſebij Hieronymi: q latiniſſimi ſimul & eloquẽtiſſimi extiterũt: teſtĩonio & auctoritate freti: ĩ id maxime ſtudem⁹: ut quæ a græcis trãſferim⁹: nihil aliud quo ad ei⁹ rei fieri poſſit: q̃ latinitatẽ ſapiãt. Proinde & hoc præſentis operis ad numerũ characteꝛa ac figurã

Aiax
Vlyxes
Neſtor
Troia
Achiui
Fabius quintilianus
δημηγορικόν
Demegoricõ
προκατάληψιν
Procatalepſin
Cicero
M. Tullius
Horatius flaccus
Euſebius
Hieronymus

108

pro uirili parte traduximus. Suscipies igit̃ præsens hoc quicquid est munusculi magnifice pater. Quod siquidem auctorē ipsum tecū reputes Aristotelē: nō te minus e regia ꝓsapia genito magnanimo principe: q̃ Alexandro Macedonum rege dignū existimes. Si nostrā uero in te obseruantiā: si nostrā in Alberthum & in præclaram omnem Alberthorū familiā dilectionē amoreq́ꝫ cōsyderes: & eximiū certe id imprimisq́ꝫ deuotū. Cæterū si hisce te rebus delectari intellexero: efficies ut propediē huic quasi præludio maiora fortasse quædā ualentioraq́ꝫ certamina subnectam. Interea uero hūc Aristotelem lectitabis: intueberisq́ꝫ magna ex parte: quæ a maioribus nostris de bene dicēdi scientia & tradita nobis ac relicta sunt: ab Aristotelico fonte præcepta illa quæq́ꝫ emanauisse. Qua quidē ex re: eo magis eorū impudentia mirāda est qui cum se Aristotelicos dici uolunt: & loquendo & scribendo: absurdissimi simul & infantissimi plane reperiunt̃

Aristoteles
Alexāder rex
Alberthus
Alberthini

Aristotelicus fons

Francisci Philelfi præceptorum Rhetorices Aristotelis de Causis ciuilibus ad Alexandrū regē Macedonū e græco in latinū Traductio: Fœliciter Incipit

Aristotelis in præcepta Rhetorices de Causis ciuilibus ad Alexandrū Macedonū regem præfatio.

a Ristoteles Alexādro regi salutē dicit Sū tuis litteris factus certior nōnullos sæpe ad nos misisse: qui ut ciuiliū causarū præcepta ad te perscriberē a me peterēt. Ego uero haud negligētia quidē ulla in hoc usq́ꝫ tēpus rē distuli: sed ut quærerē ita diligēter de ĳs ad te scribere: ut alius certe nemo qui ĳsce in reb⁹ elaborasset diligētius unq̃ scripserit. Hæc igit̃ recte mihi fuerat sn̄ia. Nā queadmodū uestiū decore atq́ꝫ magnificētia cæteris hominib⁹ præstare maxime studes: Ita ut etiā dicendi inuention̄ ac uim eā accipias nitendū est: quæ pulcherrima sit: apprimeq́ꝫ præclarissima. Lōge em̄ pulchrius est: ac regale magis aīo esse bene cōstituto: q̃ habitū corporis uestib⁹ ornatū pulchris intueri. Absurdū em̄ est eū qui rerū gestarū gloria cæteris antecellat: uideri humillimus quibuspiā in dicēdo cedere: præsertim cum non sis nescius eos qui in populari principatu uersent̃: res omnis ad populū: qui uero sub unius imperĳ ductu constituti sint: ad rationē orationēq́ꝫ referre. Queadmodū liberas ciuitatis cōmunis lex: quæ ad honestissimū aliquem finem ducat: dirigere consueue-

rit: eodem etiã modo & oratio tua queat eos quos imperio tenes
Lex quid ad id agere quod conducibile sit & utile. Etem lex: ut ita dixerim: oratio quædam est quæ cõmuni ciuitatis consensu definita iubet: quo pacto unũquodq agendũ sit. Accedit ad rem: quod neq tibi obscurũ existimo: solere nos laudibus eos perinde atq honestos & fortis ꝓsequi: qui & ratione utunt: & omnia ea duce agere pergũt: Qui uero absq ratione & oratione quicq faciũt: tanq atroces immanesq odimus. Qua quidem re factũ est: ut & malos eorum uitium ostendentes: male affecerimus: & bonos eorũ uirtutẽ declarantes: quasi beatos admirandos imitandosq uoluerimus. Sicq & quomodo futuras calamitates euitaremus: bonisq instãtibus frueremur: adinuenimus. Proinde & imminentes difficultatis effugimus: & absentes utilitates comparamus. Nam uelu ti uita: quæ nulli mœrori subiacet eligenda: ita prudens est oratio deligenda. Neq id te prætereat: oportebit: quod hominum pluri mis alijs quidem lex ipsa: alijs uero tua: tum uita: tũ oratio exem plis dat. Vt cunctis igit: tum græcis: tum barbaris antecellas: omni tibi studio annitendum est: quo hi qui uersant in his exemplis: Ita horũ imitationẽ per uirtutis elemẽta pulchre effingãt: ut haud sibi deteriora cõsulãt: sed eius se participes fieri & cupiant: & exoptent. Rerũ est præterea humanarũ augustissimũ consolatione uti. Quare ne in superuacaneis uulgaribusq rebus studiũ tibi terẽdũ est: sed pro uirili potius parte elaborandũ: ut ipsam belle consultã di artem & perdiscas & teneas. Quis em sane mentis dubitarit: si quis incõsulto quid egerit: amentiæ quidem: sin aũt ratione duce: sapientiæ signũ esse? Intueri etiã licet eos omnis qui optima inter
Græci græcos republica utunt: oratione prius q rebus cõuenire. Itemq
Barbari apud eos qui inter barbaros dignitate præstant: orationem rebus anteire: quippe qui probe norint eam: quæ ratione orationeq per spectio utilitatis cognitioq fit: esse quandã salutis arcem. Et eiusmodi certe arcem: quæ non manufacta: uerum & inexpugnabilis quidem sit: in primisq secura opinanda. Sed uereor hac de re pluribus ad te scribere: ne fortassis ostẽtare meipsum uidear: hisce præ sertim in rebus: quæ ꝓbatione nõ indigent: sed plane patent: & in promptu sunt omnibus. Quobrem hæc omnia missa faciens: illa dixerim solũ: de quibus in omnẽ uitam dicendum est. Hoc unum esse: quo cæteris animalibus præstamus: præclarũ quoddã ab immortali deo adepti uideamur. Nam siquidem & cupiditate & ira & alijs huiuscemodi affectionibus utunt etiã reliqua quæq animalia: oratione autẽ homo dũtaxat: absurdum profecto maxime

omniū cedat: si qua una re bestijs antecellimus: eā beneuiuēdi du/
cē præ negligētia reliquerimus. Proinde te iam pridem tua sponte
incitatum etiā atq; etiā hortor: ut discendi philosophiā omni stu/ Philosophia
dio cōplectare. Nam ueluti corpus bonā ualitudinē: ita & animus
disciplina eruditioneq; seruat. Huius eñ ductu haud quaq; tibi
in rebus gerēdis aberrare cōtigerit: quinpotius oīa: ut ita dicam:
quæ tibi iam parta sunt: bona plane tuebere. Qđ si præterea ocu
lis uidere iucundū est: animi luminibus cernere penitusq; pspicere
admirabile certe plurimū. Rursus aūt queadmodū imperator sui
est seruator exercit⁹: ita etiā eloquētia quæ sapiētiæ cōiūcta sit hu/
manæ est uitæ gubernatrix. Sed hæc omnia atq; his similia opere
preciū puto: ut missa hoc tempore faciamus. Monuisti autē tuis lit
teris: ne quis omnino mortaliū hūc librū accipiat: quippe q̄ nō sis
nescius: sicuti parētes quos ex se genuerint magisq; hi quibus sup/
positi sunt partus amare solēt: eodēq; modo ij qui præclarū aliqd
ex se inuenerint: maiore ad id studio afficiunt: q̄ quib⁹ eo uti cōti/
gerit. Nō secus eñ ꝓ inuentis atq; ꝓ liberis emori periclitent. Eñ
uero ij quos parios uocant sophistæ: qm̄ nihil ipsi ꝓ inerti quadā Sophistæ
negligentia pariunt: ne diligūt quidē: sed acceptis pecunijs ab se di Parij
mittunt. Hanc igit̄ ob rem te uæhementer moneo & exhortor: ita
hæc dicendi præcepta serues atq; tueare: ut cum & ipsa adolescūt:
nullius opibus uiolent̄: sed honeste tecū decoreq; una uiuāt: & cū
in adultā ætatē euaserint: immortalē gloriā nāciscāt̄. Assumpsim⁹
aūt sicuti nobis Nicanor exposuit: si quid hisce de reb⁹ apud cæte/ Nicanor
ros artis scriptores expolitū elimatūq; īuenim⁹: Impēdes aūt ope/
rā etiā hisce duob⁹ libris: quorū alter meus est: eas cōtinens artes
quas ad Theodectē scripserā. Alter aūt est Coracis. Reliqua uero Hheodectes
omnia quæ siue ad ciuilia præcepta: siue ad iudicialia pertinēt: se/ Corax
paratim hoc in libro scripta sunt. Quapropter ex hisce ad te comē/
tarijs ad ea cōsequēda abunde tibi adiumēta suppetent. Vale

Rhetorices Aristotelis de Causis ciuilibus præcepta ad Alexandrum regē Macedonū: Fœliciter Incipiunt.

t Ria sunt genera ciuilium causarum: Deliberatiuum: Genera tria
Demōstratiuum: Iudiciale. Horū autem species sunt Species septē
septē. Suasio: dissuasio: laus: uituperatio: accusatio:
defensio: & questio: aut ipsa secūdū sese: aut ad aliud.
Species igitur in quibus omnis uersatur oratio: hæ
sunt numero. Iis autem utimur & in cōsultatiōe ciuili: & apud iu/

dices:& circa alicuius certæ personæ dictionē: de quibus quid est omnibus: ita poterimus apte dicere: si singillatim uniuscuiusq; speciei uim & usum & exercitationē numero cōprehenderimus: Et primū quidem de suasionibus est dissuasionibusq; dicendū. Ipsarum eñ usus in demōstratiuo deliberatiuoq; genere locū imprimis habet.

Suasio quid

Dissuasio q̄d

Vt igit̄ summatim dixerim: Suasio est ad aliquid eligēdū aut dicendū agendūue exhortatio. Dissuasio uero ne quid eligat̄: aut dicat̄ agaturue dehortatio. His aūt ita definitis: suasor ostendat: oportet: hæc ad quæ exhortat̄: & iusta: & legitima: & utilia: & honesta: & iucunda: & facilia factu esse. Quod si minus id poterit: demonstrandū erit: cū ad laboriosa & grauia quædā exhortat̄: hæc factu & possibilia esse & q̄ necessaria. Dissuasor aūt ex contrarijs dehortet̄: oportet: ut neq; iustū: neq; legitimū: neq; utile: neq; honestū: neq; iucundū: neq; factu possibile hoc sit: uel saltē & laboriosissimū id esse & minime necessariū. Omnes aūt actiones harū utriusq; sunt causarū participes. Quare dubitādū nō est: quin oratio harū alterā cōtineat. Quæ igit̄ suadentes dissuadentesq; desyderare cōueniat: hæc sunt. Definire aūt iam aggrediar unūquodq; horū quid sit: Demōstrabiturq; unde ea nobis in dicēdo suppeditemus.

Iustum quid

Iustū igit̄ est omniū aut plurimorū nō scripta cōsuetudo: honesta turpiaq; determinās. Id uero est honorare parentes: amicis benefacere: & beneficis gratiam referre. Hæc eñ & his similia non iubent scriptæ leges hominibus faciunda: sed cōsuetudine nō scripta & cōi quadā lege legitimum fit. Iusta igit̄ hæc sunt.

Lex quid

Lex aūt est cōmunis ciuitatis cōsensus: qui scriptis præceperit quō unūq̄dq; agendū sit.

Vtile quid

Vtile uero est præsentiū bonorū cōseruatio: aut absentium cōparatio: aut malorū instantiū ꝓpulsatio: aut futurorū incōmodorū inhibitio. Hoc autem diuidas oportet: priuatis quidē hominibus in corpus & animū & res extrarias.

Bona triplicia in priuatis hoībus

Corpori eñ est utile robur: formæ dignitas: bona ualitudo. Animo uero fortitudo: sapiētia: iusticia. Extraria uero sūt amici: pecuniæ: possessiōes. His aūt cōtraria inutilia sunt.

Bona ciuitatū

Ciuitati aūt utilia talia quædā sunt: concordia: uires ad bellū: pecuniæ & ꝓuētuū copiæ: sociorum uirtus atq; multitudo: ac summatim reliqua his similia utilia esse ducimus. Quæ uero his contraria: sunt inutilia.

Honesta quæ sint

Honesta uero sunt ex quibus splendor aliquis atq; illustris honos in eos qui aliq̄d gesserint emanaturus sit.

Iucūda quæ.

Iucunda aūt quæ afficiunt gaudio.

Facilia quæ

Facilia uero sunt: quæ breui tēpore & minimo labore impēsaq; absoluūtur.

possibilia que

Possibilia aūt quæcunq; fieri natura possunt.

Necessaria

Necessaria uero quæ ut fiāt: arbitrij nostri nō est: sed tanq; ex diuina quadā aut hu-

mana necessitate omnino fiũt. Iusta igiẽ & legitima: & utilia: & honesta: & iucunda: & facilia: & possibilia: & necessaria hæc sunt. De his aũt dicere abunde poterimꝰ & ex antedictis & his similibus: & ipsis cõtrarijs: & ab his quæ iudicata fũt: aut a dijs immortalibꝰ: aut a claris hoĩbꝰ: aut a iudicibꝰ: aut ab aduersarijs nostris. Cuiusmodi igiẽ iustũ esset: declarauimꝰ. Simile aũt iusto est hmõi. Nam queadmodũ iustũ existimamꝰ obtẽperare parẽtibus: idẽtidẽ cõuenit filios parẽtum res gestas imitari. Et ueluti beneficis benefacere iustũ est: ita & ijs a quibus mali nihil suscepimꝰ: iusto simile est nõ nocere. Hoc igiẽ modo simile iusto capiendũ est. Ex cõtrarijs autẽ opus est exẽplũ ipsum perspicuũ faciamꝰ. Nã ueluti iustũ est in eos animaduertere qui aliquid ꝑperã patrauerint: ita ijs qui nos beneficio fouerint: referre gratiã decet. Id aũt iustũ qđ ab aliquibus claris uiris iudicatũ fuerit: sic erit accipiendum. Verũ neq; nos soli odio hostes insequimur maloq; afficimus: sed & Athenienses & Lacedæmonij iustũ esse iudicãt inimicos mulctare. Iustũ igiẽ hoc modo crebra exercitatione accipies. Legitimũ uero quale etiã ipsum sit: antea nobis definitũ est. Oportet aũt ubi usui sit: ut is qui sentẽtiã dicit: legẽ etiã assumat: Deinde simile legi scriptæ: eẽt uero huiusmodi. Nam sicuti legumlator maximis animaduersionibus fures plectendos uoluit: ita & seductores maximopere sunt mulctandi: Etenim hi furantur eius quem deceperint hominis mentem. Et ueluti legumlator hæredes eos statuit qui genere ꝓximi ijs essent qui sine filijs interissent: eodem modo & huiꝰ pecuniarum rerumq; liberti me nunc dominum fieri decet: Nam cum ijs qui ipsum liberarint: hac luce orbatis ꝓximus ipse sum cognatione: iustus certe sum: qui illius res omnis dominio teneã. Legitimo ergo simile assumitur: hoc modo. Cõtrarium uero sic. Siquidẽ lex prohibet publica priuatim distribuere: perspicuum est eos qui illa distribuũt: iniuria omnis afficere a legũlatore iudicatos. Nam si eos leges ornari iubent qui honestæ rebus communibus iusteq; præfuissent: nequaq; obscurum est quin & publicarum rerum dissipatores multa dignos existimant. Ex contrarijs igitur ita legitimum clarum fit. Ex iudicatis autem hoc modo neq; ipse solum præsentem legem harum causa rerum a legumlatore positã dico: sed etiam antea ipsi iudices auctore Lysitida: æque atq; nunc a me dicitur sententiam de hac re protulere. Legitimum igitur hoc modo tractantes: multipliciter demonstrabimus. Vtile autem quale sit: antea definiuimus. Assumendum est autẽ in dicedo etiam si quid ex utili inciderit: eodemq; modo tractandum; quemadmodum

Iusto simile

Athenięses Lacedæmonij

Simile legi

Legi cõtrariũ

Ex iudicatis Lysitida

in iusto legitimoq; tradidimus. Et sic crebris in locis ostendendū. Vtili simile Esset autem utili simile huiusmodi. Sicuti nanq; in bello conducit eos qui plurima ualent animi magnitudine primos in acie ordinare: eodem modo in rebus publicis permagnæ utilitati est prudētissimos multitudini iustissimosq; præesse. Et quēadmodū hominibus in bona ualitudine cauere ne in aduersam incidant utile est: Ita etiā pacatis urbibus cōcordiaq; utentibus conducibile est sese ab omni seditione custodiant. Similia ergo utili hoc modo crebro Vtili cōtrariū tractanda sunt. Ex contrarijs aūt utile sic perspicuū fit. Nā si cōducit eos ciuis qui & æqui & boni sunt: honoribus prosequi: ita punire improbos utilitatis plurimum affert. Et siquidem inutile est: Thebani Lacedæmonij nos solos aduersus Thebanos bellum gerere: utile erit ut Lacedæmonios socios nobis asciscam⁹: itaq; aduersum illos belligerem⁹. Ex cōtrarijs igit̄ sic utile clarum efficies. Vtile a claris uiris Vtile uero a claris uiris iudicatum hoc pacto assumes. Nam & Lacedæmonij ubi Athenienses bello superassent: usui sibi fore existimarūt: ne eorum urbem in prædam uerterent: Et Atheniēses rursus cum possent Spartā funditus euertere: cōducere sibi arbitrati sunt si Lacedæmonij superessent. Et iustum quidem & legitimum & utile sic tibi tractandum est: Honestū uero & facile: & iucūdum: & possibile: & necessariū: quo modo & hæc superiora te tractare cōueniet: Et de ijs quidem & hisce dicere commode poterimus:

r Vrsus aūt definiemus quantū & quale & quid: tū in curia: tū in cōtione cōsultabimus. Nam si horū singula plane tenuerimus: res ipsæ pro unaquaq; nobis consultatione uerba suppeditabunt: Communis aūt species quas diu ante nouerimus: facile in unāquāq; causam inducere poterim⁹. Quæ sint consultanda Quapropter ea sunt nobis diuidenda: de quibus uulgo consultant omnes. Vt summatim ergo dixerimus: eæ de quibus orationem habemus: propositiones septem sunt numero. Necesse enim est nos & cōsultare & orare: tū in senatu: tum apud populū: aut de sacrificijs: aut de legibus: aut de apparatu ciuili: aut de societatibus ac fœderibus aduersus alias urbes: aut de bellis: aut de pace: aut de pecuniarum prouentibus. Hæ igitur propositiones sunt: de quibus omnis est nobis & consultatio & oratio. Harum autem unamquāq; diuidamus: consideremusq; quibus modis oratione in his utendum fuerit. De sacrificijs aūt abunde dicere necesse est. Aut enim dicimus præsenti in statu ea seruanda esse: aut ut magnificentius: aut ut in his humilius quodammodo agendum sit. Cum igit̄ dixerimus in præsenti statu ea seruanda esse: causas inuenimus: ex iusto quidē dicentes:

Iniustũ apud omnis esse: præter cõsuetudines primas quicq̃ agere. Quodq; omnia uaticinia hominibus iubent: patrio more sacrificia esse faciunda. Et quod eorũ qui urbes primo cõdiderunt & tẽpla dijs immortalibus erexere: diuini cult⁹ maxime sunt diuq; obseruandi. Ex utili autẽ dicemus: quod ad rei pecuniariæ impẽsam aut priuatim aut publice conducet: ubi pro patrio more sacrificijs sit inductũ: Et quo ad ciuiũ audentiã ea res confert nõ mediocriter quippe quod grauioris armaturæ peditibus equitibusq; ac uelitibus ludos celebrantibus: ciues ea ambitione delectati audẽtiores fient. Ab honesto aũt dicemus: si hoc modo celebritates pulchras spectari cõtigerit. A iucunditate uero: si & uarietas quædam circa deorũ sacrificia ad aspectandũ accesserit. A possibili autẽ: si in eiuscemodi ludis nihil fiat: neq; parum neq; nimis. Cum igit̃ in rebus diu cõstitutis cõsultatio nobis habeẽt: cum hæc tractamus: operepreciũ est de antedictis: aut de horũ similibus cõsideremus & ea ꝓ rei natura edoceamus. Cũ uero cõsultemus ut ad splendidiorem quendã apparatũ sacrificia traducant̃: eæ sunt causæ nobis afferẽdæ: quibus merito consuetudines patrias mouere uideamur: dicti tantes addere præsentibus quicq̃ id haud esse soluere: sed augere potius res antea constitutas ac firmatas. Deinde quod & consentaneũ sit: deos immortalis beniuolentiores in eos esse: a quib⁹ magis uenerent̃. Item quod neq; maiores ipsi eundem semper modũ in sacrificijs obseruabant: sed pro tempore proq; secundis rebus: & priuatim & publice deorũ cultum legibus sanciebãt. Postea uero quod & ueluti in cæteris rebus omnibus cõsueuimus: ita & respublicas: atq; priuatas dom⁹ administramus. Dicas em̃ opus est: si qua ex his ita constitutis utilitas ciuitati: aut splendor: aut uoluptas futura est: quæ quidem omnia ita tractabis: ueluti in superiõribus dictũ est. Cum ad humilius exhortemur: primũ quidem tẽporibus est accommodanda oratio: dicẽdũq; quibus in rebus deterius nunc habeãt: q̃ antea habuissent. Deinde uero quod ne cõsentaneum quidẽ sit deos sacrificantiũ sumptibus sed pietate potius gaudere. Item quod eos qui supra uires quicq̃ faciunt: & dij & homines q̃stultissimos iudicant. Demũ uero quod nec in hominũ arbitrijs publici sumptus modo: uerũ & in secũdis aduersisq; rebus existunt. Has igitur causas & harum similes in sacrificiorũ ꝓpositionibus habebimus. Vt autem & quæ ad optimum sacrificium pertinent: sciamus & exponere & sancire: hoc etiam definiã. Est enim id unũ omnium quidem optimũ sacrificiũ: quod aduersus deos pie ac diuine: ad sumptus uero moderate: ad bellum aũt

Ex utili

Ex honesto

A possibili

De apparatu splendidore

Ab humiliore apparatu

utiliter:ad spectacula uero splendide habuerit. Aduersus aũt de/
os habebit pie:si patriæ cõsuetudines institutaq; nõ soluant̃. Mo/
derate uero ad sumptus:si non quæcũq; ad pompã missa fuerint:
cõsumant̃. Ad bellũ aũt utiliter:si equites & milites una cõposite
ludos agant. Ad spectacula uero splendide:si & auro & his hmõi
rebus quæ haud cõsumunt̃:magnifice quis utit̃. Quæ igit̃ aduer/
sus deos seruanda sunt:perpulchre ex his cõstituemus. Ex ijs uero
quæ antea dixerimus:plane scire poterim⁹: quibus modis oratio
de unoquoq; sacrificãdi genere haberi possit. De legibus aũt deq;
cõstitutione ciuili rursus eodẽmodo tractemus. Etẽm leges sunt
ut summatim dixerim:ciuitati publici cõsensus:qui scriptis termi
nant atq; imperãt qui unũquodq; agendũ sit. Eæ uero leges colẽ
dæ sunt quibus magistratus parui quidẽ ac multi ex sortitione id
qđ seditione uacat. Maximi aũt ex toti⁹ multitudinis suffragijs in
popularibus principatibus designent̃. Ita ẽm & ipse populus qm̃
in ipso sit eos donare honoribus:quos uoluerit:haud quaq̃ acci/
pientibus inuidebit:& clariores magis magisq; ꝓbitati studebũt:
ut pote qui intelligãt usui sibi futurũ apud ciuis se probari. Quæ
igit̃ circa comitia in populari dominatu sanciri oporteat: hæc sũt.
Quæ uero ad reliquã administrationẽ pertinent:singillatim expo/
nere operosum admodum fuerit. Verũ ut breuiter dixerim: id ob/
seruari oportet:ut multitudini leges impedimento sint:ne locuple
tum rei insidientur. Diuites autẽ inducãt: ut ultro ad publica mi/
nisteria munificentissimi sint:hoc aũt assequi poterunt: si locuple/
tes ꝓ ea quã in publicum munificentiã exhibent statutis quibus/
dã honoribus ab ipsis legibus donent̃: Siq; & agricolas pauperi/
bus: & nauium gubernatores uectoribus anteponãt. Sic ẽm & lo/
cupletes nõ inuiti reipublicæ inseruient:& plæbes nõ calũniæ: sed
ministerijs studebũt. Opus est præterea ea in conditis legibus sæ/
ueritatem inesse:qua neq; agrũ ad ægestatẽ redigere:neq; morien/
tiũ substãtias publicare fas sit: & magnos ijs cruciatus inscribere
qui hæc obseruare neglexerint. Decet aũt aliquẽ his honestũ sepul
turæ locum ante urbem publice dari: qui pro patria bellando pe/
rissent:& eorum filios ad pubertatem usq; publicis alimentis enu/
triri. Huiuscemodi igit̃ leges in populari principatu ferendæ sunt.
In oligarchijs uero quæ paucorum dominatu administrantur:ma
gistratus æque sunt in omnes illius ordinis uiros distribuendi legi
bus. Horum autem plurimi quidẽ ex sortitione:maximi uero ma/
gistratus occulto suffragio & iureiurando & magna cũ diligentia
atq; studio decernẽdi sunt. In eos aũt qui ulla in ciues uti cõtume/

A legibus & ciuili cõstitutione

Lex quid

lia perrexerint: maximæ sunt pœnæ cōstituendæ Plæbes nāq̄ nō ita ægre patitur: quod magistratibus caret: qui grauiter & moleste fert: quod afficit̄ contumelia. Ciuium autem cōtrouersias per breui dissoluere neq̄ in tempus trahere couenit. Neq̄ uulgus in urbem ex agro est cōgregandū. Nā ex huiusmodi couenientibus plæbes turbant̄: paucorūq̄ principatus rescindūt. Vt paucis igit̄ dixerim: debēt in popularibus principatibus leges cohibere plæbē: ne locupletiorū bonis inhient insidienturq̄. In paucorū uero principatibus auertere illos qui rempublicā gerunt: & ab imbecillorum cōtumeliis & a calūmniis insimulationibusq̄ in ciues. Quæ igit̄ & in legibus & in omni cōstitutione ciuili desyderanda obseruandaq̄ sunt: ex his cognosces. Is aūt orator qui quicq̄ lege suadere uoluerit. hanc ostendat: oportet: æqualem esse ciuibus & reliquis legibus consentaneam ciuitatiq̄ cōducibilem ad quietem & concordiā maxime: uel ad ciuiū ꝓbitatē: aut ad publica tributa: aut ad ipsius reipublicæ gloriā: aut ad urbis potētiā: aut ad aliud huiusmodi aliquid usui cedere. Aduersarius uero primū cōsyderabit an minus lex illa cōmunis sit omnib⁹. Deinde an reliquis legibus nō cōsentiat sed aduerset̄ potius quodāmodo: præterea an ad horū quæ ante dicta sunt cōductura sit nihil: sed contra docitura potius. De legib⁹ igit̄ deq̄ cōstitutione ciuili: ex his & cōtendēdo & orādo nobis facili⁹ aditus fiet. De sociis aūt deq̄ aduersus alias urbes fœderib⁹ dicere incipiem⁹. Fœdera igit̄ atq̄ eoꝝ ordines necesse est publicis couētionib⁹ fiāt. Socii uero ꝓ ea tēporū sunt conditione faciūdi: cū aliqui suis uiribus infirmi sunt: aut bellū aliqd̄ uideat̄ impēdere: Aut eo est cū aliquib⁹ ineunda societas: qd̄ bello quosdā a se defecturos putēt. Hæ igit̄ sunt causæ: hisq̄ cōsimiles: q̄bus pluris nobis asciscim⁹ socios. Necesse est aūt cū ineundā societatē ꝑsuadere uolueris: eā maxime tempestiuā ostēdas declaresq̄ eos socios apprime iusticiā colere: & bene antea rēpublicā affecisse: esseq̄ potētissimo & in ꝓximo residere. Qd̄ si min⁹ hæc oīa potueris: quæ superūt oratione cōplectere. Cū aūt societatē dissuaseris: primū ostendas oportet: haud nūc eam facere opus esse: deinde quod neq̄ ii iusti sunt: postea uero quod & male nos prius affecerint. Sin id minus poterimus: dicemus eos a nobis porro habitare: neq̄ facultatem iis esse quo nobis opportune adsint auxilio. Ex his igit̄ hisq̄ similibus circa faciundas: aut nō faciūdas societates & dissuadendi suadēdiq̄ usum facile cognoscem⁹. Rursus aūt & pacis & belli faciundi maxima nobis argumēta capiātur. Causæ itaq̄ bellandi aduersus aliquos sunt huiusmodi. Par autem

Contrarium

De societatibus & fœderibus

Contrarium

est de his tempestiue nūc ultionem capiamus: qui nos antea iniu
ria lacessiuerunt: aut nunc iniuria prouocati pro nobis ipsis: aut ꝓ
cognatis: aut ꝓ iis qui benefici erga nos fuerint: aut qui auxilio si
mus iniuste affectis sociis: aut publica pro utilitate: aut ad gloriā:
aut ad opes: aut ad uires: aut ad aliud quippiam huiusmodi bellū
suscipiamus. Cum igit̄ ad bellum auditores uoluerimus exhorta
ri: debemus ex his causis ꝙ plurimas dicendo complecti: ac demū
demonstrare eorū plurima: quibus bellantes superiores fiant ipsis
auditoribus adesse. Superiores etenim omnes fiūt: aut deorum be
niuolētia: quā bonā fortunā appellauerimus: aut corporū multi
tudine atq; robore: aut pecuniarū affluentia atq; imperatoris pru
dentia: aut uirtute sociorum: aut opportunitate locoꝝ. Ex his igit̄
& similibus quæ maxime rei congruant: bellum summi oportere
exhortabimur aduersariorū partes deprimendo: nostras aūt augē
do atq; amplificando. Quod si futurū bellū impedire studuerim⁹:
primū eæ causæ inueniendæ sunt: quibus demōstret̄ aut omnino
nullā aut paruas humilesq; molestias afferri: quibus ad bellū ra
piamur: Deinde quod bellum minime cōducit: eritq; percurrēdū
quæ hominibus bello soleant accidere calamitates. Ad hoc item
ostendendum quæ uictoriā solent in bellando efficere: ea hostib⁹
magis adesse. Hæc aūt sunt quæ pauloante cōmemorauim⁹. Futu
rū itaq; bellū ex his rebus dissuademus. Quod si ab instanti bello
quiescendū esse cohortabimur: si quidem cōsultores superiores fu
rint: hoc ipsum primū dicendum erit: decere eos qui mente ualent
haud operiri quo ad casum eant: sed cum uincūt: pacem faciundā
iis esse. Deinde quoniā ea belli natura sit: ut & plærosq; ex eis qui
secunda in eo fortuna primū usi sunt: ad postremum perdat. Pacis
uero cōtra: ut & uictos seruet: & uictoribus rerū bello adeptarum
fructum afferat. Exponendū etiā erit eas quæ in bello: cū multæ:
tum uariæ mutationes fieri solent. Qui ergo superiores in bello fu
erint: ex huiusmodi rationibus ad pacē exhortabimur. Eos autē
quibus aduersæ in bello res extiterint: tum ex ipsis casibus exhor
tabimur: tū ue a quibus iniuriā ante susceperint: suis calamitatib⁹
admoniti irritare eos pergant: tū ex his periculis quæ antea ꝙ pa
cem noluissent perpessi fuerint: tum deniq; quod satius partē ali
quā suarū fortunarum potioribus ipsis cedere: ꝙ bello periculose
decernere: quo ipsi una cū sua re pareant. Summatim aūt id scia
mus oportet: tūc solere omnis homines bellū inuicem soluere: cū
aut iusta hostes rogare arbitret̄: aut cū aduersus socios ulla fuerit
exorta contentio: aut bello defatigati sint: aut aduersarios timue

runt: aut ipsi inter sese dissideant. Quobrem quæ ex his omnibus atq; horũ similibus cõmodatissima in rem fuerint: colliges: q̃ facillime & de bello poteris & de pace differere. Reliquũ est ut de pecuniis cõparandis iam loquamur. Primũ igit̃ considerandũ erit: si quid ex urbis possessionib⁹ neglectũ est: & neq; redditũ afferat: neq; diis immortalibus dedicatũ sit: ueluti sint quidã publici loci iam neglecti: ex quib⁹ aliquis prouẽtus ubi ii priuatis hominib⁹: aut uẽditi mercede exculti fuerint: ciuitati fiat: huiusmodi namq; census omniũ maxime cõmunis est semper: quod si nihil sit huiusmodi: necesse erit pro singulorũ copiis tributa inferant̃. Vt pauperibus quidẽ indictũ sit corpora: locupletibus autem pecunias: opificibus uero arma præstent aduersum pericula. Summatim autẽ oportet eũ qui de huiusmodi prouentibus narret dicere eos æquales ciuibus & diuturnos ac magnos esse: hostibus aũt secus. Propositiones igit̃ de quibus in deliberatiuo uerba faciemus: & harum partes de quibus orationẽ & suadendo & dissuadẽdo cõstituem⁹: ex antedictis cognoscemus. Rursus aũt propositiones de laudatiua uituperatiuaq; specie deinceps dicere aggrediemur. Laudatiua igit̃ species: ut cõpendio utar: est & uoluntatum & rerũ gestarũ & uerborũ illustrium amplificatio: & eorum quæ absint accõmodatio. Vituperatiua aũt cõtra illustrium horũ extenuatio: obscurorũ uero exaggeratio. Et digna quidem laude ea sunt: quæ iusta: quæ legitima: quæ utilia: quæ honesta:: quæ iucũda: quæ facilia factu sunt: quæ quidem omnia cuiusmodi sint: & quo pacto iis abũdæ utamur: in superioribus dictũ est. Oportet aũt eũ qui laudat: orationem ostendat in hoc seu homine seu in rebus huius aliquid inesse: quod aut ipse gesserit: aut per ipsum manarit: aut ex hoc cõtigerit: aut huiusmodi gratia factum fuerit: aut quod sine hoc patratum nõ sit. Eodem uero modo & uituperator ostẽdat: oportet: horum cõtraria inesse in illo quem uituperatũ uelit: quod ex hoc cõtigerit hoc modo. Ex studiosa corporis exercitatione uictoriæ contingunt: & ex ocio in ægrotationem incidit̃. Item ex philosophiæ studio homines circa prudẽtiã sunt acriores: Et ex negligẽtia sunt rerũ necessariarũ indigẽtes: q̃d huiusmodi gratia factũ fuerit: hoc modo. Vt a ciuibus coronent̃ permultos labores permultaq; pericula mortales perferunt: & ut iis quos diligunt gratificent̃: aliud curant nihil. Quod aũt sine hoc patratũ nõ sit: hoc modo. Neq; sine nautis naualiũ pugnaꝝ uictoriæ: neq; sine potu ebrietates fiũt. Hæc autẽ atq; his similia proinde ut superiora percurrens & laudare & uituperare abunde poteris. Amplificatiões uero extenuatio-

De pecuniis cõparãdis

De genere demonstratiuo

nesq; ac talia simul quæq; hoc modo tractabit. Primũ quidẽ ostẽ/des ueluti modo docebamus: ab hoc multa uel bona effecta esse. Vnus igit̃ amplificandi modus hic est. Secundus autẽ modus est cũ iudicatũ aliquid transfers: si quid laudes: bonũ: sin aũt uitupe/res: malũ. Deinde cõferas: oportet: quod abs te dictũ sit: & ad ĩui/cẽ cõpares ex tuis maxima: ex aduersarij uero dictis minima euar/rãdo: & hoc modo magnũ illud iudicatum ostendas. Tertius mo/dus est: ut ad illud quod abs te dictũ est: minimũ quid ex his quæ sub eandẽ speciẽ cadũt: compares. Sic em̃ quod abs te dicit̃ maius apparebit: ueluti mediocri statura hoĩes maiores apparent: cũ ad minores cõparant̃. Amplificare aũt poteris hoc modo: Si magnũ sit hoc bonũ iudicatũ: magnũ appareat malum: necesse est: ubi cõ/trarium huic aliquid narraueris. Eodem uero modo: si magnum malũ existimat̃: ubi huic contrariũ dixeris: magnũ bonũ appare/bit. Amplificabis aũt & hoc pacto uel bona uel mala: si eum gra/datim ostenderis: quod præmeditatus iam diu fuerit: quod de in/dustria multa gerere aggressus sit: quod ꝑ multũ tempus gesserit: quibus cũ nemo alius: quod post hos post quos alius nemo quod sponte quod ex sententia quod si omnes pariter atq; hic fecerim⁹: profecto bene beateq; aut contra male misereq; uixerimus. Opor tet aũt & cõsequenti cõtinuatione uti: & rem alterã tanq̃ in alte/ram ꝓperando amplificare hoc modo. Cui⁹ uero amici curæ sunt hunc recte consentaneum est suos etiã colere parentes. Qui autem suos parẽtes colit: hic profecto uolet etiã patriæ benefacere. Sum/matim autem si multarum siue bonarum siue malarum rerum eũ causam ostenderis: eæ magnæ uideant̃ necesse est. Considerandũ est etiã: qualis res ipsa uidebitur: eam suis partibus diuidendo sin/gillatimq; narrando: quæq; maior uisa fuerit: eam hoc modo ex/plicare cõueniet. Amplificando igit̃ ubi hoc pacto tractaueris: & plurimas facies & maximas. Extenuabis autem in dicendo & bo/na & mala si contrario modo tractaueris: Sicuti in magnis dixera/mus: & tum maxime cum nullius eum rei auctorem demõstraris: uel si id minus quod minimarum & paruissimarũ. Quomodo igi/tur & laudando & uituperando amplificabimus: atq; extenuabi/mus: quæcunq; uoluerimus scire ex his poterimus. Amplificatio/num autem causæ in alijs quoq; speciebus utiles sunt. Sed pluri/ma ipsarum uis in laudationibus uituperationibusq; cõsistit: De quib⁹ quidẽ ex antedictis plane adiumẽta nobis suppeditabim⁹.

De genere iu/diciali

q Vrsum autem simili modo accusandi defendendiq; speciem
r quæ circa iudicialem uersatur causam: quibusq; rebus con/

stat: & quomodo iis uti conueniat diuidamus. Accusatio quidem est: ut breuiter dixerim: iniuriarum delictorumq; expositio. Defensio autem est delictorum & iniuriarum: quæ uel in accusationē uel in suspitionem uenerint dissolutio. Cum utraq; uero species hanc uim habeat: accusatori quidem dicendum est: quādoquidem improbitatis aduersarios criminetur: eorū facinora & iniusta & iniqua esse: ac ciuium multitudini perniciosa. Cum uero stulticiæ criminetur: quod & ipsi agenti inutilia ea sunt & turpia & iniucunda: & quæ perfici nullo pacto queant: hæ & his similes aduersus improbos uanosq; argumentationes sunt. Est præterea & hoc accusatoris obseruandum aduersus cuiusmodi crimina supplicia sunt a legibus constituta: & circa quæ ipsi iudices mulctas definiunt: cum lex itaq; pœnam definierit: hoc est dumtaxat accusatori considerandum ut demonstret facinus patratum esse. Cum iudices autem crimen admissum sciunt: crimina illa quæq; aduersariorumq; delicta augeri conuenit: ac maxime quidem demonstrari sponte illū & de industria non forte quadam: sed debita uæhementer opera iniuriam intulisse. Quod si minus hoc fieri abs te potuerit: putāsq; potius ab aduersario demonstratū iri se modo quodam deliquisse: aut quod hæc agere probe meditato sibi minus prospere successerit: debes uenire apud auditores auditum intercludere. Inquies nequaq; aduersarios decere ut post gestum negocium se imprudenter errauisse dicant: sed ante potius uereri q; gerant. Deinde quod q̄uis ille imprudēter gesserit: aut ei aduersæ successerit: oportet ipsum tam ob casus atq; imprudentiam lōge mulctari magis q; qui horum neutrum pꝑpetrasset. Præterea quod etiam legumlator eos qui imprudenter deliquissent non pene immunes: sed iudicio obnoxios fecit: ne omnibus errando noceant. Dicendum est etiā quod si talia respondentem admiserint: nonnullos sunt habituri ad iniuriam q̄ promptissimos. Nacti nāq; occasionem quæcunq; uoluerint efficient. Si uero aberrauerint rem in fortunā reiicientes: supplicio se liberabūt. Accusatores igit̄ ex huiusmodi rebus ueniæ locus auferendus est: sicuti antea dictum est: multorum malorū causæ aduersariorum facinora per exaggerationes demōstrāda sunt. Species igitur accusandi perficitur ex his partibus. Defendendi aūt species tribus præceptis constat: Aut enim defensori ostendēdum est: se nihil eorum quorū accusat̄: patrauisse: aut si cogat̄ fateri: enitendum est ut gestum a se negociū & legitimū & iustum & honestum & publicæ utilitati usui esse ostendat. Si hoc autē ostendere

Accusatio qd

Defensio qd

Defendendi species

nequiuerit: aut in imprudentiã: aut in fortunã gesta negocia cõfe-
rens: & iacturas ab his profectas ꝙ minimas ostendẽs: ut sibi igno
scatur: operam dabit. Iniuriã autẽ & imprudentiã & casum ita de-
finias: quod ex meditatione mali sit quippiam id iniuriã ponere:
inquiens oportere pœnas maximas in huiusmodi rebus capere:
Quod uero per ignorãtiam detrimenti quid agit̃: imprudentiam
esse dicendum est: quod aũt nõ sponte: sed aliena potius ui aut for
tuna quadã nihil eorum quæ rectis consilijs administrata sunt: ꝑ-
ficit: casum esse ponendũ est: dicitoq́ iniuriam inferre malorũ esse
hominũ propriũ. Imprudenter uero delinquere & circa rem geren
dam aduersam fortunã pati: nõ esse sibi priuatim modo sed & cõ-
mune & ipsorũ iudicium & aliorũ quorũcꝫ hominũ: coactus autẽ
ex huiusmodi causis quid fateri: ut tibi ignoscat̃: precabere. Et ut
per imprudentiã casumq́ delinquere tibi cũ auditoribus ipsis cõ-
mune esse ostendas: studebis. Oportet aũt defensorem undiq́ in-
tueri: quibus in criminibus leges supplicia iussere. Iudices uero ip
si pecunijs puniuntur. Et cum lex supplicia iusserit: demõstrandũ
erit: aut omnino nihil patrauisse: aut legitime iusteq́ fecisse. Cum
iudices uero constituti fuerint punitionis extimatores: rursus eodẽ
modo aut dicendũ est: quod hæc non egerit: sed elaborandum est
potius: aut ostendat se paruo detrimento aduersarium affecisse: &
inuitum deliquisse. Ex his igit̃ atq́ similibus accusando defenden
doq́ uerba suppeditabim⁹. Reliquum est: ut iam quæstionis spe-
ciem pertractemus.

De quæstiõe.

u T igitur summatim dixerim: Quæstio est uoluntatũ uel re-
rũ uerborũ ue adinuicem aut ad aliã dissentientem uitam
demõstratio. Oportet autẽ quærentem quærere sicubi aut
uerbum eius quẽ quæret aut actiones aut uolũtates inter se discre
pant. Præceptum uero hoc sit. Considerandũ erit in præterito tem
pore: si cui quis antea amicus cum esset: rursum inimicus & iterũ
hinc ipsi amicus effect⁹ fuerit: aut aliud quid cõtrariũ aut qđ petu
lantiã & flagitium ferat gesserit gessurusue sit: si quando ipsi detur
occasio quod anteactis rebus eius contrariũ sit. Identidem quoq́
intuere: si quid dicendo contrarium nunc ijs dicit quæ prius ab eo
dicta fuerint: aut si quid ijs quæ dicunt̃ aut quæ antea dicta sunt:
contrarium dixerit. Eodemq́ modo si quid dicere uoluit ijs cõtra-
rium: quæ ab ipso ante dicta sunt: aut uelit opportunitate oblata.
Idẽtidem uero assũmendæ sunt etiam ad alia præclara studia eius:
qui quærit uitæ cõtrarietates. Quærẽdi ergo speciem si hoc pacto
tractaris: nullũ relinques quæstiõis modũ. Harũ autẽ omniũ spe-

cierum quas superius partiti sumus: oportet etiã diuisim qualibet pro cõmodo uti: & una ipsarum proprietates cõmiscere. Hæ nãq; differẽtias habẽt maximas. Enimuero cõmunis earum est ad inuicem usus: & idẽ quod & hominũ species patiũt. Hi nãq; partim similes sunt: partim uero dissimiles: tum aspectib⁹: tũ etiã sensib⁹. Sic aũt determinatis speciebus: rursum quibus indigent: cõmuniter enumerabimus: & quõ his uti cõueniat quæremus.

p Rimũ igit: & iustũ: & legitimũ: & utile: & honestũ: & iucundum: reliquaq; deinceps: quẽadmodũ ab initio sum partitus: speciebus omnibus sunt cõmunia. Verũtamẽ maxime in suadendo his utimur. Secũdo autẽ loco amplificatiões extenuationesq; præ cæteris omnib⁹ utiles sunt: Harum uero usus in laudem ac uituperationẽ maxime cadunt. Demum aũt probationes sunt: quibus & si circa omnis causarum partes utendũ est: in accusationibus tamẽ defensionibusq; ꝙ utilissime sunt. Hæc nãq; plurimæ controuersiæ indigẽt. Sunt præterea & præoccupationes & postulata & iterationes & orationis ꝓlixitas & ꝓlixitatis modus & breuitas & interpretatio. Hæc eñ & his similia speciebus omnibus sunt cõmunia. Quoniã igit de iustis & legitimis ac de his similibus prius determinauimus & eorũ usum enarrauimus: & de amplificationib⁹ quoq; extenuationibusq; diximus: iam de alijs declarabimus.

De probationibus

u T igit a ꝓbationibus primũ incipiamus: duo sunt earũ genera: Fiũt eñ aliæ quidẽ ex ipsis uerbis & negocijs & hominibus. Aliæ uero appositæ sunt ijs quæq; dicunt & quæ gerunt. Nã Icota: & exempla: & cõiecturæ: & cõmẽtationes: & sentẽtiæ: & signa: & argumẽta: & ꝓbationes ex ipsis uerbis & omnib⁹ & negocijs sunt. Appositæ aũt ꝓbatiões: testes: iuramẽta & quæstiones existunt. Opus est aũt harũ unãquãq; ꝓbationũ intelligere: qualis sit: & unde idonea in eam uerba abunde nobis suppetẽt: & quid demũ eæ inuicẽ differunt: εἰκοσ. Icos: igitur quod ꝓbabilem ꝓpositionẽ dicimus: illud est: quod cũ dixeris: auditoribus in mentibus eius exempla tenẽt. Dico aũt ueluti: si quis inquiat uelle patriã magnã esse: & necessarios rebus secũdis uti: aduersus aũt inimicos atq; his similia summatim ꝓbabilia uideant. Quilibet eñ auditorũ qui hmõi desyderijs teneat: Ipse sibi de hisce deq; similibus rebus conscius est. Quobrem hoc nobis in dicendo semp suadendũ est: si rei de qua loquimur: cõscios auditores perceperimus: Hisce eñ rebus par est credere eos maxime. Vis ergo ꝓbabilis ẽ huiusmodi. Ipsum uero in tris distribuemus species. Vna qui

εἰκοσ

dem est: quæ eas perturbationes accusando aut defendendo uer/
bis cõprehẽdit quibus homines natura afficiunt: Veluti si quem
aliqui floccipenderint: aut timuerint: aut eandẽ rem sæpissime fece
rint: aut iterũ uoluptate uel dolore uel libidine affecti fuerint: aut
cupiditatem uacarint ut diuitijs abũdarint: aut aliã hmõi pertur/
bationẽ siue animis: siue corporibus: siue aliquo illorũ sensuũ qui
bus homines afficiunt: passi fuerint. Hæc nãq & his similia quæ
cõmunes sunt humani ingenij perturbationes: auditoribus nota
sunt. Quæ igit secũdum naturã hominib9 fieri consueuere: quæq
dicendo comprehendenda dicimus: sunt huiusmodi. Altera uero
probabilis pars est mos: quẽ pro cõsuetudine singuli facim9. Ter/
tia uero species lucrũ est. Nam sæpe lucrãdi gratia naturæ uim af/
ferentes cõsulto mores inducimus. His autem ita determinatis in
suadendo quidem ac dissuadẽdo demonstrare pro quæsitis opor/
tet: ut hoc negociũ ad quod ipsi exhortamur: uel cui aduersamur:
ita fit sicuti a nobis dicit: Vel ut ea quæ huic negocio similia sunt
hoc modo fiunt: quo nos dicimus aut plurima aut omnia. Cõtra
res igit hoc pacto probabile est capiendũ. Contra homines uero
in accusationibus quidẽ si potueris: demonstrabis aduersariũ hoc
idem negociũ sæpe antea patrauisse. Sin id minus poteris: huic si/
milia demonstrato. Ostendere aũt elabora quod hæc facere cõdu
cibile ei fuerat. Hominũ aũt plurimi quoniã ipsi utile omnibus re/
bus anteponũt: Itidem etiã alios omnia gerere huius genera facile
putant. Siquidẽ igit ab ipsis aduersarijs probabile capere potue/
ris: Ita illud inducito. Sin id minus quiueris: a similibus tibi quæ
hoĩes cõsueuere inferẽda sunt. Dico aũt: ut hmõi iuuenis est quem
accusas: quæ ij qui id ætatis sunt agunt: hæc ipsum fecisse dicito.
Nã ꝓ similitudine etiã quæ aduersus hunc dicunt facillime credẽ/
tur. Eodemq modo si eius socios tales ostenderis: qualẽ hunc esse
dicis. Etem ob eã quæ huic cum illis consuetudo est: uidebit ijsdẽ
rebus indulgere quibus amici solẽt. Itaq ꝓbabile accusatoribus
hoc pacto tractandũ est. Defensores aũt maxime ostendant: opor/
tet: ut minime prorsus omniũ quicq antea earum rerum quarũ insimu
lant neq ipsi neq amicorũ aliquis neq ipsorũ similiũ quis unq
egerit: utq nihil in ijs utilitatis cõsequi potuisset. Quod si liquidũ
sit hoc idẽ te antea patrauisse: causam in ætatẽ reijcies: & aliquam
hmõi aliã afferes causam: quã tũc nõ absurde narraueris. Dic aũt
nec ea tẽpestate: dũ hæc gesseras: cõduxisse tibi: nec etiã nũc condu
cere potuisse. Sin aũt nihil abs te hmõi patratũ sit: sed ex tuis ami/
cis aliqui talia quædã fecerint: dicendũ est haud quaq iustũ esse

te ab illis calũnia affici: Eritq; demonstrandũ eorũ socios qui tibi
consuetudine iuncti sint: & moderatos & honestos esse. Sic eñ in/
simulationẽ ambiguam reddes. Qd' si similiũ aliquos demonstra
rint eadẽ patrauisse: absurdũ esse inquies: si ꝓpterea quod alij qui/
dam deliquisse appareant: creditũ erant: te eorũ aliquid quibus in
iudiciũ arcesseris factitasse. Si quidem igiť inficiatus fueris: haud
ea fecisse quorũ accusaris: sic te per probabilia respõdere oportet.
Ita nãq; accusationis uerisimilitudinem infirmabis. Si uero fateri
cõpellaris ex multorũ cõsuetudine similitudinẽ negocijs tuis uen/
dica: q̃ maxime inquiens ut plurimi uel potius omnes & hoc & si
milia agũt: sicuti etiã abs te factitatũ sit. Qd' si hoc demonstrari ne
queat: cõfugiendũ est ad casum & ad imprudẽtiã: & ut ibi ignosca
tur enitendũ: Omnesq; hoĩm ꝑturbationes quib⁹ rõne deficimur
cõplectẽdæ. Hæ aũt sunt: Amor: Ira: Vinolẽtia: Ambitio: & his si/
milia. Itaq; his præceptis ꝓbabile pulcherrime tractabimus. Factitatum

De exemplis

e Xempla aũt sũt res ijs quæ factæ sunt: similes: & his de qui/
bus nũc loquimur cõtrariæ. Iis uero utendũ est: cũ qd' ipse
affirmas: ubi minus uerisimile sit: id te perspicuũ facturũ di
cas. Nam si minus fidei per probabile præsteť: ubi didicerint rem
aliã ei similẽ de qua loqueris ita habuisse ut a te diciť: magis credi/
derint uerbis tuis. Sunt aũt exemplorũ duo genera. Res nãq; par/
tim rõne: partim præter rõnẽ fiũt. Quæ uero rõne fiunt: facile cre/
dunť. Quæ aũt præter rationẽ: nõ credunť. Dico aũt: sicuti siquis
ait diuites eẽ pauperib⁹ iustiores: adducitq; iustas aliquas uiroꝝ
diuitũ actiones. Huiuscemodi exempla secũdũ rationẽ uideť esse.
Plurimi eñ putãt diuites pauperibus iustiores. Quod si quis rur/
sus enũciet diuitũ quosdã ob pecunias iniuriã intulisse: eo usus ex/
emplo: quod præter rõnẽ sit: plane afficiat quo locupletibus fidei
minus adhibeať. Idẽtidẽ etiã si quis earũ rerũ exemplum afferat:
quæ rõni similes sunt: qm̃ Lacedæmonij quãdoq; aut Atheniẽses
freti essent magna sociorũ manu: hostes expugnauere: & sic audi/
torib⁹ suadet socios multos esse faciũdos: Hm̃õi ergo exẽpla secũ/
dũ rationẽ sunt. Omnes eñ existimãt in bellis multitudinẽ nõ pa/
rũ momẽti ad uictoriã ferre. Siquis aũt ostẽdere uoluerit nõ hanc
esse uiuẽdi causam: earũ reꝝ utať exemplis: quæ præter rõnẽ factæ
fuerint: Inquiens ut athenarũ exules cũ quinquaginta primum ui/
ris dũtaxat & tribu assumpta etiã aduersus eos qui admodũ plu/
res ĩ urbe fuerãt: quãq; Lacedæmonijs socijs utebãt: bello ĩ urbẽ
rediere. Thebani aũt Lacedæmonijs atq; oĩbus ꝓpe Peloponẽsi/
b⁹ ĩ Boetiã impetũ faciẽtib⁹: Hi soli ad Leuctra cõmisso prælio La/

Quot genera exemplorum

Lacedæmonij Athenienses

Lacedæmonij Thebani Lacedæmonij Peloponẽses Boetia Leuctra

Dion
Dionysius
Corinthij
Syracusani
Carthaginē/ses

cedæmoniorū uires perfregere. Dion uero Syracusanus cū militi/bus tribus milibus Syracusas nauigās: Dionysium longe maiore ui fretū debellauit. Itidem aūt & Corinthij cū in Syracusanorum auxiliū nouem triremibus issent: Carthaginenses qui centum & quinquaginta nauib⁹ in Syracusanorū portus applicuissent: atq; urbem omnē præter arcem haberent: nihilo tamē minus expugna uere. Summatim uero hæc atq; his similia quæ præter rationem sint gesta: ea inconsultationes improbare cōsueuere quæ ꝓ ratio/ne fiunt. Exemplorum igit̃ natura est huiusmodi. Iis uero utroq; modo utendū est. Nam cū res quæ ratione fiunt dixerimus: osten/demus utplurimū hoc pacto negocia perfici. Cum aūt quæ præ/ter rationem fiunt: loquimur: afferemus quæcunq; temeritate ui/denter facta rectissimo fine cōclusa. Cū aduersa aūt hoc dixerint: oportet ostendere: hæc perinde ac fortunato casu aliquo accidisse. Eritq; dicendū eiusmodi res ꝙ rarissime cōtigisse: quæ uero ad te narrarent̃: ꝙ sæpissime. Exemplis igit̃ ita uti conuenit: Enuero cū ea quæ nulla ratione sunt facta: in mediū attulerimus: opus est eo/rum ꝙ plurima cōplectamur: dicamusq; nihil ea magis ꝙ hæc fie/ri cōsueuisse. Exemplis uero nō ex his solū: uerumetiam ex cōtra/rijs est utendū. Sicuti si ostēderis auare quosdam usos socijs: & ꝓ/pterea ipsorū solutam amicitiā & asseras: nos uero si æqualiter ac pro cōmodis erga ipsos rem gesserimus: societatē multū temporis cōseruabimus. Et iterū si quos alios quoniam imparati descendis sent in bellū: deuictos superatosq; ostendas: ita dixeris si instructi bellū aggredi uoluerimus: meliores certe spes de uictoria haberi mus. Multa uero assumens exempla: tum ex præteritis: tum etiam ex instantibus negocijs. Plurimæ nāq; res partim similes: partim dissimiles inuicem sunt. Quobrem ob id causæ exemplis abunda/bimus: & quæ ab alijs dicunt̃: haud difficile refellem⁹. Exemplo/rum ergo genera: & quomodo ijs uti oporteat: & unde multa capi enda sunt: ex antedictis cognoscere possumus.

De cōiecturis

c Oniecturæ aūt sunt: quæcunq; ijsce rebus de quibus om/nis habet̃ dictio: repugnarint: & quibus ipsa sibi oratio ad/uersat̃. Auditorū eñ plurimi his cōtrarietatibus: quæ dicē do agendoue cōtingunt. Coniectant sani inesse nihil neq; in dictis neq; in factis quidem. Multas autem capies coniecturas intuens: siue ipsa sibi aduersarij contradicit oratio: siue res ipsa est dictioni contraria. Coniecturæ igit̃ hmōi sunt: & ita uti ubertim poteris.

De cōmenta/tionibus

c Ommētationes uero sunt: nō eæ modo quæ orationi atq; negocio aduersantur: sed & alijs rebus omnibus. Assumes

aũt multas easq̃ tractabis: quemadmodum in quærẽdi specie dictũ est. Considerabis etiã sicubi ipsa sibi dissentit oratio: aut si gesta negocia iustis: aut legi: aut utili: aut honesto: aut possibili: aut facili: aut ꝓbabili: aut mori dicentis: aut rerum cõsuetudini aduersatur. Huiusmodi igiť cõmẽtationes sunt contra aduersarios assumendæ. His uero cõtrariæ ꝓ nobis dicendæ sunt. Quippe qui ostẽdamus & negocia & uerba nostra iniustis & ex legibus & inutilib⁹ & improborũ hominũ moribus & summatim his qui neq̃ cẽsenť maxime aduersari. Oportet aũt harum singulas breuiter & nominibus q̃ paucissimis eloqui. Cõmentationibus igiť hoc modo copiosissime uti optimeq̃ poterimus.

s Ententia uero ut summatim dicã: est aduersus res omnes opinionis propriæ declaratio. Sententiarũ autẽ duo genera sunt. Alterũ quidẽ credibile: Alterũ uero incredibile. Cũ ergo credibile dixeris: nullæ sunt reddendæ causæ. Nam neq̃ qď dicitur: ignorať: neq̃ nõ crediť quidem. Cũ uero incredibile dixeris: causæ paucis sunt dicendæ: ut & dicacitatẽ & incredulitatẽ effugias. Sentẽtiæ aũt eæ semꝑ afferendæ sunt: quæ sint rebus præsentibus q̃ cõsentaneæ: ne quod diciť inconcinnũ uiolentũue appareat. Eas aũt multas faciemus: aut ex propria natura: aut ex superlatione: aut ex similitudine. Sententiæ aũt ex propria natura huiusmodi sunt. Nemo mea sententia rerũ imperitus grauis imperator esse potest. Altera aũt talis est. Prudentiũ uirorũ certe est: ex rerum præteritarũ exemplis operã dare: ut incõsulta effugiant errata. Ex ꝓpria igitur natura huiusmodi sentẽtias faciemus. Ex superlatione uero talis: Exacerbiora mihi uideť fures q̃ latrones admittere. Nam ij clanculum: hi uero palam pecunias eripiunt. Sentẽtias igitur ex superlatione hoc modo multas faciem⁹. Ex similitudine aũt sunt huiusmodi: qui pecunias auferunt: idem faciunt mea sententia: qď ij solent qui urbes prodũt. Vtriq̃ eñ crediti iniuria credentes afficiunt. Alia uero huiusmodi est: Videtur mihi aduersarij tyrannos plane imitari. Nam etiã illi quarũ ipsi rerum iniurias alijs faciunt: pœnas dare indignum putant: quæ autẽ alijs crimini dãt uæhementissime horum causa illos cruciant: & hi siquidem ipsi aliquid mihi debent: haud reddunt: si quid uero his ego debeo: & id & fœnora restitui sibi decere arbitrantur. Sententijs igitur ita tractando affatim abundabimus.

De sententia

Quot sententiarũ genera

s Ignum uero est alterius aliud non quod ius cuiusuis neq̃ omnis omne: sed quod aut ante fuerit: aut ĩ ipso negocio: aut post fieri consueuerit. Est autem signum & factum non

De signo

facti solum: sed & non facti. Identidem uero & nō factū: nō solum
non facti: uerum & facti. Signa uero efficiunt: alia quidem opinio/
nem: alia uero scientiam. Id autem pulcherrimū est quod scientiā
efficit. Secundo autē loco quod opinionē maxime uerisimile ope/
ratur. Signorum autem copia nobis ubertim erit: ut summatim
dicam ex eorum singulis quæ dicunt: quæ geruntur: quæ uident:
pro uno quoq; assumendo: tum ex magnitudine: tum ex prauita/
te eorum quæ nobis mala bonaue cōtingūt. Item ex testimonijs:
ex testificatis: ex nostris: ex aduersariorum fautorib⁹: ex ipsis illis:
ex prouocationibus: ex temporibus: ex alijs multis: Hinc igitur si/
gnorum multitudine abundabimus

De argumēto Elenchon

a Rgumētum autem est: Sic enim Elenchon interpretamur:
quod aliter habere non potest: atq; ipsi dicimus. Assumit
autē ex natura necessarijs: ut nos dicimus: aut aduersarijs
& ex ijs quæ natura fieri aut possunt aut non possunt: sicuti aduer
sarij dicūt. Natura igitur necessariū est: sicuti uiuos cibis indigere:
& his similia. Vt uero nos dicimus: necessarium ē: affectos uerbe/
ribus ea confiteri: quæ cedentes iusserint. Natura autem fieri non
potest: puellum argenti tantum furto surripuisse: quantum ferre
nequeat: & id ferentem abisse. Vt autem aduersarius dicat: fieri nō
poterit: si quidem dixerit quibus temporibus Athenis debiti ta/
bellas nos fecisse. Ipsi autem possumus auditoribus demonstrare:
ut ea tempestate ad aliam quādam urbem aberamus. Argumen/
ta igitur ex his atq; similibus faciemus. Prorsus uero & ex ipsa cō/
ditione & ex negocijs & ex alijs probationes omnis transegimus.
Consideremus etiam quid item inuicem eæ differunt.

De probabili & differētijs

p Robabile igitur ab exemplo hoc differt: quod probabilis
ipsi auditores notionem habent: Exempla uero ex contra/
rijs & ex similibus fieri possunt. Coniecturæ aūt solum ex
dictionibus actionisq; contrarijs constant. Verum commentatio
a coniectura hanc habet differentiam: quod cōiectura quidem cir/
ca dictionem actionemq; contrarietas quædam est: Commenta/
tio uero & circa reliquas species contrarietates excipit. Aut quod
& coniecturam non est in nobis assumere: nisi circa res & uerba re/
pugnantia quædam fuerit: Commentatio uero e multis locis tra/
hi dicendo potest. Sentētiæ autem a commentationibus differūt:
quod eæ solum ex contrarijs constant: Sententias uero & cum re/
pugnantijs & simpliciter ipsas secūdum sese ostendere possumus.
Signa autem a sententijs & ab omnib⁹ antedictis hanc habēt dif/
ferentiam: quod reliqua quidem omnia opinionem faciunt apud

auditores: Signorum autem quædã ut etiam perspicue hi cognoscant: efficiunt. Item quod ex reliquis nequaq̃ contigerit: ut ipsi plurima suppeditare possimus. Signa uero plurima facile queunt fieri. Item & argumentum a signo hanc habet differentiam: quod signorum quidem aliqua opinionem dumtaxat faciunt apud auditores: Argumentum autem omnem ueritatem iudices edoceat. Verborum igitur rerumq̃ probatiões eiusmodi sunt: & unde his abundemus: quidq̃ inter se differunt possumus ex antedictis cognoscere: quæ autem apponuntur eas singillatim percurramus. Opinio ergo dicentis est suam aduersus negocia declarare sententiam. Opus autem est earum se rerum de quibus orationem habuerit: peritum esse ostendat demonstretq̃ sibi conducere nõ mediocriter ut ueritatem de his loquatur. Aduersarium uero demonstret nullam prorsus de quibus contra enunciet: tenere peritiam: opinionemq̃ identidem ostendat. Sin hoc fieri nequierit: dicendũ erit solere etiam rerum peritos errare nonnunq̃. Si hoc autem dici nequeat: dicetur pernitiosum aduersarijs esse de hisce rebus ueritatem loqui. Itaq̃ hoc modo dicentis opinionibus utemur: & nostra asserendo & aduersarijs contradicendo.

De testimonio & testib⁹

t Estimonium uero est rei cognitæ uoluntaria confessio. Necesse autem est: aut uerisimile testificatum esse: aut non uerisimile: aut ad credendum ambiguũ. Eodem quoq̃ modo testem aut probabilem aut improbabilẽ aut ambiguum esse. Cum ergo testificatum uerisimile fuerit: & testis uerax: testimonia epilogis minime indigent: ni fortasse decoris gratia uel sententia uel commentatione ut paucis uolueris. Cum testis autẽ suspectus fuerit: demonstrandum erit ut neq̃ gratia neq̃ cruciatu neq̃ lucro aliquo hic mendacij quicq̃ testificaret̃. Docendũ est etiã neq̃ cõducere q̃dẽ mẽdosum testimoniũ. Nã & utilitates paruas eẽ & argui difficillimũ: præsertim cũ deprehẽsum nõ solũ argento: uerũ & gloriæ & præsidiæ poena leges plectendũ uolũt. De testiũ igit̃ fide ita loquemur. Ii aũt qui testimonio cõtradicũt: oportet testes moribus detrahãt: si improbus fuerit: aut testificatũ quærẽdũ esse dicãt: si min⁹ ꝓbabilitatis habuerit: aut horũ utriq̃ cõtradicãt: & in unũ oĩa aduersariorũ uitia flagitiaq̃ cõgerãt. Cõsiderãdũ est etiã an testis ei cui testimoniũ dicit: amicus est: aut si secũ negocij alicũde est particeps: aut si ei quẽ cõtra testificatur inimicus est aut pauper. Hi etem alij gratia: alij cruciatu: alij lucro mendacij suspitioni obnoxij testificãdo existũt. Et falsorũ testiũ legẽ de his legũlatorẽ tulisse inquiem⁹. Proinde absurdũ esse dicem⁹: quib⁹ legũlator nõ

crediderit: Iudices qui secundũ leges iudicare iurati sunt: testibus ipsis credant. Hoc igitur modo testium fidem infirmabimus. Poterimus aũt & testimoniũ imprudentibus aduersarijs nostris subducere hoc pacto. Dic mihi o callide testimoniũ p deos immortalis: nullo modo sum dicturus. Nam me prohibente hæc gesta ob hoc sunt. Et ob id in ferenda sentẽtia: falsus testis falsi testimonij pœnæ nõ erit obnoxius. Cum igit̃ testimoniũ subducere nobis cõduxerit: sic eo utemur: Quod si aduersarij tale quid fecerint: demõstrabimus eorum uersutiam & scriptis testimonium dicere uidebim⁹. Quomodo igit̃ & testib⁹ & testimonijs uti cõueniat ex his sciem⁹.

De quæstiõe

q Væstio uero est inuita cõscij hominis confessio. Cum nobis igitur utile fuerit eam uæhementẽ efficere: dicendum erit: ut priuatim quidem homines de ualde necessarijs: ciuitates autem de maximis rebus ex quæstionib⁹ ꝓbationes capiũt: q̃dq; certior testibus est quæstio. Nam testibus mentiri conducit sæpe: quibus autem quæstiones admotæ sint: ueritatem loqui plurimũ utilitatis affert. Sic eñ cruciatu celerrime liberãt̃. Cum uero quæstiones improbare uolueris: primum quidẽ dicẽdum erit: ut quæstionibus cruciati ijs a quibus traditi sunt: hostes fiunt: & propterea nõ nihil in heros mentiunt̃. Deinde quod quærentib⁹ plærũq; nõ uera confitent̃: quo maturius doloribus sese eximant. Erit etiã demonstrandũ nõnullos liberos homines quo celerius suppliciũ effugerent: aduersum semetipsos tormentis effectos emẽtitos. Quãobrem magis cõsentaneum esse seruos aduersus dominos: quo suum effugiant cruciatum ementiri: q̃ multos dolores & corporib⁹ & animis tolerare: quo cæteri nihil mali patiant̃: ubi mentiri ipsi uoluerint. Quæstiones igit̃ ex his atq; horũ similibus ꝓbabilis & improbabilis constituemus.

De iureiurando

i Vsiurandũ est cũ diuina ueneratione dictio ꝓbationis expers. Cum igitur augere ipsum uoluerimus: ita dicendum erit. Nemo certe peierare uellet: cum diuini supplicij metu: tum dedecoris apud homines: eritq; subdendum latere homines posse: deos autem non posse. Cum aduersarij uero ad iusiurandũ confugerint: si extenuare id uoluerimus: demonstrandum erit eorundem esse hominum: ut male agant: & peierare nõ curent. Nam qui facinorosus deos latere putat: hic neq; peierans supplicium se ire sortitũ putat. Et iusiurandum quidem eodem modo: quo etiam reliqua antedicta tractauimus plane dicẽdo nobis suppetere. Summatim autem omnis probationes quemadmodum proposuimus: iam percurrimus: dedimusq; non eam uim solũ quã earũ

quælibet haberet: uerũetiam quid inter se differunt: & quo pacto ĩjs uti conueniat ostendimus. Nũc autem edocebimus de reliquis partibus: quæ & trium specierum sunt: & in omnem orationẽ plurimum decoris & utilitatis afferunt.

De præoccupatione

p Ræoccupatio igitur est: qua & auditorũ existimationes & eorum qui contradicturi sunt uerba præuenientes obuias difficultates remouebimus. Auditorũ etiam existimationes hoc sunt modo præoccupandæ. Admirant̃ aũt alĩj qui fortasse uestrum: quod ipse iuuenis ita de rebus magnis uerba facere aggressus fuerim. Et rursum nemo sese mihi difficilem obuiam offerat: quod de his sim uobis rebus cõsultaturus: de quibus alĩj quidam audacter apud uos eloqui cunctant̃. Quæ igitur moleste auditoribus laturi sunt: sic præoccupando causas feras: oportet: quibus recte facere cõsultando uideare: utpote qui demonstres oratorum inopiam: periculorũ magnitudinẽ: aut publicã utilitatẽ: aut aliam huiusmodi causam: qua auditorũ indignationẽ soluturus sis. Quod nihilominus auditores turbent̃: breuiter dicendum est: uel tanq̃ in sententiæ uelut in cõmẽtationis figura: quarũ omniũ absurdissimũ uenire quidem tanq̃ ea hisce de rebus consulturos quæ optima sint. Nunc autẽ quando quidẽ uolũt eos audire: qui sententiã dicunt: arbitrari pulchre consulere posse. Et rursum honestum est: aut ipsos assurgentes sententiã dicere: aut dicentes audire: quæcunq̃ ex suffragĩjs facere ipsi censuerint. Deliberatiuo igit̃ in genere sic est: & præoccupationibus utendum & tumultibus occurrandum. In iudiciali autẽ præoccupationibus utemur queadmodũ etiã in prædictis. Occurremus autẽ tumultibus siquidem in orationũ principĩjs fiant: hoc modo. Nonne igit̃ absurdum est legumlatorem quidem iussisse duas orationes aduersariorũ cuiq̃ reddẽdas: uos autẽ iudices ex lege iudicare iureiurando astringi? Deinde ne unã quidẽ orationẽ audire uelle: & eã quidẽ orationẽ quæ tantã cõsilĩj uim habet: ut in ea audienda rectissime sitis sentẽtiã laturi. Vos autẽ in his adeo negligentes esse: ut cũ neq̃ ipsa dictionũ initia pertuleritis: iam omnia accuratissime didicisse existimetis: & alio modo qui nõ absurdum est: legũlatorem quidem in pari sententiaꝝ numero imperare reo uictoriã dari. Vos autẽ usq̃ adeo contra de his sentire: ut neq̃ insimulationi reos respõdentes audiatis: & illũ quidẽ ob maius reorũ periculũ hanc ipsis prærogatiuã atq̃ priuilegiũ in ferendis sententĩjs impartiri. Vos aũt cõtra his qui ullo sine periculo accusatũ ueniũt: neq̃ cõtẽtiosos: neq̃ ꝑtinaces esse: eos uero qui cum metu periculoq̃ criminibus respon-

dent:clamoribus corripere atq; perterrere. Siquidem igit in orationū initijs turbe fiant:hoc pacto erit ijs occurendū. Quod si in dictionis progressu dicentem turbauerit: siquidē pauci quidam id agant:erunt ij corripiendi:dicendūq; ipsorū profecto esse iusticiæ: ut sese nunc ad audiendū præstent:ne alijs recte iudicandi impedimēto sint: Cum uero audierint:ut tunc quicquid libuerit:faciant. Sin multitudo omnis tumultuetur: nō ipsos iudices sed ipsum te corripias:oportet. Nam si illis molestus fueris: irā in te cōtrahes. Si te uero accusaris ac dixeris deliquisse:ut ueniā cōsequare: facile præstabis. Opus ē etiam iudices deprecemur:ut nos dicentis benigne audiāt: & quarum rerum clam sententiā sunt laturi:iam pspicuam mentē ponant. Vt aūt breuiter cōplectamur:turbis summatim occurremus uel senten tijs uel cōmentationibus: ostendemusq; perturbātes: aut iusto aut legitimo aut publico utili aut honesto repugnare. Ex hisce nāq; maxime fit:ut auditores a tumultibus acquiescant. Quō igit præoccupationib⁹ apud auditores utēdū sit:& quo pacto turbis occurrendū:ex antedictis cognoscem⁹.

q Væ autē ab aduersarijs uerisimiliter dici poterunt: rursum quomodo præueniēda sint demōstrabo. Forteq; suam deflebit inopiam: Cuius non ego quidem sed huius mos erit causa. Et rursus audio ipsum:& hoc illudq; dicturum. In superiore ergo oratione: quæ aduersarij dicturi uideant: sic præoccupādo & soluere & infirmare oportet. Etem tametsi firmissima sunt quorum insimulamur:nō itidem magna ijs qui iam antea audierint: uidentur. Quod si secundæ in dicendo partes nobis datæ fuerint: & aduersarij quæ dicturi sumus præoccuparint:ea rursum contra anticipando ita a nobis soluenda sunt. Hic autem ne dum multa de me mentitus apud uos fuerit:sed certo sciens sese a me redargutum iri:meam orationem occupādo calumniæ dedit: ne eam quā oranti sibi præstiteratis:in me audiendo attentione sitis: uel ne ipse orationem habeam apud uos ob eā quā hic de me prius calumniam habuerit. Sed plane puto oportere uos meam dictionem ex me ipso poti⁹ q̄ ex aduersario meo cognoscere:& si hæc ab eo sunt prius dicendo insimulata:quas non mediocres dixerim esse coniecturas:eum nihil nunc sani dictitare. Vtitur autem & Euripides in Philotete pulcherrime hac specie hoc modo. Dicemus ipsi licet & hic nostram putet iam perdidisse dictionem suggerens iniuriā fecisse:uerum ex me meas res disce: sese pādet:hic de se loquens. Quēadmodū igitur præoccupationibus & erga iudices & erga aduersarios sit utendum ex his sciemus.

Euripides

p Ostulata uero in orationibus sunt: quæ auditoribus oratores postulāt. Horū aūt alia sunt iusta: alia uero iniusta. Iniustū quidē postulatū est ꝑ quod his quæ loquimur attentionē præstari: ac benigne audiri petimus. Iniustū uero quo secundū leges nos iuuari: ac nihil præter leges in nos decerni & casibus ignoscendū postulamus. Siquidē postulatum præter leges fuerit iniustū: si uero secundum leges fuerit iustum dicitur. Postulata igitur sunt huiuscemodi. Ipsorum autem differentias diuisimus: quo & iustum & iniustum postulatum dignoscentes non inepte ijs uti possumus: & ne nos aduersarij lateant cum iniusti quicꝙ a iudicibus flagitant. Et de ijs quidem & ex antedictis scire poterimus. De postulatis

i Teratio aūt est breuis admonitio. Ea uero utendū est: cum circa partiū: tum circa totius orationis exitum. Iterabimus aūt summatim uel ratiocinādo uel interrogādo uel enumerando uel eligendo. Ipsorū aūt unumquodꝙ quale sit: demōstrabo. Ratiocinari igitᷣ est huiusmodi. Ambigo aūt ipse quidē quid ij fecerint: nisi uos plane antea reliquissent. Arguebatᷣ aūt aduersus hanc urbē nostrā cū exercitu processisse. Nihil uero eorū unꝙ quæ spopōdissent: factitarūt. Itaꝙ ratiocinari ē hmōi. Enumerare aūt tale est. Demonstraui autem ipsos qui priores societatem soluere ꝙ primum nos sunt adorti: quo tempore aduersus Lacedæmonios bellum gerebamus: quiꝙ maxime studuere urbem nostram in prædā uertere. Enumerare igitᷣ est hmōi. Ex electione aūt admonere est hmōi. Recordari oportet cōtigisse nobis: ut posteaꝙ societatem cum his iniuimus: nihil unꝙ mali ab hostibus passi sumus. Nam cū sæpenumero nobis auxilio uenissent: Lacedæmonios q nostrum agrū deuastarent: propulsarūt. Multas eñ pecunias etiā hoc tēpore ad nos deferūt. Ex electione igitᷣ hoc modo admonebimus. Ex interrogatiōe uero hoc modo. Libenter aūt ex istis quærere: quid uobis ꝓ couētis haud soluūt. Neꝙ ēm indigētis se dicere audeāt: quippe qui tantū pecuniarū & hoc solo quotannis accepisse demōstrentᷣ. Neꝙ dixerint quidē multū æris circa rēpublicā cōsumpsisse. Prorsus eñ minores impēsas: ꝙ reliqui oēs insulani ꝑtulere. Ex interrogationibus igitᷣ hoc pacto tractabimꝰ. De iteratione

i Ronia uero quātum simulandi: tum dissimulandi cauillationem uocamus: est cum aliud dicimus: & aliud dicere simulamus. Eius autem forma sit huiusmodi: ut in antedictis breuiter cōmorando persistam. Nequaꝙ uero dicere oportet mea sentētia: ut hi q multa se bona factitasse prædicāt: malis plurimis ciuitatē affecerint. Nos uero qui ab his ingratitudinis carpimur: & his auxilio sæpe fuerimꝰ & iniuriā nemini intulerimꝰ. Cū De ironia

igitur aliquid simulamus omittere: eo quod breuiter dicimus: hoc pacto admonemus. Res uero contrarijs nominibus appellare ita fit: hi quidem probi uiri multorū malorum socij extitere: Nos autem ignaui plurimorum fuimus bonorum auctores. Ex his igitur breuiter admonentes iterationibus utemur: & circa singularū partium & circa totius orationis exitum.

De facetijs

u Nde autem facete dicēdū: & pro arbitrio orationis prolixitate utendum sit: rursus exponemus. Hic igit̄ facete dicendi locus est: siquidem cōmentationes totas mediasue dixerimus. Ita ut quod reliquū est: medium auditores ipsi comprehēdant: quo locis & sententijs uti conuenit. Opus est autē in totam orationem facetias hasce dispertiam⁹: uerbaq̧ cōmutemus: neq̧ easdem semper in eandēq̧ sententiā frequentis afferamus. Ex hoc pacto nostra comis apparebit oratio. Qui uero dicendi ꝓlixitate uti noluerit opus est: rem diuidat. Et quæ qualibet in parte insint: quāq̧ naturā sapiant: edocet: eorūq̧ usum omnem: tū ꝓprium: tū cōmunem & ipsas causas enarret. Quod si longiorem quoq̧ uoluerimus orationem efficere: pluribus nominib⁹ circa singula utēdum est: eritq̧ singulis in orationis partibus iterādum: & iterationem ipsam paucis absoluēdum. In fine uero orationis hæc omnia de quibus singillatim dixeras: congestim ponas ac de rebus omnibus dicas: conuenit. Hoc igit̄ modo ꝓlixiores reddi orationes poterūt. Qui autē dicendi uoluerit breuitate uti: oportet: totū negociū uno uocabulo cōplectatur: & hoc maxime quod in ipsa re breuissimum insit. Opus est etiā paucis uti copulis: plurima uero coniungere. Noībus ita uti: ut una dictio duab⁹ seruiat rebus: Eritq̧ freques illa iteratio e partibus amouēda: & in orationū dūtaxat finibus iterandū. Et hoc quidē modo breuis poterimus orationes efficere. Quod si mediocritate uti in dicendo uolueris partiū maximas delegens de hisce uerba facias: oportet. Est etiā medijs utēdū nominibus: quæ scilicet neq̧ longissima neq̧ breuissima neq̧ multa de aliqua una re sint sed mediocria potius. Oportet & epilogos ex intermedijs partibus: neq̧ omnino auferri: neq̧ ubiq̧ rursum inferri. Sed quæ maxima auditorib⁹ nota esse uolueris: ī his maxime ad finem iterationibus uti cōuenit. Ex hisce igitur quandocūq̧ libuerit: prolixitate uti in dicendo quibimus.

De faceta oratione

q Vod si facetam uolueris orationem scribere: permaxime tibi obseruandum est: ut uerborum mores hominibus similis queas reddere. Id autem efficies: si qui magni: qui curiosi: qui mediocres sunt mores consideraris. De his igit̄ poteris hac

uia cognoscere. De nominũ uero cõpositiõe iam declarabim⁹. Est enim etiam hoc apprime necessarium.

Figuræ noĩm

Positiones

p Rimũ igiť figuræ noĩm sũt tres: Simplex cõposita & trãsia ta. Eodẽ etiã modo positiones sunt tres. Vna quidẽ: quæ in uocalem cõnexionibus terminat: & a uocali incipit. Secunda uero quæ a muta incipiens in mutã desinit. Tertia aũt quæ mutas uocalibus iungit. Item ordines sunt quattuor: quorũ unus similia noĩa aut inuicẽ collocat aut dispergit. Alius uero qui eisdem rõnibus utiť: aut inuicem mutat. Terti⁹ uero qui uno multisue nominibus rem appellat. Quartus autẽ ordo est: quo gesta negocia nominamus aut præterim⁹. Quo igiť pacto pulcherrime orationis filum texendum sit: nunc edocebimus.

Ordines

Quõ sit texenda oratio

p Rimũ quidẽ interpretationẽ ipsam in duas partis distribuere: Deinde conuenit dilucide dicere. In duas uero partes interpretationẽ distribuimus hiscemodis. Vno quod ipse potest & hoc & aliud. Secũdo quod hic quidẽ haud potest: ali⁹ autem põt. Tertio qđ hic & hoc & aliud põt. Quarto qđ neq; ipse neq; alius põt. Quinto qđ ipse quidẽ põt: alter uero nõ põt. Sexto qđ ipse quidẽ alterũ potest: alius uero nõ põt. Alterũ horũ aũt unũ quodq; ex hisce pspicies. Quod etem ipse põt & hoc & aliud: hmõi est. Ego aũt non harũ dũtaxat rerũ auctor uobis extiti: uerũ & Timothæo qui aduersus uos esset expeditiones ducturus: impedimẽto fui. Quod uero hic nõ põt: alter aũt potest: tale ẽ. Ipse quidẽ nõ potis est: qui pro uobis legatione fungať: hic uero qui spartiatarũ ciuitati amicus est: facillime apud eos quæ uultis queat efficere. Quod hic aũt & hoc & illud: est hmõi. Non aũt in bellis solum hic se robustissimũ & fortissimũ præstitit: sed & consilijs ciuiũ ceditnemini. Quod aũt neq; ipse neq; alius põt: tale est. Neq; ipse parua munitus manu hostes queat: neq; alius quisq; ciuium expugnare. Quod uero ille potest: ipse aũt nequit: est hmõi. Nempe hic corporis ualet uirib⁹: ego uero sum corpore imbecillus. Quod autem ipse aliud põt: ille uero nõ potest: aliud hmõi est. Equidem ipse qui clauo & gubernaculis præsim ualeo: hic aũt neq; qui remo utať: potis est. Figuras igiť interpretandi in duas partes facies hoc modo. Omnibus in rebus idem modus seruandus est: quibus autem rebus dilucide tua reddať oratio: Id rursum est cõsiderãdum.

De oratione dilucida

p Rimũ quidẽ quodcũq; dixeris ꝓprijs suisq; noĩbus appella: & quicquid ambiguũ fuerit: euitato. Caueas etiã: oportet: ne uocales deinceps ponas. Aduertẽdũ est præterea: ut quos articulos uocant: oportune & apte loces. Itẽ cõsyderes: opus

est:ne cõfusa sit:neq; pturbata noĩm cõpositio. Talis em̃ oratio & obscura est & cognitu difficilis:cõiunctionibus uero quascũq; ante dixeris cõsequẽtis reddito copulas. Cõiũctiones aũt cõiunctionibus reddere ita fit. Ego quidẽ ad quod tẽporis dixerã:affui: Tu aũt quãdo te uenturũ dixeras:nõ uenisti. Item cũ eadẽ coniunctio cõsequẽs sit. Tu etem̃ & illorũ auctor extitisti:& horũ auctor ipse tu De cõiũctionib⁹ igit̃ dictũ est:ex quibus licet:& reliqua quæq; cõiectari. Ipsa uero nominũ structura neq; cõfusa neq; perturbata fieri debet. Et cõfusa quidẽ est hmõi:sicuti cũ dixeris: Graue ẽ hũc uerberib⁹ afficere. Nã obscurũ esset qui esset cædens:qd̃ si ita dixeris:Graue est hũc uerberibus ab hoc affici:perspicuã reddes orationẽ. Structura igit̃ nominũ cõfundere tale est. Vt aũt aduertas quo pacto articuli ipsi tẽpestiue apteq; addant̃: ex hisce tibi liqdũ fiet. οὗτος ὁ ἄνθρωπος τοῦτον τὸν ἄνθρωπον ἀδικεῖ: hic ipse homo hunc ipsum hoĩem iniuria afficit. Nunc em̃ interiecti articuli dilucidã faciũt dictionem:exempti uero obscurã apud græcos efficient. Contingit aũt & aliquãdo cõtrariũ. Quæ igitur in articulis seruari cõuenit:hmõi sũt. Vocales aũt iuxta inuicẽ ponendæ nõ sunt:nisi aut aliter obscura reddat̃ oratio: aut replicatio quædã aliaue segregatio fiat. Ambigua uero fugere ita quibim⁹ quædã nomina diuersis seruiunt rebus: sicuti ludus quẽ ludimus & ludus schola. Oportet aũt in hmõi nominibus semper id cõplectamur:quod pprũ est significatũ. Et dilucide quidẽ in nominib⁹ si hæc fecerimus:loquemur. Ex superioribus uero præceptis in duas partes interpretationes distribuem⁹. De cõtentionibus aũt & cõparibus & similitercadentibus iam dicere aggrediamur. Nam & his quoq; nobis opus erit. Est igit̃ cõtentio:quæ cõtrariũ nomẽ simul & uim oppositis reb⁹ habet:aut hoꝝ alteꝝ. Quæ igit̃ cõtrariũ nomen simul & uim habet:hmõi esse poterit. Non em̃ iuris est hunc meis rebus usurpando locupletari:me uero meis priuatũ rebus pauperie ita præmi. Contentio uero noĩbus solis erit hmõi. Det em̃ locuples ac fœlix pauperi & egeno. Vi aũt cõtẽtio hæc sit. Ego quidẽ hunc aduersa ualitudine laborantẽ curaui:hic aũt mihi maximorũ auctor malorũ extitit. Nã hoc loco nõ in nominib⁹ sed in ipsis rebus cõtrarietas est. Quæ ergo & ui & noĩe contentio fuerit:ea erit lõge pulcherrima:Reliquæ uero cõtẽtiões duæ sunt. Compar aũt est:quãdo duæ pares enũciant̃ clausulæ. Pares autẽ esse poterũt multæ etiã paruæ clausulæ paucis magnis & pares magnitudine paribus numero. Figurã uero habet cõpar hmõi: Aut pter pecuniarũ inopiam:aut pter belli magnitudinẽ. Hæ nãq;

De contentionibus & comparibus & similitercadentibus

De compari

clausulæ neq; similes neq; cōtrariæ sed tamē inuicē pares sunt. Si/
militer uero cadēs est: quod cōpari quidē maius est. Nō ēm pares
solū clausulas: uerū & similes & similibus efficit uerbis. Est autem
hmōi quantum te decet orationis imitatio: tm̄ adsit delectationis
machinatio. Maxime uero similes fieri oportet exitus dictionum.
His naq; uel imprimis efficit similitercadēs. Similes aūt dictiōes
sunt ex similibus syllabis: in quibus plurimæ litteræ eædē sunt: si/
cuti: Militibꝰ nullis ualet: & uiribus multis caret: Quæq; uero ex/
tra artem posita sunt: ea ultro idipsum demonstrabunt.

De similiter cadente

Ed de his hactenus satis. Etēm iustū & honestum & utile re/
liquaq; & ipsa quæ sunt tenemus: & unde his affluamus: ex
antedictis plane cognoscimus. Eodem aūt modo quæ sunt
amplificatiōes extenuationesq;: & ex quibus hæ locis desumant̄:
intelligimus. Idētidem uero & præoccupatiōes & postulata ab au
ditoribus & iterationes & facetias & orationū prolixitates & ip/
sius interpretationis structurā omnē scimus. Quas ob res cōmu/
nē omniū specierū uim atq; differentiā ipsarūq; usum omnē si ex
antedictis tenuerimus: assuefecerimus facile nosmetipsos qui his
omnibus pro artis præceptis exercitati abundemus. Et adiumen/
ti ex ipsis plurimū: tum dicendo: tum scribendo cōsequamur. Igit̄
præcepta causarum hoc pacto accuratissime per partes distribue/
ris. Vt autē pro unaquaq; specie ad humani corporis effigiem uer
ba locari conueniat: & quæ sint circa orationis partes obseruāda:
& quomodo ijsce partibus sit utendum: rursum ostendam. De ex/
ordijs igit̄ dicendū est prius. Ea uero septem speciebus communia
sunt: & omnibus in negocijs congrue dici poterunt.

Enumeratio

Xordiū est ut cōpendio dixerim: oratio quædā quæ rebus
ijs de quibus reliqua futura est dictio summatim exposi/
tis auditorū animos ad attentionē idoneæ & quo ad fieri
dicendo pōt: ad beniuolentiā nobis cōparat. Hæc ēm per exordiū
præstari cōuenit. Quō autē eo utamur: primū quidē deliberatiuo
in genere & in suadēdi specie ostendā. Cum rem igit̄ auditoribus
ꝓponere ac liquidā facere uoluerimꝰ: fieri poterit hoc modo. Sur/
rexi: ut quo pacto pro Syracusanis bellandum sit cōsulā. Vel hoc
modo: Surrexi: ut quid sentiam: dicam: qui nō deceat nos Syracu
sanis auxilium ferre. Hoc igitur modo summatim rem exponemꝰ.
Qui uero ad attentionem exhortemur: scire ex hisce poterimus. Si
nos ipsi animaduerterimus: quibus & uerbis & rebus ad audien/
dam sententiam attenti sumus. Nempe his sumus attenti: cum de
magnis uel terribilibus uel ad nos pertinentibus rebꝰ cōsultamur

De exordijs

aut cum orantes ipsi demonstraturos se dixerint: iusta illa esse & honesta: & utilia: & facilia & uera: ad quæ nos gerēda exhortant̄: aut cū nos rogauerint: se attente audiamus. Quēadmodū igitur ipsi aliis solemus: Ita & nos si quæ ex præmissis commodissima in præsentē rem fuerint: delegerimus: eaq; auditoribus pspicua red/diderimus: eos nobis attentos faciemus. Ad attentionē igitur ex his auditores exhortamur. Beniuolentiā uero cōparabimus: si cō/siderauerim⁹: primū: quo ī nos animo ipsi sint: beniuolo ne an in/festo: aut neq; bono neq; malo. Si beniuoli ergo fuerīt: de beniuo/lentia dicere superuacaneum cedat. Verū si omnino id facere uolu/erimus: oportet paucis cū dissimulatione quadam id fieri hoc mo/do. Quanta sit mea in hanc urbem beniuolentia: ut quæ sæpenu/mero suasu meo: quæ factu essent utilia gesseritis: & qua me præte rea ad cōmunia cōmoda præbeo iusticia: quippe qui publicarum magis q̄ priuatarū mihi rerū habendā rationē cēsuerim: nequaq; a me dici opus existimo: hoc em̄ uobis perspicuū est & cognitum: Verum qđ & nunc si fidem adhibere mihi uolueritis: cōsuletis in rem pulcherrime: hac de re ut uos edoceā: dabo operā. Hoc igitur modo eos qui bono sunt in nos animo in cōsultationibus beniuo lētiæ admonebim⁹. Si uero auditores neq; nobis infesti sunt neq; beniuoli: dicendū est: & iustū esse & conducibile: eos iis ciuibus be/niuolos fieri: qui nullū sui dederunt experimētū. Deinde oportet laude auditores demulcere: qđ iuste & grauiter quæ dicunt̄: iudi/care cōsueuerint. Itē & extenuationes afferendæ: sicuti si dicat̄: Sur rexi nō tam ulla dicēdi ui elegantiaue cōfisus: q̄ existimās ea a me narrari: quæ ad cōmunē utilitatē cōmodūq; accedant. Cum igit̄ auditores neq; a nobis alieni neq; beniuoli uobis sint: ex hmōi re/bus beniuolentia captabit̄. Sin autē calūniæ obnoxii apud audi/tores fuerint: necesse est: aut ipsos in sese: aut res de quibus dicunt: aut ipsam demū orationē calūnias continere. Hæ aūt calūniæ: aut ex præsenti aut ex præteriti tēpore trahunt̄. Ex præterito quidem tēpore si qua improbitatis suspitio de aliquo habeat̄. Primū in au ditores præoccupatione utendū est: atq; dicēdū ita. Neq; ipse qui/dem ignarus sum me apud uos calūnia affectū esse: Sed oēm ego de me insimulationē falsam esse demonstrabo. Postea summatim enumerādo in exordiis dicēdū erit: si quid in rem tuā oratione cō/plecti queas. Et aut uituperanda iudicia: necesse em̄ est: siue publi/ce siue priuatim calūnia de quopiā facta sit: uel esse uel fore iudi/ciū: uel nolle accusatores iudiciū sumere. Eritq; dicendū ut iudica/tū iniuste fuerit: quodq; inimici nobis hoīes nocuerit. Aut si min⁹

hoc uerisimile uisum fuerit: dicendũ erit satis id esse debere quod minus tunc ex sententia nobis cesserit: Iniustũ aũt esse: cũ res iudicatæ iam fuerint: rursum easdem calũniari. Si uero celebre sit iudicium futurũ: te paratũ plane dicito: qui ad insinuationes in hoc ipso pulcherrimo consesso respondeas. Et quid aduersus rempublicam per iniuriã patrauisse demonstreris: te morte mulctatum iri. Sin aũt accusatores minus in causa persistant: eodem oportet uti coniectura: quoniã falsã de nobis calumniã detulissent: desistunt causa. Non eñ consentaneũ uidebiť nolle eos iudiciũ capere: qui ueram accusationem detulerint. Vsq; uero in calumnias acerrime est inuehẽdum dicendũq;: Q̃ trux & cõmunis & multorũ malorum causa. Ostẽdať quoq;: oportet: permultos iam iniuste per calumniã perisse. Item monendum stultum esse eos qui de republica cõsultant: nõ quæ ab omnibus dicunť audire: & quod utile sit: animo uolutare: sed aliquoꝝ insinuationibus commoueri. Cõmune facias autẽ atq; pollicearis: oportet: ea te de quib9 cõsulere sis pollicitus & iusta & utilia & honesta demonstraturũ. Eos igiť quorũ ex præterito tempore calumnia delata sit: conuenit hoc pacto insimulationes in cõsultationibus soluere. Ex præsenti uero tempore oratorib9 calumniã solet afferre: primum quidẽ ætas ipsa: nam siue omnino iuuenis siue senior cõcionať: auditores moleste ferũt. Huic eñ nõdũ incipere: illi uero iam quiescere decorũ esse putant. Deinde si crebro orationẽ habere cõsueuerit. Hic eñ importunus uideť esse: & si nũq̃ antea orationẽ habuerit. Nam & hic alicuius priuati cõmodi gratia præter cõsuetudinẽ uideť cõcionari. Ex præsenti igitur tempore hmõi poterunt in illum insimulationes fieri: qui apud concionem orauerit. Sed causa de his afferatur: necesse est. A iuniore quidẽ ex cõsultantiũ inopia & ex eo quod suum esse potissimum uidetur: Quemadmodum si dixero de ludicro lampadarchiæ uel de Gymnasio uel de armis: aut de equis: aut de re bellica. Horum einm non minima pars adhæret iuueni. Dicendũ est aũt: quod tametsi nõdũ iuuenis per ætatem prudẽs esse potest: uerum natura & diligẽtia quadam certe potest. Ostendendũ est etiã qui aliquid imprudẽter gesserit: aduersum casum sibi priuatim dari: Assecuto uero communem esse utilitatem cũ reliquis. Iuuenis igitur ex his atq; similibus argumentabitur: senior at argumentať & ab inopia consultãtium & a facultate sua: Præterea & a magnitudine & nouitate peticulorum & ab aliis huiusmodi rebus. Crebro autem dictionem habere consuetus ab experientia argumentabitur: & ab eo quod turpe sit: non eum sententiam nunc dicere

qui antea consueuerit. Nō aūt consuetus argumētabit̃:tum a periculorū magnitudine: tū ab eo quod necesse omnino sit eū qui ciuitatis est particeps:de his quæ in præsentia agunt̃ sententiā dicere:Eas igitur insimulationes quæ in cōcionibus circa hominem fiunt:hoc pacto refellere studebimus.

De insimulationibus circa rem

f Iunt autē circa rem:cū quis nihil neq̧ ĳs a quibus nulla simus iniuria lacessiti:neq̧ ĳs fortiores potētioresq̧ sunt ꝓnocendū esse:cōsultat:aut pacē turpem fieri persuadet: aut circa deorū īmortaliū sacrificia q̄ꝫ minimos effici sumpt⁹ monet: aut hmōi quidq̧ narrat. Oportet autē in huiusmodi rebus præoccupatione prius ad auditores uti:quarū causam aut in necessitatē aut in fortunā aut in tempora aut in aliquod cōmodū referamus: dicamusq̧ nō cōsultantib⁹ quidē esse:sed rebus potius huiuscemodi causam ascribendā. Hoc igit̃ mō eas quæ circa rem sunt insimulationes a consultantibus remouebimus.

De insimulationibus circa orationem

o Ratio uero ipsa in cōcionibus solet insimulari. Cū aūt prolixe aut nimis prisce:aut minus ꝓbabiliter dicat̃: & siquidem longa fuerit:in rerū multitudinē causa est referenda. Sin prisca sit:doceat̃:oportet: nūc ipsam tempestiuā esse. Sin autē minus ꝓbabilis sit:pollicearis oportet eā te uerā in dicendi ꝓgressu demonstraturū. Consultationes igit̃ ex his rebus principio constituemus. Quo uero utamur ordine animaduerti cōuenit. Siquidem nulla prorsus insimulatio sit:neq̧ nobis:neq̧ orationi: neq̧ ipsi rei a ꝓpositione cōtinuo est inchoandū. Attente autē quæ dicunt̃ humaneq̧ audire ad postremū exhortabimur. Sin uero aliqua sumus ab illis qui ante dixerunt insimulatione præuenti:post anticipatā auditorū opinionē: eorum quorū insimulati fuerimus & responsiones & causas breuiter in medium deferentes:ita ꝓponemus:& auditores ad attentionem exhortabimur. Exordia quidem in cōsultationibus hoc modo sunt constituenda.

p Ostea uero necesse est:aut res gestas a nobis renūciari referri ue:aut res præsentis diuidendo exponi: aut quæ futuræ sunt:iam prædici. Cū igit̃ de legatione sit nobis renunciandū:omnia quæ dicta fuerint dilucide narrare oportet quo primū quidē grauitatem oratio præ se ferat. Hæc em̄ renūciatio solū erit: nullaq̧ alia orationis figura incidet. Deinde siquidē nobis ex sententia minus res contigerit:nōnulla id negligentia nostra: sed alia quadam causa accidisse auditores existiment. Sin uero ex sententia contigerit:non casu aliquo sed nostra diligentia & industria id factum opinetur. Hæc autem eo facilius credūt:si quoniam gestio

ni negociorum nequaꝙ interfuerint: nostram in oratione neglig&-
tiam promptitudinemcꝫ prospexerint: utpote qui nihil omitta-
mus: sed unumquodcꝫ ꝙ accuratissime referimus. Cum igitur le-
gationem renunciemus: his causis singula quæcꝫ quo pacto gesta
fuerint: renunciari oportet. Cũ uero ipsi cõcionantes aliquid præ
teritum narramus: siue etiam præsentia exponamus: siue prædica-
mus futura: necesse est ut unumquodcꝫ horum & breuiter & dilu-
cide & non sine probabilitate faciamus. Dilucide quidem: ut quæ
dicuntur comprehendi queant: breuiter autem: quo quæ dicta fu-
erint: memoriæ auditores teneant. Probabiliter uero: ne ipsi audi-
tores priusꝙ probationibus atcꝫ iuris partibus nostram oratio-
nem confirmauerimus: nostras iam narrationes falsas esse repro-
bẽt. Dilucide igitur exponemus: aut a nominibus aut a negocijs.
A negocijs quidem: si nõ ea perturbate exponamus: sed rerum ac
temporum ordinem seruemus: reliqua non deinceps collocemus:
Et si necꝫ eo de quo dicere cœperim⁹: relicto negocio in rem aliam
trãseamus: A negocijs igitur hoc modo dilucide narramus. A no-
minibus uero si ꝙ maxime idoneis rerum nominibus negocia ap-
pellemus: & si non ambiguis utamur necꝫ perturbate ipsa colloce-
mus: sed uscꝫ cohærentia deinceps ordinemus. Dilucide igit̃ expo
nemus: si hæc diligẽter obseruauerimus. Breuiter uero narrare po
terimus: si tum ex negocijs: tum ex nominibus ea remouerimus
quæ non sint dictu necessaria: Et ea solum complectemur: sine qui-
bus obscura reddetur oratio: & breuiter quidem hoc modo expo-
nem⁹. Probabiliter autẽ a nobis narrabitur: si ad ea negocia quæ
minus uerisimilia uidentur: causas attulerimus: quibus illa nõ ab
surde gesta uideãtur. Si qua uero omnino incredibilia cõtigerint:
ea relinquamus: necesse est. Sin autem necessaria sunt quæ dican-
tur: ea te scire ostendas: oportet. Sed ad cõfutationis partem qua
cum illa implicata sint: dicẽda reseruare. Orationiscꝫ progressu id
te uerum demonstraturum polliceri: ea usus argutia: quod quæ
prius dicta abs te fuerint: ea prius uera iustacꝫ demõstrare: ꝙ ali-
ud huiusmodi quicꝙ uelis. Et hoc quidem modo ijs quæ minus
uerisimilia sunt: medebimur. Vt autem summatim una omnia cõ-
plectamur: & renunciando & exponendo & prædicẽdo: ex ijs om-
nibus quæ antediximus: dilucidas: breuis & probabilis narratio-
nes faciemus.

e As aũt tripliciter ordinabimus. Nã siquidẽ ea de quib⁹ di-
cim⁹: pauca sint auditorib⁹ cognita: exordio narrationẽ cõ-
iũgemus: ne pars hæc separatim posita: breuis admodum

fiat. Cũ uero negocia & ꝑmulta & incognita sint ad unũ quodq; coniunctas narrationes faciem⁹: easq; iustas & utilis & honestas ostendemus: quo nõ modo in narrandis rebus occupati simplicẽ & nõ uarietate quadam insignem orationem faciamus: uerum & auditorum animos capiamus. Sin autẽ negocia mediocria & minime nota opus est: uel renunciationem uel expositionẽ uel prædictionem in exordio uno & eodem quasi corpore collocemus. Hoc autẽ faciemus si a rerum initio ad extremũ usq; narrãdo prosequamur: & nihil aliud cõplectamur: sed ipsa negocia expedite declaremus. Quẽadmodũ igitur in exordio narrationes ordinandæ sint: Ita scire poterimus.

De confirmatione

d Einceps autẽ cõfirmatio sequatur: necesse est: per quã prænarrata negocia ex probationibus & iustis & utilibus sicuti nos demõstraturos polliciti sumus: cõfirmabimus. Cũ igitur cõiunctas narrationes facere oportet ꝓbationes: in cõsultationibus q̃ cõmodissime ducunt̃ a rerum consuetudine: ab exemplo: a commemoratione: & ab ea quæ de oratore fit apud omnis opinione. Vtendũ est etiã & si qua ex aliis ꝓbationũ partibus inciderit. Eæ uero sic sunt collocãdæ. Primũ quidem dicẽtis opinio: Sin id minus poterimus: rerum consuetudines ordinabimus: demonstrabimusq; & hæc quæ dicimus uel & his similia hoc modo fieri consuesse: deinde uero exempla efferemus. Et si qua est cũ iis quæ a nobis dicũt̃: similitudinẽ adducemus. Ea autẽ exempla capiamus: oportet: quæ tum rei cõgruant: tum ipsis auditoribus uel loco uel tẽpore sint ꝓxima. Sin aũt secus sint: debem⁹ ex aliis quæ maxima & notissima sint: accipere. Post hæc uero sententiis utendũ est. Oportet aũt eas partes quib⁹ probabilia & exempla tractata fuerint: in fine cõmentationibus & sentẽtiis terminemus. Et ꝓbationes quidẽ hoc modo ad negociorũ confirmationem adducemus. Si uero narratis rebus cõtinuo sit fides adhibita: probationes ipsas relinquemus. Et a iusti: & legitimi: & utilis: & honesti: & iucundi: & facilis: & possibilis: & necessarii partibus antedicta negocia confirmabimus. Et si quidẽ iustũ inest: id primũ collocabimus. Et per hoc perq; huic simile & per cõtrariũ & per iudicatum iustũ enarrabimus. Et similia iis iustis de quibus loqueris: exempla sunt afferẽda. Habebis aũt ꝑmulta exempla: tũ ex iis quæ priuatim apud singulos iustũ existimant̃: tũ etiã ex iis quæ in ipsa urbe ubi orationẽ habes: tũ demũ ex iis quæ in aliis urbib⁹ iusta duci solent. Cũ uero hæc omnia hoc modo percurrẽtes narrauerim⁹: in ipsiusq; iusti fine sententias cõmentationesq; moderatas & si-

bi inuicem dissimiles attulerimus: Si quidē ea pars lōga sit: eiusq; meminisse uoluerimus: paucis iterabimus. Sin autē mediocris sit: commemoreturq; tunc ubi eam finierimus: aliā quoq; partē adiūgemus. Est aūt id hmōi. Quod iustum quidē est auxiliū nos ferre Syracusanis: satis ex iis quæ dicta sunt: demonstrandū existimo. Quod autem etiā id nobis cōducturum sit: enitar edocere. Et cum rursus eodem modo ut de iusto factitaras utile percurreris: & eius extremā partem uel breuiter iterando uel finiendo absolueris. Itidem aliam partē quæcunq; tibi in manu fuerit: adiunge. Hoc igit̄ modo aliā alii partē addere & orationē cōtexere opus est. Cū hæc uero omnia ꝓsecutus fueris quibus ea quæ persuades cōfirmare queas: Oportet in his de omnibus summatim cū cōmētationib9 & sentētiis coloribusq; demonstres: nō ea efficere & iniustū & perniciosum & turpe & triste admodum fore. Contra uero summatim addendum est: & iustū: & utile: & honestū uoluptuosumq; futurum: si hæc ad quæ eos exhortaris: effecerint. Vbi uero iam satis abundeq; sententiarū grauitate usus fueris: quæ persuades: cōclusione terminabis. Et hoc quidē modo quæ ꝓposita fuerint: confirmabimus. Post hanc autē partē de præoccupatione dicere aggrediemur. Est autē præoccupatio eorū locorū: qui contra tuā dictionē haberi possent præoccupans reprehensio. Oportet aūt quæ ab aduersariis dicunt̄ extenuare: tua uero amplificare: ueluti superius in amplicandi tractatu audieras. Opus est etiā conferas unū uni: cum tuū scilicet maius sit: & plura pluribus: & unū multis: & multa uni. Sic secundū omnē speciē uarietate debemus uti nostra quidē augendo: aduersariorū aūt infirmādo atq; deprimēdo. Et hoc quidē modo præoccupationibus utemur: hæc aūt ubi fuerim9 ꝓsecuti: iterationibus exitū terminabim9: Coloresq; antedictos ratiocinationis uel enumerationis aut electionis aut interrogationis aut ironiæ assumemus. De præoccupatione

q Vod si ad ferendū aliquibus auxiliū suaserimus: Siue priuatis hominibus: siue urbibus: paucis dicere cōueniet. Et si qua iis in auditores siue amicitia siue gratia siue misericordia præcesserit: in mediū referre cōgruum erit. Maxime em̄ omnes iis auxilio esse uolūt: qui tali animo in nos fuerint: Diligūt em̄ eos a quib9 uel ab ipsis uel ipsorū amicis aliquid beneficii: siue ipsi siue alii qui eis curæ sunt uel opportune suscepisse uel suscipere uel susceptum ire crediderint. His autem habēt gratias: qui siue ipsi siue ipsorū amici aut in eos aut in eorum necessarios boni quippiam opportune uel contulisse uel conferre collaturiue putent̄. Si

horum igitur aliquid unũ incidat: Id breuiter doceamus: & ad mi sericordiã redigamus: oportet. Id aũt affatim facere poterimus: si cognouerimus solere omnis in eos misericordia moueri: quos familiari erga se animo esse opinent̃: aut indignos calamitate suspicant̃. Hæc aũt ĩ ijs esse ostẽdes quos misericordia dignos uelis demonstrare. Estq; demonstrandũ eos inique passos: uel pati uel passuros: ubi minus ijs auxilio auditores fuerint. Sin uero hæc in illis nõ sunt: demonstrabis eos omniũ bonorum inopes esse: quorum cæteri omnes aut plurimi sint participes: quiq; nihil unq; boni uel nacti fuerint: uel nanciscant̃ nacturiue sint: nisi auditores hoc tempore ad misericordiam moueant̃. Ex his igit̃ auditores ad misericordiã inducem⁹. Dissuadere aũt ex cõtrarijs locis poterimus eodemq; modo exordiemur: & narrabimus: & probationibus utemur auditoribusq; ostendemus quæ facere aggrediũt̃ esse & præter leges: & iniusta: & perniciosa: & turpia: & tristia: & impossibilia & difficilia ac minime necessaria. In dissuadendo uero idẽ dispositionis modus seruabit̃: qui etiã in suadẽdo. Quobrẽ qui ultro dissuadent: disponere ita poterũt. Qui uero aliorũ suasionibus cõtra dicere uoluerint: primũ quidẽ ea in exordio ꝓponere debent: quibus sint cõtradicturi. In reliquis uero singillatim est exordiendũ. Post singula uero prædictorũ exordia est secũdũ unũquodq; ꝓpositũ maxime demõstrãdũ: minime omniũ ea esse ad quæ aduersarius exhortet̃: neq; iusta neq; quæ his sequunt̃. Hoc aũt facies: ut ostẽdas uel iniusta esse: quæ ille narrat uel ĩutilia uel ijs similia aut iustis cõtraria aut utilibus aut ijs quæ talia esse iudicant̃. Eodem quoq; mõ & cætera quæ inciderint: tractare debebis. Optim⁹ igitur dissuadendi modus hic est. Quod si minus hoc facere cõmode potueris: ex eo quod reliqueris genere dissuadere orando poteris. Vt siquidẽ aduersarius iustũ esse ostenderit: tu uel turpe esse uel inutile: uel difficile: uel impossibile: uel aliud quoduis hm̃õi enitere demonstrare. Sin utile aduersarius esse ostenderit: Iniustũ ipse & si quid aliud opportunũ ad id babueris: demõstrabis. Tua præterea augendo & aduersarij deprimẽdo facies: quẽadmodũ in suasionibus dictũ est. Decet eodẽ quoq; modo sentẽtias cõmentationesq; afferre præoccupationesq; refellere: ac breuiter ad exitum iterare. Præterea quoq; in suasionibus ostẽdendũ est: aut eos quib⁹ auxiliũ ferendũ suademus: horũ amicos esse: quos ad id faciundum exhortamur: aut hoc gratias ijs debere: qui deprecant̃: quibus uero auxiliũ ferre dissuaserimus: eos uel ira uel inuidia uel odio dignos ostẽdemus. In odium quidem adducemus: si ab illis aut ipsos au

ditores auditorumue amicos aut alios qui ijs curæ sint: mali quippiam inique passos demonstrabimus. In iram autē rapiam⁹: si uel auditores ipsos uel ipsorū amicos uel alios qui ijs sunt curæ: indigne neglectos iniuriaue affectos ostendemus. In iniuriā uero contrahem⁹: si summatim indigne fortunatos extitisse aut esse aut fore: Vel si nullius unq̄ boni fuisse inopes aut esse aut futuros: Vel si nunq̄ malorum quippiam passos aut pati aut passuros demōstrabimus. In inuidiam igitur & odium atq̄ iram hoc modo concitabimus. Beniuolentiam uero & gratiam & misericordiam ex ijs poterimus cōparare: quæ in suasionibus dicta sunt. Eas autē ex antedictis omnibus cōtexere ordinareq̄ poterim⁹. Species igit̄ suadēdi & qualis & ipsa sit: & ex quibus constet: & quomodo ea utendū sit: ex his liquido cognoscimus.

Quomodo in genere demōstratiuo sit exordiendum

Vrsum autem laudandi uituperandiq̄ speciē deinceps cōsyderemus. Cum in hoc genere exordiri uoluerimus: ꝓpositiones primum ordinam⁹; insimulationesq̄ dissoluimus: itidem atq̄ in suadendo. Ad attentionem uero exhortamur: tum ex ijs quæ in consultationibus dicta sunt: tum ex eo quod mirabilia illustriaq̄ dicam⁹: & æquitatē nostram eorumq̄ quos uel laudamus uel uituperamus: facinora demonstremus. In huiusmodi enim causis ut plurimum non disceptationis: sed ostentationis potius causa orationem habere consueuimus. Primum autem exordia eodem modo constituemus qui in deliberatiuo a nobis genere demonstratus est. Post exordiū uero partiri debemus & ea quæ extra uirtutem sunt: & ea quæ in ipsa uirtute bona consyderātur hoc modo. Externa quidem bona in bonam ualitudinē & robur & formæ dignitatem & diuitias: uirtutem uero in sapiētiam: iusticiam & fortitudinem illustrisq̄ disciplinas distribuimus. Hoꝝ autem quæ in uirtute posita locataq̄ sunt: iure laudant̄: Extraria autem subducuntur. Robustos naq̄ & pulchros & nobilis atq̄ locupletes nequaq̄ laudare sed dicere beatos cōuenit. His aūt diligenter consyderatis: post exordia de genere primū dictionē ordinabimus. Hoc em̄ primum hominib⁹ ac reliquis animalibus clarū inest uel obscurū. Proinde recte quidē aut hominē aut aliud tale animal ex genere cōmemorabimus. Cū uero aut affectum aut rē aut orationē possessionemue laudare uoluerimus: cōtinuo ex ijs quæ honesta adsunt nō absurde laudabimus. A genere autem laudare ita cōuenit. Si quidē progenitores insignes fuerint: debem⁹ omnis ab initio ad eū usq̄ quāue laudatū uolum⁹: resumere: & ī singulis ꝓgenitorib⁹ claꝝ aliq̄d sūmatim apponere. Q̄d si primi industrij

insignesq̃ fuerint: Reliquos uero nihil oratiõe dignum gessisse cõtigerit. Primos quidem illos eodem modo ꝓsequemur: ignauos autẽ atq̃ degeneres omittemus: ea usi cauillatione: quod propter maiorum multitudinẽ nolimus auditoribus orationis longitudine graues effici: præsertim cũ nemini sit obscurũ qui ex bonis clarisq̃ parentibus nati sunt: eos cõsentaneæ fieri suis maioribus nõ dissimiles. Sin autẽ ueteres progenitores obscuri fuerint: qui uero proxime extiterunt illustres: ab ijs est laus generis capienda: dicendumq̃ ut de illis quidem longam repetere quandã orationem superuacaneum admodum fuerit. Sed si eorum laudes referant̃: qui proximi his qui laudant̃: extitissent: plane & hi quoq̃ boni probiq̃ uiri ostendent̃: quodq̃ perspicuũ sit: horum maiores industrios quosdam insignisq̃ extitisse: haud nãq̃ uerisimile uideri huiusmodi homines honestos & bonos esse: qui ex improbis ꝓgenitoribus nati essent. Vbi uero nullus maiorũ sit splendor: dices ipsum in se generosum esse: colligesq̃ eos omnis ingenue natos esse: qui ingenitam sibi uirtutem habent. Et eos alijs quoq̃ omnibus longe antecellere: qui suos ꝓgenitores laudant: Permultos eñ qui ex claris maioribus nati essent: degeneres extitisse. Addesq̃ quod de huius nunc & nõ de ꝓgenitorũ præconijs agat̃. Eodẽ autem modo in uituperationibus origo generis in improbos maiores referenda est. Et ita laudando ac uituperando quæ ad genus pertinẽt: ordinabimus. Et si quid illi de quo loquimur: præclarũ fortuna cesserit: hoc dumtaxat tuebimur: ut ea quæ ætati cõueniunt: enarremus: & id quidẽ haud prolixe. Pueri nãq̃ tam sua ingenio q̃ eorũ qui ipsis præfuerint diligentia: honesti: pudici sunt. Quare breuis de ijs est habenda oratio. Cũ hunc aũt modũ percurreris: habita ad posterũ cõmentatione atq̃ sentẽtia: debes hanc partem in adolescentis ætatẽ terminare. Et ꝓpositione deinde facta aut eius qui laudat̃: res gestas aut mores aut studia amplificabis: quẽ admodũ ab initio in demõstratiuo genere prius diximꝰ: Exponesq̃ ab hoc quem ipse laudas cum esset hac ætate aut per hunc: aut per studium: aut ex hoc: aut huiꝰ gratia: tum hoc: tum illud præclarũ facinꝰ gestum fuerit. Oportet & cæterorum quoq̃ iuuenum præclara facinora colligendo cõferre: & huius lõge ijs maiora esse ostẽdere. Illorum quidem quæ minima sunt: huius autem quẽ tu laudes: quæ maxima sunt: enarrando. Conuenit autem & quæ apud alios res illustres parum pro dignitate collatæ fuerint: eas abs te dicendo itidem magnas demonstrari. Et semper res ita comparando augẽdæ & exornãdæ sũt. Et ubi & q̃s iuuenis ita philosophus

unq̃ fuit: qui uel senior magnũ adeo incrementũ habuerit? Et qui adeo robuste Gymnasiorũ labores perfert: uæhemẽter is philosophiæ studium & industriam adamabit? Et hoc quidẽ modo similitudine & collatione usi amplificabim9. Cum uero quæ circa ætatem adolescentis consyderant: absoluerimus: in fine huius partis sententias cõmentationesq̃ locabimus. Et aut quæ dicta sunt breuiter iterantes: aut ad postremã partẽ finiẽtes. Rursus ubi ꝓposuerimus: quæ gesta sint ab ipso uiro quẽ laudam9: de iusticia primũ dicere aggrediemur: quã eodẽ modo ut in superioribus exornantes: ad prudentiã si fuerit: descẽdemus. Et hanc eodem quoq̃ modo absoluẽtes: fortitudinẽ si fuerit: proponemus: quã eadẽ amplificationis ratione item percurrentes cũ ipsius finem partis attigerimus: & omnia genera prosecuti sumus: summatim quæ antedicta fuerint iterantes exitũ uel sententia uel cõmentatione toti orationi apponemus. Cõgruet aũt laudibus: nominibus etiã multis circa unũquodq̃ uti: & splendidã facere dictionem atq̃ magnificam. Eodẽ quoq̃ modo cũ de nequã hominib9 oratio nobis erit: uituperationes cõstituemus. Oportet aũt nullis in eũ utamur cauillis quẽ carpimus: sed ipsius dũtaxat uitam enarrem9. Sermones eñ longe magisq̃ iocosæ obiurgatiões atq̃ cauilla & auditoribus persuadent: & ægritudine quos uituperamus afficiũt. Nam hmõi quidem sales ad Idæam uel ad substantiã referunt. Sermones uero sunt ingeniorũ morũq̃ ueluti imagines. Cauẽdũ est etiam ne res turpis nominibus appelles turpibus. Id eñ affert grauitati calũniam. Sed quæ hmõi sunt: tanq̃ per ænigma significabimus: & aliarũ rez nominibus rem ipsam manifestabimus. Debemus aũt in uituperationibus ironia uti: & in ijs aduersariũ deridere: quib9 ille maxime exultat. Et priuatim quidẽ paucisq̃ præsentib9 eũ dehonestare. In uulgus autẽ & multitudinẽ cõmunis maxime uituperationes maledicere. Vituperationes uero eodẽ modo poterimus: quo etiã & præconia & augere & extenuare. Itaq̃ haz specierũ ex his quæ superius dicta sunt: usum omnẽ intelligemus.

De accusatione & quæstione

Eliquũ est ut accusandi quærẽdiq̃ præcepta peragamus: quæ rursus queadmodũ in iudiciali genere dictũ est: cõponemus: ordinabimus: percurremus. Primum igit̃ in exordijs rem de qua fit accusatio uel defensio: proponemus: ut etiam in alijs præmissis speciebus. Ad attentionẽ autem ab ijsdem locis exhortabimur: quos in suadendo dissuadendoq̃ docuimus. Itẽ etiã de beniuolentia idẽ quoq̃ modus seruandus erit: qui in deliberatiuo genere præmissus est. Nam is cui auditores beniuoli sunt: ex

præterito aut præſenti tempore. Et is ne calumnia affectus ſit: ad eos irritandos uel in ſe uel in rem ipſam uel in orationem beniuo/lentiam captabit: eodem modo ut illic docuimus. Is uero in quē neq; beniuoli auditores neq; infeſti fuerint: beniuolentiam capta/re poterit ex præterito præſentiue tempore: uel per ſeipſum uel per rem uel per orationem. Ille aūt qui apud auditores calumniæ ob/noxius factus fuerit: partim mixtim: partim priuatim beniuolētiā captabit. Hic igitur modus erit per quē beniuolētia cōparabitur. Enīuero ij aduerſus quos neq; bono neq; malo animo auditores fuerint: paucis ſunt laudandi: & aduerſarij uituperandi. Oportet aūt eos ab ijs laudare: quæ uidenť maxime auditorū intereſſe. Di/co aūt ciuitatis ſtudioſum amicorū obſeruatorē gratū: miſericor/dem: & ſimilia. Aduerſarios aūt ab his uituperare: quibus audito res ad irā irritanť: Hæc aūt ſunt: ciuitatis inimicus: amicorum ho/ſtis: ingratus: immitis: & hmōi. Opus eſt etiā laude iudices deleni/re: quod iuſti iudices graueſq; ſunt. Aduerſariorum præterea defe/ctus ſicubi tibi minores extiterint: ſiue ad dicendū ſiue ad agendū ſeu ad aliud quicq; in diſceptatione uerſeť: erunt oratione cōplectē di. Et iuſtum præterea & legitimū & utile & quæ deinceps ſequūť inducenda. Cum iudices igiť neq; bono neq; malo animo in nos fuerint: ex his beniuolentiā captabimus. Si quis uero in calumnia ſit: idq; ex præterito tēpore & circa orationē ſcire ex antedictis po/terimus: quo pacto inſimulationes ſoluere oporteat. Qđ ſi ex præ ſenti tempore calumnia fuerit: neceſſe eſt circa ipſum hominē eam fieri: aut ſi ineptus præſenti cōtrouerſiæ: aut ſi criminibus ſubcon trarius: aut ſi ꝓ cōfeſſo accuſationi obnoxius uideať. Ineptus qui/dē fuerit: ſi aut iunior aut ſenior pro alio diſceptet. Subcontrarius uero eſſet: ſiquis robuſtus imbecillum uerberationis accuſet. Aut ſi quis cōtumelioſus cōtumeliæ temperantē inſimulet: aut ſiquis admodū pauper hominē ditiſſimū pecuniarū agens in iudiciū de/uocet. Itaq; hmōi hoīes ſubcōtrarij criminibus ſunt. Pro confeſſo autē erit: ſiquis fortis robuſtuſq; exiſtens ab infirmo & imbecillo uerberationis accuſeť: aut ſiquis fur exiſtimatus furti reus in iudi/ciū arceſſatur. Vt aūt oīa uno cōplectamur uerbo: ij quorum mo/ribus ſimilis eſt hominū opinio: uidebūť criminib⁹ eſſe obnoxij. Circa ipſum igitur hominem ex inſtanti tempore calumniæ huiuſ modi fieri poterunt. Circa rem autem eæ contingent: ſiquid aduer ſus domeſticos amicos: aut aduerſus hoſpites: aut in ſuos uel de prauis uel de turpibus rebus negocia afferat: hæc enim infamiam diſceptantibus afferunt. Quemadmodum igitur eas inſimulatio/

nes sumꝰ dissoluturi: deinceps ostēdam: Duo esse cōmunia in omnibus elementa existimo: Alterum quidem ut quibus rebus correpturos iudices aduersarios putes: his eos præueniens corripias. Alterum uero est: si res in aduersarijs quidem maxime: sin id minus in alios quosdam trāsferas: ea usus cauillatione ꝙ non ex sententia tua sed ab aduersarijs coactus in certamen descenderis. In unamquāqꝫ uero calumniam hæc argumentari conuenit. Iunior quidem causabit̃ aut seniorum aut amicorum qui pro se disceptēt solitudinem: aut criminum magnitudinem: aut temporis præscriptionem: aut rerum multitudinem: aut aliud quid huiusmodi. Si uero habueris pro alio dictionem: dicendum erit te amicitiæ gratia aduocatū fieri: aut aduersarij motum inimicitijs: aut quia negocijs interfueris: aut ob utilitatem publicā: aut quia is cui patronus uenis: & ab omnibus est desertus: & iniuria præmitur. Quod si crimini pro cōfesso obnoxius: uel subcontrarius accusationi effici uideatur: cum præoccupatione utendum est: tum etiam dicēdū ut neqꝫ iustum neqꝫ legitimum neqꝫ utile sit: ex opinione ac suspitione ferre prius sententiam ꝙ̄ res fuerit audita. Quæ igitur circa ipsum hominem sunt: hoc pacto insimulationes diluemus. Eas uero quæ circa rem sunt: ita repellemus. Causa in aduersariū reijciemus: uel si maledictū ei crimini demus: uel si iniuriā aut cupiditatē aut pertinaciam aut irā prætendamus: quod nullo alio modo ius consequi possibile possit. Priuatas igitur calumnias apud iudices ita diluemus. Communes uero omnibus speciebus soluere poterimus: queadmodum in superioribus dictum est.

e Xordia uero in genere iudiciali eodē modo collocabimus sicuti etiam in deliberatiuo. Eadem etiā ratione narrationes exordio coniungemus: quas uel particulatim probabiles esse iustasqꝫ ostendemus: Aut ipsas separatim tanꝙ̄ in unum corpus ordinabimus. Deinde uero erit confirmatio: quā si quidē rebus ipsi aduersarij contradixerint ex probationibus. Sin autem cōsenserint: ex iustis & utilibꝰ & his similibus cōfirmare debemꝰ. Collocāda sunt ex ꝓbationibꝰ primū quidē testimonia: & si quæ nobis ex quæstionibꝰ cōfessiones fuerint. Demū uero si nullo mō uerisimilia ea fuerint: sentētijs & cōmētationibus: Sin aūt nō oīo uerisimilia ꝓbabili: demū exemplis & cōiecturis & signis & argumētis: demū uero cōmentationibꝰ & sentētijs cōfirmare debemꝰ. Qđ si uerisimilia fuerint ꝓbatiōes qdē omittemꝰ. Iustis aūt queadmodū in antedictis utemur. Et hoc qdē mō cōfirmabimꝰ. Post

De exordijs ī genere iudiciali

confirmatione aut ubi ea quæ in aduersarios sunt collocauerim⁹: præoccupabimus eas res quas uerisimile fuerit aduersarios dicturos. Et siquidem aduersarij rem negarint: probationes illas a nobis dictas amplificabimus: quas uero illi dicturi sunt reprehendemus & extenuabim⁹. Si uero fateant & legitima & iusta esse: quas secundum scriptas leges a nobis inductas ostenderimus: enitēdū est: ut his simul leges quas & iustas & honestas & cōducibilis uniuersæ reipublice plures uēdicarint: talis etiam eas esse ostēdamus. Quas aūt aduersarij induxerūt: eas cōtra habere demonstremus: qđ minus cōmode hæc dici quiuerint: iudices cōmonefaciēdi sunt eos nō de lege sed de re iudicare: quodq₃ iurati sint secūdū leges latas sententiā latū ire. Et doceas haud hoc tēpore decere leges: sed in cōstitutis diebus eas ferre. Sed si contigerit rem ijs legibus agitari: quæ inique esse uideant: dicēdū erit nō legem rem hmōi: ueꝝ iniquitatem esse. Cū lex quidē ad utilitatē ferat: hæc aūt afferat ciuitati perniciē. Dicendū etiā erit: haud cōtra leges facturos si huic legi cōtrariā sniam tulerint: sed leges potius laturos ne sit improbis iniquisq₃ decretis utendū. Oportet aūt ad id collectionē afferre: qđ nulla lex ꝓhibet reipublicæ benefacere: sed improbas leges auctoritate priuare: aliud nihil esse: q̄ ciuitatē beneficio donare. Quascunq₃ igit ex ijs legibus quæ nullā ambiguitatē cōtinent: habuerimus ex talibus præueniētes abunde cōtradicere poterimus. De ambiguis uero legibus si iudices ita senserint: ut tibi expedit: oportet hæc demōstrare. Qđ si iudex dicat: queadmodū aduersarij: cōdocefaciēdus est legūlatorē non hoc sensisse qđ ab illo dicit: quodq₃ cōducit ipsis iudicib⁹ legē ita dicere. Verū si nullo mō possis in cōtrariā sniam cōmutare: ostēde aliud nihil posse cōtrariā legē dicere atq₃ ipse dicas. Et quo quidē pacto oporteat uti legib⁹: ex ijs quæ dixim⁹: abūdabis. Sūmatim uero si peccasse oīno fateant: & ex iusti tñ & legitimi partib⁹ defensionē parent: ex his ea sunt cōfutatione præuenienda: quæ dicturi illi uideant. Sin aūt peccasse fateant: & sibi tamē ignosci postularint: sic talia oportet cōfutare: Primū quidē dicēdū erit: deterioris esse moris: quodq₃ tunc illi crimē in imprudentiā reijciunt: cū se deprehensos intueant. Proinde si huic ignoscitis: alios itē omnis supplicijs atq₃ cruciatibus liberabitis. Dic etiā & illud: si eos qui peccasse cōfitēt: absoluetis: quo pacto inficiantis cōdēnabitis? Dicendū etiā erit: & si imprudēter errauit: nō tñ decet me ob huius imprudentiā detrimēto affici. Prætereа dicet cū neq₃ legūlator imprudēter delinquētib⁹ ignoscit: eo neq₃ a iudicibus qui secundum leges iudicant: ignosci iure potest.

Ex his igit̃ atq; similibus eos q̃ sibi secundũ postulãt cõfutare pote rimus: sicuti etiã ab initio exposuimus. Vt compendio autem utar quæcũq; sint aduersarij dicturi: & ad probationẽ & ad iuris sui par tes afferendas: & ad ueniã postulandã ex antedictis præoccupabi/ mus. Post hanc aũt causam tota est oratio per enumerationẽ sum/ matim repetẽda. Et breuiter si fieri potest: iudicum animi in aduer/ sarios quidem: uel ad odiũ: uel ad iram: uel ad inuidiã: in nos autẽ ad beniuolentiã: uel gratiã: uel misericordiam cõmouẽdi. Quibus autem rebus hoc fiat: in deliberatiuo genere in suasionib⁹ & dissua sionibus diximus: Ac rursum in defensionis specie ad finẽ percurre mus. Orationis igit̃ principiũ in iudiciali genere siquidẽ accuse/ mur ita componemus & ordinabimus. Si uero defendamus: exor/ dium quẽadmodũ & in accusando cõstituemus. Est aũt res quarũ accusamur quibusq; accusator scientiã auditorib⁹ fecerit: relinque mus: Quibus uero opinionem reliquerit: hasce ubi post exordiũ proposuerimus dissoluemus. Testesq; & quæstiones & iuramenta refellemus: quẽadmodũ antea audisti. Et siquidẽ res credibiles fue rint: poterim⁹ ipsa℞ respõsionẽ in ei⁹ qđ relictum sit locũ trãsferre. Quod si testes per quæstiões fidem fecerint: aut in orationẽ: aut in negocium: aut in quodcũq; aliud fuerit: in aduersarijs maxime ue/ risimile: ipso℞ est respõsio transferenda. Si uero aut cõtra utilitatẽ publicam: aut cõtra cõsuetudinem accusator te fecisse criminet̃: de/ bes defendere: Id maxime esse utile quod ab eo crimini dat̃. Vel si id minus potueris: dices ut neq; abs te ab ijs q̃ tibi sint similes: aut quod nõ hoc modo huiusmodi res geri cõsueuerit. Probabile igit̃ ita solues: Exemplũ uero debes primũ si potes demõstrare: id haud quaq̃ esse criminatiõi simile: Vel aliud tibi ex cõtrarijs præter ue/ risimilitudinẽ exemplum ferẽdum esse. Cõiecturam aũt potes con futare: si dicas q̃bus causis cõtraria significare cõtigerit: Sentẽtias uero atq; cõmentatiões aut improbabilis aut ambiguas ostendas oportet. Signa aũt nõ eius solum cuius ipse sis accusatus: sed rerũ plurima℞ signa esse ostende. Et ea quidẽ quæ ab aduersarijs dicta fuerint: in cõtrarium aut ambiguũ cõuertentes poterimus hoc mo do improbare. Si uero quo℞ nos accusator criminatur ea fecisse fa teamur: Idq; ex iusti & legitimi partibus defendere pergamus: ma gis legitimas res nostras iustioresq; demonstrare elaborabimus. Quod si minus cõmode fieri potuerit ad imprudentiã casumq; de fugiemus: Iacturasq; paruas esse ostendemus. Et ignoscendum no bis esse argumẽtabimur: demõstrantes q̃ omniũ quidem hominũ p imprudentiã derelinquere cõmune sit: sed afficere iniuria impro/

boꝝ esse ꝓpriū. Dices etiā & æquū & bonū esse & iustū & cōduci/
bile ijs ignoscere q ꝓ imprudētiā deliquerit. Neminē em̄ hoīm scire
si qd aliqñ sibi huiusmodi euentuꝝ sit. Ostēdendū est etiā si qd ad/
uersari⁹ ipse aberrauerit: & ueniā tn̄ cōsecut⁹ sit. Post hæc eæ præoc
cupationes sequuntur: quæ ab aduersarijs dictæ sunt: Harum igit̄
alias satis superq; a rebus ipsis soluere poterimus. Sed si calumniē
tur scriptas nos orationes recitare: aut quo eas recitemus meditari
aut mercede cōductos patronos fieri: ad hæc talia cōtraueniam⁹:
oportet: dissimulandoq; dicamus minime omniū lege prohiberi:
aut se scripta aut illum nō scripta loqui: lege nāq; talia patrare nō
permitti: loqui uero ut quisq; uelit facile sim. Dicēdum quoq; erit
usq; adeo aduersarij delicta uel ipsius eius sententia permagna esse
ut existimet me nunquā digne in se accusando satisfacere posse: nisi
quæ dicturus essem & antea scriberem: ac multum temporis medi/
tatus sim. Ad scripturaꝝ igit̄ orationū calumnias sic occurrere po/
terimus. Si uero dixerint nos discere meditariq; dicendi facultatē:
confitebimur id quidem: dicemusq; nos quidē quos animis disce/
re neq; calumniatores neq; cōtentiosi certe sum⁹. Tu uero qui ora/
toriam tenes: cum hoc tempore: tum sæpe alias nos calumnijs cir/
cumuenire deprehensus es: quare cōducere ciuibus uidetur ut & il/
le oratoriam discat: Non enim sic malum neq; insimulatorē eū fo/
re. Eodem quoq; modo si quis nos mercede conductos causarum
patronos dicat & fatebimur & cauillabimur: huiusq; rei auctorem
accusatorem nostrum ac reliquos om̄is demonstrabimus. Merce/
dum autem species diuidemus: dicemusq; alios pecunijs alios gra
tijs: alios supplicijs: alios honoribus aduocatos assistere. Te igitur
gratijs id obire muneris ostende. Aduersarium uero dicito ne par/
uo quidem precio aduocatum assistere. Eum nāq; ut aliquid argē/
ti iniuste capiat: nō autem ne persoluat in iudiciū ire. Idem quoq;
modus seruandus est: si quis nos aut aliquos edocere dixerit: qui
controuersijs apud iudices utantur: aut iudicialis orationes cōscri
bere. Nam & alios & oīs ostēdes pro uirib⁹ adiumēto amicis esse:
& docendo quidem & cōsulendo: Et artificiosissime in huiusmodi
rebus occurres. Oportet autem & circa interrogatiōes atq; respon
siones: quotquot in huiusmodi speciebus inciderint: ne nos negli/
gentia ulla capiat. Sed quæ respondeo cōcedantur quæq; negent̄
sunt cōsideranda. Concessiōes igitur sunt huiusmodi. Mihi filium
enecasti. Enecaui equidē. Nam ille in me prius distrinxit gladium.
Filiū mihi pulsasti. Pulsaui equidē. Iniuria em̄ in me prius man⁹
iniecit. Mihi caput confregisti. Confregi equidē. Nam noctu impe

130

tum in meã fecisti domũ. Talis igitur concessiones legibus freti nõ nunq̃ facimus: huiusmodi uero negationes legẽ declinant. Mihi filiũ occidisti: Non ego quidem: sed lex occidit: Hæc autem õmia ita oportet respondere. Cum duarũ legum altera iubet hoc faciundũ: altera nõ uetet: Quæ igitur in aduersarios dicẽda sunt: ex his omĩbus colliges. Post hæc autem eorum quæ antedixerimus: iteratiõe breuis est admonitio adhibẽda. Ea uero est utilis omĩ tempore: q̃obrem & singulis in speciebus ea iteratione utendum est. Verum in accusationibus maxime & defensionibus ea congruit. Itidẽ quoq̃ in suasionibus atq̃ dissuasionibus. Neq̃ solum ea hic cõmemorare: quæ ante dixerimus: queãdmodum in laudãdo & uituperãdo: uerũ etiam animos iudicum in beniuolentiã nostram conciliare: & in aduersarios cõcitare debemus. Hanc uero iteratiõẽ in oratiõis partibus postremã cõstituimus. Hæc eĩ facit ut reminiscaris summatim: quæ dicta sunt enumerando: aut ratiocinando: aut interrogando: tua quidem quæ optima sunt. Aduersariorũ autẽ quæ nequissima siquidem interrogatiõis figura uti uolueris. Cuiusmodi aũt unumquodq̃ horum sit: ex ĳs cognoscere possumus: quæ superius dicta sunt. In beniolentiam uero nostram iudices conciliabimus: & in aduersarios cõcitabimus: ex ĳs beneficĳs ut etiam in deliberatiuo genere summatim ostendimus: quib⁹ nos aut amici nostri ipsos a quibus iniuriã suscipimus: ipsorũue necessarios seu iudices ipsos uel eos qui eis curæ sunt: siue affecerimus: siue afficimus: siue sumus affecturi. Et si ipsis dixerimus nũc tempus esse referendarum pro susceptis beneficĳs gratiarũ. Et si eos in commiserationem si opus fuerit adduxerimus. Hoc autem eo faciemus: quo nostram in auditores beniuolentiam demonstremus. Et q̃ indigne ob ea quæ male passi fuerimus: aut patimur: passuriue sumus: miseria præmimur: nisi hi nobis adiumento fuerint. Si uero nihil nobis absit: huiusmodi cõmemorabimus: quibus bonis priuati fuerimus: aut priuamur: aut priuabimur: ubi iudices nos negligerint: Seu ut nunq̃ boni quippiã nacti fuerimus: aut nãciscimur: aut nacturi sumus: nisi ab his auxiliũ meruerimus. Ex his nãq̃ cõmiseratiõnẽ nos dignos cõstituemus: & auditores nobis conciliabimus. Aduersarios uero calũnĳs circũuentos in inuidiã & odiũ apud auditores ex horũ cõtrarĳs adducem⁹ cũ ostenderim⁹ ab his aut horũ amici auditores ipsos ipsorũue necessarios mali q̃ppiã indigne passos aut pati aut passuros. Ex huiusmodi eĩ rebus ad odiũ & irã in aduersarios rapienẽ. Sin aũt hæc fieri cõmode nequerint: ea ĩ unũ redigemus: quib⁹ auditores in aduersarios ad inuidiã concitem⁹.

Inuidia nanq̄ propinqua est odio. His autē summatim inuidebit. Si eos indigne fortunatos & ab auditorib9 aio alienos ostēderim9 percurrentes q̄ multa bona iniuste passi fuerint: aut patiunt̄ passuri ue sunt: aut q̄ nunq̄ nulli9 boni indiguerint: uel indigēt uel indigebunt: aut q̄ in nihil unquā mali inciderint seu incidunt: sed incident: nisi nūc a iudicibus puniant̄. Ex his igit̄ rebus auditorꝝ nobis animos ad beniuolentiam in conclusionibus constituere & in aduersarios contra commouere poterimus. Ex omnibus uero supradictis accusationes defensionesq̄ q̄ aptissime ordinabimus.

De quæstionis specieb9

qVærendi autē species separatim quidē ipsa raro cōstituit̄: sed aliis speciebus cōmiscetur: & aduersus cōtradictiones maxime est utilis. Verumtamē ne huius nos ordo lateat si qn̄ uel oratio uel uita hominū actio aut ciuitatis administratio quærenda cōtingeret. Item etiam hac de parte summatim percurram. Est igit̄ quærentib9 eodem quasi modo exordiendū sicuti etiā calumnia circūuentos: oportet: docuimus. Quare cum idoneas in principiis causas attulerimus: quibus id recte facere uideamur: Ita ad quærendū ueniemus. Causæ aūt congruent in ciuilibus quidem cōuentibus: quod aut cōtentiōe quadā quinpotius ne auditores lateat id facimus. Demū quod nobis hi prius molesti fuerint: In priuatis uero uel inimicitias uel paruas eorꝝ q quærunt̄ cōsuetudines: uel in eos ipsos beniuolentiā: uel ut quæ agūt remittentes nō amplius hæc faciant proferre oportebit. In publicis aūt si legitimū & iustum & publicam utilitatē proferemus. Ex his aūt & his similibus exordio cōstituto: ac singulis deinceps propositis: aut dictis: aut gestis: aut cogitatis quæremus: Eaq̄ demōstrabimus & iustis & legitimis & priuatis & publicis utilitatibus aduersari. Et oīa demum cōsiderabimus si quo in loco ipsa sibi uel moribus proborum hominū officiisue dissentiūt. Sed ne ī singulis enarrādis longiore utamur oratione: quo pluribus illustrium studiorum: aut rerum: aut uerborꝝ: aut consuetudinum res eorum quos quærimus aduersari ostenderimus: eo ipsos obscuriores apud auditores cōstituemus. Opus est autem non tristi & acerbo quodam sed miti māsuetoq̄ uultu quæramus. Hoc enim modo uerisimiliores reddentur apud auditores habitæ orationes. Et oratores ipsi nullum de se relinquent insimulationi locum. Vbi uero diligenter oīa quæsieris atq̄ amplificaueris: oratiōis exitum breui iteratione terminabis. Et ut eorꝝ quæ dicta fuerint auditores reminiscātur efficies. Has igitur species ubi hoc pacto cōstituerimus: pulcherrime ipsis uti poterimus.

 131

Peroratio antedictorum omniũ per enumerationem & amplificationem.

o Pus est præterea orando & scribẽdo in id q̃ maxime enitamur elaboremusq; ut pro rerum natura uerba accommodemus: & ita nosmetipsos trita consuetudine his cũctis exerceam⁹: ut eorum usus nobis in promptu sit: Atq; ut ex arte quidem dicere possim⁹: tum in priuatis publicisq; disceptatiõibus: tũ ijs etiam in sermonib⁹ quos aduersus alios habuerimus: plurima hinc & artificiosissima adiumenta suscipiemus. Elaborandum est etiam ut non circa uerba orator dumtaxat: uerũ etiam circa uitam quam antedictis speciebus exornet atq; magnificet suam diligentiam omnem studiũq; accommodet. Nam uitæ compositio & ad suadendum & ad boni & æqui uiri existimationem adipiscendum conducit plurimũ. Primũ igitur diuidendæ sunt scd'm omnem disciplinæ distributionem: quid primũ: quid secundum: quid tertiũ: quid quartum tractandum sit: Demum ea tibi sunt præparanda: quæ circa auditores attendunt: de quibus in exordijs docuimus. Enimuero beniuolẽtiam a persona tua captare poteris si promissis insistas: & eosdem amicos in oẽm uitam tueare: neq; in alijs actionibus inconstans esse: sed ijsdem semper uti uideare. Attẽti autem fient auditores si ijs in negocijs uerseris: quæ & magna & honesta sunt multisq; conducant. Cum uero beniuolos auditores reddideris: ubi ad negociorum expositionem abs te deuentum est: quæcunq; propulsationem malorum: bonorum autem continent exhibitionem: facile apud illos admittuntur: quæcũq; uero secus sunt reijciuntur. Sed pro celeri & apta & uerisimili narratione: hæc sunt tibi faciunda. Celeriter autem absolues si non omnia uolueris simul agere: sed prius primo & quod reliqui est deinceps. Dilucide uero si non statim relicta actione in alias res prius transieris: q̃ illam absolueris. Verisimiliter autem si nihil a tuo more alienum agas. Item si nõ eosdem finxeris & inimicos tibi & amicos esse. Ex his autem probatiõibus eas assumem⁹: de quibus ita scientiam ad præficienda negocia tenemus: ut eam alijs interpretari & explicare possimus. De quibus autem scientiam nõ habemus: eas prout sæpius accidere solẽt assumemus. Tutissime naq; in huiuscemodi rebus egeris: si cõsuetudinẽ seq uolueris. In certamine uero cõtra aduersarios siqdẽ orone cõtẽdit: ex ijs quæ dicta sunt nostrã cõfirmationẽ faciem⁹. Sin ꝟo cõtractib⁹ hoc faciem⁹ si scd'm leges & nõ scriptas & scriptas cum testib⁹ q̃ optimis ac tpe præfinito eos cõfece-

Beniuolẽtia

Attenti

Beuiuoli

rimus. Ex conclusione uero eorum quæ dicta fuerint: reminisci au/
ditores faciem⁹: si quæ gesta sunt summatim rursum dicimus. Ex
ijs autem quæ agimus ita commonebimus quandocunq; eadē ne/
Beniuoli gocia uel similia prioribus tractemus. Beniuoli autem nobis erunt
auditores: si ea gesserimus quib⁹ aliquid beneficij suscepisse aut sus/
cipere aut suscepturi uidebūtur. Magnas autem res geremus: si ea
negocia tractauerimus quæ multorum sint bonorum causa. Hoc
igitur modo quæ ad uitam pertinent præparanda sunt. Ex priore
autem instituto circa orationem est exercitatio adhibenda. Sacri/
ficia uero uti præmissum est faciemus ad deos quidem pie: ad sum/
ptus autem moderate: ad spectacula uero splendide: ad ciues autē
utiliter. Et aduersus immortalis quidem deos ea habebūt pie: si pa
trio more sacrificemus. Ad sumptus autem moderate: si non quæ/
cunq; missa fuerint: ab ijs qui sumptibus præsunt consumantur.
Ad spectacula uero splendide: si magnifico sint apparatu constitu/
ta. Ad ciues autē utiliter: si & equites & grauiores armaturæ pedi/
tes belle instructi pompam celebrent. Quæ igitur hoc modo mor/
tales in deos fecerint: pie certe fecerint. Eos autē amicos compara/
bimus qui sint nobis moribus non dissimiles: & quibus eadē quæ
etiam nobis conducant: & quibus magnis in rebus communis no
biscum fortuna sit: Talis enim amicitia prædurat maxime. Socios
autem eos facere debemus: qui & iustissimi sint & nō mediocri ua/
leant potentia: & in proximo habitent. Hostis autem eos facie/
mus: qui horum sint cōtrarij. Suscipiendum autem bellum in eos
est: qui rempublicam: aut eius siue amicos siue socios iniuria uiola/
re moliuntur. Præsidia autē habeamus oportet: aut nostra: aut so/
ciorum aut hospitum causa. Et primo quidem nostra: demum so/
ciorum: tertio uero hospitum. De tributis autē id quidem est opti/
mum: quod a priuatis prouētibus ac possessionibus proficiscitur:
Secundū uero a censibus: Tertium autē a pauperibus: qui sua cor/
pora ministerijs præbent. Ab opificibus autē arma: a locupletibus
uero pecuniæ. De administratione autē reipublicæ popularis qui/
dem principatus est optimus: in quo leges optimatib⁹ honores di/
Plæbs stribuit. Plæbs uero neq; dandis priuatur suffragijs: neq; ferendis
quidē sententijs. Proxima uero illa est in qua leges a ditioribus af/
fici contumelia plæbē non sinunt. Principatus aūt paucorum duo
sunt genera: Aut enim est ex amicitia & societate quadā: aut a cen/
sibus. Necesse autē est socios faciamus cum ciues minus ex sese po/
tentes sunt: qui tum solum: tum oppida tueantur: aut hostibus re/
pugnēt. Est autem societas omittenda: cum aut eam facere non sit

opus: aut socij longe a nobis distent: neq; potentes sint qui oportune adsint. Ciuis aũt bonus est qui amicos ciuitati utilissimos comparat: Inimicos uero & paucissimos & infirmissimos quiq; sine ulla priuatorum bonorum publicatione prouentus comparat q̃ plurimos: & qui sese iustissimum præbẽs eos in quæstionem agit: qui rerũpublicarum aliquid per iniusticiam uiolat. Largitionibus uero utuntur om̃es: aut quoniam aliquid inde sperant commodorũ: aut quo susceptorum beneficiorum gratiam referant. Obsequuntur autem omnes aut lucri: aut honoris: aut uoluptatis: aut timoris gratia. Commutationibus uero utuntur omnes aut sponte aut inuite. Omnes enim actiones aut ui: aut suasione: aut fraude: aut occasione perficiuntur. In bello autem uincitur: aut fortuna: aut corporum multitudine robustitateue: aut pecuniarum copia: aut oportunitate locorum: aut uirtute sociorũ: aut consilio & calliditate impatoris. Socios uero derelinquẽdos putant: aut maiore utilitate: aut belli solutione. Iuste autem agere est communis sequi utilitatis cõsuetudines: parere legibus priuataq; pacta seruare. Conducit autem corpori quidẽ bona habitudo & formæ dignitas: aut uires & bona ualitudo. Animo uero sapientia: prudentia: fortitudo: temperantia: iusticia. His autẽ utrisq;: pecuniæ & amici. Inutilia uero sunt horum contraria. Plurimum uero utilitatis affert bonorum ciuium multitudo.

Sapiẽtia
Prudẽtia
Fortitudo
Temperãtia
Iusticia

Francisci Philelfi Præceptorum Rhetorices Aristotelis de Causis ciuilibus ad Alexandrũ regẽ Macedonũ e græco in latinũ traductio: Fœliciter explicit.

Ad magnanimũ & illustrissimũ principem Philippum Mariã Anglum inclytum Mediolanensiũ ducem: Francisci Philelfi in traductionẽ Apophthegmatũ Plutarchi Cheronensis ad Traianum Cæsarem Præfatio.

Ectitanti mihi nuper Græca quædam princeps opti-
Plutarchus me nõnulla Plutarchi Cheronẽsis uolumina perdo-
1 cti & imprimis sapiẽtis uiri: cum de moribus lucubra-
ta grauissime: tum de aliis plærisqꝫ permagnis ac præ
claris rebus ornatissime elegantissimeqꝫ perscripta ad
manus incidũt: Quæ dum singula incredibili quadam cupiditate
ꝑcurro: ille haud quaqꝫ intẽpestiue se liber offert: q de Apophthe-
Traianꝰ cæsar gmatis ad Traianũ cæsarẽ inscriptꝰ est. Hũc accuratiꝰ etiã atqꝫ etiã
cum mecũ ipse cõsidero: res sane digna uisa est: quæ & a Plutarcho
illustri eruditissimoqꝫ philosopho emanaret: & Traiano ipsi dedica
retur. Fuit eñ Traianus eiusmodi profecto & uir & imperator: qui
cũ oñi antiquitate ita de uniuersæ uirtutis laude cõtenderet: ut ni-
hil ad decꝰ ei: nihil ad gloriã defuerit. Nam sapiẽtia quæ una: tum
animi magnitudinẽ: tum iusticiã ipsam complexa est: quæqꝫ huma
nos casus oñis infra se habet: ita diuinꝰ ille princeps uiguit: ita ex-
celluit: ita mortales reliquos longissime anteiuit: ut quicquid age-
ret cõtinuo ex oñi parte perfecte ageret. Quare cũ intelligeret uim
dicendi eã rẽ esse: q̃ cæteris animãtibus maxime præstaremus: hãc
uæhemẽter sectatus est & coluit plurimũ. Viros prudẽtia & oratio-
ne insignis quoscũqꝫ uel apud nostros uel apud Græcos offendis-
set: & honoribus prosecutus est oẽs: & familiaritate sibi cõsuetu-
dineqꝫ deuinxit. Non eñ erat ignarus: & ꝙ esset uirtutis primũ: &
optimoꝝ principũ nomẽ per eloquẽtissimos uiros sempiternũ fie-
ri. Cum ergo apud Traianũ cõiunctissime Plutarchus uiueret: mu-
nus pergratum illi & perutile cæteris se factuꝝ existimauit: si quæ
Apophthe- gmata magna cura & industria collegisset Apophthegmata eiꝰ nomini de
dicasset. Apophthegmata uero ipsa quæ plæriqꝫ nostri dicteria: nõ
Dicteria nulli dicta nominarũt: sunt breues orationes argutiorẽ sensum ali
quẽ facetioreqꝫ continẽtes. Sum his quidẽ mirifice delectatꝰ: non
mõ ꝙ dicacitates libeꝝ dignas hoĩe suauissimosqꝫ sales præ se fer-
rent: ueꝝ etiã qm̃ mirabilẽ quandã & uberẽ ac uariã grauitatẽ sen-
tentiaꝝ ad oẽm orationẽ augendã atqꝫ exornandã adhibitura por
recturaqꝫ uidebant. Nihil est eñ: ut ita dixerim: humanis in actio-
nibꝰ uafre: callide: pudice: continẽter: generose: cõstanter: benigne:
liberaliter: innocẽter: integre: amice: nihil deniqꝫ magnifice: nihil sa

picter: nihil cũ uirtute & laude dictũ factũue qđ nõ inde exemplũ uenari queat. Quantũ uero & decoris & dignitatis ad oẽm & oratione & uitæ cultũ afferre soleat exemploꝝ uis: nõ est dicẽdi locus: præsertim cũ patet id quidẽ & in promptu ẽ oĩbus. Placuit igiť præstãtissime princeps: cũ ociosus essem: huiusmodi Apophthegmata in latinũ uertere: idq; nõ modo ut prodessem nostris: sed eo etiã libẽtius q̃ te tibi ostẽderẽ: id est ut mea lucubratiõe intelligeres: quæ pſæpe ipse dicẽdo amplecterȝ: ista apud ꝓbatissimos & clarissimos uiros quosq; probatissima semp laudatissimaq; extitisse. Affirmãt eẽ qb⁹ frui licuit aditu ac sermõe tuo: ea te singulis ꝓpe dictis sentẽtiaꝝ & crebritate & põdere & comitate uti: q̃ præ cæteris hoĩb⁹ Lycurgus ille Lacedæmoniĵq; oẽs aptissime usi perhibenť. Tu uero regib⁹ ipsis plane munificẽtior imitaberis hoc loci si uidebiť Persarũ reges. Mos eẽ fuerat: q uel in hãc usq; seruať ætatẽ: ut q adire ꝓ re q̃piã reges ĩstituissent: ea deferrẽt ad illos dona quæ offerẽtiũ obseruãtiã atq; pietatẽ declaratura iudicassent. At illi eo pacto ꝙ offerebãť suscipiebãt: ut nõ auari: nõ cupidi odrysioꝝ more prĩcipũ: sed humani: sed bñfici: sed iure optimo regia & maiestate & splendore præditi censerenť. Nã longe maiora ꝙ accepissent munera illustrioraq; referebãt. Itaq; cũ hoc siť q̃cq̃d ẽ munusculi: obtuli animũ tibi meũ. Si quid mihi fuisset maius: id etiã ꝙ libentissime obtulissem. Tu aũt nolim argentũ mihi: nolim auri quicq̃ referas. Nã ut es excelso atq; inuicto aĩo: ꝙ hæc oĩa despicias: & pro nihilo putes: cum antea sæpenumero: tũ nuperrime his maximis & potẽtissimis regibus ac ducib⁹ liberãdis uel amplificãdis poti⁹ nõ obscure declarasti: quos memorabili illa inauditaq; uictoria maritimi unius ac terrestris prælij Caietani captiuos habueras. Quid igiť pro mea erga te fide a me posciť? Maius quiddã medius fidius multoq; præclarius: ut æquo aĩo feras: teipsum amẽ: te colã: te admittet. Id si feceris: nihil prorsus mea sentẽtia ad splẽdidissimæ tuæ ĩ me muuificẽtiæ cumulũ accesserit. Interim Apophthegmata ipsa cũ per ingẽtis ac fere infinitas occupationes tuas molesq; licuerit cognosces: ubi prospicue inuenies: cũ apud Græcos & Barbaros: tũ etiã apud nostros: quicq̃d in oĩmi probitatis ac præstãtiæ genere aut fieri aut dici aut cogitari memoria dignũ quiuerit. Ego si te his delectari aĩad uertero: propediẽ alia subnectã.

Lycurgus

Odrisij

Præliũ caietanum

Finit Præfatio.

Francisci Philelfi Apophthegmatũ Plutarchi Cheronẽsis: ad Traianũ Cæsarẽ e græco in latinũ traductio: Fœliciter Incipit.

Plutarchi Cheronensis in Apophthegmata ad Traianũ Cæsarem Præfatio.

Artaxerxes rex persarũ Traian⁹ cæsar

CVm Artaxerxi Persarũ regi O maxime impator Cæsar Traiane obequitãti olim obuiã fact⁹ opparius quispiã ac rudis hõ: cui aliud nihil esset: aquã utraq; manu e proximo haustã fluĩe obtulisset: iucũd⁹ ille surridẽsq; suscepit: qp pe q̃ nõ rei quæ dabatur uel ĩopia uł usu: sed alacri dãtis uolũtate gratiã metiretur. Existimabat etiã eũ q benigne parua prompteq; acciperet: nõ regali min⁹ humanoq; fungi munere q̃ si magna elargiretur.

Lycurgus

At Lycurg⁹ tenuissima Spartæ sacrificia statuit: q̃ ex præsẽtib⁹ reb⁹ uenerari deos ĩmortał expedite facileq; possent. Qua ipse q̃ʒ duct⁹ sẽtẽtia: tenuia tibi dona hospitaliaq; munuscula cpesq; philosophiæ primitias offero hisce cõmẽtarijs. Quæ si quã ad morũ disciplinã aut ad cognitionẽ imperitãtis p rõne electiõis: quæ dicendo magis q̃ agẽdo patet: si quã inq; affinitatẽ hñt una cũ offerẽtis affectiõe: suscipe atq; utere. Cũ q̃ uitæ q̃ʒ illorũ facta sił ac dicta historia hæc cõplectitur: q siue duces siue legulatores siue impatores: cũ apud Romanos: tũ apud Græcos maxime claruerũt. Atq res gestæ fortunã plærũq; admixtã hñt: sed quæ inter obeũda negocia: quæ ĩ aduersis: quæ secũdis ĩ reb⁹ dicta: rñsa: negata affirmataq; sũt: ueluti q̃busdã in speculis pspicue cuiusq; oñdũt mentẽ.

Syrannes

Proinde Syrãnes ille Perses admirãtib⁹ q̃busdã cur fieret: ut prudẽtib⁹ ei⁹ uerbis res nequaq; rñderẽt: Verborũ inq̃t in sese ius esse: at rerũ ĩ fortuna & rege. Nempe illic res quæ dictis uirorũ cõsonãt: ut libẽter ediscant: facile præstãt. Hic aũt uel sola ipsa uerba quæ ueluti quædã uitæ morũq; indicia atq; seminaria collegim⁹: haud intẽpestiua tibi molestaq; fore censeo: siquidẽ p multos uiros q memoratu digni extitissent: breui inspexeris.

Finit Præfatio.

Plutarchi Cheronensis Apophthegmata ad Traianum Cæsarem Foeliciter incipiunt.

De Apophthegmatibus eorum qui apud Græcos maxime claruerunt.

Persæ Cyrus rex

PErsæ amãt hoĩes adunco naso: qm̃ Cyr⁹ hac potissimũ forma reges esse delectaretur. Aiebat em̃ Cyrus eos qui sibi bona nollẽt: cogi ut alijs parerẽt atq; expedirẽt. Quoq; neminẽ deceret imperare: q subditis nõ esset melior. Cũ

uero & mõtuosa Persa℞ regio asperaq́ esset: uellẽtq́ ,ppt̃ea campestrẽ ac mollẽ capere: ne id qdẽ est passus: inquiẽs & planta℞ semina & hoĩm mores atq́ ingenia regionũ quoq́ similitudinẽ trahere.

d Arius Xerxis pater: cũ de suis laudibꝰ prædicaret: aiebat & in prælijs sese & ꝑiculosis aduersisq́ in rebꝰ prudẽtiorẽ fieri. Idẽ cũ tributa subditis impassẽt: ,puincia℞ præfectos accersiuit: & an tributa grauia essent interrogauit. Quibꝰ rñdẽtibꝰ ea mediocrit̃ habere: iussit dimidiũ qsq́ solueret. Cũ aũt punicũ malũ qdã & id q/dẽ magnũ aperuisset: quæreti cuidã quid nã tm̃ habere uellet: q̃ta esset grano℞ multitudo. Zopyros sese uelle rñdit. Erat aũt Zopy/rus uir: tum probus: tũ amicus. Qui ubi sese ipse cecidisset nareq́ & aures obtruncasset: & ita creditus Babylonius fefellisset ac Dario tradidisset urbẽ: sæpe dicebat Darius: lõge Zopyrũ malle integrũ q̃ centũ capere Babylonas. Darius rex Xerxes rex Zopyrus Babylon

s Emiramis qd̃ sibi sepulchrũ construxerat: inscripsit litteris: Quicũq́ rex pecunijs indiguerit: patefacto monumẽto q̃t uo/luerit accipito. Itaq́ Darꝰ sublato lapide pecunia℞ nihil inuenit: sed alias reperit litteras: quæ hæc dicerẽt: Ni malus uir esses ac nũ/mis insatiabilis: cadaue℞ loculos nõ moueres. Semiramis Darius rex

x Erxes Darij filꝰ Arimeni fratri q ex agro Bactriano de regni successiõe secũ decertaturꝰ descẽderat: dona misit iussitq́ defe/rẽtibꝰ: illi diceret: hisce te ĩ præsẽtia honorat Xerxes frater. At si rex designatꝰ fuerit: eris oĩm apud se maximꝰ. Cũ uero declaratus rex esset: & eũ Arimenes cõtinuo adorauit ac diadema imposuit: & Arimeni Xerxes secũdũ dignitatis gradũ post se dedit. Babylonijs aũt qm̃ defecissent: iratus potitusq́ uictoria imperauit: arma ne ferrẽt: sed psallerẽt: tibia uterent̃: scorta alerẽt: cauponice indulgerẽt: ac sinuosis tunicis induerent̃. Vænalibꝰ aũt caric̃ quæ portarent̃ ex Attica aiebat futu℞: ne priꝰ uescerẽt: q̃ q́ illas ferret solo potitꝰ foret. Idẽ q̃s ĩ castris speculatores græcos deprehẽdisset: nullo supplicio affecit: qn ubi iussisset ut audacter induerẽt̃ exercitũ libere dimisit. Xerxes rex Arimenes Babylonij Speculatores

a Rtaxerxes Xerxis filꝰ: cognomẽto Lõgimanus: qm̃ manũ alterã haberet longiorẽ: aiebat bñficiũ addere lõge magis regale esse q̃ auferre. Primꝰ aũt iussit q & possent & uellẽt uenatores iactu initio uterent̃. Primus etiã ijs suppliciũ statuit: qui circa imperij disciplinã deliquissent: ut ,p cædẽdo corpe exuti uestibus cæderent̃ depositaq́ tiara uellerentur. Satibarçane autem cubiculario iniusti quiddã ab eo petente: ubi non obscure didicisset triginta milibꝰ daricis ab illo id fieri quæstori impauit: totidẽ daricos ad se portaret: q̃s illi tradẽs: Accipe inq̃t Satibarçane, Hos em̃ cũ tibi dedero Artaxerxes Satibarçanes

pauperior certe futurus nō sum: at si tibi quæ petieras fecero: iniustior.

Cyrus — C Yrus iunior cū Lacedæmonios ut secū societatē faceret horta ret: dicebat cor sibi lōge grauius esse q̄ fratri quodq̄ & plus me ri q̄ ille biberet: & melius ferret: & ut ille uix in uenatiōibus equis insi steret: at difficilioribus in rebus ne in solio quidē. Hortabat̄ aūt uiros ad se mitterēt: monēs ac pollicēs peditibus equos se daturū: equitibus uero bigas: uicos aūt quibus prædia essent: at eos q uicos possiderēt factuū se urbiū dn̄os: argēti pro & auri nō numeū sed pōdus iis fore.

Artaxerxes — A Rtaxerxes huius frater cognomēto memor: nō adeūtibus mō sed obsequentē benignūq̄ præstabat: ueū etiā legitimæ uxori iusserat: regii currus aulea undiq̄ tolleret: q̄ indigētibus in itinere adi tus pateret. Paupere aūt hoīe malū ingētis magnitudinis ei offerē te iucūde suscepit: p solē inquiēs hic is mihi uidet̄: quē urbē q̄ ex p ua magnā reddere posse existimē. Cum uero aliqn̄ fugiēs cōmeatu impedimētisq̄ direptis: siccis ficis uesceret̄ ac pane ordeaceo: cuius modi inquit uoluptatis rudis eram.

Parysatis / Cyrus rex / Artaxerxes rex — P Arysatis filia Cyri & Artaxerxis mater: iubebat: qui rex ap parate quippiā & imperio se dicturus esset: uerbis grauissimis atq̄ ornatissimis uteretur.

Orontes — O Rontes regis Artaxerxis gener: cū ob irā in ignominiā excidis set: cōtemptuiq̄ esset: inqt: queādmodū cōputatoū digiti nūc decies millenarios numeros: nūc unarios queūt ponere: eodem q̄ modo regū amicos posse qn̄q̄ totū qn̄q̄ minimū.

Memnon / Darius / Alexāder rex — M Emnon qui cōtra Alexandrū pro rege Dario bellum gereret: quendā qui sub se merens multa de Alexandro maledice pe tulanterq̄ loqueret̄: ubi lancea percussisset: Ego te inquit alo ut pu gnes: nō ut maledicas Alexandro.

Reges ægyptiorum — A Egyptioū reges p sui ipsoq̄ lege adiurabāt iudices: ne q̄d per iniuriā aliqn̄ iudicaret: si reges id etiā ipsi imperassent.

Poltys rex / Helena — P Oltys rex Thracū cū in Troiano bello: & a Troianis eū & ab Acheis legati simul adiissent: iussit ut Helenā redderēt duasq̄ a se pulchras mulieres Alexander acciperet.

Teres / Sitalcus — T Eres Sitalci pater dicere cōsueuit cū ociosus esset neq̄ rei mili tari operā daret: nihilo se sua sentētia agasonibus præstare.

Cotys — C Otys pardā largiēti: leonē ipse cōtra largitus est. Cūq̄ natura excādesceret & in eos q̄ in ministeriis deliquissent aīaduerteret grauius: ubi ab pegrino uasa fictilia deportata foret: & cū & fragilia & tenuia: tū etiā apte atq̄ magnifice laborata: cælata: tornataq̄ po litissime: peregrino q̄dē illi dedit dona: at uasa cōfregit oīa: ne p irā ut ait: amarius illos plecteret qui ea cōfregissent.

i Dathyrſus rex Scytharũ aduerſus quem traiecſſet Darius: ſuaſit Ionum tyrannis: ut ſoluto Iſtri iugo effugerẽt: ac ſeſe in libertatem uendicarẽt. Quod cum ob ſuam in Dariũ fidem facere noluiſſent: mancipia frugi mãſueta minimeq; fugitiua appellabat.

Idathyrſus rex
Darius

Teas ad Philippum ſcribens ait: Tu quidẽ Macedonibus im/ a peritas hominibus ijs qui bellandi peritiã didicerũt: ego autẽ Scythis qui aduerſus famẽ & ſitim pugnare poſſunt. Idem cum equũ pecteret Philippi legatos interrogauit: num hoc Philipp⁹ fa/ ceret? Iſmeniã uero quem captiuũ egerat tibicinẽ optimũ tibia uti iuſſit: admirãtibus aũt reliquis: iurauit equeſtrem himnitũ auditu ſibi iucundiorem eſſe.

Ateas rex
Philipp⁹ rex
Scythæ

Cylurus cũ relictis maribus filijs octoginta diem eſſet obitu/ ſ rus: haſtiliũ faſcem cuiq; obtendens ut illum cõfringerẽt iube bat. Id aũt ſingulis ſe poſſe negãtibus: ipſe ſingillatim educta haſti/ lia omia facile cõfregit: Ita docẽs illos ubi una eſſe perſeuerarẽt: fir/ mos ac potẽtis fore: imbecillos aũt ſi ſepararent ac diſſiderẽt.

Scylurus

Elo tyrannus quo tempore Carthaginẽſes ad Imerã debella/ ſ uit: pacem cum ijs acturus coegit: fœderibus inſcriberẽt fore: ut etiam filij a præſtandis Saturno ſacrificijs quieſcerẽt. Educebat præterea Syracuſanos perſæpe: perinde atq; ad miltiæ plantatio/ niſq; munus: quo & ager melior cultu redderet: & ne ipſi per ociũ deteriores fierẽt: idem cum ob petitas pecunias ciues tumultuarẽ/ tur: eo ſe pacto petere pecunias dixit ut eas reſtitueret: quas etiam poſt bellum reſtituit. Cum uero in cõuiuio lyra circumferret: tem/ perãtibus deinceps & cõtinentib⁹ reliquis: ipſe equũ adduci iuſſit quem leuiter facileq; inſiluit.

Selo
Carthaginen/ ſes
Imera
Saturnus
Syracuſani
Lyra

Iero poſt Gelonẽ tyrannus eorũ neminẽ qui liberius eum licẽ/ h tiuſq; adirẽt intempeſtiuũ dicebat eſſe. Qui autẽ ſecretum uer bum occultũq; efferrent: iniuria afficere etiam illos exiſtimabat ad quos efferret. Odimus em nõ efferẽtis modo: uerũ etiam audiẽtis quæ noluimus. Obiurgatus autẽ a quodam q; ſibi os fœteret: ſuæ id uxori crimini dabat: utpote quæ nihil unq; hac de re dixiſſet. At illa ait: Exiſtimabã em uiros omis ita olere. Xenophani uero Colo phonio dictitãti uix ſe alere duos ſeruos reſpõdit: At Homerus cui tu detrahis: pluris q̃ decẽ milia uel mortuus alit. Epicharmũ autẽ Comicũ quoniã uxore eius præſente laſciue aliquid locutus eſſet: affecit mulcta.

Hiero tyrãn⁹
Gelon
Xenophanes
Homerus
Epicharmus

Ionyſius ſenior cum ſorte concionatores pro litterarũ ordine d traherentur: ubi. d. littera ſorti ipſi obueniſſet: ad eum qui di/ xiſſet: delyras Dionyſi: dominabimur ergo rñdit. Atq; ubi cõcionẽ

Dionyſius ſe/ nior

Syracusani habuisset: cōtinuo a Syracusanis prætor designatus est. Sed postea ꝙ in tyrannidis initio obsideret: insurgentib⁹ aduersus eū ciuibus amici cōsulebant: ni uellet superat⁹ captusq́ȝ mortē dare: magistra/ Bos tū imperiūq́ȝ deponeret. At ille bouē a coquo iugulatū cōfestimq́ȝ Coquus prolapsum intuens: deinde nō iniucundum ac triste est inquit nos metu mortis quæ adeo breuis est: tantū ac tale imperiū deserere? Idem cū filiū cui principatū erat relictur⁹: accepisset ingenui uiri cō iugē uitiasse: illū iracūde interrogauit: si quid huiusmodi a se perpe/ tratū nosset. Adolescente aūt respondēte: Tu em̄ nō habuisti patrē tyrannū: Nec tu inquit habebis filiū: ni hæc perpetrare desieris. Itē cum ad eū ingressus uidisset ingentē poculoꝝ aureoꝝ argēteoꝝq́ȝ multitudinē: exclamās inquit: tyrann⁹ in te nō est qui a tanta pocu loꝝ quæ a me accipis copia amicū tibi neminē compararis. Pecu/ nias aūt a Syracusanis exigēs atq́ȝ illos deinde intuēs queri preca/ ri ac dicere pecuniaꝝ sibi adesse nihil ut alias soluerēt iussit: & id bis terue effecit. Sed ubi pluris imperasset: & eos ridere ac in foro circū uentis cauillari audisset ut quiescerēt iussit: nūc em̄ nihil habēt qñ/ quidē nos despiciūt. Matri uero quæ ætate cōfecta esset uelletq́ȝ tū nubere: ait ciuitatis legib⁹ uim posse afferri: naturæ aūt haud posse. Atq́ȝ cū reliq̄s sontes atq́ȝ malefactores grauissimis supplicijs ple/ cteret: uestiū furib⁹ cognoscebat quo Syracusani cœnis atq́ȝ ebrie/ tatib⁹ quib⁹ inuicē utebanť abstinerēt. Item cū peregrin⁹ quidā di/ ceret se illi priuatim elocutuꝝ: quo pacto insidiātis prænosceret ut Dionysius eloquereť iussit. Cū uero is Dionysiū adisset dixissetq́ȝ: Da mihi ta lentū q̊ insidiantiū signa audisse uideare: dedit id quidē ea audisse simulās: & ita hoīs doctrina admirabať. Item interroganti an esset ociosus: nunꝙ mihi hoc inquit accidat. At cū accepisset duos ado/ lescentes multa de se suaq́ȝ tyrānide petulāter maledicēq́ȝ locutos: inť potādū utrūq́ȝ ad cœnā inuitauit. Quoꝝ cū alteꝝ ebriose mlta cōtumeliosēq́ȝ delyrātē: alteꝝ raro moderate asseruāterq́ȝ bibentē intuereť: illū quidē dimisit: utpote qui natura esset contumeliosus & ob ebrietatē maledixisset: hunc aūt e medio sustulit: quippe q de dita opa ut & maliuolus & hostis idē ꝑpetrasset. Accusantib⁹ uero q̄busdā hoīem a se honorari & ad dignitatē ꝓuehi: q & improb⁹ fo ret & molest⁹ ciuib⁹. At uolo inq̄t eū esse quē magis ꝙ me oderint. Corinthioꝝ legati Atq́ȝ ubi Corinthioꝝ legati munera quæ ijs dederat nō acciperet ꝓpter legē quæ legatos nō sineret a principe munera capere: grauē eos rē facere inq̄t qui ꝙ nō solū boni tyrānides haberēt tollerēt do cerētq́ȝ etiam beneficiū tyranni formidandū esse. Cum etiā apud se increbruisset cuidā ex ciuib⁹ auꝝ domi defossum esse: iussit ad se de

ferret. Sed ubi uir ille parua quadam surrepta particula in aliā urbem transmigrasset atq; prædiū emisset: eo accersito ut oīe id auri reciperet: iussit: quo in opera uteref neq; amplius quod utile esset inutile faceret.

T iunior Dionysius dicebat multos alere sophistas: non q̄ illos admiraretur: sed quoniā per illos admirationi esse uellet. Polyxeno aūt dialectico affirmante eum se uerbis reprobatuꝝ: At ego inqt reb⁹ te reprobo: qppe q̄ tuis relictis me meaq; obseruas. Eiectus aūt ex tyrannide cū interrogaref: quid tibi Plato ac philosophia profuit: respondit: ut æquo animo facileq; ferrē huiusmodi fortunæ mutabilitatē. Interrogatus quoq; quo nā modo factū sit ut cū eius pater & pauper & priuat⁹ Syracusanos in suā ditionem uendicasset: ipse & tyrann⁹ & tyranni fili⁹ amiserit. At pater inquit cum popularis dominatus odio esset: res inuasit: ego uero cum tyrannis in inuidia esset. Verū cum ab alio idem rogaref: Pater inqt suam mihi tyrannida reliquit: nō fortunā. — Dionysi⁹ iunior; Sophistæ; Polyxenus; Plato; Syracusani

Gathocles figuli fuit fili⁹: q̄ Siciliæ dominatū adeptus rexq; appellat⁹: fictilia pocula cōsueuit inter aurea ponere: eaq; iunioribus ostendēs dicere: Ego cū huiusmodi aurea pocula cōsuessem in præsentia qd̄ diligētiæ ac fortitudini studuerim hæc facio. Insup cū urbē obsideret: & quidā e mœnib⁹ per conuitiū diceret: O figule quo pacto stipendiū solues: māsuete is atq; surridēs ait: cū hanc urbē cœpero. Cum aūt uirib⁹ in suā egisset ditionē: captiuos uenūdabat inquiēs: Si cōuitio me rursus affeceritis querar apud dn̄os uestros. Ithacēsijs uero ei⁹ nautas accusantib⁹ q̄ insulā adorti pecora aliqua abstulissent. At uester rex inquit cū ad nos isset: nō modo pecore ablato ueꝝ excæcato pastore abijt. — Agathocles rex; Sicilia; Conuitiū; Ithacēsij

Ion q̄ Dionysiū exegit ex tyrānide: cū Calippū cui oīm uni & hospitū & amicoꝝ maxime fideret: insidias sibi tendere accepisset: eū arguere passus nō est: Mori inquiēs lōge præstare q̄ uiuere: ubi nō hostes solū sed etiā amicos cauere oportuerit. — Dion

Rchelaus cum in potu familiaris petulantior quidam aureū scyphum ab eo peteret: illum ut Euripidi traderet: iussit puero. Admirante aūt homine: Tu em̄ inquit qui petas: at hic qui accipiat dignus est uel non petens. Cum autem a loquaciore tonsore interrogaretur: quo nam modo te tondeo: tacens inquit. Item cum Euripides pulchrū Agathonem iam pubescentem in conuiuio cōplecteref atq; suauiaret: ad amicos conuersus ait: Nulla uos admiratio capiat: pulchroꝝ em̄ etiam autumn⁹ pulcher est. Præterea cū Timothæus citharedus qm̄ pauciora accepisset q̄ sperarat: palā cū — Archelaus; Scyphus; Euripides; Agathon; Timothe⁹

accusaret: & hanc aliquãdo particulam cõcinnens: At tu terræ filiũ argentũ laudas: in illum sententiã detorqueret: cõcinne in eum retorsit Archelaus: Tu aũt flagitas. Et cum quidã aqua eum inspersisset: irritatus aduersus hominẽ ab amicis: At nõ me inspersit inquit sed illũ quẽ esse existimauit.

Archelaus

Philipp⁹ rex Alexander Theophrast⁹ Athenieñses

P Hilippum Alexandri patrẽ Theophrastus tradit: nõ solũ genere & dignitate regia: sed etiam forma & moribus maiorem cæteris regibus moderationeq; extitisse. Is Atheniẽses beatos esse prædicabat: quippe qui singulis annis decem cum imperio prætores quos deligerẽt inuenirẽt: cum ipse in multis annis unũ solũ imperatorem inuenerit Parmenionẽ. Insuper cum multæ res ex sentẽtia clarissimeq; gestæ uno die ei nunciarent. O fortuna inquit: paꝝ aliquid mihi mali pro tantis talibusq; bonis facito. Idem cum post deuictos Græcos nõnulli cõsulerent: præsidijs urbes continere: respõdit malle frugi se longũ tempus q̃ herum breue appellari. Atq; amicis iubentibus ut maledicum & cõuitiatorẽ quendã expelleret: id factuꝝ se negauit: ne inter pluris circũiens malediceret. Et Smicytho Nicanora insimulante q; assidue Philippũ maledictis lacceraret: amicisq; suadẽtibus accersendũ illum ac plectendũ esse: uerum Nicanor inquit: nõ est Macedonum nequissimus: Itaq; cõsiderandũ est ne quid aduersus nos agat. Atq; ubi nouit Nicanora inopia uæhemẽter affligi: & a se neglectum: imperauit largitionis quiddã ei dari. Rursusq; cũ Smicythus diceret mirificas de eo apud oĩs laudes Nicanora indefesse prædicare: Videtisne inquit: in nobis esse & uituperari & laudari? Atheniensiũ uero factionũ ducibus gratias habere se dicebat: q̃ suis cõuitijs meliorẽ ipsũ facerẽt: cũ uerbis: tũ etiã morib⁹: Enitor eñ eos & uerbis sit & rebus mendacij arguere. At cum Athenienses quotquot ad Chæroniã captos gratis dimisisset suos amictus strataq; reposcerẽt: ob idq; Macedonas accusarent: surridens Philippus inquit: Nõne uestra sentẽtia Athenienses putant in taloꝝ se ludo a nobis uictos? Cum autẽ ei bellanti clauicula fracta esset: & medicus qui eum curabat: quotidie prorsus aliquid peteret: Et sume inquit quot uolueris nõ clauem habes. Præterea cum duos fratres Amphoterũ & Craterũ intuerẽt: & Crateꝝ quidẽ tum acutũ: tum strenuũ: Amphoterũ uero hebetẽ ac stultũ: dicere solitus ẽ: Craterũ Amphoterũ esse. Amphoterus aũt utrũq; significat: ad Amphoterũ esse neutrũ. Eos aũt qui cõsulebãt amarius esse utendũ Atheniẽsib⁹: insanire dicebat: qui hominẽ qui ad gloriã oĩa agẽdo patiẽdoq; referret: gloriæ theatrũ iuberẽt abijcere. Cunq; duos improbos flagitiososq; iudicaret: sententiã tulit

Fortuna

Græci

Smicythus Nicanor Philippus

Athenieñses Conuitiũ

Macedones Philipp⁹ rex Clauicula Medicus Amphoterus Craterus

ut alter e Macedonia fugeret: alter ut illũ insequeret. Et cum in bo/ Macedonia
no agro castra foret positurus: audiretq; illic pabulũ iumentis nõ
esse: Cuiusmodi inquit nostra est uita: si ad asinorũ cõmodum no/
bis uiuẽdũ est? At cum munitissimũ castellum quoddã capere uel/
let: ubi exploratores retulissent q̃ difficillimũ esse & nullo modo ca Exploratores
pi posse: rogauit: an ita esset difficile quo ne asinus quidẽ auro onu/ Asinus
stus quireret accedere? Atqui cũ Laschenis Olynthij milites que/
rerentur molestissimeq; ferrent: quod a Philippi militibus prodito Philipp⁹ rex
res per cõtumeliam uocarent: Ineptos inquit Macedonas natura Proditores
esse & agrestis: qui scapham etiã scapham diceret. Filium uero ad/ Scapha
monebat Macedonib⁹ blande atq; gratiose utendum se præstaret: Macedones
quo sibi multitudinis uires compararet: donec alio rege humanũ
esse licebat. Consulebat quoq; ut qui in ciuitatibus uirib⁹ præsta/
ret: & bonos uiros amicos sibi cõparet & malos: deinde alteris ute
retur: alteris abuteret. Idem Philoni Thebano & benefico & hospi Philo
ti per id temporis quo Thebis degebat obses: cũ nullũ a se postea Thebæ
munus uellet accipere ait: Noli me quæso hac priuare præstantia
uincendi siquidẽ beneficio gratiaq; superas. Multos aũt quos bel/
lo cœperat: eos uenundans sublata impeditaq; tunica sedebat ne/
quaq; decore. Itaq; unus ex ijs qui uenundabant clamauit: Igno/
sce mihi Philippe: Nam a patre amicitia mihi tecũ est. Interrogãte
aũt Philippo: unde homo amic⁹ es & quomodo: ait propius acce/
dens tibi eloquar. Vt aũt propius factus est: parũper inferius chla/
myda demitte: ita em̃ ineptus sedes. At Philippus: istum ait dimit/ Philippus
te: nam qui uero beniuolus atq; amicus esset latebat me. Præterea
cum ab hospite quodam ad cœnã inuitatus: multos quos obuios
habuisset adduceret: uideretq; hospitẽ turbatũ: non em̃ sufficiebãt
quæ parata erãt: singulis amicis cõmonefactis: ut placẽtæ locũ re/
linquerẽt: iubebat. Ii uero ita esse putãtes expectãtesq; comedebãt
haud multũ: atq; oĩbus hoc pacto satis fuit. Hipparchi autẽ Eu/ Hipparchus
boici mortẽ nõ obscure moleste tulit. Dicẽte aũt quodam: attamẽ
tempestiue ille ac mature mortu⁹ ẽ: Sibi quidẽ: respõdit: mihi qui/
dem celeriter: Prius em̃ diem obijt q̃ a me dignam amicitia nostra
gratiam receperit. Rursus cum accepisset Alexandrum queri: ac ei Alexander
crimini dare q̃ filios ex pluribus susciperet mulieribus: proinde in/
quit quandoquidẽ multos habes regni æmulos: dato operam ut
& honestus & probus fias: quo non mea sed tua gratia regnũ adi/
piscaris. Eundemq; iubebat ut & Aristotelem obseruaret philiso/ Aristoteles
phiæq; studeret: ne q̃d multa huiusmodi agas quæ egisset me pœ/ Philosophia
nitet. Cum item ex Antipatri amicis quẽdam iudicũ numero ascri/ Antipater

psisset: posteaq̃ & barbam sibi & capillũ inficere certo sensisset: hominẽ remouit: inquiẽs qui in pilis fidus nõ foret: eũ non esse dignũ
Machetas existimandũ qui fidẽ in rebus seruaret. Machetæ uero cuiusdã causam iudicans qm̃ esset somnolẽtus: minus accurate q̃ iuris foret attendebat: proinde aduersus eum sententiã tulit. Illo aũt reclamãte prouocare se iudiciũ: iratus Philipp⁹: ad quẽ inquit: & Machetas: ad teipsum rex subdidit: si uigilãs quidẽ attendensq̃ audieris. Surrexit tunc Philippus: ubi uero magis ad se redisset nossetq̃ iniuria Machetã affectum: iudicium quidẽ nõ rescidit ac æstimationẽ litis
Harpalus ipse persoluit. Item cũ Harpalus rogaret: ut Crateta gentilẽ ac familiarẽ suũ qui esset iniuriarũ accusatus iudicio liberaret: ne in conuitio foret: ac nihilo tñ minus mulctã solueret: melius est inquit hũc ipsum q̃ nos hui⁹ causa in infamia esse. Ad hæc grauiter amicis &
Peloponneses inique ferentibus: Peloponneses bñficiis affectos in Olympiis aduersus eum insusurrare atq̃ obstrepere turpiter: Quid igit̃ inquit si male afficiant̃? At cũ plusculũ temporis militiæ somno indulsis-
Antipater set: deinde ubi surrexit: tuto inquit dormiebã: Antipater em̃ uigila-
Græci bat. Rursus cum interdiu is dormiret: & græci qui ad fores cõuene-
Parmenio rant grauiter id ferrent atq̃ incusarẽt: Parmenio ne admiremini ait
Philippus si nunc Philippus dormit: nam cum uos dormiretis hic uigilabat.
Psaltes Cum uero Psalten quendã uellet inter cœnandũ emendare: ac de pulsãdis chordis differere: ait Psaltes: Supi id abs te mali rex auer-
Olympias tant: ut hæc q̃ ego melius ipse teneas. At cum per id temporis quo
Demarathus in Olympiada uxorẽ & in Alexandrũ filiũ erat iratus: Demarath⁹ Corinthius ad se uenisset: quæsiuit quo pacto inuicẽ Græci haberent. Demarathus aũt ualde profecto inquit: Græcorũ concordia tibi curæ est: qñquidẽ necessarii atq̃ propinquissimi affecti adeo in te sunt. Quod cũ ille considerasset: deposuit irã & eis reconciliatus
Anus est. Anus uero paupercula cum rogaret: ut suam causam iudicaret:
Philipp⁹ rex essetq̃ sæpe importunior. Philippus ait ociosum se non esse. Tunc anus uociferans inquit: ac regẽ te noli. Ille aũt uerbum admiratus: nõ illã modo sed alias quoq̃ cõtinuo audiuit.

Alexander Lexãder adhuc puer: iis quæ prospere Philipp⁹ multa ac præ-
a clare gereret: minime lætabat̃: sed ad sodales cõuersus pueros dicebat: ac mihi pater nihil relinquet. Rñdẽtibus aũt pueris: Ille tibi hæc comparat. Verũ quid prodest inquit: si multa sint nobis cũ
Olympiaci ludi agamus nihil. Idem cum & leuitate corporis & pedum uelocitate plurimũ ualeret: hortat⁹ a prẽ ut in olympiacis ludis stadiũ curre-
Stadium ret: ait: facerẽ id quidẽ si cum regib⁹ certamẽ mihi futurũ. In multã
Puella uero noctem cum ad eum puella quo quiesceret: adducta foret: in-

terrogauit quid tam sero. Illa autem respondente: expectaui enim quoad uir cubaret: grauiter in seruos animaduertit: quonia quan/tum in illis fuerat adulterium fere perpetrasset. Atqui cum diis im/mortalibus largius odores sacrificaret: Leonides pædagogus quo præsente persæpe thus arripet: sic ait: Heus tu puer large odores of/feres cum regionis thurifere potiere. Eius igitur potius ad illu epi/stolam dedit: Misi ad te thuris & casiæ taleta: ne quæ minima sunt maximi facias in diuinis rebus: utpote qui non sis nescius non pig/mentiferi potitos soli. Item cum Granici prælium pugnaturus esset: Macedonas hortabatur: affatim cœnarent: ac omnia in mediu fer/rent: perinde ut ex hostium rebus postridie cœnaturi. Insuper cum ex amicorum numero Perillus quidam dotem filiarum gratia pe/teret: taleta ut quinquaginta acciperet iussit. Eo autem dicente: de/cem satis esse: tibi dixit accipere quide satis e: at mihi dare nequaq satis. Quæstori aute cum iussisset ut Anaxarcho philosopho quan/tum peteret daret: quæstorq dixisset: talenta centu eum petere: pul/chre inquit facit. Nouit enim & amicum se habere: & eum quidem amicum: qui talia elargiri & possit & uelit. At cum Mileti multas athletarum statuas qui in Olympiacis Phytiisq ludis uictoriæ co/rona donati essent: intueret: forsitan huiuscemodi corpora tunc ait extiteru quando Barbari urbe uestra obsidebant. Et cum Ada re/gina Carum obsonia atq crustulas per artifices & coquos paratas magnifice ad eum semper mittere delectaretur: inquit: melioris si/bi esse obsonatores ad prandium quidem nocturnum iter: ad cœ/nam uero prandii paucitatem. Omnibus aute ad pugnam instru/ctis cum prætores militum interrogassent: num ad hæc aliud quic/qua iubes? Nihil respondit: nisi ut barbæ Macedonum radantur. Parmonione uero admirante: an ignoras inquit captum in prælio nullu esse q barbæ meliorem? Atq cum a Dario ei talentum per/multa milia darent: & ut Asiam ex æquo diuideret: diceretq Par/menio: equidem accipere si Alexander essem. Et ego quoq per Io/uem inquit si Parmenio essem. Dario autem respodit: neq terram duos soles: neq Asiam reges duos tolerare. Et cum ad Arbelas ad/uersus decies centena hominum milia de summa rerum acie dimi/caturus foret: eum amici adiere qui milites accusarent: quod intra tabernacula sermones haberent ac paciscerentur: ut nihil omnino spoliorum in regiam relaturi forent: sed sibiipsis comparaturi. At ille subridens: bona inquit nunciatis omnia: Audio enim iis uiris uincendi non fugiendi cousultationes esse: ac permulti milites eum adeuntes: Rex aiebant: fide: neq hostium multitudinem pertime/

Serui
Adulterium
Leonides
Epistola
Thus
Casia
Talenta
Macedones
Perillus
Taleta. l.
Quæstor
Anaxarchus
Philosophus
Miletum
Athletæ
Barbari
Ada regina
Parmenio
Darius
Asia
Alexander
Iupiter
Asia

Pedor sce: ipsum enim pedorem nostrum non perferrent. Instructo autē
exercitu cum militem quendam intueretur qui iaculum amenta-
ret ex acie: ut inutilem expulit: quippe qui tunc instrueretur cum
Epistola iam armis utendum esset. Epistolam uero quæ a matre ad eum da-
Antipater ta: secretas accusatiōes in Antipatrū atq; calumnias cōtineret: dū
una cū Eustione uti consueuerat: lectitaret: illū non amouit: sed cū
legisset: sui quem eduxerat anuli illius ori gemmā apposuit. Idem
Hamnon in Hamnonis templo cum Iouis filius a propheta esset appellatus:
Haud inquit mirꝝ: omniū eīm Iupiter natura pater est: suos aūt eos
efficit qui optimi sunt. Sagittæ aūt ictu in crure uulneratus: ut eorꝝ
multi cōcurrissent qui eum appellare deū consuessent: læta hilariq;
Cælicolæ facie: hic quidē sanguis ē ait ut uidetis & cruor: Cælicolæ qualē di-
Antipater ui misere flentē. Quibusdā uero Antipatri parsimoniā tenuitatēq;
Parsimonia laudātibus: utpote qui dure austereq; degeret: Extrinsecus inquit
Antipater albis est uulgaribusq; uestibus: intrinsecus uero purpu-
reis prorsus. Per hyemē uero ac frigus cum apud amicū epularet:
essetq; & focus paruus & parū ignis allatum: ut uel ligna uel thus
Antipatrides ingereret iussit. Atq; cum Antipatrides formosam psaltriam du-
Psaltria xisset ad cœnā: facie in eius amorē Alexander cōmotus: Antipatri-
den rogauit: nūquid mulieris amore teneret: Id aūt illo cōfitente:
O sceleste ait: nō abduces cōtinuo e conuiuio mulierē. Item Pytho
na: quem Euius tibicē amabat: cum ui Cassander suauitare uellet:
Cassander idq; ægre ferentē Euium intueret Alexander: iracunde in Cassan-
drū exiliuit uociferās: Ergo nec quēq; p uos amari licet. Cū eos aūt
Macedonas q aduersa ualitudine laborarēt: qꝗ manci debiles in-
utilesq; essent ad mare dimitteret: qdā ostēsus ē q sese int ægrotos
scripserat: cū is tn̄ nequaq; ægrotaret. Is igit ubi corā adductꝰ ac
diligenter examinatus: cōfessus est eo se id causæ inuenisse: quoniā
Telesippa amore Telesippæ: quæ ad mare abiret: uæhemēter cruciaret: quæ-
Alexander siuit Alexander: qui cū de Telesippa sermo habēdus esset: Verꝝ ubi
Antigenes didicit eam esse liberā: proinde ait: O Antigenes suadeamus Tele-
sippæ nobiscū ut maneat: nā liberæ mulieri uim afferre nostrū nō
est. Quos aūt Græcos apud hostes merentes captiuos egerat: Athe
nienses quidē in pedicis custodiri iussit: qm̄ qui alimentū ex publi-
Thessali co haberēt stipendijs militarēt. Thessalos uero q agrū quem opti-
mū possiderēt haud colerent. At Thebanos dimisit inquiēs: qm̄ so
Ludi lis hisce neq; urbs neq; ager per nos reliquus est. Qui aūt inter lu-
dos optime arcu uti uideret: diceretq; p anulū sagittā emittere: eū
cū haberet captiuū: ut id ostēderet iussit. Quod cū ille nollet: iratus
Alexander hominē imperauit interemi. Ille uero cum ageretur: ubi

ad eos a quibus agebat̃ conuersus diceret: multos se dies ei rei non
studuisse: proptereaq; ne aberraret timuisset: id posteaq; Alexãder
audisset & miratum esse: & muneribus donatum hominẽ liberasse
quoniam occisum iri se q̃ indignum gloria uideri maluisset. Insu/
per cum Taxilles quidam rex unus Indoꝝ obuiam factus inuita/ Taxilles
ret Alexandrum: ne prælium secum uellet neq; bellum: quinpotiꝰ
siquidẽ minor esset ut sibi bñfieri pateret̃: sin ipse præstaret ut bñfa/
ceret: respondit: At ob hoc ipsum pugnandum est: uter bñficus ui/
ctor euaserit. At qui cũ de saxo Indoꝝ illo accepisset: quod perinde Indi
quasi auibus inaccessibile sit aornum appellat̃: ut locus quidẽ diffi
cillimus captu esset: at qui illũ teneret meticulosus: nunc inquit lo/
cus iste facillimꝰ captu ẽ. Præterea ubi alius cui saxũ esset: quod mi
nime capi posse uideret̃: se cum saxo simul ac uiribꝰ Alexandro de/ Alexander
didit: eum regnare iussit ac solum addidit: inquiẽs: Sapere mihi ui/
det̃ homo hic qui probo uiro se potius q̃ tuto loco munitoq; credi
derit. Post illius uero saxi captiuitatẽ cum amici dicerẽt Herculẽ ab Hercules
eo rebus gestis superatũ: at ego inquit meas res gestas simul cũ im/
perio ne uno quidem uerbo cum Herculis rebus conferẽdas puto.
Quosdam uero ex amicis quos in aleaꝝ ludo haud uti ioco didice/
rat mulctauit. Inter primarios aũt optimosq; amicos Crateꝝ unũ Craterus
omniũ maxime honorabat: Amabat aũt Ephestionẽ. Nam Crate Ephestio
rus ait regis amator est: Ephestio uero Alexandri studiosus. Zeno/ Alexãder rex
crati uero philosopho quinquaginta talẽta cum misisset: atq; is ea Zenocrates
nõ accepisset: quod sibi iisce opus nõ esse diceret: rogauit an ne ami philosophus
cum quidẽ Xenocrates haberet? Nam mihi inquit uix Darij diui/ Darius rex
tiæ in amicos suffecerũt. At cũ Porus ab eo post pugnã interroga/ Porus
tus: quo te pacto utar? Regaliter respondisset. Interrogatusq; iteꝝ:
nunquid præterea aliud: oĩa in ipso regaliter inesse dixisset? Admi/
ratus Alexãder eiꝰ uiri: tũ grauitatẽ: tum etiã probitatẽ plus soli ad
id quod antea habuisset addidit. Certior aũt factus se a quodã cõ/
uitio affici: Regale inquit ẽ eũ qui bñficus sit uituperari. Ad postre
mum cum diẽ obiret: ad amicos aspiciẽs ait: Magnam mei funeris
laudationẽ fore intueor.

Emades orator posteaq; ex hac luce Alexãder emigrasset: aie/ Demades
d bat se uidere Macedonum exercitum: quoniã principe esset or Alexander
barus: excæcato Cyclopi persimilẽ. Cyclopx

Tolemæus Lagi filius frequentissime apud amicos & cœna/ Ptolemæus
p bat & dormiebat. Qꝫ si aliquando cœnam præberet rebus il/ Lagus
loꝝ utebat̃. Accersebat eñ scyphos: strata ac mẽsas: præter necessa/
ria possidebat nihil: quin alios locupletes efficere regale magis esse

dicebat q̄ locupletari.

Antigonus Ntigonus exigendis pecunijs erat acriter intentus. Quodam
Alexander a uero dicēte: At Alexander talis nō erat. Probe inquit. Ille em̄
Asia metebat Asiam: ego aūt culmos lego. At cum milites quosdā esset
intutus q thoracib9 & galeis pilā luderēt: gauisus est: eorūq; duces
accersiuit q̄s laudaret. Vt aūt audiuit eos bibere: illorū ducatus mi
litib9 dedit. Idē admirātib9 cunctis q̄ posteaq̄ senectutē attigisset:
humaniter atq; mansuete rebus uteretur: Antea em̄ inquit potētia
Philippus mihi opus erat: sed nunc & gloria & beniuolētia. Philippo aūt filio
multis præsentibus percunctanti: qn̄ castra mouebim9? Quid inqt
times: nunquid ne solus tubā audias? Festināte uero adolescēte ca
pere domū apud uiduā mulierē: quæ tris uenustas haberet filias:
cū quendā hospitalibus muneribus inuitasset: inquit: Non educes
filiū meū ab angustijs. Atq; posteaq̄ longā ægrotationē euasisset:
conualesceretq;: nihil ait deteri9 accidat. Hæc em̄ aduersa ualitudo
nos monuit uæhemēti9 nobis efferēdū nō esse: q̄m mortales sum9.
Hermodotus Cūq; ab Hermodoto solis fili9 in poematis esset script9: in his me-
cum ait: ollifer iste mihi nequaq̄ sentit. Dicente autē quodam: om
Iupiter nia regibus & honesta & iusta esse: Ita per Ioue inquit: regibus Bar
barorum: nobis aūt ea dumtaxat honesta sunt quæ honesta: & ea
Marsia solum iusta quæ iusta sunt. Marsiæ uero fratri cum aliquando esset
cōtrouersia: rogaretq; ut eiusce rei iudicium domi fieret. At fiet in-
quit in foro uel cunctis audiētibus: si nihil per iniusticiam agimus.
Idem cum per hyemē aliquando coegisset castra in illos mouere lo
Penuria cos: ubi rerum necessariarū penuria erat: & aliqui e militum nume-
ro in eum maledicerēt: ij quidē nescij q̄ prope esset: tabernaculo uir
ga patefacto: flæbitis inquit: ni longi9 remoti maledictis in nos ute
Aristodemus mini. Item cum Aristodemus amicus quidam qui patre coquo na
tus esset: ei consuleret ut & sumptus & largitiōes tolleret: uerba tua
Athenięses Aristodeme: respondit: ius olent. Insuper cum Athenięses eius ser-
uum honoris gratia ciuitati perinde ac liberum ascripsissent: nolle
Anaximenes ait: unum Atheniēsem a me cædi. Et adolescēs quidam Anaxime-
nis rhetoris discipulus: cum orationē quam apparate meditat9 fue
rat recitasset: atq; is ea in re qd' discere uellet tuti9 aliquid interro-
gasset: conticuissetq; adolescēs: quid ais inquit hic: ne illa sunt quæ
in tabulis scripta sunt? Rhetora uero alterum audiens: qui diceret:
ubi anni tempus niuē iacere occepisset: efficit: ut pabulo careret so-
Thrasyllus lum: nō inquit desines me obtundere. Thrasillo aūt Cynico mini-
mum ab eo petēte: at hoc inquit dare regis non est: Subdente autē
Demetrius illo: ergo da mihi talentū: at nō est inquit hoc accipere Cynici. De-

metrium uero filium: cum ad liberãdos Græcos magna cum classe Græci
uiribusq; mitteret: aiebat gloriam tanq̃ a græciæ specula in uniuer Antagoras
sum orbem suam lucem emittere. Item cum Antagoras poeta con Antigonus
grum elyxaret: ideq; patellam quateret: Antigonus qui post eum Agamemnon
staret: Homerum ne ait putas Antagora: cum Agamemnonis res
gestas scriberet: cõgrum elyxasse? Et Antagoras: tu aũt rex ait: exi-
stimas Agamẽnona cum illas res gereret: curiosum adeo extitisse:
si quis in castris congrũ elyxaret? Cum aũt per somnũ uidisset au-
ream messem Mithrydaten emetere: eius interimẽdi consilium cœ- Mithridates
pit: idq; Demetrio filio elocutus ut taceret iureiurãdo astrinxit. De Demetrius
metrius uero Mithrydate assumpto unaq; deambulans iuxta ma-
re hastæ calcaneo descripsit in littore: Fuge Mithrydate. Quod cũ
ille intellexisset: in pontũ fugit ibiq; regnauit.

Emetrius cum Rhodios obsideret: cœpit quodam in subur- Demetrius
d bio Protogenis pictoris tabulam qui Lasylon pinxerat: id est Rhodij
imaginem Liberi patris. Postulantibus autem per caduceatorem Protogenes
Rhodijs: & ut tabulæ parceret precantibus: respondit paternas se Caduceatores
imagines potius q̃ picturam illam absumpturum. Idem ubi fœde
ra cum Rhodijs percussisset: tormẽtum apud eos reliquit: rem pro-
fecto quæ cum eius magnificentiæ: tum illorum fortitudinis indi-
cium atq; monumentum allatura foret. Post Atheniensium uero Atheniẽses
defectionem cum urbem cœpisset: quæ rei frumẽtariæ inopia iam
male præmeretur: cõtinuo concione conuocata frumẽtum eis elar-
gitus est. Qui cum hisce de rebus in concione loqueretur: barbaræ
quiddam pronunciauit: Quare cum unus e consessu ut uerbum di
cendum foret interclamasset: Ergo huius quoq; emẽdationis cau-
sa: alia uobis præterea quinq; milia medimnũ elargior.

Ntigonus secundus: cum Demetrius pater captus esset misis- Antigonus
a setq; ex amicis quendam: per quem iuberet ne obtemperaret Demetrius
si quid litterarum coactus a Seleuco ad eum daret: neq; urbes cede Seleucus
ret: ipse per litteras Seleuco obtulit: & omne se illi regnum cessurũ Ptolemæus
uademq; futurum: si patrem Demetrium liberaret. Et cum bello
nauali aduersus Ptolemæi prætores pugnaturus esset: guberna-
torq; dixisset hostium nauis multo pluris esse: at me inquit præsen-
tem aduersus quot nauis opponis? Inuadentibus uero hostibus
cum aliquando cederet: ait nequaq̃ fugere: sed ipsum utile quod
retro potitum esset persequi. Præterea cum adolescens qui fortissi-
mo patre natus: nõ tamẽ ipse miles esset admodũ prob9: paternos
redditus peteret. At ego ait adolescens ob ipsius uiri non ob patris
probitatẽ mercedes largitiõesq; exhibeo. Zenone aũt Citieo mor- Zeno

Theatrum tuo quē unū maxime philosophoꝝ oīm admiraretur: dicebat thea
trum suaꝝ actionum interisse.

Lysimachus l Ysimachus in Thracia superatus a Dromachæta: cum & sese
& exercitū præ siti dedidisset: ubi bibisset: ī captiuitate posit⁹:
O dij inquit ut paruæ uoluptatis gratia memet seruum ex rege feci.
Philippidi aūt poetæ comico quo & amico & familiari uteret̃: quæ
tecū dixit ex meis cōmunico? Quæ ipse uis rn̄dit præter secreta.

Antipater a Ntipater cū Parmenionē ab Alexādro enecatū accepisset ait:
Parmenio Siquidē Parmenio Alexādro tetēdit insidias: cui fidendū? Si
Alexander minus tetendit qd agendū? Demadis aūt oratoris iam ætate cōfe
Demades cti: ait: ueluti ex īmolata uictima: reliquū esse solū uentrē & linguā.

Antiochus a Ntiochus tertius ad ciuitates scripsit: Si quid præter leges fa
ciūdū iuberet q litteras ne sibi obtemperarēt ut ei⁹ rei ignaro.
Diana Dianæ autē sacerdotē quæ miradū forma præstare uideret̃: cū esset
intutus continuo decessit Epheso: ueritus ne quid præter animi sen
tentiā: quod nefas esset agere cogeret̃.

Antiochus a Ntiochus cognomēto accipiter: aduersus Seleucū fratrē de re
Seleucus gno bellū gerebat. Sed ubi Seleuc⁹ a Gallogræcis uict⁹ nusq̄
Gallogræci appareret quin trucidatus uideret̃: posita purpura Antiochus suf
fusco amictu indutus est. Non multo aūt post certior factus de salu
te fratris secundo nuncio: dijs īmortalibus sacrificium egit: suasq̄
ciuitates coronis ornari fecit.

Eumenes e Vmenes insidijs Persei circumuētus animā efflasse uisus est.
Cuius rei cum Pergamū rumor perlatus esset: Attalus ei⁹ fra
ter imposito diademate & illius accepta uxore regnū cœpit. Cum
uero accedere fratrē uiuum audisset: obuiā simul cum stipatoribus
uti consuerat profectus est hastile habens. At Eumenes eum beni
gne hilariq̄ uultu amplexus est: dixitq̄ ad aurem: Ne festines ante
uxorē capere q̄ me mortuum uideris. Nec aliud suspecti quicq̄ in
omnē uitā neq̄ dixit neq̄ fecit: quinetiā cum ex uita decederet: uxo
rem illi regnūq̄ reliquit: pro quibus ille filium nullum aluit: cum
multos suscepisset. Sed Eumenis filio cum in adultam ætatem per
uenisset: regnū uiuus adhuc tradidit.

Pyrrhus p Yrrhus cum a filijs adhuc pueris interrogaret̃: cui esset regnū
relicturus: quicunq̄ e uobis inquit acutiorē habuerit gladiū.
Python Interrogatusq̄ uter Python ne an Caphisius tibicen melior esset.
Caphisius Polyperches respondit prætor. Cum uero congressus cum Roma
Polyperches nis bis eos uicisset: multis & amicis & ducib⁹ interfectis: Si uno itē
Romani prælio Romanos ait: uicerim⁹: actum de uobis fuerit. At posteaq̄

potiundæ Siciliæ spe frustrat⁹ enauigaret: retro ad amicos uersus: qualẽ inquit Romanis atq́ Carthaginẽsibus palæstram relinqui/mus? Militibus aũt Aquilam eum appellantibus: Quid enim ait: uestris armis ut præpete penna sublimis non tollar? Dein cum au/disset a quibusdam se adolescentibus multis inter bibendum con/uitijs maledictisq́ oneratum: iussit eos omnis interdiu coram agi. Quod ubi factum est: eorũ primũ rogauit: an ea de se dixissent: Ac iuuenis respondit: Hæc nempe rex diximus: dixissemusq́ longe plu/ra si plus uini habuissemus. Sicilia

a Ntiochus is qui secũdũ aduersus Parthos expeditiões duxit: cum in ueneratione quadam ferisq́ insequẽdis ab amicis ser uisq́ aberrasset: hominũ quorundã pauperꝝ caulam ignoratus in/gredit̃. Et cum inter cœnandum sermonẽ de rege iniecisset: audiuit eum alias bonũ esse: sed flagitiosis amicis obsequentẽ plæraq́ mi/nus attẽdere: quodq́ adeo uenationis studiosus foret: ut res neces/sarias plæraq́ negligeret. Atqui tunc locutus est nihil: sed cum pri/mũ illuxisset: stipatorꝝ ad caulã aduẽtu ubi q̃s esset allata purpura atq́ diademate patuisset. Cæterꝝ a q̃ inq̃t die uos accepi: heri ꝑmũ uera de me uerba audiui. Præterea cum Hierosolyma obsideret: iu dæis ad maxima illa festalia petẽtibus: dierꝝ septẽ inducias: nõ mo do eas dedit: sed etiã tauris auratis cornibus odoribusq́ & pigmẽ/tis affatim præparatis ad portas usq́ pompã egit. Atq́ sacrificio il lorꝝ sacerdotib⁹ tradito: ipse ĩ castra redijt. Iudæi uero admirati: cõ tinuo sese post solẽnitatẽ dedidere. Antiochus Parthi Iudæi

t Hemistocles cum adhuc esset adolescens: inter potus ac mulie res uolutabat̃. At posteaq́ Miltiadis ductu Barbari ad Ma/rathona uicti sunt: nihil amplius per intemperãtiam Themistocles perpetrare compertus est. Ad illos aũt qui eius uitæ ac morũ muta tionẽ admirarent̃: dicebat: Miltiadis trophæum neq́ sinere se dor/mire neq́ ociosum aut desidem esse. Interrogatus etiam utrũ Achil les mallet an Homerus esse? Tu aũt inquit: utrum uictor in Olym pia esse malles an uictorꝝ præco? Item cum Xerxes aduersus Græ/ciam magna illa classẽ descenderet: Epicyden Themistocles ueritus hominẽ popularẽ atq́ factiosum quæstus auidum ac meticulosum ne prætor creat⁹ rẽpublicã ꝑderet: ut prætura abstineret suasit argẽ to. Cũq́ Adimãt⁹ q nauale præliũ formidaret diceret ad Themisto clen: q ad id Græcos hortaret̃ suadendoq́ incitaret: O Themisto/cles eos qui ĩ certaminib⁹ primi irruperint: cedũt semper: ita est in/quit Adimante: Verum eos qui manserint haud coronãt. Atq́ cũ Themistocles Miltiades Barbari Marathon Trophæum Achilles Homerus Xerxes

Eurybiades uirgã tolleret ut obstreperet: Obstrepe inquit ut libet:
Eurybiades Iterum audi. Cum autem Eurybiadi persuadere non posset in an/gustioribus locis naualí prælio certandum esse: clam ad Barbarum mittit: monens ne Græcos pertimesceret: quippe qui fugerent. Ac ubi ille cõsilium secutus iunctus est: quoniam in his locis classe pu/gnasset ubi Græcis conduxerat: rursus ad eum mittit hortaturq;:
Hellespontus ut correpto itinere in Hellespontum fugiat: quoniam Græci de sol/
Græci uendo ponte consultarent: is quidem eo ductus consilio quo in ser/
Seriphius uandis Græcis illum seruare diceretur. At cum Seriphius diceret eum non sua sed urbis gloria splendorẽ assecutũ: Vera inquit nar/ras: Cæterum neq; ipse si Seriphius forem clarus essem: neq; tu si
Antiphates Atheniẽsis. Cunq; formosus Antiphates: cuius amore Themisto/
Themistocles cles tenebatur fugeret atq; contemneret eum prius. At ubi magnã adeptus est & gloriam & potentiam: adiret atq; blandiretur: heus inquit adolescens sero quidem ambo: uerumtamen sapimus. Ad
Simonides Simonidem uero qui iudicium quoddam iniustum ab eo conten/deret: dixit neq; illum bonum poetam esse posse: si præter modulũ numerumq; concineret: neq; se bonum principem si præter legem iudicaret. Idem filiũ qui in delitijs matri esset: aiebat uiribus Græ/cis præstare plurimum. Namq; principes Græcorum esse Atheniẽ
Atheniẽses ses: sese uero Atheniensium: uxorẽ autem ipsius suam at illum ma/tris. Et cum duo filiam eius procarentur: prætulissetq; frugi ac pro/bum locupleti alteri: ait se malle uirum qui pecunijs q̃ pecunias quæ uiro indigerẽt. Prædium quoq; cum uẽderet: proclamare ius/sit: ut etiam uicinum bonum haberet. Præterea cum ignominia ab Atheniẽsibus afficerẽt: quid in eos ait estis molesti: qui uobis usui sæpenumero fueret? Seq; platanis assimilabat: sub quarum tegmi/na tempore imbrium refugiunt: dein uero in serenitate illas auellũt prætereuntes atq; maledicunt. In Eretriẽses uero cauillatus aiebat eos sicut gladiolos piscis habere gladium: cor autem non habere.
Athenæ Cum uero Athenis primũ eiectus est: postea e Græcia quoq;: ascẽ/
Græcia dit ad regem apud quem dicere iussus inquit orationem uarijs stra tis similem esse: nam quemadmodum illa solent: eodemq; modo orationem si quid extendatur speciem figurasq; demonstrare: sin colligatur easdem tegere atq; corrumpere. Itaq; temp⁹ petijt: quo Persica lingua percepta ꝓ uolũtate posset ac sine interprete cũ eo lo qui. Multis aũt honestatus muneribus ac breui locupletatus dixit filijs: Perdemur o filij ni perdiderimus.
Mironides m Ironides aduersus Boetios exercitus ducẽs: egredi Atheniẽ/sibus iussis: cum iam hora instaret ac primipili nondum om̃is

adesse diceret: adsunt inquit qui pugnaturi sunt: eorūq; promptitudine atq; alacritate usus hostes superauit.

a Ristides cognomento iustus: solus semper uersabatur: societatesq; fugiebat: tanq; amicorum potētia ad iniuriam hortaretur. Cunq; Athenienses testalibus relegationis tabulis studerent: & illiterat⁹ ac rudis homo qui testam haberet eū adiisset: iussissetq; Aristidis nomen inscriberet: ait ille: Nosti ne Aristiden? Quod ubi is quidem negasset: sed iusti cognomentum moleste ferre diceret: tacens Aristides nomē id testæ inscripsit: & homini reddidit. At cum ei essent inimicitiæ cum Themistocle: legat⁹ una missus: uis ait Themistocle: in confiniis inimicitias relinquam⁹? Nam si uisum fuerit eas rursum cum reuerterimus: recipiemus. Tributa uero cum Græcis statuisset: tanto pauperior rediit: quantum ad iter ipsum erogauit. Cum uero hi uersus quos in Amphiaraum Eschylus cōdidisset recitarentur. Nam uult uir esse non uideri hic optimus: Qui mētis altæ fructifer sulcans segetē. Consulta callēs germinat grauissima: cuncti oculos in Aristidē conuertere. — Aristides; Athenieses; Themistocles; Amphiaraus; Eschylus

p Ericles cum prætorem gesturus esset: assumpta chlamyde ad sese loquebatur: Caue Pericle in liberos homines magistratū geres: & eos quidem Græcos atq; Athenienses. Iusserat autē Athenienses æginam quasi pirei portum existimarent ac tuerētur. Atq; ad amicum quendam qui falsum illum testimonium rogaret: ubi etiam iusiurandum interueniebat: respondit se ad aram usq; amicum esse. Cunq; ex hac luce foret decessurus: sese ipse beatitudinis efferebat: quod Atheniensium nemo sua causa nigro amictu indutus esset. — Pericles; Aegina

a Lcibiades adhuc puer: cum eo captu in Palæstra comprehensus esset: quem nequiret euadere: mordebat luctantis manū. Atq; illo dicēte: mordes ut fœminæ: minime inquit: sed ut leones. Canem quoq; cum optimum haberet: quē nummū septē milibus emerat: ei caudam abscidit: hoc ideo feci inquiēs: q̄ Athenieses hac de re loquētes: de me aliud nihil quæritēt curiosius. Cum uero ad ludum accessisset: Iliados carmē petiit: magistro aūt respōdēte Homericum sibi esse nihil: illi inflixit pugnum ac præteriit. Et cū ad Periclis fores uenisset audissetq; nō esse ociosum: q̄m quo pacto Atheniēsibus rationē esset reddītur⁹ cōsideraret: nōne melius est: inquit: cogitare: qui non reddat? Atq; arcersitus ab Atheniēsibus ex Sicilia ad capitis causa: seipsum abscondit: inquiens eum stultum esse qui cum habet controuersiam quærit effugere dum licet fugere. — Alcibiades; Palæstra; Ilias; Pericles; Sicilia

Cunq; dixiſſet quis: Nõ credis patriæ iudicio teipſum? Ego ne matris quidem reſpondit: ne fortaſſis ignorans pro albo calculo nigrũ immittat. Vbi uero audiſſet ſeſe ac ſuos morti adiudicatos: at iis oſtendemus inquit nos uiuere: & ad Lacedæmonios uerſus deceli/

Lacedæmonij cũ bellũ ĩ Athenieſes excitauit.

Lamachus

Amachus primipilũ quendã cum reprehẽderet: qm̃ deliquiſ/ l ſet: iſq; diceret nunq̃ fore ut idem amplius faceret: belli inquit bis errare non licet.

Iphicrates

Phicratres qm̃ cerdonis eſſet fili⁹: cõtemptui erat: is gloriã tũ ı primũ adept⁹ eſt: cũ ſautius hoſtẽ armatũ ac uiuũ & corripuit & in ſuã triremẽ tranſtulit. Itẽ cũ in amico ſocioq; ſolo caſtra mœtatus uallũ iaceret: foſſem foderet: quẽ diligẽtiſſime ,ppt̃eaq; dixiſſet quidã: quid em̃ metuim⁹? Peſſimã imperatoris uocẽ eſſe r̃ndit: nõ putaſſem. Inſup inſtructus aduerſus barbaros uereri inqt: ne Iphicratẽ neſciãt: q̊ quidẽ noĩe hoſtes alios cõſternatos redderet. Præ/

Calumniator

terea cũ capitis iudiciũ ſubiret: ait calũniatori: cuiuſmodi hõ r̃e tu facis qui bello inſtante ciuitati de me potius q̃ mecũ conſultandũ

Armodius

eſſe ſuadeas? Ad Armodiũ q̊ʒ qui Armodij illius priſci gẽtilis ſibi ignobilitatẽ exprobraret: meũ quidẽ gen⁹ r̃ndit a meipſo initiũ ſu/ mit: tuũ aũt in te finit. Idẽ cũ ab oratore quodã in concione interrogaret: qs es q̃ ita efferris aio: utrũ eques an ſagittari⁹? Nũ pedes an ſcutatus? Nullus ſum inquit horum: ſed qui hiſce omnibus impe/ rare didicerim.

Timothæus

Imothæ⁹ putabat̃ fortunatior imperator: atq; qui ei inuide/ t bãt pingebãt urbes: quæ illo dormiẽte ad ræte ultro ſe ĩplica/ rẽt. Itaq; dicebat Timothæ⁹: ſi huiuſcemodi urbes capio dormiẽs: qd me factuꝝ arbitramini cũ uigilaro? Ad hæc cũ ex audacib⁹ prætorib⁹ quidã Athenieſib⁹ uulnus oſtenderet: at me inqt puduit qd̃ me prætore ueſtro in Samo catapulta prope cõcidit. Oratores aũt cum Chareta præferrent talemq; dignũ eſſe prædicarẽt: qui Athenienſium prætor eſſet: inquit Timothæus: immo qui prætori ſtrata portaret.

Chabrias

Habrias: eos dicebat pulcherrime officio imperatoris fungi: c qui res hoſtium maxime noſſent. Et cum proditionis accuſa/

Iphicrates

retur ſimul cum Iphicrate: increparetq; Iphicrates illum experiẽdi

Gymnaſium

gratia in gymnaſiũ proficiſci & ad ſolitam prandere horam. Quid

Athenieſes

nam inquit ſi aliud quiddam utriuſq; noſtrũ Athenieſes norint: te quidẽ ſqualidum & expertem cibi: me uero & pranſum & unctum enecabunt? Dicere etiã conſueuit: formidabilius eſſe ceruoꝝ agmẽ ductu leonis: q̃ leonũ ceruo duce.

h Egesippus cognomēto Crobylus: cum Atheniēses in Philip/ pum irritaret: succlamauit quidam e concione: bellum ne sua/ des? Ita per Ionem inquit nigrosq; amictus: & cum publicis funeꝝ elationibus funebris orationes: si ad libertatē niti q̄ quæ Macedo nes imperarint factū ire maluerimus.

Hegesippus
Philippus
Macedones

p Ytheas adhuc adolescēs: decretis hisce quæ de Alexandro scri bebant̄ contradicturus uenit: atq; dicēte quodam: Tu cū iuue nis es de huiusmodi audes loqui reb⁹? At Alexāder inq̄t: Quē suf/ fragijs decernitis deū: est me iunior.

Pytheas
Ahexander

p Hocion Atheniēsis neq; ridere neq; lachrymare ab ullo unq̄ est uisus. Et in cōcione cū quis dixisset: Cogitabūdus uideris O Phocion: Recte coniectas inquit: cogito em̄ si q̄ ualeo in his bre/ uitate uti quæ apud Atheniēses dicturus sum. Idem cū oraculum Atheniēsibus redditū esset: unū esse in urbe uirū: qui omniū uolun/ tati opinioniq; aduersaret̄: & hunc uociferātes Atheniēses quæri/ tandū iuberēt: Phocion sese ait hūc esse: Soli em̄ sibi eoꝝ placet ni/ hil quæ multitudo ipsa & agit & dicit. Atq; cū aliquādo apud po/ pulū sententiā dicēs auditoribus gratus esset: intueret̄q; om̄es qui cōmuni eodēq; consensu quod dixisset admitterēt: ad amicos con/ uersus ait: Num fortasse mali quippiā locutus sum nescius? Athe/ nienses uero cū ad sacrificiū quoddam accessiōes peterēt: ac reliqui ea concederēt: rogatus sæpius sententiā diceret. Puderet me inquit si uobis accessiones cederē: huic aūt sua non redderē simulq; fœne/ ratorē ostendebat. Rursus cū Demosthenes orator dixisset: Eneca/ bunt te Phocion Atheniēses si insania eos cœperit: Ita inq̄t me ene/ cabunt si insania: te uero si sanitas eos cœperit. Itē cū Aristogiton calumniator in carcere foret animā efflaturus: erat em̄ damnatus: Phocionaq; rogaret ad sese ut iret: neq; amici sinerent ad improbū hominē proficisceret̄. Et ubi nam loci quisq̄ Aristogitona iucund⁹ respōdit alloquat̄. Atq; cū Byçantijs Atheniēses irati essent: quo/ niā Chareta quē illis auxilio aduersus Philippū cum copijs mise/ rāt recipere urbē noluissent: dixissetq; Phocion haud oportere ira/ sci socijs qui nō crederēt: sed ijs prætorib⁹ magis qui nō crederent̄: prætor ipse designatus est: qui a Byçantijs creditus ut Philipp⁹ in/ fecta re abiret: effecit. Alexāder aūt rex cum talenta centū illi misis/ set: nūcios qui illa portabant interrogauit: Cur nam factū esset ut in tanto Atheniensiū numero ad se solū hæc Alexander daret? Re/ spondētibusq; illis: quoniā eum solū honestūq; & probum puta/ ret. Proinde inquit: sinat me & esse & uideri talē. Ad hæc cū Alexā/ der triremis peteret: noīatimq; iuberet populus Phociona interesse

Phocion
Athenienses
Demosthenes
Aristogiton
Philippus
Phocion
Alexander

ac sententiã dicere: ubi surrexisset: inquit: Consulo igiť uobis ut uel armis uincatis: aut dominantiũ amici sitis. Præterea cum de Alexã

Rumor

dri obitu rumor sine auctore exortus esset: oratoresq; tribunal continuo insilirent: neq; differendum sed q̃ primũ bellandũ esse iuberẽt: rogabat Phocion ut expectarent indubitatoq; rem nossent. Si enim inquit hodie obijt: at cras aderit uel diu mortuus. Insuper cũ

Leosthenes

Leosthenes ciuitatẽ impulisset in bellum: præclara libertatis nominis atq; imperij elatã spe illi⁹ uerba cupressib⁹ simulabat. Nam cũ pulchra sublimiaq; essent: fructũ tamẽ non haberẽt. Initijs aũt succedentibus prospere ac ciuitate secundo nuncio discurrente interrogatus: an hæc ita gesta uellet: gesta hæc quidẽ: consulta uero illa re-

Attica

spondit. Atticam uero adortis Macedonibus orãq; maritimã uastantibus iuuentutẽ eduxit: permultisq; ad eum concurrentibus: & ut collẽ caperet ibiq; copias instrueret hortantib⁹: O Hercules inquit: ut multos impatores intueor: milites uero paucos: ueꝝ tamẽ congressus & uicit: ac Macedonũ principem Niciona interemit. At

Atheniẽses

paulopost Atheniẽses bello superati ab Antipatro præsidiũ admi-

Antipater

sere. Menillusq; præsidij princeps cũ Phocioni pecunias daret: tur-

Menillus

batus inquit neq; illũ Alexãdro esse meliorẽ: & causam quapropť nunc eas acciperet cũ tunc noluisset esse plane deteriorem. Atq; ait Antipater cũ duo sibi Athenis amici essent: neq; Phocioni ut a se

Demades

munera caperet persuasit: neq; Demaden his ipsis expleuit. Idem cũ ab Antipatro rogareť: ut iniusti qddã faceret: Nõ potes inqt Antipať & amico & assentatore Phociõe uti. Atq; ubi post Antipatri obitũ Atheniẽsib⁹ sese in popularẽ principatũ uindicãtib⁹: Phociõ morti esset adiudicatus in concione: amici uero flentes sequerenť: Phocioni aũt qui silentio incedebat quidã ex inimicis obuiã fact⁹ in faciẽ inspuisset: Is ad magistratũ ubi oculos cõuertisset: nõne qs inquit dedecori inseruientẽ hunc represserit? Cunq; eoꝝ unus qui

Thudippus

una morituri erant: lamẽtareť affligereťq;: nõ amas ait Thudippe

Phocion

cum Phocione mori? Iam uero allata ad eum cicuta interrogat⁹ num qđ ad filiũ diceret? Ego inqt iubeo & rogo te: ne qđ rerũ haꝝ memoria Atheniẽsibus irascare.

Pisistratus

PIsistratus Atheniensiũ tyrãnus: cũ ex amicoꝝ numero quidã ab eo defecissent eiusq; cœpissent Phylã: ad eos uenit collectũ stratũ secũ ipse portans. At illis qđ uellet interrogantibus: Si uobis inquit persuasero abibo: sin minus persuasero: uobiscũ mansurus sum: ꝓinde parat⁹ ueni. Atq; cũ ad eũ delatũ esset ei⁹ matrẽ cuiusdam adolescẽtis amore detineri: & illius quidẽ formidantis deprecantisq; plurimũ clam congressu uti: adolescentẽ ad cœnã inuitauit

ac rogauit inter cœnandũ quo pacto res acta esset. Illo aũt iucunde oĩa suauissimeq͂ disserẽte: hæc inquit tibi interdiu futura sũt si matri placueris. Item cum Thrasybolus eius amare filiã obuiãq͂ fact⁹ suauisset: proptereaq͂ in illum ab uxore exasperaret̃: ait si qui nos amant oderimus: quid ijs faciemus qui oderunt? Vxoreq͂ Thrasybolo uirginẽ dedit. Cantores lasciuiores quidã cum in eius uxorẽ incidissent multaq͂ petulanter egissent dixissentq͂: interdiu uero Pisistratũ ut sibi ignosceret lachrymãtes precarent̃: uos inquit enitimini posthac saniores esse: At mea uxor nusq͂ heri ꝓrsus profecta est. Interrogantibus autẽ filijs cum is alterã uxorẽ ducturus foret: nunquid eos accusaret? Minime inquit: quin laudo poti⁹ ac uolo alteros mihi huiusmodi natos fieri. Thrasybolus Pisistratus

d Emetrius Phalæreus monebat Ptolemæũ regẽ: ut de regno imperioq͂ libros sibi cõpararet atq͂ perlegeret. Quæ em̃ amici nõ audẽt monere reges: hæc in libris scripta sunt. Demetrius phalæreus Ptolemæ⁹ rex

l Ycurgus Lacedæmoni⁹ assuefecit ciues nutrire comã: inquiẽs formosos coma uenustioris effici: deformis uero formidabilioris. At illũ quoq͂ qui populi principatũ in urbe faciũdũ hortaretur: tu primus respondit in ædibus tuis populare principatum efficito. Ad hæc iubebat ædes serra securiq͂ dumtaxat laborandas. Sic em̃ puderet in humilis ac plæbeias ædis pocula & strata sumptuosiorisq͂ mensas importare. Præterea pugilis ac Pancratij certamen inhibuit: quo ne ludendo quidem abnuere consuescerent. Expeditiones insuper aduersus eosdem hostes sæpius educere prohibuit: ne ij bellicosiores redderentur. Itaq͂ cum posteriore tempore Agesilaus esset uulneratus: ait Antalcidas præclaram eũ a Thebanis disciplinæ mercedem capere: qui uel inuitos assuefecisset docuissetq͂ bellare. Lycurgus Agesilaus

c Harilaus rex: rogatus cur leges adeo paucas Lycurgus tulisset: respondit: Qui uerborum paucitate uterent̃: legib⁹ haud multis indigere. Atq͂ cum mancipium quoddam audacius sese illi inculcaret: per geminos ait: enecarẽ te nisi irascerer. At illum uero q̃ interrogaret quid nutriret comã: respondit quoniã ex om̃i ornatu hic q͂ minimus sumptus est. Charilaus

t Elechus rex: fratri qui ciues criminaret̃ quod sibi magis q͂ illi aduetsarent̃: Tu em̃ inquit iniurias pati nescis. Telechus rex

t Heopompus: cum quadam in urbe murũ sibi quidam ostenderet: & an sibi pulcher altusq͂ uideret̃: interrogaret: minime si mulierum est inquit. Theopompus

Archidamus Rchidam⁹ cũ in Peloponneſiaco bello ſocij rogarent ut tribu/
a tis modũ eis ſtatueret: rñdit bellũ nõ cõſtitutis paciſci.

Braſidas Raſidas cũ in caricis murẽ comprehẽdiſſet: merſus eũ dimiſit:
b deinde ad aſtantis ait: nihil eſt ita paruũ: qd̃ ſi auſit inuadẽti/
b⁹ repugnare nõ ſe ĩcolumẽ ſeruet. Ad hæc cũ in prælio eſſet clypeo
tranſuerberato ictu percuſſus: eadẽ ipſa quã e uulnere haſtã eduxiſ
ſet hoſtẽ interemit. Rogatus aũt qui ſaucius factus eſſet: quoniam
me clypeus inquit prodidit.

Braſidas Bi Braſidas occidit: liberatis ijs Græcis qui Thraciam incole/
Thracia u rẽt: ac legati qui Lacedæmonia miſſi ſunt: ei⁹ matrẽ adiſſent:
Lacedæmõia primũ illa interrogauit: an pulcherrime Braſidas obiſſet. Thracib⁹
aũt efferẽtibus eũ laudibus aliũq; tale dictitantibus fore neminẽ:
ignoratio uos hoſpites inquit tenet. Nam Braſidas quidẽ uir pro/
bus fuit: uerũ Lacedæmon permultos habet illo meliores.

Agis rex Gis rex dicere cõſueuit: nõ eſſe Lacædomonios interrogãdos
Elij a q̊t nã eſſent: ſed ubi eſſent hoſtes. Idẽ ad Mantineã cũ hoſtes
Olympiadi qm̃ plures eſſent expugnare nequiſſent: ait: Qui multis uellet do/
ludi minari: opus eſſe ut cũ multis quoq; pugnaret. Cũ uero Elij lauda/
Iuſticia rent꞉ q̧ olympiacos ludos præclare ageret: at qd inquit admiratiõe
dignũ faciunt: ſi quattuor annorũ curriculo diẽ unũ iuſticia utunt꞉?
Cũq; laudibus inſiſteret: ait: Quid mrandũ ſi pulchra in re iuſticia
utunt꞉ pulchre? Item cũ flagitioſus homo ſæpius rogaret: quis ſpar
tiatarũ optim⁹ foret: qui tui diſſimillimus eſt: reſpondit. Rurſus cũ
ab altero quæreretur: quot eſſent Lacedæmonij: qd̃ inqt ſatis ſunt
qui malos arceant. Et cum idem ab alio quæreret꞉: permulti ait tibi
uidebunt꞉ ſi eos pugnantis inſpexeris.

Lyſander Yſander: amictus quos Dionyſius tyrann⁹ ad eius filias pre/
Dionyſius ſ cioſiſſimas miſiſſet: nequaq; accepit: uereri inquiẽs ne hiſce de
formiores uideret꞉. Atq; a quib⁹ caperet꞉ perinde atq; degeneraſſet
ab Hercule: quod dolo plæraq; gereret reſpõdebat: quo leonis nõ
Argiui attingeret uulpis pellẽ aſſuendã eſſe. Inſuper cum Argiui iuſtius q̃
Lacedæmonij Lacedæmonij de quo ambigebãt ſolo uiderent꞉ dicere: diſtricto gla
dio qui huius inquit ius habet optime de ſoli terminis diſſerit. La/
cedæmonios uero cum ad expugnandos Corinthiorũ muros timi/
dioris aſpiceret: ut leporẽ uidit exilientẽ e foſſa: huiuſmodi inquit
hoſtes metuitis: intra quorũ muros præ inertia lepores dormitãt꞉?
Et cum Megarenſis uir quidã in publico cœtu audacter ad eum ac
licentius loqueret꞉: Tua inquit uerba ciuitatis indigent.

Ageſilaus Geſilaus: eos qui Aſiam incolerent dicebat liberos quidẽ ma
a los eſſe: ſuos aũt bonos. Cũq; ij conſueſſent Perſarum regem

magnum appellare. At qua nam inquit re ille me maior est: nisi iustior temperatiorq; sit? Ad hæc cum de fortitudine iusticiaq; rogaretur: utra esset melior? Nihil ait fortitudine indigemus si iusti omnes simus. Item cum noctu repēte ex hostili solo castra moturus fore: & eum cuius amore teneret ob infirmitatē relinqui atq; lachrymare intueret: Durū est inqt miserescere simul ac sapere. Rursum cum Menecrates medicus cognomēto Iupiter: epistolam ad eū scripsisset: Menecrates Iupit: regi Agesilao salutē. Rescripsit: Rex Agesilaus Menecrati sanitatem. At cum Lacedæmonij Athenieses ad Corinthum ac socios superassent: audita hostilium cadauerū multitudine: heu inquit Græciæ: quæ tot ex sese perdidit: qui sat essent quibus Barbaros oēs uinceret. Atq; cū oraculū a Ioue in Olympia ex sentētia accepisset: deinde Ephoris iubentib⁹ ut etiam ijsdem de rebus Phytium cōsuleret: ubi Delphos petisset: deum rogauit: an quæ patri eadē sibi quoq; uideretur. Præterea cū amicū quedā a Care Icarico peteret ac rogaret: ad eū scripsit: Si Nicias ī iust⁹ in te nō est dimittito: sin ē iniustus: nobis dimittito: oīno aūt dimittito. Ad hæc ut eum qui Lusciniæ uocē imitabat: audiret hortatus: ac ipsam inquit sæpenumero audiui. Cum uero post Leuctresem pugnam Ephori qui urbē exhaustam uiris intuerētur propter legem: quæ perterritos oēs notandos esse iuberet: uellēt infamiæ notam soluere ac legislatorē Agesilaū declarassent: is ut in mediū processisset: ius legibus postridie inciperet. Idem ad regē Aegyptioꝝ socius missus cum una cum illo obsideret: essentq; hostes & multo plures ac fossa castra circumdarēt: egrediundū rex dimicandūq; iubebat de summa rerum. At Agesilaus inquit: nō esse hostes impediēdos quos sibi ipsis pares uellet. Præterea cum parum deesset quin fossa coniungeretur: aduersus id quod reliquum erat instructa acie ac pari usi certamine: uictoria potiti sunt. Ad postremū cum moreret amicis iussit nullam sibi neq; fictam neq; pictam facerēt: ita enim imagines appellabat. Nam si qd mihi opus illustre factum est: hoc mihi monumentum est: Sin uero nullum: neq; si omnis quidem statuas feceritis.

Menecrates · Epistola

Delphos

Nicias

Agesilaus

a Rchidamus ubi Agesilai catapultā esset intutus: cū primū ex Sicilia aduecta esset: exclamauit: O Hercules perijt uiri uirt⁹.

Archidamus

a Gis iunior cum Demades diceret enses Laconicos ob breuitatē a circulatoribus absorberi: attamē Lacedæmonij: respōdit: huiusmodi ensibus hostes uæhemētissime assequunt. Item cū Ephori cuidā proditori tradēdos milites iuberēt: haud illi se inquit alienos credere qui proprios prodidisset.

Agis iunior
Demades

Clæomenes Læomenes cũ quis se gallos ei datu℞ polliceret̃: quí pugnan/
c do interirẽt: istos mihi des inquit nolim: sed illos poti⁹ qui pu
gnando interimant.
Pedaretus Edaretus nõ electus in nume℞ trecẽto℞: qui quidẽ honos in
p urbe cæteris dignitate præstabat: hilarĩ surridẽsq̃ abibat: gau
dere se inquiẽs si quidẽ trecentos urbs haberet ciues sese melioris.
Damonidas Amonidas ĩ ultimũ chori ordĩnẽ locat⁹ a chori magistro: pul/
d chre tu quidẽ inuenisti inqt qui etiã ipse honorabilis fias.
Nicostratus Icostratus Argiuo℞ prætor cũ ad cuiusdã castelli proditionẽ
n grãdi pecunia atq̃ matrimonio Lacænæ mulierĩ quã ipse uo
luerit præter regias ab Archidamo hortaret̃: respõdit Archidamũ
Hercules ex Herculis genere nequaq̃ esse. Herculem eñ lustrato orbe malos
Archidamus supplicio affecisse: at bonos Archidamũ facere malos.
Eudæmõidas Vdæmonidas cum in Academia Xenocraten uidisset: qui iã
Xenocrates e senex cum discipulis disputaret. Cunq̃ audisset ab eo uirtutẽ
quæri: At quãdo ea utetur inquit? Rursum cum philosophum au/
disset: qui solũ sapien.ẽ esse bonũ imperatorẽ diceret: dictio inqt ad
miratiõe digna: ue℞ qui loquit̃ tubæ strepitũ nunq̃ audiuit.
Antilochus Ntilochus cũ Epho℞ gereret: audiẽs Messeniis agrũ a Philip/
a po datũ: interrogauit: Num etiã dedidisset Philipp⁹ ut posside/
rẽt: cũ ꝑ illo pugnandũ foret?
Antalcidas Ntalcidas cũ Atheniẽsis quidã Lacedæmoniis imperitiã obii
a ceret: soli certe nos inquit mali nihil a uobis didicim⁹. Præte/
rea cum alius Atheniẽsis ad eum dixisset: Atqui nos a Cephiso sæ/
pissime uos fugauimus. At nunq̃ nos inquit fugauim⁹ uos ab Eu
Sophista rota? Ad hæc cum Sophista quidam Herculis laudationẽ lectur⁹
esset: ait: Quis eñ eum uituperat?
Epaminõdas Paminonda Thebano imperiũ gerente: nunq̃ in castris repẽ/
e tin⁹ tumult⁹ exort⁹ est. Dicebat aũt belli pulcherrimũ esse mo
ri. Grauiori uero armatura peditum corpus asseuerabat exercita/
tum esse oportere: non athletarum solum: sed etiam militũ more.
Itaq̃ carnosioribus se infestum præbebat: ac talem quendam amo
uit ab exercitu: inquiẽs uix tribus quattuorue clypeis tegi eius uen
trem: cuius magnitudine suã ipse mentulam| ne uidere quidem pos
set. Sic etiam tenui uictu ac uili erat: ut cum a uicino ad cœnam in/
uitatus: inuenisset liborum obsoniorũq̃ & unguento℞ apparatũ:
abierit ilico: inquiẽs: ego te sacrificare non cõtumelia uti opinabar.
Collegæ Et cum coquus dierum aliquorũ sumptus rationẽ collegis redde/
ret: olei solum multitudinẽ moleste tulit. Admirãtibusq̃ collegis:
non sumptũ inquit ægre se ferre: sed quod tantũ olei intra corpus

excepisset. Item cũ festum diem urbs ageret: ac potui omẽs coituiꝗ studerẽt: occurrit familiari cuidam sobrius atꝗ mẽtis compos incedens. Illo aũt admirante quærenteꝗ quid ita solus ambularet: quo liceat inquit omib⁹ uobis ebrietati & desidiæ indulgere. Atꝗ nequã hominẽ qui flagitiose qd deliquerat: rogante Pelopida nõ admisit: at amicæ precibus dimisit: dicens amicas decere talia munera capere non prætores. Ad hæc cum Lacedæmonij copias educerent oraculaꝗ Thebanis referrẽtur: quæ quidem alia uictum iri alia uictores eos fore diceret: iussit hæc ad tribunalis dexteram: illa uero ad leuã poni. Quibus omibus positis: surrexit inquiẽs: si parere imperantibus: & cum hostibus congredi aduersi uolueritis: hæc uobis oracula sunt melioraꝗ ostendit: Quod si formido uos cœperit: illa sunt: & in deteriora orationẽ uertit. Itẽ cũ in hostes agmẽ oportune duceret: at tonitru facto sui quærerẽt: quid deum portendere arbitrarẽt: ut hostes attonitos esse respõdit. Quod cũ huiusmodi agri in proximo essent in talibus ipsi castra mœtarẽt: Atꝗ ornatissimaꝝ omniũ quas gessisset & optimaꝝ rerum iucundissimum eam sibi dicebat ꝙ suis adhuc uiuis parentibus ad Leuctra Lacedæmonios superasset. Cunꝗ alio tempore unguẽtato corpore ac hilari facie apparere consuesset: post illud prælium postridie squalidus ac demissa fronte processit in mediũ. Percunctantibusꝗ amicis an ægri quicꝗ ei accidisset: nihil ei accidisse respondit: uerũ sentiebam me elatiore animo heri fuisse ꝗ par esset: Itaꝗ immoderatam læticiã hodie plecto. At cum Spartiatas sciret operam dare: ut huiusmodi casus absconderẽt: uolensꝗ illorum calamitatis magnitudinem liquido patefacere: non est passus ut omnes simul: sed ut singulæ potius ciuitates cadauera tollerent. Quare Lacedæmoniorum cadauerum mille & amplius uisum est. Item cum Iason Thessalorum princeps socius uenisset Thebas: & Epaminondæ q plurimũ inopia præmeretur: aureum duo milia misisset: aurũ quidem non accepit: Iasona uero aspiciẽs: iniuriam inquit incipis. At ipse denarijs quinquaginta mutuo acceptis a ciue quodam ad exercitus commeatum in Peloponnesum irrupit. Rursum cum rex Persarum Daricum triginta milia ei misisset: grauiter Diomedonta reprehendit: quod nauigationis tantum ad Epaminondam corrumpendum enauigasset: Iussitꝗ regi diceret: si quæ Thebanis cõducerent: sentiret Epaminondam gratis amicum habiturus fore: sin autem quæ non conducerent: hostem. Et cum Argiui Thebanorum societatem iniissent: ac Atheniensium legati in Arcadiam profecti i utrosꝗ inuæherẽt: a Calistratoꝗ oratore: tum Orestes: tũ

Lacedæmonij
Thebani
Leuctra
Iason
Pelopõnesus
Argiui
Calistratus
Orestres

Oedippus Oedippus exprobraret urbibus: ubi Epaminondas surrexisset: fa-
Epaminõdas temur ait: & apud nos patricidam extitisse & apud Argiuos matri-
Atheniẽses cidam: uerũ qui hæc perpetrauit: nos quidẽ eiecimus: Athenienses
uero excepere. Spartiatis uero qui multis magnisq; in rebus The-
banos criminarent: his respõdit: uos breui oratione gaudẽtis ocio-
sos reddiderit. Atq; posteaq; Alexandrũ Phereorũ tyrannũ q The
banis erat hostis ĩ amicitiã Atheniẽses societatẽq; recepissent: eisq;
ille polliceret carnes: quæ mina uenundabant: semiobolo se præbi
turũ. At nos inquit Epaminõdas ligna ad hasce carnes Atheniẽsi-
bus gratis præbebim⁹. Istorũ enim agrũ excidemus: si molestiores
Boetij esse perrexerint. Insuper cum Boetios uellet ĩ armis perpetuo esse:
erãt enim per ocium dissolutiores: quo tempore ipsorum princeps
electus esset: eos monebat inquiẽs: etiam consultate uiri: nam si im
peratorẽ gessero: imperio parendum est uobis. Itaq; campestrẽ pa-
tentẽq; regionẽ belli Orchestrã appellabat: perinde ut illã posside-
re nequeant: nisi manum pro clypei loco habuerint. Et cum Cha-
Chabrias brias paucos Thebanos quosdam qui ad Corinthium sub muros
Trophæũ auidius præliarentur interemisset trophæũq; statuisset: Epaminon
das deridẽs ait: Hic non trophæum sed Hecathensium: hoc est He-
cathes simulachrũ statuendum est. Hecathẽ enim ante portas in tri
uijs non absurde erigebant. Ad hæc cum quidam nunciasset exerci
tum ab Atheniẽsibus nouis ornatũ armis: in Peloponnesum mis-
Antigenidas sum: quid ergo Antigenidas suspirat inquit: si nouas tibias Telles
Telles habet? Erat enim tibicẽ Telles pessimus: at Antigenidas optimus.
Item cum didicisset armigerũ permultas ab homine captiuo pecu-
nias accepisse: mihi ait clypeũ redde: tibi uero faciundo quæstui ta-
bernam emitto. Non eñ amplius æque discrimen subire uelis: qui
unus e diuitibus beatisq; factus sis. Interrogatus quoq; utrum sese
meliorẽ impatorẽ duceret: an Chabrian: an Iphicratẽ: difficillimũ
est inquit iudicatu quoad uiuimus. Præterea cum ex Laconica re-
uersus ad capitis causam: una cũ prætoribus collegis arcesseret: qđ
Boetia mẽses quattuor Boetiæ impio præter legẽ adiecisset: collegas hor-
tatus est in se crimẽ referret tanq; ui coacti: at ipse non habere inqt
uerba quæ rebus præstarẽt. Quod si omnino aliquid apud iudices
dicendũ esset: orare si se occiderint ut statuæ condemnationẽ inscri-
bant: quo Græci norint Thebanos uel inuitos ab Epaminonda co
Laconica actos esse: qui Laconicam quæ annos quingẽtos neq; prædã neq;
Messena bellũ passa esset: & Messenam triginta ac ducẽtos annos incoluisset
concremarint: composuisse etiã atq; redegisse in unũ Arcadas: præ
terea Græcis libertatẽ restituisse. Hæc eñ ea prætura atq; imperio

gesta sunt: quare iudices multo cũ risu egressi sunt: ne suffragia qui-
dem in eum admittẽtes. Ad postremũ cum in ultimo prælio uuln⁹
excepisset: delatus in tabernaculũ uocauit Daiphantum: post hunc Daiphantus
deinceps Hyollidan: quos quidem uiros ubi efflasse animã accepis Hyollidas
set: iussit cũ hostib⁹ bellũ solueret tanq̃ eis imperator nõ esset. Req̃
uerbo testatus est: utpote qui optime ciues suos nosset.

p Elopidas Epaminondæ collega in prætura cum ab amicis di- Pelopidas
ceretur necessarium negociũ cogendæ necessariæ pecuniæ ne- Epaminõdas
gligere: Pecuniæ per Iouem ait: necessariæ huic sunt Nicomedi: ho Nicomedes
minẽ is quidem ostendẽs & claudũ prorsus & debilem. Vxore aũt
cum ad pugnam egrederetur eum precante: ut se saluũ faceret: hoc
alios ait monendos esse: at principẽ & prætorẽ ut ciues faceret sal-
uos. Item cum quidã dixisset: In hostes incidim⁹: Quid in illos nos
magis: inquit: incidimus q̃ in nos illi? Atq̃ cum fractis fœderibus
ab Alexãdro Pheræoꝝ tyrãno & capt⁹ & uinct⁹ esset: proindeq̃ illi Alexander
malediceret tyrãnusq̃ dixisset: properas mori? Maxime inqt: quo
Thebani magis excandescant actu citius pœnam des. Ad hæc cum Theba
Theba tyranni uxor ad eum uenisset seq̃ mirari diceret quod uin-
ctus ita esset hilaris: is magis illam se mirari respondit: q̃ non uin-
ctum expectaret Alexandrum. Item cum ab Epaminonda uæhere-
tur: gratias inquit habere Alexãdro: quoniam in præsentia potissi-
mum experiretur: nõ modo ad bellum sese: uerumetiam ad necem
uti audentia.

De Apophthegmatibus eorũ qui apud Romanos ma-xime claruerunt.

m Arcus Curius a quibusdam cum accusaret̃ quod agri bel- M.curius
lo patri minimam partem uiritim distribuisset: plurimam
uero publicam effecisset: optauit neminẽ Romanorum fo-
re qui quod agri ad alendũ satis esset parũ duceret. Samnites autẽ Samnites
cum post aduersum conflictum ad eum profecti aurum darent: ra-
pa elyxabat in fictilibus: Samnintibus aũt respondit minime se au
ro indigere qui tali cœna uteretur: atq̃ malle habẽtibus imperare
q̃ habere aurum.

g Aius Fabricius: cũ Romanos a Pyrrho uictos accepisset: La- G.Fabricius
bieno dixit: Pyrrhus Romanos uicit nõ Epirotæ. Et cum mul Romani
tũ ei auri dare a Pyrrho: ad quẽ ꝓ redimẽdis captiuis uenerat: ne- Pyrrhus
quaq̃ accepit. Postridie uero qui maximus elephantus esset instru
ctu Pyrrhi: post terga ignoranti Fabricio clamorẽ emittẽs: repente

apparuit: quo facto cõuersus Fabricius ac subridēs: me ait: nec aurum heri: nec hodie bællua permouit. Rogãteq̄ eũ Pyrrho: ut secũ esset ac proximũ post se imperiũ haberet: neq̄ tibi hoc inquit conducit: nã Epirotæ si ambos nos norint: a me regi q̄ abs te malint. Rursum Fabricio consuli Pyrrhi medicus epistolã misit qua polliceretur si is iuberet se Pyrrhum uenenis interfecturũ. At Fabricius eam epistolam ad Pyrrhum dedit: saniore ut mente uteref monēs: quoniam & amicorũ & hostium pessimus iudex esset. Sed posteaq̄ insidijs compertis Pyrrhus medicum suspendio affecisset: reddidissetq̄ Fabricio captiuos sine redemptiõis precio: eos nõ accepit gratis: sed ne mercedem cœpisse uideretur: totidē ei captiuos restituit.

Romani — Nã neq̄ Pyrrhi grã insidias significasse affirmauit: sed ne Romani dolo uiderenf uti ad necē: perinde atq̄ palã uincere min⁹ possent.

Fabi⁹ maxim⁹ — Annibal — FAbius maximus cum nollet cum Annibale acie cõfligere: sed cunctando exercitum ei⁹ terere: qui tum pecuniæ: tum annonæ præmeref inopia: per aspera ac montuosa loca insequebatur: & sese a latere egressus opponebat. Cũq̄ a multitudine rideref: & Annibalis uocaref pædagogus: id minimi pendēs cogitatib⁹ suis atq̄ consilijs utebatur. Et ad amicos cõuersus dicebat eum sibi timidiorem uideri qui cauilla cõuitiaq̄ metueret q̄ qui hostes fugeret. Insuper cum de collega Minutio: quoniã hostes aliquos prostrasset: magnus rumor esset quasi uir foret nomine Romano dignissimus: magis se inquit secundũ Minutij fortunã q̄ aduersam pertimiscere. Pauloq̄ post cum insidias incidisset Minucius: & simul cũ exercitu perire uideref: ubi ipse auxiliũ tulit: cũ magnũ hostiũ numerũ prodidit: tum illum seruauit. Itaq̄ Annibal ad amicos dixit: nõ sæpe prædixi uobis fore aliquando ut montana nubes in nos imbris resolueret. Atq̄ post Cannēsem cladem creatus imperator una cũ Claudio Marcello uiro & intrepido: & qui cum Annibale q̄ libentissime semper dimicaret: sperabat ipse si nemo pugnaret breui futurum: ut Annibalis miles attritus fessusq̄ deficeret. Q̄obrem dicebat Annibal maiori sibi metui esse Fabium pugna uacuũ q̄ pugnantē Marcellum. Et cum miles Lucanus apud eum esset accusatus quod mulieris amore noctu sæpe in castris uagaretur: cæterum mirabili armorum uirtute uir esse narraretur: mulierem quam deperibat comprehendi eo clam iussit & ad se duci. Vt autem adducta ē: accersito homine quod præter legē inquit pernoctares: haud nos latuit: at ne prius quidē latuerat quod probitati studeres: quare fortiter tuis ac recte factis errata condonētur. Reliquum nobis

Marginal notes: Minutius; Claudi⁹ marcellus; Annibal; Fabius; Marcellus

cum eris: habeo enim sponsorē: & adductam mulierculam ei commēdauit ac tradidit. Item cum Tarentinos Annibal præter arcem præsidio teneret: Fabius ubi q̄ longissime dolo abscessisset: & cœpit urbem & in prædam uertit. Scriba uero interrogante quid de sacris simulacris statueret: relinquamus ait Tarentinis deos iratos. Et cum. M. Liui⁹ qui arcem præsidio teneret urbem per se captam diceret: alij hominem ridebāt. At Fabius ait: uera narras: nam nisi tu urbem amisisses: nequaquam ego recuperassem. Atq; cum iam senior esset: ac filius consul de rebus gerendis in publico loqueretur præsentibus pluribus: ascendit equum atq; procedebat. Cūq; lictorem iuuenis misisset: iussissetq; equo descēdere: alijs sese auertentibus: Fabius ipse equo exiliēs præter ætatē accurrit natūq; complex⁹: belle inquit sapis o fili qui plane intelligas quibus imperas: & cuiusmodi imperij magnitudinē susciperis. Tarentini Annibal Fabius M. liuius

Scipio maior cum a re militari atq; urbana studium ad litteras conuerteret: dicebat cum ociosus esset: plura tunc negocia a se geri. Idem ubi Carthaginem ui cœpisset ac milites quidā: quā cœpissent captiuam præstanti forma ac uirginem aduæherent atq; illi darent: libenter inquit acciperem si priuatus non imperator essem. Rursum cum in alto positam urbem obsideret: ubi templum Veneris eminentius apparebat: iussit illic uadimonia consentirēt: perinde ut ad tertium diem in Veneris phano disceptantium causas auditurus: id quod sicuti prædixerat factum dedit urbe capta. Atq; in Sicilia cum quis percunctaret: cuius rei fiducia ad Carthaginem classe foret traiecturus: ostensis ei armatis exercitatisq; uiris trecētis & alta turri quæ e mari eminebat: nemo est horum inquit qui si super hanc turrim ascenderit: non se si iussero præcipitem iaciat. Cum uero & agro potitus est: posteaq; traiecisset atq; hostium castra concremasset: missaq; legatione Carthaginenses pepigissent ictis fœderibus: tum bælluas: tum nauis: tum etiam pecunias datum ire: & quoniam ex Italia adnauigasset Annibal ea fiducia ductos conuentorum pœniteret: his auditis Scipio ait: ne illis quidem uolentibus fœdera seruaturum sese: ni talentum etiam quinq; milia ad ea priora soluerint: propterea quod Annibalem accersissent. At ubi omnino uicti Carthaginenses pro fœderibus ac pace legatos ad eum misissent: qui uenerant ilico abire iussit: perinde ac non eos auditurus q̄ L. Terentium adduxissent. Erat autem Romanus Terentius: uir frugi & bonus: quem Carthaginēses captiuum egerant. Qui ubi adductus est: eum iuxta se in prætorio Scipio maior Veneris templum Sicilia Carthago L. Terentius

sedere pro tribunali uoluit: & ita Carthaginēsibus responsum dedit ac bellum soluit. Terentius autem eum triumphantem secutus est pilleatus tanq̄ donatus libertate. Atq; post eius mortē iis qui uenerant ad efferendun funus mulsum ministrauit: quæq; alia ad sepulturā attinebant q̄ diligentissime curauit. Sed hæc postea. Rur
Antiochus sum cum Antiochus posteaq̄ Romani aduersus eum traiecissent
Scipio in Asiam pro soluendo bello ad Scipionem misisset: prius inquit oportuit non nunc cum & frenum & sessorem susceperis. Præterea
Quæstores cū ei pecuniæ a senatu ex ærario decretæ essent: neq; eo die quæstores ærarium uellent aperire: se aperturū ait. Etenim per se clausum esse qui tam ingenti pecunia illud impleffet. At cum multa in eum
Petilius crimina a Petilio & Quinto conijcerentur: apud populum ait hoc
Quintus ipso die Carthaginenses cum Annibale a se uictos: quare coronatū
Capitoliū sese ascensurū capitoliū. Qui aūt uellet suffragia: ferret aduersus se iussit: quæ locutus capitoliū ascendit: populus uero secut⁹ est accusatorib⁹ adhuc dicētibus relictis.

Titus q̄ntius t Itus Quinti⁹ ita statim ab initio fuit illustri fama ut ante tribunatum: ante præturam: ante ædilitatem consul designatus
Philippus sit. Is cum aduersus Philippum cum imperio missus esset: cum illo in colloquium uenire ausus est. Philippo autem obsides petente: illum enim esse cum multis Romanis: se uero solum esse Macedonibus. Tu enim respondit Quintius: solum te fecisti: quoniam & amicos & cognatos occidisti. Atq; ubi Philippum acie uicisset: iussit in Isthmijs proclamari liberos se Græcos dimitti ac sui iuris. Atqui quotquot Romani Annibalis temporib⁹ in captiuitatē acti apud Græcos seruiebant: hos singulos redemptos denarijs quingentis Quintio Græci dedere dono: & illi in urbē triumphantē secuti sunt pilleos capite gerētes: ut ijs mos ē: q liberi facti fuerint. Atq; Achæos quibus in Zacynthiorū insulam exercitū ducere mens erat: monuit: cauerēt: ne queadmodū testudines protenso capite extra Pelo
Antioch⁹ rex ponnesum discrimē adirent. Insuper cum Antiochus rex ingenti cū
Græcia exercitu Græciā peteret: cunctis perterritis: cum ob militū multitudinē: tum ob armoꝝ uarietatē: huiusmodi ad Achæos dictione est
Chalcis usus. Ait enim cum Chalcide apud hospitē cœnaret: admiratū se multitudinē carniū: at hospitē respondisse: eas omis porcinas esse: sed condimētis modo apparatibusq; differre. Proinde nec uos ait: admiremini regias copias: cū hastatos Cataphractos & Pæçeteros hoc est pedestris socios: cūq; equestris sagittarios auditis. Nam hi oēs Syri sunt armis inuicē differētes. Philopœmeni quoq; prætori

Achæoꝶ: q mlto eqte & grauiorꝭ armaturæ pedite abūdaret: pecu
nijs ꝟo īdigeret: illudēs aiebat: Philopœmeni & man⁹ & crura eſſe:
uentrē aūt non eſſe. Etēm forma corporis Philopœmeni talis erat.
Aius Domitius quem Scipio maior in bello aduerſus Antio G. domitius
g chum apud Luciū fratrē ſuis legationis uicibus fungi uoluit: Scipio maior
cum hoſtium aciem eſſet conſpicatus: præfectis hortantibus ut ſta Antiochus
tim hoſtem adoriretur: horam nequaꝗ̄ ſatis eſſe reſpondit: ut tot
hominum milibus trucidandis impedimentiſq; rapiendis repeten
tes caſtra ſeipſos curarent. Verum hoc in tempore cras factum ire
congreſſuſq; poſtridie hoſtium quinquaginta milia ad internitio- .l. milia hoſti-
nem redegit. um deſiderata
Vblius Licinius conſul im̄pator: uictus equeſtri prælio a Per
p ſe Macedonum rege: milites duo milia octingētos amiſit: par- P. licinius
tim cæſos: partim captos. Poſt præliū uero cum Perſes & pro fœ- Perſes
derib⁹ & pro pace oratores miſiſſet: uictus uictori iuſſit: ut & regnū
& res oīs Romanis cederet.
Aulus Aemylius: ſecundū conſulatū petēs repulſam habuit. Paulus æmi-
p Sed ubi imperitia & mollicia imperatoꝶ belliū aduerſus Per- lius
ſen ac Macedonas prolixitatē accepit: & ob id conſulem illum de-
clararunt: ait eis ſe gratias non habere: quoniā non eo eſſet impera-
tor deſignatus ꝙ tam imperio ſibi ꝗ̄ illis imperatore opus foret.
Cunq; domū e foro petiſſet: ac tertiam filiolam quam lachryman-
tem offenderat: quid ploraret interrogaſſet: atq; illa reſpondiſſet:
quoniā Perſes nobis mortuus eſt: erat aūt catellus ita nominatus:
in bonam fortunam ait o filia omenq; arripio. Atq; cum multa in
caſtris audaciā garrulitatēq; offendiſſet: ꝗ̄ imperatores ac reꝶ mi-
nime neceſſariaꝶ ſtudioſi induxiſſent: ut quieſcerēt: ac ſolū gladios
acuerēt iuſſit: ſibi enim reliqua curæ fore. Nocturnas aūt excubias
iuſſit ſine haſta & ſine enſe aſſeruarēt: quo deſperantes qui hoſtib⁹
repugnarēt: magis ſomno reſiſterent. Et cum Macedonia per locos Macedonia
ſaltuoſos inuaſiſſet ac inſtructos hoſtes aſpexiſſet. Naſica eēm eum Naſica
hortante ut confeſtim illos adorireť: facerē iſtud quidē ſi tua mihi
ait ætas eſſet. Veꝶ multa mihi experiētia impedimēto eſt: ut itinere
fatigatus aduerſus inſtructam aciem dimicem. At ſuperato Perſe
cum pro uictoria epulū præberet: dicebat expertum peritūq; exer-
citum maiori hoſtibus terrori eſſe ſuauiſſimūq; amicis conuiuiū
præbere. Ad hæc cum Perſes captus eſſet: ac in triumphū duci de-
precareť: hoc inquit in te ē. Ita eēm poteſtatē ei dedit: ut ſe ipſe interi
meret. Grandi aūt ac propemodum infinita inuenta pecunia nihil
ipſe accepit: At genero Tuberoni phialā argenteā ponderis libraꝶ

trium militiæ præmiū dedit. Et hanc aiunt primam Aemiliorum domum argenteam supellectilem ingressam. Præterea cum quattuor ei masculinæ prolis filij essent: duos adoptioni alijs antea dederat: reliqui duo qui domi erat: alter qui annos quattuordecim natus quinto ante triumphū die: alter quinto itidem die post triūphum agens annum duodecimum: diem obiere. Cū q̃ procedenti ipsi populus eius uicem condoleret collugeretq̃: nunc ait patriæ se metu atq̃ periculo esse liberatū: q̄n successuū suorum inuidiā quā in familiā suā fortuna euomisset pro omibus tulerit.

Cato senior

Cato senior cum apud populum in prodigalitatē & ī modicos sumptus inuæherer̄: inqt: q̄ difficile est habere ad uentrē orationem qui aures non habet. Mirari autē qui urbs illa seruaretur: ubi pluris ueniret piscis q̄ bos. Item cum uxorum effrenatius petulantiusq̃ imperium aliquando reprehenderet: omnes inquit homines uxoribus dominantur: nos uero cunctis hominibus: nobis autem uxores. Aiebat etiam male pro collato bn̄ficio gratiam non recipere q̄ pro illata iniuria suppliciū non subire: & ijs semper omnibus qui delinquerēt præterq̃ sibi ueniam dare. Et cum magistratus ad delinquentis plectendos hortaretur: dicebat qui & possent & non propulsarent iniuriam: eos lapidibus esse obruendos. Rursus ijs se iuuenibus magis dicebat delectari qui erubescerēt q̄ qui pallescerent. Dicebat etiam eum sibi militem odio esse qui ambulando manus: pugnando autem pedes moueret: ac sterteret magis q̄ inclamitaret. Atq̃ pessimū eum aiebat imperatorē qui sibijpsi imperare nō posset. Ad hæc maxime oportere existimabat: ut q̄sq̃ suijpsius pudore teneretur: neminē enim unq̄ ab sese abesse. Insuper cum plurimorum hominū erectas uideret statuas: at malo de me inquit homines queritent: cur Catonis statua posita non est q̄ cur est posita. Item quibus potestas esset ut ea parce uterent̄: hortabatur: quo semper potestate liceret uti. Et q̄ uirtuti honorē auferrent: eos dicebat iuuentuti honorem auferre. Idem neq̃ pro iustis rebus magistratum aut iudicem orandum esse dicebat: neq̃ pro rebus iniustis exorandum. Iniuriam quoq̃ dicere solitus est etiam si inferētib⁹ minus sit oībus esse periculo. At senectuti multa cū adsunt turpia ne uitij turpitudo adderet̄ hortabat̄. Atq̃ iratū ab insano arbitrabat̄ tempore differre. Item illis minime inuideri qui fortuna mansuete modesteq̃ uterentur. Non enim nobis sed quæ nobis bona sunt inuident. Præterea qui esset in ridiculis studiosi: aiebat in serijs ridēdos fore. Et pulchras actiōes pulcherrimis quoq̃

Fortuna

actionibus dicebat esse occupandas: ne illarum gloria paulatim de fflueret. Corripiebat autem ciues qui eosdem semper ad magistra/ tum designassent. Videbimini enim dicebat: existimare aut nō mul ti magistratum faciundum: aut non multos dignos esse qui magi/ stratū gerant. Rursum quia agros maritimos emisset: eum sibi ad/ mirationi esse simulabat tanquā mari ualentiorem. Nam quæ il/ lic uix inundet: hic facile absorbeat. Et cum censuram petens uide/ Censura
ret alios qui & rogarent blandireturqꝫ multitudini: clamabat ipse indigere populum & seuero medico ac magna purgatiōe: proinde non eum designandum esse qui gratificaretur: sed qui inexorabilē se præstaret. Quæ cū diceret cunctis in electione prælatus est. Item cum iuuentutem doceret: audenter pugnandum esse dicebat & uer bo magis ꝙ ense: & uoce magis ꝙ manu plærumqꝫ uerti & cōster/ nari hostes. Atqui cum bellum aduersus eos gereret: qui ad Betim Betis flumē
flumen habitarent: magnoqꝫ in discrimine propter hostium multi/ Celtiberi
tudinem positus esset: uellentqꝫ celtiberi ducentorum stipendio ta/ Romani
lentorum auxilium ferre: Romani uero non sinerent mercedē bar/ baris hominibus decerni: eos ait errare. Cum enim uicerint: non ab ipsis mercedem: sed ab hostibus exactam soluturos. Qꝫ si uicti fuerint: neqꝫ a quibꝰ illa peteretur: nec qui peterent futuros. Et cū plures cœpisset urbes: ut ipse ait diebus quibus inter hostes com/ moratus est: nihil ipse plus cœpit ꝙ quæ ex hostiū agro comedit ac bibit. Idem cum argenti libram uiritim distribuisset in milites: ait melius esse ut multi cum argento: ꝙ pauci cum auro ab militia re/ uerterentur: magistratibus enim aliud nullum in prouincijs ꝙ glo riæ additamentum faciundum esse. Atqꝫ seruos quinqꝫ militiæ ha/ bebat: horum unus cum tria captiua emisset corpora: neqꝫ prius la cuisset Catonem ꝙ in conspectum isset: hominem strangulauit. Et Scipio afri/
rogatus a Scipione Africano: ut Achæorum exulibus auxilio esset canus
quo redirent in patrias: simulabat eam sibi rem nulli curæ esse. At cū in senatu uerba plurima fierent: surgēs: tanꝙ nihil habeamꝰ in/ quit quod nobis agendum sit: sedemus de Græcis seniculis disse/ rentes: utrum a nostris an ab Achæorum pollinctoribus efferan/ Polinctores
tur. At cum Posthumius Labienus historias Græce scripsisset: ac Posthumiꝰ la.
ueniam ab auditoribus peteret: ait illudēs Cato: ueniam dandam Cato
esse: si coactus amphictionum decreto scripsit.

s Cipionē iuniorē ferunt annis quattuor & quinquaginta: q/ Scipio iunior
bus uixit nihil emisse: nihil uendidisse: nihil ædificasse: libras

aũt argẽti tris ac triginta dũtaxat in magna ſubſtantia & auri duas
Carthago reliquiſſe: cum tñ Carthago in ipſius poteſtate fuiſſet: & unus oĩm
Polybius imperatorꝶ milites locupletaſſet. Præterea Polybij præceptũ obſer
uans ſtudebat nõ prius e foro abire ꝗ̃ aliquẽ ex adeuntibus fami/
liarẽ ſibi atq; amicũ quouis pacto effeciſſet. Et cum iuuenis adhuc
eſſet: tantã & fortitudinis & prudẽtiæ expectationẽ de ſe præſtitit:
Cato ſenior ut Cato ſenior de ijs interrogatus qui ad Carthaginem militarẽt:
inter quos etiã erat Scipio: diceret: ſolus is quidẽ ſapit ac uiget: ad
Roma hunc aũt umbra concedunt. Item cum Romã ueniſſet ab exercitu:
eum inuitabant: non quo illi gratificarenť: ſed quod per illũ prope
diẽ ac facile Carthaginẽ capturi eſſent. Atq; cũ murũ ſuperaſſet: &
Carthaginẽſes ex arce repugnarẽt: ne tu mare iſtud munies: id autẽ
iacebat inter utroſq;: nec admodũ erat profundũ: dicente Polybio
atq; cõſulente ut tribulos ſpargeret ferreos: aut tabulas ſtimilis p/
foratas inijceret: ne tranſeũtes hoſtes aduerſus aggeres pugnarẽt:
ridiculũ eſſe ait qui muros cœpiſſent & intra urbẽ eſſent: inde ita ſe
gerere: quo aduerſus hoſtes nõ pugnarẽt. Et cum urbẽ Græcis ſta/
Sicilia tuis oblatiõibuſq; ex Sicilia aduectis refertam inueniſſet: iuſſit per
præconẽ ut quæ præſentes urbium ciues ſua cognoſcerẽt: reporta/
rẽt in patriam. Atqui rerum illarum neq; ſeruum: nec libertum ul/
lũ accepit. At ne emit quidẽ cum & diriperẽt: & deprædarentur ta/
G. lællius men omnes. Rurſum cum G. Lælio quo & amiciſſimo & ſocio ute/
batur: conſulatum petenti ſuffragareť: Pompium interrogauit: an
Pompius etiam ipſe peteret cõſulatũ. Erat aũt Pompius Tibicinis filiꝰ: quo
Lællius reſpondente nequãꝗ̃ petere: quin potius cum Lællius peteret il/
lius deſignandi gratia ſe quoq; comitia ambiturum crediderũt: &
ita expectantes ab illo decepti ſunt. Nunciabatur enim eum circui/
re forum ac ciues dextera blandiendo apprehendere. Quare alijs
Scipio turbatis ſubridens Scipio: ſtulti inquit ſumus qui quaſi non homi
nes ſed deos immortales precaturi ſimus: tantũ terentes temporis
Appiꝰ claudiꝰ tibicinẽ expectamus. Rurſum cum Appius claudius eius competi/
tor in cẽſura eſſet: ac diceret Romanos oĩs ab ſe nominatim ſalu/
tari: Scipio qui oẽs fere ignoraret: uera inquit narras: nam maiori
curæ mihi fuit: ut a nemine ignorarer ꝗ̃ ut multos noſſem. Horta/
bať aũt ciues qñqdẽ aduerſũ Celtiberos bellũ gerebant: ut utroq;
militatũ miſſo aut legato aut tribuno militũ ſumerẽt utriuſq; uir/
tutis teſtes ac iudices bellatores ipſos. Inſuper cenſor declaratꝰ ado
leſcentẽ priuauit equo: quoniã ſumptuoſiore in cœna quo tempo/
Placenta re Carthago oppugnabať: placentã melle compoſitã quã in urbis
ſimilitudinẽ figurãq; formarat: & hanc Carthaginem appellarat:

conuiuijs proposuit rapinæ: percunctantiq; adolescēti: quā ob causam equū sibi abstulisset: prior enim q̄ ego Carthaginē inquit diripuisti. Et cum. G. Liciniū prætereuntē intuereť: scio hūc ait uirum peierasse: At nequeo nemine accusāte: & accusator esse & iudex. G. Licinius Ad hæc cū a senatu tertiū missus esset: cū urbiū: nationū regūq; inspector intueretur: ut ait Clytomachus: Quis urbes hoīesq; animis q̄ lege tuenť: Alexandriā uenit: Cūq; egressus nauim incederet: capite toga operto: Alexandrini qui undiq; ad eū uisendum accurrerēt rogabant ut & caput detegeret: atq; cupientibus sibi faciē ostenderet. Quod cum is fecisset: strepitu omnes sunt ac plausu prosecuit. Et cū rex ,ppť corporis tarditatē atq; molliciā uix sequereť: incedētis illos Scipio submissa uoce īmurmurans ad Panætiū dixit: iam alicui Alexandrinis noster aduentus fructui & uoluptati est: propť nos enim ambulantē regē conspiciunt. Comitabať aūt eum amic⁹ unus Panætius philosophus & famuli quinq;: quoꝝ unus cum in ea peregrinatione uita defunctus esset: aliam quoniā emere nollet: ex urbe accersiuit. Rursum cū Numantini uiderenť inuicti: ac pluresq; imperatores superassent: secundū populus ad id bellū consulem Scipionē declarauit. Et cum multi in expeditionē irent: id senatus quoniā exhaurireť Italia prohibuit: neq; pecunias ex ærario sumeret concessum est: sed prouentus uectigales quoꝝ nondum tempus aderat decreti sunt. At Scipio nō opus sibi pecunijs esse dixit: suas enim atq; amicoꝝ satis superq; fore. Sed de prohibitis militibus quæstus est: Nam bellū graue & periculosum esse. Si propter hostium fortitudinē totiens superati sunt quod aduersum tales id gerať: sin propter ignauiā ciuium quod cum talib⁹. Atq; ubi in castra uenit: multāq; & licentiā & luxuriā & superstitionē delitiasq; offendit: uates cōtinuo & hariolos lenonesq; exegit: impauitq; uasa cūcta dimitterēt: præť ollam: ueru ac fictilē calicē: argenteū uero poculum non maioris q̄ libraꝝ duarum ponderis pro arbitrio habendum permisit lauari: Etiam uetuit & unguētis quisq; se ipse fricaret iussit: iumenta eē quoniā manibus carerēt: alterius fricatiōe indigere. Imperauit quoq; ut stantes crudū pranderēt obsonium: cœnarēt aūt discumbentes panem: aut simplicē pultem & carnem assam aut elyxā. Ipse uero nigro phibulatus sagulo exercitū circuibat eiusq; lugere dedecus aiebat. Atq; cum Mēmij cuiusdā tribuni militū iumenta comprehendisset: quæ lapideas peluis & uitrea pocula deportaret: mihi inquit ac patriæ triginta dies: tibi uero ī omnem uitā cū talis es temetipsum inutilē fecisti. Et cū alius pulcherrime ornatū scutū ostentaret: heus inquit adolescens scutū certe pul-

Clytomach⁹ Alexandria Scipio Panætius Memmius

chrum est: uerũ decet Romanũ uirum in dextera potius spes suas ꝙ in sinistra collocet. Item cum is qui uallum sustulisset uæhementer se præmi diceret: Recte inquit: fidis em̃ magis huic ligno ꝙ gladio. Et cum effrenatam hostiũ amentiam esset intutus: dicebat tempore securitatẽ emi. Nam boni imperatoris sicuti medici officium esse: ut ferri curatione utatur ad postremũ. Verumtamen tempestiue adortus Numantinos in fugam uertit. Cũq; uictos grauiter seniores ferrent exprobrantes quid eos fugissent quos totiens fugassent: Numantinum quẽdam dixisse fertur: pecudes easdem quoq; nunc esse at pastorem alium. Ad hæc ubi capta Numantia secũ dũ

G. gracchus
Scipio

triũphasset: contentio ei pro senatu ac socijs aduersum G. Gracchũ constituit. Quare turbatus populus in eum qui in tribunali esset: tumultuabatur. Tunc ait Scipio: Nunq; nos legionum clamor uociferatioq; perterruit: ne dum hominũ cõfluctuatio atq; confusio: quibus non matrẽ Italiam sed potius nouercam esse scio. Et cum ab amicis Gracchi sublatus esset clamor de interficiũdo tyranno: Recte inquit qui patriã oppugnant: me prius uolunt de medio tol

Roma

lere: nõ em̃ Romã casurã putãt Scipione superstite: neq; uicturum Scipionẽ si Roma ceciderit.

Cæcilius metellus

Caecilius metellus cũ munitũ castellũ adoriri uellet: dixissetq; Centurio: si modo decẽ uiros amiserit: fore ut castellum caperet: rogauit Metellus an uellet unus ex decem esse. Rursum cum iunior quidam tribunus militũ quæreret: quid facturus foret: si hãc respondet tunicam existimarẽ mentis meæ consciam esse: eam exutus in ignem mitterẽ. Atq; Scipionis mortem cui uiuo infensus fuerat: tulit ꝙ molestissime: ac filijs iussit ut subeuntes lectum tollerẽt: dixitq; gratias habere se dijs immortalibus ꝗ non esset apud alios natus Scipio.

Gaius mari9

Gaius Marius ex obscuro genere rempublicam capessens ædilitatẽ ampliorẽ pollicitus est. Cunq; perspicue aduertisset eodem se die defecturum: ad minorẽ trãsijt: atq; illa quoq; frustratus non tamẽ futurum diffisus est se Romanorum principem. Et cum

Varices

utroq; in crure uarices patereẽ: solutus crus medico execandũ præbuit: neq; ullo emisso suspirio nec cõtractis supercilijs sectionẽ pertulit. At cum medicus transitũ faceret ad alterꝝ crus: noluit inquiẽs

Clusius
Trebonius

curationẽ eo dolore dignam non esse. Insuper cum Clusius sororis filius in eius secundo consulatu militi cuidam præstanti forma Trebonio nomine uim afferret: ab adolescẽte occisus est. Multisq; Treboniũ accusantib9 is a se illũ occisum q in magistratu esset nõ negauit: sed necis causam dixit ac probauit. Itaq; Mari9 quæ ꝓ præcla

ris militiæ facinorib⁹ corona dari consueuerat ferri ad se iussit Tre/bonioq; imposuit. Atq; cũ aduersum Teutonas in proximo castra posuisset eo in loco q parũ haberet aquæ: diceretq; milites siti se affici: mõstrato illis flumine qđ iuxta hostiũ uallũ deflueret: Illinc uobis potus est inqt emẽdus sanguine. Ii aũt duci se rogabãt donec in sanguine inesset humor ac nondũ præ siti cõstringeret. Præterea camertiũ uiros mille q egregia uirtute ĩ bellis aduersus Cymbros extitissent: præter oẽs leges ciuitate uniuersos donauit. Quod quidẽ factũ cũ a nõnullis accusaret: aiebat uerba legũ ,ppt armorũ strepitũ exaudire nequiuisse. Et cũ in bello ciuili fossa circũdat⁹ & obsessus occasionẽ ac temp⁹ operiret: dixissetq; Pompei⁹ Silo: o Mari si magn⁹ ĩpator es descende in aciẽ: proinde tu ĩnqt si magn⁹ es imperator coge me uel inuitũ in aciẽ descẽdere. — Cymbri; Pompeius

c Atullus Lutatius cum in bello aduersus Cymbros ad Atisonem flumen castra haberet: & Romani quoniã Barbaros ad transitum niti intuerent: cederet ubi eos detinere non posset: contẽdit ad primũ cursim abscendẽtium agmẽ: ne Romani fugere hostes sed imperatorẽ sequi uiderent. — Catullus lutatius; Romani

s Ylla cognomẽto Fœlix: inter maximas suas fœlicitatis duas existimabat: Pij Metelli amicitiã: & q urbẽ Athenarum non æquasset solo sed seruasset potius. — Sylla; Pius metellus; Athenæ

g Aius Popilius ad Antiochũ legat⁹ missus est cũ epistola a senatu qua iuberet Antiochus ut exercitũ ex Aegypto abduceret: nec Ptolemæi filiorũ q orphani essent regnũ occuparet. Popiliũ uero p castra aduenientẽ: cũ Emiti⁹ Antiochus q̃ humanissime salutasset: ille non seruata salutandi uice tabellas reddidit. Quib⁹ lectis cũ rex dixisset cõsultaturũ sese daturũq; responsum: Popili⁹ rege uirga ĩ gyrũ circũscripto: hic ergo stãs inqt cõsulta & respõde. Cunctis aũt uiri grauitatẽ atq; animi magnitudinẽ admirãtib⁹ stupẽtibusq; & Antiocho factu͂ꝝ se assentiẽte quæ Romani uellẽt: ita Popilius & salutauit eũ & complexus est. — G. popilius

l Vcullus in Armenia cum decẽ milibus peditum & mille equitũ aduersus Tigranẽ qui centũ quinquagintamilia hoĩm in expeditione haberet: pridie Nonas Octobres ,pfectus est. Quo die prius Scipionis copiæ a Cymbris cõsumptæ sunt. Quare cũ quidã dixisset Romanis illũ diẽ nefastũ esse atq; formidabilẽ. Igit' pugnemus inqt hodie impigre: quo hũc q̃3 Romanis diẽ ex acro & tristi iucũdũ hilarẽq; reddam⁹. Et cũ Cataphractos maxime milites metuerẽt: bono aĩo esse iussit: futurũ eẽ plus laboris ĩ illis spoliãdis q̃ uincẽdis. Atq; cũ collẽ pm⁹ ascẽdisset: barbarorũq; motũ aspexisset — Lucullus; Armenia; Tigranes; Cymbri; Romani; Catafracti milites

magna uoce inquit: uicim⁹ o cõmilitones: Ac nemine sustinẽte dũ illos fugat: Romanos quinq; lœto interceptos amisit: hostes uero supra centũ milia occidit.

Gn. pompei⁹ Romani Italia Sylla — Næum Pompeium æque Romani amauerunt atq; patrẽ oderant. Is cum puer admodũ esset: Syllanæ se parti asciuit: & cũ neq; magistratu fungeret: neq; senator esset: magnum ex Italia conflauit exercitũ. Cunq; a Sylla accerseretur: negauit se sine præda ac sine cruore copias imperatori ostensurũ. Nec prius uenit ꝙ hostiũ duces permultis prælijs uicisset. Idem cũ a Sylla prætor in Siciliã missus: accepit milites egressos in itinere uim inferre ac rapina uti: qui alios palantes circumcursarent supplicio affecit: sed ijs qui a se missi essent ad gladios gẽmas addidit. Ad hæc Mamertinos qui cõtrariam partẽ secuti fuerãt poterat uniuersos occidere. At Stheni⁹ factionis princeps cũ dixisset eum nequaꝙ iuste agere: qui pro sonte insontes multos uocaret ad pœnã: hũc aũt seipsum esse abs quo & amici persuasi & inimici coacti res marianas elegissent: admiratus Pompeius ait ueniam dare Mamertinis: qui ab eiusmodi uiro essent persuasi: qui patriam saluti suæ uitæ anteferret: & cũ urbem: tum etiam Sthenium liberauit. Itẽ cum in Africam aduersus Domitium traiecisset: & illo magna pugna superato a militibus esset imperator salutatus: respondit non se honorẽ illum admittere: ꝙdiu hostium uallum staret. Itaq; simul etiam cum imbri milites facto impetu castra expugnarunt: cœperunt: depopulati sunt. Cum aũt reuertisset: tum cæteris eũ honoribus prompto animo uultuq; amicissimo Syllã excepit: tum omniũ primus magnũ appellauit. At cum uellet triũphare: qm̃ nondũ senator esset: nequaꝙ ꝓmisit: ꝙobrem cũ Pompeius dixisset ad circũstantis ignorare Syllã etiã plures oriẽtẽ solẽ ꝙ occidentẽ adorare: exclamauit Sylla triũphet. At Seruilius uir senatorius & si grauiter rem ferebat: tamẽ cũ plærîq; aduersarent triũpho: quippe qui largitiones aliquas exposceret: dixissetq; Pompeius se potius triũphum dimissurũ ꝙ blande illos allocuturũ: nunc ait uero intueri se Pompeiũ & magnũ & triũpho dignũ. Insup cum Romæ mos esset: quandocũq; militiæ munus pro legitimo tempore obissent: equũ ad duumuiros quos censores uocant: in forũ agerẽt: adnumeratisq; militiæ munerib⁹ quibusq; imperatoribus ea gesta sunt: aut laudarent pro meritis: aut uituperarentur. Pompeius consulẽ gerens ipse equum deduxit ad Gelliũ & Lentulum cẽsores. Quibus ut mos est percunctantib⁹ an oĩa militaria munera obisset: oĩa respondit: & me quidẽ impatore. Idẽ Sertorij scripturis in Hispania potitus: inter quas erãt multoꝝ

Margin notes (in order): Gn. pompei⁹; Romani; Italia; Sylla; Sicilia; Sthenius; Pompeius; Mamertini; Africa; Domitius; Sylla; Seruilius; Sertorius; Hispania

ducum epistolæ: quibus ad perturbandam mutandaqꝫ rempubli
cam: Sertoriũ Romam accersebãt: illas omnis cõcremauit: facul-
tatem quidem ijs præbens: ut mali ad sanitatem redirẽt: ac melio-
res fierent. Præterea cũ Phrahates rex Parthorũ per legatos eũ ro- Phrahates rex
gasset: ut termino euphrate uteret̃: quin poti⁹ Romani: inquit: ter- Euphrates
mino utent̃ aduersus Parthos iure ipso. Rursum cum. L. lucullus Romani
militia functus uoluptatibus sese dedisset: uiueretqꝫ sumptuosius: Parthi
Pompeium autẽ uituperaret: quoniã præter ætatẽ plæraqꝫ sibi ge- L. lucullus
renda appeteret: magis: inquit: seni præter ætatẽ est delitijs operã Pompeius
dare q̃ imperare. Et cum ipse aduersa ualitudine laboraret: ut tur-
do uesceret̃: medicus iussit: Illum sui frustra quæsiuerunt: erat eñ
præter anni tempus: Dixit quidã fore: ut apud Lucullũ turdi: quẽ
penes annũ integrũ nutriant̃: inueniret̃. Ergo inquit: ni Lucullus
studeret delitijs: uiuere Pompeius non posset? Ac dimisso medico
paratu facillimis uilibusqꝫ cibis usus est. Idem cum uæhementissi-
ma annonæ charitudine urbs præmeret̃: uerbo quidem cui anno-
næ cura mãdata esset: declaratus: re autẽ terræ ac maris ius habẽs
in Africam & Sardiniam Siciliamqꝫ nauigauit: collectaqꝫ grandi
frumenti copia ad Vrbem maturabat. Magna uero tẽpestate orta
gubernatoribusqꝫ perterritis: ubi primus inscẽdisset nauim & an-
chorã tolli iussisset: clamauit quod ad nauigationẽ cogeret non ad
uitã. Idem cum ei⁹ aduersus Cæsarem simultas in aperto iã esset: Cæsar
& Marcellinus unus ex ijs qui a Pompeio ꝓducti ad dignitatem
fuerãt: deinde mutato erga Cæsarẽ animo: multa ĩ senatu in Pom
peium loqueretur: Non te pudet Marcelline inquit: maledictis me
onerare: per quẽ & e muto loquax factus es: & esuriem cum uomi-
tu cõmutasti? Et ad Catonem grauius mordẽtẽ quoniã q̃ sæpissi- Cato
me prædiceret potentiã & auctoramentũ Cæsaris nequaqꝫ reipu-
blice bono cedere: respõdit: tua quidem magis ad diuinationẽ ac-
cedũt: at mea ad amicitiã. Atqꝫ cum de se liberi⁹ loqueret̃: ait om-
nem se magistratum & accepisse citius q̃ expectasset: & deposuisse
citius q̃ esset expectatus. Ad hæc cũ post conflictum Pharsalicum
in Aegyptũ fugiens ex triremi foret in piscatoriũ nauigium qđ rex
miserat: transiturus: cõuersus ad uxorẽ & filiũ: aliud nihil q̃ illud
Sophoclis dixit: Quisquis tyrãnũ petit: is & si liber it: illius est ser- Sophocles
uus. Cum uero transcendisset ense percussus: suspirio semel emisso
nihil locutus est: sed uelato capite seipsum tradidit.

c Icero orator in nomen cauillatus: & amicis ut id mutaret Cicero
hortantibus ait: Ciceronis nomen sese facturum q̃ & Ca-
tonũ & Catulorũ & Scaurorũ nomẽ illustri⁹. Et cũ argen-

teum poculũ diis immortalibus uotũ soluisset: prima nomina lit/ teris notauit: sed ꝓ Cicerone cicer incidit. At eos oratores qui al/ tiore uoce uterenꝑ: dicebat ꝓpter infirmitatem in clamorẽ ueluti claudos in equũ ascendere. Et cũ Verres cuius filius corporis for/ ma male uterenꝑ: Ciceronem maledictis lacesseret: perinde quasi & mollem & cynædum criminarenꝑ: ignoras inquit decere intra fores cõuitiis filios urgere. Rursum cũ Metellus nepos ad eum dixisset: Pluris testimonio tuo occidisti: ꝙ patrocinio seruasti. Etenĩ plus mihi est: inquit: fidei ꝙ eloquẽtiæ. Interrogante etiã Metello: quis ei pater esset? Hanc inquit respõsionẽ difficiliorẽ effecit mater tua. Fuerat enĩ Metelli mater impudica. At Metellus ipse & leuis erat & incõstans & libidinis deditus. Rursus cum Diodoto rhetorico/ rum doctori uita defuncto lapideũ coruũ Metellus ipse apposuis/ set: Iustam inquit retributionẽ factam: uolandi enĩ huic nõ dicẽdi doctrinã tradidit. Atq; cum Vatiniũ hominẽ & inimicũ sibi & ꝑ/ ditissimum prius audisset interisse: mox certior de eius uita factus esset: male inquit pereat qui male mentitus est. Ad eũ quoq; qui genere Libys esset: diceretq; nõ audire ipsum dicentẽ: neq; tamẽ re spondit: habes aurẽ nõ foratam. Castum aũt popillium: qui se iu/ risperitum haberi uellet: cũ & rudis tñ & obtusus esset: ubi ad con/ trouersiã quandã aduocasset testem: atq; ille dixisset nihil scire: pu/ tas enĩ ait de iure fortassis ĩterrogari? Præterea cũ Hortẽsius ora/ tor argẽteã sphinga mercedẽ a Verre accepisset: cũq; oblique qui/ dã ac subdole Cicerone ad eũ locuto: dixisset se ænigmatũ soluen/ dorũ imperitũ esse. Attamen respondit Cicero: sphinx apud te est. Et cũ Voconiũ cũ tribus filiab⁹ deformosissima facie obuiũ habu/ isset: submissa uoce ad amicos dixit: Phœbo haud oriente genuit hic pignora. Atq; cũ Faust⁹ Sylla puer ꝓpter aeris alieni ac fœno/ rum magnitudinẽ supellectilem ꝓscripsisset: hanc ait libentius ꝙ patris ei⁹ ꝓscriptionẽ amplector. Pompeio aũt ac Cæsare dissidẽ/ tibus ait: quẽ fugiã: noui: ad quẽ fugiã: ignoro. Ac Pompeium ac/ cusabat: qui urbem deseruisset: essetq; Themistoclen potius ꝙ Pe/ riclen imitatus: cũ res non illis sed hisce similes essent. Ad hæc cũ uenisset ad Pompeium: ac rursus uenisse pœniteret: ab eo interro/ gat⁹: ubi Pisonẽ generũ reliquisset. Apud tuũ: inquit: socerũ. Et cũ quidã ad Pompeiũ a Cæsare trãsfugisset: diceretq; præ celeritate atq; alacritate equum reliquisse: melius inquit eũ de equo consu/ luisse. Item ad eũ qui nũciabat Cæsaris amicos tristis esse: narras inquit eos eẽ Cæsarẽ exosos: ab eoq; dissentire. Cũ aũt post Phar/ salicũ prælium Pompeio fugiente: Nonius quispiam dixisset: adhuc

Cicer
Verres
Metellus
Diodotus
Vatinius
Hortensius
Verres
Cicero
Sphinx
Faustus
Sylla
Pompeius
Cæsar
Themistocles
Pericles
Piso
Nonius

aquilas septem apud ipsos esse: & ob id ut bono animo essent hortaret: Recte inquit moneres: si cũ graculis nobis pugnandũ foret. Et cũ potitus uictoria Cæsar ꝓstratas Pompeij imagines honorifice erexisset: ea de re loquens Cicero ait: Cæsar in erigendis Pompeij statuis suas firmat. Adeo aũt qđ pulchre sciteq; diceret: plurimi faciebat: & ita ad id operã suã uæhementer accommodabat: ut cũ ei cõtrouersia esset apud cẽtumuiros cõstituta: & instãte die: ab Eronte seruo nunciatum foret in diem posterum controuersiam reiectam: eum libertate donauerit. Cæsar Cicero

Aius Cæsar cum Syllam fugeret adhuc adolescẽs: in prædones incidit: & cũ primũ magna uis argẽti ab eo peteret: prædones derisit: tanq; eius quẽ haberent ignaros: ac duplum se daturũ ꝓmisit. Deinde asseruatus donec pecunias cogeret: ut & dormienti sibi quieti essent silentiũq; præstarent: imperabat: Quas aũt oratiões poemataq; scriberet eis legebat: & qui minus uæhemẽter ea laudassent: fatuos ac barbaros appellabat: Ac ꝑ risum eos suspẽsurũ se minabat: Id quod etiã paulopost effecit. Nã cũ post aduectũ sui redimẽdi preciũ liberatus & uiros & nauigia ex Asia cõgregasset: tũ cõprehẽdit prædones: tũ etiã affixit cruci. Insuper cũ Romæ pontificatũ peteret: haberetq; eius rei æmulum atq; cõpetitorẽ Catulũ: qui Romanis reliquis dignitate præstabat: a matre ad fores deductus: hodie inquit mater uel pontificem filium uel exulem habebis. Atq; Pompeiam uxorẽ: qm̃ esset de Clodio infamata: repudiauit. Deinde Clodio eã ob rem in iudiciũ acto: testis adductus nihil nequã de uxore locutus est. Accusatore aũt interrogante: quid igitur eã eiecisti? Quoniã: inquit: decet uxorem Cæsaris calumnia etiã uacare. Præterea cũ Alexandri res gestas legeret: collachrymauit: dixitq; ad amicos: Is cũ hac cẽt ætate: Dariũ uicit: mihi uero in hãc usq; diem gestũ est nihil. Et cũ in alpibus sterile inopsq; oppidulũ præteriret: amicis quærentibus an etiã hic seditiones aliquæ cõtẽtionesq; de principatu essent: subdubius cogitabũdusq;: malim inquit hic prim⁹ esse q̃ Romæ secũdus. Fortissimorũ aũt facinorũ ea obeunda esse dicebat quæ & periculosissima maximaq; essent uerũ haud cõsultãda. Et cũ ex Gallia ꝓuincia aduersus Pompeiũ Rubicona flumẽ trãsiret: ait: iacta sit omnis alea. Item cũ ad mare Pompeius fugisset Roma: ac Metellus qui ærario præsideret: Cæsarem a capiunda pecunia ꝓhiberet: ærariũq; occlusisset: ei mortẽ minatus est. At Metello ꝑterrito: hoc inquit adolescens difficili⁹ erat dictu mihi q̃ factu. Ad hæc cũ seri⁹ Dyrrhachium ad eũ milites aduæherent a Brundusio clam G. Cæsar Sylla g Asia Catulus Clodius Darius Gallia Rubicon flu. Metellus Dyrrhachiũ Brundusium

omnib⁹ nauigium paruum ingressus: traijcere pelagus aggredit̃. Fluctuante autem nauigio ubi sese gubernatori manifestasset: clamauit: Crede fortunæ certior fact⁹ Cæsarē abs te uæhi. Et tūc quidem uæhementior tempestas insurgens ei impedimento fuit. At qui milites cōcursu facto: magna cum animorū ægritudine querebant̃: qđ uires alias expectaret: quasi ipsis diffideret. Sed postea ꝙ pugna facta uictor Pompeius nō est usus uictoria: sed in castra redijt: Erat inquit uictoria apud hostes: sed uincendi gnarum nō habent Rursum cum ad Pharsalū instructam aciem locis suis stare: hostesq́ʒ recipe Pompeius iussisset: eū errasse Cæsar dicebat: qđ illam militū animi ex cursu incitationē: illam uim: illam pugnādi alacritatem naturaliter minatā debilitasset. Atqʒ cū primo impetu facillimeqʒ Pharnaca ponticū uicisset: ad amicos scripsit: Veni: uidi: uici. Præterea ubi Pompeiani in Libya in fugā uersi superatiq́ʒ sūt: ac sese Cato interemit: īuideo tibi: ait: Cato mortis tuæ: Etem tu mihi salutis tuæ inuidisti. Rursum cū a quibusdā hortaret̃: ut Antoniū atqʒ Dolobellam: de quib⁹ male opinabant̃: sibi caueret: respondit nō hos sibi rubicundos & pinguis timori esse sed gracilis illos ac pallidos Bruto Cassioq́ʒ ostensis. Et cū inter cœnādū ort⁹ esset de morte sermo: quæ nā foret optima: Inopinata r̄ndit.

Pompeius · Cæsar · Cato · Antonius · Dolobella · Brutus · Cassius

c Aesar qui prim⁹ est Augustus cognominatus: cum adhuc esset adolescens: ab Antonio repetiuit duo milia quingēta sex tertiū: quæ & primi Cæsaris interfecti ædibus Antoni⁹ ad domū suā trāstulisset. Volebat em̄ Romanis soluere quos Cæsar legauerat uiritim: nummos quinqʒ ac septuaginta. At cū Antonius pecunias haberet: & illū moneret: ut ab ijs repetundis desisteret: si sanus esset: paterna bona proclamauit: ac uendidit: largitionēqʒ persoluit. Qua ex re & sibi beniuolentia apud ciues comparauit: & in illum odiū cōcitauit. Atqʒ cū Rhœmetacles rex Thracum qui ab Antonio ad eū transierat: nō moderatum se ac demissum in cōuiuijs sed petulātē odiosumq́ʒ præstaret: societatē exprobās: ꝓprio cuidam aliorū regū ait: Cæsar: Ego proditionē amo: sed ꝓditores non laudo. Item Alexandrinis post captiuitatē extrema se mala passuros opinantibus: ubi Cæsar suggestum ascēdisset: Ario alexandrino corā cōstituto ait: se urbi ignoscere primum propter eius & magnitudinē & decorē: dein ob cōditorē Alexandrum: demū uero ꝓpter Ariū amicum. Idem cū accepisset Erota qui ægyptiacas res gereret: emisse cōturnicē: quæ cæteras omnis pugna superaret: essetq́ʒ ipsa inuicta: & eā assam deglutisse: eo accersito atqʒ agitata quæstione nauis malo hominē: ubi rem cōfessus est: iussit

Cæsar augustus · Rhœmetalces · Arius

affigi: Ac Siciliæ ꝑ Theodoro Ariū præfecit. Libello aūt sibi a q̄ piā reddito ubi scriptū erat: Calu⁹ Theodorus Tarseus fur erat: qd tibi uidet? Cæsar scripsit: Videt. A Mecœnate aūt sodali singulis dono annis phialā in natalitijs accipiebat. Athenodoro etiā philosopho ut domū dimitteret ob seniū precāti cōcessit: sed cū in se salutādo & in extremo abeundi gratificādiq; officio Athenodorus dixisset: cū ira te Cæsar cœperit: nihil pri⁹ neq; dixeris nec feceris q̄ ipsas quattuor ac. xx. litteras tecū ipse percurreris: eo manu apprehēso: adhuc inquit tua mihi præsentia opus est: ipsumq; annū totū detinuit: inquiēs esse taciturnitatis quoq; numeratione tutissimā. Insuper cū audisset Alexandrū ubi duos ac. xxx. natus annos maximā orbis partē subegisset: admodum dubitasse quid reliquū tēpus facturus esset: miratus est qd nō maius opus Alexāder existimasset instituere partū imperiū q̄ magnū cōparasse. Et cum de adulterꝭ legē tulisset: quā sanxerat: quo pacto rei iudicādi ac deprehensi puniendi essent: deinde ira lapsus adolescētē qui de Iulia eius filia esset insimulat⁹: percuteret manib⁹: Cūq; ille reclamaret: legē tulisti O Cæsar: ita pœnitētia ductus est: ut diem illū cœnam omiserit. Rursum cū Gaium ex filia nepotē in Armeniā mitteret: optabat ab dijs immortalibus: ut Pompeij beniuolentia & audētia Alexandri ac sua ipsius deinceps fortuna illi contingeret: Atq; eū se Romanis imperij successorē dicebat relicturū: qui nunq̄ bis eadē de re cōsultasset de Tiberio loquēs. Itē cū iuuenes illos qui in cōsultatione tumultuarent: instituere uellet: nec attēderet: sed turbulentius potius clamarēt: Audite inquit iuuenes senē: quē iuuenē senes audiebant. Præterea cū Atheniensiū populus quippiā aduersus eū deliquisset: scripsit ex ægina putare se suā illis irā obscurā nō esse: nō em̄ æginæ hyematurū sese: aliud uero his nihil neq; dixit neq; fecit. Ad hæc cū unus ex Euryclis accusatoribus temere atq; petulanter libertate dicendi ad cōuitiū uteret: ac insolentius efferret: hmōi quiddā locut⁹ est: Si hæc tibi Cæsar aut uident magna: iube is mihi reddat septimū Thucydidis uolumē. Quare Cæsar iratus eū abigendū iussit: Sed cū didicisset ex posteris Brasidæ huc esse reliquū: hominē accersiuit: castigatūq; modice dimisit. At cū Piso ædes a fundamentis ad totū usq; tectū accuratissime ædificaret: bono me animo lætoq; inquit facis: qui ita ædificas: tanq̄ perpetua Roma futura sit.

Sicilia · Athenodorus · Cæsar · Alexander · Tiberius · Aegina · Eurycles · Cæsar · Thucydides · Piso · Roma

Frācisci Philelfi Apophthegmatū Plutarchi Cheronēsis: ad Traianum Cæsarē e græco in latinū traductio: Fœliciter Explicit.

Francisci Philelfi ad Nicolaum quintum pontificem maximum in Plutarchi Cheronensis Apophthegmata Laconica: ab eo e græco in latinũ traducta: Epistolaris Præfatio.

Nicolaus q̃ntus pontifex

Prouidentia

ἐνέργεια Energia

qVo de te magis Nicolae quinte: dies ac noctes mecum ipse cogito: eo benignus nostro sæculo immortalẽ deũ cõsuluisse arbitror: qui ut res omnis humanas incredibili curat moderaturq; prouidẽtia: eũ te uniuersæ christianæ ecclesiæ pontificem præesse uoluerit: in cuius mirabili uirtute summaq; sapientia suã spem omnẽ: doctiones & boni uiri positam esse cõstitutãq; intelligant. Haud em̃ uitio naturæ fieri puto: ut magis alia q̃ alia ætate minor sit hominũ doctissimorũ & eloquentium numerus. Si em̃ in diuina quã uocant essentia nihil est qđ minus omni parte perfectũ sit: perfectã quoq; esse hominũ naturã quã ipse creauit deus omnipotẽs: dubitare quis debet? Itaq; eandẽ semper inesse humano in genere uim ingenij & interiorẽ mẽtis agilitatẽ: quã græci: ενεργειαν: energiã: nominãt: ad egregiũ quodq; obeundũ atq; præclarũ opus plane credẽdũ est. At fit nescio quo deprauato hominũ more: ut nisi pulcherrimis quibusdã præmijs honoribusue ꝓpositis nulli uirtuti: laudi nulli opera detᷣ: eaq; solũ florescant studia: quibus sese hoĩes in precio magis fore opinentᷣ. Quare quod bonum sit propter se expetendũ: id aut honore aut emolumento metiuntᷣ. Et certe paucissimi admodũ suntᷣ qui uirtutẽ ullam uirtutis sequantᷣ studio. Itaq; eo maior est laus tua pater beatissime: eo admirabilior: eo diuinior: quod tuas uigilias: oĩs curas: oĩs labores: omnis ad uirtutẽ semper deũq; retuleris: nullã tibi ꝓponens inanem gloriam: nullã mũdi huius utilitatem. Quibus tuis optimis cogitatibus & laudatissimis institutis factũ est diuina benignitate: ut neq; petẽs neq; cogitãs per oẽs deinceps dignitatis gradus ad summũ maiestatis fastigiũ sis euectꝰ. Sedes tu quidẽ unꝰ inter mortales in diuinæ altitudinis solio: christi optimi maximi uicẽ geris in terra humani generis saluatorẽ: cũ auctoritate & gratia: tũ per illius uitæ similitudinẽ omnibus repræsentas. Te sibi omnes ante oculos ponũt: & qui uirtutẽ ꝓpter uirtutem colunt: & qui eã cõmodis suis definiũt. Q̃obrem boni omnes undiq; ad te ueniunt. Quisquis autem ingenio aut eloquẽtia aut elegantiore ulla disciplina excellit: ad te cõfluit. Tu uero ut es animo ingenti ac benefico: negligis neminem: omnes libenter admittis. Te in omnes beneficentissimũ præstas. Qua tua tãta facil-

litate liberalitateq́ꝫ naturæ fieri uidemus: ut iā ueluti excitatis nō-nullorum ingenijs quæ obdormierant & indocti doctrinā adamare incipiant: & docti fiant quotidie doctiores. Nam prodes tu quidem omnibus & exemplo uitæ: & donandi magnificentia. Nō igitur nō possum eos omnes qui ullum uel bonitatis uel disciplinæ simulacrū præse ferunt: accusatione dignos existimare: si minus persæpe aliquos ingenij sui fructus tibi pro sua quasi uillicatione reddiderunt: ut intelligas operam tuā in tam illustri beneficiendi munere nō esse omnino frustra. Qua ratione cum ipse quoqꝫ me tibi debere plurimū censerem: uel pro ea qua in me nuper cū Neapolin petens Romam diuertissem: pulcherrima beneficentia usus es: aliqua studiorum meorū monimenta tuæ beatitudini referre uolui. Nā cum mihi tempestiue e græco in latinum conuersa essent Plutarchi Cheronenses Laconica Apophthegmata: quæ a nostris: tū dicteria: tū dicta nominant: ea uisa sunt non indigna: quæ sanctissimo tuo nomini dicarem. Rem sane nō admodum magnam si uolumen ipsum consideretur: pulchram tamen & uiris doctis in primisq́ꝫ eloquentiæ studiosis non inutilem. Oratio enim quæ huiusmodi sententiarum argutia exemplorūq́ꝫ grauitate ac lepore referta fuerit: nō potest omnibus nō placere. Etenim duo a Plutarcho libri qui scilicet extent: de huiusmodi dictis: nō ijsdem temporibꝰ scripti sunt: alter ad Traianum Cæsarem: quem ipsi iampridem interpretati illius præstantissimi principis Philippi Mariæ Angli nomine insigniuimus: & hic alter: quem tuo ueluti munere & cognosci a latinis & haberi uoluimus. Non multo autem post ut spero maiores a nobis aliquæ Lucubrationes & fortassis etiam gratiores ad te ibunt. Vale pater beatissime.

Marginalia: Neapolis / Roma / Beneficentia / Plutarchus / Apophthegmata Laconica / Oratio / Traianus Cæsar / Philippꝰ Maria Anglus

Plutarchi Cheronēsis Apophthegmata Laconica per Frācīscū Philelfum e græco in latinū traducta: Fœliciter Incipiunt.

a Gasicles rex Lacedæmoniorū admirante quodā Philophanē sophistā ab ipso nō admitti: præsertim cū is discēdi desiderio teneret: opus inquit est mihi horū esse discipulo: quorū sum etiā filius. Ad illum uero qui dixisset: quonam pacto sine speculatoribus tuto imperare quis possit: si ita respondit suis imperarit: sicuti patres filijs. *(Agasicles)*

a Gesilaus ille magnus: cū esset aliqñ conuiuij princeps forte cōstitutꝰ: interrogatꝰ a pincerna quantum cuiqꝫ afferret. Si multū ait uini paratū est: quātū quisqꝫ petierit: sin autem *(Agesilaus)*

Latro parum: ex æquo omnibus dato. Et cũ latro quidã toleranter per- ferret quæstiões: ut improbus admodũ inquit hõ flagitiosis tur- pibusq; in rebus patientiã constantiamq; definit. At cũ laudaret quidã oratore: quod res paruas q̃ uæhemẽtissime augeret: Equi- dem ait: cerdonem illum minime bonũ duco: qui paruo pedi ma- gna calciamenta induit. Prætera cũ quispiã aliquãdo ad eũ dice- ret: promisisti: idemq; sæpius loqueretur: Ita me Hercule promisi: inquit: si istud quidẽ est iustũ. Sin autẽ iniustũ: locutus sum: nõ ꝓ- misi. Cunq; idem subdidisset: ueruntamẽ decet reges quicquid ca- pite annuerint: perficere: Nõ reges magis respõdit: q̃ illos qui re- ges adeunt petere iusta decet: & ita loqui: ut & quod tempestiuũ sit: & quod regibus accommodatum cõsentaneũq; considerent. Ad hæc cum uituperantes aliquos laudantisue audiret: non mi- nus eorum qui dicerent: q̃ de quibus dicerẽt perdiscendos mores arbitrabat̃. Et cum puer adhuc palæstricis puerorum ludis in ob- scurum locum a chori magistro constitueret̃: obtemperauit: q̃uis esset rex declaratus: Inquiens: tu quidem ut libet facito: ostendam em̃ nõ locis uiros: sed uiris locos honoratos reddi. Idem cum me- dicus quidam difficiliorem curationem & eam minime simplicẽ imperaret: per geminos ait non omnino mihi proposita uita est: neq; si bona etiam omnia reciperem. Atqui præfectus aliquando aræ chalcidicæ Butytarũ Mineruæ: cum a pediculo morderetur: non se auertit: sed eo in omnium conspectu comprehenso atq; in- terfecto: addidit: Per immortales deos libẽter insidiatorem inter- ficio uel in ara. Rursum cũ alio tempore puellũ intueretur: qui ex ostio murem traheret: ubi mus in eum conuersus detinentis ma- num momordisset fugissetq;: astantibus ostenso mure: quando il- lud minimum inquit animal sic eos excipiat a quibus iniuriã pa- titur: quid uiris faciendum sit considerate. Volens etiam bellum aduersus Persas uæhemẽtius aggredi: quo græcos Asiam incolen- tis liberaret: oraculum Iouis dodonæi consuluit. Illo uero militan dum esse iubente: oraculũ Ephoris retulit: qui cum iussissent Age- silaum etiam Delphos petere: & eisdem de rebus numen consule re: ꝓfectus ad uaticinium ita interrogauit: Apollo uideturne tibi quod etiam patri tuo? Apolline uero comprobãte: lectus impera- tor ita expeditiões duxit. Cum inito Tissaphernes cum Agesilao fœdera metu percussisset regem græcas ei ciuitates liberas dimissu rum: deinde accersito permagno a rege exercitu bellum ei indixis- set: ubi minus abiret ex Asia: libenter trãsgressionem illam peiera- tionẽq; suscipiẽs: exercitum mouit: perinde quasi in Cariam pro-

De promissis

Agesilaus rex

Apollo

Tissaphernes

cessurus: ubi cum Tissaphernes copias cogeret: Agesilaus soluens in Phrygiam impetum fecit. Ibiq̃ quamplurimis captis urbibus grã/diq̃ pecunia: dixit Amicis frangere fœdera impiũ quidem est: At hostium cogitatus fallere non modo iustum est & gloriosum: uerũ etiam: tum iucũdũ: tum perutile. Equitatu autẽ diminuto Ephe/sum concessit: pnunciauitq̃ opulentis si se militia solutos uellent: equum pro sese quisq̃ uirũq̃ præberent: Quare statim pro timi/dis & diuitibus: tum equi: tum uiri idonei cõgregati sunt. Itaq̃ di cebat imitari se Agamemnona. Illum enim cum equam bonã ac/cepisset: ignauum diuitemq̃ uirum militia liberasse. Cum uero ius sisset captiuos nudos uenire: uenderentq̃ huiusmodi prædæ uen/ditores: & uestis quidem emptores permulti eẽnt: at corpora quo/niam alba & omnino mollia ob delitias ociaq̃ erant: ea sane tanq̃ inutilia nulliusq̃ precij deriderent: astans Agesilaus hæc sunt in/quit pro quibus pugnatis: isti autem quibus cum pugnetis. Et cũ Tissaphernem in fugam in Lydia uertisset: pluribus deletis: in agrũ regium incursionem facit. At rex ubi pecunijs ante ad eum missis Agesilaum de belli solutione rogaret: respondit is pacis ius penes ciuitatem esse: lætari autem magis locupletãdis militibus quam seip/so. Ad hæc pulcherrimum ducere nõ munera græcos ab hostilibus capere: sed spolia potius prædamq̃ parare. Insuper cum Megaba/tes Spithridatis filius qui formæ præstãtia cæteros anteiret: ad eũ salutatum osculatumq̃ accessisset. Videbatur eñ diligi uæhemen ter: declinauit Agesilaus. Sed posteaq̃ ille adire destitit: eum ultro quæsiuit Agesilaus. Dicentibus autẽ amicis ipsum eẽ in causa qui a pulchri illius osculo se auerterit: quare præ metu illum minime uenturum. Vbi nõ parum temporis silentio secum ipse cogitasset: Nequaq̃ inquit oportet illum nobis persuadere: nam uelle mihi uideor rebus huiusmodi imperare magis quam præpollentem hosti/um urbem ui capere. Melius enim libertatem tueri sibi quam alijs au/ferre. Præterea cum alijs in rebus ueritatem iusticiamq̃ seruaret: ex/istimabat in amicorum negocijs prætextum esse nimia aduersus eos iusticia uti uelle. Itaq̃ breuis eius quædam Epistola ad Hydriæũ Cara: qua quẽdam ex amicis peteret ita fertur: Niciam si minus in/iustus est: dimittas: uelim: Sin autẽ iniustus: mihi dimittito. In plu/ribus igitur talem se præstabat Agesilaus. Interdum uero cum ex/pediret pro amicis tempore potius utebatur. Quare cum aliquã/do tumultuosius castra mouerẽtur: puero cuius amore tenebatur propter aduersam ualitudinem debilitatemq̃ relicto: & illo quidẽ precibus eum ac lachrymis ad se reuocante: Agesilaus conuersus

Agramemnõ

Epistola

Agesilaus

ait: q̃ est difficile miserere simul & sapere. Atqui hisce in reb⁹ quæ ad corpus attinẽt: nihilo iis qui secum aderant: præstabat: quippe qui sacietate & ebrietate omnino abstinebat. Somno aũt eo uteba tur: nõ qui imperaret: sed cui a rebus gerẽdis imperaretur. Aduersus calorem ac frigus ita habebat: ut solus semper anni tẽporibus uteretur. Et inter ipsos milites tabernaculũ habens nolebat meliorem lectum: q̃ cuiq; esset. Idq; assidue dicendo.: usurpabat principis esse nõ mollicia sed constantia atq; fortitudine priuatis hominibus antecellere. Cũ ergo quidã interrogasset quid Spartæ profuerunt Lycurgi leges: ut uoluptates: inquit: cõtemptui essent. Ad eum quoq; qui tum ipsius: tum aliorũ Lacedæmoniorũ uestis alimentiq; tenuitatẽ miraret̃: dixit: ꝓ hoc hospes uiuendi more libertatem metimus. Itẽ cũ quis eũ hortaret̃: ut se remitteret: diceretq; ne ob incertũ fortunæ mortẽ aliquãdo ei⁹ rei occasio fieret: At ego ait ita meipsum cõsuefacio: ut in nulla mutabilitatem quæram: & eodem instituto uel senex utebat̃. Itaq; cum a quodam rogaretur: quare uæhementi hyeme sine tunica circuiret: quo iuuenes inquit imitentur: habentes ii quidem & senis & principis exemplũ. Thasi quoq; cum per ipsorũ agrum Agesilaus cũ exercitu iter faceret: cũ farinam anseres bellaria liba belle cõfecta ac multiplices alias epulas preciosasq; potiones ad eũ misere: Sed ipse farina dũtaxat acceptas: reliqua qui tulerant: iussit ad Thasios referrẽt: perinde atq; nec ipsis forent utilia. Illis autẽ precantibus obtestantibusq; ut ea acciperet: iussit inter mãcipia distribui. Et cum causam illi percunctarentur: quoniam inquit non eos decet istiusmodi crapulis delectari: qui probitatem fortitudinemq; exercerent. Nã quibus mancipia capiuntur: ea sunt a liberis hominibus aliena. Rursum Thasii quoniã magnis ab eo beneficiis affecti uiderentur: cum & templis eum & diuinis honoribus prosecuti essent: & hac de re legatos misissent: Agesilaus lectis honorib⁹ quos legati ad se tulissent: rogauit an eorum patria deificandorum hominum potestatem haberet: Quod cum illi affirmassent: agite inquit: facite deos uosipsos prius. Quod si feceritis: tũ crediturus sum potestatem uobis esse deificandi etiam mei. Ad hæc cũ eæ græcæ nationes quæ Asiã incolebant: decreuissent in præclaris florentissimisq; urbibus eius imagines erigere: ad eas scripsit: Mei nulla imago esto neq; picta neq; fabricata. Et in Asia domũ intutus quæ culmen haberet quadratis trabibus: possessorem interrogauit: an quadrata apud eos ligna nascerent̃? Qui cum nõ quadrata sed rotunda nasci dixisset:

Spartæ

Thasii

Agesilaus

Agesilaus

Num igitur si quadrata inquit essent: rotunda redderetis? Interrogatus etiam quandoque usque quo Laconici soli confinia porrigerentur: hasta uibrata quousque: inquit: hæc assequatur. Alio etiam percunctante quobrem Sparta careret muris? Ostensis armatis ciuibus: hi sunt: inquit: Lacedæmoniorum muri. Rursus idem alio quærente: non lapidibus: inquit: & lignis sed habitantium uirtutibus muri sunt fabricandi. Insuper amicos monebat non pecuniis sed fortitudine & uirtute studendum esse diuitiis. At cum uellet per milites quicque confestim effici: ipse primus aggrediebatur in omnium conspectu. Gloriabatur autem eo magnifice: quod laborando cederet nemini: quodque sibi magis quam aliis imperaret. Et cum quidam qui claudum Lacona intueretur exeuntem ab bellum: equum quæreret: non sentis: ait: non fugientibus sed manentibus bello opus esse. Præterea quomodo magnam gloriam acquireret: cum quis interrogaret: si mortem inquit contempseris. Cum etiam quis percunctaretur: quare Spartiatæ ad tibias præliantur: quo: inquit: quandocunque ad numerum modulationemque incesserint: liquido pateat: & qui meticulosi sint: & qui fortes. Atque Persarum regem cum beatum quis diceret: quoniam esset admodum iuuenis: inquit: at ne hanc quidem habens ætatem Priamus infortunium passus est? Item ubi magna ex parte Asiam subiugasset: decreuit aduersus regem ipsum proficisci: quo & ociosum illum & populares græcorum factiososque duces corrumpentem inquietum redderet: atque perturbaret. Sed ubi ab Ephoris acersitus est ob græciæ bellum: quo Sparta circumdabatur: id enim pecuniæ a Persa missæ effecerant: Agesilaus inquiens oportere bonum principem obtemperare legibus: ab Asia nauigauit: magno sui desyderio græcis Asiaticis relicto. Et quoniam Persicus nummus sagittarium haberet impressum: Agesilaus recedens ait se a rege ex Asia triginta milibus Sagittariis exigi. Tot enim Athenas aduectis per Timocraten aureis daricis & iis in populares ac factionum principes distributis: tribus insurrexerunt in milites. Ad Ephoros autem respondens: hanc scripsit Epistolam: Agesilaus Ephoris salutem dicit. Non mediocrem Asiæ regionem subiugauimus: Barbaros expulimus: multa in Ionia arma fecimus: Posteaque iubetis: ut ex edicto ueniam: sequar epistolam: propemodum etiam consequar: non enim mihi principatum gero sed ciuitati ac sociis: & tunc princeps uero principatum gerit: cum patiatur a legibus & ab Ephoris imperari: aut ab aliis: quicunque magistratus in urbe fuerit. Ac ubi Traiecto Hellesponto per Thraciam iter faceret: rogauit

Ephori

Agesilaus
Asia

Barbarorũ neminẽ:sed ad singulos mittens percunctabat̃ :utrum ut amicus an ut hostis ꝑ eoꝝ solũ transiret:Et alij quidẽ amice ad

Xerxes

mittebãt deducebãtq;:sed ij qui Troiades uocant̃:quibusq; Xerxes ut fert̃ munera dedit ꝓ transitus mercede. Ab Agesilao petiere argenti talenta cẽtum & mulierũ tantundẽ. At hic dissimulatione in eos usus ac dicens: quid igit̃ nõ cõtinuo uenissent accepturi: ꝓcedebat:& ubi cũ ijs qui essent instructa acie:congressus est:uertitq; eos in fugam:permultis deletis libere transiuit. Et cũ idem a Macedonũ rege per nuncios quæsisset:ac se ille consultaturũ dixisset:inquit:cõsultato igitur:at nos iam iter faciemus. Itaq; miratus ille uiri audentiã ueritusq;:iussit ut amicũ esse alloquendũ. Thessalorum autẽ sociorũ agrum uastauit:quoniã bellarent. At qui Xenoclen ac Scythen amicitiæ causa Larissam misit: quib⁹ captis & asseruatis:alij grauiter rem ferentes censebant Larissam cingendã castris:hic uero inquiẽs: nolle uirorum alterius interitu: ne totam

Thessalia

quidẽ Thessaliã capere eos per fœdera liberatos accepit. Item ubi ad Corinthũ pugnatũ esse accepisset :etsi Spartiatarũ ꝙpaucissimi perierãt:tamẽ quoniã Corinthiorũ & Atheniensiũ aliorumq; sociorũ magnus numerus interisset: nec lætabundus uisus est nec elat⁹ ea uictoria: qn grauissime suspirãs : Heu inquit græciæ: quæ tot perdidit intestino bello: qui ad uniuersos uincendos Barbaros

Pharsalij

satis extitissent. Pharsalij uero cũ insidijs atq; latrocinijs exercitũ eius urgerent:in fugã illos ubi quingentis cum equitibus uertisset: statuit trophæum sub Narrhacio : & illa quidẽ uictoria præ cæteris omnibus delectatus est . Qđ cum ipse ꝑ semetipsum equitatũ immisisset:hac una re illos superauit:qui equestri plurimũ iactantiusq; efferrent̃. Ad hæc cũ ei per Diphridã esset a domo nunciatũ ut cõtinuo præteriens in Boetiã impetũ faceret: etsi maiore apparatu id postea factũ ei ire mens erat:tñ ne magistratibus minus paruisse uideret̃ : accersitis uiginti milibus ex eo exercitu qui ad Corinthum militabãt: Boetiã ingressus:cũ Thebanis cũ Atheniensi-

Boetia
Athenienses
Corinthij
Xenophon

bus cũ Argiuis atq; Corinthijs ad coronã congredit̃: superauitq; utrosq;:tametsi uulnerũ multitudine corpore sibi male constaret. Fuit aũt ea pugna: ut ait Xenophon:pugnarũ quas gesserat oĩm maxima. At qui reuersus domũ nihil omnino nec circa uitã nec circa mores ob hmõi res secundas uictoriasq; mutauit. Item cum uideret quosdã: qui ex alendis equis aliqui esse uideret̃ efferrẽturq; aĩo : ꝑsuasit sorori Cyniscæ:ut ascẽso curru certaret ĩ Olympiacis ludis:quippe q̃ uellet græcis ostẽdere res hmõi nullius esse uirtutis

Xenophon

sed diuitiarũ ac sumptus poti⁹. Xenophonta uero sapientẽ illũ se-

eum habens honorifice accersendum iussit ad pueros educandos Lacedæmone: & ea instituendos disciplina: quæ cæterarum esset pulcherrima: tum imperare: tum imperium pati. At qui alias interrogatus: quare maxime præter alios secundis rebus Lacedæmonii uterentur? Quoniam inquit: præter alios se exercent: ut imperantque & pareant. Lysandro hac luce defuncto cum multos eo sodalicio congregatos offendisset: quod ille simul ac ex Asia reuertisset: aduersus Agesilaum constituit: aggressus est eum arguere quod eiusmodi uiuus ciuis extitisset: orationeque perlecta in quodam relicta libro: quam Cleon Alicarnasseus scripserat: quamque Lysander receperat apud populum dicturus: & eam quidem de rebus nouis & usque demutanda republica illam in medium efferre uoluit. Sed cum ex senioribus quidam orationem percurrisset: metuissetque eius uim atque grauitatem consuluit ne Lysandrum effoderet: quare obtemperauit Agesilaus acquieuitque. Item occultis suis aduersariis palam molestum se non præbebat: Sed opera data ut se aliqui sequerentur semper ex iis duces alios declarabat: alios in magistratu habebat. Qui ubi se in dignitatibus improbe auideque gessissent: proptereaque in iudicium uocarentur: auxilians rursus atque assistens & familiaris illos sibi efficiebat: & in suam beniuolentiam traducebat. Itaque nemo ipsi aduersarius erat reliquus. Quidam eum rogauit: ut ad Asiaticos scriberet hospites: quo ius suum consequeretur: at mei inquit hospites quæ iusta sunt faciunt sponte sua: uel nihil me scribente. Ostentabat ei quidam urbis murum munitum & ualide admodum effabricatum: interrogans: an pulcher sibi uideretur: medius fidius inquit pulcher: at non quem uiri: sed quem mulieres inhabitent. Et cum Megarensis quidam de urbe aduersus eum gloriaretur: adolescens ait: uerba tua multa ui egent. Rursum quæ alios intuebatur mirari: ne nosse quidem uidebatur. Ac aliquando Callipides tragœdiarum histrio cum nomine & gloria inter græcos clarus: tum ab omnibus celebratus: primum quidem ei occurrit salutauitque: Deinde arroganter sese inter ambulantes iniiciens ostentabat se regi: putans is quidem fore ut aliqua benignitate atque comitate exciperetur: Ad postremum uero ait: non admodum me agnoscis o rex: nec qui sum audisti? Sed Agesilaus ubi in eum respexisset: at non tu es inquit. Callippides ille nicelicta. Sic enim Lacedæmonii mimos uocant. Rursus cum a quopiam inuitaretur ad eum audiendum qui lusciniæ uocem imitaretur: noluit inquiens: persæpe ipsam audiui. Menecrates medicus quoniam desperatæ quædam curationes ei ex sententia cessissent: Iuppiter est appellatus. Hoc autem nomine importunius utens cum ad Agesilaum quoque sic aliquando scribere ausus esset: Mene

Lysander

Cleon alicarnasseus

Agesilaus

Asiatici

Callipides histrio

Agesilaus

Menecrates

Iupiter

Epistola crates Iupiter: regi Agesilao salutẽ dicit: hic reliqua nequaꝗ̃ lectis
Conon rescripsit: Rex Agesilaus Menecrati sanitatem dicit. Cum Conon
Pharnabaçus & Pharnabaçus regia classe maris potiti maritimas Laconici soli oras obsiderent: & Atheniensium urbs muro cincta esset: datis a Pharnabaço pecuniis: pacẽ cũ rege Lacedæmonii fecere: miserũtq; ciuem ad Teribaçum Antalcidan: qui Asiaticos illos græcos: pro quibus Agesilaus bellũ gesserat: regi traderet. Qua ex re perperã accidit infamiæ huius Agesilaum nequaꝗ̃ esse immunẽ: Erat em̃ ei Antalcidas inimic⁹ qui omni ui opeq; pacem egit: perinde atq; Agesilaus amplificaret̃ bello: fieretq; & clarissimus & maximus. Qui etiã ad eũ qui dixisset Lacedæmonios sequi Medos: respõdit potius Medos sequi Lacedæmonios. Interrogatus etiam aliquando: utra uirt⁹ esset melior: fortitudo ne an iusticia: Nulli usui fortitudinẽ: inquit: esse absente iusticia: quod si iusti omnes forẽt: nihil fortitudinis indigerent. Et cũ ii qui Asiam incolebant Persarũ regem magnũ appellare cõsueuissent: quid autẽ ait ille me maior est: ni & iustior temperatiorq; sit: Dicebat etiã eos qui Asiam incolerẽt: liberos quidẽ pessimos: seruos aũt bonos esse. Idem interrogatus: quo pacto maxime qs gloriã apud homines queat assequi: Si loquat̃ inquit optima: agat aũt pulcherrima. Imperatoris etiã dicebat opus esse: ut audentia in hostes: & beniuolẽtia in subditos uteretur. Ac percũctante quopiã: quæ nã forent discenda pueris: Hæc inquit: quibus uiri usuri sint. Idem cuiusdã causæ iudex cũ apte ab accusatore dictũ esset: defensor aũt qui inepte respõdisset: ad singula diceret: Agesilae decet regẽ auxilio esse regibus: Et ædes: inquit: siquis tibi euerterit: & uestimentũ siquis abstulerit: expectares ne aut architectum: aut qui uestimentũ texuit tibi auxilium datũ ire: Et cũ epistola a rege Persarũ post factã pacẽ esset ad eũ delata: quã una cũ Callia Lacedæmonio Perses tulerat: de hospitalitate atq; amicitia: haud accepit: inquiens: regi nunciaret: minime opus esse ut priuatim epistolas ad se daret. Mam si amicũ se Lacedæmoniis græciæq; beniuolum liquido præstaret: futurum etiã Agesilaum uæhementer ipsi amicũ: quod si deprehensus fuerit insidias tendere: ne si multas etiã epistolas accepero: credat me sibi amicũ fore. Præterea cũ mirum in modũ filios amaret: fertur canna una cum paruis pueris tanꝗ̃ equo ascensa domi ludere solit⁹: uisus autem ab amico quodã: rogauit ne cui prius id diceret: ꝗ̃ ipse filios genuisset. Item cum bellis continuis Thebanos præmeret: & uulnus tãdem excepisset in prælio: Anatalcidan dixisse aiunt: pro præceptis ipsis mercedem recipis a Thebanis: quippe quibus ne uolẽtibus

quidem nec scientibus pugnandi doctrinā tradidisti. Nam uero Thebanos ipsos sui ipsorum tunc bellacissimos factos perhibent: quoniā multas in eos expeditiões Lacedæmonij egissent. Quare Lycurgus quoq; antiquus ille in his legibus quæ eo rhetræ uocatæ sunt: quoniā essent oraculo sancitæ: uetuit sæpius aduersus eosdem militandum: ne bellandi peritiā discerent. At ubi angi continuis expeditionib9 socios audisset: quoniam Lacedæmonios qui pauci essent: ipsi tam multi sequerentur: uolens Agesilaus eorum multitudinem arguere: iussit ut socij omnes sederent inuicem mixti: at Lacedæmonij separatim soli: dein proclamauit primos surgere figulos: qui ubi surrexere: ꝓclamauit secūdos surgere ærarios mox fabros: deinceps etiā architectos: & singillatim alias artes. Itaq; omnes prope socij surrexere: Lacedæmoniorum autē nemo: Prohibita em̄ ijs erat oparia disciplina sordidæ artis: ita subridēs Agesilaus: intuemini ait uiri socij quāto pluris milites q̄ uos emittimus? In Leuctrensi pugna cum multi Lacedæmonij fugissent: qui legitimis pœnis erant obnoxij: Ephori uidentes urbem uiris orbatam militibus egere: uolebant eam ignominiā soluere legesq; seruare: eligunt igitur legumlatorem Agesilaum. Is aūt accedens in publicum: non ego ait sim legumlator aliarum legū. Nam neq; latis addere quicq̄ possim neq; auferre neq; mutare. Sed pulchre res habuerit: si quæ nobis leges sūt: his a die postero ius fuerit. Cū Epaminōdas tanto cum terrore fluctuq; irruisset: tum Thebanis: tum etiam socijs ea uictoria exultātibus: urbi tamē Agesilaus imperauit: quauis pauci in urbe essent: reuerti: Epaminōdam coegit. At in ea pugna quæ ad Mantineam est gesta: imperauit Lacedæmonijs: ut alijs omissis unū Epaminondan oppugnarēt: solos inquiens mentis compotes & fortis esse & uictoriæ auctores. Si hūc igitur e medio sustulerimus: facillime alios captiuos fore. Nam & amentes esse ac nullius precij: Id quod etiam accidit. Nam iam uictore Epaminonda & Lacedæmonijs fugientibus: cum is uerteretur suosq; uocaret: quidam ex Lacedæmonijs eum lœtaliter percussit. Cum cecidisset: a fuga reuersi qui cum Agesilao erāt: æqua uictoria pugnarunt: cum & Thebani longe deteriores: & Lacedæmonij longe meliores apparuissent. Sparta cum pecuniarum ad bellum indigeret: ac peregrino stipendio aleretur: in Aegyptum Agesilaus proficiscitur: a rege Aegyptiorum mercede accersitus. Sed propter uestis uilitatem: indigenis contemptui erat. Expectabant enim uisum ire Spartæ regem: sicuti Persarum corpore

Lycurgus

Epaminōdas

Thebani

Mantinea

Thebani

Agesilaus in ægyptum proficiscitur

magnifice ornato perperã ĳ quidem de regibus sentiẽtes. Itaq; ĳs breui Agesilaus ostendit magnificentiã atq; laudẽ elatione animi & fortitudine parari oportere. Sed cum eos quos erat missuros in præliũ: timidos ad imminens periculũ: tũ ꝓpter multitudinẽ hostium: erant eñ ducentia milia hominũ: tum ꝓpter militũ suorum paucitatẽ: decreuit ante cõgressum sacrificiũ facere cæteris inscĳs. Et ad leuã substrata manu uictoriã subscripsit: & acceptũ ab augure iecur imposuit in subscriptã manũ: quo satis temporis detento perinde quasi ambiguũ se ad dubiũ simulabat: quoad litteraꝝ notæ iecori cõprehensæ impressæ sunt: & tunc cõmilitonibus ostẽdebat: inquiens deos immortalis ex rebus scriptis uictoriã demõstrare. Securã igit cõiecturã ad uictoriã habere nisi audẽter in pugnã eunt. Hostibus aũt eius castra ꝓpter multitudinẽ uallo cingẽtibus: ac Nectabio: cui auxilio erat: egrediundũ pugnandũq; hortante: inquit nõ esse hostes impediendos qui ipsis se pares uellent. Et cũ adhuc parum restaret ad cõiungendum uallũ: interim suos quot reliqui erãt: instruxit & æquo marte dimicans illos fugauit: ac paucis cũ militibus suis magna hostium peracta cæde pecuniã grãdem ad urbẽ misit. Ex ægypto in patriã remigans ac moriens suis præcipit: ut nec fictã nec pictã nec fabricatã corporis imaginẽ facerent. Nam si quod præclarũ opus a me gestum est: hoc erit monumentũ mei: sin aũt nullũ: ne omnes quidẽ statuarĳ quoꝝ opera in sordibus uersant: & cõtẽnendis artibus præstare id quiuerint.

Agesipolis

a Gesipolis Cleombriti filius: cũ quidam dixisset Philippũ diebꝰ paucis Olynthũ euertisse: per deos inquit: aliam talẽ urbem longe maiore tempore nõ ædificabit. Alius cũ dixisset eum cũ florentioribus uel regem fuisse obsidẽ & non filios nec uxores ipsoꝝ: haud inquit iniuria: decet eñ nos ipsos nostra errata ferre. Idem cũ domo catulos uellet accersere: ac dixisset quispiã exactio ab ĳs nõ est: nec enim uirorum inquit exactio fuit antea quæ nunc est.

Agesipolis

a Gesipolis Pausaniæ filiũ cũ Athenienses Megarensium ciuitatẽ acciperent: ad eas iudicãdas lites quæ inuicem ipsis aduersus eum essent: Turpe ẽ ait O Atheniẽses ductores græcorum Megarensibus cedere in dignoscendo iure.

Agis

a Gis Archidami filius: cũ aliquãdo Ephori dixissent ꝓficiscere in huius patriã: adolescentesq; tecum habe: Te eñ hic ipse in arcem ducet: & qui fieri ait: cõuenit o ephori tot huic iuuenes credere: qui suam patriam prodat? Interrogatus quoq; quæ maxime disciplina Spartæ coleret: cognoscere inquit & ge-

rere & ferre imperiū. Et aiebat nō oportere Lacedæmonios interrogare: quot essent hostes: sed ubi essent. Ad Mantineā cum prælio dimicare cū hostibus quoniā plures essent: ꝓhiberet: ait cum multis cōgrediendū illi esse qui multis uellet imperitare. Idē cū a quodam quæreret: quot nā essent Lacedæmonij: quot satis sunt: inqt: qui improbos ꝓpulsent. Atq; ad Corinthiorū muros cū transiret & eos cū altos ac munitos: tum in multum spacij protensos intueret: quæ ait hæc sunt mulieres: quæ locum hūc incolunt. Sophista quispiam cū dixisset orationē esse rerū omniū optimā: Itaq; si tu ait taces: nullius es precij. Præterea ut Argiui posteaq̄ essent superati: rursum ei audacius obuiā facti sunt: Videns trepidationē suorū: audete ait: O uiri: nā ubi nos uictores horrem⁹: quid illos facere censetis quos uicimus? Item ad Abderitarum legatum ubi locutus is multa fecisset dicendi finē: interrogaretq; quid nā ciuibus nūciaret? Me respondit tm̄ temporis tacitū audisse: quantum tibi fuit ad dicēdū opus. Elios quibusdā laudātibus quod ad Olympiacos ludos iustissimos se præstaret: & quid nā ait: magnum aut mirandū faciūt: si in annis quinq; uno dūtaxat die iusticia utunt? Ad eos quoq; qui dicerent quosdā ex alteris ædibus ipsi inuidere: ꝓpterea ait & sua illis mala: & ad hæc tum mea: tum amicorū bona dolori erunt. Et cōsulente quopiā: digressum fugientibus hostibus dādum esse: & quomodo inquit: si aduersum eos qui præ metu fugiunt: nō pugnamus: cū ijs pugnabimus: qui ob fortitudinē manent? Insuper cū aperte quidā de græcorū libertate sermonem inferret: rem sane nō ignobilem sed factu difficilem O hospes ait: tua uerba & uiriū indigent & pecuniarū. Atqui dicente quopiam Philippum eis inaccessibilē græciā facturum: nobis satis est inquit hospes in nostro uersari solo. Legatus Perinthiorū cū Lacedæmona uenisset: longiore oratione utebat. Vt autem fine dicendi facto Agin rogauit: quid esset Perinthijs renunciaturus? Quid inquit aliud q̄ quod tu uix finem dicendi feceris: ego uero taceo. Idē cū solus legatus uenisset ad Philippū: cunq; Philippus dixisset: quid hoc? solus uenisti? Etem ad unum respondit. Et cum ex senioribus quidam intuēs solutis priscis: alia quædam flagitiosa induci iura dixisset ad eum iam ingrauescentem: Quare superna iam Spartæ fierent inferna: iocans inquit pro ratione ita res accidere: si hoc fit: Etem cū ego puer essem a patre audiebā quæ superiora extitissent: inferiora apud ipsos effecta. Aiebat autē patrē puero sibi hoc etiā dixisse: ꝓpterea mirandum nō esse: si posteriora priorib⁹ essent deteriora: sed sicubi meliora ac similia. Atq; interrogatus quomodo

Mantinea

Sophista

Perinthij

Philippus

quis in libertate perseuerarit: si mortē inquit contempserit.

Agis iunior
Demades

a Gis iunior: cū Demades diceret enses laconicos propter breuitatē a circulatoribus absorberi: Attamē inquit: Lacedæmonij ensib9 hisce hostes assequunt: Ad improbū uero hominē interrogantē sæpius: quis esset optimus spartiata: qui tui dissimillimus sit: respondit.

Agis rex
Ephori

a Gis ultimus Lacedæmonioꝝ rex: insidijs comprehēsus & cōdemnatus ab Ephoris: cū indicta causa ad suspendiū agit: intutus quendā ex ministris flentē: desine inquit homo tu super me flere: etem sic inique ac inuste periēs: sum me interimētib9 melior: quibus dictis ultro laqueo ceruicē tradidit. Cum parētes eū rogarent: ut sibi ad iniusti quippiā esset adiutor: aliquādiu contradixit. Sed ubi urgerēt: ait: ꝙdiu apud uos fui: nullā tenebā iniusticiæ notionē: at posteaꝙ me patriæ tradidistis huiusꝗ legibus: itēꝗ iusticia ac probitate pro uirib9 erudistis: hæc enitar & non uos sequi: & qm̄ uultis me quæ optima sunt agere: optima uero sunt quæ iusta fuerint: cū homini priuato: tum longe magis principi: quæ uultis agam: quæ dicitis omittā.

Alcamenes
Teleclus

a Lcamenes Telecli filius: quærēte quodā: quo nā pacto regnū optime quis seruauerit: si multi: ait: lucrū nō fecerit. Alio etiā percunctante: ꝙobrē a Messenijs munera nō acceperit: qm̄ si accepissem inquit: cū legib9 pacē agere nequiuissem. Item cū quis dixisset eū parce uiuere: cū tn̄ satis magnā substantiā haberet: Pulchrū em̄ est ait: qui plura possideat eū uiuere ꝓ ratiōe nō ꝓ libidine.

Anaxandri das
Ephori

a Naxandridas Leontis filius: ad eū qui intolerabiliter turbaretur molestissimeꝗ ferret: ꝙ ex urbe exularet: O uir ait optime ne urbē exulās horreas sed iusticiā. Idem ei qui Ephoris oportuna loquereť: ueꝝ plura ꝙ satis esset: non oportune ait oportuno uteris. Et cū quidā percunctareť: cur mancipijs agros traderent: & nō ipsi colerēt: qm̄ inqt: nō hoꝝ nos cultores: sed ut nos colerēt ea cōparauim9. Item cū alius diceret: gloriā obesse: & ꝙ is liber foret qui fœlix futur9 esset: sic ait: Iniusta perpetrātes scd'm orationē tuā fœlices esset. Nam quo pacto sacrilegus iniusticiæue obnoxius gloriæ studeat? Interrogāte aūt alio: quare ī bellis Spartiatæ audēter pericula subeūt: qm̄ ut oportet inquit: & nō quēadmodū alij metuētes de uitæ cōditione meditamur. Ad hæc cū a quodā rogareť: ꝙobrē necis causas dieb9 plurib9 seniores iudicāt: & ꝙuis quispiā effugerit: nihilo tn̄ min9 est legib9 obnoxi9: plurib9 inqt dieb9 iudicāt: qm̄ de morte q errauerint: ijs cōsiliū mutare nō licet: legib9 aūt obnoxiū esse oportebit: qa scd'm hāc legē liceat meli9 cōsultare.

Naxander Eurycratis filius: quopiā ꝑcunctante: quare pecu/ Anaxander
a nias nō congerūt in ærariū: ne inquit custodes earum qui fue
rint: corrumpantur.
Naxillas: ad illū qui mirabaẽ cur Ephori non assurgerẽt regi/ Anaxillas
a bus: præsertim cū sint a regibus constituti: eadẽ inquit causa
qua etiā Ephoros gerunt.
Ndroclidas Lacon debilis & inutilis crure inter bellatores se Androclidas
a locauit. Itaq₃ inhibituri quidam moti sunt propterea φ esset
infirmus: At non eum: ait: qui fugiat sed qui maneat oportet cum
hostibus pugnare.
Ntalcidas cum in Samothracia initiaretur: interrogatus a sa Antalcidas
a cerdote: quid dirius in uita perpetrasset? Si quid: inquit: mihi
huiusmodi actum est: ipsi dij cognoscent. Et cum Atheniensis qui/
dam indoctos Lacedæmonios uocaret: soli igitur nos: inquit: nihil
mali a uobis didicimus. Item cum alius Atheniensis ad eum dixis/
set: Verūtamen a Cephiso nos sæpe uos fugauim⁹. At nos: inquit:
ab Eurota uos nunφ abegimus? Præterea interrogat⁹ quo pacto
maxime hominibus placere quis possit: inquit: si cum ijs iucun/
dissime loquatur: assistat autem utilissime. Atqui Herculis lauda/
tionem cum sophista quidam esset lecturus: quis enim: ait: eum ui/
tuperat? Ad Agesilaum quoq₃ qui a Thebanis esset in pugna uul/
neratus: doctrinæ ait mercedẽ a Thebanis recipis: quib⁹ nec uolen
tib⁹: nec sciẽtib⁹ pugnādi doctrinā tradidisti. Videbāẽ eῖ cōtinuis
Agesilai in eos expeditiōib⁹ pugnaces effecti. Idem Spartæ muros
iuuenes ipsos dicebat esse: cōfinia uero spiculoꝝ cuspides. Insuper
ad eū qui ꝑcunctabaẽ: quid breuib⁹ sicis Lacedæmonij ĩ bello uteẽ/
renẽ: qm̄ inquit cū hostibus cominus dimicamus.
Ntiochus Ephoꝝ gerẽs ut accepit Philippū Messenijs dedisse Antiochus
a agrū: Interrogauit: an etiam uires eis præbuisset: quibus pro Philippus
agro pugnantes superiores forent. Messenij
Rgeus: quibusdam non suas sed alienas quasdam uxores lau Argeus
a dantibus: per deos inquit: de honestis probisq₃ uxoribus ni/
hil temere dicendum est. Nam quales omnino sunt: illis solum ma
nifestum esse qui una uiuunt: at reliquos ignorare. Idem cū per Si/
ciliæ Selenunta sibi aliquando interesset: intutus quodam in mo/
numento Eulogium hoc inscriptum: Eulogium
Hosce Selenuntos sub portas quando tyrannū
Extingunt olim: Mars uerus abstulerat.
Iure inquit interistis: qui ardentẽ tyrannida extinguere temptaue/
ritis: contra eῖ dimittendū fuit ipsam omnẽ concremari.

Aristo

a Risto laudante quopiam illud Cleomenis responsum: qđ interrogatus quid bonū regem facere oportet: responderit & amicis benefacere: & malefacere inimicis: & quāto inquit melius fuerit O uir optime & amicis benefacere: & inimicos redde re amicos. Quod quidē responsum & si omnium sentētia Socrati datur: tamen etiā refert̄ in Aristonē. Ad hæc cū quis percunctare/ tur: quotnā essent uniuersi Spartiatæ: quot inquit satis sint ad ar/ cendos inimicos. Item cū a quodā eorū Atheniensiū laudatio le/ geret̄ quos Lacedæmonij occiderant: cuiusmodi igit̄ nostros ait esse censes: a quibus ij uicti sunt?

Archidamid⁹.

a Rchidamidas ad eū qui Charilaum laudaret: quod æque in omnes mitis ac māsuetus extitisset: & quomodo inquit iure quis laudet̄: si in improbos quoq; mitē se præstiterit? Et Hæcatæum sophistam quodam uituperante: quod in ipsorum cōcœnationē cōuiuiūq; admissus nihil locutus sit: Ignorare mihi uideris: inquit: eū qui artē dicēdi nouit: etiā tēpus dicēdi nosse.

Archidamus

a Rchidamus Zeusippi filius quispiā quæsisset: qui nā Spar/ tæ præessent: leges inquit legitimaq; principia. Et ad illum qui citharœdum laudaret: atq; eius uim admiraret̄: O uir optime ait: quis abs te honos probis uiris retribuetur: quādoqui/ dem citharœdū ita laudibus efferas? Idem cum quis ei psalten cō/ mendaret: inquiens: hic bonus psaltes est: at hic apud nos quidem est ait ad ius faciēdum bonus coquus: perinde quasi referret nihil siue ex instrumentorū sono siue ex obsoniorū ac brodij apparatu uoluptas efficeret̄. Atqui interrogat⁹: cur paruis adeo sicis utere/ tur: quod præ alijs inquit propius hostes accedimus. Et cum ab improbo quodam esset interrogatus: quinā foret Spartiatarū mo destissimus: qui tibi respondit dissimillimus sit. Idem cū quis sua/ ue uinū ei polliceret̄: nō est inquit opus: nam & plus erogabit̄: & quæ ad fortitudinē attinēt: inutiliora faciet. Præterea Corinthio/ rum urbē adortus cum exercitu: uidit ex Pomerio lepores surrexis se: Itaq; ad cōmilitones ait: facillime a nobis hostes capient̄. Cum a duobus quoq; arbiter acceptus esset: eos actos in Sacellū chal/ ciœcæ Mineruæ ut iudicatis starent: adiurauit. Qui ubi iurassent: ait: Iudico igit̄: ne uos prius Sacellum egrediamini: q̄ quæ inuicē uobis cōtrouersiæ sunt: solueritis. Insuper cū ad eius filias Diony/ sius Siciliæ tyrānus preciosos misisset amict⁹: nequaq; accepit: in/ quiēs: metuo ne puellæ hisce indutæ uideant̄ mihi turpes. Filium autem intutus cū Atheniensibus effrenatius pugnantē ait: aut ad/ de uiribus: aut animositati adime.

Corinthij

Dionysius ty/ rannus

APOPHTHEGMATA LACONICA

Rchidamus Agesilai filius: cū a Philippo post Cheromiæ pu Archidamus
a gnam asperiorē accepisset epistolā: ita rescripsit: Si umbrā tuā Cheromia
metiri uolueris: haud nunc maiorē eam inuenies ꝙ̃ esset ante uicto Epistola
riā. Idem interrogat⁹ quāto Spartiatæ solo dominarent̄: quantū/ Periander
cunq; respondit hasta assequerent̄. Periander quoq; medicus illu/
stris arte laudatissimusq; imprimis: cum inepta poemata scriberet:
quid tandē Periander ait: pro gratioso medico malus poeta uocari
cupis? Atq; in eo bello qđ aduersus Philippū gerebat̄: quibusdā
cōsulentibus esse procul a domo pugna cōgrediendū: at nō hoc in/
quit intueri oportet sed an pugnando hostib⁹ præstabim⁹. Ad eos
quoq; a qb⁹ quo tpe prælio Archidamas superasset: efferebat̄ lau
dibus: meli⁹ inquit esset: si eos prudētia potius ꝙ̃ uirib⁹ uicissem⁹.
Et quo tpe irruptiōe ī Archadiā facta: accepisset Aelios auxiliū ijs Archadia
ferre: ita illis scripsit: Archidam⁹ Aelijs: Quiescere pulchrū est. Idē
in Peloponnesiaco bello percunctātibus socijs quantū pecuniaꝝ
foret satis: rogātibusq; ut tributa terminaret: bellū inquit ordina/
ta non quærit. Agesilai uero catapultā intutus cū primū ex Sicilia Catapulta
esset aduecta: O Hercules exclamauit perijt uiri uirtus. Et qm̄ Græ Sicilia
ci in his fœderibus quæ cū Antigono & Cratero icta fuerāt: rescin/
dendis ei obtemperare nollēt: nec in libertatē se uendicare: q̄si mo/
lestior Lacedæmonioꝝ futurus esset ꝙ̃ Macedonū principatus: pe
cudem ait eandē semper sonare uocē: hominē uero & multas & ua/
rias quousq; animi sententiā absoluerit.

Stycratidas: cū quidā ei dixisset posteaꝙ̃ Agis rex est pugna Astycratidas
a apud magnā urbem ab Antigono superatus: quid facietis O
Lacedæmonij: an Macedonib⁹ seruietis? Respondit: quid uero pos
sit ne nos Antipater pro Sparta pugnātis ab interitu prohibere?

Ius insidijs ab Iphicrate Atheniēsiū prætore circūuentus: in/ Bius
b terrogatusq; a militib⁹ quidnā esset faciūdū. Quid em̄ aliud
inquit: ꝙ̃ uos saluti cōsulere: me uero pugnādo interire?

Rasidas murē in caricis cōprehensum cū esset ab eo morsus Brasidas
b dimisit: inde ad astantes cōuersus inquit: nihil est ita paruum
qđ si audeat iniuriā propulsare: nō se saluū efficiat. Et cū in pugna
quadā per clypeū esset iaculo ictus: hasta e uulnere educta: hac ipsa
hostē interemit. Cūq; interrogaret̄: quo nā pacto uulnerat⁹ esset:
me r̄ndit clypeus prodidit. Idem cū a quopiā hortaret̄ ad sophistā
audiendū: interrogauit hortatorē: quid nā ille ostēsur⁹ foret: & cū
ille r̄ndisset: laudationē Herculis: ait Brasidas: quis em̄ deū hūc ui/
tuperat? Atqui ad bellū egressus scripsit Ephoris: quæcūq; sum de
trimēta ac perniciē illaturus belli gerā aut moriar. Sed posteaꝙ̃ is

forte occidiſſet Græcis Thraciæ liberat⁹:legati q̄ Lacedæmona miſſi fuerãt:eius matrẽ Argileonida adiere: quos cũ illa interrogaſſet primũ:an Braſidas præclare diẽ obiſſet:ac laudib⁹ ij Braſidã efferret:diceretq̄ꝫ nullũ Spartæ aliũ talẽ eſſe:Ignoratio uos:inqt:hoſpites tenet. Nam q̄q̄ Braſidas uir bon⁹ fuit: multos tñ habet Sparta illo melioris.

Damonidas d Amonidas:cũ a chori magiſtro in ultimã chori partẽ locatus eſſet:Recte profecto:inquit: O ductor chori excogitaſti:q̄ pacto quoq̄ꝫ inhonoratus locus honorabilis fieret.

Damis d Amis:ad ea quæ ſcripta erãt de faciũdo decreto:quo Alexander deus eſſet:cõcedimus: ait: Alexãdro ſi uelit deũ uocari.

Damyndas Philippus d Amyndas:cũ Philippus in Peloponneſum irrupiſſet:ac dixiſſet quiſpiã:Lacedæmonij ſunt magnis propemodũ ærumnis obnoxij ni redierint cũ Philippo in gratiã:effœminate inquit ærũnarũ poſſumus pati morte cõtempta.

Dercyllidas Pyrrhus d Ercyllidas:cũ Pyrrh⁹ eſſet cũ exercitu ĩ Spartiatarũ ſolo:legatos ad eũ miſſos:imperãte Pyrrho ut aut regẽ ſuũ Cleonimũ reciperẽt:aut futurũ eſſe ut cognoſcerẽt ſe fortiores aliorũ eſſe nemine:apte rñdit:ſiquidẽ deus es haud metuim⁹:nullã em̃ iniuriã facimus:ſin aũt homo:nobis certe nõ es melior.

Demarathus Orontes d Emarath⁹ cũ Orontes aſperi⁹ cũ eſſet collocut⁹:ac dixiſſet:q̄dã aſpere te Demarathe Orontes eſt uſus:nihil:inqt: ĩ me deliquit:nã q ad gratiã ſermonẽ habẽt detrimẽtoſi ſunt:nõ q inimice ac maliuole. Item cũ quis interrogaſſet:cur q apud Spartiatas abiecerint clypeos ignominia notanẽ:Quꝫ ſi galeas thoracaſq̄ꝫ abieciſſent nõ notanẽ:qm̃ ijs inquit ſuijpſorũ gratia induunẽ:at clypeo cõmunis ordinis cauſa. Pſalten q̄ꝫ cũ audiret:nõ malus ait nugator uideẽ mihi. Et in quodã cõſeſſu interrogatus:utrũ ob ſtulticiã: an propter inopiã uerborũ taceret:at ſtultus:inqt:ſilere nõ poteſt. Inſuper cũ quiſ interrogaſſet:quare cũ rex eſſet a Sparta exularet:qm̃ leges:inqt:ſunt ea potiores. Et cũ Perſes quidã ob corruptelæ frequentiã ei⁹ amatũ puerũ abduxiſſet: diceretq̄ꝫ:O Lacon tuũ amatũ puerũ ſum uenatus:per deos inquit nequaq̄ ipſe uenatus es: ſed

Perſes emiſti poti⁹. Cum quidã etiã Perſes defeciſſet a Perſarum rege: & ſuaſionib⁹ demarathi reuertiſſet: cũq̄ꝫ eũ rex eſſet interempturus: turpe quidẽ foret O rex ait:q̄ꝫ quo tempore tibi inimic⁹ fuerat: de eius defectione ſuppliciũ ſumere nequiueris:quando autẽ amicus effectus eſt uirũ interficias. Ad illũ uero qui regi paraſitareẽ ac ſæpius cauillareẽ in ipſum de exilio:nõ tecũ hoſpes:ait:pugnabo:nã uitæ ordinẽ conſumpſi.

e Mprepes Ephor⁹ Phyrmidos musici e noue chordis duas bi Emprepes
penne excidit: inquiēs: noli musicā deprauare.
Pænetus aiebat omniū & delictorum & criminum mendaces Epænetus
e esse auctores.
Vboidas quosdā audiēs qui alienā uxorē laudarent: ijs mini Euboidas
e me assentiebat: inquiēs: nullū oīno uerbū de uxorio ingenio
apud externos esse oportere.
Vdamidas Archidami filius: Agidosq; frater: uiso in Acade/ Eudamidas
e mia Xenocrate iam seniore: qui cum familiarib⁹ disputaret:
interrogauit: qui nam senex esset: cui cum a quopiam responsum
esset: illum esse & sapientem uirum & ex eorum numero qui uirtu/
tem quærerent: & quando inquit ea utetur si nunc quærat? Idem
cum philosophum audisset: qui bonum imperatorē solum sapien/
tem esse dissereret: oratio quidē: ait: mirabilis est: sed qui dicit: mi/
nime credendus: non enim eum tuba circum obstrepuit. Atq; Xe/ Xenocrates
nocrates cum ad propositam quæstionem disseruisset fineq; fecis/
set: aderat Eudamidas: sed cum quidam ex suis dixisset: cum nos
adsumus tunc finem dicēdi fecit. At pulchre: inquit: siquidem hæc
dixit quæ opus erat: cumq; is dixisset: at pulchrum fuerat audire.
Num etiam ad istum ait cum cœnatus fuerit: Veniamus & ut ite/
rum cœnet rogemus? Idem a quopiam interrogatus: cur ciuibus
ipsis bellum aduersus Macedonas decernentibus quietē agere ipse
temptet: respondit: quia mihi opus non est mendacij istos argue/
re. Et cum quis palmas de Persis susceptas afferret ad bellūq; hor/
re tu r: ignorare mihi uideris: inquit: quasi idem sit eum qui mille
pecudes superarit cū lupis quinquaginta pugnare. Ad hæc cū Psal Psaltes
tes quidam secunda fortuna usus esset: interrogatus cuiusmodi is
sibi uideretur: magnus inquit parua in re demulsor. Præterea cum
quis Athenas laudaret: ait: Et quis hanc ciuitatem digne laudarit:
quā nemo etiam uictor dilexit? Argiuo aūt quopiā dicēte laconas
peregrinatione deterioris reddi: quippe qui a patrijs legibus exce/
dant: at uos inquit profecti Spartam non deteriores sed meliores
potius reddimini. Et cū proclamasset Alexāder in Olympia exuli/ Alexander
bus omnibus præter Thebanos reditum in patriam patere: procla Olympia
tio: ait: O Thebani infortunata quidem est: uerum gloriosa: solos Thebani
enim nos Alexander metuit. Interrogatus quoq; q̄obrem ante pe
ricula musis īmolarēt: q̄ bonis: inqt: uerbis actiones cōtingant.
Vrycratidas Anaxandridis filius pcunctante quopiā q̄obrē Eurycratidas
e Ephori quotidie de cōtractibus iura reddūt: quo etiā inquit
inter hostes inuicē nobis fidē habeamus.

Zeuxidamus

Euxidamus cum quis percunctaret̃: cur de fortitudine leges sine scriptis seruaret: nec scriptas illas iuuenibus legendas darent: quoniã assuefaciendi sunt: ait: ut probis actionibus potius ꝙ scriptis attendãt. Idem Aetolo quopiã dicẽte: ijs qui probitate uti possent: bellũ esse paci præferendũ: Nequaꝙ per deos ait: sed hisce mortẽ uitæ anteponendã.

Erondas

Rondas cum Athenis esset: audissetqꝫ damnatum ocij quendam: iussit eum ostendi sibi: qui mulcta libero digna homine damnatus foret.

Thearidas

Hearidas: cũ ensem cote subigeret: interrogatꝰ an acutꝰ esset: inquit: acutior calumnia.

Themisteas
Leonidas
Thermophyle

Hemisteas prædixit Leonidæ regi futurã ipsiꝰ cõmilitonũqꝫ ad Thermophylas internitionem. Erat enim uates. Cum aũt a Leonida mitteretur Lacedæmona: prætextu quidẽ ut futuros casus nunciaret: re aũt uera ne ipse quoqꝫ periret: nequaꝙ est passus: quippe qui diceret: ego ad pugnandum sum missus non ad ferendum nuncium.

Theopompꝰ

Heopompus ad illũ qui interrogarat: quo pacto regnũ quis securissime tueret̃: respondit: si participes amicos iustæ licentiæ auctoritatisqꝫ fecerit: & ne subditi afficiant̃ iniuria pro uiribus prouiderit. Et ad hospitẽ qui diceret etiã apud ciues suos uocari se Laconũ studiosum: melius inquit esset tuoꝝ te ciuiũ ꝙ Laconum

Aelis

studiosum uocari. Atqui Aelidos legato inquiente se ob id solum a ciuibus suis missum: ꝙ solus Laconicũ uiuendi morẽ adamasse: Et utrum ait O Aelie tua ne an alioꝝ ciuiũ uita melior ẽ: Qui ubi suam meliorẽ esse respõdisset: Quo nã igit̃ inquit modo hæc urbs seruari queat: ubi in magna multitudine unꝰ est dũtaxat bonꝰ: Itẽ quopiã dicẽte: propterea seruari Spartam: quia reges scirent impe-

Pylij

rare: minime ait: sed eo magis ꝙ ciues scirent parere. Et ad Pylios q maioris ei honores decreuissent: scripsit: mediocris honores tempore augeri: ĩmoderatos autem euanescere. Ad hæc cum quis murũ ei ostentaret percunctareturqꝫ: an & firmꝰ & altus esset: minime inquit si mulierum sit.

Thericyon
Isthmos
Philippus

Hericyon e Delphis ueniens uisis in Isthmo Philippi castris: qui angustias cœpisset: malos ait ianitores uos O Corinthij Peloponnesus habet.

Thectamenes

Hectamenes: cum esset ab Ephoris morti adiudicatꝰ: abibat surridens. Atqꝫ ex astantibus quopiam interrogante: an etiã Spartæ iura cõtemneret: minime inqt: at gestio qꝛ hæc mihi multa soluẽda est: quã nec efflagitarim ab aliq: nec acceperim mutuo.

h Ippodamus: quo tpe Agis aduersus Archidamū instruebat: acie simul cū Agide dū Spartē missus: quo illic quæ opus forent præstaret: at hic ait: Nōne præclariꝰ obibo diē: si ꝑ Sparta me uirū gessero? Erat aūt natus annū supra octogesimū. Posteaq̄ armis sumptis: stans ad regis dexterā pugnādo morit. Hippodamus Archidamus

h Ippocratidas cū Cariæ satrapes ad eū litteras dedisset quod Lacedæmonius uir quorūdam insidiantiū cōscius insidias tacuerit: addidissetq̄ quonāmodo illo esset usurus: ad eū rescripsit: Si tu quidē magno aliquo bono hoīem affecisti: interime. Sin aūt nullo: e solo eijce: perinde atq̄ timidū ad uirtutē. Et cū ei aliqn̄ occurrisset adolescēs: quē amanter quidā sequebat: ruboreq̄ adolescens ille perfunderet: cū talibus ait: incedendū est: quibus cū uisus eundē sis colorē seruaturus. Hippocratidas Caria

c Allicratidas classis præfectꝰ: cum a Lysandri amicis rogaretur: ut unum quendam ex inimicoꝝ numero enecandum sibi assentiretur: & quinquaginta ipse talenta acciperet: & si uæhementer ei pecunijs ad nautarum obsonia opus erat: haud tamē concessit. Et cum Cleander consiliarius dixisset: at equidem accepissem si tu fuissem: respondit: etenim ego quoq̄ si tu essem. Idem cum uenisset ad Cyrum iuniorem Sardis: erat enim Cyrus Lacedæmonioꝝ socius: ob classis pecunias primo die nunciari iussit adire se Cyrum uelle. Quē ubi bibere audiuit: operiar inquit quoad biberit: atq̄ tunc quidem ne inurbanior uideretur: abijt: posteaq̄ accepisset nequaq̄ fieri posse: ut die illo eum conueniret: postridie uero cum eū rursum bibere audijt ac se minime admitti: ubi dixisset non ita studendum esse accipiendis pecunijs: ut quicq̄ foret indignum Sparta faciundū. Ephesum abijt multa ijs mala imprecatus: qui a Barbaris primi essent in delitijs habiti: ac illis qui eos docuissent cōtumeliam ac probrum ob diuitias pati: Iurabatq̄ ad astantis se cum primū Spartam peruenerit: facturum oīa pro libertate Græcoꝝ: quo & maiori terrori Barbaris forent: & cessarent orare illorum ui res quibus ipsi inuicē utantur. Interrogatus etiā quales uiri essent Iones: serui inquit boni sunt: liberi autem mali. Et cum a Cyro stipendium militibus præmitteretur: ad ipsum autē munera: stipendium solum accepit: munera remisit: inquiēs haud oportere priuatam ei amicitiam secum esse: sed quæ cum oībus Lacedæmonijs cōmunis esset secum etiam existere. Idem cum ad Arginusas foret classe dimicaturus: dixissetq̄ Hermon gubernator: bonū esse inde abnauigare: nam triremes Atheniensium esse multo pluris: inquit & quid nam hoc? At fuga cum turpis est: tum Spartæ detrimētosa

Callicratidas Lysander Cleander Cyrus iunior Sardis Ephesus Iones Cyrus Arginusæ Hermon

uerum manendo uel mori uel uincere est optimum. Ad hæc factis sacrificiis cum audisset ex augure scintillis portendi uictoriam exercitui: imperatori autem mortem: nihil deterius: ait: non præter unum Spartæ. Nam me mortuo nihilo erit patria deterior: sed cedente hostibus deterior est futura. Itaq; pro se declarato Cleandro duce adortus nauali pugna prælians interit.

Cleombrotus — Cleombrotus Pausaniæ filius: cum peregrinus quidam cum eius patre de uirtute contenderet: hucusq; ait: te pater est melior donec etiã tu genueris.

Cleomenes / Homerus / Hesiodus / Argiui — Cleomenes Anaxandridæ filius: Homerum aiebat Lacedæmoniorum poetam esse: at Hesiodum Helotum atq; seruorum. Nam alterum rei bellicæ: alterum agriculturæ præcepta reliquisse. Idem cum fecisset dierum septem cum Argiuis inducias: seruato tempore eos quoniam fœderibus fiderent: dormientis tertia nocte adortus alios interemit: alios egit in seruitutem. Cum uero obiurgaretur q; iusiurandum transgressus esset: aiebat ad dierum iusiurandum minime noctes addidisse: ac maxime q; quoquo quis malo hostes affecerit: id tum apud deos: tum apud homines causa putari iudicioq; antiquius. Verum ipse Argis cuius urbis gratia fœdera fregerat: frustratus est: quoniam mulieres iis quæ a sacris arma detraherent: sumpsere de ipso ultionem. Et ad postremum captus mente: paruo arrepto gladio se ipse incidit a pedum iuncturis in lœtalia usq; loca uitamq; reliquit ridens atq; lætabundus. Et cum uates dissuaderet exercitum in Argiuorum urbem duci: reditum enim futurum turpem: ubi ad urbem accessisset: uidissetq; tum portas clausas: tum mulieres in muris stantes: hic tibi ait reditus turpis uidetur esse in quo uiris mortuis uxores portas clauserunt. Idem ad Argiuos eum conuitiis obiurgantes tanq; periurũ & impium: Maledicendi inquit mihi uobis ius est: mihi uero uos male afficiendi.

Samii — Samiorum autem legati: cum eum rogarent ut aduersus Polycraten tyrannum bellum gereret: ob idq; longiore oratione uterentur: ex oratione inquit uestra: quæ quidem ab initio dixeritis: haud memini. Propterea uero neq; media intelligo: summã autem nequaq; probo. Prædo insuper cum in Lacedæmoniorum agrum fecisset incursum: diceretq; ubi captus est: id propterea est a me factitatum: quoniam alimentum quod præberem militib9 nõ habebam: Itaq; ad eos qui haberent nec sponte darent: ablaturus ueni: per deos inquit malicia celer est. Atqui nequã homo quispiam cum maledictis eum oneraret: certe propterea inquit in omẽs ipse maledicis: quo respondẽtes non satis temporis habeamus de

tuo uitio loquendi. Et cum ex ciuibus quidam diceret oportere bonum regem mitissimum prorsus esse: Ita inquit: quod contemptui non sit. Idem cum in longam ægrotationem traheretur: expiatoribusq; ac uatibus fidem quam minus antea cõsueuerat adhiberet: ob idq; quispiam miraretur: quid miraris inquit? Non enim idem nunc sum: qui tunc eram. Cum ergo idem nõ sum: nec eadem etiã probo. Ad hæc cum sophista quidam de fortitudine plurima uerba faceret: risit is quidem. Dicente autem sophista quid rides Cleomenes: cũ & me de fortitudine dicẽte audias & ipse rex sis? Quoniam: inquit: O hospes si irundo quoq; de fortitudine loqueretur: idem hoc facerem. Sin autem aquilæ oratio esset: uæhementer quiescerem. Argiuis quoq; dicentibus: priorem conflictum rursus eum pugnaturum: miror inquit si trium syllabarum additiõe meliores nunc estis q̃ antea fueritis. Atq; cum quispiam in eum conuitio uteretur: diceretq; delicat⁹ es O Cleomenes: at melius est inquit q̃ iniustum esse: uerum tu pecuniarum es studiosus: & si tibi abunde eæ sunt. Et cum Psalten ei cõmendare quis uellet: cum Allas uirum laudaret: tum Psalten eum esse Græcorum optimum dicebat: hic autem quopiam ex ijs qui prope aderãt: ostenso: per deos inquit hic est apud me faciundi iuris artifex omnium optimus.

Præterea cum Mæander Sami tyrannus ob Persarũ impetum ad Spartam fugisset: ostentassetq; quæcunq; aduexerat: aureaq; & argentea pocula: & quot uellet elargiretur: non solum nullum accepit: sed etiam ueritus ne inter alios quosdam oppidanos distribueret: ad Ephoros profectus meli⁹ ait Spartæ esse: ut suus hospes Samius e Peloponneso abiret: ne illius suasionib⁹ Spartiatarum aliquis malus efficeretur: ij uero obtemperantes Mæandrum eodem die proclamantes expulerunt. Insuper cum quis dixisset: cur Argiuos qui sæpius uobiscum bello contendunt: non e medio post uictoriam sustulistis? Quoniam si e medio sustulissemus: inquit: nõ haberemus qui iuuentutem tanq̃ exercerent. Idem cum quis percunctaretur: q̃obrem Spartiatæ hostium spolia dijs non offerent: quoniam inquit a timidis sunt. Mæander

c Leomenes Cleombroti filius: cũ ei Gallos pugnaces quis daret: diceretq; eos esse eiuscemodi: qui pro uictoria pugnando interirent: propterea: inqt: ex ijs mihi aliquos dato qui interimãt. Illi em̃ sunt hisce meliores. Cleomenes

l Abotus: cũ quis longiore oratione uteret: ait: Quid mihi pro paruis rebus magna facis sacrificia? Nam quantũ rei sat fuerit: tantũ tibi dicendũ est. Labotus

Leotychidas Eotychidas ille primus: cũ a quopiã esse facile mutabilis dice
ret: ꝓpter tempora inqt: nõ queadmodũ uos estis ob uestrũ
ipsorum uitium. Ad eum uero qui interrogabat: quonã quis pa/
cto maxime præsentia bona tueatur: respondit: Si non omnia for/
tunæ crediderit. Interrogatus quoq; quid maxime liberis pueris
discendum esset: ea inquit: quæq; sint eis cum in uiros uenerint ꝓ/
futura. Idem percunctante quopiã ob causam minimo Spartiatæ
potu uterent̃: inquit: ne pro nobis alij sed pro alijs ipsi cõsultem⁹.

Leotychidas Eotychidas Aristonis fili⁹: cum quis dixisset Demarati fami/
liares in eum maledicere: per deos inquit nequaq̃ miror: nam
benedicere nemo istorum possit. Ad propinquiorem autẽ portam
cum draco esset claui aduolutus: uatesq; prodigiũ esse affirmarent:
minime id mihi quidẽ uidetur inquit: At si clauis draconi esset ad/
uoluta: prodigium foret. Et ad Philippum tenebrarum mysterio/
rum cultorem qui uæhementissima mendicitate præmeretur: ac di
ceret tamen fore ut ij qui apud se disciplinæ mysticæ operam dedis/
sent: fœlicitatem post mortem consequerẽtur. Quidnam ergo ait
O fatue: non q̃ primũ moreris: quo a miseriæ flætu paupertatisq;
quiescas? Cum quis aũt esset percunctat⁹: cur hostiũ arma dijs im
mortalib⁹ nõ offerrent: qm̃ inquit quæ ob possessoꝝ timiditatẽ ue
nati sumus: nec a iuuẽtute uideri: nec dijs offerri decet.

Leon Eon Eurycratidæ filius: interrogat⁹ quã quis urbem habitãs
tuto habitarit: ubi inquit neq; plura incolentes possidebunt:
neq; pauciora: & ubi ius firmitatem roburq; accipiet: iniuria uero
infirmitatẽ ac imbecillitatẽ. Atq; in Olympia cũ cursores intueret̃:
qui ut emitterent̃ festinarẽt: idq; quo plus lucri assequerent̃: quan
to ait magis pro uelocitate q̃ pro iusticia cursores studẽt. Idem cũ
quis de rebus haud inutilib⁹ uerba fecisset intempestiue: nõ opor/
tune hospes: inquit: oportuno uteris.

Leonidas Eonidas Anaxandridæ filius & Cleomenis frater ad quen/
dam qui dixisset: præter regiam dignitatem alio nihil nobis
præstas: atni uobis: inquit: melior extitissem: dignitatem regiam
adeptus non essem. Et cum uxor Gorgo percunctaretur: quo tem/ **Gorgo**
pore ad Thermophylas cũ Persis pugnaturus egrediebat̃: si quid **Thermophyle**
sibi præciperet: inquit: ut & bonis nubas & bona parias pignora.
Dicentibus aũt Ephoris eũ paucos secum ducere ad Thermophy/
las: haud inquit: paucos ad quod proficiscimur negociũ. Iteꝝ cum
ij dixissent: nunqd aliud facere decreuisti? Quid nam: inquit: aliud
q̃ Barbaroꝝ trãsitus uerbo impeditur⁹: re uero pro Græcis interi/
turus? Atqui in Thermophylis cũ iã esset: ait ad cõmilitones: dicũt

Barbarum in ꝓximo esse quare tempus nõ est terendum: Iam em̃ aut uinci a nobis Barbaros aut nos mori libet. Et quopiã dicente a Barbarorum sagittarum ictib⁹ neq̃ solem ipsum intueri licere: ꝓpterea inquit eo id gratius q̃ sub umbra cum ijs pugnabimus. Idem cum alius dixisset: adsunt prope nos: ergo inquit: nos quoq̃ prope illos adsum⁹. Ad hæc cũ quis dixisset O Leonida aduersus multos cũ paucis dimicaturus ades: Si me inquit multitudini fide re existimatis: ne om̃is quidẽ Græcia satis est: breuis enim pars est pro illoꝝ multitudine: sin autẽ uirtutib⁹: uel hic numerus satis est. Epistola
Alio uero eadẽ dicente: attamẽ inquit multos mecũ traho ut morituros. Præterea cũ Xerxes scripsisset: Licet tibi ubi mecum instrui: q̃ cũ deo pugnare malis habere Græciæ principatũ: Rescripsit Leonidas: Si quæ in uita honesta sunt cognosceres: abstineres profecto ab alienarũ rerum cupiditate: apud me uero longe plus ualet mors ipsa pro salute Græciæ: q̃ principat⁹ in Græcos. Rursum cũ Xerxes scripsisset: Mitte ad me arma: Rescripsit: Veni & accipe. Et cum iam hostes adoriri uellet: ac magistri equitũ dixissent: alios ei socios expectandos esse. Non em̃ ij adsunt inquit: qui sint pugnaturi: an nescitis eos solos pugnare aduersus hostes: qui & uerentur & metuunt reges? Milites aũt monuit ut pranderẽt tanq̃ apud inferos cœnaturi. Insuper interrogatus: cur uiri fortissimi illustrẽ ac præclaram mortẽ obscuræ uitæ anteponunt: quoniã inquit: alterũ naturæ: alterũ suijpsoꝝ propriũ putant. Et cum cælibes uellet incolumes: sciretq̃ perspicue illos id minime toleraturos: scuticis in certis epistolis cuiq̃ datis eos ad Ephoros misit. Item cũ ex adulta ætate tris seruare uoluisset: ij re cognita eas epistolas accipere noluerunt: quin unus dixit: non nuncius sed pugnator secutus sum. Secundus istic inquit manẽs melior sim. At tertius: Non equidem post hosce ait: sed ante pugnabo.

Ochagus Polyænidæ ac Sironis pater cũ ei esset a quodam nunciatum e duobus filijs alterũ mortuũ esse: diu sciebam inquit eum mori oportere. Lochagus

Ycurgus legumlator uolens ab inueterata præsentiq̃ uiuendi consuetudine ciues in temperantiorẽ uitæ ordinẽ traducere: & honestos probosq̃ efficere: erãt em̃ uictu & sumptuoso & delicato: duos enutrijt catulos eodẽ patre ac matre genitos: quoꝝ alterum dimissum domi: edacitati crapulæq̃ assuefecit: alteꝝ secum ducens uenationib⁹ exercuit. Deinde is in concionẽ actis uepres illic posuit & quædã gulæ irritamẽta: subinde leporẽ dimisit. Cum uero cõsueta uterq̃ petijsset: & alter cœpisset leporem: ait: aspicitis Lycurgus

O ciues q͡ꝫ eodem nati genere: instituto uitæ q͡ꝫ uæhementer inuicē dissimiles differentesq͡ꝫ euaserūt: quodq͡ꝫ ad res honestas atq͡ꝫ illustres artificiosior existit exercitatio q͡ꝫ natura: Sed ferunt aliqui nō eos adductos catulos: qui eisdem parētibus nati essent: sed alter ex cicuritijs alter ex uenatorijs: deinde deteriore natum genere uenationibus exercuit: at meliore natum lurchationibus solum assuefecit. Inde uterq͡ꝫ ad quæ fuerat assuetus: impetū cum fecisset: essetq͡ꝫ declaratum: quanto educatio & ad bonum & ad malum adiumēto sit: ait Lycurgus: Sic nos quoq͡ꝫ o ciues splendor generis quem multi admirantur: Herculisq͡ꝫ posteritas nihil adiuuat: ni ea gesserimus: quapropter ille omnibus se hominibus clariorem nobilioremq͡ꝫ ostendit: & id quidem si res honestas per omnē uitam exercemus ac discimus. Idem solo diuiso & in omnes æqua portione sorteq͡ꝫ distributo: fertur aliquando posteriore tempore cum ex peregrinatione per agrum nuper demessum transiens positos aceruos similes æqualesq͡ꝫ uidisset: affectū lætitia surrisisse dixisseq͡ꝫ ad astātis: Q͡ꝫ omnis Laconica multorum fratrum uidetur esse: qui eam modo diuiserint. Et cum ad æs alienum rescindēdum hortatus aggreditur: etiam omnē supellectilem ex æquo diuidere: quo inæqualitatem omnino & dissimilitudinem tolleret: intuens Lacedæmonios grauiter ac moleste ferre manifestam oblationem: nummum tum aureum: tum argenteum infirmum irritumq͡ꝫ effecit: ac ferreo solo utendum imperauit: ad cuius solutionē definiuit: ut ad id usq͡ꝫ quod necessarium foret: totam substantiam haberent. Quo quidē facto: omnis iniuria e Lacedæmone est eiecta. Nam nec furari: nec corrumpere muneribus: nec alium priuare aut rapere quispiā amplius quicq͡ꝫ poterat: quandoquidem id neq͡ꝫ occultare: neq͡ꝫ possidere iucūde: neq͡ꝫ uti sine periculo: neq͡ꝫ aut exportare: aut importare tuto quiret. Ad hæc inutilia ex urbe omnia superuacaneaq͡ꝫ exegit. Quare neq͡ꝫ mercator: neq͡ꝫ sophista: neq͡ꝫ uates nebulone: neq͡ꝫ rerum laboraturum artifex Spartam ingrediebat̄. Nec enim nummum apud eos qui esset in usu Lycurgus concesserat: sed ferreum dumtaxat constituerat: quod mina est Aeginensis ponderis: ualoris autem aereorum quattuor. Et cum aduersus delitias bellum aggredi diuitiarumq͡ꝫ desiderium auferre animo uolutasset: conuiuia introduxit. Itaq͡ꝫ ad illos qui percunctarent̄: q͡ꝫobrem hæc constituisset: & cum armis minutatim ciues diuisisset: quo inquit alacriter ac facile imperia admitterent: ac si quid tumultuarentur paucis daretur erratum: & ut etiam ex æquo cibus potusq͡ꝫ esset: nec ullis potulētis esculētisue: præterea nec strato aut uasis aut alia qua-

piam re omnino diues pauperi antecellat. Cunq diuitias neglige/das contemnendasq reddidisset: quippe quæ nemini nec usui nec ostentationi esse possent: dicebat ad familiares: q pulchrũ est O socij ex operibus diuitias demonstrare: cuiusmodi uero sunt quoniã cæcæ. Insuper curam adhibuit: ne ante cœnatis domi facultas esset ad conuiuia proficisci: alijs esculẽtis potulentisue repletis. Vitupe/rabant autem eum reliqui perinde atq incontinentem & ad cõmunem uictum demollitum: qui minus secum aut biberet aut ederet: mulctabaturq is qui manifesto esset deprehensus. Itaq Agis diu posteaq rex creatus est: militia reuersus: debellauerat enim Athe/nienses: cũ uolens uno die apud uxorem cœnare: portiones accerseret: eas tribuni militũ non misere. Quod cum Ephoris innotuisset: ab ijs mulctatus est. Huiusmodi ergo constitutiones cũ locupletes inique molesteq tulissent: in eũ insurrexere: maledictis iactuq in/sequentes: quippe quem lapidibus uellent obruere. Pulsus autem e foro elabit: Et alijs anticipato itinere in ædem defugit Mineruæ Chalciœcæ. Et cũ retro faciẽ uertisset: eius oculũ baculo Alcander insequẽs eruit. At hunc publico decreto cũ accepisset ad cruciatũ: nec male affecit: nec reprehẽdit: quin potius eũ uitæ uictusq sociũ habens: reddidit nõ modo laudatorẽ: cũ suspsius: tum etiã cõmu/nis uitæ ac uictus: uerũetiam totius uiuendi morũq instituti stu/diosum. Illius uero calamitatis monumentũ in sacello Chalciœcæ Mineruæ statuit: quã Optiletin appellauit: Oculos em Dores optilos dicũt. Idem interrogatus: cur scriptis legibus nõ esset usus: qm inquit eruditi ac profecti necessario instituto quod p tempore usui est probant. Item quibusdã percunctantibus quare culmen ædib⁹ securi imponendũ imperarit: ualuas aũt serra dũtaxat nulloq alio ferramẽto: quo inquit ciues oĩbus in rebus quas in ædes impor/tant: mediocritatẽ seruent: nec habeant ex ijs quicq quæ apud ali/os habent in precio. Ex qua quidẽ cõsuetudine Leotychiden ferũt qui prim⁹ Spartæ regnauit: cũ apud quẽpiam cœnaret: uidissetq domus tecti apparatum & sumptuosum atq tabulatum: hospitẽ rogasse: an quadrata apud eos ligna nascerent. Interrogatus etiã Lycurgus q obrem aduersus eosdẽ hostes sæpius expeditiones ducendas prohibuissent: quoue sæpius inquit repugnare consuescen/tes bellandi peritiam caperent. Quare Agesilao quoq regi nõ me/diocri dandum crimini uisum est: quod continuis in Boetiam irru/ptionibus ac pugnis Thebanos instruxerit: qui Lacedæmonijs re/sisterent. Propterea sauciũ Antalcidas cũ eum uidisset: perpulchrã ait: doctrinæ a Thebanis mercedẽ recipis: qb⁹ uel inuitis ac nescijs

Agis

Minerua

Alcander

Minerua chal/cioeca

Minerua opti/letis

Leotychides

Lycurgus

Agesilaus

Antalcidas

pugnandi disciplinā tradideris. Alio etiam quærēte: q̄obrem uirginum corpora cursibus & luctationibus ac discorū iaculorūq; iactibus exercuisset: quo inquit: radicatio gignendorū robusto principio in robustis sumpto corporibus pulcherrime germinet: ipsæq; partus robuste perferentes & facile & pulchre doloribus resistant: ac si qua necessitas acciderit: possint & pro seipsis & ꝓ natis & pro patria pugnare. Et cum uirginū in pompis nuditatē quidam reprehenderent atq; causam quæreret: ut inquit: iisdem quibus uiri studiis exercitatæ nulla eis recedant: neq; corporis: uel uiribus: uel ualitudine: neq; animi ambitione ac uirtute: & ut etiā ob exteram gloriā sint animo elatiore. Itaq; de Gorgone uxore Leonidæ huiusmodi quoq; responsum tradit. Nam cū quædam: ut uidet: peregrina ad eam dixisset: Solæ uos Lacænæ uiris imperatis: respondit: solæ eñ nos uiros parimus. Et cum eos qui nubere noluissent: a spectaculo gymnicis in ludis ꝓhibuisset: eisdēq; ignominiā addidisset: effecit ut gignendis filiis q̄ diligentissime prospicerēt. Nam eo honore atq; obseruantia: quā senioribus iuniores præstant: illos priuauit: & illud in Dercyllidan dictum q̄uis spectat⁹ imperator esset: reprehendit nemo. Etem̄ aduenienti quispiam e iunioribus subsellium nequaq̄ cessit: inquiens: Nam nec tu mihi qui cederet genuisti. Percunctante aūt quodam cur sanxisset nuptui puellas sine dote dari: Quo inquit neq; ob egestatē sine uiris ullæ dimitterentur: neq; propter opulentiā expeterent: sed quisq; potius spectato puellæ ingenio ac moribus in capienda uxore moueret: Ob id autē ornandi etiā studium ex urbe amouit. Idem cū nubendi temp⁹ certū statuisset: tum mulierib⁹: tum etiā uiris ad eum qui huiusce rei causam quæreret: respondit: ut part⁹ ei adultis geniti ualētiores essent. Ad illum uero qui miraret: quod uirū simul cū nupta cubare prohibuisset: imperassetq; ut plurimū diei cū æqualibus una esset: noctes aūt totas quiesceret: cum sponsa uero & clam & nō sine pudore congrederet: ait: ut & ualentiores corporibus: quandoquidē ad satietatē usq; nō coiuerint: & amando semper sint noui: natosq; robustiores præstent. Ad hæc odorum preciosumq; unguentū amouit: perinde atq; olei contagiū ac perniciem. Itemq; tingēdi artem tanq̄ sensus assentationē. Et om̄ib⁹ cultus ornatusq; corporei opificibus spartam inaccessibilē fecit: perinde ui artis prauitate artes inquinantibus. Tanta uero illis temporibus mulierū erat pudicitia: tantūq; aberat ab ea quæ posteris sæculis secuta est mulierum procliuitate: ut incredibile sit: eas superiore tempore adulterio obnoxias extitisse. Atq; Geradæ cuiuspiā hoīs spartiatæ uetustissimi

Marginalia: Gorgo (beside "riā sint animo elatiore"); Leonidas (beside "di quoq; responsum"); Dercyllidas (beside "uit: & illud in Dercyllidan"); Geradas (beside "noxias extitisse").

dictum celebratur: qui rogatus ab hospite: quid apud eos adulteri pateretur: nam se nullam uidere legem hac de re a Lycurgo latam: inquit: nullus O hospes adulter apud nos fit. Subdente autem illo: at si fieret: idē inqt Geradas. Nā quo inquit modo adulter fiat Spartæ: ubi diuitiæ: delitiæ cultusq; oīs ornatusq; corpis ignominiæ est: Verecundia uero ac deorum magistratuūq; obedientia & pabetur in precio honoratq; in primis. Idem Lycurgus ad eū qui hopularem principatum in urbe constituendum hortaretur: ait: tu primus in tuis ædibus popularem principatū facito. Percunctante uero quopiam: q̄obrem parua adeo tenuiaq; deoꝝ immortaliū sacrificia statuisset: quo inquit nunq̄ ab honoranda diuina re desistamus. Et cum ea sola certamina in quibus manus minus tolerentur: exercere ciues iussisset: eiusce rei causam percunctanti: quo nullus ipsorum: ait: laborando defatigari assuescat. Interrogāte etiam quodam: quare frequenter castra mutanda iuberet: ut maiore inquit detrimento inimicos afficiamus. Alio iterū quærente: cur turris oppugnare prohibuisset: ne inquit: aut a muliere: aut a puero: aut ab aliquo huiusmodi homine fortiores interimant. Item consulentibus Thebanis de sacrificio ac luctu: quem Leucotheæ præstarent: consilium dedit: ut si quidem deam ducerēt: haud lugerēt. Sin autem hominem arbitrarentur: non perinde ac deæ sacrificarent. Rursum quærentibus ciuibus: quo pacto hostium impetum repellam⁹: Si pauperes inquit fueritis: nec alter magis q̄ alter interrogetur. Ac iterum de muris quærētibus: inquit eam urbē quæ uiris non lateribus cincta esset: sine muris nequaquā esse. Præterea Spartiatæ diligentiam comæ adhibebāt: quoddā Lycurgi de hac re dictum celebrantes: q̄ & pulchros coma magis decoros: & turpes formidabilioris faceret. Monebat autē qui belli in fugam uertissent hostes uicissentq;: eo usq; insequerentur quoad foret uictoria confirmata: deinde continuo reditum facerent: nam modo nō moris græcanici esse inquiens illos qui cessissent enecare: sed eam quoq; esse utilitatem: quod cum hostes scirent Lacedæmonios eis parcere qui cederēt: sustinētis uero tollere: fugiendū utilius q̄ manendum esse ducerent. Atq; percunctante quopiam: q̄obrem hostium cadauera spolianda uetuisset: ne circa spolia tempus terentes inquit: haberēt in pugnando negligentius: quin potius paupertatem una cum ordine seruarent. (Thebani, Leucothea)

l Ysander cum a Dionysio Siciliæ tyranno: ad ei⁹ filias preciosi sumptuosioresq; amictus missi essent: eos nequaq; accepit: inquiens: uereri se ne hisce turpiores uiderentur. At (Lysander, Dionysius)

Aristas paulopost ad eundem tyrannum ex eadem urbe Aristas missus cũ ad ipsum quoq; Dionysi⁹ duas misisset stolas: iussissetq; utrã mal let acciperet ac portaret ad filiã: ipsam: inquit: illam melius electu/ ram: quare utraq; accepta abijt. Acer item Lysander cauillator & admodũ decipiendo uarius: utpote qui & iustum in eo qđ condu/ cit: & honestum in cõmodo collocaret: aiebat uerum præstare men dacio. Vtriusq; autem perinde ut expediret & æstimationem & pre cium definiri: Ad eos uero a quibus uituperaretur q; plurima deci/ piẽdo ageret: perinde atq; degenerasset ab Hercule: quodq; res nõ aperto Marte efficeret sed dolo: surridens respondebat: quo leonis non assequeretur uulpis pellem assuendam esse. Et cum ab alijs ac

Miletum cusaretur: q; quæ Mileti iuratus fuerat: nequaq̃ obseruaret: aiebat puerorum esse talis decipere: uirorum autẽ iureiurando. Idem ubi

Capra flumẽ ad capræ flumen Athenienses ex insidijs uicisset: ac eos præfissiset fa

Athenienses mæ: urbem cœpit: scripsitq; ad Ephoros: Athenæ captæ sunt. Ad

Athenæ Argiuos uero qui de soli finibus cum Lacedæmonijs disceptarẽt:

Argiui seq; iustiora ijs loqui dicerẽt: districto gladio qui huius: inquit: ius

Boetij habet: optime de soli finibus disserit. Boetios quo tempore per eo/ rum agrum transiret: tumultuãtis inter se intuẽs: misit ad eos per/ cunctatum: utrum rectis hastis an declinatis per ipsorum agrũ iter

Megarensis faceret. Et cum uir Megarensis in publica contione audacius dicen di licẽtia apud eũ uteretur: tua uerba O peregrine: inquit: ciuitatis

Corinthij indigent. Idem ubi Corinthij defecissent: ad eorum muros profe/ ctus cum Lacedæmonios timidiusculos adoriendo aspiceret: le/ pusq; uisus esset fossam transiliens: non uos pudet: inquit: O Spar tiatæ huiusmodi hostes formidare: ad quorum mœnia lepores ob

Samothracia ociosam inertemq; uitam dormiunt? Ad hæc in Samothracia ora/ culũ ei petenti: sacerdos ut sibi diceret: iussit: qđ iniquissimũ esset a se opus in uita perpetratum. Quare Lysander interrogauit utrum tuo an deorum iussu facere hoc oportet? Illo autem præ metu ius/ su deorum inquiente: Tu ergo ait: abs is eminus: & ego illis iniqui/ tatem enarrabo: si percunctentur. Item cum a Persa interrogarẽt: q̃ potissimũ rempublicam laudaret: eam inquit quæ fortibus ac timidis præmia digna reddiderit. Ad eum uero qui dixisset ipsum a se & laudari & defendi: duo inqt: boues mihi ĩ agro sunt. Vtroq; aũt silẽte: plane scio: & q nihil oparet̃ & q operat̃. Idẽ cũ a quopiã cõuitijs afficeretur: ait: dicito crebrius O peregrinelle: dicito nihil omittẽs: si tuum ijs malis euacuare animũ possis: quorum plenus uideris esse. Atqui postero tempore cum post eius obitum in con/

Agesilaus tradictiõe sociali Agesilaus uenisset in Lysandri ædes: quo litteras

de ea controuerſia conſideraret: Eas enim Lyſander apud ſe ſerua/
bat: reperiſſetq́ꝫ libellum ad Lyſandrum de republica ſcriptum: ut
oporteret ab Euryprotidis ab Agiadiſq́ꝫ regnũ auferre: atq́ꝫ in me/ Euriprotidæ
dium ponere: & ex optimatibus electionẽ facere: quo nõ Herculis Agiadæ
poſteris ſed illi potius daretur honos: qui talis foret uirtute iudica Hercules
tus: qualis Hercules extitiſſet: cũ ob eam etiã ille in diuinos hono/
res ſublatus eſſet. Et hanc quidẽ orationẽ ædere & ad ciues efferre
aggreſſus eſt: quo inde demonſtraret qđ latebat: qualis Lyſander
fuiſſet ciuis: & id quidem iis agens in Lyſandri amicorum calum/
niam: at aiunt Cratiden qui per id temporis princeps inter Epho/ Cratides
ros eſſet: ueritum ne oratio ſi lecta foret: aſſenſionẽ faceret: reprehẽ/
diſſe Ageſilaum: dixiſſeq́ꝫ non Lyſandrum effodiendum eſſe: ſed
eam potius orationem callide perſuaſiueq́ꝫ compoſitam una cum
illo defodiendam. Ad hæc illi qui eius filias procati fuerant: dein/
de poſt obitum quoniam pauper eſſet inuentus: eas abnuerent: ab
Ephoris mulctati ſunt: quoniam quem diuitem exiſtimantes cole/
bant: ubi iuſtum: ubi frugi ac probum ex paupertate cognoſcent:
deſpiciebant.

m Amertes miſſus legatus: cũ a quopiã ex illius loci hominibus Mamertes
laudib⁹ ſummis efferret̃ qđ amicis plurib⁹ abundaret: inter/
rogauit: an exploratũ haberet quonãmodo abundãs amicis pluri/
bus periculũ facturus ſit. Id alter cũ item diſcere quæreret: aduerſa
inquit fortuna experimentũ faciet.

n Icander cũ quidã dixiſſet Argiuos male de ipſo loqui: Num Nicander
ergo inquit: dant pœnã: qui de bonis loquunt̃ male? Percun Argiui
ctante aũt quopiam: quare comã barbãq́ꝫ nutrirẽt: quoniã inquit:
proprius ornatus uiro eſt omniũ pulcherrim⁹ ac minime ſumptuo/
ſus. Et cum ex Athenienſibus quidã dixiſſet: ociũ Nicander admo/ Athenienſes
dum admittitis: uera inquit narras: at non quẽadmodũ uos: ut ac/
ciderit: ſtudemus negociis.

p Antheodas legatione in Aſiam fungens oſtentãtibus ei qui/ Pantheodas
buſdam murum & magnum & ſublimẽ: per deos inquit: pe/ Aſia
regrini: pulchra eſt mulierum domus. Idem in Academia cum phi Academia
loſophi multa ſeriaq́ꝫ diſſererent: ac deinde Pantheodan interro/
garent: quid hi ſermones ei uiderent̃: quid uero aliud inquit: q̃ꝫ bo
ni: cæterũ utilitatis habentes nihil: ſi minus uoſipſis utamini.

p Auſanias Cleombroti filius Deliis aduerſus Athenieñſes de Pauſanias
inſula diſceptãtib⁹: dicentibuſq́ꝫ ut ſcđm ſuã ipſorum legem Delii
neq́ꝫ mulieres in inſula pariunt: neq́ꝫ mortui humantur. Quonam Athenienſes

igitur inquit: pacto hæc patria uobis sit: in qua neque fuit uestrũ ullus nec erit. Exulibus autem hortantibus ut aduersus Athenienses exercitum duceret: dicentibusque cum de ipsius laudibus in olympiacis ludis prædicaretur: solos Athenienses aduersus eum insibilasse. Quid nam igitur existimatis: inquit: eos facturos si mali affecti fuerint: qui bene affecti insibilant? Et quopiam percunctante: cur Tyrtæum poetam ciuitate donarint: quo: inquit: nunquam peregrinus nobis præesse uideatur. Ad eum quoque qui cum corpore esset infirmus: consuleret aduersus hostes terra marique dimicandũ: uisne igitur: inquit: teipsum exutis uestibus ostendere: qualis es qui nobis pugnãdum consulas? Idem sumptuositatẽ uestis in Barbarorum præda cum quidam admirarentur: melius esse inquit ipsos esse multifaciundos quam quæ multifaciunda sunt possidere. At post uictoriã de Medis ad platæas iussit præparatam Persarum cœnam suis apponendam. Quæ cum mirabili sumptu esset: per deos: inquit: lurcho est Perses: qui cũ tam multa haberet: ad massam nostram ueniebat.

Athenienses

Tyrtæus

Medi

Platææ

Pausanias

Pausanias Plistonactis filius: ad illum a quo esset interrogatus: quobrem ex priscis legibus nullam apud ipsos mouere liceret: quoniam leges: inquit: uiris non legibus uiros oportet dominari. Item cum Tegææ post exilium Lacedæmonios laudibus efferret: ait quispiã: cur igitur non mansisti Spartæ: sed fugisti potius? Quoniam ne medici quidem: inquit: apud eos qui bene ualent: sed ubi sunt ægrotãtes uersari consuerunt. Ad illum uero qui ab eo percunctaretur: quo pacto Thracas uincere quiret: si medicum inquit constituerimus ducẽ. Et cum medicus eum cõsideraret: diceretque nihil habes mali. Non enim te medico inquit utor. Idem cum ab amico quodam reprehenderetur: quod in quempiam medicum malediceret: nec eum tamen expertus: nec ulla affectus iniuria: quoniã: inquit: si essem istum expertus: minime uiuerem. Insuper cum medicus ei dixisset: senex es factus: quia inquit: nõ sum te usus medico. Dicebat etiam hunc medicum esse optimũ: qui non sineret ægrotantis morbo marcescere: sed quam celerrime sepeliret.

Tegæa

Pædaretus

Pædaretus: dicẽte quopiam magnum esse hostium numerũ: Ergo inquit: eo maiorem gloriam consequemur quo pluris enecabimus. Quendã uero intutus qui tametsi mollis natura erat: tñ propter modestiam laudaretur a ciuibus: ait: nec uiros mulierum similis laudandos esse: neque uirorum mulieres: nisi mulierem necessitas aliqua coegerit. Idem cum in trecentorũ numerũ non esset electus: qui honos in urbe ordine præstabat: hilaris surridensque abibat.

Reuocatus aut ab Ephoris: & quid rideret interrogat⁹: inquit: qm̃ urbi gratulor quæ me trecentos melioris habet ciues.

Plistarchus
p Listarchus Leonidæ filius: ad eum qui interrogasset: quam ob causam a primis regibus minus appellarentur: quoniam inquit: illis erat opus rege Agide: at illorum posteris nequaq̃. Et cum quidam patronus causarum ridicula diceret: non cauebis inquit: peregrinæ continua ridicula quo ipse non fias ridiculus: quẽadmodũ ij luctatores fiunt: qui se continuos in luctando præstãt. Item ad eum qui lusciniam imitaretur: libentius ait hospes lusciniam ipsam audirem. Dicente aũt quodam ipsum a quopiã maledico laudari: miror id quidẽ ait: ni me fortasse mortuũ ei quis nunciarit. Nam bene loqui de uiuo nemine ille potest. Luscinia

Plistonax
p Listonax Pausaniæ fili⁹: cum Atticus quidã rhetor inscitiam Lacedæmonijs obijceret: Recte inquit narras. Nam e Græcis omibus soli nos mali nihil a uobis didicimus.

Polydorus
p Olydorus Alcamenis filius: cum frequẽtius quis minitaretᷣ inimicis: nescius inquit es maximam cruciatus partem abs te consumi. Idem cum exercitum aduersus Messenam educeret: interrogauit quidam: an esset aduersus fratres pugnaturus? Minime inquit: sed in id agri se profecturum: de quo nondum esset sors habita. Argiuis autẽ rursus post trecentoꝝ illorum pugnam uniuersis acie superatis: Polydorum socij hortabantur: ne oportunitatẽ prætermitteret: sed hostium adortus murum urbem caperet. Nam cum & uiri perissent: & uxores desertæ essent: id facillimũ factu fore. Quare ad eos ait: æqua pugna aduersarios uincere mea sententia honestũ est. Sed qui de agri terminis pugnauerimus urbem capere cupiamus: iniustum esse duco: Veni enim ut agrum recuperarem: nõ ut urbem occuparem. Interrogatus etiam q̃obrem Spartiatæ fortiter in bello discrimen subeunt: quoniã inquit uereri duces non metuere didicere. Messena Argiui

Polycratidas
p Olycratidas: ad regios prætores una cum alijs legatione fungens: cũ ab ijs interrogaretᷣ: utrũ priuati adessent: an publicæ missi essent: si ait: impetrauerimus: publicæ missi sumus: sin minus impetrauerimus: priuatim adsumus.

Phœbidas
p Hœbidas cum quidã ante Leuctrense discrimen dicerent: diẽ hunc demonstraturũ fortem uirum: inquit: multi diem illum esse faciundum: qui fortem uirum monstrare saluũ posset. Et cum in eo loco a Clitorijs obsideretᷣ: q̃ & difficilis esset & expers aquæ: fertur in ea fœdera uenisse: ut solũ bello partũ eis cederet: si una secum sui omes e ꝓximo fonte biberẽt. Nam fontẽ hostes præsidijs Clitorij

tenebant. Post iusiurandum uero coactis omibus qui cum eo ad/ erāt: uoluisse illi qui nollet bibere regnum dare. Quod cum nemo admisisset: sed bibissent omes: ipsum ubi post omes descendisset: at sese aqua insparsisset: etiā præsentibus hostibus adortū esse ægroq; potitū: perinde atq; nō bibisset.

Telecer — t Elecer ad eum qui dixisset patrem maledictis in ipsum uti: ni/ si ijs inquit: dignus essem: haud pater uteretur. Dicente autē fratre: non æque ciues ei aduersari atq; sibi: cum ijsdem tamen pa/ rentibus natus sit. Ad istud inquit: absurdius: Nam quas ipse ne/ scis: ego iniurias pati scio. Interrogatus etiam quid mos apud eos esset: ut iuniores senioribus assurgerēt: quo inquit: ita hi habentes in maioribus natu honorandis maiore honore parentes prosequā/ tur. Et cum quispiam esset percunctatus: quantum substantiæ pos/ sideret: plus inquit: q̄ sat est.

Charilaus Lycurgus — c Harilaus interrogatus: q̄obrem Lycurgus paucas adeo tu/ lisset leges: quoniam inquit: pauca dicentibus: paucis etiam legibus opus est. Percūctante autem quodam quare puellas aper/ ta facie: uxores autem uelata in propatulum agerent: quia inquit: puellis uiri sunt inueniendi: at uxoribꝰ uiri seruandi. Idem cū man/ cipium quoddam audacius ei aduersaretur: ni ait: irascerer: eneca/ rem te. Atq; interrogatus a quopiam quā putaret optimā esse rem publicam: inquit: in qua plurimi ciues inuicē sine seditione uelint de uirtute certare. Item cum quis percunctaretur: cur omnia deo/ rum signa cum armis essent apud ipsos posita: quo inquit: nec quæ in homines exprobratiōes opprobriaq; dicuntur: propter timidi/ tatē in deos referamꝰ: nec iuuenes inermes dijs immortalibus pre/ ces habeant. Ad illum quoq; qui esset percunctatus: quare nutri/ rent comā: quoniā inquit ex omnibus hic & naturalis ornatus est & minime sumptuosus.

f Amiorum legatis prolixiore oratione utentibꝰ: dixere Spar/ tiatæ: Prima quidē obliti sumus. Postrema uero ignoramus: quia res memoria exciderunt. Cum longa orator prolixaq; usus oratione responsiones peteret: quas ciuibus referret: refer igitur di xere: & te dicendo & nos audiendo uix desisse. Et ad Thebanos ali/ quibus de rebus contradicentes: dixerunt: aut sapere minus opor/ tet: aut plus posse.

Lacon — l Acon interrogatus q̄ ob causam mēti pilos plurimū nutriss? Quo inquit: canos intuens: nihil agā ipsis indignū.

a Lius cū esset quis percunctatus: quare sicis breuibꝰ utimini: quo inquit cominus cū hostibus manus cōseramus.

APOPHTHEGMATA LACONICA

l Audāte quopiā fortissimos pugnatores: Lacon inq̄t: ī Troia.
Lter cū audisset quosdā in cœna ad bibendū ui cogi: non etiā
a ad edendū inquit: ui cogunt?
Indarus cum scripsisset Græciæ sustentaculum Athenæ: La/ Pindarus
p con ait: Græciam funditus ruituram: si huiusmodi sustinea/
tur sustentaculo.
T cum quis intutus in tabula quadā picta Laconas ab Athe
e niensibus iugulari: diceret fortes quidē Athenienses: Lacon
tempestiue subdidit: & ij quidē in tabula.
D quendā uero qui calumniosa maledicta libenter audiret:
a Lacon ait: desine aures aduersus me benigne præstare.
D eum qui plecteret᷑ ac diceret: inuit⁹ erraui: dixit quispiā in/
a uitus igitur etiā plectere.
Ntutus quidam homines qui dum uita decederent: in sellis
i curulibus sedebant: absit inquit: ut hic sedeam: unde nō licet
assurgere seniori.
Hij cū olim e cœna abeūtes in Ephororꝝ curia uomuissent: cu Chij
c rulibusq; in sellis ubi sedebāt Ephori: deiecissent: uæhemēter
primū qui ea fecissent: inquirebāt an ciues ij essent. Vt uero Chios
extitisse senserūt: proclamauere Chijs permittit᷑ lasciuire.
Vm quis amygdalas duplo uiliore precio q̄ duros silices ue/
c nire aspiceret: nunquid rari inquit: sunt lapides?
Vsciniam cum quis uellisset ac parū inuenisset carnis: ait: uox
l hoc est & aliud nihil.
Acon quis cū Cynicū Diogenē complecti statuā ærea uidis/ Lacon
l set in magna ui frigoris: percunctatus est an rigeret. Quod cū
ille negasset: ait: quid nam igit᷑ magnū facis?
T cum Metapontino cuidā Lacon metū exprobraret: attamē
e inquit nō parū alieni habemus agri: hic aūt ait: nō solū igitur
meticulosi: sed etiā iniusti estis.
Ereginus quidam cum Spartæ rectus in alterum crus indue/ Peregrinus
p retur calceis: ait ad Lacona: Nequaq; tu Lacon mea sentētia
quantū ego temporis tantūdem ipse stares sup pede. Qui excipiēs
nō em̄ stare inquit: & ex anserib⁹ quidē nullus est qui nō staret.
Vm quis artis rhetoricæ laudibus efferret᷑: aliquis Lacon ait:
c At per geminos ars si ueritatem non tetigerit: nec est nec unq̄
sit futura.
Rgiuus aliq̄n cū dixisset: multa Spartiatarꝝ sepulchra apud Argiuus
a nos sunt: dixit Lacon: at Argiuorꝝ apud nos ne ullum quidē:
perinde atq; ij sæpe Argos adorti essent: at Spartā Argiui nunq̄.

Lacon — l Acon captiuus cũ ueniret diceretq́ præco: Lacona uendo: increpauit inquiẽs: captiuũ proclamato.

Lysimachus — q Vidam ex ijs militibus qui apud Lysimachum merebant: ab illo interrogatus nũquid esset ex mancipijs? Tu aũt putas inquit stipendio quattuor obolorum Lacona ad te iturũ.

Thebani, Leuctra, Eurotas — c Vm Thebani Laconibus uictis ad Leuctra ad ipsum Eurotã essent: & quidam iactabundus diceret: ubi nũc Lacones sunt: Lacon ab ijs captus nõ adsunt: inquit. Non eñ uos huc uenissetis.

Athenienses, Samus, Prouerbiũ — a Thenienssibus rogantibus quo tempore urbem tradiderant: Samũ sibi dimitteret: dixerũt: Cum uestri fueritis: tunc alios quoq́ habere postulate. Ex quo etiã prouerbiũ illud est: Qui sese ipse non habet: Samũ uult.

u Rbem quandã cum Lacedæmonij ui cœpissent: Ephori dixerunt: perijt luctatio iuuentutis. Non eñ posthac iuuenes habebunt: qui eis repugnent.

a Liam urbem rege Lacedæmoniorum pollicente se penitus euersurum. Nam ea Laconibus negocia plærumq́ præbuerat: nequaq́ permiserũt: inquientes: nullomodo euertes: nec tolles iuuentutis cotem.

l Vctantibus Pædotribas qui pueros exercerẽt atq́ erudirẽt: haud præficiebãt: q̃ nõ arte sed uirtute honori studerẽt. Itaq́

Lysander, Charon — Lysander interrogatus: quonãmodo eum Charon uicisset: ingenio inquit atq́ industria.

Philippus — p Hilippus: quo tempore in eorum uenisset agrum: cum scripsisset: utrũ amice se ire uellent an hostiliter? Rñderũt: neutrũ.

Antigonus — l Egatum quendã cũ ad Antigonũ Demetrij filiũ misissent eũ mulctauere: qm̃ audissent uocauisse illũ regẽ: q̃uis Medimnũ annonæ cuiq́ a rege in caritate portaret.

Demetrius — d Emetrius: cũ crimini daret: q́ legatũ unũ ad se misissent. Non igit̃ satis est: dixerunt ad unũ unus?

Flagitiosus — f Lagitiosus quidam sententiam optimam cum tulisset: hanc quidem admiserũt: at illo amoto: sententiam alteri qui honeste uixisset inscripserunt.

f Ratres cum inuicẽ dissentirẽt: ij patrẽ mulctauere: q́ filios dissidentis despiceret.

Psaltes — p Salten aduenã mulctauere: qm̃ digitis citharã pulsaret.

d Vo pueri pugnabant: quorum alter falce alterum uulnerauit lœtali uulnere: familiaribus autem pueris cum is esset pugnã dimissurus: pollicentibus auxilium se laturos & illum qui percus

ſerat interempturos: nullo modo per deos inqut. Non enim eſt iu- ſtum. Etenim ego feciſſem hoc ſi iſtum aſſequi potuiſſem fortiſq̃ fuiſſem.

Lter puellus quoniam adeſſet tempus: quo furari liberis pue
a ris lege fas erat: quodcunq̃ quis poſſet dabaturq̃ turpitudi- ni deprehendi: ubi qui cum illo una aderant pueri uiuam uulpecu- lam furati ei cuſtodiendam tradidiſſent: & ij qui illam amiſerant quæſitum ueniſſent: uulpeculam hic ſubiecit ſub amictum: beſtia uero exaſperaſcēte ac pueri latus ad exta uſq̃ deuorāte: ne palam fi eret quieſcebat. Sed ut demum poſt illorum abitionem factum pu eri aſpexere: culparentq̃ dicentes: melius fuiſſe manifeſtare uulpe- culam q̄ celare ad mortē uſq̃: minime quidē inquit: ſed longe me- lius eſſe doloribus q̄ ſomno diem obire: & q̄ hominū ſermonibus diuulgari: q̄ ob molliciā turpiter uiuere curauerim.

Vm quidā in Laconas in itinere incidiſſent: dixiſſentq̃ fecun-
c da eſtis fortuna uſi: nam hinc nuper latrones abiere: dixerunt hi nequaq̄ per bellicoſiſſimū Enyalium: ſed illi potius uſi ſunt qui in nos non inciderunt.

l Acon interrogatus quid ſciret: dixit liber eſſe. Lacon

Ver Spartiata ab Antigono rege captiuus factus ubi ueniſſet Antigonus
p aliis in rebus omnibus emptori parebat quaſcunq̃ libero fa ciundas exiſtimabat. Vt uero imperauit ut matulam ferret: haud paſſus eſt: inquiens: non ſeruiā. Et cum ille ſurrexiſſet: hic aſcenſa te ſta ubi dixiſſet diſces emere: ſeipſum īmiſit atq̃ obiit.

Lter cum ueniret: dicente quopiā ſi te emero eris frugi: etiā ſi
a minus inquit emeris.

Lius captiuus cū ueniret: addente præcone mancipiū uænun
a dare: execrabilis: inquit: nō captiuū dicis.

Acon muſcam inſignis loco habens in clypeo & hanc ſane nō
l maiorem uera muſca: ubi deridētes quidam dixiſſent: hoc ad latendum eſſe ab eo factum: immo inquit: ut manifeſtus fiam: ſic enim proxime hoſtes aggredior: ut hoc inſigne ipſorum uiſui ma- gnum ſit.

Lter cum in Sympoſio lyra eſſet adducta: Non Laconici in-
a quit moris eſt nugari.

Partiata interrogatus: an ſecura eſſet ad Spartā uia: inquit: Spartiata
ſ qualis acceſſeris. Leones eñ eminus proficiſcunť a leone: le- pores aūt uenamur etiā intra tabernaculū.

i N palæſtrico manuū nexu cum proſtratus quiſpiā collucta-

torē frustra pulsaret: atq̧ ad terrā traheret: ubi corpore defatigat⁹ deficeret: illius brachiū mordebat: & alter ait: mordes O Lacon sicut mulieres: nequaq̧ inquit alter: sed ut leones.

Claudus — c Laudus ad bellum egressus quibusdam eum sequentibus ac ridentibus: cōuersus ait: mala capita nō est cum hostibus fugiendo pugnandū: sed manēdo ordineq̧ tuendo

a Lter ictus sagitta cum uitā relinqueret: nō hoc inquit: sibi curæ esse quod moreret: sed quod a molli ac semiuiro sagittario esset occisus egissetq̧ ipse nihil.

c Vm in tabernā meritoriā quis diuertisset parandūq̧ cauponi dedisset obsoniū: ubi alter caseū atq̧ oleū petisset: ait: si caseum haberē: etiam obsonio egerem.

Lampis — a D eum uero qui Lampin Aeginetam beatum diceret: quoniam ditissimus esse uidebatur: Erat enim gubernator multarum nauium: Lacon ait: Non attendo fœlicitati quæ pendeat ex funibus.

c Vm quis dixisset Lacona mentiri: is respōdit: liberi em̄ sum⁹: alii uero si quando uera nō dicunt plectendi sunt.

c Vm quis cadauer rectum sistere uellet atq̧ niteretur: ubi factis omnibus id nequisset: per geminos ait: intus aliquid esse oportet.

Tynnichus — t Ynnichus Thrasybuli filii mortē fortiter tulit. In hunc uero

Thrasybulus — epigramma huiusmodi factū est.

Epigramma — Exanimus pitanen clypeo Thrasybulus in acri

Pitane — Confossus septē uulneribus rediit.

Argiui — Passus ab Argiuis quæ ergo nulla gerebat.

Tynnichus hunc igni cum daret: hæc loquit̄.

Flere decet timidos oculis te nate sepulchro

Condo meū siccis ac Lacedæmoniū.

Alcibiades — a Lcibiadi Atheniensi cum aquæ plurimum balneator funderet: Lacon ait: quidnam hoc ut īmundo ualdeq̧ sordido plus præbet?

Philippus — p Hilippo Macedone quædam per epistolam Lacedæmoniis imperante: ii rescripserunt: Lacedæmonii Philippo: de quib⁹

Epistola — nobis scripsisti: non. Cum autem in agrum Laconicum Philippus fecisset impetum: ac omēs perire uiderentur: dixit ad quendam ex Spartiatis: Quid nūc facietis O Lacones? Quid, em̄, inquid aliud q̧ fortiter moriemur? Soli enim Græcorū nos liberi esse ac non parere aliis didicimus.

p Ost aduersam Agidis pugnam obsides Antipatro petente pueros quinquagita. Etheocles Ephorum gerẽs: ait: pueros quidem minime datum ire: ne malis moribus imbuerentur patria institutione priuati: nec ciues forent: senes uero aut mulieres si uellet duplo etiam pluris datum ire. Eo autem grauiter minitante nisi acciperet: publice responderunt: Si grauiora morte imperites facilius moriemur. Agis Antipater Etheocles

s Enex in Olympijs dum ludus peragere͂t spectare affectabat: ubi autem sederet non habebat. In multos uero profectus locos: erat & contumeliæ & cauillo recipiebaturq́ a nemine. Vt autẽ ad Lacedæmonios uenit: pueri oẽs assurrexere: pluresq́ uiri cessere locum. At cæteris Græcis plausu morẽ admiratis ac summis laudibus efferentibus: senex ut mouit canũq́ caput barbãq́ senilem & lachrymasset ait: Heu misero mihi ut oẽs Græci quæ honesta sint norunt: sed ijs Lacedæmonij utuntur soli. Olympia

f Erunt autem quidam idem Athenis quoq́ accidisse. Nam cum Panathenæa agerentur: Attici ipsi senem probris insequebantur: quippe qui eum ut suscepturi inuitabant: Si uero accederet non recipiebãt. Vt autem petitis fere oĩbus ad Lacedæmonios uenit spectatores: omnes e sedilibus assurgentes locum cedebant. Eo autem facto mirifice turba delectata insigni admodum significatione applausit: atq́ Spartiata q̃s dixit: Per geminos Athenienses quidem quæ honesta sunt sciunt: non aũt agunt. Panathenæa

m Endicus a Lacone petijt: at si tibi inquit dedero eris pauperior. Tuæ uero huius ineptitudinis qui primus porrexerit: auctor est futurus: quippe qui inertem te fecerit. Mendicus

l Acon ubi quępiam uidisset: qui res dijs ĩmortalibus congregaret: nihil ait curare deos: qui se essent pauperiores. Lacon

c Vm quis adulterum apud turpem uxorem comprehendisset: afflicte ait: quæ tibi necessitas.

a Lius oratorem audiens: qui magnos uerteret orationis ambitus: & per geminos ait: fortis quidem homo hic ad nullam propositum instruit atq́ exercet linguã.

c Vm Lacedæmona q̃s uenisset: honore inspecto quẽ iuniores seniorib⁹ præstabãt: In sola inq̃t Sparta senescere cõducit.

i Nterrogat⁹ Lacon cuiusmodi Tyrtæus poeta esset bonus: inquit: q iuuẽtutis aĩos & cõtumelia imbuat & stulticia. Tyrtæus

a Lter cũ in dolore oculorũ egredere͂t ad bellum: & aliqui ei dicerent: quo uadis ita affectus: aut quid facturus? Si aliud inquit: nihil egero: saltem hostis gladiũ hebetabo.

Buris b Vrís & Spartis Lacedæmonŋ ultro ad Xerxen Persarum re/
Spartis gem ad cruciatū cui Lacedæmon pro oraculo erat obnoxia
Xerxes profecti. Nam caducatores a rege ad se missos Lacedæmonŋ occi/
derant: ubi uenissent ad regem: iusserūt quo uellet modo se pro La
cedæmonŋs interimeret. Sed ut ille admiratus uiros liberauit: ro/
garetq́; apud se ut manerent Et quonā pacto dixere uiuere hic pos/
simus patria legibusq́; relictis & his uiris pro quibus tantum iti/
Indarnus neris morituri uenim⁹? Ad eū Indarnus dux maiorē ĩmodū roga/
ret: ac fore diceret: ut ŋ æque honorarent̄ atq́; illi qui amici maxi/
me apud regem ad dignitatem prouecti essent: dixerūt: Ignorare ui
deris nobis cuiusmodi res est libertas: cui mentis compos Persarū
regnum haud prætulerit.

Lacon l Acon: quoniam die superiore hospes eum declinasset: postri/
die uero stratis usus large magnificeq́; excepit: inscendit stra/
ta eaq́; pessundabat: addens: propter hæc heri ne in storio quidem
dormiui.

a Lter cum uenisset Athenas: aspiciens Athenienses qui pernas
& absonium proclamarent: & publicanos ac lenones gererēt:
& alia inepta opera agerent nihilq́; turpe ducerent: ubi in patriā re/
uertisset: percunctantibus ex eo ciuibus qualia essent quæ Athe/
nis uiderat: per simulationem dicebat omnia esse honesta: oratio/
neq́; monstrabat omnia apud Athenienses honesta censeri: turpe
autem nihil.

a Lius quapiā de re interrogat⁹ respondit: nō. Vt aūt is qui in/
terrogarat respondisset: tu mentiris: uidesne inquit: te uanum
esse qui quæ noris: interroges.

Lygdamus u Enerunt aliquando legati Lacones ad Lygdamū tyrannum.
Vt uero ille differens sæpe congredi tardaret: dicerent autem
eum omnibus in rebus molliter habere: at isti narrato dixere: nos
nequaq́; per deos immortalis ad ipsum uenisse ut palæstrā cum eo
luderemus: sed ut differemus.

l Acona quempiam cum quis mysteria edoceret: interrogabat
quid impium maxime egisse sibi conscius esset. Hic autem ut
dŋ ipsi norunt. At ubi ille magis magisq́; urgeret ac diceret: omni/
no id eloqui te oportet: contra Lacon interrogauit: cui me prius
oportet eloqui tibi ne an deo? Illo autem dicente: deo. Tu igitur in/
quit: abscedito.

a Lter cum noctu monumentū præteriret: ac dæmoniū quod/
dā uidere uisus esset: incurrebat: ut id lancea tolleret: atq́; in/
fingens: inquit: quo me fugis bis moritura anima?

APOPHTHEGMATA LACONICA

a Lius cum optasset ab Leucade seipsum iacere: locum inscendit: altitudineq; inspecta auersus est. Quod cum ei daret̃ probro: inquit: nõ existimarã optioni alia maiore optione opus esse.

a Lius in acie cum esset: ensem in hostem demissurus: quoniam receptui cecinissent: nõ etiam demisit. Quodam uero percunctante: cur hostem quẽ cœperat non occidisset: quoniã: inquit: melius est parere principi q̃ necare.

l Aconi cuidam cum in Olympia uictus iterũ esset: dixit: quis tuus aduersarius O Lacon te melior fuit: minime inquit: sed prosternendo aptior.

e Orum qui ad cõuiuia ingrederent̃: cuiq; natu maximus mõstratis foribus: per has: ait: uerbũ nullũ egredit̃.

e E cum nigrum quod dicit̃ ius apud eos: maxime probaretur adeo ut seniores ne carnẽ quidẽ appeterent sed eam adolescẽtibꝰ cederent: fertur Dionysius Siciliæ tyrannꝰ huius gratia emisse Laconicũ adolescentẽ: eiq; impasse: ius illud sibi pararet: ac sumptui nulli parceret: quod cum deinde gustasset: offensus despuisse: quocũq; dixisse: O rex hoc ius tibi uescendũ est: ubi te Laconice exercueris: & in Eurota laueris.

Dionysius

Eurotas

l Acones ubi modice in conuiuijs biberint: abeunt sine funali. Non ẽm licet pergere præuio lumine: neq; hanc neq; aliã uiã: quo assuescãt & ex tenebris ac noctu fidẽter intrepideq; proficisci.

Lacones

l Itteras pro necessitate discebãt. Reliquarum uero disciplinarũ admittebant nihil. Nec hominũ magis q̃ librorũ. Erat aũt illa ijs disciplina: ut honeste parerent: labores constantissime tolerarent: pugnandoq; aut uincerent aut interirent. Degebant autem sine tunica: amictum unum in annũ capiẽtes. Erantq; corporibus squalidi. Et qui balneis ut plurimũ unguentisq; abstinerent. Dormiebant etiam una pro alis & turmis in thoris ex arundinibus factis: quas secus Eurotam nascentis ipsi conuehebant: summitates manibus non ferro confringentes. Per hyemem uero eos qui Lycophones appellantur sibi subijciebant thorisq; immiscebant. Ea enim materia calidi quiddam habere uidebatur. Auare præterea eos pueros qui probo essent animo permissum erat: coire autem cum ijs turpissimũ censebatur: perinde atq; nõ animus sed corpus potius amaret̃: qui uero esset accusatus perinde ut ad dedecus con grediens: is erat per omnẽ uitã infamis.

Lycophones

m Os etiam fuit iuniores interrogari a senioribus: & quo proficiscerentur: & q̃obrem atq; qui minus responderet: aut causas necteret obiurgari: Qui uero se præsente delinquentem nõ ob-

iurgasset: pari castigationi erat obnoxius: cui etiã delinquens ipse. Et qui castigationẽ moleste ferret: in magno erat opprobrio. Q̃d si quis in delicto esset deprehensus: oportebat hunc quandã in urbe aram circuire ac uituperationem quandam in seipsum uersu cõpositam canere: Quod aliud nihil erat q̃ ipsum semet obiurgare. Erat etiam mos non proprios dumtaxat uereri patres atq̃ his parere: sed oẽs etiã seniores uerecũdia prosequi. Et illis in uijs cedere e sedilibusq̃ assurgere: quietissimeq̃ transire. Itaq̃ ius quilibet habebat non quemadmoum in alijs ciuitatibus suorum filiorũ & seruorum ac possessionum: sed æque proximi ac suarum rerum ut q̃ maxime ijs cõmunibus uterentur: & perinde atq̃ de rebus domesticis curam gereret. Et qui puer a quopiam castigatus ad patrem detulisset: turpe erat audienti patri si minus eum rursus castigasset. Credebãt eñ sibijpsis ex institutiõe patria nil turpe filijs impare.

f Vrantur autem pueri ex esculentis quicquid possint: discẽtes hi quidem ingeniosissime dormientibus aut negligentius custodientibus insidias tendere. Qui uero fuerit deprehensus: uerberibus esurieq̃ mulctatur. Tenuis enim ijs uilisq̃ cœna est: quo sua industria indigentiam propulsantes audere callereq̃ cogantur. In faciundo autem conuiuio propterea parsimonia utebantur: ut assuescerent repleri nunq̃: possentq̃ famẽ ferre. Ita enim arbitrabantũ uel ad bellum utiliores fore: si possent etiam sine cibo labores tolerare: & continentiores tenuioresq̃ in multum usq̃ tempus degerẽt a paucitate sumpt⁹. Et sine obsonio degere æque atq̃ escam omnẽ admittere id existimabant: ad meliorem ualitudinem corporũ ab alimẽti paucitate habitudinẽq̃ accedere: putantes ij quidẽ ipsum spiritum qui præ nimio alimento in profunditatem latitudinemq̃ præmat: in altitudinem corpora nõ præssum attollere facereq̃ pulcherrima. Graciles eñ & macilenti habitus artuũ agilitati parent: habitiores uero & carnosi onere suo reluctanẽ.

a D hæc nemine minus modulis carminibusq̃ studebãt. In ijs autem stimulus quidam inerat ad uim animi incitandam & ad impetum quasi furentem quendam atq̃ strenuum inducendũ. Ac dictio erat & facilis & seuera: habebatq̃ aliud nihil q̃ tum eorũ laudationes: qui generose fortiterq̃ uixissent: ac præclare & fauste pro Sparta occubuissent: tum etiam eorũ uituperationes: qui metu id agere detrectassent: perinde atq̃ tristem uitam miseramq̃ uixisset. Erat præterea præceptio quædam atq̃ iactantior excitatio pro ætatum dignitate ad uirtutem. Tribus enim choris pro tribus ætatibus in celebritatibus cõstitutis: unus senectutis incipiens ca-

nebat: Nos olim fuimus robusti iuuenes. Florentis uero ætatis alter respondens: inquiebat: Nos autem sumus quod si uelis periculum facito. At puericiæ tertius: Nos autem erimus multo profecto robustiores. Atq; numeri primi illi quibus & in tripudijs & ad tibiam cum in hostes ferrentur utebantur: ut & fortiter & audenter agerent: mortemq; contemnerent incitabãt. Nam Lycurgus bellicæ exercitationi studium musicæ admiscuit: quo bellandi uæhemẽtia modulatione temperata consonantiam conuenientiamq; haberet. Itaq; rex anteq̃ pugnas iniret: sacrificabat musis: quo & oratione præclaraq; memoria digna facinora pugnantes redderent. Q; si quis priscæ musicæ quicquã transgrederetur: haud sinebat. Vnde etiam Terpandrum: qui & uetustissimus esset & reliquis per id temporis citharœdis præstaret: ac heroicas res gestas laudibus efferret: Ephori tamen mulctauere: eiusq; acceptam citharam affixere: q; unum solum neruum ob soni uarietatẽ superfluo intendisset. Simplicioris em̃ dumtaxat modulos probabãt. At Timotheum quoniam carnijs modulis studeret: Ephororum unus arrepto gladio interrogauit: ex utra parte abscideret: qui superessent ad septem neruos.

Lycurgus

Musæ

Terpander

Timotheus

Carnij moduli

p Ræterea omnem sepulchrorum superstitionem Lycurgus sustulit: concedẽs & in urbe sepeliendos mortuos & secus sacella habenda monumenta piaculaq; amouit: Et ne quid una sepelirent uetuit: sed condentes corpus puniceo amictu: & oleæ frondibus eæ quæ om̃is circundarent. Inscriptiones quoq; quæ in sepulchris fierent: prohibuit nisi eorum qui belli obissent. Itemq; & luctus & lamentationes. — Lycurgus

a D hæc peregrinari eis non licebat: ne externis moribus ac malis uiuendi disciplinis imbuerentur. Atq; ne peregrini qui in urbem confluerent: mali cuiuspiam doctores ciuibus existerẽt: eos urbe exigendos statuit. Ei autem ciui quisquis puerorum institutionem minus seruasset: ciuitatis iura communia non erant. Quidam uero tradidere quicũq; etiam peregrinus ciuilem exercitationem seruauisset: pro Lycurgi sentẽtia eum participem factum portionis initio constitutæ.

u Endere insuper non licebat. Vicinoꝝ seruis æque ac proprijs uti mos erat: eodẽ modo & canib⁹ & equis: nisi ijs op⁹ esset heris. Et in agro si quis re aliqua egeret ubi aperuisset portassetq; possessoris res necessarias: obsignatũ pœnũ relinquebat.

i N bellis amictibus puniceis utebantur. Tum enim color eis uilis uidet: tum coloris sanguinolentia plus metus imperitis

præbet: tum etiam ne apud hostes lætis clamoribus increbresceret: si quis eorum sautius fieret: sed lateret illos id potius propter utilē coloris similitudinem.

d Vm imperatoria calliditate uicerint hostes: Marti bouē sacrificant. Quandocūq; aūt aperto prælio gallū assuefacientes: si quidē ductores suos non solum bellicosos esse: uerūetiam imperatoria calliditate astuciaq; pollere.

s Vpplicationibus & optatis addunt iniuriam pati posse. Eorū autem supplicatio erat propter bonas actiones quæ pulchra sunt dare & amplius nihil.

Venus u Enerem colunt armis præditam: atq; deos etiam omis & fœminas & mares lanceas habere faciunt: tanꝙ omnes bellicā uirtutē habeāt. Adduntq; præterea qui prouerbio utunt: Qui manum ad aliquid fert uocare fortunā: perinde atq; oporteat deos inuocare: cū quid aggressuri acturiq; sunt: secus uero minime.

e T quo pueri a uinositate abhorrerent: eis mancipia madida monstrabant.

m Os eis fuerat: ne ianuas qdē pulsare: sed clamare extrinsec⁹.

p Ectinibus nō ferreis: sed arundineis utebant.

Archilochus c Omœdias & tragœdias nequaꝙ audiebant: quo neq; serio neq; ioco audirent: quæ legibus contradicerent. Archilochū poetā cum esset Lacedæmone: eadem hora expulere: quoniam acceпissent eum poetice scripsisse: melius esse amittere arma ꝙ mori. Sic enim ait:

Aspida quæ circa perijt mihi callipon alto
In luco. Saion possidet ille meam.
At caruisse armis ꝙ mortē occumbere præstat.
Aspide pro capta mox melior dabit.

p Vellis & pueris cōmunia sunt sacra.

s Ciraphidan Ephori mulctauerūt: q; a multis iniuriā accipet.

s Cutatum militē interemere: quoniā tælam quandam in scutum imposuisset.

a Dolescentē qui in Gymnasio uersaret: qm̄ uiā quæ ad Pyleā duceret: nesciebat: punierūt.

c Ephisophonta qui posse diceret de quauis re diem totum disserere: eiecerunt: inquientes oportere bonum oratorem rebus parem habere orationem.

Diana orthia p Veri apud eos cæsi uirgis totum diem in ara Orthiæ Dianæ ad mortem usq; persæpe tolerant: hilares ac gestientes: æmulatione uictoriæ inuicem contendentes: quis ipsorum & diutius &

magis uerbera tolerarit. Et qui uictor euaserit: tã illustris clarusq̃ habetur q̃ qui maxime. Dimicatio uero ipsa uocat̃ difflagellatio: Fit autem singulis annis.

u Num uero id quoddam ex pulchris uisum est beatisq̃ institutis: quod exuberantiam ocij ciuibus Lycurgus inuenerit. Nã in sordida arte uersari nullo modo licebat: at ne in quæstuaria quidem: quæ operosam cõgeriem negociationesq̃ contineret: Fecerat enim diuitias & spernendas & contemnendas omnino. Verũ mancipia eis agrum colebant: redditumq̃ ferebant antiquitus constitutũ. Eratq̃ execrabile: si quis plus mercedis queq̃ posceret: quo & illi propter lucrum ministeria libenter exequerentur: & hi ne rursus plus quærerent.

p Rohibebantur etiam & esse nautæ & uti nauali pugna. Verũ cum posteriore tempore per naualem pugnam maritimi principatus potiti essent: rursum cum ciuium mores inquinari intuerẽtur destitere. Sed rursus mutatione sunt usi: queadmodum in alijs rebus omnibus. Etenim cõuectis ad Lacedæmonios pecunijs: qui conuexerant: ijs morte damnati sunt. Nam Alcameni & Teopompo regibus oraculum redditum est fore: ut auaricia periret Sparta. Verumtamen Lysander cum fecisset captiuos Athenienses: & auri multum & argenti inuexit: & hi quidem exceperũt uirumq̃ honorarunt. Itaq̃ Lycurgi legibus cum urbs uteretur: iusiurandũq̃ seruaret: Græciæ principatum bonitate legum & gloria annos quingentos tenuit. Cum ea uero paulatim transgrederetur: & habendi auiditas diuitiarũq̃ studium inuaderet: tum uires diminutæ sunt: tum socij propterea sunt eos exosi. Attamen q̃uis ita haberet: post Philippi Macedonis uictoriã ad Cheroniã cum omnes eum Græci & terra & mari imperatorem appellassent: ac etiam Alexãdrum filium post fusos euersosq̃ Thebanos: soli Lacedæmonij licet urbem sine muris haberent: essentq̃ admodũ pauci ob continua bella: tum etiam longe imbecilliores & qui facile capi possent: tamen cum breues admodum quasdam Lycurgi institutionis scintillas adhuc seruarent: neq̃ una militarunt nec cum his nec cum alijs deinceps Macedonicis regibus: neq̃ in cõmunem consessum ingressi sunt: neq̃ tributum tulerunt: quousq̃ despectis omnino Lycurgi legibus a proprijs ciuibus in tyrannida acti: neq̃ amplius quicq̃ ex patria institutione seruantes: & aliorum effecti similes superiorẽ gloriam elationeq̃ amiserunt: in seruituteq̃ migrauerũt: ac nunc queadmodum alij Græci Romanis parent.

Alcamen
Theopomp⁹
Lysander
Lycurgus
Philippus
Cheronia
Romani

Argileonis Rgileonis Brasidæ mater cum eius filius diem obiisset: ut Am
Amphipolitæ a phipolitæ quidam qui Spartam uenerant: eam adiissent: in
terrogauit: si decore & pro Spartæ dignitate filius obierat.
Magnificantibus uero illis atq; dicentibus illum Lacedæmonioꝝ
omniū in operibus optimum fuisse: ait: O hospites & æquus qui
dem filius meus & bonus fuit: uerum multos habet Lacedæmon il
lo meliores.

Gorgo Orgo Cleomenis regis filia cum Aristagoras Milesius eū hor
Iones g taretur: ut bellum aduersus regem pro Ionibus gereret: gran
demq; polliceretur pecuniā: & quo magis is cōtradicebat: eo plus
hic pecuniarū adderet: Corrumpet te: inquit: pater peregrinellus
iste: ni celerius ædibus eieceris. Et cum ei aliquando pater imperas
set: ut cuidam mercedis ratione frumentum daret: addidissetq;: do
cuit enim me uinum facere mitius: Ita O pater inquit: quando ui
ni plus potabitur: bibentes etiam delicatiores ac deteriores futuri
Aristagoras sunt. At Aristagoran cum a quodam ex famulis calciari aspiceret:
pater inquit: nunquid peregrinus iste manibus caret? Eadem cum
peregrinus quidam molliter ocio studeret: illum urgēs atq; extru
dens: non hinc inquit abis: qui nec quæ mulieris sunt potes. Inter
rogata uero a quapiam attica: cur solæ uos Lacænæ uiris impera
tis: quia inquit: solæ etiam uiros parimus. Ad postremum cum ui
Leonidas rum Leonidan ad Thermophylas egredientem hortaretur: ut se
Thermophy- Sparta dignū ostenderet: interrogaretq; quid sibi agendum esset:
læ is ait: ut & bono nuberet: & bonos pareret liberos.

Gyrtia Yrtia cum aliquādo ex eius filia nepos Acrotatui ex quadam
Acrotatus g puerorum pugna multa cœpisset uerbera: essetq; domum de
latus ut mortuus: domesticis familiaribusq; flentibus: Non tace
bitis: ait: monstrauit enim cuius esset sanguinis. Nec inquit: foras
Creta uociferandi sunt: sed curandi. Cum nuncius uenisset ex Creta: qui
Acrotatus Acrotati mortem nūciaret: Nonne ait: erat cum iret aduersus ho
stes: aut interficiendus ab illis: aut illos interfecturus? Libentius
uero ait eum mortuū audire pro matrisq; & urbis & suoꝝ maiorū
dignitate: q̄ si uiueret omē tempus ignauus.

Damatria Amatria cū filiū audisset & timidū & seipsa indignū: ubi ad
Epigrāma d uenisset enecauit: inscripsitq; hoc epigrāma:
Hunc timidū mater Damatrion ipsa peremit:
Nec dignū matre nec Lacedæmoniū.

Ltera Lacæna filiū qui ex acie fugerat interfecit: inquiens: nō
Epigrāma a meū est hoc germen. A qua hoc est epigrāma:

Vade malū germen: tenebras pete: quęq; perosus.
Eurotas cernas nec fluat ad timidas.
Si catulus nequā perrexeris: ito sub horchum
Nec Sparta dignus nec generis titulis.
Alia cū filius in acie cecidisset: ait
Sic flendū timidos: hilaris te nate sepulchro
Condo meū pariter & Lacedæmoniū.

Vdiens quædam ꝙ & seruatus filius esset: fugissetq; ex hosti/
a bus: scribit ei: Mala de te fama diffusa est: aut hanc nunc elue:
aut ne sis.

Lia cum filij fugissent ex pugna ad eamq; uenissent: Quo in/ Epistola
a quit uenitis fugientes ignauia mancipia? An huc unde egressi
estis regressuri? Et ea quidem sublatis uestibus: pudibunda
eis ostendens.

Vædam filium aduenientem intuta percunctata est: quid age
q ret patria? Qui cum dixisset: oēs periere: sublatam tegulā
in eum immisit atq; interfecit: Inquiens: te igitur malum nuncium
misere nobis.

Vodam matri narrante generosam fratris mortē: deinde non
q turpe tibi est: ait: ab huiusmodi comitatu aberrasse.

Vm quædam filios quinq; quos habebat ad id bellum emi/
c sisset quod in suburbijs gerebat̃: stetissetq; expectans euentū
pugnæ: ubi quis aduenit: atq; percunctanti sibi: nūciauit filios om
nis obisse: at non hoc: inquit: percunctabar ignauum mancipium:
sed quid agit patria: qui cū dixisset ab ea uictoriā esse: libenter igit̃
ait: accipio etiā filioꝝ mortē.

Epeliens quædam filium ut tenuis quædam anicula accedēs
s dixisset: O mulier fortunæ: ꝑ geminos bonæ respondit. Etem̃
qua gratia eū peperi: ut pro Sparta morere hoc mihi cōtigit.

Vlier quædā Ionica cum ob quendā pannū suū gloriaretur:
m cūq; preciosum: Lacæna monstratis quattuor filijs qui deco/
ri formosissimiq; essent: Talia inquit esse oportet honestæ ac bonæ
mulieris opera: & hisce iactari atq; extolli.

Lia cū de filio accepisset: ut male a peregrinatione reuerteret̃: Epistola
a scripsit: Mala tibi fama diffusa est: uel hanc abijce uel morere. Chij

Imilitet etiam cum Chiorum exules Spartam uenissent: Præ/ Prædaretus
s daretū ualde accusabant. Quem ubi mater Teleutia accersis/ Teleutia
set: & ea quoq; accusabat̃ audisset: sibiq; filius delinquere uideret̃: Epistola
litteras ad eum dedit. Mater Prædareto: Aut age meliora: aut istic

mane. Nam si Spartã Veneris de salute tibi desperandũ est.
Ltera filio qui esset iniuriæ accusatus. Nate inquit: aut crimi-
a ne aut uita teipsum absolue.
Lia claudum filium præmittens in aciem: Nate ait: cum ince-
a dis memento uirtutis.
Lia cum filius ab acie pede uulnerato reuerteretur: uæhemen
a terq; doleret: Si uirtutis inquit: nate memineris: cum non do-
lebis: tum etiam gaudebis.

Lacon — Acon belli uulneratus nec ualens incedere quadrupedũ mo-
l re inter faciebat. Is quoniã ridiculo esset cum uerecũdaretur:
ait mater: Et quãto est nate melius ob fortitudinẽ lætari: q̃ ob ridi
culum fatuorum uerecundari.
Lia cum filio iterum clypeum traderet eumq; hortaret: Nate
a inquit: aut hunc aut in hoc.
Lia filio qui ad bellum proficiscebatur cum traderet clypeũ:
a hũc: ait: tibi pater seruauit semper: Quare tu quoq; uel hunc
serua uel morere.
Lia ad filium qui diceret: paruũ habere ensem: ait: adde etiã
a incessum.
Lia cum audisset filium in acie fortiter agendo interisse: meus
a em̃ inquit: eras. Ac cũ de altero accepisset: quod præ timidita-
te seruatus esset: Non em̃ eras inquit meus.
Ltera cum audisset filum in pugna mortuum esse: ait: Quem-
a admodum locatus fuerat: eum ponite: suppleat autem frater
illius locum.
Lia cum publica populi totius pompa fungeret: audiuit fra-
a trem in acie uictorem mori ex uulnerum multitudine. Itaq;
minime coronam posuit: sed exultans potius ait ad proximas: Vt

Olympia — multo melius est amicæ in acie uictorem mori: q̃ Olympiorum su
peratorem uiuere.
Vm quidam sorori narraret generosam ipsius filij mortem: il
c la inquit: si quid propter illum lætata sum: tantũ propter te
mœreo: qui præclarũ comitem reliqueris.

Lacæna — Acænam quis interpellauit: an se uitiandum concederet: hæc
l autem inquit: equidem cum puella essem didici parere patri
& hoc egi: Mulier autem uiro. Si ergo me iusta rogat: huic manife-
stum faciat primum.

Virgo — Irgo paupercula interrogata quam marito dotem daret: pa-
u triam inquit pudicitiam.

Acæna interrogata an coiſſet cũ uiro: minime ego inquit: ſed **Lacæna**
l ille mecum.

Vm quædam eſſet clam compreſſa fœtumq; perdidiſſet: ſic
c nulla emiſſa uoce ſe conſtantem tolerantemq; præſtitit: ut &
par entes alioſq; proximos latuerit: cum abortiuum faceret. Nam
dolo℞ magnitudinẽ uicit fœditas: quæ turpitudinẽ eſt adorta.

l Acæna cũ ueniret: interrogata quid ſciret? ait fidelis eſſe.

Lia in captiuitatem acta identidem interrogata: bene inquit
a adminiſtrare rem familiarem.

Nterrogata quædam a quopiam: an bona foret ſi ſe emerit?
i Equidem etiam ſi non emeris.

Lia cum ueniret præcone percunctante: quidnam ſciret: libe/
a ra inquit eſſe. Vt autem emptor quædam indigna libera im/
peraſſet: inquiens gemes qui tibiipſi huiuſmodi poſſeſſionis inui/
deris: ſeipſam exegit.

Mediolani Kalendas Octobres: Milleſimo
quadringenteſimo quinquageſimoquarto.

Francisci Philelfi in Annotationem legum apud ueteres scriptores crebrius commemoratarum ad Fredericum Cornelium: Epistola præfatiua.

Franciscus Philelfus Frederico Cornelio Salutem. Quod multarũ legum mentionem factam inuenias: & apud Marcum Tullium Ciceronem: & apud. T. Liuium aliosq́ ueteres scriptores: neq́ quid legibus illis contineretur: aut quam ob causam latæ fuerint: satis intelligas: ob eamq́ rem quid ipse habeã certi scire cupias: non teneo diutius te suspensum. Itaq́ leges eas quæ crebriores sunt magisq́ necessariæ: quo facilius & clarius ueterum oratorum atq́ historicorum & ipsorum quoq́ iurisconsultorũ scripta locis suis cõprehendant̃: hisce litteris subieci. Vale. Ex Bononia: tertio Idus Apriles: Millesimo quadringentesimo trigesimonono.

Legum apud ueteres scriptores crebrius commemoratarum magisq́ necessariarũ: Annotatio fœliciter incipit.

Lex Pompeia.

Gnæus Pompeius strabo ueteribus incolis trans Padanis ius Latij dedit: & quod cæteræ coloniæ latinæ habebant: id est ut petendi magistratus & ciuitatis Romæ ius adipiscerentur.

Lex Portia.

Portia lege non licebat interfici ciuem Romanũ: uerum uirgis uerberari. Hoc autem significatur q́ ea re tolleretur dignitas ciuilis: & redigeretur in seruum: quia tandem faciebat seruum.

Lex Fabia.

Fabius adiecit pœnã ijs qui nõ certo numero ut ante fuerãt definiti deducerẽt & sectarent̃ candidatos ĩ campũ comitiorũ tempore.

Lex Clodia.

P. Clodius Tribunus plebis legem tulit perniciosam. L. Pisone & Gabino cõsulibus: ne quis per eos dies quibus cum populo agi liceret: de cælo seruaret contra legẽ Fusiã & Aeliam.

Lex Cinthia.

Cinthius legem tulit: qua cauetur antiquitus: ne quis ob causam orandam donum pecuniamue acciperet.

Lex Aurelia.

Aurelius Cotta prætor legem tulit quibus temporibus Verres a Ci-

cerone accusatus est: qua communicata sunt iudicia senatui & equitibus Romanis & tribunis Aerariis.

Lex Opia.

M. Opius legem tulit: ne superfluo ornatu mulieres Romanæ uterentur: neue pilentis: id est rædis pensilibus uæherentur: neue plus uncia in auribus appenderent.

Lex Pompeia

G. Pompeius magnus legem tulit: ut quæstores suffragio populi ex iis qui consules fuerant crearentur.

Lex Valeria.

Valerius Publicola legem tulit: ut nulli magistratui liceret corpus Romani ciuis indicta causa condemnare: liceretq; damnatis ad populum prouocare.

Lex Aquilia.

Aquilius legē tulit de dolo: malo & fraude: de deceptiōe: de simulatione.

Lex Acilia.

Manlius Acilius Glabrio legem tulit de pecuniis repetundis sæuerissimam: qua ne comperendinari quidem reum sinit.

Lex Veconia.

Veconius legem tulit: ne quis census hoc est pecuniosus hæredem unicam relinqueret filiam. Erat autem census ille: qui centum milia sestertium in professionem detulisset.

Lex Calphurnia.

G. Calphurnius Piso legē de ambitu tulit suo consulatu: quæ præter alias pœnas pecuniaria etiam pœna fuerat adiecta.

Lex Gabinia.

Gabinius legem tulit: qua bellū Gn. Pompeio de persequendis Piratis datū est aduersus. L. Trebellii tribunū plebis intercessionē.

Lex Papia.

Papius ciuis Romanus legem tulit: ut peregrini urbe Roma uti prohiberentur.

Lex Latoria.

Qu. Latorius cum adolescentes in contractibus circumueniri solerent: pœnam eorum deceptori adiecit.

Lex Clodia. i.

Clodius tribunus plebis legē tulit annoniā: ut frumentū pplo qđ antea senis æris ac trietibus in singulos modios dabit: gratis daret.

Lex Clodia. ii.

Clodius idem tribunus plebis legem tulit de collegis restituēdis: quæ lex ex seruorum fæce constituta dicitur.

Lex Clodia.iij.

Clodius idem tribunus plebis legem tulit: ne quē censores in sena tu legendo præterirent: neue qua ignominia afficerēt: nisi utriusq; censoris sententia damnatus esset.

Lex Iudiciaria Aurelia.

Aurelius Cotta Iudiciariā legem tulit: cum esset prætor: qua communicata sunt iudicia senatui: & equitibus Romanis: & tribunis Aerarijs: ut ex ijs tribus ordinibus lecti iudices res iudicarēt.

Lex Varia.

Qu. Varius tribunus plebis legē tulit: ut quærerēt de ijs: quorum ope consilioue socij contra populū Romanū arma sumpsissent.

Lex Cornelia.i.

Cornelius consul retulit in senatu: ut qm̄ exterarū̄ nationū legatis pecunia mutuo darēt usura turpiaq; & famosa ex eo lucra fierent: ne quis legatis exterarū̄ nationū pecuniā expensam fœneraret.

Lex Cornelia.ij.

Cornelius idem legem tulit: ne quis in senatu legibus solueret: nisi senatores ducenti adfuissent: neu quis cum absolutus esset intercederet: cum ea de re ad populum ferretur.

Lex Cornelia.iij.

Corneli⁹ idē legē tulit: ut prætores edictis suis ꝑpetuis ius dicerēt.

Lex Licinia & Mutia.

P. Licini⁹ Crassus orator: & Qu. Scæuola pontifex maxim⁹ ideq; orator & uirisconsultus: duo omniū sapientissimi consules legem de ciuibus regundis tulerunt in eorū̄ consulatu: cum summa cupiditate urbis Romæ Italici populi tenerentur: & ob id magna pars eorum pro ciuib⁹ Romanis se gereret: necessaria lex uisa est: ut in suæ quisq; ciuitatis ius redigeretur.

Lex Iunia.

M. Iunius Siluius consul cum Qu. Cæcilio Metello Numidico legem bello Cymbrico tulit: quod diu praue simul & infœliciter gestum est propter diminuta militiæ stipendia.

Lex Manilia.

Manilius tribunus plebis legem tulit: qua Gn. Pompeius magn⁹ bellū aduersus regē Ponti Mitridathen extra ordinē gereret.

Leges Sacratæ.

Post exactos reges anno.xvi. cum plebs propter nimiā potētiam dominationē in montem sacrum trans Anienē secessisset: & ibi armata consedisset: duos primos tribunos crearūt: qui deinde ad numerū.x. aucti sunt: & legē condixerunt: quibus suum in patres ius

uerentur priusq; in urbem reuerterentur. Vnde & sacratae dicunt: ad patrum plebisq; concordiam pertinentes.

Lex Cassia. i.

Cassius Longinus. L. filius legem tulit: qua populus per Tabellã suffragium ferret. G. Mario &. G. Flacco cõsulibus.

Lex Cassia. ij.

Cassius idem alteram legem tulit ad minuendam nobilitatis potentiam: ut quem populus damnasset: cuiue imperium abrogasset in senatu ne esset.

Lex Aurelij Cottae.

Aurelius Cotta legem dedit: cum Sylla ad diminuendã plebis potentiã: multos cum ei magistratus ademisset: ut plebi liceret interceptos magistratus capere: & communicata sunt iudicia senatui & equitibus Romanis & tribunis Aerarijs. Vnde & lex iudiciaria dicta est.

Lex Roscia.

L. Roscius Otho consul legẽ tulit: ut in theatro equitibus Romanis ordines quattuordecim spectandi gratia darentur.

Lex Plotia.

M. Plotius Syllanus legẽ tulit cũ esset tribunus plebis: Gn. põpeio Strabone: &. L. Portio Catone cõsulibus: qua tribus singulae ex eo numero quinos denos suffragio crearent: qui eo anno iudicarent: ex eo factum est: ut senatores quoq; in eo numero essent: ut quidam etiam ex ipsa lege.

Lex Satyra.

Satyra lex est quae uno rogatu multa simul & uaria comprehẽdit: ut uultisne? iubetisne? Vt cum Iugurtha bellum componatur? elephantos tradat omnis? transfugas reddat uniuersos?

Lex Othonis.

Otho tribunus plebis legẽ tulit: ne quis in ordine equestri spectaturus sederet: nisi sestertia quadraginta milia possideret. Quod si contingeret quisquis esset: siue ingenuus siue libertus: inter equites spectare ei liceret in gradu. xiiij.

Lex Scatinia.

Scatinius legem tulit: qua puerorum cõcubitores graui supplicio afficerentur: quos αρσενοκοιτας arsenocoetas uocant.

Lex Iulia.

G. Iulius caesar lege sanxit: ne adulteri forẽt: deprehensi autem suppliçio dederentur.

Lex Mamillia.

Mamillius tribunus plebis legem tulit: ut quando res a nobilibus

aduersæ gestæ fuerant: etiam ij ad magistratus gerendos admitterentur: quorum maiorem in Romana republica magistratus non exercuissent: huiusmodi aūt homines noui appellant.

Lex Sempronia.

Sempronius Gracchus legē tulit: qua frumentū e publico distribueretur populo Romano: quæ fumentaria dicta est.

Lex Hortensia.

Qu. Hortensius dictator cum antiquioribus temporibus Patricij plebiscitis nequaq̄ tenerentur: eam tulit legem: ut eo iure q̄ plebs statuisset & Patricij & om̄es quirites tenerent.

Lex Annaria.

Annariam legem appellant: quæ modum annorum finit: quibus magistratus capiundi potestas sit.

Lex Aelia & Fusia.

Aelius & Fusius tribuni plebis sua auctoritate legem tulerunt ne quis per eos dies quibus cum populo liceret: non nisi de cælo seruasset quippiam ageret.

Lex Aterina.

Lex Aterina constituit: ut cum mos priscus fuisset irrogandæ mulctæ per magistratus ouis aut bouis nomine: ouis ære deno: bos autem ære centeno definiri intelligatur.

Lex Falcidia.

Falcidius legem tulit: qua cauetur ne plus legare liceret q̄ lege Clodia: ut emptorum bonorum est uncias nouem: idq̄ ipsorum testatorum gratia prouisum est ob id q̄ plærumq̄ intestati moriebantur recusantibus scriptis hæredibus pro nullo aut minimo lucro hæreditatis.

Lex Flauia.

Flauius inter iudicia publica constituit de plagiarijs: cum quis πλάγιοισ: plagiœs: id est obliquis & insidiosis pollicitationib⁹ seruū a domino: uel filiū a patre subtrahit: uel etiā pecus.

Lex Iulia.

Iulius Cæsar legem de peculatu sanxit in eos qui rem uel publicā uel religiosam uel sacram furati sunt uel furantibus ministeriū adhibuerint: uel qui furta sciētes susceperint: quos uel capitali animaduersione uel deportationis pœna puniri iussit.

Lex Cornelia.

Cornelius legem in eos tulit: quæ & testamētaria uocat̄: qui testamētū uel alias tabulas falsas scripserit: signauerit: recitauerit: subiecerit: quiue signū adulterinū fecerit: sculpserit: expresserit: Seruos

quidē ultimo affecit supplicio: liberos aūt deportatione.

Lex Pompeia.

Pompeius asperrimum crimen noua pœna parricidas persequit. Si quis parētis aut filij fata perpetrauerit: siue clam siue palam: insutus culleo cum cane & gallo gallinacio: uipera & simia uel in uicinum mare uel in amnē proijceretur: ut inter færales angustias comprehensus omniū elementorum usu uiuus carere incipiat: & ei cæli superstiti terra mortuo auferatur.

Lex Cornelia.

Cornelius legem in eos tulit: qui homines occidendi causa cum tælo ambulent ultore gladio eos persequens. Tælum autem interpretatum est om͞e quod longe iaci potest: ut lapis: lignum: ferrū: ἀπὸ τοῦ τέλωσ: apo tu telos: id est longe: sicut & Græci βέλωσ: belos: quod sagittam significat: ἀπὸ τοῦ βάλειν: apo tu balein: qd significat iacere.

Lex Latoria.

Latorius ciuis Romanus legem cōdidit: qua cautū erat: ut si quis pupillorum bona diriperet: acerrimas pœnas lueret.

Lex Apuleia.

Apuleius legem tulit: qua cauebatur: si quis publicam maiestatē minuisset capitalis esset.

Legum apud ueteres scriptores crebrius cōmemoratarum magisq; necessariarū: Annotatio Fœliter explicit.

Τέλοσ.

